

ئارسلان

سپهسالار هەیکەل

مىللەتلەر نەشرىياتى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئارسلان

سېھرلىك ھەيكەل

(ھېكايە - پوۋېستلار)

مىللەتلەر نەشرىياتى

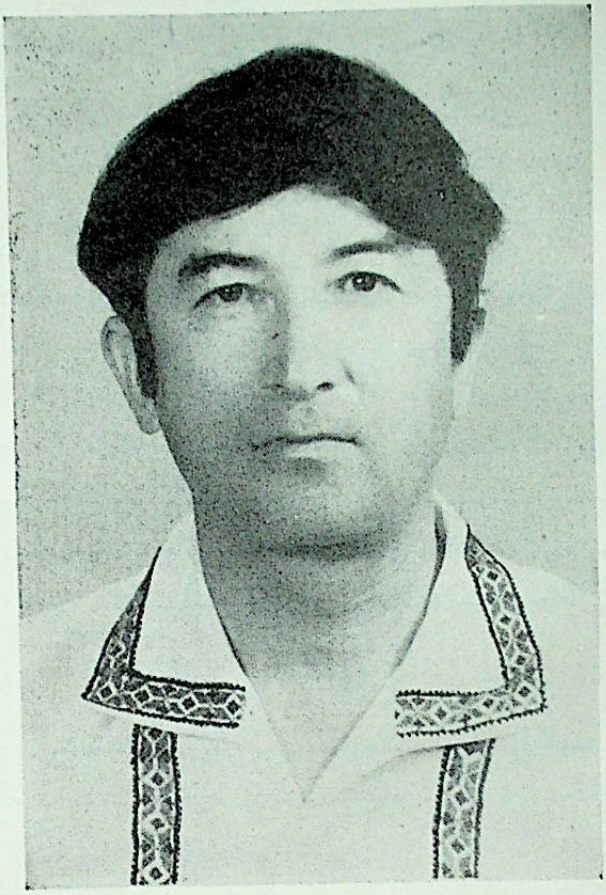

شائىر ۋە يازغۇچى ئارسلان

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

دەردمەن ھاراقكەش..... (1)
"ئاق كۆڭۈل" خۇشامەتچى..... (41)
سىپايە ئايال..... (74)
ھاياتتىن بىر كۈلكە..... (91)
جۈرئەت ..... (103)
سۆيۈملۈكنى سۆيمەسلىك گۇناھ..... (120)
قىمىرلىغان لەۋلەر..... (161)

پوۋېستلار

سېھىرلىك ھەيكەل..... (181)
كېسىك كاللا..... (284)

میکاییلر

www.uyghurkitap.com

دەردەن ھاراقكەش

تۇختى توڭۇپ ئويغىنىپ كەتتى، كىرپىكلىرىنى زورغا ئېچىۋىدى، چىراغ نۇرىدىن كۆزلىرى قاماشقاندەك بولدى، ئۆزىنىڭ قەيەردىلىكىنى دەماللىقا ئاڭقرالمىدى. كۆزلىرىنى قايتا يۇمۇپ قىمىر قىلماي يەنە بىر ھازا ياتتى. كاللىسىدا گادىرماچ خىياللار پەيدا بولدى: بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئۆيىمىدۇ؟ ئۆيدىكى چىراغ بۇنچە ئېگىزگە ئورنۇ-تۇلغاندەك قىلمۇدى، ئۆينىڭ ھاۋاسىمۇ مۇنچىلا سالقىن بولماسلىقى كېرەك ئىدى، قورۇدا قونۇپ قېلىۋىدىمىكى-يا؟ بۇ دېگەن ياز كېچىسى، سەھرادىكى ئۈيغۇرلار ئۆگزىدە ياكى باراڭلىقتا، باغلاردا قونۇشقا ئامراق. شەھەرلىكلەردىغۇ بۇنداق ئادەت يوق، توغرىسى شارائىت يوق. شۇنداقتىمۇ بەزىدە توختى ئۆزىنىڭ كىچىككىنە قورۇسىدا تۇنەپ قالاتتى. بىراق قورۇدىمۇ بۇنچىلا ئېگىز خادىغا بېكىتىلگەن چىراغ يوق ئىدى. يەرمۇ چويۇندەك قاتتىق ئەمەستى. ئەمسە بۇ قەيەر؟ ئۇ قانداقسىگە بۇ يەردە سۇنايلىنىپ ياتىدۇ؟ تۇرلۇك ئەھۋال-لارنى خىيالىدىن كەچۈرۈپ باقتى، يەنىلا ھېچنەرسىنى ئەسلىيەلمىدى. قۇلىقىغا شالاپلىغان يېقىمسىز تاۋۇش ئاڭلاندى. بۇ تاۋۇش يېقىنلا جايدىن، يېنىدىنلا چىقىۋاتقاندەك ئىدى. كاللىسى سەگىگەندەك، سەگەكلەشكەندەك بولدى بۇ قېتىم چىراغنىڭ سېمونت تۇۋرۇك ئۈستىدىكى ئۈزۈن ئەگمە تۆمۈرنىڭ ئۇچىغا بېكىتىلگەن كوچا چىرىغى ئىكەنلىكىنى بايقىدى. بۇ نېمە ئىش، ئۇ يەنە مەست بولۇپ

كوچا ـ كويلاردا يىقىلىپ قالغان بولمىسۇن؟ ئۇنىڭغۇ پات ـ پات ئۆلۈكتەك مەست بولۇپ تالا ـ تۈزدە يېتىپ قالىدىغان ئۇياتلىق ئادىتى بار. كىملەردۇر ئۇنى بەزىدە ئاشپۇزۇل. كىنوخانىلار ئالدىدىن، بەزىدە ئەخلەتخانا، يۇندا ئۆرەكلىرى تۈۋىدىن ھېچنېمىنى تۇيماي لايەك لاپچىيپ ياتقان يېرىدىن كۆ- تۈرۈپ ئۆيىگە ئېكىلىپ قويىاتتى. ئۇيغۇر دېگەن شۇنداق يۇمشاق كۆڭۈل خەق، بىرەر ئادەمنىڭ يىقىلىپ قالغانلىقى ياكى تايىاق يەۋاتقانلىقنى كۆرسە نېمە كارىم دېمەيدۇ. چاتاق يېرى شۇكى، مەست بولغانىنىڭ ئەتىسى پەيلىرى ئۇزۇلۇپ، ئۇستىخانلىرى ئاجراپ كەتكەندەك، جىمى ئەزايى ـ بەدىنى سىيقىراپ ئاغرىپ ئويغىناتتى. كىشىلەر ئۇنى ئىچكۈلۈككە بېرىلىپ ئۆزەڭنى نابۇت قىلىۋاتسەن، دەپ ئەيىپلەيتتى. ئۆمەك باشلىقلىرى ھاراقكەشلىك قىلىپ يامان تەسىر بېرىۋاتسەن، ئىقتىدارىڭنىمۇ، ئىستىقبالىڭنىمۇ كۆيدۈرىدۇك، دەپ تەنقىدلەيتتى. بۇ ناچار ئادەتنى تۈزىتىش ھەققىدە پەندى ـ نەسىھەت قىلاتتى. تۇغقانلىرى "قېرىلىقنى بىلمىگىنىڭ نېمىسى، ئەينەككە قاراپ باقسائچۇ مۇناپىق، چىرايىڭ تۆڭگىنىڭ توققۇز توللىقىدەك قاتلىشىپ كەتتى، بەدىنىڭ لىڭشىپ قالغان پور كۆتەكتەك ئاجىزلاشتى. ئەمدى ھاراق كۆتۈرەلمەيسەن، پەيىنچۇك بولۇپ ئۆلۈگىڭ كوچىلاردا قالمىسۇن" دەيتتى. توختى بولسا ھەممىسىگىلا "دەردىمەن ئادەممەن، دەردىم بولغاچقا ئىچمەن" دەيتتى. دەردىنى سورىسا ئېيتمايتتى. شۇڭا بەزىلەر ئاڭلىتىپ ـ ئاڭلاتماي ئۇنى پاسىق ئادەم دەپ تىللايتتى. دەرۋەقە، بۇ دەردىمەن ھاراقكەشنىڭ دەردى چەكسىز ئىدى. چۇنكى ئۇ ھاراقنى چەكسىز ياخشى كۆرەتتى. ھاراقتا چەكسىز خۇمارى بار ئىدى. مانا شۇ ھەۋەس، شۇ خۇمار ئۇنىڭ دەردى ئىدى. ئۇ بۇ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

هەۋەستىن قۇتۇلالمايتتى، قۇتۇلۇشنىمۇ خالىمايتتى. شۇنداق، بەزىلەر بىرەر ئەرزىمەس كەسىپ، خوتۇن ـ قىز، ياكى قانداقتۇ بايلىقنىڭ لەز-زىتىگە كۆيىدۇ، جان بېرىدىغۇ؟ توختى ھاراققا كۆيسە، ئۇنىڭ لەز-زىتى يولىدا جان بەرسە نېمە بوپتۇ؟ شۇڭا ئاق كۆڭۈل نەسىھەتچىلەرنىڭ بىكارغا ئېغىز ئۇپراتقىنى ئۇپراتقان ئىدى. پۇخادىن چىقىپ، مەست-لىكتىن يېشىلگەندىن كېيىنكى چىدىغۇسىز تەن ئازابىنى تارتىۋېتىپ بەزىدە ئۆزىمۇ "ۋاي دات، مۇشۇ كۈندىنمۇ، جاندىنمۇ تويدۇم. ھاراق دېگەنگە ئىككىنچى يېقىن يولۇمايمەن، ئەزبىرايى" دەپ غودۇڭشۇيتتى، قەسەم ئىچەتتى. ھەتتا بىر نەچچە كۈنگىچە ھاراقنى تەرك قىلاتتى. بىراق ئۇزاققا بارمايلا خۇمارى قايتا تۇتاتتى، دەردى قايتا قوزغىلاتتى، ئىچىشنى يەنە باشلايتتى ـ دە، ھەممە جەريان قايتا تەكرارلىناتتى. ناھايەت، توختى ئارىلىشىپ قالايمىقانلىشىۋاتقان پىكىرلىرىنى ئۆزىدىن نېرى ھەيدەپ، خوشياقماسلىق بىلەن بېشىنى كۆتۈردى. كۆرگەنلىرىگە ئىشەنمەي كۆزلىرىنى بىرنەچچە مەررە جىددىي چىمچىقلاتتى. دەررۇ جەينىكىگە تايىنىپ گەۋدىسىنى يېرىم كۆتۈردى. يېنىدىلا بىر كۈچۈك يەردىكى ئاللىقانداق بىر نەرسىنى شالاپلىتىپ يالاۋاتاتتى. توختى زورۇقۇپ قىمىرلاپ سىڭايان ئول-تۇردى. ئىت قاچتى، بىراق ئىككى ـ ئۈچ ماڭدام نېرىغا بېرىپ زوڭ-زايدى. بىردىنلا توختىنىڭ مېڭىسى ئۆتكۈرلەشكەندەك بولدى، بەرى ئايدىڭلاشتى: ئۇ كەچقۇرۇن ھاراقنى جىق ئىچىۋالغان، ئىچكەندىمۇ بىرنەچچە ئادەمنىڭكىدە ئىچكەن. ئۇنىڭ بەزىدە مانا شۇنداق ئۆيمۇ-ئۆي يۈرۈپ ھاراق سۈمۈرىدىغان ئادىتى بار. خوددى ھېيتتىكىـ-دەك، ياق، ئادەملەر كۈندە ھېيت قىلسا ياخشى ئەمەسمۇ! ھەي، ئەپسۇسلىنارلىقى، ئوڭمىغۇرلار ئۇنىڭ بەكرەك تەڭشىلىپ قالغىنىنى

كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويايلى دېمىگىنىنى. بۇكەمدىكى ئادەملەردىنغۇ ۋاپا قالمىدى، ئىنساپ قالمىدى. مېھرى-مۇھەببەت، ئەقىدە، دىيانەت دېگەنلەر كۆكۈللىرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ئۇلارنىڭ نەزەرلىرىدە ئۆزلىرىدىن باشقا ھېچكىم يوق. مانا مەسىلەن: ئۇلار توختىنىڭ ئۆزىگە كۆيۈنمىسمۇ، مىللەتنىڭ ئاتاقلىق ئىجاتكارى ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئاسرىشى كېرەكتىغۇ، ئۇلارنىڭ ئىجاتكار، سەنئەتكار، ئالىم دېگەنلەر بىلەن نېمە چاتىقى؟ ئىجاتكارغا كۆيۈنۈش خىيالىغمۇ كىرىپ چىقمايدۇ. تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا ئۇلار مىللەتنىمۇ ئويلۇشۇپ كەتمەيدۇ. بىر ئىجاتكارنى نابوت قىلىشنىڭ مىللەتكە قانچىلىك ئېغىر زىيان ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيدۇ. چۈشەنسىمۇ ئىشەنمەيدۇ. توغرىراقى چۈشەنگۈچىلىكى يوق. توختىنىڭ "دەردىم بار" دېگەن سۆزىنىڭ بىر مەنسى مەشەدە. ئۇ قارىغا يېغلىمايدۇ، قەدىرىگە يېغلايدۇ... توختى ئاخىرقى قېتىم كىمنىڭكىدە ھاراق ئىچىۋىدىكەنە؟ ئەخمەت؟ باقىيوپ؟ يالقۇن؟ ھېلىمۇپىنگكىدىمۇ-يا؟ ياق، شۇ ئېسى قۇرۇپ كەتسۇن، كىم بىلەن ئىچىشكەنلىكىنى زادى ئېسىگە ئالالمىدى. كۆزى يەنە ھېلىقى كۆچۈككە چۈشتى. كىچىك كۆرۈمسىز، قوتۇر ئىدى. چىراغ يورۇقىدا كۆزىگە ئالىبۇلماچتەك كۆرۈندى. كۆچۈك ئۇنىڭغا مۇلايىم، يالۋۇرغان كۆزلىرى بىلەن قاراپ تۇراتتى. "ھە، ئۇمۇ ئولتۇرۇپتۇ، نېمىشقا مۇنداق قارايدىكەنە، دوست بولۇشنى خالاۋاتامدىغاندۇ؟ بەلكى مېنىمۇ ئۆزىدەك يالغۇز، مىسكىن، سەرگەردان ھېسابلىغاندۇ، — دەپ غودۇكشىدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە، — ياق، بايا تىنىقى جايىغا قايتىپ يەردىكىنى يالاشقا رۇخسەت سوراۋاتقاندۇ بەلكى." توختى كۆز قىرىدا يەرگە قارىدى. يەردە ئۆزى قۇسقان تاماق

www.uyghurkitap.com

ئارىلاشمىلىرى ياتاتتى. بىردىنلا ئۇيغۇر بالىلارنىڭ ھاراقكەش توغرىسىدا توقۇغان بىر لەتىپىسى يادىغا چۈشتى. بۇ لەتىپىنى ئۇ 50 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىمۇ، ياكى 60 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدىمۇ، ئەيتاۋۇر، شۇ ئەتراپتا تۇنجى قېتىم ئاڭلىغان، ھوزۇر قىلىپ كۈلگەن ئىدى. كېيىن تەكرار ـ تەكرار ئاڭلىسىمۇ زېرىكمىگەن. زوقلىنىشى سۈڭۈمىغان ئىدى. بۇ لەتىپە پۈتۈن مەزمۇنى بىلەن يەنە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سىنئالغۇ سۈرەتلىرىدەك نامايان بولدى. لەتىپە مۇنداق ئىدى: بىر ھاراقكەش مەست بولۇپ يول بويىغا يىقىلىپ قاپتۇ. بىر چاغدا ھوشىغا كېلىپ قارىغۇدەك بولسا ئۇستىبېشى بۇلغانغان بىرئىت يەردىكى تاماق قالـ دۇقلىرىنى يەۋاتقۇدەك. مەستنىڭ ئۇنى كۆرۈپ كۆزلىرى چەكچەـ يىپتۇ. ھەيرانۇ ـ ھەس بولۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە سۆزلەشكە باشلاپتۇدەك: "ماۋۇ لەئىمەننىغۇ ئەمەتنىڭ ئۆيىدە يىگەن، ئاۋۇ پولونى ئايشەم ھەددـ ىنىڭكىدە قاسىغان. گۆشنى قاسىمنىڭكىدە چالا چاپىناپ يالمىغان. مۇنۇ ئۇستىبېشى تاماق بوتقىسىغا چىلاشقان كۇچۇكنى كىمنىڭكىدە پۈتۈن يۈتقان بولغىيدىم؟ ئۇنىڭ تاقاشماي پۈتۈن تىرىك كىرىپ ـ چىقمىنىغا قارىغاندا، كانىيىممۇ، ئاشقازىنىممۇ يەتكۈدەك بارىكەن جۇمۇ..." توختى گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىنى يالاپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى. ھازىرقى ھالىتىنىڭ شۇ لەتىپىدىن كۆپ پەرقلەنمەيدىغانلىقىنى ئويلاپ مىيىقىدا كۈلدى. ئاندىن ھازىدار ئادەمدەك بېشىنى تۆۋەن سالدى.

توختى ھاۋادىكى ھاراق پۇرىقىنى قىزىل گۈل ھېدىرىنى پۇراۋاتـ قاندەك قاتتىق بىر تىنىقتا شۇمۇردى. ئاندىن ئۆمىلەپ قولىغا بىر تاشىنى ئېلىپ تىرمىشىپ قوپتى ـ دە، ئىنتىنى قوغلىدى. ئۇنىڭ بېشى زىڭىلداپ ئۆزى دەلدەڭشىيىتتى. ئىت قۇيرۇقىنى ئىچىگە قىسىپ يورـ غىلاپ، ئۇدۇل كەلگەن بىر تار كوچىغا ئۆزىنى ئالدى ـ دە، كۆزدىن

غايب بولدى. توختى قۇيۇننىڭ ئىچىدە قالغان ئادەمدەك پىرقىراپ، دەلدۇشلەپ كېلىپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆزىنى دەڭسەپ توختىدى. بۇ يەرنى قاتار كەتكەن لامپۇچكىلار كۈندۈزدەك يورۇتۇۋەتكەنىدى. ئۇ ئىككى قولىدا بېلىنى تىرەپ جىمجىت، ئادەمسىز يولغا بىر ھازا قاراپ تۇردى. ئارىلىشىپ كېتىۋاتقان پىكىرلىرىنى ئايرىشقا تىرىشىپ، شالاڭ چاچلىق بېشىنى قاتتىق تاتىلىدى. بۇ شەھەرنىڭ كوچىلىرى پەقەت تۇن نىسبىدىن خېلى ئۆتۈپ، تاڭغا ئاز قالغاندىلا مۇشۇنچە-لىك خالىي - جىمجىت بولالايتتى. توختى سائەتكە قارىماقچى بولۇ-ۋىدى، بىلىكىدە سائەت يوق بولۇپ چىقتى. سائەتنى چىقار چاغدا ئۆيدە قالدۇرۇپ چىققانمۇ ياكى مەست بولغاندىن كېيىن يوقاتتىمۇ، ئېسىگە ئالالمىدى. ئالدىغا بىرنەچچە چامدام ماڭدى. ئۆكچىسىنىڭ تاۋۇشى كېچە جىملىقنى بۇزاتتى. بىردىنلا ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئانچىلا يىراق بولمىغان جايدىكى توك سىمتۈۋرۈكى تۈۋىدە ئادەم كۆ-لەڭگىسىنى كۆرگەندەك قىلدى. كۆزىنى چىملىدىتىپ سەپسالدى. چەكچەيگىنىچە قادىلىپ تۇرۇپلا قالدى. بۇ تونۇشلا چىرايغۇ، خىيالىي تۇيغۇ بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە. ياق، تۇيغۇ دېگەن بۇنداق چىن، ئېنىق بولمايدۇ. ئىش ئۇڭدىن كېلىپ قالىدىغان چاغلارمۇ بولىدىغۇ، بۇ ئۇنىڭ بىرىنچى ئايالى قەمەرغۇ، بۇ ھادىسە شۇنداق تاسادىپى ۋە تەبىئىي سادىر بولىدىكى، توختى ئۇنىڭغا ئىشەنمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. قەمەر يەر تېگىدىن بىر قاراپ قويدى. ئونىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ، توختىنىڭ ھاراقخورلۇق قىلىپ مەست بولغانلىقىنى كۆرۈپ يەنە جۇدۇنى تۇتىتان ئوخشايدۇ. ھە، ئۇ توختىنى ھاراقتىن مەھرۇم ئۇزگۈزەلمىگەندىن كېيىن، ئۆزى توختىدىن مەھرۇم ئۇزۇپ، ئۇنى تاش-لاپ قېچىپ كەتكەنتىغو. بۇ يەردىن ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتىكى

بىر شەھەرگە ــ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېشىغا قېچىپ كەتكەن. كېيىنرەك سوتقا خەت يېزىپ مەجبۇرى ئاجراشقان. بۇنىڭغىمۇ يىگىرمە يىلدىن ئارتۇق بولۇپ قالدى. توختى بۇ يىگىرمە يىل داۋامىدا يەنە ئۇچ قېتىم ئۆيلەندى. يەتتە يىلغا بىردىن خوتۇن...توختى ئاغزىدىن غەزەپلىك ھاقارەت سۆزلىرىنى چىقاردى. قەھەر تەرەپكە چاماددى. توۋا، بۇ قەھەر نېمانچىلا ئۆزگىرىپ كەتكەن؟ ئۇ ئاجراشقان چاغ-دىكى چىرايلىرىغا، دەرد قورۇقلىرى تۇرتارتىشقا باشلىغان غەمكىن قەھەرگە ھېچ ئوخشمايدۇ. يىگى تونوشۇپ موھەببەتلىشىشكە تۇتۇنغان چاغدىكى قەھەر قىزغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ. ئادەملەر ياشىغانسېرى ئالدىغا مېڭىپ قېرىلىقتا يېقىنلاشسا، ئۇ ياشىغانسېرى كەيىنگە يېنىپ ياشلىقتا قايتقانمۇ ـ قانداق؟ ھاراقكەشتىن قۇتۇلغاچقا ياشارغانمىدۇ ـ يا؟ شۇنداقتۇ، ئەتىمالىم. توختىنىڭ بەزى ئىشداشلىرىمۇ "ھاراق ئادەمنى چاپسان قېرىتىدۇ" دەپ ۋايساپ يۈرۈشەتتى. مانا ئۇنىڭ ھاراقتا چىلانغان يىللار قالدۇرغان قورۇقلىرى چىرايىنىڭ ھەربىر كەچمىش تارىخىنى ئايرىپ كۆرسىتىپ تۇرۇۋاتىدىغۇ. قېرىتسىمۇ قېرىتقاندۇ. لېكىن يۈرەكنى ئوينىتىدۇ ـ دە. شۇنداق، يۈرەكنى ئوينىتىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئادەمنى ئاسان قېرىتىدۇ. مانا توختىنىڭ چاچ ـ ساقاللىرىمۇ تۇگەل ئاقىرىپ بولاي دېدى. بويايمۇ جان توشاتقىلى بولمايۋاتىدۇ. ئۆزىمغو خەقتە 45 كە كىردىم دەپ قويغىنى بىلەن 57 ياشنىڭ قارىسىنى ئالدى. يېرىم ئەسىر دېگەن ئوڭايمۇ. ۋاي، نېمە بولسا بولسۇنا، قېرىتسا قېرىتمامدۇ، يۈرەكنى ئوينىتىۋالغان ئەۋزەل. كىم جاھانغا تۇۋرۇك بولاتتى. چىگىش ئىشلارغا باش قاتۇرۇپ نېمە؟ ھاياتنىڭ غېمىنى كۆپ يېمىگەن ئادەملا ھاياتتىن زېرىكەيدۇ.

ـــ قەمەر، جېنىمنىڭ جانانىسى، يۈرىكىمنىڭ يەكپارىسى، قايتا ياشىرىپسىز ـ دە. ھاراقكەشلىك گۇناھىمدىن ئۆتۈڭ. بىز دەسلەپ تونۇشقان چاغلاردىمۇ سىز مۇشۇنداق ياش ئىدىڭىز، ئاي يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق...

توختى سەندىرەكلەپ كېتىۋېتىپ كوتۇلدىدى. دەۋاتقانلىرى 25 يىلدىن بۇرۇنقى ئىش ئىدى. توختى شۇ چاغدىمۇ يەنىلا ھازىرقى سەنئەت ئۆمىكىدە ئىجادىيەتچى ئىدى. ناخشا تېكىستى يازاتتى. خىزمەتكە ئورۇنلاشقىنىغا ئەمدىلەتىن بىر نەچچە يىل بولغاچقىمەكىن، ئۇنچە قاتمالمۇ، قىتمالمۇ، قىتىغۇرمۇ ئەمەس، ياشلىق جۇشقۇنلىقى بار، ئىجات قىلىش قابىلىيىتى بولمىغىنى بىلەن بىر ئاز تەقلىت قىلىش قابىلىيىتى ۋە تىرىشچانلىققا ئىگە ئىدى. كامچىلىقى ھاراقنى ياخشىلاپ كىرىشۋاتقانلىقى ئىدى، لېكىن ياش بولغاچقا ئۇ چاغلاردا ھاراقنى ئوبدانلا كۆتۈرەلەيتتى. قەمەر غۇنچە بوي، خېلى ئىسكەتلىك قىز ئىدى. ئاق قىزىل چىرايىدىكى ئىلىپتەك بۇرنى ئېقىپ چۈشكەندەك تۈز بولۇپ، كېيىكنىڭكىدەك قاپقارا كۆزلىرى مۆلدۈرلەپ تۇراتتى. شۇغىنىسى شوخراق بولۇپ، تۇتۇق بەرمەيتتى. توختىغا ئۇ نەزەرگۆزىنى سېلىپمۇ قويمىدى. توختى ھەرخىل قىلىقلارنى قىلىپ باقتى، ئۆزىگە جەلپ قىلالمىدى. زەردىگۆش بولدى. ئاخىرى دەردىنى ياشانغان بىر ئائىلە ئايالىغا ئېيتتى. ياشلىقىنى ئەگىرى كوچىلاردا قالدۇرغان بۇ گەپدان خوتۇن دەللە نامى بىلەن يېقىن ـ يورۇقلىرىغا تونۇش ئىكەن، "سەتەك" دېگەن لەقىمى ساقلانغىنى بىلەن ئۆزى مومايلىق بوسۇغىسىغا بېرىپ قالغانىدى. بۇ خوتۇن كۆپ پۇل ئىلىش شەرتى بىلەن قەمەرنى توختىنىڭ قولىغا چۈشۈرۈپ بېرىشكە ماقۇل بولدى. توختىمۇ مەردلىك قىلىپ دەررۇلا ئۇنىڭ قولىغا جىقلا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇلنى سقىملاتتى. شۇنداق قىلىپ ئىش تەۋرەشكە باشلىدى. ئۇ خوتۇن يوقىلاڭ باھانىلارنى تېپىپ ھەيران قالغۇدەك تېزلىكتە قەمەر بىلەن تونۇشتى، يېقىن بولدى. ئەتىگەن-ئاخشىمى قەمەرنىڭكىگە قاتراپ ئۇنى ماختاپ كۆككە ئۇچۇردى، بېشىنى قايدۇردى. ئۆيىگە باشلاپ كېلىپ مېھمان قىلدى. پۇختا ئورۇنلاشتۇرۇشلار ئېلىپ بېرىلغاندىن كېيىنكى بىر قېتىملىق مېھمان قىلىشتا چەينەككە دەملەۋاتقان چايىغا ئىزىپ تەييارلانغان مەست قىلغۇچى مەجۇننى سېلىۋەتتى. ئۇنى ئالدانغان قىزغا تۇيدۇرماي ئىچكۈزۈۋەتتى. ھايال ئۆتمەي قىز بەھۇش بولۇپ يېقىلغاندا يان ئۆيگە چىقىدىغان ئىشىكنى ئاچتى. توختى خېلىدىن بۇيان شۇ يەردە كۈتۈپ تۇرۇۋاتاتتى. خوتۇن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن توختى ئىشىك-دېرىزىنى تاقىدى. مەست ئۇخلاۋاتقان قەمەرنى تىترىگەن قوللىرىدا قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ كارىۋاتقا ئاپاردى. كىيىملىرىنى يېشىپ قوينىغا كىردى...گەرچە ئىلگىرىمۇ بىر نەچچە قېتىم مەست بولۇپ كوچا سەتىلىرىنى ياتقىغا ئوغرىلىقچە ئەپكىرىپ ياتقان بولسىمۇ، بۇ قېتىمقىسى ئېسىگە چوڭقۇر ئورناپ قالدى. ئەتىسى قەمەر ھوشىغا كېلىپ نومۇسقا چىدىيالماي ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولۇپ دەريا بويىغا باردى، شارقىراپ ئېقىۋاتقان قورقۇنچلۇق ئېقىنغا قاراپ قورقتىمۇ، ياكى ئون گۈلىنىڭ توققۇزى ئېچىلمىغان ياش ھاياتىنى قىيماي شەيتىنىغا ھاي بەردىمۇ، ئەيتاۋۇر، ئۆلۈۋېلىش نىيىتىدىن يانىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە توختى ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ ئۆمىلەپ يۇرۇپ "پاختىكىز بولاي، تورغىيىگىز بولاي، ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا-قۇلىگىز بولاي"، "ماقۇل دەپ مەن بىلەن توي قىلىڭ، خوش بولۇپ كېتەي، ئايىقىگىزغا پېتەك، كۆڭلىكىگىزگە ئېتەك بولاي" دەپ يالۋۇردى. ھاراق ئىچمەسلىك ھەققىدە "بىللايزىم" دەپ قەسەم ئىچتى.

ئۆزى ئىشلەۋاتقان ئۆمەكتىكى بەزى ئارتىلاردىن ئۆگىنىۋالغان "كۆكۈل ئېرىتىش، كۆڭۈل ئوغرىلاش" چاپلىرىنىمۇ تولۇق ئىشقا سالدى. كۆزىنىڭ ۋە بۇرنىنىڭ سۈيىنى تەڭ ئېقىتتى. ھېلىقى دەللە خوتۇنمۇ ئارىغا چۈشۈپ "توختى دېگەن ئاتاقلىق ياخشى ئىجاتچى، ياخشى بېيىتچى، ياخشى يۇرتتىن، ياخشى ئادەمنىڭ بالىۋاقىسى، ياخشى دوستلىرى، ياخشى تونۇش-ئۇلپەتلىرى بار، ياخشى ئورۇندا ئىشلەيدۇ..." دېگەندەك "ياخشى" رەۋىشنى قاتار تىزىۋەتتى. قەمەرمۇ ئۇ ياق ئويلاپ-بۇ ياق ئويلاپ، توختىغا تېگىشتىن باشقا بۇ رەسۋا-چىلىقتىن قۇتۇلۇشنىڭ ياخشىراق چارىسىنى تاپالمىدى، ئىشنىڭ تەرەققىياتىنى ياخشى تەرەپتىن ئويلاشقا ئۆزىنى زورلىدى. "شۇنچە ياخشى كۆرگەندىكىن، ياخشى ھۆرمىتىمنى قىلار، ياخشى ئۆتۈپ قالساق ئەجەپ ئەمەس" دەپ ئۆمىدلەندى. سالا-سۇلۇ بىلەن توي قىلىشقا قوشۇلدى، ھالبۇكى توي مۇراسىمى ئاددىيلا ئۆتكۈزۈلدى. ئۆزىمىغۇ چوڭ قېينىچىلىق يېللىرى ئىدى. بايا شاتلىق مۇمكىنچىلىكىمۇ يوق ئىدى. بىراق توختى ئىمكانىيەت يېتىدىغان ئادەتتىكى ئىشلارنىمۇ قىلمىدى. چۈنكى تاپقىنىغا پەشتاختىغا يۆلىنىپ ھاراق ئىچىۋېتىدىغان بولغاچقا، كەينىگە تاشلاپ ماڭغان ھېچنېمىسى يوق ئىدى. قەمەر ئۆزدەنىڭ قىزلىق دۇنياسى بىلەن جۇدالىشىش قايغۇسى، خوتونلۇق دۇنياسىغا قەدەم قويۇشنىڭ خۇشاللىقى مۇجەسسەملەنگەن مۇراسىمنىڭ شۇنچىلا سوغۇق ئۆتۈۋاتقانلىقىغا چىدىماي ئىچ-ئىچىدىن ئۇنسىز يىغىلىدى. ئانىسى بىلەن خوشلىشىش سورۇنىدىغۇ ھۆڭگىرەك ئىتىپ قورۇنى كۆتۈرۈۋەتتى. تويدىن كېيىن ئۆزاق ئۆتمەيلا تۇزەتمەك قېيىن بولغان خاتالىقا يول قويغانلىقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدى. ھاراقنى توختى ئىچسە دەردىنى قەمەر تارتتى. توختى تاپقان-تەر-

گىننىڭ ھەممىسىنى قاۋاقخانىدا قويۇپ كىرەتتى. ئۇنىڭدا "ئىجا-دىيەتچى" دېگەن قالپاققا تۇشلۇق كالا يوق ئىدى. بار كاللىمۇ كۇن بويى مەست-بەھۇش تۇراتتى. ھاراق توڭغا چىلانغان قاپاقتەك شىرىشىم ئىدى. شۇڭلاشقا ئۇنىڭ قاپىيەلىك تەيىار شوئارلاردىن تۇزۇلگەن ناخشا تېكىستلىرىمۇ ئازلاپ كېتىۋاتاتتى. بىر پەردىلىك دىراما دەپ بىر-ئىككى نەرسىمۇ يېزىپ باقتى، ئۆمەك باشلىقلىرىغا كۆكەمىلىك قىلىپ يۇرۇپ سەھنىگىمۇ ئېلىپ چىقتى، بىراق ھېچكىم قىزىقمىدى. بازىرى كاسات بولدى. قەلەم ھەققىنىڭ تايىنى بولمىدى. توختىمۇ بېخىللىشىپ بىر تەڭگىنى كۆرسە ئۆزىنى ئۆگزىدىن يەرگە ئاتىدىغان ھالغا كەلدى. كېيىنرەك خوتۇنىنىڭ كۆڭلىكىنى، ئۇزىكىنى ئوغرىلاپ چىقىپ سېتىپ ھاراق ئىچىپ قويدى، نەتىجىدە قاتتىق جاڭجال چىقتى. مەڭزىدىن بىر ئايغىچە قەمەرنىڭ تىرناق ئىزى كەتمىدى. ھېلىمۇ ياخشى، ئۆزىگە ئوخشاش كۇن بويى ھاراقتا چىلىشىپ يۇرۇشكە ئامراق بىر دوستى ئۇنىڭغا كۆپ يارەم قىلدى. قولاشمىغان تاقتا-تۇقتا مىسرالىرىنى چۇۋۇلۇپ تۇرغان ئەسكى سېۋەتنى كونا تاندا بوغۇپ تاڭغانىدەك قىلىپ تۇزەپ ئەپلىدى. خىزمەتتىكى قۇلايلىقتىن پايدىلىنىپ خەقنىڭ ياخشى تېكىستلىرى ئورنىغا، ياخشى مۇزىكىلارغا توغرىلاپ سەپلىدى، ياخشى ئارتىسلارنى ئوقۇشقا مەجبۇرلىدى، بۇنداق قاتتىق-يۇمشاق چارىلار ھەرھالدا خېلى ئۇنۇم كۆرسەتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە توختىغا يۇقىرى قەلەم ھەققى بەردى. لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن توختىنىڭ ئاساسى قىيىنچىلىقى ھەل بولغىنى يوق. ئاچكۆزلۇك ئۇنىڭغا يەنە ئىجادىيەت ھەۋەسكارلىرىنى، ساددا ئوقوغۇچىلارنى شېرىن سۆز، قۇرۇق ۋەدىلەر بىلەن ئالداپ، شىلاپ يېيىش ئۇسۇلىنى كەشپ قىلىغۇزدى. ئۇ بەزىدە ئۇلارنى بولۇشىغا

ماختاپ يۇمشاق پىچاقتا شىلاتتى. بەزىدە جەمئىيەتتە ئىقتىۋاتقان ئىش يۈرگۈزۈش قائىدە-يوسۇنلىرىنى چۈشەندۈرگەن بولۇپ ئۆز تاماسىنى پۈرۈتاتتى. بەزىدە پۇل بەرمەي بازارغا بۇيرۇپ ھاراق ئەپكەلدۈرەتتى. بەزىدە مەست بولۇپ يېتىۋېلىپ "ئەجىلىم توشتى، بۇگۈن كېچىدىن قالمايمەن. ئۇيغۇر ئىجادىيەت ساھەسى سىلەرگىلا قالدى. سىلەر تالانت ئىگىلىرى، بۇ ساھەنى گۈللەندۈرۈش سىلەر-نىڭلا قولۇڭلاردىن كېلىدۇ. ماڭا ئۇنى تاشلىۋەتمەيمىز، ۋەيران قىلماي گۈللەندۈرىمىز، دەپ ۋەدە بېرىڭلار، ئۇكىجانلار..." دەپ يىغلايتتى. يالغان يىغا، يالغان ۋەسىيەتلەردە تەسىرلەندۈرۈپ ئۇلار-دىن پۇل-پىچەك، رەخ-گەزمال ئۇندۇرۇۋالاتتى. شېرىن سۆزنى بازاردىن پۇلغا سېتىۋالمايدۇ-دە، ئەلۋەتتە. غەيۋەتكە ئامراق بولغاچقا ئۇنى باشلىقلار ياخشى كۆرمەيتتى. كاج تەلىيگە ئۆمەكنىڭ شائىرلىق ئاتاقتىن تامايى بار بىر قوشاقچى باشلىقى بولۇپ، ئۇ ئۇنى ئالۋاستىدەك يامان كۆرەتتى، ئۇنىڭ ئۆمەك ئىچىدە قەد كۆتۈرۈ-شىگە ئىمكان بەرمەيتتى. قوشاقچى باشلىقنىڭ سۆلتى بولغىنى بىلەن ئەقلى يوق ئىدى. لېكىن ئۇنىڭدا يايلاق تۈلكىلىرىنىڭ قۇۋلىقىمۇ، زەھىرىمۇ بارئىدى. بولۇپمۇ دەللىڭ تۇتۇشۇشتىن قاچىدىغانلىقى توختىنى خۇن قىلاتتى. بۇ قوشاقچى بەلكىم ئۆمرىدە ھېچقانداق ئىجا-دىيەتچىنى ياخشى كۆرمىگەندۇ. بولمىسا نېمىشقا قوشاقنى ئاران چۈشە-نەلەيدىغان، لېكىن يازالمايدىغان ئادەملەرنىلا ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىدۇ؟ ھەسەتتىن، ئىچى قارىلىقتىن، سۈيىقەستتىن ئاپىرىدە بولغانمىدىكى بۇ پاسىق! بۇ شەيتاندىن تامغانىنى تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى لەنەت توۋرۇكىگە باغلاپ، ئۆتكەن-كەچكەنلەرگە نۆۋەت بىلەن كالتەكلىتىپ ئۆلتۈرسە پۇخادىن چىقارمىدىكى توختى. ئۆزىغۇ كەسىپتە ئۆزىنىڭ

ئالدىدا تۇرىدىغانلارنى ئانچە ياقتۇرمايدۇ. پەيتى كەلسە كەسپىدىكى رەقىبلىرىنىڭ كاللىسىنى قوشقاچنىڭ كاللىسىدەك ئۇزۇپ تاشلىغۇسى كېلىدۇ، خۇيى تۇتقاندا، مەنپەئەت توقۇنۇشى بولغاندا شۇنداق ئويلايدۇ. ئادەتتىغۇ ئۇنچىلا ئىزچىل قوغلاپ زەربە بېرىپ يۇرمەيدۇ. ئۇنىڭغا ۋاقتىمۇ يوق. ئۇنداق ئىشتا ھېلىقى قوشاقچى كازۋاپ باشلىقنىڭ ئالدىغا ھېچكىم ئۆتەلمەيدۇ. داڭقىمۇ يېتەرلىك. توختىمۇ ئۇنى سورۇن تاللىماي، ئۇنتۇماي سېستېپ ماڭىدۇ، قولىدىن گەپتىن باشقا نەرسە كەلمىسە نېمە ئامال؟ بۇ ئۆلگۈر قاغىش قېپى نېمانداق ئېسىگە كېلىۋالىدۇ؟ "تۇڤى، يوقال كۆزۈمدىن!" توختى يېنىغا قاراپ تۇكۇردى. ھە، شۇنداق قىلىپ قەمەر بىلەن توختىنىڭ مۇناسىۋىتىدىكى چاك بارغانسېرى چوڭايدى. ھاراق، ئىقتىساد، ئەخلاق، ئادەمگەرچىلىك، ئىنسانى مۇناسىۋەت قاتارلىقلاردا ئۇلار ھەر كۈنى دېگۈدەك جىدەللىشىدىغان بولدى. قەمەر ئاجرىشىمەن دەپ نەچچە قېتىم يامانلىدى، كىشىلەر نەسىھەت قىلىپ ياراشتۇردى. ئۇلار سوقۇشتى، ئاجراشتى. بىراق قەمەر سالاغا بوش ئىدى. توختى كېچىلىرى بېرىپ ياتقىغا باستۇرۇپ كىرىۋېلىپ ئالداپ، يېغلاپ يۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئەپلىشىۋالدى. بۇنداق ئاجرىشىش ـ يارىشىش بىرنەچچە قېتىم تەكرارلاندى. يۇرت ئارىسىدا سۆز ـ چۆچەكمۇ چىقتى. قەمەر بۇنىڭغىمۇ چىداشنى داۋاملاشتۇرارمىدىكى، ئۇنىڭدىن بەزگەكتىن بىزار بولغانىدەك بەزگەن چاغلاردا بىر پالاكەت يۇز بېرىپ، ھەممە ئىشنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى: ياز كېچىسى ئىدى. توختى خۇددى بۇگۈنكىدەك تەڭشىلىپ كوچىدا بىر ياققا قېيىشىپ دەلدەڭشىپ كېلىۋاتاتتى. تونۇش بىر ئىدارە قورۇسىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە ھاجەتخانىغا كىرمەك بولدى. بۇ ئىدارە قورۇسىدىكىسى

شەھەرنىڭ ئەڭ كونا ھاجەتخانىلىرىدىن بولۇپ، نەچچە ئون يىلدىن بېرى ئازىراقمۇ يېڭىلانمىغاندى. تۆشۈكلەر چىرىگەن تاختايلاردىن ياسالغان، سېسىق بۇس چىقىپ تۇرۇدىغان ئازگال بولسا ناھايىتى چوڭقۇر ئىدى. بەزى كاتەكچىلەردىكى تاختايلار قاسماق باسقان، پۇرلاشقان ۋە ياكى بۇزۇۋېتىلگەن، يوقالغان ئىدى. توختى ئالچاڭ-لاپ ماڭغىنىچە چىراغ تۇگۈل توك سىملىرىمۇ تارتىلمىغان گۆردەك قاراڭغۇ ھاجەتخانىغا كىردى. تىمسىقلاپ يۈرۈپ بىر كاتەكنىڭ تام تاختىينى سىلاپ كۆردى-دە، ئىككىلەنمەيلا ئىچىگە كىردى. بۇ تېگىدە تاختىيى قالمىغان كاتەكچە ئىدى. توختى بايقىماي تاختاينى دەسسىدىم دەپ بىخارامان ھاۋانى دەسسىدى، دەسسىگەندىمۇ ئالدىراپ، كۇچۇنۇپ ۋە تەڭپۇڭلۇقىنى يوقىتىپ دەسسىدى. ئۇ شۇ چاغدا گەۋ-دىسىنىڭ قاتتىق چايقالغىنىنى، بېشىنىڭ قانداقتۇر بىر پارچە تاختاي گىرۋىكىگە ئۇرۇلۇپ، چىشىنىڭ تىلىنى چىشلىۋالغىنىنى ، ئاندىن ئۆزىنىڭ بوشلۇقتا پەسكە قاراپ ئۆگزىدىن غۇلىغان بىر تاغار گۆش-تەك ئۇچۇپ چۈشكەنلىكىنى ھېلىمۇ ئەسلىيەلەيدۇ. ئۇچۇش دەسلەپتە ياماق ئەمەس تۇيغۇ پەيدا قىلغاندەك قىلىۋىدى، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بولغان ئاز-لىقتا دەھشەتلىك ئاقۇۋەت بىلەن ئاخىرلاشتى. ئۇنى ئويلىسا ھېلىمۇ تېنى شۇركىنىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكىلەر ئادەم چىدىر-غۇسىز سېسىقچىلىق، كۆكۈلنىڭ ئاينىشىدىن ئىچ-بېغىرنىڭ سىرتقا ئېتىلىپ چىقماق بولۇپ گېلىغا قاپلىشىپ قېلىشى، خىرقىراش، تېپىر-لاش، جان ئاچچىقىدا ۋارقىراش، سۇ ئۇزۇشتەك ھەرىكەتلەرنى قىلىش، سارىڭلارچە پەريات كۆتۈرۈپ ياردەم چاقىرىش...ھەر ھالدا رىسقى تۈگىمىگەن ئىكەن. قورۇدا ئولتۇرۇشلۇق ئىككى-ئۈچ ئىشچى يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئاغامچا ۋە تۆمۈر ئىلمەكلەرنى ئىشلىتىپ يۈرۈپ

ئاخىرى ئۇنى تارتىپ چىقىرىپ قويىدى. ئۇستىبېشىنىڭ پاكىز بېرى قالمىغاچقا دۇمبىسىگە، قولتۇقىغا كارتون قەغەز چاپلاپ، قولتۇقلاپ، ھاپاشلاپ دېگەندەك ئېلىپ مېڭىشتى. ئۆيىگە ئەپكىرىشكەندە، ئۇنىڭ سازلىقتىكى قارا پاتقاقتىن سۇغۇرۇپ چىقىلغان پاخپاق يوڭلۇق ئېيىق-نىڭكىدەك بەتبەشىرەسىنى كۆرۈپ، قەمەر ئايلىنىپ كەتكىلى تاس قالدى. قەمەر يىغلاپ تۇرۇپ ئۇنى سۇغا پېچىتى. كىيىم-كېچەك-لىرىنى، ئۆي-ئىچىنى 2 كۈن يۇيۇپ تازىلىدى. ئاندىن ئۆزى ئۇچ كۈن ئاغرىپ ياتتى. سەسكىنىپ كەتكەنمىش. توختىنىڭ كارى بول-مىدى. قەمەر ساقىيا-ساقايمايلا ئاتا-ئانىسى تۇرۇشلۇق يېراقتىكى شەھەرگە بىراقلا قېچىپ كەتتى. شۇ پېتى توختىنىڭ ئۇۋۇسىدىن مەڭ-گۈلۈك ئۇچۇپ كەتتى. ھەتتا، خىزمەت رەسىمىتىنمۇ ئاكىسى كېلىپ يۆتكەپ كەتتى. قەمەر بۇ شەھەرگىمۇ، توختىغمۇ ئالدىنى قىلماس-لىق توغرىسىدا قەسەم قىلغانمىشكەنغۇ، بۇگۈن يەنە قانداقسىگە كېلىپ قالدىكىنە؟ توختى كېتىۋاتقان جايىدا توختاپ ھېلىقى تۇۋرۇك تۇۋىگە يەنە سنچىلاپ قارىدى. قەمەر جايىدا قمىر قىلماي تۇراتتى. بىراق كۈلگەندەك ئەمەس، ئۇ كۈلمەيۋاتىدۇ، يىغلاۋاتامدۇ-نېمە؟ ئۇنى بەزلەش، دەرھال كۆڭلىنى ياساش كېرەك. توختى قەمەرگە قاراپ قولىنى سوزغىنىچە يۈگۈردى. بىراق پۇتلىرى تاش ئېسىۋال-غاندەك ئېغىرىبولۇپ ئەقلىگە بوي سۇنمىدى. توختى سېمونت يولغا دۇم چۈشتى. بىر ھازا قمىر قىلماي ياتتى. قاتتىق ئاغرىق قايتا ئېسىگە كەلتۈردى. بۇرنىنىڭ ئۇچى ئېچىشقاندەك قىلىۋىدى، سلاپ كۆرۈپ تېرىسىنىڭ شىلىنغانلىقىنى بايقىدى. شىلىنغان جايىنى بارمقىدا بىر دەم بېسىپ ياتتى. ئاندىن جەڭ مەيدانىدىكى ئەسكەرلەردەك يېنىچە ئۆمىلىدى، دوڭغاقلاپ ئورنىدىن تۇردى. پۇتىنى كېرىپ يەرگە مەھ-

كەم دەسسەپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن قەمەرنى ئەسلىدى. كۆكرىكىگە ساڭگىلاقلىق بېشىنى قايتا كۆتۈرۈپ ھېلىقى تۇۋرۇك تەرەپكە قارىدى. بۇ قېتىم تۇۋرۇك ئاستى بوش، قەمەر يوق ئىدى. ئەزەلدىنلا ئۇ يەردە بولۇپ باقمىغاندەكلا يوق ئىدى. توختىنىڭ يۈرىكى بىر قەۋەت پەر-دىسىنى شىلىپ ئالغاندەك ئېچىشىپ كەتتى. سول چاڭگىلىدا مەيدە-سىنى قاتتىق مۇجىدى. ئوڭ قولىنىڭ مۇشتۇمىنى چىڭ تۇتۇپ كىمگە-دۇر دوق قىلغاندەك پۇلاڭلاتتى. ئاندىن مېڭىسى قوچۇلۇپ قالغان ئادەمدەك سۆزلەپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىن چىقماي ئالدىغا ماڭدى. بىر ئازدىن كېيىن كاللىسى سەل سەگەكلەشكەندەك، ئەقلىدىكى تۇمان تارقىلىۋاتقاندەك بولدى. ھەم، ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمى بىر يېڭىلىق مەنزىرىسى ئاچىدۇ. مانا ئەمدى ئىككىنچى ئايالى ئېسىگە كەلدى.

بۇ ئايال بەكمۇ ئېگىز بويلۇق، داق سۆڭەك شىيداق ئايال ئىدى. يېقىن تۇرۇشقاندا توختى ئۇنىڭغا پەستىن يوقىرىغا قاراپ سۆز قىلاتتى. بەدىنى تاختايىنى تىلىپ رەندىلىمەيلا قوراشتۇرۇپ قويغاندەك بولغاچقا، قىزلىق قامىتى، ئەۋرىشىملىكى ھەقىقىدە سۆز بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇرۇشۇپ قالغاندا توختى ئۇنى دائىم "تاختا مەيدە شەقىقە" دەپ تىللايتتى. بۇ خوتۇنىنىڭ ئاۋازى شۇنداق غالدۇڭ-غۇلدۇڭ ئىدىكى، ۋارقىراشقا باشلىسا بىر چاقىرىم نېرىغىمۇ ئاڭلىناتتى. كۆرۈمسىز بولغىنىغا قارىماي توختى بىلەن ئائىلە باشلىقلىق ھوقۇقىنى تالىشاتتى. يېقىن ئۆپچۆرىدە پاختەك گۈگۈلاپ قالسىلا گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتەتتى. توختى ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرالماي يالغان سۆزلەش ھۇنىرىنى كۆپرەك ئىشقا سالدى. لېكىن بۇ ھۇنەر بىرمۇنچە پالاكەتلەرنى ئېلىپ كەلدى. چوڭراق بىر نەچچە ئىشتا ئالدانغانلىقىنى سەزگەن بۇ خوتۇن "ئاللا توۋا"

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆتۈرۈپ، كۆپ قېتىم توختى ئىشلەيدىغان ئۆمەككە باردى، باشلىقلارغا ئەرز-ھال ئېيتتى، چاقتى. خىزمەتداشلىرى ئالدىدا ۋارقىراپ، ئاغزىنى بۇزۇپ، چاچلىرىنى چۇۋۇپ يىغلاپ، ئۆزىنى يەرگە ئاتتى، تېپچەكلەپ ھازازۇللۇق قىلدى. بەزى كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىغا باستۇرۇپ كىرىپ، توختىنىڭ ياقىسىدىن قامالىلاپ، يۈز-كۆزىنى مورلاپ شەرمەندە-شەرمىسار قىلدى. توختى ئامالسىز "خوتۇنۇمنىڭ تۇتقاقلىق كېسىلى بار"، "مېڭىسىدە زاغۇنى بار"، "كىچىكىدە بېشىنى قارغا چوقولۇۋالغانمىش" دەپ قۇتۇلدى. كىشىنىڭ قىساسى كىشىدە قالمايدىكەن. توختى 50-يىللارنىڭ ئاخىرى، 60-يىللارنىڭ باشلىرىدىكى سولچىللىق ھەرىكەتلىرىنىڭ شەپقەتسىز قارا قۇيۇنلىرىدا پۇرسەتپەرەسلىك ھەم ھاماقەتلىك قىلىپ ساختا ماتېرىياللارنى يازغان. پاكىت ئويدۇرۇپ پاش قىلىش ئاكتىپى بولغان. ئوت قۇيرۇقلۇق قىلىپ يۇقىرى-تۆۋەن قاتىرىغان. تالاي ياخشى خىزمەتداشلىرىغا زىيانكەشلىك قىلغان. تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرگەن، بوھتان چاپلاپ باشلىرىغا ھەر سەۋدالارنى سالغان. بىراق ئاخىرى ئادەملەرنىڭ كۆپ قىسمى دېگۈدەك تارتىلىپ چىققاندىن كېيىن، ئۇلارمۇ توختىغا يۈز خاتىرە قىلمىدى. ھەممىسى بىرلىشىۋالغاندەكلا بىر نەرسىلەرنى پاش قىلىپ توختىنىمۇ تارتىپ چىقاردى، كۈرەش قىلىپ ئانىسىدىن ئەمگەن سۈتىنى بۇرنىدىن بۇلاق قىلدى. توختىغۇ ئەمدى سىياسىي ھەرىكەت بولسا ئىككىنچى پاش قىلىش ئاكتىپى بولماسلىق ھەققىدە پەندىيات قىلغان. "سۇ كېتىدۇ تاش قالىدۇ، ئوسما كېتىدۇ قاش قالىدۇ" دېگەن ماقالىنىڭ ھەقىقەتلىكىگە قول قويغانىدى. ئەپسۇسكى ئادەم دېگەن ئاچچىقنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن. مەدەنىيەت ئىنقىلابى باشلىنىۋىدى، توختى يەنە

مەيدانغا سەكرەپ چۈشتى، بىر مەھەل باشقىلارنى "توپقا تۇتۇپ" ئاللىكىم بولۇپ چۈقان كۆتۈرۈپ دەۋر سۈردى. ئىككى سەر قېقىۋېلىپ تۆت سەر مەست بولۇپ، شەھەر ئالغان باتۇرەك ئېغىناقلاپ يۈردى، ئۇزاققا بارمايلا "قاراگېزەندە"، "سىياسىي يانچۇقچى"، "گۇمران بولغان ئەۋلاد" دەپ تارتىلىپ چىقىپ ئىتتەك سۆرۈلۈپ يۈردى. ھېلىقى كاساپەت شداق دەججالنىڭ شۇ چاغلاردا كۆرسەتكەن ئويۇنلىرىنى بىر دەمدىغان. ئۇ قۇرۇپ كەتكۇر "ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك" دېگەندەك ئىش قىلدى. قوشۇن تازىلاش راسا جىددىي كېتىۋاتقان چاغلاردا بۇ خوتۇن ئۆمەككە ئىككى كۈندە تۆت قېتىم يورغىلاپ كېلىپ تايغاندەك ھاۋشىدى. توختىنى ئۆيدە ئۇندىق دېدى، بۇندىق دېدى، ئۇنى بۇزدى، بۇنى يىرتتى، دەپ تاغاردا بىر پىتنە-پاساتنى توقۇپ رەھبەرلىككە چاقتى. ماتېرىيال يېزىپ بەردى. توختىنىڭ بېشىغا "نەق ئەكسىلئىنقلابچى" دېگەن قالپاق كىيىلمىگىچە توختمىدى. خۇداغا مىڭ قەتلى شۈكرى، بۇ قالپاق كىيىلىپ قالغان بولسا توختىنىڭ بەدىنىنى ئاللىقاچان يەر ئاستىدا قۇرۇتلار غاجاپ تۈگەتكەن بولار ئىدى. تازا كىيىلمىغان چاغدا ئۇ جادۇ خوتۇن توختىغا يەنە چىدىمىدى. باشلىقلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ "ئۇنى بىر قورقۇتۇپ قويايلى دەپ يالغان-ياۋداقلارنى توقۇۋېدىم، كەچۈرۈڭلار" دەپ گۆشۈرۈپ تۇردى. توۋا، جاھاندا قىزىق ئادەملەر بولىدۇ. بۇ شداقنىڭغۇ ئەسلىگۈچىلىكىمۇ يوق. توختى ئۇنىڭدىن مىڭ تەستە ئاجرىشىپ قۇتۇلغاندى. ئۇچىنچى ئايالى ئۇنىڭدىن ياخشىراقمىدى، قانداق؟ مىجەزى يۇمشاق، چىرايى چاغلىق ئىدى. توختى قوشۇمسىنى تۇرۇپ باقسىمۇ بۇ خوتۇننىڭ چىرايى كۆزىگە كۆرۈنمىدى. ئەسلىدىغۇ كۆزگە كۆرۈنگۈچىلىكىمۇ يوق بىر تۇل

www.uyghurkitap.com

خوتۇن ئىدى. توختى خەقنىڭ سالاسىغا كېتىپ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتى. ئۇچ ئادەمنى چاقىرىپ "بىر قوشۇق سۇ بىلەن" نىكاھ قىلغۇزۇپلا، ئۇنىڭ ياتقىنى ئۆي قىلىپ كىرىۋالدى. بۇ "تۆت كىشىلىك گورۇھ" ئاغدۇرۇلۇپ بىر نەچچە ئاي ئۆتكەن چاغ ئىدى. بىرەر ئاي ئۆي تۇتا- تۇتمايلا بۇ خوتۇن دات- پەريات كۆتۈرۈپ توختىنى قوغلاپ چىقاردى. ئۇ توختىنىڭ مەست بولۇپ بىر بۇزۇق خوتۇننىڭ ئۆيىگە كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ قالغانىدى. ئەسلىدىغۇ چوڭراق ئىش ئۆتۈلمىگەن، بىراق ئايال بىغەرەزلىك قىلىپ تۇرۇۋالدى. ئاپارمىغان ساقچى پونكىتى، سوت قورۇسى قالمىدى. يەنە قانداقتۇ بۇرۇنقى ئېرىدىن قالغان بىر ئۇزۇكنى يوقاتقانلىقىنى داۋراڭ قىلدى. ئىشقىلىپ ئاخىرى ئاجرىشىپ كەتتى. توختى "كۆكەمە خوتۇندىن قۇتۇلدۇم" دېدى. ئۇ خوتۇن "كۆيدۇرگە، بۇزۇق ھاراقكەشتىن قۇتۇلدۇم" دېدى. ھەر ئىككىلىسى ئۆز يوللىرىغا كېتىشتى. دەر ھەقىقەت، ئۇ ياۋاش قىياپەتلىك بىشەم جادۇگەر ئىكەن. ھاراقكەشلىكىمۇ شۇنچە گۇناھمۇ، ھاراق سۇمۇرگەنـ گىمۇ شۇنچە قىلغان بارمۇ؟ خوتۇن كىشىنىڭ ئەقلى نېمىگە يېتەتتى. بىر قوشاق بار ئىدىغۇ، قانداقتى؟ ھە، مانا، مانا مۇنداق. "ئون خوتۇننىڭ بىر توخۇچە ئەقلى يوق، ئەقلى بولسا ئاشۇ توخۇ يەمدۇ پوق...". تۇف، توختى ھەممىگە تۈكۈردى. شۆھرەتكىمۇ، خوتۇنـ غىمۇ، تۇغقانغىمۇ، دوست- بۇرادەرگىمۇ، بەرىگە تۈكۈردى. ھەممىسى بىرتىيىن. نوچىسى ھاراق. ھاراقلا بولسا، بولغانىدىمۇ ششىدە ئويناپ تۇرىدىغان زەمزەمدەك سۇزۇكىدىن بولسا، يەرگە نەچچە ئون يىللاپ كۆمۈلگىنىدىن بولسا... ئامبرىكىنىڭ بىر باشلىقى تۇغۇلغان كۈننىي خاتىرىلىگەندە، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بىر باشلىقى

ئۇنىڭغا يەرگە كۆمۈلگەن يىلى ئۇنىڭ يېشى بىلەن تەڭ بولغان هاراقنى تەقدىم قىلىۋىدىغۇ. توختى بۇنى گېزىتتىن كۆرگەن. هاراقنا ئائىت خەۋەرلەرنى ئۇ ئەزەلدىن نەزەردىن قاچۇرغىنى يوق. بۇ باشلىقلارنىڭ ئىسمى نېمىدىكى؛ ئىسىملار مۇهىم ئەمەس، بولدى، پاكىتنىڭ ئۆزى يېتەرلىك. تەقدىر توختىغا شاھ بولۇش پۇرستى بېرىپ قالسىدى، ئۇ باشقىلارغا يېشى بىلەن تەڭ يىل كۆمۈلگەن هاراق بېرىپ يۈرمەي، ئۆزىلا ئىچكەن بولاتتى. هېچ ئىش قىلماي، يېرىم ئەسىردىن ئارتۇق كۆمۈلگىنىدىن تاپقۇزۇپ ئىچىپ، ئالتۇن تەختىتە سوزۇلۇپ ياتقان بولاتتى. هاراق دۇنيانىڭ ئەڭ چوڭ لەززىتى. دۇنيادا ئەخمەقلەر كۆپتۇ، لېكىن مۇشۇ هاراق ياساپ ساتقۇچىلارچىلىك ئەخمەقلىرى يوقتۇ؟! ئۇلار شونچىلا ئەخمەق-دەلدۇش بولمىسا، ياسىغان هاراقلىرىنىڭ هەممىسىنى ئۆزلىرى ئىچىپ ياتماي خەققە ساتارمىدى؟ ساتقان شۇ پۇللىرىغا هاراقتىنمۇ ئېسىل نېمە ئالىدىغاندۇ؟! توۋا، بۇ ساراڭلارنى...! مانا توختى هەتتا ئۆزىنىڭ هاراقسىز ئۆتكەن بالىلىق دەۋرىگىمۇ ئېچىنىدۇ. هەي ئىسىت، هاراقنى دەسلەپتە ئۇيغۇرلار كەشپ قىلغان تۇرۇقلۇق توختىدەك ئۇيغۇر ئەۋلادلىرى ئەقىل يېشىدىن باشلاپلا ئىچمىسە بولامدۇ؟! لاپ ئەمەس، هاراق تارىخى هەقىدىكى ماتېرىيالىلارنى توختى مېڭىسى ئېلىشىپ قالغاندىمۇ كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپلا يادلاپ بېرەلەيدۇ. توختى يېقىندا كۆرگەن بىر ماتېرىيالدا ئېيتىلىشىچە، ئۇيغۇرلار مىلادىدىن خېلى ئىلگىرىلا مېۋىلەرنى ئېچىتىپ ئىسپىرتلىق ئىچىملىك ياسىغان. كېيىنرەك ئىككىنچى باسقۇچتا سۈنئىي ئېچىتقۇ قوشۇپ مېۋە، ئاشلىقلارنى ئېچىتىپ ئىسپىرتلىق ئىچىملىك ياسىغان. ئۇچىنچىباسقۇچتا ئەرەق ئۇسۇل (دېستىلاش ئۇسۇلى)نى ئىجات قىلىپ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

هەقىقى ھاراق ياسىغان، بۇ ئۇسۇل ئىچكى ئۆلكىلەرگە 12 ـ ئەسىردە، ياۋروپاغا 15 ـ ئەسىردە مەلۇم بولغان. ئۇيغۇرلاردا ئۇ تۆتىنچى ـ بەشىنچى ئەسىرلەردىلا ئومۇملاشقان. تۆتىنچى ئەسىردە ياشىغان جاڭ خۇا "موزىي خاتىرىلىرى" دېگەن كىتابىدا "غەربىي دىيارىدا ئۈزۈم ھارىقى بارئىدى... ئىچكەندە كۈنلەپ مەستلىك يېشىلمەيتتى." دېگەن. لى ياڭ "تۆت بەگ خاتىرىسى" دە، مىلادى 540 ـ يىللاردا "ئىدىقۇت دۆلىتى سوۋغاتلىرىدا... مۇزلىغان ھاراق.... بارئىدى". لى شىجىن "دورىلار قامۇسى"دا "ئېچىتىلغان ئۈزۈم مۇسەللەسىنى ئاجىز ئوتتا قىزدۇرۇپ، پارلاندۇرۇپ، ئۇنىڭ ھورىنى باشقا ئىدىشقا سۈزۈپ ئالىدۇ...بۇ ئۇسۇلنى تاڭ سولالىسىنىڭ دەسلەپكى دەۋرلىرىدە ئىدىقۇت ـ تىن ئۆگەنگەن" دېگەن. مانا بۇ دېستىلاش تېخنىكىسىنىڭ ئۇيغۇر ـ لاردىن تارقالغانلىقىنىڭ پاكىتى. بۇ ئۇسۇلدىچۇ، ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىدە دورا ياسىلىدۇ، ئەرقى ئۇسۇلنىڭ نېفىت ئايرىش، ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسى ياساش قاتارلىق ھازىرقى زامان پەن تېخنىكىسىدا، سانائەت، ئۆتكۈر پەنلەردە تۇتقان ئورنى مۇھىم. قىسقىسى، ھاراق بولمىسا "ئەرقى ئۇسۇل"مو بولمىغان بولاتتى. ھاراقنىڭ تۆھپىسى بار. «قوتادغوبىلىك»دىكى "ئۇچ قەدەھ ئىچپ سەكرەيدۇ" دېگەن مىسرالارمۇ قەدىمكى ئۇيغۇرلارنىڭ ھاراقنى سۈدەك ئىچىدىغانلىقىنىڭ ئىسپاتى. ھەممە نېمىنىڭ ۋاقتى بولىدۇ ـ دە. توختى باغرى چىلاشقۇدەك ئىچسە نېمە بوپتۇ؟ قايسى قانۇندا ھاراق چەكلىنىپتۇ؟ قەدىمكى زاماندا ئۇيغۇرلاردا پىيەنچۇك بار بولغىيمىدى؟ پىيەنچۇكلۇك ئادەتكە ئايلانغان بولغىيمىدى؟ ھازىرغۇ پىيەنچۇكلۇك قىلىپ ئىچ ـ باغرى كۆيۈپ ئۆلىدىغانلارمۇ بار. ئەمىسە ئۇلار بۇ ئادەتنى نەدىن يۇقتۇردى؟ بۇ مەدەنىيەتنىڭ بەلگىسىمۇ ياكى قالاقلىقنىڭمۇ؟ دۇنيانىڭ

كەلگۈسىدە ھاراقنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدۇ؟ ھاراقىكەشلەرنىڭچۇ؟ ھاراقكەشلىك، پىيەنچۇكلۇك يوقۇلۇپ كېتەرمۇ؟ ئىنسانلار تۇرمۇشىدىن قايغۇ، خۇشاللىق، ئايرىلىش، تېپىشمشلار يوقالمسا، ھاراق قانداق يوقۇلار؟ توختى قانچە ئويلاپمۇ بۇ سوئاللارنىڭ تەكتىگە يېتەلمىدى. بىراق شۇ ھاراقكەشلىكنىڭ كاساپىتىدىن ئۇنى تۆتىنچى خوتۇنمۇ تېخى يېقىندا تاشلاپ كەتتى. بۇ ئايالنىڭ ئىسمى نۇرنسا. يېشى كىچىك بولمىغان بىلەن ئۆزىنى كۆتۈشنى بىلگەچكە چىرايىدىن ئانچە كەتمىگەن ئىدى. ھە، ئۇنىڭ ئۆيى مۇشۇ تەرەپكىرەك توغرا كېلەتتىغۇ، بەك يىراقتا ئەمەستەك ئىدى... توختى ساغرىسىغا ئېغىر بىر نەرسىنىڭ تېگىپ تۇرغانلىقىنى سەزدى. قولىنى سوزۇۋېدى، شىمىنىڭ سول يانچۇقىدىكى قاتتىق بىر نەرسىگە ئۇرۇلدى. سۇغۇرۇپ ئېلىۋىدى، بوتۇلكا بولۇپ چىقتى، ئۇ يولنىڭ چېتىگىرەك باردى. بوتۇلكىنى چىراغنىڭ يورۇقىغا تۇتۇپ يېرىمىغىچە ھاراق بارلىقىنى كۆردى. بۇ «ئىلى ئالى ھارىقى» ئىدى. تەمى ئاچچىقراق بولغىنى بىلەن گرادۇسى يېتەرلىك. ياخشى ئىش بولدى. پەقەت شۇ ھاراقلا ئۇنى تۇن ئوغرىسىدەك يالغۇزلۇق-غېرىپلىقتىن قۇتۇلدۇرالايدۇ. ئۇ ھەجايدى. بوتۇلكىنى كۆتۈرۈپ ھاراقنى بىر-بىر ئوتلاپ ئىچتى. بۇنداقتا تەمنى ئۇزۇنغىچە تېتىغلى، لەززىتىنى ئۇزۇنغىچە سۈرگىلى بولىدۇ. يېنىدا نە رۇمكا، نە زاكۇسكا يوق ئىدى. ئۇ ئەزەلدىن ئۇنداق نەرسىلەرنى بەك كېرەك قىلمپ كەتمەيدۇ. ھاراق بولسلا بولغىنى. ئۇ سۈمۈردى، ھاراقنىڭ ئاچچىقىدىن چىرايى پۈرۈشۇپ، بەدىنى سىلكىنگەندەك بولدى، يەنە سۈمۈردى. بوتۇلكا قۇرۇقدالغاندىن كېيىن ئۇنى سېمونت يولغا كۆچەپ ئۇردى. بوتۇلكا بومبىدەك ئاۋاز چىقىرىپ سۇنۇپ، چۇل-چۇل بولۇپ ئەتراپقا

تېرىلىپ كەتتى. بۇ ئاۋاز ئۇچ ۋىلايەت ئەسكەرلىرىنىڭ قول بىرمە-
لىرىنىڭكىدەك ۋە ياكى ستالىنگرادنى قوغداشقا قاتنىشىپ باتۇرلارچە
قۇربان بولغان 26 نەپەر ئۇيغۇر قەھرىمانلىرى ئاتقان تانكىغا قارشى
قول بومبىلىرىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشىغاندەك تۇيۇلدى. بۇنىڭ ئۆزى
چوڭ بىر ھۇزۇرغۇ. مانا توختىنىمۇ قىسمەت شۇنداق جەڭلەرگە
قاتنىشىشقا نېسىپ قىلسا، ئومۇ قول بومبىلىرىدىن شۇنداق ئاۋاز چىقارغان
بولاتتى. ئەتتەڭ، ئۇنىڭ ئاغزى ئاچچىق بولغاندەك قىلغان بىلەن
كۆڭلى يورۇپ كەتكەندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئىسسىق بىر لەززەت
تارقالغاندەك بولدى. ئالدىغا چاممىدى، يەنە چاممىدى. بىرنەچچە
ماڭدام ماڭغاندىن كېيىن پۈتلىرى ئېغىرلىشىپ، بەدىنى يەڭگىللىشىشكە
باشلىدى. ئىمارەتلەر كوچا بىلەنلا بىللە قوشۇلۇپ بىر قىڭغىيىپ بىر
رۇسلىناتتى، بېشىنى كۆتۈرۈشكە خوشياقمايلا كۆكسىگە ساڭگىلىتىپ
ماڭدى. گەپ قىلماق بولۇۋىدى، تىلى كالۋالاشتى. ئۇ چىداپ
مېڭىشنى داۋاملاشتۇردى. بىراق يەنە بىر ئازدىن كېيىنلا يەر
ئۆرگۈلۈپ، ئاسمان چۆگىلەشكە، ھەممە نەرسە چاقپىلەكتەك
پىرقىراشقا باشلىدى. توختى يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا زوڭزۇيۇپ
ئولتۇرۇپ قالدى. بېشىنى چىڭ چاڭگاللىۋالدى. شۇنداق بىر ھازا
ئولتۇرغاندىن كېيىن پىكىرلىرى يەنە روشەنلەشتى. ھېچگەپ يوق.
تۇن كېچىدە يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر دەم ئارام ئالسا بولىدۇ.
ئەركىنلىك دېگەن شۇنداق ياخشى نەرسە. كۆندۈزى بولسا ساقچىلار
پىيادىلارنى ئولتۇرماق تۈگۈل بۇنداق جايلاردا ئىختىيارىي ماڭغىلىمۇ
قويمايدۇ. ۋاي رامكچىلارەي! ياشسۇن ئەركىنلىك! مانا ئۇ ھازىر
تۇن ئوغرىسىدەك ھەممىگە ھۆكۈمران. ھۆكۈمران ھاراقسىز تۇرالما-
تى، ھاراقنى بولسا ئادەملەر نېمانچە يامان كۆرىدىغاندۇ؟ بۇ توختى

ئۇچۇن تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان سىردەك، تاپقىلى بولمايدىغان نېپىشماقتەك تۈيۈلۈپ كېلىۋاتقان كونا مەسىلە. مانا توختى ئەمدى ھاراقنىڭ يەنە بىر ئارتۇقچىلىقىنى بايقاپ قالدى. ئالىملار يەرشارى توختىماي پىرقىرايدۇ دەپ سۆزلىگىلى قانچە زامانلار بولۇپ كەتتى. ھازىر بۇ ئاددىي ساۋات ھېسابلىنىدۇ، بۇ ساۋاتنى باشلانغۇچ مەكتەپتە بالىلار "ئىككى كەررە ئىككى تۆت" دېگەن قائىدە بىلەن بىرگە قوشۇپ ئۆگىنىدىغان بولۇپ كەتتى. يەرشارى ئۆز ئوقى ئەتراپىدىمۇ، قۇياش ئەتراپىدىمۇ ئايلىنىدۇ، لېكىن يەرشارىنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى تۇيۇش ئىنتايىن تەس. قېنى، ھازىرغىچە كىم ئۇنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى بىۋاستە كۆرۈپتۇ، ياكى سېزىپتۇ؟ ئالىملار ئۇنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى مۇرەككەپ نەزەرىيەلەردە چۈشەندۈرىدۇ. نەتىجىدە ئادەتتىكى كىشىلەر ئۇنى بىۋاستە سىناپ كۆرەلمەيدۇ. شۇڭا يەرشارىدا بۇ ھۆكۈمگە ئىشەنمەيدىغان ئادەملەر ھازىرمۇ نۇرغۇن. دۇنيادا ئەمەس، مۇشۇ ئەتراپتىنلا ئۇنداقلاردىن تالايلار تېپىلىدۇ. ئۇلار يەرشارى ئايلىنىۋاتقانلىقىنى بىزنىڭ كۆزىمىز نېمىشقا كۆرمەيدۇ، كۆرمىگەن نەرسىگە ئىشەنگىلى بولمايدۇ، "يۇز ئاڭلاشتىن بىر كۆرۈش ئەلا" دەپ جاھىللىق قىلىشىدۇ. لېكىن توختى مانا ئالىملارنىڭمۇ، رەھبەرلەرنىڭمۇ ئەقلى كەمتۈكلۈك قىلغان نەرسىنى بايقىدى. بۇ خاسىيەت ھاراقتا ئىكەن، ئۇلار ئادەملەرگە ھاراق ئىچىپ كۆزىتىشنى بۇيرۇسا، ئادەملەر يەر شارىنىڭ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنمۇ، سەزگەنمۇ بولاتتى. ئەسىرلەر بويى ھەل بولماي كېلىۋاتقان بۇ مەسىلە ئاسانلا ھەل بولاتتى. مانا توختى ھەر قېتىم مەست بولغاندا يەرشارىنىڭ قانداق ئايلىنىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ كېلىۋاتىدىغۇ. ھاراق، پەقەت ھاراقلا ئادەملەرگە يەرشارىنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئايلىنىشىنى، ھەتتا شەھەرنىڭ، ئۆي - باغنىڭمۇ ئايلىنىشىنى كۆرسىتە-
لەيدۇ. ئايلىنىش ئەھۋالاتىنىمۇ تەپسىلىي ئايان قىلالايدۇ. خۇددى
مىكروسكوپ باكتېرىيەلەر ھەرىكىتىنى كۆرسەتكەندەك ئىنچىكىلەپ
كۆرسىتەلەيدۇ. ھاراقنىڭ يەنە ئەپسانىلاردىكى جاھاننامىلىق رولىمۇ
بار. بۇ جەھەتتە دۇربۇن، تېلېسكوپ دېگەن زامانىۋى ئۈسكۈنىلەرمۇ
ئۇنىڭغا يېتىشەلمەيدۇ. ئۇلار ئالدىن توسالغۇ توسمىغان شارائىتتىلا
يىراقتىكىنى يېقىن قىلىپ كۆرسىتەلەيدۇ. ھالبۇكى ھاراق شۇنداق
جاھاننامىكى، ئۇنىڭ قودرىتىنى قاتمۇ - قات تاغ - دەريالارمۇ
توسۇۋالالمايدۇ. ئۆزىمىغۇ ھېكمەتلىك جاھاننامە ئەينىكىدەك سۈزۈك
نەرسە، كاساپەت. ھەرقانداق مۇساپىر ئۇنى ئىچىپ مەست بولسىلا
سېغىنغان يۇرتىنى ھەر قانچە يىراقتا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، كۆز
ئالدىدىكىدەكلا ئېنىق كۆرەلەيدۇ. قىساسكار ئىچسە رەقىبى كۆزىگە
كۆرىنىدۇ. ئاشىق ئىچسە مەشۇقىنى كۆرىدۇ. يېتىم ئىچسە يىراقتىكى
ئاتا - ئانىسىنى كۆرەلەيدۇ، ئۇلار بىلەن مۇڭدىشالايدۇ. سېغىنىش -
پراقلىرىنى، سۆيگۈ - نەپرەتلىرىنى، خۇشاللىق - قايغۇلىرىنى، ئازاب -
ئارزۇلىرىنى تەڭ ئورتاقلىشالايدۇ. ھاراقنىڭ خاسىيىتى راستتىنلا
تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز كاتتىمۇ - نېمە، توختى ئويلىغانسېرى بۈگۈن
يېڭى - يېڭى ئارتۇقچىلىقلىرىنى تاپقىلى تۇردىغۇ، بايقاش — كەشپ
قىلماقلىقتۇر. توختى شۇنداق كەشپىياتچى، ئۆتكۈر تەپەككۈرى بىلەن
كائىنات سىرلىرىنى ئاچىدۇ. دەررۇ بىرەرسىگە ئۆزىنىڭ ھاراق
ھەققىدىكى كەشپىياتىنى سۆزلەپ بېرىشى كېرەكتى. بولمىسا خۇشال-
لىقىدىن يۈرىكى يېرىلىپ كېتەرمىكىن، كونا خوتۇنلىرىنىڭ بىرەر-
سىنىڭ ئۆيىگە بارسۇنمىكى، ياق، ياخشىسى بىرەر ماقالىنى ئۆزى
يېزىپ بېرىپ بولسىمۇ، بىرەر نوپۇزسىز، نوپۇسسىز ياكى ئىچكى كىچىك

گەزىت- ژۇرنالدا بولسىمۇ ئۆزىنى بىر ماختىتىش كېرەكتى. ھە، ياخشىلاپ بىر مۇھاكىمە ماقالىسى... ئەتتەك، توختى ناخشا تېكىستى، قوشاق دېگەنلەرنى قاتۇرۇپ پومىلىيالىغىنى بىلەن شۇ ماقالە دېگەن قۇرۇق گەپ دۆۋىسىنى دۆۋىلىيەلمەيدۇ. قوشاق بولسىمۇ يازسۇنمىكى- يا، بىراق، بۇ پىكىر ئۆزىنىڭ چوڭقۇرلىقى ۋە كەڭلىكى، چوڭقۇرلۇقى بىلەن ناخشا تېكىستىغىمۇ، قوشاققىمۇ ھەرگىز سىغمايدۇ. "سۇبھانالالا، ئەقلىدىن ئايرىمايدىغان ئاللا ئۆزەڭگە مەدھىيە ئوقۇيمەن. بىر قىزىلكۆز پاپا مۇخلىس، داپ يۇز ئېتىقادچىم بارئىدىغو، ئىسمى نېمىدى ئۇ شەرمەندە كاززاپىنك؟ ھېلىقى، ھېلىقى كۆزى ئەسەبىي پارقىرايدىغان، ھاياجانلانسا كۆز قارىچۇقى قېتىپ توختاپ قالىدىغان تەلۈە داپچىچۇ، سورۇنلاردا خىزمەت دېپى، باشلىقلارغا خۇشامەت دېپى چالىدۇ. بېيىتمۇ توقۇپ قويۇدۇ. ئۇ تېخى بېيىتچىمىش..." دەپ توختى ئۆزى ئارىن ئاڭلىغۇدەك ئاۋازدا غۇدۇڭشىدى. ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ داپچى مۇخلىسنىك ئىسمىنى يادىغا ئالالمىدى. بەزىدە ئۇنىڭ "بۇيۇك توختىكامدەك بىر مېڭىۋالايچو" دەپ قول سېلىپ ئېغىناپ، ئىنچىكە، قىسقا بوينىنى كۆچەپ سوزۇپ، پۈتلىرىنىڭ ئۆچلىرىدا مېڭىپ كېتىشلىرىچۇ تېخى. توختىنىڭ ئىلتىپاتىنى ئۇ شۇنداق ئۆزىگە بېرىلگەن يۈكسەك مەرتىۋە دەپ بىلەتتى. ئۇنداق چاغلاردا توختىمۇ دانلاپ تويغان خورازدەك سۆلەت بىلەن تۇرۇشنى بىلىدۇ. ئۇ بىر نېمىغۇ بېيتلارنى ئۇزۇن، تېتىقسىز يازىدىغان تۇرۇقلۇق "ئېسىل يازدىم" دەپ دەۋا قىلىپ، كىشىنىڭ قۇسقىسىنى كەلتۈرىدىغان شۆھرەت سارىگى. بىر چاغلاردا ئۇ ئۆز بېيىتلىرىنى ئۆزى ماختاپ ئوبزور يېزىپ، شىپگراپتا بېسىلدىغان بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ژۇرنىلىدا، ئىگىسى يوق ئىسىمدا ئېلانمۇ قىلغانىدى. شۇنىڭغا يازغۇزسا بولارمىكى. ئۇغۇ قۇۋ،

www.uyghurkitap.com

نەپسانىيەتچى، ھەسەتخور، گۇمانخور، ئىككى يۈزلىمە بىرلالما، پاپا سۆرەتلىك ئاچكۆز غالجىر ئىت. ھالىغا باقماي بەگگە خىياللىرى كۆپ تېخى. ھەق بەرمسە، ماختاپ قويمسا ئۇنمايدۇ. ئۆيىگە بېرىپ خوتۇنىنىڭ ئالدىدا بىرنەچچە ئېغىز ماختاشقا، ئاشپۇزۇلغا ئاپىرىپ بىرنەچچە رومكا ئىچكۈزۈشكە توغرا كېلەر تايىنلىق. خەير، ئازراق زىيان تارتمىغۇچە پايدا يوق. توختى بونى بىلەلەيدۇ. توختىمۇ بۇ ئەتراپتا داڭقى بار مۇغەمبەر ئادەم. ئۇ كىچىكىدىلا "ياۋاشلىقنىڭ ئۆزى ئەخمەقلىق، ياۋاش بولغاچقا قوينىڭ ئۆمىرى قىسقا بولىدۇ" دەيتتى. قۇۋ بولۇشقا ھەۋەس قىلاتتى. شۇ، بىر ئاز پۇل كېتىدۇ، خالاس. "پۇل بولسا جاڭگالدىمۇ ئىچىشكىنىڭ شورپا، پۇل بولمسا شەھەردىمۇ يېيىشكىنىڭ چاڭ-توپا". توختىنىڭ ھاراق ھەقىدىكى تەتقىقات-ئىجادىيەتلىرى بولار بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ. بۇ جەھەتتىكى ئۇنىڭدەك تالانتكارنى دۇنيا تېخى كۆرگىنى يوق. دۇشمەنلىرى ئۇنى "قۇرۇق قاپىيەچى"، "زامانىۋى قوشاقچى" دەپ تىللىسا تىللاۋەرسۇن، ئۇ ئىجادىيەتچى بولۇپلا قالماستىن ھەقىقى كەشىپىياتىشۇناس، پەيلاسوپ. مانا مەسىلەن، ئۇ يەنە ھاراقنىڭ يۇرەكسىزگە يۇرەك، بېخىلغا مەرتلىك، قارىغۇغا كۆز بېغىشلىيالايدىغانلىقىنىمۇ بىلدۇ. توختىنىڭ ئېسىگە بىر رىۋايەت كېلىپ قالدى: ئۇيغۇرلار ئۆزىنىڭ ئانا قەبىلىسى ھون ۋە ساكلاردىن بۆلۈنۈپ چىققىلى خېلى زامانلار بولغان چاغلار ئىكەنمش. ئۇلارنىڭ بىر ئۇقۇمۇشلۇق ئادىمى ئاشلىقنى ئېچىتىپ ئەرقى ئۈسۈلدا ھاراق كەشپ قىلىپتىكەن. ئىچكەنلەر مەست بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. بۇنى بىرسى خاقانغا مەلۇم قىلىپتۇ. "ئى، جاھاندا تەڭدىشى يوق خاقان، بۇ ئاپەت يوقىتىلمسا پۇقرامۇ، مەنسەپدارمۇ، لەشكەرمۇ مەست

بولۇپ ئۆلۈكتەك يېقىلدۇ، ئالجىپ كېرەكتىن چىقىدۇ. دۆلەت خاراب بولۇپ، تاجۇ-سەلتەنەتكە دەز كېتىدۇ" دەپتۇ. خاقاننىڭ سەپرايى يەتتە گەز ئۆرلەپتۇ. ھاراقچىنى تۇتۇپ كېلىپ كاللىسىنى ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ. جازا مەيدانىغا سۆرەپ مېڭىشقاندا ھاراقچى خاقان بىلەن يۈز كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلىپ تىرەجەپ تۇرۇۋاپتۇ. خەۋەر قىلىشقان ئىكەن، خاقان ماقۇل بولۇپ قويۇل قىلىپتۇ. قويۇلدا "زەھەرلىك نەرسە ياساشقا قانداق جۈرئەت قىلدىڭ؟" دەپ سوراپتۇ. ھاراقچى: "يوقسۇ، ھاراقنىڭ ئۇچ چوڭ پايدىسى بار، قارىغۇنىڭ، توكۇرنىڭ، بېخىلنىڭ كېسىلىنى ساقايتالايدۇ" دەپتۇ. خاقان ئىسپاتلاشنى تەلەپ قىلىپتۇ. ھاراقچى بىر قارىغۇ، بىر توكۇر ۋە بىر بېخىلنى تاپقۇزۇپ كەپتۇ. ئۇلارنى بىر ئۆيگە جەملەپ ھاراق بىلەن مېھمان قىلىپتۇ. راسا كەيپ بولۇشقاندا قارىغو: "ئاغىنىلەر، نېمە كارامەت بۇ، كۆزۈم ساقىيىپ كەتتى. مانا نۇر كۆردۈم، جاھان يورۇپ كەتتى. بۇ شەھەر نېمانچە چىرايلىق" دەپ ۋارقىراپتۇ. توكۇر ئورنىدىن تۇرۇپ قوللىرىدا بېلىنى تىرەپ: "پۇتلىرىم ساقايدى، كۈچ-قۇۋۋەتكە تولۇپ كەتتى، ئىشەنمىسەڭلار ھازىر بىر تېپىپ پۈتۈن شەھەرنى تۇزلىۋېتىمەن!" دەپ توۋلاپتۇ. بېخىل بۇرۇتىنى تولغاپ مەيدىسىگە موشتلاپ: "تۇزلىۋەت، پۈتۈن چىقمىنى ئۆزۈم تۆلەيمەن!" دەپ جار ساپتۇ، پۇقراچە ياسىنىپ ئىشىك تۇۋىدە قاراپ تۇرغان خاقانمۇ بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ قاقاقلاپ كۈلۈپتۇ. دەرۇ تەختكە قايتىپتۇ. ھاراقچىنى چاقىرتقۇزۇپ ئازاد قىلىپتۇ ۋە موكاپاتلاپتۇدەك... قېنى ئەمدى شۇنداق ئادىل خاقان؟ توختىغا ئۇچراپ قالسىدى. مەك ئەپسۇس، تەقدىر ئۇنىڭغا ئۇچراتمايدۇ. بۇ تەقدىر ئۇنىڭغا شۇنداق بېخىل، شۇنداق كاج... ئۇ ئاچچىقىدا بوغۇلدى. چوڭقۇر خورسندى،

پىشانەڭگە يېزىلمىغان نەرسىنى تالىشىقا ئاناڭنىڭ ھەققى بارمىدى...

توختى ئۆملەپ دېگۈدەك ئورنىدىن تۇردى. چۈنكى يامغۇر تامچىلاشقا باشلىغانىدى. يامغۇردا بۇ يەردە يېتىۋەرسە سۇغا چۈشكەن ئىتتەك بولۇپ قالمامدۇ؟ ئۇ ماڭمدۇ، ئۇ توختىماي ئىلگىرىلىشى كېرەك. توختىغا پۈتۈن ۋۇجۇدىدا بىر خىل كۈچ ئۇرغۇپ تۇرۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى. كاللىسىمۇ روشەن ئىشلەۋاتقاندەك، جېنى ئىچىگە، ئۆزى كوچىغا پاتمايۋاتقاندەك ئىدى. يامغۇر كۈچەيدى. چىراغ شولىسىدىكى سېمونت يول بىردەمدىلا ئەينەكتەك پارقىراشقا باشلىدى. توختى سۇ كۆپرەك بىغىلغان جايغا كېلىپ يەرگە قارىغىنىچە تۇرۇپ قالدى. ئۇ سۇدا ئۆز سۈرىتىنى كۆرۈپ قالغانىدى. سۇدىكى سىماسى تولىمۇ تۇتۇق كۆرۈنەتتى. شۇنداقتىمۇ بۇ قىياپەت كۆڭلىگە غەشلىك سالدى. ھاراقكەشلىك ئادىتى توختىنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىدە روشەن بەلگىلەر قالدۇرماقتا ئىدى. سۇدىكى ھازىرقى ئەكسىگە كۈندۈزى تىكلىمە ئەينەكتە كۆرگەن ئەكسى كېلىپ قوشۇلدى. تەقىقى - تۇرقى روشەنلەشتى. ھاراق ئۇنىڭ يۈز شەكلىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنتى. پىشانە ۋە كۆز ئەتراپىنى، ھەتتا مەڭزىلىرىنىمۇ ئۆمۈچۈك تورلىرىدەك قورۇقلار قاپلاپ بارماقتا، قاشلىرى چارلىشىپ، كىرپىكلىرى تۆكۈلمەكتە. بۇرنى قاينىتىلغان ئامۇتقا، چىكە تومۇرلىرى ئېسىلگەن كۆك چۈۋىقلارغا ئوخشاپ قالدى. قاپاقلىرىدا ئىششىق، رەڭگىدە كۆك ئارىلاش ساغۇچلىق بار. بىر جۈپ يۇمۇلاق تۆشۈككە ئوخشايدىغان چاناقلىرى ئىچىدىن ئۇششاق قان تالالىرىغا ئورالغان كۆزلىرى غەلىتە پارقىراپ تۇرىدۇ. ئۇچىسىدىكى مايلىشىپ كەتكەن ئەسكى تۆمۇر رەڭ كاستۇم - بۇرۇلكا سالپىيىپ دەزمالنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ كەتكەنلەكىنى نامايان قىلىپ تۇرىدۇ. رەڭگى ئۆڭگەن

گالستۇك بىر ياققا قىڭغىيىپ بويۇنغا سېلىنغان سىرتماقنى ئەسلىتىدۇ. ئۇنىڭدىكى تاماق، يۇقۇنىدىلىرىدا قورشالغان قاراماي دېگى بىر قاراشتىلا كۆزگە چېلىقىدۇ. ئاغزىنىڭ چۆرىسى ۋە ئىڭىكىنى چوتكىنىڭكىدەك قاتتىق چار تۇك قاپلىغان. توختى شىمنىڭ ساق قالغان بىر تالىلا تۇگمىسىنى خېلىغىچە ھەپىلىشىپ ئاران ئەتتى. تاقىرلىشىپ كېتىۋاتقان بېشىغا چاپلىشىپ قېلىۋاتقان ھۆل چاچلىرىنى قالايمىقان سىلىدى. پىشانىسىدىن سىرغىغان يامغۇر سۇيى ئېڭىكىدىن تامغاندا قاپقارا يۇندا رەڭگىگە كىردى. توختى يۇزىدىكى سۇلارنى ئالقىنىغا سىيرىپ قاراپ قويدى. "ھاراقكەشلىك ياۋايىراق، مەينەت-رەك قىلىپ قويۇۋاتامدۇ مېنى نېمە؟" دەپ غودۇڭشىدى.

ئۇدۇل تەرەپتىن چىرىغى يېنىقلىق بىر ئاپتوبۇس چىقىپ كەلدى، ئۇستىدىكى يۇك-تاقا جاھازىدىن قارىغاندا ئۇزۇن يوللۇق ئاپتوبۇس ئىدى. شوپۇر بىر يەردە چۆكۈپ قېلىپ ئەمدى تەڭشىلىۋېلىپ قايتقان بولسا كېرەك. توختى ئاپتوبۇسقا قاراپ قول شىلتىدى. گەپ قىلماق بولۇۋىدى، ئۇ "دۇت، دۇت!" دەپ سېگنال بەردى. مەستلىكتە بۇ ئاۋاز توختىنىڭ قۇلىقىغا "دۆت، دۆت!" بولۇپ ئاڭلاندى. توختى غەزەپ بىلەن كاستۇمنىڭ ئالدىنى ئېچىۋەتتى-دە، "سەندە بار كۆك چاپان مەندىمۇ بار، كىمنىڭ دۆت دەيسەن ھوي، ئۆزەڭ دۆت، ئاچاڭ دۆت، ئاناڭ دۆت...!" دەپ ۋارقىراپ ئاپتوبۇسقا ئېتىلدى. يېنىدىن ئۆتۈپ بولاي دەپ قالغان ئاپتوبۇسنىڭ كەينى تەرىپىگە كاللا قويدى. بىراق كاللىسى ئاپتوبۇسقا تەگمەي قالدى-دە، ئۆزى تەڭپۇڭلۇقىنى يوقۇتۇپ، ئۇچۇپ بېرىپ لاي يولغا دۈم چۈشتى. كۆزلىرىدىن ئۇچقۇنلار چاقناپ كەتتى. بېشىغا قاتتىق بىر نەرسە تەگكەندەك بولدى. ئورنىدىن تۇرماق بولۇپ

www.uyghurkitap.com

دەماللىقىغا تۇرالمىدى. بىر ھازا سوزۇلۇپ ياتتى. كېيىن سازاڭ قۇرۇتىدەك تۇگۈلۈپ تىرمىشىپ ئىنجىقلاپ يۇرۇپ ئاران ئورنىدىن تۇردى. يۈزىدىكى ئېقىۋاتقان سۇلارنى يەڭلىرىدە سۈرتۈۋىدى، يېڭىدىكى لاي يۇزىگە چاپلىشىپ، قارا لاي چىشلىگەن ئالۋاستىغا ئوخشاپ قالدى. ئۇ ئېغىر پۇتلىرىنى سۆرەپ ئالدىغا ماڭدى. قانداقتۇ بىر ئاھاڭ ئېسىگە كېلىپ دىمىقىدا غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ دەردى- بالالىرى ناخشىدا ئىزھارلىغۇدەك كۆپ. بۇ قايسى ناخشا، قايسى ئاھاڭ بولغىيتتىكى؟ بۇ ئاھاڭغا ئۆمەر ھەييامنىڭ روبائىسىنى سېلىپ ئېيتسىمۇ بولغۇدەك. چۈنكى ئۆمەر ھەييام ھاراق توغرىسىدا كۆپ روبائىلار يازغان ئۇلۇغ شائىر ئىدىغۇ. ھازىرمۇ بەزىلەر ئۇنىڭ تەييار پىكرىنى قاپىيەگە سېلىپلا، تاسمىنى سۇ پۇركەپ سوزغاندەك بولۇشىغا سوزۇپ، ئۇزوندىن ئۇزۇن شېئىر قىلىپ ئۆز ئىمزالىرىدا چىقىرىۋاتىدىغۇ. بەزىلىرى غەلىتە تەخەللۇسلارنى قويۇۋالىدۇ تېخى. توختىغۇ ئۇنداق خام كاللا تەرسالاردىن ئەمەس. توختىمۇ بەزىدە ئۆمەر ھەييامنىڭكى بىلەن ھۆسۈن تالاشقۇدەك رۇبائىلارنى يېزىپ قويىدۇ. بىراق، بىراق ئۇنىڭكىدىن ياخشىراق روبائىلارنى يازسىمۇ بۇ خەق ئېتىراپ قىلمايدۇ. بەربىر كۆرەلمەيدۇ، ھەسەت قىلىشىدۇ ئەمەسمۇ بۇ چىدىماسلار. ھەي، بۇ زامان ئۆمەر ھەييام زامانى ئەمەس- تە. ھازىرقى ئادەملەر بۇزۇلۇپ كەتتى. مىللەتنىڭ، ئىنسانىيەتنىڭ مەنپەئەتىنى ئويلاش چۈشىگىمۇ كىرىپ چىقمايدۇ.

ئەگەر مەن ئۆلسەم
ھاراقتا يۇيۇڭ.

.....

توختى سەنتۇرۇلۇپ ئىككى قېتىم يىقىلدى. ھەر يىقىلغاندا ناخشىسى بىر ھازاغىچە ئۇزۇلۇپ قالدى. ئىككىنچى قېتىم يىقىلىپ تۇرغاندىن كېيىن مېڭىسى بىرئاز سەگىدى. كىيىملىرىنىڭ ھۆل بولغانلىقىنى سەزدى. مانا شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ ئاۋات كوچىسىدىن بۇرۇلۇپ ئويمان مەھەللىسىگە كىرگىنىگە خېلى بولۇپ قالغانلىقىنى بايقىدى. ئالدىدىكى مەسچىت پەشتىقى ئۇنىڭ بۇ كوچىدا كەم بولسا 500 مېتر ماڭغانلىقىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى. توختىنىڭ ۋەيرانە ئۆيى بۇ يولدا ئەمەس ئىدىغۇ. ئۇ بۇ كوچىغا نېمىشقا كىرىدىكەنە، ئېزىپ قېلىپ يۇرگەن بولمىغدى... ياق. بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە تۆتىنچى خوتۇنىنىڭ ئۆيى مۇشۇ ئەتراپتا ئىكەنلىكى چۈشتى. ئاجراشقاندىن كېيىن ياقا يۇرتلۇق ئىكەنلىكى، بىر بالىسى بارلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ، نۇرنىسانىڭ ئىدارىسىدىكىلەر ئىدارە ئائىلىلىكلەر بىناسىدىن ئۇنىڭغا ئۆي بەرگەنىدى. توختى ئۆز كاللىسىدىن رازى بولۇپ ھەجىيىپ قويدى. شۇنداق، ئۇنىڭ كاللىسى سۇزۇك كالىلا، پۇتلىرىمۇ ئەقىللىق. ئۇ بۇ ياققا كېلىشنى ئويلىمىسىمۇ بۇ كاللا، بۇ پۇتلار ئۇنى بۇ ياققا ئېلىپ كېلىۋېردۇ. چۈنكى ئۇلار خوجايىنىنىڭ تېگى - تەكتىدىن نېمىنى خالايدىغانلىقىنى شۇنداق ئۆزلىكىدىن بىلىۋېردۇ. بۇنداق بولۇشىمۇ تۇنجى قېتىم ئەمەس - تە. تۆت خوتۇنىنىڭ تۆتىلىسى، بولۇپمۇ تۆتىنچى خوتۇن بىلەن بولغان ئالاقىدا بۇ خىل ئىشلار كۆپ يۈز بەرگەن. چۈنكى ئۇ تەجرىبىلىگەندە يۈزى تۆكۈلۈپ كېتىشتىن ئەنسىرەپ كەتمەيدۇ. بەلكىم بۇ شۇنداق بىر ئادەت، بىر رېفلېكسلىق كۈچتۇ. ئەيتاۋۇر، كارامەتلىك ئىقتىدار. بۇنداق ئىش ھەممىلا ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ. ھەممە ئېشەكنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ لويلا يېمەك، توختى مەنۇنلۇق بىلەن ئۆپچۆرىسىگە

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

نەزەر تاشلاپ كۆلۈپ قويدى. بۇ ياقلار ئۇنىڭغا شۇنچە تونۇش، ئالا-توپلاڭ زامانلاردا ئۇ بۇ ياقلاردا تالاي قېتىم كوچا سەتەڭ-لىرى بىلەن ھاۋا يېگەچ شەھەرنىڭ كەچلىك مەنزىرىسىنى تاماشا قىلغان. شۇ يوللار ئۇنىڭ مەستلىكتىكى سەتىلكلىرىنى، مۇھەببەت-تىكى ئېگىز-پەسلىكلىرىنى بىلىدۇ. نۇرنسانىڭ تۇنجى قېتىم پۇشايمان قىلغان چاغدىكى مۆلدۈرلىگەن كۆزلىرىدە، تىترىگەن لەۋلىرىدە پەيدا بولغان دەرد-ئەلەمنى، تالاي ئاچچىق ھاتىرىلەرنى بۇ يوللار ئېسىدە ساقلاپ كەلمەكتە. ئۇ نۇرنسا نەمىشقا ئۇنى بارا-بارا شۇنچە يامان كۆرۈپ كەتتىكىن. خۇددى پۈتۈن دۇنياسىنى توختى ئوغرىلىۋالغاندەك ئۇنى ئىچ-ئىچىدىن يامان كۆرىدۇ دېسە، توۋا! توختى ئۇنى ھازىرمۇ ياخشى كۆرىدۇ. توختى قەھرىدىن قالسلا مۇشۇ خوتۇننى ياخشى كۆرەتتى. ئۇنىڭدىن ئايرىلغاندىن كېيىن خوتۇنسىز قالدى. ئۆيىدىن سوغۇق بوران ئۇچۇپ تۇرۇدىغان بولدى. توختىنىڭمۇ ئۆيى تۇرمۇشىغا بولغان تېرىقچىلىك قىزىقىشمۇ تەلتۆكۈس يوقالدى. لاقا-لۇقلىرى شۇنچىلىك چېچىلىپ ياتىدىغان بولدىكى، ئۆيى بەئەينى بويتاق ئىگەرچىنىڭ ئەسكى-تۈسكى ئامبىرىغىلا ئوخشاپ قالدى. كىيىم-كېچەكلىرىنمۇ بىر باشتىن سۈزۈپ كىيىپ چىققاندىن كېيىن، ياقا-يەڭلىرىگە قاراپ ئانچە كىر ئەمەسەكلىرىدىن باشلاپ تاللاپ يەنە ئىككىنچى قېتىم ھەممىسىنى قايتا كىيىپ چىقىدىغان، بۇنداق تاللاپ كىيىشنى ھەتتا بەش-ئالتە قېتىمغىچە تەكرارلايدىغان بولدى. بۇنداق چاغلاردا پۇشايمانغا ئوخشاش بىر تۈيغۇ ئۇنىڭ كۆڭلىنى خىرە قىلاتتى. توختىمغۇ بۇ خوتۇندىن ئارتۇقچە خوۋلۇق كۆرۈپ كەتمىگەن. "ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق" دېگەن ماقالدا ھەقىقەت بولسا كېرەك. بو خوتۇن توختىنى

پات ـ پات تللایتتی. سوئال ـ سوراققا ئالاتتی. توختی ئۇنىڭ بەزى زىننەت بويۇملىرىنى، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى ئوغرىلاپ ئەپچىقىپ سېتىپ، پۇلىغا ھاراق ئىچىپ قويغان چاغلاردا، بۇ خوتۇن ھەتتا ئۇنى ئۇراتتى. توختىنىڭ بېشىدا خېلى تاياقلار سۇنغان. لېكىن توختى ئۇنىڭغىمۇ "مەيللا" دېگەنتى. چۈنكى توختىنىڭمۇ قول ياندۇرغان، ئۇنى ئۇرغان چاغلىرى بولغان. جېدەللەر مۇشۇنداق تەڭشىلىدۇ ئەمەسمۇ، يەنە بىر تەرەپتىن بەزىدە جېدەلمۇ كۆڭۈل ئاچىدۇ. ئۆمەك ئىچىدىمۇ بەك تىمتاسلىق بولۇپ كەتكەندە توختىنىڭ ئىچى پۇشىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئۇ ياقتىن ـ بۇياققا بىر قاتىرايدۇ ـ دە، بىر مۇنچە گەپ تېرىپ كاللا سوقۇش سېلىپ تاماشا كۆرۈپ ئىچ پۈشۈقىنى چىقىرىدۇ. ھاراق يوق چاغدا بۇنىڭ ئۆزىمۇ كىشىگە ھاراقنىڭ ھۆزۈرىنى بېرىدۇ دېسە...

يامغۇر توختاپ، ھاۋا ئېچىلىپ كەتتى. تاغ تەرەپتىن ئۇرۇپ بۇلۇتلارنى سۈرۈپ كەتكەن شامال تاڭنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ئاسماندا ئالتۇندىن قۇيۇپ ياسالغاندەك قىزغۇچ قالدۇق ئاي پارقىرىدى. شالاڭ يۇلتۇزلار ئالماس كىرپىكلىرىنى قېقىپ سۈس جىمىرلىدى. قىسقا كۈز كېچىسى يەنە ئۆزىنىڭ جىمجىتلىقى ۋە ئىللىقلىقىغا قايىتقان ئىدى. بۇنداق كېچىلەردە سۈزۈك يۇلتۇزلۇق ئاسمان، ئۆزىنىڭ يازغى خۇش پۇراقلىرىنى سوغۇق، زەي پۇراقلارغا ئالماشتۇرۇۋاتقان يەر، مىنۇتلاپ سارغىيىۋاتقان دەل ـ دەرەخ، گۈل ـ گىياھلار يۈرەكتە قايغۇلۇق خىيالىلارنى قوزغىتىدۇ. شەھەرنى قۇچاقلىغان جىملىق شىلدىرلاپ چۈشكەن ھەر بىر يامغۇرنىڭ تاۋۇشىنى ئېلىپ كىرىپ توختىنىڭ يۈرىكىنى پەرىشان قىلاتتى. ئىشقىلىپ ئۇر كەيپىياتىنىڭ زادى قانداقلىقىنى مۇشۇنداق ئاڭقىرال ـ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

مىغان پېتى ئۇ نۇرنىسانىڭ ئۆيىگە يېقىنلاشتى. يول كېچىكمەك بىر دۆڭدىن پەسكە ساڭگىلىغاندا تونۇش ئاتلىلىكلەر قورۇسى كۆرۈندى. نۇرنىسا مۇشۇ قورۇنىڭ دەرۋازىسىغا يېقىن بىناسىنىڭ ئىككىنچى - قەۋىتە- دە چەتتىكى ئۆيدە تۇراتتى. توختى يېراقتىنلا ئۇنىڭ ئۆيىدە چىراغ يېقىلغىنى ئىكەنلىكىنى بايقىدى. تۇن نىسبىدىن ئاشقىلى نەكەم، ئۇ نېمىشقا ئۇخلىمىغاندۇ. كىتابخۇمارراق نېمىدى، بەلكى كىتاب ئوقۇۋاتقاندۇ. ھۇ، شۇنداق كىتابى قۇرۇسۇن، كىتاب ئوقۇماي توختىنى كۆتكىنى تۇزۇك. بىر چاغلاردا، ئۇ تېخى چوكان ۋاقتىدا توختىنى كېچىلىرىمۇ كۈتەتتىغۇ، ئەمدى جۈۋان بولۇپ، خوتۇن بولۇپ قېرىغىلى تۇرغاندا نېمىشقا كۆتمەسلىكى كېرەككەن؟ ئۇ چاغلاردا "سۆيۈمەن" دەيتتى. كېيىن، كېيىن "گېپىنىڭدىن غەققىدە بوغۇمەن، گال پېچاقتا تېپىرلىتىپ سويۇمەن" دەيدىغان بولدى. توختى تالاي قېتىم ئۇنىڭ زەردە بىلەن قىلغان زەھەرخەندىلىرىنى چىداپ تۇرۇپ ئىچىگە يۇتۇۋەتكەن، تووا، توختى شۇنچە كەچۈر- مىگەنىكەن نېمە گۇناھ قىلىپتىكەن؟ يەنىلا شۇ ھاراقكەشلىك... ياق، بۇ گۇناھ ئەمەس، نۇرنىسا توغرا مۇئامىلە قىلىدۇ. توختى ئۇنىڭ بىلەن ئون قېتىم ئاجراشقان، ئون قېتىم ياراشقان ۋە يەنە ئاجراشقان. بەزى يارىشىشلار قانۇنى رەسمىيەتسىزلا بولۇۋەر- گەنتى. كېيىنكى ئاجرىشىشتىن بېرى قايتا ياراشقىلى بولمايۋاتىدۇ. بۇگۈن ئىش ئوڭغا تارتىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، بۇگۈنكى ئۇچرىشىش تەقدىرنىڭ سوۋغىسى...

شۇ ئەسنادا نورنىسا دېرىزە ئەينىكىگە يۈزىنى يېقىپ، توختىغا قارىغاندەك قىلدى. ياق، قارىغانلىقى ئېنىق. قارىغاندىمۇ بۇرۇن- قىدەكلا قوي كۆزلىرى بىلەن كۈلۈمسىرىدى. توختىمۇ دەررۇ جاۋابەن

هىجايدى. يەڭگىللىگەندەك بولدى. بىر دۆلەتنى ئىشغال قىلغان پادىشاھدەك قىن-قىنىغا پاتمىغان خۇشاللىقتا ئۇنىڭغا قاراپ ماڭدى. كېلىۋېتىپلا دېرىزە ئەينىكىدىن قاراپ تۇرغان نۇرنىساغا قول شىلتىپ ۋارقىرىدى.

— نۇرنىسا، كېلىدىغانلىقىمنى يۈرىكىڭ تۇيغانمۇ؟ قانداق بىلدىڭ، نۇرنىسا، ياخشىمۇسەن، ئىشىكنى ئاچ، نۇرنىسا!

نۇرنىسا دېرىزە ئەينىكىدىن قىمىر قىلماي قارايتتى. ئۇ نېمىشقا قىمىرلىمايدىكىنە، ياغاچ ئادەمدەك قېتىپ تۇرغىنىنى، ماگىزىن دېرىزىلىرىدىكى ئادەم مودېللىرىغا ئوخشايدۇ. نېمىشقا بۇتتەك قاراپ تۇرۇدىغاندۇ، باشقا بىرىنى كۈتۈۋاتامدۇ-يا... توختىنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى. قىزىشىپ كۆزلىرى تىندى، تەلۋىلەندى. ئەتتەڭ، شۇ تاپتا يەنە بىر رومكا ھاراق بولسىدى.

— نۇرنىسا، ئىشىكنى ئاچ، نۇرنىسا!...

قورۇ دەرۋازىسى ھاڭغىرقاي ئوچۇق ئىدى. توختى دەرۋازىدىن ئۆتۈپ بىنادىكى بىرىنچى يۆلەكنىڭ ئىشىكىدىن كىردى. قاراڭغۇدا تامغا يۆلۈنۈپ ئۆزىنى سەل ئوڭشىۋالغاندىن كېيىن، ۋارقىرىغىنىچە يۇقىرىغا ئۆرلەشكە باشلىدى، مانا ئىككىنچى قەۋەتنىڭ ئۆتمە يولىغىمۇ چىقتى. بىردىنلا باش ئاغرىقىمۇ، ئۈگدىكىمۇ يوقالدى. دەرۋەقە، نۇرنىسا ئۇخلىمىغان ئىدى. ئۆيدە مېھمانلار بەزمە قىلىۋا-تاتتى. توختى قاراڭغۇ ئۆتمە يولدىن مېڭىپ قىيا ئوچۇق ئىشىككە يېقىنلاشتى. ئاستا مارىدى. نۇرنىسا دالاندىكى ئوچاق بېشىدا ئاۋارە ئىدى. ئىچكىرى ئۆينىڭ ئوچۇق ئىشىكىدىن شىرە ئەتراپىدا ئولتۇر-غان ئىككى ئادەمنىڭ گەۋدىسى كۆرۈندى. تۆۋەن ئۆيگە قويۇلغان ئۈنئالغۇدىن بىر قىزنىڭ شوخ ناخشىسى ئاڭلىناتتى. دەسلەپكى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دەقىقىدە توختى تامدەك قېتىپ، زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالدى. يۈرىكى ئارقىسىغا تارتىلىپ كەتتى. بۇنداق بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلماق تەستەك تۇيۇلدى. ئۇ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان چۈشتەك بىلىندى. مېڭىسىدىكى دەسلەپكى تورمۇزلىنىش ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بۇرۇنمۇ ئۆزى بايقىغان، ھەتتا دەھشەتلىك مىش-مىش گەپلەرگە سەۋەپ بولغان مۇشۇنداق بەزى سەت ئىشلار ئېسىگە چۈشتى-دە، ئەرۋاھى ئۈركىدى. كۆڭلىگە بىر زىلزىلە چۈشتى. كۈنلۈك ئوتى يەنە لاپپىدا ياندى. كۆزلىرى پىيالىدەك چەكچەيدى. كۆزلىرىگە قىزىللىق تىقىلدى. چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، بېشىنى سىلكىپ دىۋەيلىگىنىچە لام-جىم دېمەيلا بېرىپ ئىشىكنى بىر تېپىپ ئاچتى-دە، بوسوغىنى ئاتلاپلا توختىدى. دەلدەڭشىگىنىچە ئىككى قولىدا ئىككى بېقىنىنى تېرەپ دېدى:

ــ ئاسماندىن چۈشكەندەكلا بوسۇغىدا پەيدا بولدۇممۇ، شاپاقچى!

چاتاق تېرىلدى. توختىنى كۆرۈپ نۇرنىسا ئاچچىقىدا بوغۇلدى. دەھشەتلىك ئاۋازدا چىرقىرىۋەتتى. ئىچكىرى ئۆيدىن ئىككى ئەركەك يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۇلار سوقا-سەندەلدەك تەمبەل ئىدى. توختى دۈمبە، گەجگە ۋە باشلىرىغا مۆلدۈردەك تېگىۋاتقان مۇشتلارنىڭ ئاغرىتىشىدىن بولۇۋاتقان ئىشلارنىڭ چۈشىمۇ، خىيالەنمۇ ئەمەس ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلەلىدى. ئوڭ-تەتۈرىنى ئۇقۇپ بولغۇچە ئۇ ئۆزىنى ئىككى ئادەمنىڭ پەللەمپەيدىن سۆرەپ پەسكە ئېلىپ چۈشۈۋاتقانلىقىنى، پۇتىنىڭ باسقۇچلارغا ئۆلۈكنىڭ پۇتىدەك ئۇرۇلۇۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئۇلار ئۇنى يۆلەك ئىشىكىدىن چىققاندىن كېيىنمۇ شېغىل يەردە سۈرەپ ماڭدى. دەرۋازىدىن ئارقىسىغا كەلتۈرۈپ بىر نەچچىنى تېپىپ چىقىرىۋېتىشتى. توختى يەرگە دۈم چۈشتى. تىرمىشىپ ئۆمىلەپ

قوپۇۋاتقىنىدا گەجگىسىگە شۇنداق بىر زەربە كېلىپ ئۇرۇلدىكى، بوينى "چىممىدە" قىلغاندەك بولدى - دە، چىداپ تۇرغۇسىز ئېچىشىپ ئاغرىپ كەتتى. ئۇ كەينىگە قايرىلىپ قاراپ نورمانىڭ سوغۇق تەلەتىنى خىرە كۆرگەندەك قىلدى. بىراق يەنە تەكىكەن زەربىدىن "پوكلا" قىلىپ يېتىپ قالدى، كۆزلىرى قاراڭغۇلاشتى. جىمكى نەرسە پىرقىرىغاندەك، ئۆكتۈرۈلۈپ - كۆمتۈرۈلۈۋاتقاندەك بولدى. ئوڭ قولى تاشقا تېگىپ سىيقىراۋاتقان تىزىغا ئەمەس، بوينىنىڭ كەينى تەرىپىگە سوزۇلدى. بۇ ئىختىيارسىز، لېكىن توغرا قىلىنغان ھەرىكەت ئىدى. توختى ئالقىنىنى كۆزىگە يېقىن ئەپكىلىپ قان يۇقىنى كۆردى. ئىشەنمەي گەجگىسىنى قايتا سىلاپ قارىۋىدى، بۇ قېتىم ئالقىنىنىڭ پۈتۈنلەي قانغا بويالغانلىقىنى كۆردى. دەھشەتلىك بىر قورقۇنچ يۈرىكىنى پىچاقتەك يېرىپ كىردى. قولىنى قايتا - قايتا بوينىغا تەككۈزۈپ كۆرۈپ، قانىنىڭ تەپچىپ ئېقىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى. جېنى بوغۇزىغا قاپلاشقاندەك بولۇپ ۋارقىرىۋەتتى. سۆرۈلۈپ ئۆرنىدىن تۇرۇپ كوچا بويلاپ يۈگۈرۈپ كەتتى. بىراق ھەرىكىتى ئاستا ئىدى. ئۇشتۇمتۇت ئوڭ پۇتى ھاۋاغا دەسسىدى، گەۋدىسىمۇ ھېلىقى خالاجايغا چۈشۈپ كېتىۋاتقان چاغدىكىدەك قانداقتۇر بىر بوشلۇققا بىراقلا ئاغدۇرۇلدى. يۈرىكى پەسكە تارتىلدى. سول تىزى سېمونت گىرۋەككە تېگىپ، ئۆزى يەرگە جەينەكلەپلا دۈم چۈشتى. ئوڭ پۇتى سېمونت يولدىكى يەر ئاستى سو يولىنىڭ ئاغزىغا كىرىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ شۇ يېقىلىشتا پۇتۇن گەۋدىسىنىڭ ئۆرەككە چۈشۈپ كېتىشى مۇمكىنلىكىنى ئويلاپ ياپراقتەك تىترىدى. ئىككى قولى ۋە سول پۇتىغا تايىنىپ زورۇقۇپ كۆچەپ يۈرۈپ، ئاران دېگەندە پۇتىنى تۆشۈك ئاغزىدىن تارتىپ چىقىرىۋالدى.

ئاندىن يەرده بىر دوملاپلا ئۆرەكتىن بىراقلاشتى. تېخى كۆرسەدىغان كۈنى بار ئىكەن. بۇنداق تۆشۈك ئېغىزىغا يېقىلىپ ساق قېلىشنىڭ ئۆزىمۇ بىر مۆجىزە ئىدى. ئۇنىڭ ھاراق ئۇلىپەتلىرىدىن شۇنداق تۆشۈككە يېقىلىپ ئۆلگەنلەر بار ئىدى. توختى تىرمىشىپ تۇرۇپ يۇكۇندى. سۇ يولى ئاغزىنىڭ قاپقىقىنى ئەتمىگەن ئىشچىنى تىللاپ قارغىدى. ئۆزىنى شۇ تۆشۈككە غۇلاپ چۈشۈپ بوينى قاتلىشىپ ئۆلۈشتىن ساقلىغان تەقدىرگە ۋە تەقدىرنىڭمۇ ئىگىسى ئاللاغا ھەمدۇ-سانا ئوقۇدى. بويىندىكى قان ۋاقتىنى سوزۇشقا يول قويمىدى. ئەمدى مەستلىك تارقالغان بولسا كېرەك، ھاياتىنى قۇتۇلدۇرۇش ئىستىكى كۆڭلىده روشەن پەيدا بولدى. بىردەم ئۆمىلەپ، بىردەم گەجگىسىنى چاڭگاللىغىنىچە دوكىغاقلاپ ماڭدى. 50 ـ 60 مېتر چە مۇساپىنى يېقىلىپ قوپۇپ بېسىپ ئۆتتى ـ دە، بىر دەرۋازىنى مۇشتلىدى. جان ئاچچىقىدا "ئادەم ئۆلۈۋاتىدۇ، قوتۇلدۇرۇڭلار!" دەپ توۋلىدى. بۇ بىر قەۋەتلىك ئادەتتىكىچە ئۆيى بار قورۇ ئىدى. دېرىزىده چىراق شولىسى پەيدا بولدى. دەرۋازا ئېچىلىپ بىر ئەر، ئۇنىڭ كەينىدىن كالتەك كۆتۈرگەن بىر ئايال چىقتى. ئۇلار يەرده تىزلىنىپ، گەجگىسىنى چاڭگاللاپ ۋايداتلاۋاتقان توختىنىڭ ناتونۇش چىرايىغا قاراپ تىكىرقاپ تۇرۇپ قالدى. توختى كېزىك بولغان ئادەمدەك تىترەيتتى. دەقىقە سۈكۈتتىن كېيىن ئۇلار بىر ـ بىرلەپ كېلىپ توختىنى يۆلەپ تۇرغۇزۇشقا تۇتۇندى.

ـــ نېمە بولدى، كىم سىز؟

توختى مانا شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ يىرگىنەرلىك دەرىجىده رەسۋاسى چىققان بەختسىز ھاراقكەش ئىكەنلىكىنى بىلدى. بۇنىڭ ئۆزىمۇ دەرد ئۈستىگە قوشۇلغان بىر دەرد ئىدى. بىراق بۇنى ئېيتقۇسى، ئىقرار

قىلغۇسى كەلمىدى. ئىقرار قىلىش ئادىتىمۇ يوق ئىدى. چۈنكى ھاياتتا ھەممە نەرسە سادىر بولۇشى مۇمكىن، ئۇنىڭ تۇرمۇش تەجرىبىلىرى ئۆز بەدىنىدىكى ياراننى، يىرىڭنى ئۆزگىلەردىن يوشۇرۇش كېرەكلىكىنى ئۆگەتكەن، ئادەملەر باشقىلاردىكى ئاجىزلىقىنى بىلىپ قالسىلا بوش قويمايدۇ، شەپقەت قىلمايدۇ. ھايۋان چېخى ئۆز يارىسىنى باشقىلارغا كۆرسەتمەي، خالىي جايدا يوشۇرۇنىچە تىلىدا يالاپ ساقايتىدۇ، ئەمەسمۇ!

— ۋاي، قان، بويىندىن قان ئېقىۋاتىدۇ، ئىتتىك ئۆيگە ئەكىرەيلى! — دەپ چۇقان كۆتۈردى ھېلىقى ئايال، — ۋاي، سىزنى قانداق زالىم شۇنچە يارىلاندۇردى؟

توختىنىڭ كۆزىگە ئۆزىنى كېلىشتۇرۇپ بابىلغان نورمانىڭ كۆرەڭ چىرايى غىل-پال كۆرۈنگەندەك قىلدى. بىراق نۇرمانىڭ پالاكەتكە چېتىشىنى خالىمايتتى. بولغۇلۇق بولدى، ئۆتكەن ئىشنى كەينىگە قايتۇرغىلى بولمايدۇ. نۇرمانىڭ بولمىسا ئۇنىڭ بالىسى خارلىنىدۇ، نۇرمانىڭ بولمىسا توختىنىڭ قالدۇق ئۆمرىنى قاراڭغۇلۇق باسىدۇ. توختى ئۆلسىمۇ نۇرمانىڭ ئىسمىنى ئاغزىدىن چىقارماسلىق قارارىغا كەلدى. ھاراق نۇرغۇن نەرسىنى يوقاتقان بىلەن ئەقەللى ئىنسانى ھېسىنى يوقۇتالمىغان ئىدى. ئۇ ھەر قاچانقىدەك كاللىسىنىڭ مەست تۇرۇپمۇ توختىماي ئىشلەۋاتقىنىغا زوقلاندى.

— مەن، مەن توختى، قۇتۇلدۇرۇڭلار! — دېدى توختى ئىچىنارلىق ئاۋازدا يىغلامسىراپ، — ئىچىڭلار ئاغرىسۇن، ئىجادىيەتچىمەن. ئوغرىلار، بۇلاڭچىلار يولۇمنى توسۇپ پىچاق سالدى، رەھىم قىلىڭلار!

1987 - يىل ئاپرىل، ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

"ئاق كۆڭۈل" خۇشامەتچى

ئابلىز "ياۋاش" گۆش - ياغ يېمەيتتى، مېھماندارچىلىقتا بارغاندا ياكى باشقىلار پۇل تۆلىگەن گۆش - ياغلارنى تاپقاندا نەپسىنى قويۇۋېتىپ يالمايدىغانلىقى بۇنىڭ سىرتىدا، ئەلۋەتتە. چىشلىرى ياخشى بولغاچقا ئادەتتە ئۆيىدە ئىتنىڭ چىشىنمۇ سوندۇرۇۋەتكەدەك قېتىپ كەتكەن نانلارنىمۇ غاجلايتتى. دۇرۇس، ئۇنىڭ "ياغ كۆز" دېيىلگەن يەنە بىر لەقىمىمۇ بار، بىراق بۇ لەقەم ئۇنىڭ كۆز ئالمىسىنىڭ قايناقسۇدا لەيلىگەن ياغ رەڭگىدە بولغانلىقىدىنلا قويۇلغان، گۆش - ياغ بىلەن مۇناسىۋىتى يوقمىش. دەرۋەقە، بىر قاراشتا ئۇنىڭ بېلىق كۆزلىرىنىڭ ئېقى بىلەن سارغۇچ قارىچۇقىنى پەرق ئەتكىلىمۇ بولمايتتى.

ئابلىز ياۋاش بۇگۈن بازارغا گۆش ئالغىلى باردى، باھادا كىلىشەلمەي گۆش بازىرىنى بەش قېتىم چۆگىلىدى، ئاخىرى مەردىكە كۆرۈنگەن بىر قاسساپنىڭ ئالدىدا توختىدى، سېمىز بىر قوينىڭ كەينى پۇتىنى بىراقلا تارتقۇزۇۋۈدى، ئۇچ كىلو كەلدى، ئىشخانىسىدىكى شىرە تارتمىسىدا خوتۇنىدىن ئوغرىلىقچە ساقلايدىغان ئازغىنە دەسمايىدىن ئاجرىتىپ ئېلىپ چىقىقان 30 سوم پۇلنى تەسلىكتە چىقىرىپ قاسساپقا بەردى. كونىلارنىڭ "قول بىلەن يانچۇقنىڭ ئارىلىغى 500 يىلىلىق مۇساپە" دېگىنى راست ئىكەن، ئابلىز ئۆزىمۇ بوشاپ قالغان ھەمىسىنىدەك سولۇشۇپ، پۇرلىشىپ

كەتكەندەك بولدى. ھەمىياندىن پۇل ئەمەس، ئۆز يۈرىكى سۇغۇرۇ-ۋېلىنغاندەك ئىدى، پېشانىسىنى سىلىۋېتىپ بىلىنەرلىك بىر ئۇھ تارتتى، گۆشنى ئەسكى داستىخانغا يۆگەپ ۋېلىسىپىتنىڭ قىستۇرمىسىگە تاڭدى، كالۋالىشۋاتقان پۇتلىرىنى روھسىز ھالدا سۆرەپ بىر ئاز ماڭدى، چوڭ كوچىغا چىققاندا ۋېلىسىپىتكە دىقماق ئېغىر گەۋدىسىنى ئارتتى-دە، قىسقا پۇتلىرى بىلەن كونا پىدالنى غىچىرلىتىپ دەسسەپ يۈرۈپ كەتتى.

ۋاقىت دېگەردىن ئۆتكەن ئىدى، غەربىي ئۇپۇقتا بۇلۇتلار تاغدەك گەۋدە كېرىپ تۇرۇشاتتى. شەرق تەرەپتىن ئاسمانپىلەك سارغۇچ چاڭ يوپۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. كوچىلاردا قۇيۇنلار پىرقىرىدى. بۇنىڭغا غەزەپلەنگەندەك غەربتىكى بۇلۇتلار ئىچىدە گۈلدۈرماما تۆمۈر ھارۋىسىنى تاراقلاتتى. بوران ۋە يامغۇرنىڭ شەپىسى كۈچلۈك ئىدى، بازار ئىچىدە ئادەم شالاڭلاۋاتاتتى، ئابلىز بۇنىڭدىن مەمنۇن بولدى، ئۇنىڭ سىرتى ياۋاش بولغىنى بىلەن ئىچى بوش ئەمەس ئىدى. ئۇ ئوغرىلىقچە ئۆپچۆرىسىگە كۆز يۈگۈرتكىنىچە ئارقىراق، خالىيراق كوچىلار بىلەن ئايغاقچىلاردەك چاققانلىقتا مېڭىپ بازارنى چاپسانلا تاشلاپ چىقتى. ئۆيدىگىلەر، قولۇم-قوشنىلىرى ياكى مەكتەپداش يېقىن-يورۇقلىرى ئۇنىڭ گۆش ئېلىپ قاياققىدۇر كېتىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالمىسۇن-دە. بولمىسا ئاز دېگەندە ئۆيدە پاراكەندىچىلىك يۈز بېرىدۇ. ئاخشاملىققا بالىلارنىڭ غەرەز ئۇقمايدىغان سۆيۈملۈك ئانىسى چۇقان كۆتۈرۈپ، ئابلىزنىڭ ئۈستىگە ئېيىقتەك مىنىدۇ-دە، ساقالسىز ئېڭەكلىرىنى يۇڭداپ، كانىيىدىن بوغۇشقا باشلايدۇ. چۈنكى ئۇ بىچارە ئۆيدە چاشقانغا كېپەكمۇ ئالدۇرمايدۇ ئەمەسمۇ. خوتۇن كىشىنىڭ كۆزى كۈندۈزدىكى ھوقۇشنىڭكىدەك ئاجىز كېلىدۇ، بۇ

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

گۆشنىڭ ھازىرلا نەق پايدىسى تەگمىگەن بىلەن كېيىنرەك بەرىبىر پۇتۇن ئائىلىگە پايدىسى تېگىدىغانلىقىغا ئۇنىڭ ئەقلى قانداقمۇ يەتسۇن؟! ھېلىقى كەسپداش، خىزمەتداش كۆشەندىلىرى، ياق، بولۇپمۇ دوستلىرى بىلەپ قېلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن. بولمىسا ئۇنى سېستىدۇ، كۆرگۈلۈكنى كۆرسىتىدۇ. ئابلىز بولۇپمۇ دوستلاردىن بەكرەك ھەزەر ئەيلەيدۇ، ھەربىر ئىشىنى ئۇلاردىن خۇپىيانە تۇتۇدۇ، توغرىراقى ئۇ يالغان دوست تۇتۇدۇ، چۈنكى ئەڭ چوڭ دۈشمەنلىك دوستلاردىن كېلىدۇ ئەمەسمۇ! بۇلاردىن ناتونۇش باشلىقلار، مۇناسىۋەتلىك ئادەملەر مەڭ ئەۋزەل. ئۇ ئۆزىگە دەستۇر قىلىۋالغان ئىككى مىسرا قەدىمكى شېئىرنى ھەر قاچانقىدەك دۇرۇت ئورنىدا تەكرار پىچىرلاپ ماڭدى:

يېغى ياندىن قوپار ئەرمش،
بالا كەلسە قېرىنداشتىن...

بۇ ياقتىڭ ئورتا دەرىجىلىك شەھەرلىرى بەكمۇ چوڭ بولمايدۇ. بۇمۇ ئاشۇنداق قەدىمكى شەھەرلەردىن ئىدى. شەھەر سىرتىدا كونا سېپىلنىڭ قالدۇقى بار ئىدى. ئابلىز قالدۇق سېپىلدىن ئۆتۈپ ۋېلىسىپىتنى ئوڭغا بۇراپ قوشئۆستەڭ يېزىسىغا بارىدىغان يولغا چۈشتى.

قوشئۆستەڭ يېزىسى شەھەردىن ئون نەچچە كىلومېتر يىراقلىقتا ئىدى، يولنى بەك يامان دېگىلى بولمىسىمۇ توپىلىق ۋە كاتاڭلىق جايلىرى ئاز ئەمەس ئىدى. شەرقتىن كېلىۋاتقان شامال كۈچەيدى، ھايال ئۆتمەي شامالدا قاناتلىنىپ گۈركىرەپ بېسىپ كېلىۋاتقان

ئاسمانپەلەك سەرىق چاڭ بۇلۇتى دىۋىدەك قورقۇنچلۇق كۆرىنىپ
ھۆركىرەپ يېتىپ كەلدى، يەردىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توپىمۇ
ئۇنىڭغا قوشۇلدى، كۆزنى ئاچقىلى بولماي قالدى، ئۆپچۆرىنى
گۈۋۈلدىگەن ۋەھىمىلىك شاۋقۇنلار باستى. ئابلىز ياۋاش قېلىن
كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ، پىدالنى كۈچەپ باساتتى، چىشلىرى
ئارىسىدا قۇم - توپا غىچىرلايتتى. يەنە بىر ئازدىن كېيىنلا يەر -
جاھاننى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. بۇ يامغۇر بۇلۇتلىرى بىلەن تەكلىماكان
ئېۋەتكەن چاڭ بۇلۇتلىرى ئارىلىشىپ، تۈتۈشۈپ يەر -
زېمىننى باسقانلىقتىن بولۇۋاتقان كارامەت ئىدى. قۇياشنى قايسى
بۇلۇتنىڭ بالدۇر توسقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. قايسى بۇلۇتنىڭ
غالىب چىقىدىغانلىقىنى پەرەز قىلماقمۇ قىيىن ئىدى. ئاسماندىن
يامغۇر ئورنىغا سەرىق توپا يېغىشقا باشلىدى. ئىككى مېتر نېرىدىكى
نەرسىنى پەرق قىلغىلى بولماي قالدى. ئابلىز كۆزىگە قارىغاندا
كۆپرەك پەمگە تايىنىپ يولنى پەرق قىلاتتى، ئەمدى يول پەسكە
ساڭگىلاشقا باشلىدى بولغاي، ۋېلىسىپىت يادىن چىققان ئوقتەك ئىنتىك
مېڭىشقا باشلىدى، پىدالغا كۈچەشنىڭ زۆرۈرىيتىمۇ قالمىدى. ئابلىز
تورمۇزغا بارماقنى تەككۈزگىنىچە رول تۈتۈپ ۋېلىسىپىتتە ئاران
ئولتۇراتتى، كاتاڭ ۋە ئايلانمىلارنى ئالدىن بايقاپ تورمۇز بېرىشكە
پۇتۇن زېھنىنى مەركەزلەشتۈرگەن ئىدى. بۇنداق جاپالىق سەپەرلەرنى
ئۇ بۇندىن ئون يىل ئىلگىرى بەكمۇ كۆپ قىلاتتى. ئابلىز ھازىر بىر
تېخنىكوم مەكتىپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى، ئەسلىدىغۇ ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپ
ئوقۇتقۇچىسى ئىدى. مانا شۇنداق ھاۋارايىغا قارىماستىن مۇناسىۋەتلىك
ئادەملەرگە گۆش - ياغ سۈتگۈتۇش، سوۋغات تۈتقۇزۇش كويىدىكى
پالاقلاشلارغا تايىنىپ، دادۇي باشلانغۇچ مەكتىپىدىن گۇڭشې ئوتتۇرا

مەكتىپىگە، بۇ يەردىن تېخنىكوم مەكتەپكە مۇئەللىم بولۇپ چىقتى. ئۆزى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى چالا پۈتتۈرگەن تۇرۇقلۇق تېخنىكومدا دەرس بېرىدىغان بولدى، بۇ دېگەن شۇنداق تىلى يوق، كۆزى يوق جاھان. ھەممە ئىشقا ئەپ كېرەك، جاھاننىڭ رەپتارىغا كىرىشنى بىلىش كېرەك. ئېپى بولمىغان ئالىي مەلۇماتلىقلارىدىن خارلىنىپ يۈرگەنلەر ئازمىدى؟ ھايات دېگەن شۇ، ھاياتتا تەقدىرنىڭ كارامىتى كۆپ. ئۇيغۇرلاردا "ئاغزى قاتتىق موزاي بىر ئەمچەك ئېمەر، ئاغزى يۇمشاق موزاي كۆپ ئەمچەك" دەيدىغان بىر ماقال بارغۇ. ئابلىز ئاغزىنى شۇنداق يۇمشاق قىلىپ يېتىشتۇرگەنكى، يۈز ئەمەس، ئىككى يۈز ئەمچەكنىمۇ ئېمەلەيدۇ، بۇ ئەمچەكلەرنىڭ سانىنى كىم بىلىپتۇ. ئىشقىلىپ ھەددى ھېسابسىز كۆپ ئەمچەك ئېمىدۇ. ئەمچەككە ئوخشايدىغانلىكى نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئېمىدۇ. نەپ چىقمىسىمۇ شوراپ كۆرىدۇ، ئۇ ھېچقانداق مۇناسىۋەتلىك ئادەمنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ باقمان ئەمەس، چىشىغا، زىتىغا تېگىپ باقمان ئەمەس. مۇناسىۋەتسىز ئادەمگە ئۆزگەرگەنلەرگە جانلىق پوزىتسىيە تۇتۇش، ئېپى كەلگەندە بەزىلىرىنى تېپىش، ئۇسۇش ياكى دەسسەپ قېچىش بۇنىڭ سىرتىدا، ئەلۋەتتە. بارلىق جانداراڭ ئۆزىدىن ئاجىزلار ئالدىدا كۈچ كۆرسىتىپ قويۇشى، ئۆزىنىڭ ئۇستۇنلۇكىنى كۆز-كۆز قىلىپ تۇرۇشىمۇ قانۇنىيەتتە. مۇناسىۋەتسىزلىكتا ئۇ كاناي ياغلاش، يانچۇق تولاشلاردىن باشقا ئىگراپ ئېچ ئاغرىتقۇزۇش، لاپ ئۇرۇپ قىزىقتۇرۇش، دوگغاسلاپ خۇشامەت قىلىشتەك بىر تالاي تەدبىرلەرنىمۇ ئىشلىتىشكە ماھىر. لاپ ئۇرۇشقا كەلگەندە ھە دېسلا "پالانى باشلىق يۇرتدىشىم، پۇستانى باشلىق بىلەن يېزا خىزمىتىدە بىللە بولغانمەن، پەمىدانى ئۇلپەتـ

دىشم" دەپ گەپ باشلايدۇ. بەزى خۇپيانىراق پاراڭلىرىدا تېخى مۇنداق بىر ھېكايىنمۇ ئېيتىپ يۈردى: "بىر قېتىم دۆڭ بازاردا ئۇلپەتلەر بىلەن پاراڭلىشىپ ۋادەكىكە يۆلۈنۈپ تۇراتتۇق. ئۆلكە باشلىقى قارا پىكاپتا ئۆتۈپ قالدى. مېنى كۆرۈپ قوڭغۇز پىكاۋنى قېشىمدىلا شاپپىدا توختاتتى، سەكرەپ چۈشۈپلا كۇلومسىرەپ قول تەڭلەپ ئالدىمغىلا كەلمەسمۇ. ئەتراپىمدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ھەيران بولۇپ ئاغزىنى ئېچىپلا قالدى. 'ئابلىز ياۋاشمىسەن؟ قاچانلاردىن بۇ ياققا كېلىپ قالدىڭ؟ جۇرە، ئىككى زىقىتىن تارتىشۇالايلى' دەپ قالماسمۇ، ياق، دېيىشكە تىلىم كۆيدى. كاۋاپدانىنىڭ ئالدىغا كېتىۋاتساق چوڭ-كىچىكىنىڭ ھەممىسى ئېگىلىپ سالام قىلدى. ئۆتكەن-كەچكەن ساقچىلارمۇ جاي-جايىدا ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرمامدۇ، ئالىي ئېھتىرام دېگەنىنىڭ تەمىنى مانا شۇ كۈنى تېتىدىم دېسە. ئورۇندۇقىغا قونۇشىمزغا ھەزرىتىمىنىڭ مۇھاپىزەتچىسى يانچۇقىدىن بىر قۇمۇر چەتئەل ھارىقى چىقىرىپ قالدى. جانان پىيالىدا ئىككىدىن كەلتۈرۈپ، يەڭدەك يوغان زىقىلىق كاۋاپتىن تۆتتىن سوقۇپتۇق. ھەزرىتىم 'ھاجىتىڭ چۈشسە ئىزلەپ بارارسەن، خىزمىتىڭگە تەييارمىز' دەپ، مۇرەمگە ئۇرۇپ قويۇپ، پىكاپقا چۈشۈپ كېتىپ قالدى. ئۇلپەتلىرىم 'كاتتىمىز بىلەن كۆرۈشكەن قولۇڭنى توتىيا قىلايلى' دەپ مۇشۇ قولۇمنى كۆزلىرىگە سۈرۈپلا كەتتى. توۋا دېسە..." سۆز شۇ يەرگە كەلگەندە باشقىلار ئىشەنسۇن ئۇچۇن ئۇ ياقىسىنى تۇتاتتى. شۇبھىلىك نەزەرلەردىن كۆزلىرىنى ئېلىپ قاچاتتى. بۇنداق پاراڭلارنى كەلسە-كەلمەس يەردىمۇ قىلىۋەر-مەيتتى، ئەلۋەتتە. ئابلىزنىڭ ئۆگىنىش بىلەن خۇشى يوق ئىدى، لېكىن ئۆمرىدە بىرەر كىتابنى تۇگىتىپ ئوقۇپ باقمىغىنى بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئەدەبىيات ھەۋەسكارى ئاتىلىپ قالغىنى قىزىق. ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندىن كېيىن ئىجادىيەتنىڭ ئەپلىك يولىنمۇ تېپىۋالدى، يەنى باشقىلارنىڭ ئېلان قىلىنغان شېئىر، ئەسىرلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈپلا، مەزمۇنىنى چالا كۆچۈرۈپلا ئۆزىنىڭ قىلىۋالدىغان بولدى. بەزىلىرىنى قىسقارتتى، بەزىلىرىنى رەزىنكە سوزغاندەك سوزۇپ ئۇزارتتى، ئاندىن خەنزۇچىنى ئاز-تولا يامداشنىمۇ ئۆگەندى. شۇنىڭ بىلەن خەنزۇچە ئەسىرلەر، شېئىرلار مەزمۇنىنى، چەت ئەل يۇمۇر، ئەسىر، مەسەللىرىنى خام-خۇتىلا ھەزىم، چالا تەرجىمە قىلىپلا ئاپتورلۇق ئىمزاسىنى قويۇۋالدى. ماختاش، سوۋغات بېرىشلەرگە تايىنىپ كۇن كۆرۈنگۈدەك قىلىنلىقتا بىر ئەسىرلەر توپلىمىمۇ نەشر قىلغۇزۇۋالدى. يەنىلا تەقدىرنىڭ ئويۇنى ۋە يۇزىنىڭ قىلىنلىقىغا رەھمەت ئېيتىشقا توغرا كېلىدۇ، ئاز-تولا ئاتىقى چىققان ياكى تېرىقچىلىك ھوقۇقى بارلىكى ئادەملەرگە خەت يېزىپ تونۇشۇش، مۇناسىۋەت ئورنىتىش، ئۇلار بۇ ياقلارغا كېلىپ قالسا ئالدىغا چىقىش، يەرلىك ئاپتورلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئاپىرىپ مېھمان قىلغاچ ئۆزىمۇ گال بېقىۋېلىشتەك "خەقنىڭ جۇۋۇسىدا تەرلىنىش" ۋاستىلىرىنى قوللىنىشنى ئۆز ئۆمرىنىڭ مۇھىم مەزمۇنلىرىدىن بىرى قىلىپ كەلدى. بۇ مەزمۇن ئۇنىڭغا كۇتكەنىدەكمۇ چوڭ پايدىلارنى بەردى، مۇشۇ جەريانىدا تەقدىر ئۇنى بەزى ئاق كۆڭۈل ئادەملەرگىمۇ ئۇچراتتى. بۇنداقلار كۆرگەندە ئۇ بىچارە قىياپەتكە كىرىۋېلىشقىمۇ ماھىر، خۇددى ئادالەتسىز تاياقتا ئېزىلگەن تەلەيسىز ئىتتەك غىڭشىشنى بىلىدۇ. شۇنداق كۆڭۈلچەكلەرنىڭ بىرى ئاسانلا ئىچ ئاغرىتىپ ئۇنىڭغا كۆپ نەپ بەردى، ئۆزىنىڭ نوپۇزىنىڭ تەسىرىنى ۋە ئابرويىنى ئاياپ ئولتۇرمايلا ئابلىزنىڭ ھازىرقى ئورۇنغا ئېرىشىشىگە كۇچ چىقاردى. يېزا

مەينەتتىدىن قۇتۇلۇپ شەھەر نەنسىنى يېيىشىدە ھەل قىلغۇچ رول ئويناندى. ئابلىز بوينىنى قىسقان دۇئانىدەك بىچارە قىياپەتتە يۇمشاق گەپلەرنى داۋاملىق ياغدۇرۇپ ساداقەتمەنلىك بىلدۈردى. ئۇ ئۇنى تېخىنكوم باشلىقى ئارقىلىق ئىلمىي ژۇرنال تەھرىر گۇروپپىسىغا كىرىۋېلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلار ھېكايىلەردىكىدەك تېزلىكتە ئوڭۇشلۇق تەرەپكە ماڭدى. ئابلىز تىل ياغلىملىق قورالىنى چىڭ تۇتتى، مەكتەپ باشلىقىنىڭ يانچۇقىغا ھۆكۈمەت پۇلىنى سېلىپ قويىدىغان ئۆزگىچە پارە بېرىدىش ئۇسۇلىنى قوللاندى. بۇ بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقۇش ئۇسۇلى ئىدى، ئابلىزغا بىر تىيىن زىيان بولمايتتى، باشلىق بىكار كەلگەن پۇلنى خەجلەيتتى. باشلىق ئەمدى ئۇنى ئاڭلىق قوللاشقا ئۆتتى. بىر يىلغا بارمايلا ژۇرنالنى ئۇنىڭغا بىراقلا تۇتقۇزدى، ئابلىزمۇ قىلىنى قىرىققا يارىدىغان دانالاردىن. ئىشىنىڭ بېشىنى يۇرگۈزۈۋالغاندىكىن قانداق قىلىشنى بىلىدۇ. ئۆزى باشقۇرىدىغان ئىدارىتىكى بايلىق سۇيىدىن ئۆز بېغىغا يىرىۋالمايمۇ بولامتى، ئابلىز ھەر سانىدىكى قەلەم ھەققىنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەكىنى ئاجرىتىۋالاتتى ـ دە، باشلىقىنىڭ يانچۇقىغا ئازراق تاشلايتتى، كۆپ قىسمىنى ئۆز چۆنتىكىگە پۇرلاپ تىقاتتى. ئۆزىنىڭ چالا كۆچۈرۈلمە نەسرلىرىنى ژۇرنالىنىڭ باش قىسمىغا باساتتى، قاتلاپ يۇقىرى قەلەم ھەقىنى ئالاتتى، نامى چىقمىغان ياكى يىراقتىكى ئاپتورلارنىڭ قەلەم ھەققىدە ئۆز چۆنتىكىنى تولايتتى. شۇنىڭ بىلەن بىرنەچچە پارچە گىلەم، ئۇنئالغۇ، تېلېۋىزور دېگەن نەرسىلەر ئۆيىگە ئۆزى مېڭىپلا كىرىپ كەلدى. تۇرمۇشتا ئوغرىنمۇ قاراقچى ئۇرۇدىغان ئىشلار بولىدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇنىمۇ ھۆل خىشقا دەسسەتكەن، كولدىرلىتىپ زىيانغا دۇم چۈشۈر-

گەنـلەر بار. بىر چاغـلاردا بىرى ئۇنى ئالـداپ بىر جۇپ ئالـتۇن ھالقىنى يەپ كەتتى. يەنە بىرسىنىڭ يوشۇرۇنـچە يۆتـكەپ سېتىش ئىشىغا چېتىلـىپ تـۇرمـىگە چۈشۈپ كەتـكىلى تاس قالدى، ئەيىبۇ- ھانناس، ئاللا ئۆزەڭ پاناھىڭـدا ساقـلا، ئادەمـنىڭ بۇرۇتـىغا چاڭگا تېزىدىغانلاردىن ساقلانماق تەس ئىكەن بۇ دۇنـيادا. ئابـلىز يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئاغزىـنى تېخـمۇ يۇمشاتـتى، تورنى تېخـمۇ كەڭ يايدى. بۇرنىنى تېخمۇ سەزگۈر قىلدى، مەكتەپ ۋە جەمئىيەتـتـكى كۆز قاراش، تەشەببۇس، ئېقـمـلار ئوخـشـمـاسـلىقـى تۈپەيلىدىن مۇنازىرە ھالىتى شەكىللەندۈرۈپ قالغانلارنى پۈراپ تاپتى، مەزھەپلەر ئارىسىدا يورغىلىدى. ھەر ئىككى تەرەپتىكىلەرنىڭ ئالدىغا يوشۇرۇنچە بېرىپ يوشۇرۇنچە ساداقەت بىلدۈردى. ھەر ئىككى ئېقىمدىـكـلەرگە ياخشىچاق بولۇپ، ھەممىسىدىن ئايرىم-ئايرىم نەپ ئۇندۈرۈۋالدى. بىر قېتـىم بىر-بىرىگە پـىچاق تەڭـلەپ تۇرغان ئىـككى ئادەمنى كۆردى. شۇ كېچىسىلا ھەر ئىككىسىنىڭگە ئايـرىم-ئايـرىم بېرىپ، قارشى تەرەپنى ئەيىبلەپ ساداقەت بىلدۈردى. ئىشەنچىنى، پايدىنى قولغا كەلتۈردى. بەزى تونۇشلىرى ھەيران بولۇپ ئۇنى ئەيىبلىدى. ئۇ، بۇ دېگەن "دىپلوماتىيە"، "دىپلوماتىيە ئېھتىياجى" دەپ كازىزاپلىق قىلـدى. دەرۋەقە، ئۇ ئۆزىـنى "دىپلـومات" قىلـىپ كۆرسـتىشـكە ئامراق ئىدى. دە تالاشقا قاتنـىشۇاتقان بىر ئېقىمـنىڭ بىر ئادىمى بىر قېتىم ئۇنىڭغا: "دىپلوماتىيە دۆلەتنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكى ئارقىلىق بولـىدىغان ئىـش، ئۇنى مەخـسۇس ئادەمـلەر مەركەزنىڭ سىياسىتى، مىنىستىرلىكنىڭ كونكرېت بەلگىلىمـسى بويىچە قىلـدۇ، جەڭگاھتىكى جەڭچىلەر ئېتىشۇېتىپ، دىپلوماتـىيە بىلەن شۇغۇلـلـى- نىۋاتىمەن، دەپ دۇشمەن تەرەپـكە ئۆتـۈپ كەتسە بولىۋېرەمـدۇ؟

شۇنداق قىلغان ساراڭ ئەسكەر ئۆز جايىدىلا ئېتىپ تاشلانغان بولاتتى، ئەكسى ھالدا ئۇنداق دىپلوماتىيە خائىنلىقنىڭ قالقىنى بولۇپ قالمامدۇ" دېدى. ئابلىز بۇ گەپلەرگە مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. بۇ دېگەن ئۇرۇش مەيدانى ئەمەستە، ھېچكىم ئۇنى ئاتالمايدۇ. ھېچكىمدە مىلتىق يوق، ئوق يوق، تىل-ھاقارەتتىن بولسا ئۇ قورقمايدۇ، يۈزىنى قېلىنراق قىلسىلا بولدى، تىللاپ، تىللاپ قېلىۋېرىشىدۇ. "دەشنام يېگىنىم — بەش نان يېگىنىم"، "يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى — جېنىمنىڭ راھىتى" دېگەن ماقاللارنىمۇ ئادەم توقىغان بولغىيدى. ئەسلىدە بۇ، دۇنيانى ھەقىقى چۈشەنگەن ئادەملەرنىڭ ئەقىلىيە سۆزلىرى. بۈگۈن ئۇ ئىزلەپ كېتىۋاتقان غېنى دېگەن ئادەممىغۇ ھەم بىر ئىدارىنىڭ باشقارما باشلىقى ھەم «چاقماق» ژۇرنىلىنىڭ تەھرىر ھەيئەت ئەزاسى. بۇنىڭدىمۇ قوش پايدا يۇلۇۋالغىلى بولىدۇ، ئابلىزنىڭ دادىسى ئۇنىڭغا كىچىكىدە "سالامۇئەلەيكوم دېسە بەش تەڭگەمنى بەر دېيىش"نى بىكارغا ئۆگەتكىنى يوق. ئۇزاقى يىلى ئابلىز غېنىغىمۇ خەت يېزىپ تونۇشلۇق بەرگەن. بىراق بۇ ئادەم ئالدىراش بولغاچقىمىكىن، جاۋاپ يازمىدى، جاۋابسىز قېلىشلارغا رەنجىمەسلىكمۇ ئابلىزغا ئادەت بولۇپ كەتكەن. ئۇنى ئۇ خەت ئەۋەتكەن ئۇلۇغلارنىڭ 90 پىرسەنتى جاۋابسىز قالدۇرىدىغان. ھېچقىسى يوق، تاياقتىن خالىي ئىت، خورلۇقتىن خالىي خۇشامەتچى بولمايدۇ، قانداقلا بولمىسۇن غېنى ئەپەندىنى تېپىش كېرەك. گۆشنى كۆرگەندىن كېيىن ئابلىزنى تونۇيدۇ، قاپىقىمۇ ئېچىلىدۇ. تالاي گۆش قاپاقلارنى ئابلىز گۆش بىلەن ئاچقان ئەمەسمىدى. غېنىغا تايىنىپ، ئابلىز بىر بالىسىنى ئەپلەپ ئۇلارنىڭ ئىدارىسىغا قاراشلىق باسما زاۋۇتىغا يولغا سېلىۋېلىشى مۇمكىن،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پوملىغان ئەسەرلەرنى «چاقماق» ژۇرنىلىدا پۈل قىلىشنىڭ ئارقا ئىشىكىنى كەڭرىتكىلمۇ بولۇپ قالار، تېخى.

ئېتىز ـ دالىنى قاراڭغۇلۇق قوچىقىغا ئالدى. يەر بىلەن ئاسمان ئېرىگەندەكلا قوشۇلۇپ كەتتى. شامال توختىغىلى خېلى بولغان، ئەتراپ چوڭقۇر ئويغا چۆككەندەك جىمجىت ئىدى. بىردىنلا غەرب تەرەپتە گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىدى، بىراق شۇنچىلىك بوغۇق ئىدىكى، گويا بۇلۇت ۋە چاڭ ـ توزانلار ئىچىدە تېپىرلاپ يۇلقۇنۇۋاتقاندەك ئىدى، چاقماقمۇ شۇ ياقتا ئۇزۇن ئەگرى ئالتۇن قىلىچىنى شىلتىشقا باشلىدى. يامغۇر بۇلۇتلىرىنىڭ سېرىق چاڭ بۇلۇتلىرى ئۈستىدىن غالىپ كېلىۋاتقانلىقى روشەن ئىدى. ھاۋا دىمىق، بۇرۇنغا نەم ھىد ئۇرۇلاتتى، گويا ھەممە نەرسە ئاۋازدىن مەھرۇم بولغاندەك، ھاۋا بېسىمى بىردىنلا ئاشقاندەك بولدى. ئابلىزنىڭ بېشى گاراڭ بولۇپ يۇرىكى سىقىلدى، نەپىسى قىسىلدى، پىدالنى تېپىۋاتقان پۇتلىرى ماغدۇرسىزلاندى، چېكىسىدە تەر پەيدا بولدى. بىر قارلىغاچ يولنى كېسىپ پەس ئۇچۇپ ئۆتتى، چۇشىنىكسىز بىرخىل بېسىم، بىرخىل جىددىيەت چىدىغۇسىز كۈچەيگەندە يامغۇر تامچىلىدى. گۈلدۈرماملىق يامغۇر يېقىنلاپ ھاۋانى لەرزىگە كەلتۈردى، تىترەتتى، شامال چىقتى. ۋېلىسىپت سەكرەيتتى، ئەتراپنى گۇرۇلدىگەن ۋەھىمىلىك سادالار بېسىپ كەتتى. بۇلۇتلارنىڭ قارا تونىنى يىرتىۋەتمەكچى بولغاندەك چاقماق دەھشەت سېلىپ چېقىشقا باشلىدى. ئەتراپ ۋال ـ ۋۇل يوروپ كەتتى، ئابلىز ئالدى تەرەپتىكى ئەگىلمىنى بايقاپ تورمۇز بەردى. شۇ زاماتلا چاقماقلىق يامغۇر ۋاقتىدا دالىدا ۋېلىسىپت مىنىپ مېڭىشنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكى ئېسىگە چۈشتى، چاقماق سوقۇپ يەرگە كىرگۈزۈۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. بۇ گەپنى ئۇ قەيەردىن

ئاڭلىغان بولغيتتىكى، ھە، بالىسى بىر گېزىتتىن ئوقۇغانلىقىنى ئېيتقاندەك قىلىۋىدى، كۆز ئالدىغا ئىش كۆتۈۋاتقان شۇ بالىسى كەلدى. ئابلىز يوشۇرۇنۇش ئىمكانىيىتى يوقلىقىنى ئويلىدى، يۈرىكىنى بىردىنلا قورقۇنچ چىرمىدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى شۇركىنىپ تىكەنلىشپ كەتتى. سۇرئەتنى جېنىنىڭ بېرىچە ئاشۇردى، ئۇزۇلۈكسىز ئالغا بېرىشتىن ئۆزگە ھېچقانداق قۇتۇلۇش يولى يوق ئىدى.

شامال يامغۇرنى يەلپۇگۈچىدە يەلپۈپ، بەزىدە قاتتىق، بەزىدە شالاڭ قىلىپ زېمىنغا سېپىشكە باشلىدى. يامغۇر بۇلۇتلىرى شامالنى مىنۈۋىلىپ ھەممىلا ياقىقا قالايمىقان دوقۇرۇپ قۇتۇرىدى. بىردىنلا شامال پەسلىدى، بىراق ھاۋا گەجگىنى قورۇغدەك سوغۇق بولۇپ كەتتى. يەنە چاقماق چاقتى. بۇ قېتىم دەل ئابلىزنىڭ بېشىنىڭ ئۈستىدىلا چاقتى. ئابلىز قورقۇپ كېتىپ ۋېلىسىپىتتىن ئۈچۈپ چۈشكىلى قىل-قىل قالدى. ئارقىدىنلا يامغۇر مۇنچاقلىرى تۆكۈلدى، ئابلىزنىڭ دۈمبىسىنى سوغۇق قامچىدا قامچىلاپلا كەتتى، ئۇ تىترىدى، ۋېلىسىپىتتىن ئالدىراش چۈشتى. چاپىنىنى سېلىپ گۆشنى مەھكەم يۆگەپ قىستۇرمىغا قايتا جايلاشتۇردى. نېمىشقىدۇر يامغۇر بىردىنلا توختاپ قالدى، يەنە شامال چىقتى. بۇ قېتىمقىسى بوراندەك قاتتىق ئىدى، زىرائەتلەرنى ياتقۇزۇپ دەرەخ شاخلىرىنى سۇندۇرۇۋەتتى. ئابلىز ياغلاشقان ئەسكى شەپكىسىنى كۆزىگىچە چۆكۈرۈپ كىيىپ، بىر قولىدا چىڭ بېسىپ ئاران قوغداپ قالالىدى. يامغۇر رەت-رەت پەردە ھاسىل قىلىپ ياغدى. شامال، توپا، يامغۇر ئارىلىشىپ چىرمىشىپ كەتتى، چاقماق بۇلۇتنى پارچىلىۋېتەلمىدى، گۈلدۈرماما تۆۋەن بۇلۇت قاتلىمى ئىچىدە گۈلدۈرلەيتتى، ھەممە نەرسە چەكسىز قاراڭغۇ سوغۇق پەردە ئىچىگە يۆگۈشۈپ كىرىپ كەتكەندەك ئىدى.

قەيەردە نەمە بارلىقىنى پەرق قىلغىلى بولمايتتى. قاتتىق يامغۇر يەر-جاھانىنى قاپلاپ قاراڭغۇ ئاسمانىدىن چىلەكتە قۇيغاندەك تۆكۈلدى. ئابلىز جايىدىلا توختىدى، ئىگىشپ ۋېلىسىپىت قىستۇرمىسىنى قۇچاقلاپ دوكىيىدى. ئۆپچۆرىدە ھەممە نەرسە قالايمىقانلاشتى. ھەممە نەرسە شارقىرىدى. باشتا يامغۇر دۇمبىسىدىن، كېيىنرەك توغرىسىدىن ئۇرغانتى، بىردەمدىن كېيىن گاھ ئۇ ياقتىن، گاھ بۇ ياقتىن ئۇرۇشقا باشلىدى، ئارقىدىنلا ئاسماندىن ئۇدۇل چۈشكەن پېتى بېشىغا ئۇرۇشقا باشلىدى. گويا ھەممە ئۆچىنى بېشىدىن ئالماقچى بولغاندەك تۇيۇلدى، سىرلىق شارقىراۋاتقان يامغۇر ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇۋاتقاندەك ئىدى. بىرنەچچە مىنۇتتىلا يەر-ئاسمان بىر تۇتاشلا بولۇپ كەتتى، يامغۇر ئەمەس، ئاسمان دەرياسى دولقۇنلاپ چۈشۈۋاتقاندەك ئىدى. ھەممە نەرسىنى ئۇراتتى، سوقاتتى، غەرق قىلاتتى. ئابلىز ئاياغقا ئۆرە تۇرالماي، بېشىنى چاڭگاللاپلا ۋېلىسىپىتكە دۇم يېتىۋالدى. چاقماق ئارىلاپ-ئارىلاپ كېچىدەك قاراڭغۇ ئېتىز-ئېرىقنى يورۇتۇ-ۋېتەتتى. ئەتراپ گۇڭگا يالتىراق سۇ دۇنياسىغا ئايلاندى. شامال ئۆتۈپ كەتتى، يامغۇرمۇ بىر مەھەللىكلا بولدى، يامغۇر توختىدى، يول ئۇستىدە سۇ ئاقتى، ئېرىقلارغا لاي سۇ پاتماي قالدى، بۇلۇت تارقىلىپ ئەتراپ يورۇشقا باشلىدى.

ئابلىز خۇداغا مىڭ شۈكرىسانا ئېيتىپ، ۋېلىسىپىتكە قايتا مىندى، يول تېيىلغاق ئىدى، كۆپ جايلاردا يېتىلەپ مېڭىشقا توغرا كەلدى. يەنە بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن چاقماقمۇ ئازلاپ قالدى. چاقماق ئەمدى سول تەرەپتە، يىراق شەرقىي ئۇپۇق چەتلىرىدە چاقاتتى. ئابلىزنىڭ يۈرىكى ئىزىغا چۈشتى. بۇ ياقنىڭ قاراماي يولى تازلاپ تۇرۇلمىغاچقا مەينەت بولاتتى. يامغۇردىن كېيىن بەزى

جايلار پاتقاق بولۇپ كەتكەن ئىدى، مېڭىش قىينىلاشتى، ۋېلىسىپىت چاقى لاي چاپلىشىۋېرىپ ماڭماي قويدى، قارامايلىق يول تۇگۈگەن ئىدى. ئابلىز يەرگە چۈشۈپ ۋېلىسىپىتنى ئىتتىرىپ مېڭىشقا توغرا كەلدى. بارا-بارا ئۇ رەسمىي پاتقاق كەچتى، ئايىغى، شىمىنىڭ پۇچقاقلىرى لاي بولۇپ كۆتۈرگۈسىز ئېغىرلاشتى. ماڭسا پالاقلاپ سادا بېرەتتى. مەھەللىگە كىرگەندە ۋېلىسىپىت ئىتتىرىسمۇ ماڭمىدى. توختاپ-توختاپ چاقنى تازىلاشقا توغرا كەلدى.

ئابلىز غېنى ئەپەندىنىڭ ئۆيىنىڭ مۈشۈ مەھەللىدە ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئادىتى بويىچە ئالدىن ئالا بۇ ھەقتە بىرەر قۇر سۆرۈشتۈرگەن، ئەلۋەتتە. مەھەللىگە كىرىپ ئانچە ئۇزۇن ماڭمايلا بىر دەرۋازا تۈۋىدە تۇرغان قارا كۆلەڭگىنى بايقىدى. ھاۋا ئېچىلىپ كەتكەن بولسىمۇ، كەچ كىرىپ قالغاچقا ئەتراپنى گۇگۈمنىڭ خىرە-شىرەسى قاپلىغان ئىدى، يېقىنلاپ بارغاندا ئۇ كۆلەڭگە بىر دۇمچەيگەن مومای بولۇپ چىقتى.

ــ خان ئاپا، ياخشى تۇردىلىمۇ؟ ــ دېدى ئابلىز سالام قىلىپ.

ــ راست دەيسەن بالام، بىزنىڭ بۇ ياقلار پاتقاق، بازاردىكىدەك سىلىق يولمىز يوق، ــ دېدى مومای ھاسىراپ قارا تەرگە چۆمۈپ كەتكەن ئابلىزگە قاراپ، ــ شەيتان ھارۋاڭنىڭ لاي بولۇپ كەتكىنىنى قارا!

ــ غېنى ئەپەندىنىڭ ئۆيى قايسىكىن؟ ــ سورىدى ئابلىز گەپنى ئۇزارتىشنى خالىماي.

ــ شۇ ئەمەسمۇ، بىزنىڭ ئۇي يامغۇردا ئېتىزغا چىقىپ كېتىپ-تىكەن، نەۋرەمنى ئەۋەتىپ مىڭ تەستە تاپقۇزۇپ كەلدىم. سېنىڭمۇ كۆزۈڭگە چېلىقىپتىكەن-دە، ئۇ راست، لېكىن بىرەرسىنىڭ زىرا-

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئېتىگە تەگمەپتۇ، خۇداغا شۈكرى...

ــ ئوبدان بوپتۇ! ــ دېدى ئابلىز ئاۋازىنى بولۇشچە قويۇپ بېرىپ ۋارقىراپ، ئەمدى ئۇ مومانىڭ قۇلقىنىڭ ئېغىر ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەن ئىدى، ــ غەنى ئەپەندىم دېگەن ئادەمنى بىلەملا...

ــ ۋاي بىلمەن، بىلمەن، ئاستىراق گەپ قىلمامسەن، زۇۋانىڭ تۈتۈلغۇر، گاسمىدىم مەن، ــ دېدى مومايمۇ قاتتىق ۋارقىراپ، ئۇنىڭ رەنجىپ قالغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى، ــ ئالدىڭغا قاراپ مېڭىۋەر، مۇشۇ كوچا ئوڭغا بۇرۇلغان دوقمۇشتىكى ھويلا شۇنىڭ، دەرۋازىسى ئالدىدا بىر تۈپ قاپاق تېرىكى بار.

ئابلىز ئېڭىشپ باش لىڭشتىپ خوشلىشىش ئىشارىتى قىلدى- دە، ئېغىر ۋېلىسىپىتىنى ئاران ئىتتىرىپ ئالغا ماڭدى.

كوچا دوقمۇشىدا ئۇ بەلگە قىلىنغان قاپاق تېرەكنى تاپتى. قاپاق تېرەكنىڭ كەينىدىكى دەرۋازا يوغان ئىدى، ھېرىپ ھالىدىن كېتەيلا دەپ قالغان ئابلىز ئالدى- كەينىنى ئويلۇنۇپ تۇرمايلا ۋېلىسىپىتنىڭ ئالدى چاقىنى يەردىن سەل كۆتۈرۈپ دەرۋازا قانىتىغا ئۇردى، دەرۋازىنىڭ بىر قانىتى ئاۋاز چىقىرىپ ئېچىلدى. ئابلىز ۋېلىسىپىتنى ئىتتىرىپ قورۇغا كىردى، بىرنەچچە قەدەم ماڭا- ماڭمايلا سول تەرەپتىكى قاشا كەينىدىن قۇيۇندەك تېزلىكتە بىر ئىت ئېتىلىپ چىقتى. ئابلىز ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ چىراغ نۇرىدەك چاقناۋاتقانلىقىنى ئاران بايقاپ ئۇلگۈردى، قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتتى. ئىت تۇيدۇرمايلا ئادەمنىڭ كەينىگە ئۆتۈشكە ماھىر بولسا كېرەك، كۆزنى يۇمۇپ- ئاچقۇچە ئابلىزنىڭ كەينىگە ئۆتتى، گۆشنى ھىدلىغاچقىمۇ، ياكى ئابلىزنى يات كۆرگەچكە شۇنداق ۋەھشىلىك قىلىۋاتامدۇ، بىلمەپ بولمايتتى. ئابلىزنىمۇ، ۋېلىسىپىتنىمۇ، گۆشنىمۇ پارچە- پارچە

قىلىۋېتىدىغاندەك ئىچ-ئىچىدىن غەزەپكە تولغان ئىدى. ئابلىزنىڭ ئەرۋايى ئۇركۈپ تىزىدا جان قالمىدى، قولىدا ۋېلىسىپىت بولمىغان بولسا يەرگە ئولتۇرۇپ قېلىشى ئېنىق ئىدى، ۋېلىسىپىتنى تاشلىۋېتىپ ئۆڭي تەرەپكە قېچىشقىمۇ بولاتتى، بىراق ھەر ئىككىلىسىدە گۆش خەۋپكە ئۇچرايتتى، ئۇنى ئىتنىڭ تاللىقلار ئارىسىغا سۆرەپ قېچىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى. ئابلىز ھەش-پەش دېگۈچە بولغان ئارىلىقتا شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى. ۋېلىسىپىتنى تاشلاشقا قىيمىدى. ئۇنى دالىدا قىلىپ قوغدانماقچى بولدى. ئىتمۇ بوش كەلمىدى. تۆكلۈك تۇمشۇقىنى سوزۇپ دەھشەتلىك ھۇردى، ئابلىزنىڭ قارشىلىق قىلىشىغا قارىماستىن ۋېلىسىپىت جاھازىسىنىڭ ئارىسىغا كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچلىك چاپسانلىقتا بىر شۇڭغۇپ چىقتى. ئابلىزنىڭ ساغرىسى ئېچىشىپ كەتتى، قولى ئاڭسىز ھالدا ئاغرىغان يېرىنى سىلىۋېدى، ئىشتىنىنىڭ كەينى تەرىپى يىرتىلغانلىقىنى سەزدى. قولىغا ئىسسىق بىر نەرسە ئۇرۇلدى، بۇنىڭ قان ئىكەنلىكىدە شۈبھە قالمىغان ئىدى، ئابلىز ئۆزىمۇ تۇيمايلا "ۋايجان!" دەپ ۋارقىرىۋەتتى، ئۆز ئاۋازىدىن ئۆزى ئېسىگە كەلدى. ئاندىن جان ئاچچىقىدا چىرقىرىدى، ۋېلىسىپىتنى جالاقلىتىپ يەرگە ئۇردى، چۆرۈپ پىرقىرىتىپ ئىتقا پوپوزا قىلدى. ئىت نېمىشقىدۇر ئىككىنچى قېتىم ھۇجۇم قىلمىدى، ئەمدى ئۇنىڭ كۆزى ئابلىزدىن يۆتكىلىپ ۋېلىسىپىتنىڭ قىستۇرمىسىغا تىكىلگەن ئىدى، داستىخانغا يۆگەكلىك گۆشنى قانداق ئېلىپ قېچىشنى پەملەۋاتقان بولسا كېرەك. ئابلىز ۋارقىراپ-جارقىراپ ئالىچۇقان كۆتۈرۈپ ھويلىنى بېشىغا كىيدى، ئۆڭي ئىچى تەرەپتىن ۋاڭ-چۇڭ كۆتۈرۈلدى. ئايال كىشىنىڭ "بويناق چاغ!"، "يوقال جۇۋاينىمەك!" دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى.

14 ـ 15 ياشلاردىكى بىر بالا يۇگۈرەپ كېلىپ، ئىتنى بوينىدا ساڭگىلاپ تۇرغان زەنجىردىن تۇتۇۋالدى، كاڭشىتىپ باغ تەرەپكە سۆرەپ ماڭدى. ئوتتۇرا ياشلىق ھېلىقى ئايال ئۆزرەخالىق ئىيتتاچ يېقىنلاپ كەلدى.

ــ بۇ قۇرغۇر باغلاقتا ئىدى، جىن چېقىلدىمۇ، نېمە بولدى، زەنجىر قوزۇقتىن چىقىپ كېتىپتۇ، بىر يەرلىرىنى چىشلىۋالمىغاندۇ، ئىت دېگەننىڭ يۈزىدە تۈكى بولدۇ، ئەمەسمۇ.

ــ يوقسۇ، ھېچگەپ يوق، ــ دېدى ئابلىزگەپنى كىرىشكەن چىشلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىرىپ دېگۈدەك. بىر قولى نېمىشقىدۇر ساقالسىز يۈزىدىكى شالاڭ تۈكلەرنى سىيلاپ قويدى، ــ غېنى ئاكا ئۆيدىمىكى؟

ــ ئۆيگە كىرسىلە، بار، بار، دادىسى، ھوي دادىسى، مېھمان!

ــ مانا مەن! ــ ئۆي تەرەپتىن ئەللىك ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان بىر ئادەم چىقىپ كەلدى. ئابلىز كاتتىلار ئالدىدا تارتىنچاقلىق قىلدىغان ئالاھىدىلىكى بويىچە ئەدەب بىلەن قورۇنغان قىياپەتكە كىردى، نېزىقاپ ئالدىغا ماڭماي تۇرۇۋالدى. ئۇ ساھىبخانىنىڭ ئۆز ئاغزى بىلەن قىلدىغان تەكلىپىنى كۈتمەكتە ئىدى. كەمتەرلىكىنمۇ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ قويسۇن ــ دە، بىرىنچى ئۇچرىشىشتا قالغان تەسىر ھەمىشە ھەل قىلغۇچ ئەھمىيەتكە ئىگە بولدۇ. ھېلىقى ئادەم يېقىنلاپ كېلىۋېدى، ئابلىز تېڭىرقىدى، بۇ ئادەم گېدىيىۋىراق يۈرۈدىغان بولۇشىغا قارىماي، دېھقان سىياقىراق ئىدى. قاراڭغۇدا كىيىمىنىڭ كونا ــ يېڭىلىقىنى تازا ئېنىق پەرق قىلغىلى بولمىسىمۇ، لېكىن تىكىلىش شەكلى كىشىگە سەھرا تۈيغۇسى بېرەتتى. ئابلىز زىيالىيدىن كۆرە كەنت سېكرىتارىغا كۆپرەك ئوخشايدىكەنغۇ، دەپ

ئويلاپ ئولگۇردى.

ــ ئەسسالامو ئەلەيكۇم، ــ دېدى ھېلىقى ئادەم مەشىنىڭ كانىيىدىن چىققاندەك غالدۇڭ ــ غۇلدۇڭ يوغان ئاۋازىدا، ــ بۇيان كەپلا!

ــ ئابدۇغېنى ئەپەندىنىڭ ئۆيى شۇمسكىن؟ ــ سوردى ئابلىز ھۇرمەت يۈزىسىدىن غېنى دېگەن ئىسىمنىڭ ئالدىغا ئابدۇ.... سۆزىنى قوشۇپ.

ــ ھە، غېنىي ئەپەندىنىڭمۇ، ياق، ياق، بۇ يەردىكىلەر مېنى ئېلى ئەپەندى دېيىشىدۇ، غېنىي ئەپەندىنىڭ ئۆيى دوقمۇشتىن ئەگىپ ماڭىسىز، مەشەدىن سانىغاندا بەشىنچى ھويلا...

ــ ئۇرۇمچىدىن كەلگەن ئابدۇغېنىي ئەپەندىنىڭ ئۆيى ــ ھە؟

ــ شۇنداق، كەلگىلى ئۇچ ــ تۆت كۈن بولدى، نېمىسىنى دەيلا، بىز شۇ يەردە تۇرۇقلۇقمۇ تېخى تۇنۇگۈن ئاران پەتىگە بارالىدۇق، ئۆزلىرىنى نەدىن سورىساق بولار؟!

ــ شەھەرلىك تېخنىكوم مەكتەپتە ئىشلەيمەن.

ئىت ئىگىسى گەپ قىلغاچ دەرۋازىغا قاراپ ماڭدى. ئابلىز بۇنى ئۆزىنى ھەيدىگەنلىك دەپ چۈشەندى. بىراق ئالدىراپ ــ تېنەپ كەتمىدى، يانچۇقىدىن قان توختاتقۇچ بىنتنى چىقىرىپ داكا قىسمىنى ئالدىرىماي ئاجراتتى، ئاندىن ساغرىسىدىكى جاراھەتكە چاپلىدى:

ــ ئىتلىرى بەكمۇ غالجىر ئىكەن، ساغرامنى چىشلىۋالدى.

ــ بويناق ئەسلى ئادەم چىشلىمەيتتى، چىشى ئېتىگىزغا پاتمىغاندۇ؟!

ــ پاتمامدىغان، قان چىقىرىۋەتتى! ــ ئابلىز ئاقساپراق ماڭدى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ــ پۇتكىزغۇ ساقىيىپ كېتىدۇ، چاتاق يېرى ئادەم گۆشىنىڭ تەمىنى تېتىپ قالغان ئىت غالجىر كېسىلگە گىرىپتار بولىدۇ، دېگەن بىرگەپنى ئاڭلىغاندەك قىلىۋىدىم.

ئابلىزنىڭ چىرايىدا ئۇڭايسىزلىنىش ئالامىتى پەيدا بولدى. ھېلىمۇ ياخشى، گۈڭگا چىراغ يورۇقىدا پەرق قىلغىلى بولمايتتى، زەردىسى قاينىدى. مۇنو سەھرا كاززىپى بىلەن "ئادەم مۇھىمۇ، ئىتمۇ" دەپ مۇنازىرىلەشكۈسى كەلدى، مۇنازىرىلىشىپ قالسا ئۇتتۇرۇپ قويمايدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى. "مەدەنىيەت ئىنقىلابى"دا ئۇلۇغلارنىڭ تالاي سۆز ئۇزۇندىلىرىنى يادلىغان، چوڭ مۇنازىرە چېنىقتۇرۇشلىرىنى باشتىن كەچۈرگەن ئەمەسمىدى، بىراق ھەر قاچانقىدەك بۇ قېتىممۇ ئىشىنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ "ياۋاش تۇردى"، ئۇنىڭ ئۇستىگە دەرۋازىدىن چىققاندىن كېيىنمۇ ئىت ئىگىسى جايىدا قېپقالمىدى، بەلكى ئابلىزغا ھەمراھ بولۇپ يول باشلاپ ماڭدى، ئايالى دەرۋازا ئالدىغىچە ئۇزۇتۇپ قويدى، بۇنى كۆرۈپ ئابلىز ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

ــ ئەپقاچتى گەپتۇ بەلكى، بۇيناقىمغۇ چەبدەس ئىكەن، يېقىنلاپ كەلگەنلىكىنى ئۆزەممۇ بايقماي قاپتىمەن.

ــ غېنىي ئەپەندىنىڭ يۈز ـ خاتىرى چوڭ، مانا ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كېلىپمۇ قالدۇق، ئاشۇ تۆمۈر دەرۋازا شۇ، ھويلىسىدا ئىت يوق، كىرىۋەرسىلە.

ئابلىز ئارسالدى بولۇپ بىر ئاز تۇردى، ئاندىن ئىت ئىگىسىنىڭ رىغبەتلەندۈرۈشى بىلەن جانلاندى، دەرۋازىغا قاراپ ماڭدى. بۇنداق سورۇنلارنى كۆپ كۆرۈپ پىشقاچقا ئەسلىدىغۇ ئۇنىڭدا ھېچقانداق جىددىيلىشىش پەيدا بولماسلىقى كېرەكتى، ھازىرقى جىددىيلىك

بایاتىنقى ئىشنىڭ قالدۇق قورقۇنچىنىڭ تەسىرى بولسا كېرەك.

ئابلىز دەرۋازىنىڭ ھالقىسىنى خېلىغىچە شاقىلداتتى، بۇ ئائىلىدە ئۇشتاق بالىلار كۆپ بولۇپ، ئۇلار كۆتۈرگەن ۋاڭ-چۇڭىنىڭ كاشىلىسىدىنمۇ ياكى ئۆي بەك ئىچكىرى جايلاشقانلىقتىنمۇ، خېلىغىچە شەپە بولمىدى، ئاخىرى ئۇلار دەرۋازىنىڭ بىر قانىتىنى ئىتتىرىپ بېقىۋىدى، ئېچىلدى. كىرىش-كىرمەسلىك ئۇستىدە دېلىغۇل بولۇپ تۇرغاندا، ئون ياشلار چامىسىدىكى بىر بالا چىقىپ قالدى:

— كىمنى ئىزلەيسىلەر؟

— غېنىي ئەپەندى بارمۇ، مەن ھەقەمسايى ئېلىكاك، — دېدى ئۇت ئىگىسى تونۇشلۇق بېرىپ.

بالا ئۇلارغا بىر قۇر سەپسېلىپ چىقىقاندىن كېيىن خوشياقماي جاۋاپ قايتۇردى.

— بارلىقغۇ بار، ھازىرلا مېھمان ئۇزاتقانىدى.

— ماۋۇ مېھمان شەھەردىن ئالاھىتەن كۆرۈشكىلى ئالدىغا كەپتىكەن.

بالا بىر ئاز يۇمشىدى:

— تاغام كىتاب ئوقۇۋاتاتتى، چاقىرايمۇ، كىرىۋېرەمسىلەر؟ بوپتۇ كىرىۋېرىڭلار!

بالا ئۇلارنى يۆلەكتىن باشلاپ ماڭدى، ئۇلار ئىككى ئەگمە ئىشىكتىن ئۆتۈپ كەڭرەك ھويلىغا چىقىشتى. ھويلىنىڭ بىر تەرىپى باغقا تۇتۇشۇپ كەتكەن ئۈزۈم باراڭلىقى ئىدى، باراڭنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى گۈللۈكتە ياسمەن، رەيھان، خېنە، چىنە گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن، يامغۇر سۈيىدە يۇيۇلغان، تويۇنغاندىن كېيىن گۈل-چېچەكلەر، دەل-دەرەخلەر ئۆزگىچە خۇش پۇراق چاچماقتا

ئىدى. قورۇغا كىرگەنلىكى كىشىدە ھاۋادىكى ساپلىقىغا نىسبەتەن ئېنىق سېزىم پەيدا بولاتتى، راھەتبەخش تۇيغۇ ئويغىناتتى. باغنىڭ زۇمرەت يېشىللىقىنى يېرىم توسۇپ تۇرغان پاكار تامنىڭ كىچىك ئىشىكى تۇۋىدە ئاسماندىن چۈشكەندەكلا بىر ۋېنجىك بوۋاينىڭ گەۋدىسى كۆرۈندى، بوۋاي قانداق چاققان پەيدا بولغان بولسا شۇنداق چاققان مېڭىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلدى:

ــ كىلىشىلە باللىرىم، كىلىشىلە، ھە، بۇ ئېلى سودىگەرغۇ.

ــ سالامۇ ئەلەيكۈم ئاقساقال، تىنچ تۇرلىمۇ، تەنلىرى تازىمۇ؟

ــ خۇداغا شۈكرى، شۈكرى، باللىرىم.

ــ بۇ ياق بازاردىن غېنىي ئەپەندىنى يوقلاپ پەتىگە كەپتىكەن، باشلاپ كىردىم.

ــ ئوبدان بوپتۇ، ئوبدان كەپسەن، بالام، مەن غېنىنىڭ تاغىسى بولىمەن، ئۇ بۇ يىل يوقلاپ كېلىپ مېنى بەكمۇ خۇشال قىلىۋەتتى، بېشىم ئاسمانغا تېگەيلا دېدى، جۇرۇكلار ئۆيگە، باللىرىم.

بوۋاي ئۇلارنى باراڭ ئاستى بىلەن باشلاپ ئۆتۈپ، چىراغ يېنىپ تۇرغان ئۆي تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى. ئۆينىڭ ئوستى مەنزىرىلىك ئىدى. سۇپا قېشىغا بارغاندا ئابلىز توختاپ ۋېلىسپىتنى قولۇپلىدى، قىستۇرمىدىكى گۆشنى داستىخانىنىڭ ئىلىنىپ قېلىپ يىرتىلىشىدىن ئاۋايلاپ قىسقۇچتىن ئاستا چىقاردى، ئاندىن بېشىنى كۆتۈردى، كۆتۈرۈلا ئۆي ئىشىكىنىڭ كېشكىنى يېرىم تولدۇرۇپ دېگۈدەك تۇرغان سېمىز بىر ئادەمنى كۆردى. ئابلىزغا ئونىڭ تۇرقىدىن سوغۇقچىلىق يېغىپ تۇرغاندەك تۇيۇلدى، تومۇرلىرىدىكى قانلىرى ئۈيۇشتى، يۈرىكى توختاپ، مۇزلاپ كېتىۋاتقاندەك بولدى. مانا شۇ چاغدا كېشەك ئىچىدىن زۇۋان چىقتى:

ـــ كىم، تاغاممۇ؟!

ـــ تاغاڭ مېھمان باشلاپ كەلدى، ئوكام، مېھمان!

ئابلىز شەپقەتچىسىنى تېپىۋالغاندەك ئۆزىنى بېسىۋالالماي قالدى. تىلى گەپكە كەلمەي قويدى، ھاياجاننىڭ ياكى باياتىنقى قورقۇنچنىڭ تەسىرى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولمايتتى. ياغاچتەك ئەپسىز بولۇپ قاتقان قوللىرى ئىختىيارسىز يوسۇندا تۈگۈندىكى گۆشنى كۆتۈرۈپ ئالدىغا سوزدى، ئامەتنىڭ ئىچى ئاغرىپ ياردەم بەرگۈسى كەلدىمۇ، قانداق، دەل مانا شۇ ھالقىلىق پەيتتە توك كېلىپ قالدى ـ دە، ئۆي ۋە قورۇدىكى چىراغلارنىڭ ھەممىسى بىراقلا "ۋاللىدا" يېنىپ كەتتى. بۇ تەرەپلەرنىڭ توكىنى شەھەر تەمىنلىمەيدۇ، كەنتنىڭ ئۆز سۇ ئېلېكتر ئىستانسىسى بار، توك سىملىرى كونىراق بولغاچقىمۇ ياكى ئىستانسىنىڭ چاتىقىمۇ، ئەيتاۋۇر، توك بىنورمالراق. سەھراچىلىق دېگەن شۇ. شەھەردە يۇلتۇزدەك چىراغلار چاراقلاپ يېنىپ تورغان چاغلاردا بۇ ياقنى يېقىن بولۇشىغا قارىماي قاراڭغۇلۇق باسىدۇ، "چىراغ تۈۋى قاراڭغۇ"دېگىنى شۇدۇ بەلكى. جىن چىراغلار قاراڭغۇنى كۆرۈپ كۈلۈپ يايراپ كېتىدۇ. پىلدىرلاپ بوقسۇپ يېنىپ ئۆزلىرىچە ئاللىكىم بولۇپ كۆرەڭلىشىدۇ، ھۆكۈمران بولۇشۇپ بىمالال ھۆكۈم سۈرۈشىدۇ. بۇ ھال كىشىلەرگە ئىجادىيەت ـ كەشپىيات، جۈملىدىن ئەدەبىي ئىجادىيەت زېمىنىدا تالانتلىقلار ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغاندا، تالانتسىزلار ئېچىلىپ يايراپ ھۆكۈم يۈرگۈزىدىغان كۆپ ھاللاردىكى ئومۇمىي ئەھۋالنى ئەسلىتىدۇ. لېكىن يارامسىزلارنىڭ، چاكىنىلارنىڭ ئۆچمەنلىششىگە قارىماي تالانتلىقلار يەنە چاقناپ كۆتۈرۈلىدۇ، ئۆز يۈرەكلىرى چاچقان نۇردا ئىنسانلار كۆڭلىنى، ئەقلىنى يورۇتىدۇ، تارىخ يولىنى يورۇتىدۇ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مانا بۇ يەردىمۇ جىن چىراغلارنىڭ كۈچەپ تۈتەپ ئىسلىنىشىغا، ئۆچلىشىشىگە، ئەخمىقانە تەنتەنىسىگە پىسەنت قىلماي، ئېلېكتر چىراغلىرى يالتىراپ ياندى-دە، جىن چىراغلارنى بىر يولى خىرەلەشتۈرۈۋەتتى، جىن چىراغلارنىڭ زورۇقۇپ بويۇن سوزۇشلىرىغا، ئەزۋەيلەشلىرىگە، نالە قىلىپ پېژىلداشلىرىغا، ئۈمىدسىز سەكرەپ جان تالىشىشلىرىغا قارىماي ئادەملەر ئۇلارنى خۇشاللىق بىلەن ئۆچۈرۈپ تاشلاشتى.

لامپۇچكىلار ھەممە ياقنى يورۇتىۋەتتى، كۆڭۈللەرنىمۇ يورۇتىۋەتكەندەك بولدى. بوشلۇقتا ئېسىلىپ، تەڭلىنىپ تۇرغان گۆشنىڭ ياكى يورۇپ تۇرغان ئېلېكتر چىراقلىرىنىڭ سەۋەبىدىنمۇ، ئىشقىلىپ، ئابلىز كېشەككە كەپلىشىپ تۇرغان ئادەمنىڭ تەلەتىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى، يۈز ۋە كۆزلىرىدە نۇر پەيدا بولغانلىقىنى خاتا بايقىمىدى. ھېلىقى ئادەم كېشەكتىن چىقتى، مېھمانلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدى، لېكىن نېمىشقىدۇر گۆشنى قولىغا ئالمىدى. بەلكى ئۆزىنىڭ توقۋېسىقلاردىن ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويماقچىدۇ. ئابلىز گۆش كۆتۈرگەن قوللىرىنى پەسلىتىشكە جۈرئەت قىلالماي بوسۇغىدىن ئاتلاپ كىرىشكە مەجبۇر بولدى، تەخسە كۆتۈرگەندەك ئاۋايلاپ چامدىدى. بىراق ئۆيگە كىرگەن زامات ئورۇق بىر قول ياندىن سوزۇلۇپ كېلىپ گۆشنى ئالدى، ئايال كىشىنىڭ سىلىق ئاۋازى ئاڭلاندى.

— قۇرۇق كېلىۋەرسىلىمۇ بولاتتى، بىكار جوۋۇپلا...

ئابلىز ئورۇق بىر ئايالنى بايقىدى، سەپسېلىپ قارىغىچە ئايال يان ئۆيگە كىرىپ كەتتى، ھېلىقى سېمىز ساھىبخان "كۆرپە ئەپچىقىڭلار" دەپ بۇيرىدى، لېكىن كۆرپە چىققۇچە ئابلىز سۇپىنىڭ پەگا تەرەپتىكى گىرۋىكىگە ساق ساغرىسىنىڭ بۇرجىكىنى چىشلىتىپ

بولغان ئىدى. بوۋاينىڭ "يۇقىرى ئۆتسىلە" دېگەن زورلاشلىرىغىمۇ ئۇ "پەگادا ئولتۇرۇپ كۆنۈپ قاپتىمەن" دەپ ئۇنىمىدى، كاتتىلارنىڭكىگە ياكى مۇناسىۋەتلىك ئادەملەرنىڭكىگە بارغانىدا پەگا تاللاشقا ئادەتلەنگەنلىكى دەرۋەقە راست ئىدى. ھەممەيلەن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئادەت بويىچە قول كۆتۈرۈپ پاتىھە. بېرىشتى، ئاندىن ھال ـ ئەھۋال سورىشىش باشلاندى. ھال ـ ئەھۋال سورىشىش ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇنغا داۋاملاشتى، ھېچ بولمىغاندا ئابلىزغا شۇنداق تۇيۇلدى، ئاغزى شۇ خىلدىكى سوئاللارنى ياغدۇرۇش بىلەن بولسىمۇ كۆڭلى تېزراق بۇنىڭدىن مۇھىمراق نەرسىلەرگە ئۆتۈشكە ئالدىرايتتى. ئىت ئىگىسى گۆش سوۋغا قىلغۇچىنىڭ كىملىكىنىمۇ ئۆزى بىلگىنىدەك ئاددىيلا قىلىپ تونۇشتۇرۇپ ئۆتتى. ئابلىز دەررۇ ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا ئۆزى توغرىسىدا بەزى تەپسىلى ئىزاھلار بەردى، ئۆزىنىڭ ئەدەبىيات ۋە تەتقىقات ھەۋەسكارى ئىكەنلىكىنى، غېنى ئەپەندىگە كېچىكىدىنلا ناھايىتى ئىخلاسمەن شاگىرتلاردىن بولۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى، ئەسەرلىرىنى قولدىن چۈشۈرمەي ئوقۇيدىغانلىقىنى قىزغىن ئىسپاتلىدى. غېنىي ئەپەندى تونۇيدىغان يۇقىرى قاتلامدىكى بىرنەچچە داڭلىق ئەپەندىنى ئۆزىنىڭمۇ تونۇيدىغانلىقى، ھۆرمەت قىلىدىغانلىقىنى پۈرىتىپ ئۆتۈشنى ئۇنتۇمىدى.

ھېلىقى ئورۇق ئايال داستىخان راسلاپ كىردى، ئۇ ئانچە قېرى ئەمەس، 55 ياشلار ئۆپچۆرىسىدە ئىدى، بوۋاينىڭ قەدىناسى بولسا كېرەك. دەرۋازا تۈۋىدە كۈتۈۋالغان بالا مۈرىسىگە لۆڭگە سېلىپ، قوللىرىدا ئاپتوۋا ـ چىلاپچا كۆتۈرۈپ كىردى، قولغا سۇ بېرىلگەندىن كېيىن چاي تارتىلدى. بوۋاي مېھمانلارنى چايغا تەكلىپ قىلدى، غېنى ئەپەندى ئۇنچىقمىدى، تاماكىسىنى تارتىپ ئاغزىدىن تۈگۈر ـ

ئۇيغۇر كتاب تۈرى پىكىتى
www.uyghurkitap.com

تۈگۈر ئىس چىقىرىپ ئولتۇرۇۋەردى. ئابلىز ئۇنى مەزەگە قول سېلىپ بېرىشكە زورلىدى. چىراينىڭ باياتىن كېشەككە كەپلىشىپ تۇرغان چېغىدىكىدەك تۇتۇقلىقىنى بايقىدى. ئارقىدىنلا ئۆزى نانغا قول سوزدى، "بېخىل نەرسە بولسا كېرەك" دېگەن خىيال ئىختىيارسىز كاللىسىدىن چاقماق تېزلىگىدە ئۆتتى. بۇ خىيالنى ئۇنىڭ سېزىپ قېلىشىدىن قورقۇپ تۈگۈلدى، قوللىرى تىترىگەندەك تۇيۇلدى. ئوغرىلىقچە ئۆپچۆرىسىگە زەڭ سالدى، ھەممىسىنىڭ ئۆز گاللىرى بىلەن ھەلەكلىكىنى كۆرۈپ ئۆزىنى بېسىۋالدى. ئۆي ئىچىدە چاي ئوتلاش ۋە نان چايناشتىن ئۆزگە سادا يوق ئىدى. كاتتىلار ھەققىدە يامان خىيالدا بولۇش ھارام ئەمەسمۇ، نەزىرى ئىت ئىگىسىنىڭ يۇڭلۇق قوللىرىدا توختىدى. "مۇنۇ ئىت ئىگىسى ئاچكۆز نەرسىمۇ نېمە، سودىگەر دېگەنغۇ ئاچكۆز، يۈزسىز كېلىدۇ. ئەلپازىدىن قارىغاندا بىر ھەپتىلىك تامىقىنى مەشەدە يەۋالماقچى ئوخشايدۇ بۇ نومۇسسىز، زاپاس تاماق يىغىۋېلىپ كېيىن كۆشەپ يۈرۈيۋېرىدىغانغا يوغان چاپان ئىچىدىكى دۈمبىسىدە لوككىسى بارمىكى" دەپ ئويلاشقا ئۈلگۈردى. ئۆزىمۇ چوڭراق بىر كاللەك ناۋاتنى "شاققىدا" ئېلىپلا چىنىسىگە سېلىۋالدى. خۇشامەتكە بارغان جايدا قورساقنى ئۇتتۇرۇۋەتسە بولمايدۇ ـ دە. لېكىن شۇ چاغدا غېنىي ئەپەندىنىڭ ئۆز قولىغا قادىلىپ قاراۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدى. بۇ قاراش يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋالىدىغان قاراشتەك بىلىندى، سەل تەمتىرىدى، ئەيمەندى، ئالاقىزادىلىككە چۈشتى، ئۇزۇن، لېكىن قوپالراق تىلىنى ھاپىلا ـ شاپىلا ئىشقا سالدى:

ـــ ئۆزلىرىنىڭ شېئىرلىرىنى مەن چەكسىز زوق بىلەن ئوقۇيمەن دېسىلە ئەپەندى، ـــ دېدى ئۇ ئاغزىغا قاپسىۋالغان ناننى چالا چايناپلا

گىلىغا تىقىۋېتىشكە تۇرۇنۇپ. لېكىن نان ئاسانلىقچە قوزغالمىدى، ئۇۋاقلىرى ئاغزىدىن چاچراپ چىقتى، ــ ماقالىلىرىدىكى پىكىرلەر شۇنچىلىك ئۆتكۈركى، ئەقىلنى خىرەلەشتۈرىدۇ، بولۇپمۇ كىلاسسىك ئەدەبىيات، ئارخىلوگىيە، تاغ جىنسلىرى ئۈستىدە توختالغاندا...

ــ ئەقلىڭىز قاراڭغۇلۇشۇپ كېتەمدىكەن؟ ــ سورىدى غېنى ئەپەندى تەئەددە بىلەن كۈلۈمسىرەپ.

ــ ھى، ھى، ھى، شۇنداقراق، ئۇنى بىر دېمىسىلە. كەمنە ئىنسانلىرى گەپكە ناقىسراق، دېھقانىدەكرەك سۆزلەيدۇ، ئومۇمەن شېئىرىيەت، پەن ـ تېخنىكا، ئۆسۈملۈكشۇناسلىق، جانۋارشۇناسلىق، ئاتوم تەتقىقاتى، يۇلتۇزلار بىلىمى، تەبىئەت، ئىجتىمائىيەت پەنلىرىنىڭ بارلىق تۈرلىرىدىكى بارلىق تېمىلارنى تىنىپ تاشلايدىكەنسىز. لوقمانى ھاكىمدەك، ھى... نېمىدى ئىسمى؟ ھە، ئىبن سانادەك.

ــ تىنىۋېتىلسە كىم يامايدۇ! ــ دېدى غېنى ئەپەندى سوغۇق مەسخىرە تەلەپپۇزىدا.

ئابلىز مەڭدەپ قالدى، ئۇ تېخى ھەممىلا كاتتىغا دەپ يادا بولۇپ كەتكەن "سىلىگە ھاياتىم، بارلىقىم تەقدىم،" "بەزىلەر مېنى سىلىنىڭ ئىتلىرى دەۋاتىدۇ، بىلىپ قويارلا" دېگەن تەييار گەپلىرىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا ئۇلگۈرمىگەن ئىدى، خىيالىنى تۈرلۈك ـ تۈمەن ئەندىشە كەزدى. ئۇنىڭغا راستىنلا دۇنيادىكى جىمىكى نەرسە مۇشۇ باشلىق ئەرباپ بىلەنلا باغلىنىشلىق بولغانلىقتىن مەۋجۇت تۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈندى، يۇرىكى ئورنىدىن قوزغىلىپ كېتىۋاتقاندەك بولدى. غېنى ئەپەندىنىڭ كۆڭلىنى نېمىدەپ ئىلىشىنى بىلەلمىدى، دۇدۇقلىدى، ھەرگېپىدە بوينىنى بىر ئەگدى:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ مەن، مەن... ئەخمىقانە گەپ قىلىپ قويغان بولسام كەچۈر-گەيلا، مەن ياخشى نىيەتلىك ئادەممەن، كۆڭلۈمنى چۈشەنگەيلا، كېچە ياخشى چۈش كۆرگەنتىم، شۇ چۈشنىڭ شاراپىتىدىن مانا مۇبارەك دىدارلىرىنى كۆردۈم. دېمەكچىمەنكى، سىلى ھەقىقەتەن ئەقىللىق، تالانتلىق تەڭداشسىز ئۇلۇغ ئادەم. پېقىر كەمىنىلىرى پېشقەدەملەرنىڭ ھەممىسىنىلا يۈكسەك ھىسابلايدۇ، بەكمۇ ھۈرمەت قىلىدۇ. ئۆزلىرىگە چوقۇنىمەن، بۇ ھەقتە ئىلگىرى سىلىگە خەتمۇ يازغان.

ـــ نېمە خەت؟ سىزدىن خەت ئالغىنىم ئېسىمدە يوق.

ئابلىزنىڭ كاللىسىغا يەنە بىر توقماق تەككەندەك بولدى. قەدىمكى زاماندا ئورىغا بەدىنىنىڭ يېرىمىغىچە كۆمۈلۈپ، لاتا يۆگەلگەن توقماقتا بېشىغا ئۇرۇلغان گۇناھكار قانداق گاڭگىرىسا، ئۇمۇ ھازىر شۇنداق گاڭگىرىماقتا ئىدى. ئادەتتىكى ئېغىر بېسىق، غەم يېمەس مىجەزىنىڭ نەلەرگە كەتكىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، ئۆزىنى يوقۇتۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئىختىيارسىز تېپىرلىدى:

ـــ مەن، مەن، بۇلتۇر 15 شەھەر بويىچە ئېچىلغان ئىختىيارى مۇخبىرلار يىغىنىدا سىلى بىلەن ئۇچرىشىپ كۆڭلۈمنى چۈشەندۈرگەن.

ـــ ئىسىمدە يوق.

ئابلىزنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھەممە قان يۈرىكىگە كېلىپ تىقىلدى، كېيىن يۈزىگە چىقتى، ئۇ پوكاندەك قىزىرىپ دېدى:

ـــ مەن، مەن بىر ئوغلۇمنىڭ بۇ يىل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزىدىغانلىقىنى ئېيتقانتىم، سىلىنىڭ ئىدارىنىڭ باسما زاۋۇتىغا... ئويلاپ باقسىلا ئەسلىرىگە كېلىپ قالار، سىلىنىڭ ژۇرنالغا شېئىر

ئەۋەتىشىم مۇمكىنلىكىنى ھەم...

ــ مەن پەقەت ژۇرنالنىڭ تەھرىر ھەيئەت ئەزاسى، بىز كەلگەن ئەسەرلەرنى كۆرمەيمىز، ژۇرنال يۆنۈلۈشىنى كۆزىتىمىز. كەلگەن ئەسەرلەرنى مۇھەررىرلەر بىر تەرەپ قىلىدۇ، ئىشچى قوبۇل قىلىش خىزمىتىگىمۇ مېنىڭ قول تىقمىقىم قىيىن.

غېنى ئەپەندى ئورنىدىن قوزغىلىپ پەگاغا چۈشتى، بۇ قوبۇل قىلىش ئاخىرلاشتى، "كەشىكىنى كۆتۈر"، دېگەنلىكىنى بىلدۈرسە كېرەك. ئىت ئىگىسى، بوۋايغا "دۇئا قىلىپ بەرسىلە!" دېدى، بوۋاي قوللىرىنى كۆتۈردى، ھەممىسى "بارىغا بەرىكە!" دەپ دۇئا قايتۇرۇشتى. ئىت ئىگىسى باشلاپ ئورنىدىن تۇردى، ھەقەمسايى بولغانلىقتىن غېنى ئەپەندىنىڭ كۆڭلىدىكىنى ئۇ ھەممىدىن كۆپرەك بايقايدىغاندۇر بەلكى، لېكىن ئابلىز ئۇنىڭدىنمۇ كۆپىنى بايقىغان ئىدى. ئۇنىڭغا بۇلارنىڭ ھەممىسى قىزىتمىسى ئاشقاندا كۆرۈۋاتقان چۈشتەك تۇيۇلۇشقا باشلىدى، ئۇ بۇ قۇرغۇر ئەپەندىنى قاچان، قانداق قىلىپ رەنجىتتىكىن، بولمىسا، نېمانداق سەتكۈشلەيدۇ، سوغۇق مۇئامىلە قىلىدۇ. ھېلىقى مۇخبىرلار يىغىندا ئۇنىڭ بىر كۈشەندىسىنى ئابلىز يۈزتۇرا ماختاپ ئۇچۇرۇۋاتقاندا غېنى كېلىپ قىلىۋېدى، سوغۇق ھەجايغانىدەك قىلىۋېدى، بەلكى بۇ پالاكەتنىڭ بېشى شۇ يەردىدۇر، ئەقلى بولسا توغرا مۇئامىلە قىلسا بولاتتى، ئۇمۇ دىپلوماتىيە ئىھتىياجى ـ دە، سۆزغاتىنىمۇ ئاز كۆردى بەلكىم، ئەمدى قانداق قىلغۇلۇق؟ ئابلىز ئۆز گۈشىنى ئۆزى يىگۈدەك بولدى.

ئابلىز ئولتۇرغان يېرىدە تېخىچە لاپچىيىپ يالغۇز ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىردىنلا سەزدى، باشقىلار سۆپىدىن چۈشۈپ بولاي دېگەندە، تىرمىشىپ ئۆملەپ دېگۈدەك ئورنىدىن تۇردى، بەدىنى ئۆلۈكنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كىدەك ئېغىرلىشىپ قالغاندەك، تىلى باغلانغاندەك ئىدى. بۇنداق ناباپ سورۇنلارنىمىغۇ ئۇ كۆپ كۆرگەن، بىراق بۇ قېتىمقىسى نېمىشقىدۇر ھار كەلمەكتە ئىدى. يېشى چوڭىيىپ بېرىۋاتقانلىقتىنمۇ ياكى شۇنچە گۆشنىڭ چاڭگىلىدىن بىكارلا قۇشتەك چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر، يۈرەك-بېغىرىنى قىسقۇچ بىلەن قىسىپ تۇرۇپ تارتىۋاتقاندەك بولۇۋاتاتتى.

ساھىبخان پوزىتسىيەسىدىكى توڭلۇق ئىت ئىگىسىنىڭ مۇئامىلىسىدىمۇ دەررۇ ئىنكاس قوزغىدى، ھويلىغا چىققان چاغدا ئۇ سودىگەرلىك سىزىمچانلىقى ۋە قۇۋلىقىنى ئىشقا سالدى، ساھىبخانغا ئۆزىنىڭ ئەتىۋارلىق ئىتىنىڭ ئادەم گۆشىنى تېتىپ قالغانلىقىنى سۆزلەشكە باشلىدى. بۇنداق تېتىشتىن بىچارە ئىت غالجىرلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالارمۇ دېگەن قايغۇنىڭ يۈرىكىنى ئازابلاۋاتقانلىقىنى ئېيتتى.

— شۇنداق ئاۋارىچىلىقلارمۇ بولىدۇ، — دېدى غېنى ئەپەندى، — ياخشىسى دوختۇرغا كۆرسىتىپ بېقىش كېرەك.

غېنى ئەپەندى مېھمانلارنى يۆلەككىچە ئۇزىتىپ قويدى، ئايرىلىش ۋاقتىدا ئابلىزدىن بالىسىنىڭ ئىسمىنى سورىدى ۋە "مەن مۇناسىۋەتلىك يولداشلارغا تاپشۇرۇپ قوياي، خەير-خوش!" دەپ قېپقالدى، ئابلىز بۇنداق گەپلەرگە ئىشىنىشكە بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتى، شۇنداقتىمۇ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇشقا ئۇرۇندى، لېكىن بولمىدى. ئورۇق ئايال بىلەن ھېلىقى بالا ئۇلارنى دەرۋازا تۈۋىگىچە ئەپچىقىپ قويدى. ئابلىز گويا ئۆزىنى ئۆي ئىگىسى كوچىغا ئەخلەتكە ئوخشاش ئىرغىتىپ تاشلىغاندەك ھېس قىلدى. ئۇشتۇمتۇت كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى. تېنى جۇغۇلدىغاندەك بولدى،

دەرۋازىدىن ئاستا يىراقلاپ مېڭىشتى. ئېلى سودىگەر ئۆز دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەندە گېلىنى قىردى، قولتۇقىدىن تاۋۇزى چۈشۈپ سالپايغان ئابلىزغا تىكىلىپ تۇرۇپ دېدى:

ــ سىلىنىڭ مال دوختۇرىدىن تونۇشلىرى يوقمۇ؟ ئىتنىڭ چىشىنى كۆرسىتىپ باقايلىقمىكى دېۋىدىم.

بۇ ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك ئىش ئىدى، ئابلىزنىڭ ئاغزى كامىرەك ئېچىلىپ قالدى، مۇنۇ سودىگەرنى ئېزىق چىشىغا ئېلىپ چاياپ پۈركۈۋەتكۈسى كەلدى، بۇ نېمە لاۋزىلىق؟ چاقچاق قىلىۋاتقاندۇ؟ ئەلپازىدىنغۇ چاقچاقنى بىلگۈچىلىكمۇ يوق كۆرىنىدۇ، شۇملۇق يېغىپ تۇرىدۇ. ھەممىدىن يامان يېرى دوختۇر ئىزلەش، ئۇنىڭ خۇشامەتكە گۆش ئەپكەلگەندە ئىت چىشلىۋېلىپ رەسۋاسى چىققانلىق مەخپىيەتلىكىنى يۇرت ـ جامائەتكە يېيىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. چاۋسى چىتقا يېيىلىپ سېسىيدىغان بولدى ـ دە، نېمە بولسا بولمامدۇ؟ سېسىيدىغانغا ئادەم دېگەن پەمىدۇرمىدى؟ داپيۇزرەك بولۇۋالسا بولغىنى. ئادەم بالىسىنىڭ بېشىغا ھەر رەسۋاچىلىقلار كېلىدۇ، ئابلىز ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. "ماقۇل" دەپ، ئېگىلىپ خۇشلىشىنى ئۇنتۇمىدى. خورلۇقتا چىدىمسا كۆپ ئەمچەك ئەمگىلى بولمايدۇ، ئاغزى يۇمشاق بولۇش كېرەك، بۇ ئۇنىڭ قەلب چاقىرىقى، ھاياتىنىڭ شوئارى!

ئەمدى ئابلىز يالغۇز قالغان ئىدى. ئاسمانىدىكى يۇلتۇزلار كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ ئۇنىڭغا قاراپ تۇراتتى، قەيەردىدۇر پاقىلارمۇ ئۇنى زاكىلىق قىلىۋاتقاندەك بەس ـ بەستە كۇرۇلدايتتى، غەلىتە بىر تۇيغۇ يەنە چىرماق سالدى. ئارامبەخش ساپ ھاۋامۇ كۆڭلىنى ئاچالمىدى، بۇنداق كۇنگە قالغۇچە ئۇنى يەر يۇتسا بولماسمىدى؟

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

خۇشامەتچىلىك دېگەن قۇرسۇن! ئۇ كىملەرنىدۇ ھېكايىدا يازغىلى بولمايدىغان سۆزلەردە تىللىدى. كىملەرنى تىللاۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، غەم-قايغۇ خۇشامەتچىنىمۇ ئاياپ قويمايدىكەن. بەلكى ئالدى بىلەن كېلىپ شۇنىڭغا چېقىلدىكەن، خۇشامەتكوي ئادەممىغۇ چىداشلىقراق بولىدۇ، ئەجەبلىنەرلىكى نېمىشقا ھەممىلا ئادەم خۇشامەتچىنى تىللايدۇ؟ ھەتتا بەزىدە ئابلىزنىڭ ئۆزىمۇ شۇلارغا ئەگىشىپ بىللە تىللىشىپ بېرىشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئۇغۇ بىرىنچىدىن ئۆزىنىڭ خۇشامەتچى ئىكەنلىكىنى يېپىش، ئىككىنچىدىن سورۇن كەيپىياتىغا ماسلىشىپ بېرىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ. نېمىشقا كۆپىنچە ئادەملەر خۇشامەتچىنى شۇنچە ئۆچ كۆرىدۇ، بوزەكلىمەك بولىدۇ، خۇشامەتچىنىڭ نېمە گۇناھى بار؟ نوچى بولسا خۇشامەت قىلغۇزۇۋاتقان ھوقۇقلۇق ئەمەلدارلار بىلەن تۇتۇشۇن-دە! يولۋاس يولۋاس بىلەن ئېلىشۇن، يولۋاسنىڭ ئىتنى بوزەكلىشى باتۇرلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرەلمەيدۇ. ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بولىدۇ، مانا ئابلىزنىڭ ئۆزىمۇ ناھايىتى كەتسە دۇنياخورراق، مەنسەپپەرەسرەك، ئۇ بۇ يولدا ئاز-تولا تەخسكەشلىك قىلسا نېمە بوپتۇ؟ شۇنچە قىلىپ تېخى مەنسەپ بوسۇغىسىغا يېقىنمۇ يولىيالمىغىنى يوق، شۇنىمۇ ئۇنىڭ گۇناھى ھىسابلاش ئادىللىق بولامدۇ؟ ئىنسانىيەت مەۋجۇت بولسىلا دەرىجە پەرقى مەۋجۇت، دەرىجە پەرقى مەۋجۇت بولسىلا خۇشامەتچىنىڭ مەۋجۇت بولۇشى تەبىئىغۇ، تېگىشلىكقۇ، بۇنىڭ ھەيران قالغۇدەك نېمىسى بار؟ خۇشامەت يەرشارى خاراكتېرلىك چوڭ مەسىلە. ئىنسانىيەت تارىخى بىر دەريا دېيىشىدۇ، ئۇ مانا شۇنداق باش-ئاخىرى يوق ئۇزۇلمەس دەريا، بۇنداق تارىخىي مۇقەررەرلىكنىڭ مېۋىسى يالغۇز ئابلىزمىدى؟ ئابلىز خۇشامەتچى

بولسمۇ ئاق كۆڭۈل خۇشامەتچى، ئادەتتىكى خۇشامەتچىلەرگە ئوخشمايدۇ. ئومۇمەن خۇشامەتنى ياقتۇرۇش ئىنسان تەبىئىتىنىڭ مۇھىم بىر مەزمۇنى، ئابلەز بۇ نۇقتىنى باشقىلاردىن ئوبدانراق بايقىغان، چۈشەنگەن. ياخشى گەپنى، يۇمشاق مۇئامىلىنى، ئوبدان خۇشامەتنى ياخشى كۆرمەيدىغان ئىنسانمۇ دۇنيادا مەۋجۇتمۇ؟ خۇشامەت قىلىنىشقا ئېرىشەي دېسەڭ، ئىشنى خۇشامەت قىلىشتىن باشلا، مانا ھاياتنىڭ يوشۇرۇن سىرى دېگەن. ئادەملەر مۇھەببەتنى ھۇرمەتلىشىدۇ، توۋا، مۇھەببەت سەزگۈ ئىكەنۇ، خۇشامەت سەزگۈ ئەمەسمىكەن؟ بەخت بىلەن خۇشامەت يانداش بولىدۇ، خۇشامەت كۆڭۈلۈكىدىن ئۆتكەندە بەختنىڭ گۈلشىنىگە كىرەلەيسەن، ھالبۇكى ئۇلارنى خەتەرمۇ، قورقۇنچمۇ، خۇشاللىقمۇ ئوراپ تۇرىدۇ. سەللا بىخەستەلىك قىلساڭ شەرمەندىچىلىك سازلىقىغا ياكى ھالاكەت ھاڭلىرىغا دومىلاپ كېتىسەن. خۇشامەت دېگەن مانا شۇنداق نازۇك ساختىپەزلىك. راستىنى ئېيتقاندا، يېتىدىغان پايدىنىڭ چوڭراقلىقىنى دېمەسىغۇ ئابلىزمۇ شۇ خۇشامەت كەسپى بىلەن شۇغۇللانمىغان بولاتتى. ئۇرۇش، شان-شەرەپ، مۇھەببەت دېگەنلەرنى مەغلۇپ بولغاندىمۇ خەققە ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ بېرىپ ھاردۇق چىقىرىۋېتىلمىشقا بولىدۇ، بۇ لەنىتىي خۇشامەت سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ دەرد تۆكۈۋېلىشقىمۇ، كۆز-كۆز قىلىپ لاپ ئۇرۇۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ، نېمىشقىدۇر كىشىلەر ئېڭىدا ئۇ پەسكەشلىكتەكلا تۇيۇلىدۇ. خۇدا بەندىلىرىگە ئىنساپ-تۆۋىنى بەرسۇن، ئۇلار خۇشامەتچىلەرگىمۇ ئىمكانىيەت قالدۇرسۇن. ئابلىزنىڭ نېمىشقا قەدىر-قىممىتى يوق بولۇشقا تېگىشلىكمىكەن؟ ئۇ نېمىشقا تۇغۇلۇپ، نېمىشقا ئۆلىدۇ؟ خورلۇق، ھاقارەت ئۇچۇنلا يارالغانمىدى؟ ئۇنىڭ ئۆمرىدە نېمە مەنا

بولۇۋاتمدۇ؟ مانا ئۆمرى يۇندىخورلۇق يولىدا پايپاسلاپ ئۆتمەكتە. بۇ يولدا ئۇ قانچىلىك قان يۇتمىدى؟ شۇ خۇشامەت قايغۇلىرى يۇرىكىنىڭ تەگىدىن تولىسىنى يەپكەتتىغۇ. ئابلىزنىڭ كۆڭلىدە ئاچچىق بىر ھەسرەت قىمىرلىدى. ئۆمرىدە چاقماقتەك "ۋاللىدا" چاقناپ شولا چاچىدىغان بىرەر ئىشىنىڭ، بىرەر كۇنىنىڭ تايىنى يوقلىقىنى سەزدى، ھېچ بولمىغاندا ئۇ جان ھەلقۇمىغا يەتكەندە نېمىنى ئەسلەپ، نېمىگە تارتىشىدۇ؟!... ئابلىزنىڭ پىكىرلىرى شۇنداق چىرماشتى، بىر-بىرىگە زىت بولۇپ قالايمىقانلاشتى. ھەر قاچانقىدەك بۇگۇنمۇ ئۇ ئانىسىنىڭ ئۆزىنى كالتە پەم قىلىپ تۇغقىنىدىن ئاغرىندى. ئۇنىڭ مىجەزىدە زىددىيەتلىك تەرەپلەر شۇنداق نۇرغۇن. نەپ ھېرىسمەنلىكى كۆپ چاغلاردا ۋىجدانىنىڭ ئەيىبلىشىدىن ئۇستۇن كېلىدۇ، بىراق بەزىدە ۋىجدان رول ئويناپ قويىدىغان ھاللارمۇ بار، خۇشامەتچىلەردىمۇ ئاز-تولا نومۇس كۇچى ساقلىنىپ قالغان بولىدۇ، بەزىدە خورلۇق جېنىدىن ئۆتكەندە ئابلىزمۇ ئىچ-ئىچىدىن يىغلايدۇ. ئۆزىنىڭ ئۆتكەن كۇنلىرىگە تۇكۇرىدۇ. ئاق كۆڭۈل خۇشامەتچىلەر بەزىدە گۇناھلىرىنى كۆز ياشلىرىدا مانا شۇنداق يۇيۇشىدۇ، بىراق بۇنىڭلىق بىلەن خۇشامەتچىلىكتىن قول ئۈزۈۋېتەلمەيدۇ. توۋا قىلسىمۇ خۇيى قويمايدۇ، بۇگۇنمۇ شۇنداق بىر ھېس پەيدا بولۇپ، پۇشايمانغا ئوخشاش بىر تۇيغۇ كۆڭلىنى خىرە قىلدى. ئابلىز ئاللىقانداق ئىسسىق بىر نەمنىڭ بوغۇزىغا قاپلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى. ئامال قانچە؟ بۇ دۇنيا مانا شۇنداق ئۆزىنىلا كۆزلەيدىغان ئادەملەرنى قويىنىغا سىغدۇرماي پات-پات سىقىپ سۇيىنى چىقىرىپ تۇرىدىغانمۇ ئوخشايدۇ...!

1987-يىل ئاۋغۇست، قۇمۇل.

سىپايە ئايال

پەلكۈچنى بوياق قۇتىسىغا سېلىپ قويدۇم ـ دە، گەۋدەمنى يۆلەنـ چۈكلىك ئۇزۇن ئورۇندۇققا تاشلىدىم. رەسىمگە جان كىرگۈزەلمەي خاپىلىق باستىمۇ، ياكى راستىنلا ھاردۇق يەتتىمۇ، بۇنىسى ئايدىڭ ئەمەس، بەلكى چارچىغاندۇرمەن. كۈن بويى گېزىتخانا تەھرىر بۆلۈمىدە گۈزەل سەنئەت تەھرىرلىكى قىلىپ، ئىشتىن سىرت رەسىم ئىجادىيىتى بىلەن ھەپىلىشىش ئوڭايمۇ؟ ئىجادىيەت ھەۋىسى بىلىپ تۇرۇپ جاننى ئۇپرىتىش دېگەن گەپ ئىكەن. بۈگۈن تېخى ئەدەبـ يات بېتىدە ئىشلىتىلىدىغان بىر پوۋېستقا قىستۇرما رەسىم سىزىشنى باھانە قىلىپ ئىشتىن بالدۇرراق چۈشكەنتىم. ئاشپۇزۇلدا قورساقنى چالا ـ بۇلا گوللاپلا رەسىم جاھازىمنى ئېلىپ بۇياققا چاپتىم. باغچا كۆلىنىڭ كەچكى مەنزىرىسىنى سىزىش خىيالىي خېلىدىن بېرى ئىچىمگە ئوت يېقىپ يۈرەتتى.

باشلىغىنىمغا بىر نەچچە كۈن بولغان بۇ رەسىم تېخى پۈتمىگەن ئىدى. ئەمدى بۇ خام نۇسخىدىن كۆلىنىڭ تۇتۇق كۆرۈنۈشىنى، كۆلگە تىكىلىپ تۇرغان بىر ئايالنىڭ كۆلەڭگىسىنى بايقىغىلى بولاتتى. بىراق ئۇ تېخى كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى، بەدىئى ھۇزۇر بېرىشتىن كۆپ يىراقتا ئىدى. مانا شۇنداق ئۆز ئەسلى بولمىش ھەقىقى كۆلنىڭ يېنىدا قويۇلغاندا بەكمۇ چاناتتى. ماھىيەتلىك نەرسىلەرنى تېخى ھەل قىلالمىغان ئىدىم. كاللامدا ھەرخىل خىياللار گادىرماچ

www.uyghurkitap.com

بولۇپ يۈرەتتى. زادى قانداق قىلغاندا رەسمىدە تەبىئەت ياكى تۇرمۇش كۆرۈنۈشلىرىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرگىلى بولىدۇ؟ بولۇپمۇ ئادەملەرنى ماھىيەتلىك، جانلىق سىزغىلى بولىدۇ؟ بۇ رەسمىدىكى مۇنۇ ئايالنى رۇمانتىك قىز قىلىپ، ئۇنىڭغا شائىرانە تۈيغۇ بېغىشلاش كېرەكمۇ، ياكى بىرەر تەتقىقاتچى ئايالغا خاس سىياق، سالاپەت بېرىش كېرەكمۇ؟ ھېسسى تۇيغۇ قويۇقراق بولسۇنمۇ ياكى ئەقلى ئالامەتلەرمۇ؟ سىپايە ئايال بولغىنى تۈزۈكتۇر، بەلكىم، ئادەملەر سىپايىلىققا ئامراق كېلىدۇ ئەمەسمۇ! كۆلگەۋ باغچا كۆلى ئەندىزە قىلىنىدى، سىپايە ئايالغا كىمنى ئەندىزە قىلىش كېرەك؟ بۇ يەرگە كېلىۋېتىپ مەن خىزمەتدىشىمىز پاتەمخان ئاچىنىڭ ئۆيىگە دۇقۇرۇپ ئۆتكەن. ئۇنىڭ پات-پات ماختىلىدىغان سىپايىلىقى دىققىتىمنى تارتقاندەك قىلىۋىدى، مەندە ئۇنىڭ بىرەر سەنئەتلىك فوتو سۈرىتىنى ئۆتىنە ئېلىپ پايدىلىنىش پىكرى تۇغۇلغان. ئەپسۇسكى، ئۆيىدە ھېچكىم يوق بولۇپ چىقتى، ئەمدى بېشىمنىڭ ئىچىمۇ-تېشىمۇ قاتتى. مەن نەزىرىمنى رەسىم لايىھىسىدىكى كۆلدىن باغچىدىكى ھەقىقىي كۆلگە يۆتكىدىم. بۇ كۆل رەسىمگە سېلىشتۇرغۇسىز گۈزەل ئىدى. ھەممە نېمىنىڭ تەبىئىيسى ياخشى. ئالدىمدا ئۇنچىلا چوڭ بولمىغان بىر كۆل كەچكى شەپەق نۇرىدا جىلۋە قىلىۋاتقان ئەينەكتەك پارقىراپ ياتاتتى. قورام تاشلاردىن تەكشى قوپۇرۇلغان قىرغاق ياپيېشىل دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان ئىدى. دەرەخ ئۇچلىرىنىڭ تۇتاش يېشىل دېگىزى ئۇستىدە سۈزۈادان تېرەكلەر قاتارى ئالاھىدە مەغرور قىياپەتتە ئاسمان بىلەن سۆزلىشەتتى. دەرەخ ئارىلىرىدا، قىرغاق بويلىرىدا كىشىلەر سەيلە-تاماشا قىلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەسۇم ئۆسمۈرلەرمۇ، مۇھەببەت ياكى شەھۋانى ئىستەكتىن خۇدىنى يوقتىپ،

بىر - بىرلىرىگە ئېسىلىشقان، چىرمىشىۋېلىشقان ياشلارمۇ، بوتۇلكا ئويىنتىپ، گەدەن چىقىرىپ ئىغاكلاشقان كۆرەك تەلۈلەرمۇ، يېپىشقاق، كۆكەمە، بەھايا مەستلەرمۇ، هايات ياكى خىزمەت ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپ ۋەزىن قەدەملەردە كېتىۋاتقان قىران ياشتىكىلەر، ئوتتۇرا ياشلىقلارمۇ، ئاقباش ھەمرىيىنى ياكى كەپسز نەۋرىسىنى ئەگەشتۈرۈۋالغان مېھرىبان چاللارمۇ بار. قىسقىسى ياخشىمۇ، يامانمۇ، چىرايلىقمۇ، سەتمۇ، قېرىمۇ، ياشمۇ بار ئىدى، ئۇلارنىڭ ھەربىرىدە باغچىنىڭ كەچكى جىمجىتلىقىغا ھالاقىت بەرمەيتتى. بەلكى ھەيۋەتلىك كائىتا مەنزىرە رەسىمگە كىچىككىنە ئاددىي ئادەم شەكلى جان كىرگۈزگەندەك ھاياتىي كۈچ بەخش ئېتەتتى.

مەن ئولتۇرغان جاي كۆل ئىچىگە ياسالغان سۈنئىي ئارال ئىدى. بۇ ئارالنى گۈل - چىمەن، دەل - دەرەخلەر ئوراپ توقايلىققا ئوخشىتىپ قويغان، ئۇنىڭدىكى شىپاك نەقىشلىك بولۇپ، ئورۇندۇقلار ئېگىز ئۆسكەن گۈللەرنىڭ دالدىلىرىغا ئورونلاشتۇرۇلغان ئىدى. ئۇلار گويا سۆھبەتلىشىش، مۇھەببەتلىشىش، ياكى تەنها خىيال سۈرۈشكە خالىيلىق، ئىمكانىيەت بېرىشنى ۋەدە قىلىپ تۇراتتى. ئارالنى مەرمەر تاشتىن ياسالغان ئەگمە كۆۋرۈك قىرغاققا تۇتاشتۇراتتى. بۇ كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىن قولۇاقلار ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، كۈندۈزلىرى بۇ يەردە ئادەملەر ئۇزۇلمەي سۈرەتكە چۈشەتتى. كەچقۇرۇنلىرى جۈپ - جۈپ قىز - يىگىتلەر، ئاشىق - مەشۇقلار دەرەخلەر ئاستىدىكى، گۈللۈكلەر ئارىسىدىكى ئورۇندۇقلارغا چۆكۈۋېلىشاتتى.

كۆۋرۈك بېشىدا كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغۇ قويىدى، دۇنياغا داڭلىق «ئاققۇ كۆلى» مۇزىكىسى يۈرەكنى تىترىتىپ يېقىملىق ئاھاڭدا ياڭراشقا باشلىدى. مۇزىكا يېنىك، ئىلھامبەخش ئىدى. بىردىنلا مەن

گويا ئاق بۇلۇتلار ئۇستىده يانپاشلاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقانده‌ك تۇيغۇدا بولۇشقا باشلىدىم. ۋۇجۇدىمدا ئاجايىپ لەززەتلىك سېزىم جۇش ئۇردى، يۈرىكىم راھەتلىنىپ ئېرىپ كېتىۋاتقانده‌ك تۇيۇلدى. مەن گويا بۇ ئاددىي دونيادا ئەمەس، قانداقتۇر بىر ھېكمەتلىك خىيالىي دۇنيادا كېزىۋاتقانده‌ك، جەننەتنىڭ سېھرىلىك مەرۋايىت كۆلى بويىدا ھايا‌جانسىغا چۆمۈۋاتقانده‌ك ئىدىم. ھەممە نەرسە سىرلىق، پاكىزە، خىيالىي، گۈزەل، تىلسىملىق، مۇقەددەس كۆرۈندى. ئەپسۇسكى، بۇ مۆجىزىلىك كەيپىيات بىردەملا داۋاملىشىپ غايىپ بولدى. چۈنكى ئۇنىڭ‌غۇ كۆتەرگەنلەر كۆۋرۈكتىن ئۇ قاتقا ئۆتۈپ، بارا - بارا يىراقلاپ كەتكەن ئىدى.

گۈگۈم سېھرىلىك قارا پەردىسىنى يېيىپ شەپەقنىڭ ئوتىنى ئۆچۈردى، ئاسمانغا يۇلتۇزلار چېقىشقا باشلىدى. بىراق كۆل ئەترا‌پىدىكى چىراغلارنىڭ چاقناشلىرى تەسىرىدىن بولسا كېرەك، ئۇلار تولىمۇ سۇس ۋە ئاز كۆرۈنەتتى. مەن كۆلنىڭ ئارامبەخش مەنزە‌رىسى، كېچىنىڭ تىلسىملىق ئاسمىنىدىن جىمجىت ھۇزۇر ئالماقتا ئىدىم. رەسىمگە سىپايە ئايالنىڭ ئەندىزىسى كېرەك. ئۆزۈم تونۇيدە‌غان سىپايىگەر ئاياللارنىڭ قىياپىتىنى بىر - بىرلەپ خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈشكە باشلىدىم. كۆزۈمگە يەنە پاتەمخان ئاچىنىڭ تەقلى - تۇرقى كۆرۈندى، بۇگۈن ئۇنى تاپالمىغىنىم يامان بولدى، بۇنىڭ رەسىمنى پۈتكۈزۈشكە چوڭ كاشىلىسى تېگەر، ئەگەر ئۇنىڭ قىياپىتىنى تولۇق ئىسىمگە كەلتۈرۈپ، رەسىمنى شۇ خىيالىي كۆرۈنۈشكە ئاساسەن سىزىۋەرسەمچۇ؟! ئوبيېكتسىنىڭ ئۆزىگە ياكى فوتو سۈرىتىگە قاراپ سىزىشنىڭ ئۆلۈك تەرىپىمۇ بولىدۇ، خىيالدىكى قىياپىتىگە ئاساسلىنىپ سىزغاندا، بەلكى جانلىقراق، ئىجادىيراق چىقىشى، ئۆلۈك قاتمالىقـ

تىن ساقلانغىلى بولۇشى مومكىن، تەسەۋۋۇرۇمدا پاتەمخان ئاچىنىڭ سىپايە قىياپىتى ماڭا كۈلۈپ قاراشقا باشلىدى، بۇ كۆزلەردىن ئاق كۆڭۈللۈك، مېھرىبانلىقنىڭ مۇقەددەس نۇرلىرى چاقناۋاتقانىدەك تۇيۇلدى.

ئۇشتۇمتۇت كەينىمدىكى گۈل چاتقىلىنىڭ ئۇ يېقىدىن پىچىرلىشىپ ئاستا كۈلۈشكەن ئاۋاز ئاڭلاندى. كۆلگە يېقىن بولغاچقىمىكى، بۇ گۈل چاتقىلىنىڭ بۇ يېقىغىمۇ، ئۇ يېقىغىمۇ ئورۇندۇق قويۇلغانىدى. دەسلەپتە مەن ئىرەڭ قىلمىدىم، لېكىن نېمىلا دېگەن بىلەن پىكرىم بۆلۈنگەن ئىدى. ئارال كەچقۇرۇن پۈتۈنلەي ياش قىز-يىگىتلەرگىلا مەنسۇپ بولۇپ قالاتتى. بۇ ئاۋاز ۋە كۈلكىنىڭ ياشلارنىڭكىگە ئوخشىمايدىغانلىقى مېنى ئەجەبلەندۈردى. يېشى توختالغان ئەر-خوتۇنلار بولسا كېرەك. بىراق ئايالنىڭ غىلجىڭلىقى، مەمەدانلىقى مەندە ئۇنىڭ ئەدەب دائىرىسىدىكىلەردىن ئىكەنلىكىگە گۇمان تۇغدۇردى. ئۇ ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ بىر قېتىم كۈلەتتى. ئۇلارنىڭ ئاۋازلىرى بارا-بارا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. كېچە قاراڭغۇلۇقى تۆپەيلىدىن ۋە گۈل چاتقىلى توسۇپ تۇرغاچقا مەن ئولارنىڭ چىرايلىرىدىكى ئالامەتلەرنى كۆرەلمەيتتىم. بىراق ئاۋازلىرى تونۇش چىقىپ قالدى. بۇ كۈلۈۋاتقىنى دەل مەن خىيال قىلىۋاتقان گېزىتخانىمىزدىكى فوتو موخبىر پاتەمخان ئاچا ئىدى. ئۇنىڭ كۈلكىسىنى ئونلىغان ئادەمنىڭ كۈلكىسى ئېچىدىنمۇ بىر ئاڭلاپلا پەرق ئېتىۋالغىلى بولاتتىكەنغۇ، ئۇ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىكىنە؟ كەلگىنى ئوبدان بولغانمۇ-قانداق؟ گەپدانراقلىقىنى بىلمەسكە سالىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئونى سىپايە ئايال دېيىشەتتى. دەرۋەقە، ئۇ يۈمشاق، مۇلايىم مۇئامىلىلىك سىپايە سالاپەتكە، دۇرۇس ئادەم قىياپىتىگە ئىگە ئىدى. ئەمدى

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ ئاۋازى ماڭا خېلىلا ئېنىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ــ ماڭا ئۇنداق قارىمىسىلا، ئىزا تارتىدىكەنمەن، ــ دېدى پاتەمەخان ئاچا نازلىنىپ، ــ بىزدىن گۇمانلانغان ھېلىقى قارانىيەتچىنىڭ ئەدىبىنى تويدۇرماي بېرىپلا ــ ھە، مۇدىر.

ــ بىزنىڭ پېيىمىزگە چۈشمەكنىڭ قەستىدە يۈرگەندەك كۆرۈنۈۋىدى، شارتلا قېلىپ قالدىم، ئۆزىمۇ زەربىنىڭ قايىقىتىن كەلگەنلىكىنى تۇيماي قالدى، ئۇنداقلار تاش سانىغۇچە بىز قۇم سانايمىز، ساماننىڭ تېگىدىن سۇ يۇگۇرتمەكمۇ بىر تالانت ئەمەسمۇ! ــ بۇ نامەت ئاكىنىڭ ئاۋازى ئىدى.

ــ ئۇغۇ شۇنداق. ئاۋۇ سۈيقەستچىنىڭ يامانلىقىنى دەيمىنا، توۋا...بىر ئۇبداندەكلا كۆرۈنۈۋىدى، ئادەم دېگەننىڭ ئىچىدىكىنىغۇ بىلگىلى بولمايدىكەن، ھەممە ئادەمنىڭ بىزدەك ئىچى ــ تېشى ئوخشاش بولسىدى، ھەي...

ــ ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋانىنىڭ ئالىسى تېشىدا بولىدۇ ئەمەسمۇ، ــ دېدى نامەت ئاكا يىغىلاردا سۆزلىگەندەك تەمكىن ئاھاڭدا.

نامەت ئاكا بىزنىڭ بۆلۈمنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولۇپ، پاتەمخان ئاچا بىلەن ئىجىل ئىدى، ئۇلار بۇ كېچە ھەمايىسىدىكى گۈلزارلىقنىڭ مۇھەببەت ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان بۇلۇڭىغا نېمىگە كەلگەندۇ؟ ئىختىيارسىز ئىلگىرى ئاڭلىغان بەزى مىش ــ مىش پاراڭلار بىردىنلا ئېسىمگە چۈشتى. بۇ پاراڭلاردا بۇلار ئەخلاقى جەھەتتىن ئەيىبلەنەتتى. مەنمۇ ئەزەلدىن ئۇنداق ئېپقاچىتى گەپلەرگە ئىشەنمەيتتىم. ئۇلار سىپايە، ئەخلاق ــ دىيانەتلىكلا كۆرۈنەتتى. ئەسلىدىغۇ شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىمايدىغانمۇ ئوخشايدۇ. نامەت ئاكا 53 ياشلارغا

بىرىپ قالغان كىشى ئىدى. پاتەمخان ئاچىنىڭ يېشىغۇ 33 تە توختاپ قالغىلى خېلى يىللار بولغانمىش. چىرايىنىڭ ئۆزىمۇ ياشىنىڭ ئەينىكى، ئېغىز يوشۇرغان بىلەن چىراي ئاشكارىلاپ تۇرىدۇ. لېكىن، ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، ياشىمۇ ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ئېچكى ئىشى، تەرەققى تاپقان غەرب ئەللىرىدە ياشىنى، بايلىقنى، بەدەن ئېغىرلىقىنى سوراشمۇ مەدەنىيەتسىزلىكنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە ئەيىب ھېسابلىنىدۇ. ياشقا كۆپ ئارىلىشۋېلىش، كۆزگە كىرىۋېلىشلار ئۇمۇمەن بىر خىل مەدەنىيەتسىزلىك، قالاقلىقتۇر. لېكىن بۇ ھۆججەتلەشمىگەن قائىدە-پرىنسىپنى چۈشەنمىگەنلىكتىنمىكىن، ئەيتاۋۇر، بەزى ساۋاقداشلىرى، قۇرداشلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىلا ئۆزلىرىنى 38 ـ 40 ياش دەپ ئېلان قىلىشاتتى. بولۇپمۇ مەھەللىداش بىر ئېمىلدىشى قېرىشقانىدەك بىرقانچە سورۇندا شۇنداق دارىتىپ ئۇنى ئوسال قىلغانمىش. بەزىلەر ئۇنىڭ قېچىقى بارلىقى ھەققىدىمۇ ئېغىز ئېچىپ قالاتتى، بىراق مەن تىڭشىمايتتىم. ئاپامدەك چوپچوڭ بىر ئايالنىڭ بۇ جەھەتتىكى سۆز ـ چۆچەكلىرىنى ئاڭلاشمۇ ئەخلاق بابىدىن ئەمەس ـ تە. پاتەمخان ئاچا ھەققىدە بۇنىڭدىن ئوشۇق بىلمەيتتىم، بىلىشكىمۇ قىزىقمايتتىم. ماڭا ئۇ ھامان شۇنداق سىپايە، مېھرىبان كۆرۈنەتتى. مانا بۇگۈن بولسا قىسمەت جۇڭىسىنى تەتۈر كىيىپ، تەتۈرلىك قىلىپ، شۇنداق تەتۈر بىر سورۇنغا مېنى ئۈدۈل كەلتۈرگىنىنى...

مەن تۇيدۇرماي ئورنۇمدىن تۇرۇپلا كېتىپ قېلىش نىيىتىگە كەلدىم، لېكىن بۇنىڭ ئۇچۇن پەيت كۈتۈش كېرەك ئىدى. چۈنكى مېنىڭ ئۇلارنى يانداپ ئۆتۈشۈم، بىرنەچچە مېتر ماڭغاندىن كېيىن چىراغ يورۇتۇپ تۇرغان تار يولغا كىرىشىمگە توغرا كېلەتتى، ئاشۇ يورۇق جاي دەل ئۇلار يۈزلىنىپ ئولتۇرۇشقان تەرەپتە ئىدى.

"تۇرمۇش ئەخلاقىدا ئاز - تولا چېچىلاڭغۇلۇق بولغان ھالەتتىمۇ بۇ ئۇنىڭ سىپايە، مېھرىبانلىق ماھىيىتىگە چوڭ دەخلى بولالماس، — دەپ ئويلىدىم مەن، — ئاينىڭمۇ يۇزىدە داغ بولىدىغۇ؟"

پاتەمخان ئاچچىنىڭ يەنە چىقىقان ئاۋازى خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى، بۆلۈمدىمۇ خەق نېمە ماۋزۇدا گەپ قىلىۋاتقان بولسا ئۇ شۇ ياقتىن ماسلىشىپ گەپنى تارتىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ياۋاش، سىپايە، ئاق كۆڭۈل، ئەقىللىق، ئەخلاقلىق، سېخى، مەردانە قاتارلىق كۆپىتىن - كۆپ ئارتۇقچىلىقلىرىنى ئىسپاتلايدىغان بىرەر ئىككى كەچۈرمىشىنى ھېكايە قىلىۋالماي قويمايتتى. بۇلارنى بۇرۇن ھېس قىلسامۇ ئەقلى بىلىش دەرىجىسىدە چۈشەنمىگەن بولسام كېرەك. ھازىر بۇرۇن ھېس قىلمىغان، چۈشەنمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەر يېپقا تىزىلغان مارجاندەك ئەقىل كۆزلىرىنىڭ ئالدىدا ئۆزلىرىنى نامايان قىلىشماقتا ئىدى. كىشىلەرنىڭ پاتەمخان ئاچىنى ياۋاش، يۇمشاق دېيىشى ئۇنىڭ كېسەل-چان كۆرۈنىدىغانلىقى، ئۆزىنى ساددا، بىچارە قىلىپ تەسۋىرلەشلىرى-نىڭ باشقىلاردا ئېچىنىش، ھېسداشلىق ئويغۇتىدىغانلىقى بىلەن مۇناسە-ۋەتلىك بولغىيتتى بەلكىم. ئۆزىنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ ئادەمگە ئازار بېرىشتىن، چۈمۈلىنى دەسسىۋېلىشتىنمۇ ھەزەر ئەيلەيتتى. بىراق بۇگۈن بۇ خىلۋەتتىكى ھېكايىسى باشقىچەرەك باشلانغاچقا مەندە قىزىق-سىنىش پەيدا بولدى. توغرىراقى سەل چۆچۈدىم. ئىختىيارسىز قۇلىقىمنى ئولار تەرەپكە سىڭايان قىلدىم.

— مەنمۇ شۇنداق بىر كۈشەندەمنىڭ جاجىسىنى بەرگەن دېسەلە، ئانىسىدىن ئەمگەن سۈتىنى بۇرنىدىن بۇلاق قىلغان ئىدىم، — دېدى پاتەمخان ئاچا بېسىقراق، تەمكىن تاۋۇشتا ھېكايىسىنى باشلاپ، — مەدەنىيەت ئىنقىلابى بوراندەك كېتىۋاتقان چاغلار ئىدى، ئۆزەمنىڭمۇ

تۇنجى ئىرىمدىن ئاجراشقىنىمغا ئۇزۇن بولمىغان، ئۆيده يەتته ـ سەككىز ياشلاردىكى قىزىم ئىككىمىزلا تۇراتتۇق. بىر كۈنى چۈشلۈكى سۈپىدا ياستۇقنى ئېگىز قىرلاپ، بىغەمىنىڭ كۈنى ـ پادىشاھنىڭ كۈنى دەپ ئارام ئېلىپ ياتسام، قىزىم ھۆر ـ ھۆر يىغلاپ كىرمەسمۇ، كۆزۈمگە يەر تەۋرەپ كەتكەندەك كۆرۈندى، ياتقان يېرىمدىن قانداق چاچراپ تۇرغىنىمنى بىلمەپتىمەن. "نېمە بولدۇڭ؟" دېسەم، "مۇتەللىپنىڭ بالىسى ئۆردى" دېمەسمۇ، بېشىمدىن بىر ئوت كىرىپ، تاپىنىمدىن چىقىپ كەتتى. مۇتەللىپ دېگىنى بىر كەلگۈندى كېسەل كۆرپىسى ئىدى. قىزىغۇ قىزىم بىلەن تەڭ دېمەتلىك، لېكىن جىن ئاۋاق نەرسىدى، "ئۇرۇق كالىنىڭ مۈڭگۈزى يوغان" دېگەندەك، يۈتقانىنىڭ تېشىدىن بولغان بۇ شۈمتەكنىڭ كۆچى بارىكەن دېسىلە.

ـ قېنى ئۇ بويىغا يەتمەي تۇرۇپ بۇزۇلۇپ كەتكۇرقانجۇق! ـ دېگىنىمنىلا بىلمەن، تالاغا قۇيۇندەك ئېتىلىپ چىقىپتىمەن، ئۇ قىل بويۇن جۈۋاينىمەك ئىشكى ئالدىدا خىيالىي تۇرۇپتىكەن، ئەلپازىمنى كۆرۈپ "غىپلا" قىلىپ ئۆيىگە كىرىپ ئىشكىنى تاقۋالدى. ئىشكى ئالدىغا ئېتىلىپ بېرىپ، دېۋەيلەپ تۇرۇپ تازا تىللىدىم. ئاچچىقىمدا بۇ شۈمتەك ھارىمىنىڭ ئانىسىنىمۇ، دادىسىنىڭ ئانىسىنى، مومىسىنىڭ مومىسىنىمۇ يەتمىش پۈشتىغچە قوشۇپ تىللاپتىمەن، قاغاپتىمەن.

ـ تىللاپ بەش پۇچۇق قىلىۋېتىپسىزده، ـ نامەت ئاكىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ـ شۇنچە يۈمشاق ئېغىزغا قاتتىق گەپ قانداق پاتقاندۇ؟

ـ قوللىرىنى تارتىپ تۇرسىلا، گېپىمنى تۈگۈتۈۋالاي. ـ دېدى پاتەمخان ئاچا يۈمشاق تاۋۇشتا، ئۇ يۇلقۇنغان بولسا كىرەك، گۈل شاخلىرى شىلدىرلاپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ــ زوقۇم كېلىپ ئىچىم كۆيگەندۇ، ــ دېدى نامەت ئاكا ئۆزىنى ئاقلاپ، ــ قېنى داۋاملاشتۇرۇڭ، قۇلىقىم سىزدە.

ــ بىر چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ھېلىقى شۇمتەكىنىڭ دادىسى چىقىپ كېلىۋاتامدۇ! ئۇ چاغدا مەن تېخى بىر ناھىيىنىڭ ئوتتۇرا مەكتىپىدە مۇئەللىملىكچىلىك قىلاتىتىم، بۇنداق چوڭ شەھەرگە يۆتكىلىپ كېلىش ئۇخلاپ چۈشۈمگىمۇ كىرمەيدىغان چاغلار دېسىلە.

ــ پەقەر سىز كەمسۇندۇرۇۋاتقان شۇ ناھىيىگە خىزمەتكە بېرىپ، سىزبىلەن تېپىشىپ قالغان ئەمەسمىدىم، يۆتكىلىپ كەلمىگەن بولسىڭىز بۇگۈنكىدەك شېرىن تۇنلىرىمىز ئاز بولاتىتتىدە، ــ دېدى نامەت ئاكا گەپ قىستۇرۇپ.

ــ ھېلىقى مۇتەللىپ دېگەن نەرسىمۇ بىزنىڭ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى. ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش ئەدەبىيات دەرسىنى بېرەتتى، ئۆزى ياۋاش بولغىنى بىلەن كەسپىي جەھەتتە دائىم ئالدىمغا ئۆتۈۋېلىپ چىشىنى قېرىشتۇراتتى. ئۇ "بالا ئارىسىغا كىرمەيلى" دەپ گەپ سېتىپ تۇرۇپ، ئۆز بالىسىغا ئاستىرتىن يان بېسىۋاتىدۇ، غەرەز ئۇقتۇرغىلى بولمىغاندىكىن بۇ بىغەرەز ھازاز ۇلغا تىل سالدىم. قارداشىم، گەپ ياندۇرۇپ خورازدەك ھۇرپىيىۋاتىدۇ. مەن كىم، ئۇ كىم، سەپرايىم قېرىق گەز ئۆرلىدى، كاچاتقا سالاي دېسەم كۈچۈم يەتمەي قېلىشىدىن قورقتۇم. "جىنىدەك توختاپتۇر، ھوي بېشىڭنى يېگۇر قارانىيەت، كەتمەننى ئەپچىقىپ دادا، بالا ئىككىنى تېرىك كۆمۈمەن بۇگۈن!" دېگىنىمچە كەينىمگە بۇرۇلۇپ ئۆيگە قاراپ يۈگۈردۈم. ئۆزەمنى بىر تونۇتۇپ قويۇش پەيتى كەلگەنىدى، ئىلگىرىمۇ بۇنداق لاردىن نەچچىسىنى دۈم چۈشۈرگەن چوكانمەن. خەققە سىر بەرمىگىنىم بىلەن سىلى ـ بىز بەش ـ ئالتە يىللىق قەدىناس ئاداشلارمىزغۇ،

بەزدە يولۇاسنى كالتەكـلەش، بەزدە تۆگـنى چىدىپ ئۆلتۇرۇش كېرەك. بەزىلەرنىڭ دوستىنىڭ پوستىغا كىرىمىز دېسىلە، بەزدە ئالداش، بەزدە چىمدىش، بەزدە باپلاش، يۇمشاق ـ قاتتىق توقماقتا توقماقلاش كېرەك. كىمنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋاتقىنىنى بىلەمتى ئۇ ئەخمەق. ئۇ چاغدا بۇنداق سېمىز ئەمەس، ئورۇق، زىلۋا ئىدىم، غۇنچە بوي چاقـقان ئىدىم دېسىلە. يۇگـۇرۇپ كېتىۋېتىپ يولۇمدا "چىپىدە" توختىدىم، ئېگىشىپلا يەردىن تۇخۇمـدەك ئىككى تاشنى ئالدىم ـ دە، كەينىمگە قايرىلىپ غۇيۇلدىتىپ ئاتتىم، تاش مۇتەللىپكە تەگمىدى، بىراق قورۇسىغا كىرىپ دېرىزە ئەينەكىنى جاراڭلىتىۋەتتى. مۇتەللىپمۇ يەرگە ئېگىشكەندەك قىلىۋىدى، بەدەر قاچتىم، كېچىككىنە قورۇيمىز بار ئىدى، كىرىپ قورۇدىنمۇ، ئۆيدىنمۇ كەتمەننى زادىلا تاپالمىغىنىمنى دېمەمدىغان، ئاچچىقىمدا ئەقىلمـنى يوقاتقان ئوخشاي- مەن، بىر چاغـدا قازناقـتىن تېپىۋالدىم. ئۇنى پۇلاڭلاتقىنىمچە تالاغا ئۆزەمنى ئاتتىم، مۇتەللىپ ھېلىقـى قۇرغۇرشۇمتەكـنى قوشنىسـنىڭ ئۆيىگە مۆكتۇرۇپ قويۇپ چىقىۋاتقان ئىكەن، كىنودىكى چامباشـچە- لاردەك تازا بىر ۋارقـىرىدىم ـ دە، قان يوق، بەت يوق كەتمـەنـنى كۆتۇرۇپلا ئېتىلدىم. قېنىم يۇرىكىمدە قازانـدا قاينىغانـدەك قايـناپ، ئۆپكەم گېلىمغا قاپلىشىپ قالغانـدەك بولدى، چاچـلىرىـم چۈۋۈلۈپ، كۆزۈمگە ھېچنىمە كۆرۈنمەي كەتتى دېسىلە. ھېلىقى بېلىنى باغلىمايـ دىغان نامەردچۇ، ئەركەك بولماي قالغۇر جۇۋاينـىمەك، تۇرقۇمغا بىر قاراپلا قورقتى، ئۆيىنىمۇ، قورۇسىنىمۇ تاشـلاپ، ئەلـ ـ مەللىسىنىمۇ تاشلاپ، دوقمۇشتىن ئەگىپلا ئارقىسىغا قاراپ قاچتى. ئۆيلەرنىڭ كەينى ئېتىزلىق ئىدى، يەنە بىر ئاز يۇگـۇرسە دەريا‌غا بارغىلى بولاتتى. ئۇ نائەھلى قاچتى، قاچقاندىمۇ مۇشۇكتىن قاچقان چاشقاندەك، بۆرىدىن

قاچقان توشقاندەك قاچتى. كەيندىن ھۆركىرەپ قوغلاپ چىقىپ كەتتىم، بىردەمدىلا دەريا بويىغا بېرىپ قاپتۇق، ئۇ قىرغاقنى بويلاپ ئۆلە - تىرىلىشىگە باقماي يۈگۈرەيتتى، ئىككى قېتىم مۇدۇرۇپ يىقىلدى، لېكىن يەنە تۇرۇۋالدى.

قوغلاپ كېتىۋاتقىمەن، ئۇ ئېگىزدىن پەسكە قاراپ قېچىۋاتىدۇ، سۇرئىتى ئاستىلاپ، ئارىلىق چاپسانلا قىسقىراشقا باشلىدى، سول تەرەپتە دەريا سۇيى ئاقاتتى. ئۇشتۇمتوت كاللامغا بىر ئەقىل كەلدى. چەنلەپ تۇرۇپ كەتمەننى چۆرۈپ ئۇنىڭغا قارىتىپ ئاتتىم، كەتمەن تەگمىدى، بىراق ئۇچۇپ بېرىپ ئۇنىڭ يېنىغىلا چۈشتى - دە، ئىككى مولاقلاپلا ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ كالامپاي بىر نېمە بولمامدۇ، قانداق قىلىپ كەتمەنگە شۇنچە قاتتىق پۈتلاشقىنىنى جىن بىلەمدۇ، ئۇچۇپ چۈشتى. كۆپتۈر - گىنىم ئەمەس، ئۇ راستىنلا قانتى بارەك ئۇچتى، ئۇچۇپ بارغىنچە قىرغاقنىڭ گىرۋىكىدىكى بىر تاشقا ئۇرۇلدى - دە، قاقىقىپ يۇمۇلاپ، يەنە بىر ئۇچقىنچە دەريادىكى سۇغا چۈشۈپ كەتتى. قالتىس ئۇچۇش بولدى دېسىلە، كۆرۈپ ئۆزەممۇ زوقلىنىپ كەتتىم. ئىككى قولۇمدا بىلىمنى تىرەپ بىردەم قاراپ تۇردۇم - دە، ئاندىن قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتىم. چۈنكى مۇتەللىپ ئېقىۋاتقان مۇز پارچىلىرى ئارىسىدىن چاچلىرى چاپلىشىپ قالغان بېشىنى چىقىرىۋىدى، كۆزۈمگە سۇغا چۆمگەن ئىتنىڭ بېشىدەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

ــ قىش پەسلى ئوخشىمامدۇ؟ ــ دېدى نامەت ئاكا ئەندىككەن ئاھاكىدا، ــ دەريادا شۇرمەل ئېقىۋاتقان ئىكەن - دە.

ــ ياقەي، قىش ئەمەس، باش ئەتىياز ئىدى، دەريا سۈيىدە ئىرىپ بولالمىغان مۇز پارچىلىرى بار ئىدى.

ـــ ئۇنى سۇدىن چىقىرىمەن دەپ بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىق تارتقانسىز، ھەقىچان؟

ـــ ئۇنى سۇدىن چىقارغىلى بېشىم ئىششىپ قالغانمىدى، مەن ئۆمرۈمدە يىقىلغان ئادەمنى يۆلەپ باققىنىم يوق. توۋا، ئاجايىپ مىجەزىم بار، پۇتلاپ يىقىتقان ئادەمنىڭ ناله ـ پەريادىنى ئاڭلىسام كۆڭلۈم ئېچىلىپ قالىدۇ. مۇتەللىپ سۇدا بىر چۆكۈپ ـ بىرلەيلەپ، "ھۆلۈپ ـ لۈپ" قىلىپ ئېقىۋاتقاندىلا كەلگەن يولۇم بىلەن ئۆيگە قاراپ تىكشۈەتتىم، دەريا سۈيىمغۇ بەك چوڭقۇر ئەمەستى.

ـــ ئۇ چىقالاپتۇ ـ دە؟

ـــ چىقىشنى چىقىپتۇ، كونا ئۆپكە كېسىلى بار ئىدى، سوغۇق ئۆتكەچكە قايتا قوزغىلىپتىكەن، بىر ئايدەك سارغىيىپ ياتتى، يۆتىلىپ قان قۇسۇپ يۈردى. رەقىبىنى قان قۇسقۇزماق ئاسانمۇ؟ كېيىن ئاستىلا سەپەر قىلمۇالدى.

ـــ سەپەر قىلمۇالدى، نەگە؟

ـــ خۇدانىڭ دەرگاھىغا بولمامدۇ!

ئارىغا جىملىق چۈشتى. مەن ھەيران بولۇپ ئاغزىمنى ئېچىپلا قالدىم. مانا ساڭا سىزىشقا تېگىشلىك سىپايە ئايال! مۇزدەك بىر قول كۆكرىكىمنى يېرىپ كىرىپ يۈرىكىمنى مۇجىغاندەك بولدى. بەدىنىمدە يىلان ئۆملىگەندەك شۇركۈنۈپ كەتتىم. خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلغان بۇرۇقتۇرما سۈكۈتتىن كېيىن نامەت ئاكىنىڭ ئاۋازى قايتا ئاڭلاندى:

ـــ ئۇ ئورۇن تۈتۈپ ياتقاندا يوقلاپ قويدىڭىزما؟

ـــ ھاجىتى يوق ئىدى، ئۇمۇ گوناھىنى تىلەپ مېنىڭ ئالدىمغا كەلمىگەن تۇرسا.

ـــ ئۆلۈپ قالغىنىنى كۆرۈپ ئېچىندىڭىزمۇ؟

تۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

پاتەمخان ئاچىنىڭ بوشقىنا پىخىلداپ كۈلگىنى ئاڭلاندى. ئاندىن ئۇ گۈلنىڭ بىر تال شېخىنى قاراسلىتىپ سۇندۇرۇۋالدى ـ دە، توپلىيىنىڭ ئۆكچىسىگە ئاۋازلىق قىلىپ ئۇرۇشقا باشلىدى، پۇتىنى مىنگەشتۈرۈۋالغان بولسا كېرەك.

ـ ئېچىنىش خىيالىمغىمۇ كىرىپ باققىنى يوق، تىرىكلىكىدە يوقلىمىغان بىلەن ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلاپلا ئۇچقاندەك باردىم، ياش چىقمىسىمۇ كۆزۈمنى قول ياغلىقتا توسۇۋېلىپ، ئۈن سېلىپ يىغلىدىم. هوشىمدىن كېتىۋاتقان قىياپەتتە باشقىلارغا يۆلۈنۈۋالدىم، بۇ سەمىمىلىكىمدىن تەسىرلىنىپ ئۇنىڭ تۇغقانلىرى بېلىمگە ئاق باغلاپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن هازىدارلار قاتارىغا ئۆتۈپ تۇرۇۋالدىم. يەتتە نەزىرىسى ئۈچۈن سەۋزە قەلەملىشىپ بەردىم دېسىلە، ئەل ـ جامائەت تەسىرلىنىپ مېنى ماختىدى، رەهمەتلىك ئۇرۇشقاقراق ئىدى، دېدى تېخى! هايات دېگەن ئويۇن كۆرسىتىش دېسىلە.

ـ بۇمۇ كۆپ يۈزلۈك بولغاننىڭ پايدىسى، بىر ئويلىغاندا، ئۇنىڭغا خوپمۇ بوپتۇ، ـ دېدى نامەت ئاكىمۇ ئوھ تارتىپ قويۇپ ئاخىرى پاتەمخان ئاچىغا يان بېسىپ، ـ ئۆزىنىڭ شورى.

ـ شۇ ئەمەسمۇ، كىم ئۇنى ئىلگىرى سىل كېسىلى بولۇڭ دەپتىكەن، كىم مەندەك بىر ياۋاشنى بوزەكلىسۇن دەپتىكەن، كىم كەتمەنگە پۇتلىشىپ مۇزلۇق دەرياغا يىقىلىڭ دەپتىكەن، پېشانىسىدىن كۆرسۇن، پالاكەت باسقان گەپ، بالا كەلسە قوشلاپ كېلەرمىش، بىرى بىرىنى باشلاپ كېلەرمىش، ئۆزىمىغۇ دۇنياغا ئارتۇقچە ئىدى.

ئۇ يەنە كۈلدى، مانا شۇ چاغدىلا مەن ئۇنىڭ هاڭرىيالمايۋاتقان ئېشەكنىڭ خىقىلدىشىدەك ئاۋاز چىقىرىپ كۈلىدىغانلىقىنى بايقىدىم، تەققى ـ تۇرقىمۇ كۆز ئالدىمغا بىردىنلا باشقىچە كەلدى. ئۇ ئەسلىدىلا

شۇنداق سەت بولغىيمىدى؟ توۋا، مەنمۇ گويا بۇرۇن كۆرمىگەندەك بۇ يېقىمسىز گەۋدىگە قايتىدىن خىيالەن سەپسېلىشقا باشلىدىم. ئۇ ئوتتۇرا بويلۇق شۇنداق قوپال، پالاكەت، سېمىز ئايال ئىدىكى، پاكار، كېلەڭسىز جاۋەننى ئەسلىتەتتى. قارىغا بويۇۋالغان شالاڭ چاچلىرىنى بېشىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۇرمەكلەپ تۇگۇۋالغان، بۇ يوغان تۇگۇنچەكـ نىڭ ئارىسىغا نۇرغۇن ساختا چاچلارنى يۆگەپ تىقىۋالغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. كۆزلىرىنىڭ ئاستى خالتىلىشىپ كەتكەن، سولاشقان يۈز تېرىلىرىنىڭ قورۇقلىرىنى توشقۇزۇپ يۈز ماي سۈرۈۋالغان ئىدى. قاشسىز قاپاقلىرى مۈشتۇمدەك تۇرۇلۇپ، كىرپىكسىز كۆزلىرىگە ساڭـ گىلاپ تۇراتتى، بىراق قىزىل ـ تـۈزۈل كىيىملىرى ياشلارنىڭ مودا كىيىم نۇسخىلىرىغا يېقىن بولۇپ ئۆزىگە تولىمۇ ماسلاشمايتتى. ئوتتۇرا ئاۋازدا ئاغزى بېسىلماي كاسىلدايتتى، بىلدىغانلىرى ھەققىدىمۇ، بىلمەيدىغانلىرى ھەققىدىمۇ مەمەدانىلىق قىلىپ يېنىدىكىلەرنى ئىش قىلغىلى قويمايتتى. توۋا، بۇ تەرەپلىرىنى ئىلگىرى نېمىشقا بايقىمىغان بولغىيدىم؟

ــ ئەسكىلەرنىڭ ئەدىبىنى پات ـ پات بېرىپ تۇرغانمۇ ياخشى، ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، كەلسىلە، ئەمدى كۆڭۈلنى قىلايلى ئاۋات، ۋاقتىمۇ بىر يەرگە باردى ھەيھات.

ــ ئەسلى شائىر دېگەن سىلى ئىكەنلىغۇ، ۋىيەي، ئاستىراق، يۈزۈم قىزىپ كېتىۋاتىدۇ، ئىشەنسىلە سىلىدىن باشقا ھېچقانداق بىر ئەرگە كۆڭلۈمنى بۇنچىلا بېرىپ باققىنىم يوق.

سۆيۈشكەن ئاۋاز ئاڭلاندى، گۈل چاتقىلىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئورۇنـ دۇقتا ھاۋايى ـ ھەۋەس پاراكەندىچىلىكى باشلىنىپ كەتكەن ئىدى، كۆڭلۈم ئاينىغاندەك بولدى. مەن پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئورنۇمدىن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تۇردۇم ـ دە، رەسىم ئەسۋابلىرىمنى كۆتۈردىم، گۈل چاتقىلىنى ئاستا ئەگىپ ئۆتۈپ، بېشىمنى ئىچىمگە تىققىنىمچە كۆۋرۈككە قاراپ تېز ـ تېز مېڭىپ كەتتىم، بۇ تېپىشقان ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ ھازىر مېنى بايقاشقا چولى تەگمەيدىغانلىقىغا ئىمانىم كامىل ئىدى. ھېلىقى چىراغ يورۇقى چۈشۈپ تۇرغان جايدىن ئۆتۈپ قارا ئاغزۇلۇققا كىرگەندە، ئىختىيارسىز كەينىمگە بۇرۇلۇپ، بايا تىنقى ئىككى گەۋدىنىڭ چىرمىشىپ بىرگەۋدىگە ئايلىنىپ، ئورۇندۇقتا سوزۇلۇپ ياتقانلىقىنى كۆردۈم.

تۇۋا، شۇنچە ۋاقىت بىللە ئىشلەپمۇ بۇلارنى تۇزۈكرەك چۈشەنمىگىنىمنى دېمەمدىغان. بولۇپمۇ سىياسىي ئاستىغا يوشۇرۇلغان رەزىللىكىنى كۆرۈۋالماق بەك مۇشكۈل ئىكەن ـ دە! مەن ئالدى تەرىپىمگە تىكىلدىم، ئەتراپ ھېچنېمىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايدىغان قاراڭغۇلۇققا چۆككەندەك ئىدى، ھېسسىياتلىرىم، پىكىرلىرىم گىرەلىشىپ كەتتى. بىردىنلا ماڭا ئادەملەرمۇ مۇشۇ كېچە قاراڭغۇلۇقتەك چەكسىز سىرلىق، چۈشۈنۈكسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى. ئادەملەرگە باھا بەرمەكمۇ كېچە قاراڭغۇسىنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان نەرسىلەرنى يورۇق جايدا تۇرۇپ پەرەز قىلماقتەك قىيىن ئىش ئوخشايدۇ. قانداق قىلىپ رەسمىدە ئادەمنىڭ ئىچىنمۇ، تېشىنمۇ بىللە ئىپادىلىگىلى، بولۇپمۇ ئىچى ـ تېشى ئوخشىماسلارنىڭ ئىچىنى ئەينەن ئەكس ئەتتۈرگىلى بولار؟ قارىغاندا، باغچا كۆلى مەنزىرىسىنىڭ رەسمىنى يەنە قايتىدىن باشلاشقا توغرا كېلىدىغان ئوخشايدۇ. ئەمدى مەن سىياسىگەر ئايال سىزىش خىيالىدىن ۋاز كەچكەن ئىدىم، بىراق يەنىلا ئادەم سىزىشىم كېرەك ـ تە. قانداق قىلغاندا ئادەمنىڭ ئىچكى دۇنياسىنى سىزىپ چىقىشنىڭ توغرا يولىنى تېپىپ چىققىلى بولىدۇ. مۇكەممەل بىر رەسمىنى ۋۇجۇتقا چىقارماقنىڭ مۇشكۈل بولۇشى ھاياتنىڭ مۇرەككەپ ـ

لمكى، ئادەملەرنىڭ ئىچى - تېشىنىڭ ئوخشمايدىغانلىقىدىنمىدۇ ياكى
ئىجادىيەت ئىقتىدارىمىنىڭ تۆۋەنلىكىدىنمىدۇ؟ كۆزىتىش ئىقتىدارى
كۈچلۈك بولمىسا كېرەك، ئەتىمالىم. بىردىنلا ماڭا دۇنيادا ئىنسان
ھېسسىياتىنى بويىاق بىلەن ئىپادىلىمەكتىنمۇ تەس ئىش يوقتەك تۇيۇ-
لۇپ كەتتى.

1987 - يىل مارت، ئۈرۈمچى.

هایاتتىن بىر كۆلكە

ــ سەن لەقۇاراق نەرسە، هوش-كاللاڭ بىلەن بول! ــ دېدى جۇرئەت قوشكېزەك ئىنسى ئۇممەتكە ئاچچىقراق تەنبىھ بېرىپ. يۇرتىدىكى ئىشلارنى مۇشۇ ئىنسى ئەپلەشتۇرەلمىگەچكە، جۇرئەت ئوغرىلىقچە بېرىپ كېلىش ئۈچۈن ئۆز خىزمەتلىرىنى ئىنسىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىۋاتاتتى، ــ مەمۇرى ئىدارىدا ئىشلىمەك قوشۇماڭنى تۇرمەكتىنمۇ ئوڭاي ئىش. بىرىنچىدىن هودۇقما، ئىككىنچىدىن بىكار ئولتۇرما، گېزىت كۆرۈپ، قايناقسۇ ئىچىپ ئەسنەپ ئولتۇرۇۋەر. باشلىقلار چالا ساۋاتراق، چىشغا كۆپ تەگمە، ئاكتىپلىرىمىزنىكىمۇ ئىچى بوشراق. ئەتىدىن كەچكىچە ئىشداشلىرىنىڭ پاراڭلىرىدىن پىكىر ئوغرىلايدۇ، ئۇ گەپلەرنىڭ ياخشىراقلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ مەسلىھەتى قىلىپ باشلىقلارغا ئېيتىدۇ. يامانراقلىرىنى "ئۆسەك-پىتنە" دەپ چاقىدۇ. گۆشنىمۇ، سۆڭەكنىمۇ سىڭىرتۇبرىدۇ ئۇلار.

ئۇممەت بەشىنى ئالدىرىماي لىڭشىتىپ مىيقىدا كۈلۈپ قويدى. ئۇلار بىر بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايتتى. چۆچەكلەردىكىدەكلا چىرايمۇ، بويمۇ، تەن تۈزۈلۈشمۇ ئوخشىشاتتى. ئوخشىمايدىغان يېرى جۇرئەت چورتكەسەر، زېرەك، ئۇممەت بولسا مۇلايىم، گالۋاڭ ئىدى. جۇرئەتنىڭ كۆزلىرىدىن نۇر چاقناپ تۇراتتى. پىكرى ئۆتكۈر، ئۆزى دادىل، لېكىن قىزىقانراق ئىدى، ناھەقچىلىققا چىدىمايتتى، گېپى ئوچۇق ئىدى. شۇ ئەيىبى ئۈچۈن "ئاغزىدا

شەھەر ئالدىغان" بىر توپ ناقابىللار ئۇنى ياقتۇرمايتتى. ئۇنىڭدىن قورقۇشاتتى. ئۇ بىزدىن كۆپ ئىقتىدارلىق، كەلگۈسىدە بىزنى خىرەلەشتۈرۈۋېتىدۇ، دەپ غەم قىلىشاتتى. قوللىرىدىكى ياكى قولغا كېلىش مۇمكىنچىلىكى بولغان تاماق قاچىلىرىنىڭ ئۇنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشىدىن چۈشلىرىدىمۇ خەۋپسىرەشەتتى، ئىلاجى بار ئۇنىڭغا سۇيىقەست قىلىشاتتى: پىتنە-پاسات تېرىيتتى، باشلىقلارغا چاقاتتى، چەتكە قاقاتتى، چۆكۈرۈشەتتى، سېسىتىشاتتى، تالانتىنى قاغىشاتتى. سىياسىي، تەشكىلىي جەھەتلەردىن "پىلىمۇتقا تۇتۇپ" ئۇنى باش كۆتۈرگۈزمەيتتى. بولارغىمۇ كۆكۈللىرى تىنمايى، ئاپەتنى يىلتىزىدىن قۇرۇتۇش ئۈچۈن ئۇنى ئىدارىدىن يۆتكەپ چىقىرىۋېتىشكىمۇ كۆپ ئۇرۇنۇشتى. لېكىن ئەپلەشتۈرۈشەلمىدى. ئۇممەت مۆمىن چىراي، مۇلايىم تەبىئەتلىك، ياخشىچاق ئادەم ئىدى. بىر قاراشتا ئۇگدەپ ئولتۇرغانىدەك ئېرىنچەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭغا كۆپرەك قارىغان ئادەمنىڭ ئۆزىنىمۇ ئۈيقۇ باساتتى. كۆزلىرى گۈدەكلەرچە ئىتائەتمەن، ساددا قارايتتى. ئۇ ئاران باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئۈچىنچى سىنىپىغىچە ئوقۇغان بولۇپ، مەلۇماتى تۆۋەن ئىدى. ھەق، ناھەق، ياخشى-يامان دېگەن ئۇقۇملار ئۇنىڭغا دۇنيادا ئارتۇقچىدەك بىلىنەتتى.

بۇگۈن بۇ ئاكا-ئۇكىلارنىڭ بېشىغا غەم چۈشكەنىدى، ئۇلارنىڭ دادىسى يوق بولۇپ، ئانىسى يېراق بىر ۋىلايەتنىڭ ناھىيە بازىرىدا تۇراتتى. ئانىسىنىڭ بىر دەۋا ئىشى چىقىپ قالدى، ئانا بىچارە ئۇممەتنىڭ لۆم-لۈم، ئەزمىلىك قىلىپ، ئەرز دادىنى ئاقتۇرالماسلىقىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى جۇرئەتنى چاقىرىپ كېلىشكە ئەۋەتكەن ئىدى. ئۇممەت ئۆزى ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان مەكتەپتە يازلىق

ئۇيغۇر كتاب تۈرى بىكىتى
www.uyghurkitap.com

تەتىل باشلىنىش بىلەنلا بۇياققا چاپتى. بىراق جۈرئەت باشلىقلارنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنگەچكە رۇخسەت ئالالمىدى، ئۇلار ئامالسىز قېلىشتى، ئاخىرى جۈرئەت باش قاتۇرۇپ بىر دادىل پىلان تاپتى: ئۇلار ئىسىملىرىنى، ئورۇنلىرىنى ۋاقتىنچە ئالماشتۇرىدىغان بولۇشتى، جۈرئەت يۇرتىغا ئوغرىلىقچە كېتىۋېرىدۇ، ئۈممەت جۈرئەت قىياپىتىدە ئۇنىڭ ئىدارىسىغا بېرىپ ئىشلەۋېرىدۇ.

ئەتىسى سەھەرنىڭ يولۇچىلار ئاپتوبۇسىدا جۈرئەت ھېچكىمگە تىنمايلا يولغا چىقىپ كەتتى، ئۈممەت ئاكىسىنى ئۇزىتىپ بولۇپ ئۇنىڭ ياتىقىغا قايتتى. ياتاق تېخىمۇ سۆرۈن، چۆلدەرەپ قالغاندەك كۆرۈندى. بۇ، كىتابلار بىلەن تولغان يالغۇز كىشىلىك قاراڭغۇ تار ياتاق ئىدى، زەي پۇراپ تۇراتتى. ئۈممەت كارىۋاتنىڭ چېتىگە ئولتۇرىۋىدى، تاراقلاپ كەتتى، كارىۋاتنىڭ تاختايلىرى كەم بولغاچقا ئاكىسى كالتا ـ كۆسەي ياغاچلارنى سەپلەپلا يېتىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ ئالدىدىكى سىرلىرى چۈشۈپ، يۈزى غۇدۇدۇڭ بولۇپ كەتكەن كونا شىرەگە قاراپ ئۇزاق ئولتۇردى، ئاندىن لۆمۈلدەپ قوزغىلىپ ئاكىسىنىڭ كىيىملىرىنى كىيدى، يۈز ـ كۆزىنى سۇدا بىرەر قۇر سىلاشتۇردى، چايداندىكى ئىلمان سۇنى قۇيۇپ بىر پارچە ناندا ناشتا قىلدى ـ دە، ئالدىرىماي دەسسەپ، ئاكىسىنىڭ ئىشخانىسىغا ئۈنچىقماي كىردى. ئاكىسى ئاخشام ئۇنى بۇ ئىشخانىغا يوشۇرۇنچە باشلاپ كىرىپ، ئۆزىنىڭ شىرە، ئورۇندۇقىنى ۋە ئۆزگىلەرنىڭ ئاساسىي ئەھۋالىنى بىرەر قۇر تونۇشتۇرۇپ قويغانىدى. ئونتۇپ قالماسلىق ئۈچۈن ئۇ تارتمىسىنى يېرىم ئېچىپ، ئۇنىڭدىكى بولغۇسى خىزمەتداشلىرىنىڭ تىزىملىكىنى پۇشۇلداپ ئولتۇرۇپ قايتا يادلىدى. ئاندىن قولىغا سۈپۈرگە بىلەن ساپلىق سۈرتكىنى ئالدى.

چارەك سائەتتىن كېيىن ئادەملەر كېلىشكە باشلىدى، كىرگەنلەر ئۇنىڭغا باش لىڭشىتىپ سالام قىلاتتى، ياكى "ئەتىگەن كەپسەنغۇ؟ پول سۇرتكىلى چۈشۈپسەنغۇ تېخى، كۈن نەدىن چىقتى..." دېيىشەتتى. ئۇمەمەت جاۋابەن كۈلۈمسىرەپلا قويدى. بۆلۈمدە ئۆزىدىن باشقا تۆت ئادەم بار ئىكەن، نەھايەت ھېچكىمدە گۇمان تۇغۇلمىدى. بىرەر سائەتلەردىن كېيىن ئۇ كارىدورغا چىقىپ ئاستا ئايلاندى، بەزى بۆلۈملەرگە بويىنىنى سوزۇپ قاراپمۇ قويدى، يەنىلا ھېچگەپ بولمىدى. بىرىنچى ئۆتكەلدىن ئامان-ئېسەن ئۆتۈپ كەتكەندى. ئەمدى گېزىتلەرنى ئالدىغا تارتىپ ئالدىرىماي بىر باشتىن كۆرۈشكە باشلىدى، ئۇيغۇرچە بولامدۇ، خەنزۇچە بولامدۇ، قولىغا چىققانلىكى گېزىت-ژۇرناللارنى ئېلىۋەردى، چۈشەنسەمۇ، چۈشەنمىسەمۇ ئىچىدە ئوقۇۋەردى. ئەتىسى قەيەردىندۇر ئىشكاپلار ئۈستىدىكى قەغەز دۆۋىسى ئىچىدىن بىر كلاسسىك ماقالىلار تاللانمىسى تېپىۋالدى، قىزىل قەلەمنى يېنىغا قويۇۋېلىپ، تەمكىنلىك بىلەن بىرىنچى بەتتىن باشلاپ ئوقۇشقا كىرىشتى. ئارىلاپ-ئارىلاپ قارىسىغا بەزى قۇرلار ئاستىغا سىزىپ قويياتتى، ئىشلار يۇرۇشۇپ كەتتى.

ئۇممەت ئوشۇق-تۇشۇك ئىشقا ئارىلاشمايتتى. كىشىلەر خىزمەت، تۇرمۇش ھەققىدە پاراڭ باشلىسا ئۇ رەسىمگە چۈشۈۋاتقان ئادەمدەك كۆلۈپلا ئولتۇراتتى، قورسىقىدا تۆككۈدەك ئومىچى بولمىغاچقىمىكىن، كەمسۆز ئىدى. خامۇشلۇق ئىچىدە جىم ئولتۇرسا چوڭقۇر خىيال سۇرۇۋاتقان ئالىمدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ باشلىقلار ئالدىدا تېخىمۇ ئىتائەتچان ئىدى. نېمە قىلارىنى بىلمەي ئالاقزادە بولسا كىشىلەر ئۇنى كەمتەرلىككە يۆلىدى، تەبىئىتىدىكى ئەزىلىك، مېڭىسىدىكى

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

گاراڭلىق، ئىنكاسىنىڭ ئاستىلىقى ئېغىر بېسىق، سالاپەتلىك دېيىلدى، ۋە بۇ خىل ئارتۇقچىلىق كۆپ ئىداره ـ جەمئىيەتلەردىكى ئەھۋالاتلارغا ئوخشاش بۇ يەردىمۇ مۆجىزىلىك كارامەتلەرنى ياراتتى.

بىر ھەپتە ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ھەممە باشلىقلار دېگۈدەك ئۇنىڭ مەجەزىدىكى "ئۆزگىرىش"نى بايقىدى، ھەيران بولۇشتى. "جۇرئەتتە ئىلگىرىلەش تېز"، "بىر كېچىدىلا باشقا ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندەك چاپسان ئۆزگەردى" دەپ ماختاشتى. بەزىلەر گەپكە سېلىپ سەۋەبىنى ئاسماقچىلاپ سوراپمۇ كۆردى، ئۇممەت "شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ" دېگەن ئادەتلەنگەن سۆزنىلا تەكرارلاپ كۇلۇپ تۇرىۋەردى. يەنە بىر ھەپتە كۆزىتىشتى، يېڭى يولغا مېڭىش ئىرادىسىنىڭ چىڭلىقىغا ئىشىنىشتى. "ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، كەسىپ ئەھلى، ئىقتىدار ئىگىسى، ئەقىل ـ پاراسەتلىك، ئۆزىدىكى ھاكاۋۇرلۇق خاراكتېرىنى تۈپتىن ئۆزگەرتتى" دېيىشىپ، مۇئاۋىن بۆلۈمچە باشلىقى قىلىپ ئۆستۈردى. ئۇممەت بولسا يالغۇز ئىشلىگەندىمۇ، خەق بىلەن بىرگە بولغاندىمۇ، دەم ئېلىشتىمۇ، يىغىندىمۇ كۆزىنى يېرىم يۇمۇپ پۇشۇلداپ ئولتۇرۇۋەردى، كېسەرمەنلىك بۆلۈمچە باشلىقىغا ئوخشىچە قالدى. ئۇ "بولامدۇ" دەپ سوراپ قويغاندىمۇ ئۇممەت "بولىدۇ" دەپ جاۋاپ بېرىپلا قايناقسۇيىنى ئىچىپ، گېزىتنى كۆرۈۋەردى. بۇنداق "بولىدۇ" چىلىق بۆلۈمچە باشلىقىغا ياراپ كەتتى، ماختاۋەردى. زەربىدارلىق مەزگىللىرى ئىدى، جۇرئەت كۆپ يىلدىن بۇيان يېزىپ كېلىۋاتقان پارتىيەگە كىرىش ئىلتىماسلىرى جىددىي قارالدى ـ دە، پارتىيىلىك مەسىلىسىمۇ بىر يېرىم ئايغا بارمايلا ھەل بولدى. ئۇممەتنىڭ ئۆزىنىڭمىغۇ ئامىتى بار، دەل شۇ كۈنلەردە رەھبىرى كادىرلارنى بىلىملىكلەشتۈرۈش، ياشلاشتۇرۇش

دولقۇنى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى. ئىدارىدا مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقىدىن بىرىنىڭ ئورنى بوش ئىدى. تەلەپتە بۇ ئورۇنغا مەلۇماتى ئوتتۇرىدىن يۇقىرى كىشى ئولتۇرۇشى كېرەك ئىدى. رەھبەرلىكىنىڭ كۆزى ئۇممەتكە چۈشتى. ئۇنى نامزات قىلىپ يۇقىرىغا يوللىدى. يوقىرىنىڭمۇ ئۇممەتكە كۆزى چۈشتى. شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە رەئىس تەيىنلىمايۋاتاتتى، مۇئاۋىن رەئىس مەزھەپچىلىككە بېرىلىپ كەتكەچكە، بىرلەشمىنىڭ ئىشلىرى قالايمىقانلىشىپ ھەرە ئۇۋىسىغا ئوخشاپ قالغان، بۇ يەردە ئۆزئارا ئۇزەكتىگە سوقۇشتۇرۇش، بىر بىرىگە پۇت ئېتىش، ئورا كولاش، مەنسەپ تالىشىش بەكمۇ ئەۋج ئېلىپ كەتكەن ئىدى. ئۇلار ئىككى تەرەپكە بۆلۈنۈپ كەتكەپ بولۇپ، ئوتتۇرىدىكى زىددىيەت بارغانسېرى كەسكىنلىشىپ كېتىۋاتاتتى. يۇقىرى رەھبەرلىك بۇنى ھوقۇق جەدىلى ھىسابلىدى-دە، دانا تەدبىر ئويلاپ تاپتى. "تالاشقانغا تاياق" قىلىپ سىرتتىن ئادەم يۆتكەپ رەئىس قىلىش قارارىغا كەلدى. ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدا ئۇممەت ئۆتنە ئالغان جۇرئەت دېگەن ئىسمىنى نامزاتلار تىزىملىكىنىڭ بېشىغا كىرگۈزدى. ھەر ئىككىلا تەرەپ ناتونۇش ئادەمگە قارشىلىق كۆرسەتىش خىيالىدا بولمىدى. مۇناسىۋەتلىك رەھبەرلىكىنىڭ ماختاش شاۋقۇنلىرى ھەمايىسىدە ئۇنى ئادالەتپەرۋەرلىك بايرىقى ھىسابلاشتى، بىر ئېغىزدىن قوشۇلۇپ سايلاشتى. سايلامدىن كېيىن جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشكەندىمۇ بەزىلەر "كەم سۆز، تەمكىن، سۈرلۈك، تۇغما ئەمەلدار سۈپەت ئادەمكەن" دېيىشسە، بەزىلەر "ئويچان كۆزلىرىدە ئەقىل ماراپ تۇرىدۇ، ئەدەبىيات-سەنئىتىمىز ئىستىقبالىغا ئىرىشتى" دېيىشتى. ھەممىسى "ئەدەبىيات سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىن ئىبارەت

www.uyghurkitap.com

بۇ كىچىككىنە سازلىق ئەمدى ئادەم يۈتۈدىغان قارا پاتقاق بىلەن سېسىق گازدىن قۇتۇلدىغان بولدى، گۈلشەن يۈز ئاچسا ئەجەب ئەمەس" دېيىشتى، قۇرۇلتاي غەلىبىسىگە ئۇزۇلمەي ئالقىشلار ياغدۇردى.

ئۇممەت شەھەرلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ئورنىنى تاپالىشىمۇ ناتايىن ئىدى، بىراق كۆتۈلمىگەندە پىكاپلىق بولۇپ قالدى. قانداقتۇر ئادەملەر ھەمراھ بولىدىغان، يول باشلاپ ئەھۋال تونۇشتۇرىدىغان بولدى، بۇنداق بىر ئىدارىنىڭ بارلىقىنىمۇ بۇرۇن ئۇ ئاڭلاپ باقمىغانىدى. سوراشقا تېگىشلىك سوئاللار شۇنداق كۆپ ئىدىكى، قايسىلىرىنى ئالدىدا سوراش كېرەكلىكىنىمۇ بىلەلمەي، ئۇنچىقمايلا قويدى. باش لىڭشىتىپ كۆلۈپ قويۇشنى ئۇنتۇماسلىققا پۈتۈن دىققىتىنى يىغدى، زېھنىمۇ ئاران شۇنى چاندۇرماي قىلىشقا يېتىشىپ ئۇلگۈرەتتى.

يەنىلا مۇلايىم، كەمسۆز مىجەزى ئەسقاتتى. تۇنجى ئىش كۈنى باش كاتىپ ئۇنىڭغا ئەھۋال تونۇشتۇردى، ئۇ بولسا پات ـ پات ھىجىيىپ باش لىڭشىتىپلا ئولتۇرىۋەردى، سورىمىسا بولمايدىغان ئىشلارغىمۇ سۆكۈت قىلدى. بۇنداق قىياپەت ئۇنى باشقىلارغا ھەممىدىن خەۋەردار، چوڭقۇر بىلىمدار، ئېغىر ـ بېسىق زاتتەك كۆرسەتتى، سىرلىق ئېزىتقۇ تۇمانغا ئورىدى. چۈنكى بۇنداق زىيالىيلار كۆپ يەردە، گەپ كۆپ بولاتتى، بۇ ئىدارىنىمۇ كىشىلەر "گەپ ئىدارىسى" دەپ ئاتايتتى. ھايال ئۆتمەيلا باش كاتىپنىڭ ئاغزى ئارقىلىق ئۇنىڭ "ئەقىللىق، بىلىملىك، تالانتلىق باشلىق" ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەر ئاۋۋال ئىدارە ئىچىگە، ئاندىن شەھەردىكى ئاپتورلار، ئارتىسلار ئارىسىغا شامالدەك تارالدى. بۇ چاغدا بولسا

ئۇ ئۆگىنىش تەسىراتى، كىچىك خەتلىك گېزىت، ئاخبارات خەۋىرى، يېغىن خۇلاسىسى دېگەنلەرنىڭ ھېكايە، پوۋېست دېگەنلەر بىلەن كۆپ پەرقى بولمىسا كېرەك، دېگەن مۇھىم مەسىلە ئۇستىدە باش قاتۇرماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كونا خاتىرىلىرىدىمۇ ئانچە مۇنچە ئۆگىنىش تەسىراتى، كۈندىلىك ئىشلار تىزىملىكلىرى بار ئىدى. كىچىكىدە ئانىسى توقۇغان قوشاقلارمۇ بولىدىغان، قوشاقلارنى بۇلار شېئىر دېيىشىدىكەن. توۋا، ئاتالغۇ-ئىسىملارنى مۇنداق قالايمىقان ئۆزگەرتىشكىنى نېمىسى... بۇلارنى ژۇرنالغا باسسا...

كەچقۇرۇندىن باشلاپ ئۇنى ئىككى تەرەپنىڭ ئادەملىرى نۆۋەت بىلەن ئىزدەپ كېلىشكە باشلىدى. ئۆزلىرىنى ئادالەتپەرۋەرلەر دېگۈچىلەرنىڭ ئادىمى ئاز بولۇپلا قالماستىن، پۇللىرىمۇ ئاز ئىكەن، تۇزۇكرەك مېھمانمۇ قىلىشمىدى. يەنىلا سورۇن كۆرگەن كۆز توق بولىدىكەن، مۇئاۋىن رەئىس تەرەپتىكىلەر سېخى بولۇپ چىقتى. زىيا-پەتلەر باشلىنىپ، شاراپ، كۇلكىلەردە كۆزلەر ياشلىنىپ، ئىشلار يۇرۇشتى. ئۇممەت باش لىڭشىتىپ كۇلۇپ قويۇش، جىمغۇرلۇق ئەڭگۈشتىرىگە تايىنىپ ھۆكۈم يۈرگۈزۈپلا كەتتى. مۇئاۋىن رەئىس ئۆزى ئىشچان، پۇتى چاققان ئادەم ئىكەن، ئۇممەتنى ئاۋارىچىلىققا سالمايلا ھەممە ئىشقا دېگۈدەك ئۆزى يۈگۈرۈپ جاپا چېكەتتى. قولقاناتلىرىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى تاپىدىغان ئەپچىل ئەسقاتقۇرلار ئىكەن. ئۇممەتنىڭ ئېپى-جېپىنى تاپقۇچە بۇ خىزمەتتە نېمە كۆن كۆرەرمەن دېگەن ئەندىشىگىمۇ ئورۇن قالمىدى. ئىشلار مۇئاۋىن رەئىسنىڭ دېگىنى بويىچە يۈرۈشۈۋاتاتتى. شۇڭا ئۇممەت كۆن بويى قايناقسۇ ئىچىش، گېزىت-ژۇرنال ۋاراقلاش، كاتىپىنىڭ نازلىق تولغىنىشلىرىغا قاراش، پىكاپتا يانپاشلاش، زىيابەتلەردە قورساق

بوداشتىن باشقا جاپا تارتمايتتى. بەزىدە بالىڭاچ ئايالىلارنىڭ سۆرەتلىرى بېسىلغان كىتاب - ژۇرناللارنى، كالىندارلارنى قايتا-قايتا ۋاراقلايتتى. مۇئاۋىن باشلىق شەھۋانى كىتاب، سىنىمالغۇ لېنتىلىرىنىڭ نوچىلىرىنى تاپقۇزۇشقا، كۆرسەتمىكە چۈشەر ئىكەن، خالىيراق چاغلاردا ئۇ نايناقراق سەنئەتچى ئايالالار بىلەنمۇ مۇڭدىشىدىغان، سۆركىشىدىغان، غىلجىڭلىشىشىدىغان، بۇقۇلداشىدىغان بولدى. بۇرۇنقۇ ئۆزى قىز - چوكانلاردىن ھېيىقاتتى. ھېلىقى غەمگۇزار مۇئاۋىن باشلىق شارائىت يارىتىپ ئۇنى ماموق تۆشەكلەرگە ئىتتىرمەمدۇ، زورلاپ يۇرۇپ شۇنداق ھاسىرايدىغان قىلمامدۇ، لېكىن، ئاھ، بۇ تۇرمۇشنىڭ لەززىتى شۇنداق تەسۈرلەپ بەرگۈسىز، شۇنداق چەكسىز ئىدىكى... بېشىدىن ئۆتكۈزمىگەن ئادەم بىلمەيدۇ. ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇس، ياخشى ئىش ئۈزۈنغا بارمايدىكەن، باغرى قاتتىق ئۆزگىرىشچان قەسەمەت ئىشنى بۇزدى، يۇز ئۆرىدى. كەتكىنىگە ئالتە ئاي بولغان جۇرئەت بىر كەچقۇرۇن يەردىن ئۇنىگەندەكلا بوسۇغىدا پەيدا بولدى، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلاردىن ھەيرانۇ-ھەس، خۇشالۇ-مەست بولدى. ئەتىسى ئىنىسى ئۇمەمەت يۇرتىغا مۇئەللىمچىلىككە قايتتى. ئۇنىڭ ئەمدى بۇ يەردە ئىشى قالمىغانتى. ئاكىسى تەتىل ئاخىرلاشقاندىن كېيىنكى بىر مەزگىللىك مۇئەللىمچىلىكىنى ئىشلىگەچ ئەرز ئىشىنى شاپاشلاپ ئاقتۇرغانتى. لېكىن بۇ جەريانداۋ ئۆزىنىڭ مەلۇماتلىق ۋە چورتكەسلىكىنى ئىسپاتلاپ، مەكتەپنىڭ بەزى مەسئۇللىرىنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغان، بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەر ئەمدى ئۇممەتنىڭ قايتىپ يىغىشتۇرۇشىنى كۈتمەكتە ئىدى.

ھەقىقى جۇرئەت ئىشقا چۈشتى. رەئىس ئورۇندۇقىدىكى قوشكېزەك

ئاكا - ئۇكىلارنىڭ ئالماشقانلىقىنى ھېچكىم بايقىمىدى، بىراق جۇرئەتنىڭ مىجەزىدىكى ئۆزگىچىلىكنى ھەپتە - ئون كۈنگە قالمايلا ئىدارىدىكى ئىشىك باقارلارغىچە بىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ خىزمەتكە قول تىقىشى، ئويۇن - تاماشىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇشى، چوڭ پرىنسىپلىق مەسىلىلەردە چىڭ تۇرۇشقا باشلىغانلىقىنى كۆرگەنلەرنىڭ بەزىلىرى "ھەممىگە چات كەلدى"، "كىبىر پەيدا قىلدى"، "بوينى قاتتىق"، "بىلەرمەن"، "ئىتتىپاقلىشىشقا ئېتىبار بەرمەيدۇ" دېيىشتى. بەزى مەمۇرىي كادىرلار "ئادەم دېگەنمۇ شۇنداق تېز ئۆزگىرەمدىغان، يائاللا" دەپ ياقىلىرىنى تۇتسا، بەزى يازغۇچى - شائىرلار "باشلىق بولغاندىكىن، ئۆزگەرمەيدىغان ئادەممۇ چىقامتى" دەپ دانىشمەنلىك قىلىشتى. ئۇزاقتا بارمايلا باشلىقلار ئۇنىڭ "خاراكتېرىنىڭ ئۇستۇنلۇكى" ئۆزلىرى بىلەن "ئىتتىپاقلاشمايدىغانلىقى" دىن زارلاشقا باشلىدى. جۇرئەت بالىلىق دەۋرىدىن تارتىپلا ئەدەبىيات - سەنئەتكە ئىشتىياق باغلىغانلاردىن بولۇپ، ئاددىي كادىر چېغىدا نۇرغۇن نادىر شېئىر، داستان، ھېكايە، پوۋېستلارنى يازغان، بىراق ئېلان قىلدۇرالمىغانىدى. ئەمدىكى قولايلىقتىن پايدىلىنىپ بۇلارنى ئارقىمۇ - ئارقا ئېلان قىلدۇردى، ئىجادىيەت ساھەسىدە زىلزىلە پەيدا قىلدى. ئىدارە ئىچىدىكى، ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى ھەق - ناھەقنى ئارىلاشتى. مۇئاۋىن رەئىس يېتەكچىلىكىدىكى مەزھەپگە قارشى تۇردى، ئادالەتپەرۋەرلەرنى قوللىدى، ئىسلاھاتنى تەرغىپ قىلدى. ئىقتىدارلىقلارنى گەۋدىنەندۇردى. ئۇنىڭ تالانتى، ئەقىل - پاراسىتى، سەزگۈرلۈكى، دادىل، پرىنسىپچانلىقى چاپسانلا ئۆزىنى كۆرسەتتى. يەنىلا سۈيۇق لايچىلارغا، ياخشىچاقىلارغا ئامراقلارنىڭ چىشىلىرىغا تەگدى. قارا قورساق باشلىقچاقىلارنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۆڭلىنىڭ ئارامىنى قويمىدى، ساراسىمىگە سالدى، يۇقىرى - تۆۋەندە ئۇنىڭ ئارقىسىدىن غەيۋەت كۆپەيدى، مۇئاۋىن رەئىس قاتارلىقلار يۇقىرى - تۆۋەن قاتراپ ئوتقۇيرۇقلۇق قىلدى، مەزھەپ كونترولىلۇ- قىدىكى ئادەم سانىنىڭ كۆپلۈكىدەك ئۈستۈنلۈكنى جارى قىلدۇردى. يۇقىرىدىمۇ كونا تونۇش جىق، كونا مۇناسىۋەت چىڭ ئىدى. ئۈچ ئايغا بارمايلا جۈرئەتنى پالاكەت باستى. تەشۋىقات بۆلۈم باشلىقى ئۇنى چاقىرىتتى، بۇنىڭدىن كېيىن ئىدارىنىڭ ئومۇمىي خىزمىتىگە قول تىقماي، ئۇسۇل تەتقىقاتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەكلىكىنى ئۇقتۇردى. ئارىدىن يېرىم ئاي ئۆتمەيلا كۈتۈلمىگەن پاجىئە يۈز بەردى، پىيادىلەر يولىدا كېتىۋاتقان جۈرئەتنى تۇيۇقسىز بىر پىكاپ سوقۇۋېتىپ كۆزدىن غايىب بولدى. ۋەقە پەيدا قىلغۇچى تېپىلمىدى، جۈرئەت دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىلماستىلا جان ئۈزدى.

يەنىلا مۇئاۋىن رەئىسنىڭ ئادىمەتچىلىكى كۈچلۈك بولۇپ چىقتى. جۈرئەتنىڭ ئەشەددىي كۈشەندىسى تۇرۇقلۇقمۇ بېلىگە ئاق باغلاپ ھازىدار بولۇپ، دەپنە ۋە ماتەم پائالىيەتلىرىگە يېتەكچىلىك قىلدى. مۇئاۋىننىڭ مۇئاۋىنلىرى قاتارلىق مەزھەپ ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى ئاق باغلاپ ئېسەدىشىپ، بۇرۇن قىزارتىپ خىزمەتتە بولۇشتى، جىنازىنى ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ كوڭكىغا سېلىشتى. ئادالەتپەرۋەرلەرنى مېيىتقا يېقىنمۇ يولىتىشمىدى، يۈز كۆرۈشتۈرمىدى. نەزىرىنى قاچاندا ئۆتكۈزۈشنىمۇ شۇنداق خۇپىيانە ۋە جانلىق بېكىتىشتىكى، ئادالەت- پەرۋەلەر پۈتۈنلەي بىخەۋەر قېلىشتى. جۈرئەتنىڭ ئەڭ يېقىن ئاغىنىـ- لىرىمۇ غەپلەتتە قالدۇرۇلۇپ، نەزىرىگە داخىل بولالماي كۈلكىگە، مەسخىرىگە، تاپا - تەنىگە قېلىشتى. ئىشتىن كېيىن "كۆردۈڭلارمۇ بولارنىڭ رەزىللىكىنى" دېيىشتى. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى بولسا تەزىيە

يىغىنى ئېچىشمىدى. پەقەت ئانىسىغىلا ئىش ئۆتۈپ بىر ئايدىن كېيىن خەۋەر قىلىشتى. چۈنكى قىرىق نەزىرە ئۆتكۈرۈشكە جۈرئەتسىز ۋەسلى - بىساتى قالمىغان ئىدى.

1988 - يىل، ئاپرېل، ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

جۇرئەت

پەردەنىڭ ئانىسى راھىلە تولىمۇ يۇزى تۆۋەن جۇڭان ئىدى. مەھەللىدە ئۇنىڭ توغرىسىدىكى "يۇزىگە ئەركەك چۈشۈنمۇ قوندۇرمايدۇ" دېگەن گەپ بىكار چىقمىغان. ئۇ كىچىكىدىنلا ئەركەك زاتىغا تىكلىپ قارىمايتتى، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئېچىلىپ-يېيىلىپ كۈلمەيتتى، قورامىغا يېتەي دەپ قالغان ئوغۇل بالىلار بىلەنمۇ ئىختىيارى سۆزلەشمەيتتى. ئۆزى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، بىراق ئەدەبىي كىتابلارنى زادى ئوقۇمايتتى. مۇ-ھەببەت ياكى شەھۋانىي كۆرۈنۈشلىرى بار تېلېۋىزىيە فىلىملىرى، تىياتىرلىرىنى قەتئى كۆرمەيتتى. ئۇ ھەر كۈنى باش ئەزەن بىلەن تەڭ تۇرۇپ، پەردەنىڭ دادىسىنىڭ تەرتىبگە سۇ ئىسسىتاتتى. ئاندىن ئۇلاق-ئومبۇلغا يەم-خەشەك بېرىش، ھويلا-ئارامنى سۈپۈرۈپ تازىلاش، ناشتىلىقىغا چاي تەييارلاش بىلەن ئالدىراش بولاتتى. ناشتىدىن كېيىن ئېتىزغا چىقاتتى، ئىشنى ئېرى بىلەن تەڭ تالىشىپ ئىشلەيتتى. بۇ ئائىلىدە ئۇ ھەقىقەتەنمۇ "يېرىم دۇنيا" ئىدى، تىرىكچىلىك يۈكىنىڭ تەڭ يېرىمىنى كۆتۈرەتتى. ئەزەلدىن ئارتۇق گەپنى يوق ئىدى. ئۇ ئەركىلەش-ئەركىلىتىش دېگەنلەرنى بىلمەسە كېرەك، ھەتتا پەردەنمۇ ئانچە سىلاپ-سىيپىلاپ كەتمەيتتى. بىراق ئېرىگە ئىتائەتمەن ئىدى، ئېرىنىڭ ئالدىدىن توغرا ئۆتمەيتتى، ھەرقانداق گەپنى يەرمايتتى، خاتا گەپ قىلىۋاتسىمۇ شېخىغا

ئۇرمايتتى، چىشىغا تېگىۋاتسىمۇ بويندا شاپىتۇل قاقمايتتى. ئۇۋال قىلسىمۇ، غەزەپلەنگەندە ھەددىدىن ئاشسىمۇ قارشىلىق قىلمايتتى، ھەتتا ئۇرسا تاياقتىنمۇ ئۆزىنى قاچۇرمايتتى، ھومىيىپمۇ قارىمايتتى، سىيلىساڭ خوتۇنۇڭ، ئۆلتۈرسەڭ قۇلۇڭمەن، دېگەندەك تىرىنقىنى تاتلاپ، يەرگە قاراپ گۆشىيىپلا تۇراتتى. ئاغزىدىن بىر ئېغىز زۇۋان، كۆزىدىن بىرتامچە ياش چىقمايتتى. بۇنداق چاغلاردا پەردە قورقمىدىن ئانىسىنىڭ پېشىگە چىڭ يېپىشۋالاتتى، بىراق يىغلىمايتتى. ئانىسى ئۇنىڭ يىغلىشىغا يول قويمايتتى، يىغنى بوشاڭلىقىنىڭ ئالامىتى دېسە كېرەك، ئومۇمەن يىغىغا ئۆچ ئىدى. بەزىلەرنىڭ ئېيتىشلىرىغا قارىغاندا راھىلە ئۆز ئانىسى ئۇلۇپ كەتكەندىمۇ تۇزۇككىنە يىغلىمىغانمىش. پەردە يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئانىسىنىڭ مېڭىش - تۇرۇشىدىن، يۈز - كۆزلىرىدىن، ئاۋاز - تەلەپپۇزىدىن ئۇنىڭ خۇشال - خاپىلىقىنى، خاتىرجەم - پەرىشانلىقىنى بىلىۋالالايدىغان بولدى. بارا - بارا قانداق چاغدا ئەركىلىسە ئانىسى كۆتۈرىدىغانلىقىنى پەملىۋالدى. ئۇ ئادەتتە كەچقۇرۇنلىرى ئانىسىنىڭ قولى بوشىغان چاغلاردا ئەركىلەيتتى. دادىسىدىن بولسا قورقاتتى. خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن دادىسى يانپاشلايتتى. ئانىسى بولسا قاچا - قومۇچلارنى يىغىشتۇراتتى. ئۇي ئىچىنى بىرەر قۇر بېسىقتۇرۇپ، ئورۇن - كۆرپىلەرنى سېلىپ قويياتتى. ئاندىن يېڭىنە ئىشى قىلاتتى، يا بىرەر نەرسە توقۇيتتى. پەردە بۇنداق چاغدىكى پەيتىنى قولدىن چىقارمايتتى. ئەركىلەتكەندىمۇ راھىلە سۆيۈپ قويۇش، "جېنىم بالام"، "جېنىم قوزام" دېگەندەك بىر - ئىككى ئېغىز سۆز ئېيتىش بىلەنلا چەكلىنەتتى. ئەر كىشىلەردەك ئېڭىكىدىن كۆتۈرۈپ قويۇشلىرىمۇ بار ئىدى تېخى.

قاقاقلاپ، ۋالاقلاپ كەتمەيتتى، يەنىلا جەمئۇرلۇق قىلغىنى قىلغان، بۇنىڭغا ئۆيدىكىلەرمۇ كۆنۈك ئىدى.

راھىلەنىڭ ياۋاش - يۇمشاقلىقىدىنمۇ ياكى تۆشۈكىكە چۈشەرلىكىدىنمۇ، ئىشقىلىپ يۇرتتىكى خوتۇن - قىزلار ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى. توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغلاردا ئۇنى چاقىرمايدىغىنى، ئىشقا سالمايدىغىنى يوق دېگۈدەك ئىدى. ياقىدىغان، پىشۇرىدىغان، داستىخان تۈتۈدىغان، داستىخان تارتىدىغانىدەك يۇگۇر - يېتىم ئىشلىرىنىڭ ھەممىسگە قويۇلاتتى. ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرى قارا ئۈغۇ - لاشتۇرۇپ تۇرغان كۆز ئاستىلىرى، قان قۇيما مەڭزىلىرى، نازۇك ئىگەكلىرىگىچە تەرىدە يۇيۇلاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ پالاقلاشتىن توختىمايتتى. پەردە كۆپ چاغلاردا ئۇنىڭ قايىتىشىنى كۈتۈپ ئىشىك ئالدىدا ساقلاپ تۇرغان بولاتتى. ئانىسى كېچىكىپ چىقسا ياكى ئۆزى سەۋرى قىلالمىسا ئىشلەۋاتقان يېرىگىلا كىرىپ باراتتى. ئۇنچىقماي ياندىشىپ چامىسى يېتىدىغان ئىشلارنى قىلىشىپ بېرەتتى. بۇنداق چاغلاردا ئانىسى بەشىنى كۆتۈرۈپ "سەنمۇ كەپسەن - دە" دەپ ئىللىققىنا كۈلۈمسىرەپ قويۇاتتى. بۇ كۈلۈمسىرەش ئۇنىڭ ئەسلىدىلا قاش - كۆزى جايىدا چىرايىنى تېخىمۇ گۈزەل قىلىۋېتەتتى. يۈزىدىن بىرخىل نۇر دولقۇن تارقاتقانىدەك بولاتتى. بۇ كۈلۈمسىرەشتىن پەردە ئۇ ئېيتمىغان ياكى ئېيتىشنى بىلمەيدىغان ناھايىتى نۇرغۇن مەنىنى — رازىمەنلىك، ئامراقلىق، كۆيۈنۈش، مېھرىبانلىق ھېسسىياتلىرىنى ھېس قىلاتتى.

راھىلە بەزىدە سوددىلىق، بەزىدە ئادەمگەرچىلىك ئېھتىياجى بىلەن يىراق جايلارغا سەپەر قىلىپ قالاتتى. لېكىن پەردەنى بىرەر قېتىمۇ بىللە ئاپارغىنى يوق ئىدى. ئۇنىڭ سەھەردە قانداق چاغلاردا كەتـ

كەنلىكىنى پەردە بىلمەيتتى. پەقەت قاراڭغۇ چۈشكەندە ياكى ئۇنىڭ دىنمۇ كەچرەك قايتىپ كەلگەنلىكىنىلا كۆرەتتى، ئانىسى قايتىپ كەلمىگىچە ئۇخلىمايتتى. بۇ دۆرەم ئۇلارنىڭ تام قوشنىسى ئوغلىنى يىراق بىر يېزىدىن ئېيلەيدىغان بولۇپ قالدى. تويغا مەھەللىدىكى ئاياللار بىلەن بىللە راھىلەمۇ جابدۇنىدى. ئۇ يېزا قوشنا شەھەردە بولۇپ، بۇ يەردىن 40 كىلومېتردەك كېلەتتى. ئۇ تەرەپلەرگە ماشىنا قاتنىمىغانلىقتىن كىشىلەر ئادەتتە ھارۋا يولى — ئۇچەي يول ئارقىلىق ماڭاتتى. ئۇ شەھەرنىڭ ئېسىللىكلىرى ھەققىدە چوڭلار دائىم تامغا-لىرىنى چاكىلدىتىپ تۇرۇپ گەپ ئېچىشاتتى. شۇڭا پەردىدە ئۇنى بىر كۆرۈش ئارزۇيى تۇغۇلغانىدى. كەچتە ئۇ ئانىسىدىن ئۆزىنى ئالغاچ بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى. ئانا بىرھازا ئۇنچىقماي تۇرۇپ كېتىپ، ئاندىن ئۇ شەھەرگە ئەمەس، شەھەرنىڭ بىر سەھراسىغا بارىدىغان-لىقلىرىنى ئىزاھلىدى. بىراق پەردە يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى. ئانىسى قىزىنىڭ كۆزلىرىگە لەپپىدە بىر قاراپ قويىدە، باش لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى.

ئەتىسى ئۇلار يولغا ئاتلانغىنىدا، ئاسمانغا شەبنەم تامچىسىدەك سۈزۈك پارقىراپ چولپان چېقىنىدى. ئەرلەر، ئاياللار ئايرىم-ئايرىم ھالدا بىرنەچچە ئېشەك ھارۋىسىغاجايلىشىۋېلىشقانىدى. كىملەردۇر ئەسنىشەتتى، ئەتراپ تاڭ قاراڭغۇسىدىكى تاتلىق ئۇيقۇنىڭ تەم-تاسلىقىغا چۆككەنىدى. ئاقىرىۋاتقان ئاسماندىكى شالاڭ يۇلتۇزلار كۈمۈش كىرپىكلىرىنى لەپىلدىتىپ قويۇپ، ئارقا-ئارقىدىن غايىب بولۇشاتتى. كېچىچە كۆز يۇممىغانلىقتىن، ئەمدى ئۇخلىغىلى كېتىۋاتقاندۇ، بەلكى. تاڭ قىزى ئاستا ناز بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاپئاق رومىلىنى ئوينىتىپ شەرقى ئۇپۇقتىن كۆتۈرۈلىدى. ئۇ سۈزۈك ۋە

سۆرۈن چىراي ئىدى. تۈن مومىيى كېچە قاراڭغۇلۇقنىڭ ئاخىرقى پەردىلىرىنى پاپپاسلاپ يورۇپ يېغىپ ئېلىپ كەتتى.

ھارۋىلار كارۋىنى دەسلەپ قاراماي ياتقۇزۇلغان يېزا يولىدىن باردى. كېيىن شېغىل تاشلىق سايلارنى كېسىپ ئۆتۈپ، يەنە كۆجۈم كەنتكە كىردى. ئاندىن تاغ يانباغرىغا تۇتۇشۇپ كەتكەن شېغىللىق قاقاس سايغا چىقتى. رېزىنكە چاقلار شېغىلدا شىرقىلىغان ئاۋاز چىقىراتتى. ھارۋا تاشلارغا، كاتاكلارغا سوقۇلۇپ قاتتىق جالداق-شىيتتى. يول بارغانسېرى ئۆرلىگە ئۆرلىدى. تومۇز قۇياشى نەيزە بويى كۆتۈرۈلۈپلا كۆزلەرنى چېقىشقا، ئەتراپنى قىزدۇرۇشقا باشلىدى. باشتا ھەربىر نەرسە پەردىگە بىر يېڭىلىق تۇيۇلدى، بارا-بارا كۆز يېتىم جايدىكى مەنزىرىلەرنىڭ ھەممىسى رەڭ يوقتىۋاتقاندەك سۇسلاشتى، سۆرۈنلەشتى. بىرخىللا قۇرۇق، زېرىكىشلىك ساي كۆرۈ-نۈشلىرى ئايالارنىڭ تۇغمەس ۋېچىرلاشلىرى، ئەرلەر ھارۋىسىدىكى كىمدۇر بىرىنىڭ ئالا-تاغىل ئاۋازىدا سوزۇپ ئېيتقان يېتىمچە ناخ-شىسى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى كەلتۈردى. ھارۋىنىڭ رېتىملىك چايقىلىشى بۆشۈكنىڭ تەۋرىتىشىنى ئەسلەتتى. ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئانىسىغا يۆلۈنۈپ ئۇخلاپ قالدى. چۈشىدە ئۇ ئانىسى بىلەن بىللە كېڭەز تېرىۋاتقانمىش. كېڭەزلىكنىڭ پايانسىز قوينىدىن قاناتلىق ئاي يۈزلۈك بىر ئادەم كۆلۈمسىرەپ چىقىپ كېلەرمىش. ئۇنىڭ يۈز-كۆزلىرىدىن نۇر چاقناپ تۇرارمىش. ئانىسى ئۇنى پەردىگە تونۇشتۇرۇپ "بۇ خىزىر" دېدى. خىزىر قاناتلىرىنى يەرگە بىر ئۇرۇۋېدى، چىرايلىق باغچا پەيدا بولدى. باغچا بالىلار ۋە بالىلار ئويۇنچۇقلىرى بىلەن تولغان بولۇپ، ئۇلار پەردىنى قانغۇچە ئويناتتى. پويىز، ئايروپىلان، راكىتا... ئورۇندۇقلۇق چاقپىلەكىكە ئولتۇرغۇزدى. ياغاچ ئاتتا

پەرۋاز قىلدۇردى. كۆلكە ئاپىرىپ قەيىققا چۈشۈردى. تاغقا ئېلىپ چىقىپ بۇلۇتقا مىنگۈزدى. ئۇلار ئۇچەيلەن بىر پارچە ئاق بۇلۇت ئۈستىدە ئۆرە تۇرۇپ ئايغا قاراپ ئۇچتى. ئانسى ئۇنى قولتۇقلۇۋالغاندى. بويى بىردىنلا ئۆسۈپ ئانسىنىڭكى بىلەن تەڭلىشىپ قالدى. ئانسى توختىماي كۈلەتتى، سۆزلەيتتى، پەرىدىنى ئەركىلىتەتتى. پەرىدە ئانسىنىڭ مېجەزىدەكى بۇ مىسلىسز ئۆزگىرىشتىن، خۇش خۇيلۇقتىن چەكسىز سۆيۈندى. ئانىلىق مېھرىنىڭ تەپتىدە ئۇنىڭ يۈرىكى شۇرۇلدە ئېرىپ كەتكەندەك، ۋۇجۇدى كۆيگەندەك بولدى. ئۇشتۇمتۇت يەردىن مۇنارغا ئوخشايدىغان بىر قۇيۇن پىرقىراپ كۆتۈرۈلۈپ، ئۇلار چۈشكەن ئاق بۇلۇتنىڭ ئاستىغا كىلىپ كۈچ بىلەن ئۇرۇلدى. بۇلۇت قاتتىق چايقىلىپ، خىزىر پەسكە غۇلاپ كۆزدىن غايىپ بولدى. قورقۇپ كەتكەن پەرىدە ۋاقىراپ ئانسىنى قۇچاقلۇۋالدى. بىراق ئاۋازى چىقمىدى... پەرىدە قىينىلىپ ئويغىنىپ كەتتى. ئويغىنىپلا ئۇنىڭ كۆزى ئۆزىگە كۈلۈمسىرەپ قاراپ ئولتۇرغان ئانىسىغا چۈشتى. ئۇنىڭ پېشانىسىدە تەر تامچىلىرى پارقىرايتتى. كۈن قوزا چۈش ۋاقتى بولغان، كۆيۈك ئاپتاپ تونۇر قىزدۇرۇشىنى باشلىغاندى. كارۋان قاپتالنى بېسىپ ئۆتۈپ، سوزۇلۇپ يېتىشقان شىر توپلىرىغا ئوخشايدىغان پارچە تاغلار قاتارىغا يېقىنلىشىۋاتقاندى، گويا ئۇلار ئۆزلىرىنى ئىككى ياقتا تارتىپ ئارىدىن يول چىقىرىپ بەرگەندى. كارۋان تاغنى توغرىسىغا كېسىپ ئۆتۈدىغان ئۇچەي يول ئېغىزىغا كىردى.

ئۇچەي يول بىر هارۋا ئاران پاتقۇدەكلا تار ئىدى. ئىككى قاسناقتىكى ئالا - بۇلماچ، ئوڭغۇل - دوڭغۇل قىيا تاشلار بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە مىنگىشىپ غەلىتە شەكىللەرنى هاسىل قىلغانىدى. ئېگىز - پەس

چوققىلار بەس-بەستە ئاسمانىنىڭ ناھايىتى ئېگىز يېرىگىچە بوي سوزغانىدى. ئوتتۇرىدا گويا ئىنچىكە، ئۇزۇن ئاسمان قىيىندىسى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بەزى تاشلار غۇلاپ چۈشمەكچى بولۇۋاتقانىدەك بۆرتۈپ چىققان، پەسكە ساڭگىلىغان، بەزىلىرى توقماق يېگەنىدەك ئويۇلۇپ ئىچىگە كىرىپ كەتكەنىدى. بەزى تاغلار توپا تاغ، بەزىلىرى گىل تاش قىيالار ئىدى. تاغۇ-تاشلار ئۈستى تاقىر ئىدى. قىرلىق خادا تاشلار، مۇئەللەقتە ئېسىلىپ تۇرغان ئۆڭكۈرلەر، چوقچايغان تاش دۆۋىلىرى بىر-بىرلىرىنىڭ ئۈستىگە شولا ۋە كۆلەڭگە تاشلاپ، قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈش ياسايتتى. ئۇلار قارا، كۆك، قىزىل، ئاق، سېرىق رەڭلەرنىڭ كۆپ خىل بىرىكمە تۈرلىرىدە تاۋلىناتتى ياكى قاراڭغۇلىشاتتى. روشەنلىك ھەم خىرەلىكنىڭ مۆكۈ-مۆكۈلەڭ ئويۇنىنى ئويناياتتى. پەردە مۇئەللەقتىكى ئۆيدەك يوغان بىر قورام تاشقا چەكچەيگەن كۆزلىرىنى تىكتى. بۇ تاش ئېگىزدىن پەسكە ھەيۋە بىلەن ئېگىشىپ قاراپ تۇراتتى. خۇددى كارۋان ئۇدۇلىغا كەلسىلا ئاسماندىن بىراقلا غۇلاپ چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ مىجىقىنى چىقارماقچىدەك ئىدى. ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ئېگىزدە بولسا چوققىلار ئاسمان قەردە باش قوشۇشۇپ نېمىندۇر پىچىرلىشىپ مەسلىھەتلىشىۋاتاتتى. ئۇلار نېمىلەرنى دېيىشۋاتىدىكىن؟ پەردىنىڭ ئېسىگە مومىسىدىن ئاڭلىغان جىن-ئالۋاستىلار توغرىسىدىكى ساماۋى چۆچەكلەر كەلدى. مومىسىنىڭ ئېيتىشچە، ئۇلارنىڭ ئوردا-سارايلىرى مانا شۇنداق قورقۇنچلۇق تاغلار ئىچىدە بولارمىش. ئاۋۇ چوقچىيىپ، دۇمچىيىپ تەلەتلىرىنى ھەرقىسما سەتەلەشتۇرۇپ تۇرغان تاشلار يالىڭاچ دىۋىلەر ئەمەسمىكىن؟ يول ئۈست ئۇچىيىگە ئوخشاپ ئۇزۇلۇكسىز ئوڭغا، سولغا بۇرۇلاتتى. بۇرمىلاردىن ھارۋا ئاران

بۇرۇلالايتتى. پەرىدەنىڭ يۇرىكى ئاغقانىدەك بولىدى. ھارۇندىكى خوتۇن-قىزلار يەنە قىيا-چىيا كۆتۈرۈشتى. پەرىدە ئۇلار ۋەھىمە بىلەن تىكىلىشكەن ئوك تەرەپكە قاراپ قورقۇپ كەتتى. ئۇ ياقتا ئاستىغا كۆز يەتمەيدىغان چوڭقۇر ھاك بار ئىدى. ھاكنىڭ نېرىقى قىرغىقى سالاپەت بىلەن ئۆرە تۇرغان تىك ئېگىز تاغ ئىدى. ھاك يۇزىدە يېنىك تۇمان تارقىلىۋاتقان سۇس تۈتۈنىدەك لەيلەيتتى. يولنىڭ ھاك تەرەپتىكى گىرۋىكىنى يامغۇر سۈيى بۇزۇپ كەتكەن-لىكتىن كىمدۇر بىرى ئۇ يەرنى ياغاچ ياتقۇزۇپ تۈزەپ قويغانىدى. قارا ئېشەك تىرەجەپ پۇتلىرىنى ئاران يۆتكىدى. تاش شېغىللار شاراقلاپ-گۈلدۈرلەپ پەسكە دومۇلاپ كەتتى. پەرىدەنىڭ يۇرىكى بوغۇزىغا قاپلاشتى. "ۋاي ئانام!" دېگەن سۆز تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىشگە يۇمشاق، ئىسسىق بىر قول بېشىنى مېھرىبانلىق بىلەن سىلاپ قالدى. ئۇ ئىتتىك بۇرۇلۇپ قاراپ ئانىسىنىڭ قولى ئىكەنلىكىنى كۆردى. ئانىسى ئۇنىڭغا بىلەن ئۇنىڭغا ئانا كېرەك بولغان دەقىقىنى دەل ۋاقتىدا سەزگەنىدى. پەرىدە بۇ قولدىن ئانىسىنىڭ يۇرىكىدىكى ئانىلىق ئوتىنىڭ تەپتىنى سەزدى. بۇ قول چەكسىز خاتىر-جەملىك بېغىشلىغاندەك، ئۇنىڭ يۇرىكى بىردىنلا توم بولدى. ئانىسى ھېچنېمە دېمىسىمۇ ئۇ ھەممىنى سۆزسىزلا چۈشەندى، ئۇنىڭ يېنىدا ئانىسى بار، سۆيۈنىدىغان تېغى بار، ئۇ شۇنى ئۇنتۇمىسلا ھېچ نەرسىدىن غەم يېمىسىمۇ بولىدۇ. ھېچنېمىدىن — جىن-شەيتان، ئالۋاستى، دىۋىلەردىن، جىن، دىۋىلەر سىياقىدىكى خادا تاشلاردىن، دوزاختەك قوينى بار ھاكلاردىنمۇ قورقمىسا بولۇۋېرىدۇ... ھارۇا چاقلىرى ھاك لېۋىگە ياتقۇزۇلغان ياغاچنىڭ چېتىنى ئاران چىشلەپ، غىچىرلىغان ئاۋاز چىقىرىپ، خەتەر گىرۋىكىدىن دوملاپ ئۆتتى.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يولۇچىلار بىر-بىرلىرىگە چىك ئېسىلغىنىچە ھاك تەرەپكە قاتتىق بىر چايقىلىپ يەنە جايلىرىغا قايتقانىدىن كېيىن، ئۇ ھارتۇشۇپ ئالىلاغا شۇكرى-سانا ئوقۇشتى.

ئۇچەي يول چېتىلما تاغلار ئارىسىدىن بىرەر مۆجزە بىلەن پەيدا بولغان ئەگرى-بۇگرى يېرىق بويىچە ئىلگىرىلەپ، ئۇلارنى نەق ئىككى سائەت ئاۋارە قىلدى. كۆيۈك ئاپتاپ تاشلارنى كاۋاپچىنىك كۆمۈرىدەك قىزدۇرىۋەتتى. يول بەزىدە جىلغىغا ياندىشىدۇ، بەزىدە ھاك تاشلار ئاستىدىن، قولتۇقىدىن دېگۈدەك پەيدا بولىدىغان جىرالارنى كېسىپ ئۆتىدۇ. نەچچە يەردە چوك-كىچىك داۋانلاردىن ھالقىشقا توغرا كەلدى. پەرىدە تاغلارنىڭ بەھەيۋەت قىياپەتلىرى، سۇرلۇك مەنزىرىلىرىدىن تەبىئەتنىڭ ئالىلىقانداق سېھرلىرىنى، سىرلىرىنى بايقىغاندەك بولدى.

ئۇلار يول ئازابىنى يەتكۈچە تارتقاندىن كېيىن، تاغنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى يانباغرىغا چىقتى. ئېقىن ئىزىنى بويلاپ بىرنەچچە بۇرۇلۇپ يار بېشىغا كۆتۈرۈلدى. ئەمدى ئۇلارنى ئېدىرلار دولقۇن ياساپ كۈتۈۋالدى. جەمئىت دۆڭلۈكلەردىن ئەگىپ ياكى ھالقىپ ئۆتۈپ يۇرۇپ، ئاخىرى ئۇلار قۇچقى زۇمرەتتەك ياپيېشىل تاۋلىنىپ تۇرغان بوستانلىققا كىردى. بۇ مېۋىلىرى يېقىن ئەتراپقا داڭلىق كەنت ئىدى. پەرىدە تاملىرى يوق باغلارغا، ئۈرۈك، شاپتۇل، ئانار، ئامۇت، بادام دەرەخلىرىگە، ئۈزۈم باراڭلىرىغا ئەجەبلىنىپ قارايتتى. ھاۋادىن ھەر خىل مېۋىلەرنىڭ ئارىلاشما خۇش پۇرىقى كەلدى.

ئۇلار يېگىتنىڭ شۇ مەھەللىدە ئولتۇرۇشلۇق ھاممىسىنىڭكىگە چۈشتى، توي ئەتىسى ئۆتكۈزۈلدى. ئەتىگەندە بىرنەچچە قوينىڭ كاللىسى كېسىلدى، كىچىك قازانىدا گۆش قاينىدى، چوك قازانىدا

پولۇ دۇملەندى. سۇپىلار ئۇستىلىرىدىكى، باراڭلار ئاستىلىرىدىكى كىگىز - گىلەملەرگە سېلىنغان داستىخانلاردا نازۇ - نېمەت، مېۋە - چېۋە تۆكمە قىلىۋېتىلدى. قىيام ۋاقتىدىن كېيىن ياشلار سورۇنلىرى قىزىدى. قورۇملار پۇرقىراپ، رومكىلار پىرقىراپ، يىگىتلەر دىخسىراپ قالدى. قىز - چوكانلار گۈلدەك ئېچىلدى. يۇرت ئەلنەغمىچىلىرى ساز ۋە ئۇنىڭالغۇنى گېزەكلەشتۇرۇپ ئىشلىتىپ، مۇقاملاردا، كونا - يېڭى پەدىلەردە سورۇنلارنى چاڭ كەلتۇرۇۋەتتى. ئۇسسۇلچىلار پەرۋانىدەك ئايلىنىپ، كېپىنەكتەك لەپىلدەپ، كېيىكتەك سەكرەپ، مەيدىلىرىنى توزلاردەك، كۆزلىرىنى ئاھۇلاردەك ئوينىتىشتى، تەپكىلەپ يەر چىڭداشتى. كەپتەردەك مولاق ئاتقانلىرىمۇ، ئاق قۇدەك بويۇن سوزغانلىرىمۇ بولدى. خۇددى يېزا تۇرمۇشىنىڭ بارلىق قىزىقى، قايناش تاشقىنلىقى مەشەگە مۇجەسسەملەنگەندەك ئىدى. راھىلە تېخى ئەمدىلا 34 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان، تومۇرلىرىدىكى قېنى سوۋۇمىغان، كېلىشكەن جۇۋان تۇرۇقلۇقمۇ، يەنىلا ئويۇنغا قاتناشمىدى. مېھمان ئىكەنلىكىگە قارىماي ئادىتى بويىچە تۆشۈك ئىشلىرىغا يارەملەشتى. قىز تەرەپمۇ ئۇنىڭغا ئېرىقنىڭ نېمىچىلىك تۇغقان كېلەتتى. پەردە بىرھازا ئويۇن كۆردى، ئاندىن ئاپىسىنى ئىزلەپ ئوچاق بېشىغا چىقتى، تاپالمىدى. ئانىسى قازناق ئۆيدە نان، زەللە باشقۇرۇشقا يارەملىشۋاتقان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ شۇ تەرەپكە ماڭدى، ئاپىسىنىڭ قازناق دېرىزىسىنىڭ تۈۋىدە بىر ئايال بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يېقىنلاپ باردى. ئۇلار ياكى ئۇنى بايقىمىدى ياكى ئېرەڭ قىلمىدى.

— تېنى بېجىرىم، ساق ئىدىغۇ، قانداقسىگە...؟ — دېدى ئانىسى ھەرە چاققاندەك تولغىنىپ.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ــ رۇستەم دائىم باشقىلارنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئادەم ئىدى، باشقىلار ئۈچۈن جېنىدىن جۈدا بولدى.

جاۋاب بېرىۋاتقىنى مۇشۇ يېزىلىق ئايال بولسا كېرەك، پەرىدە تونۇمىدى. ئۇ ئايال ئېسىدەپ كۆز يېشى قىلدى، باش ياغلىقىنىڭ ئۇچىنى قايرىپ يېشىنى سۈرتتى.

ــ قانداقسىگە، قاچان، قانداقسىگە...؟ ــ راھىلە ئۆز-ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك، شۇ بىر سۆزنىلا تەكرارلاپ پىچىرلايتتى.

ــ ئىككى ئايدىن ئاشتى، ــ دېدى ناتونۇش ئايال يۇم-يۇم يىغلاپ، ــ بىر كۈنى نامازدىگەر ۋاقتى بىلەن ئۇ ئېتىزلىقتىن قايتىۋاتقانىكەن. مەھەللە يېنىغا كەلگەندە بىر قۇرۇق ھارۋىنى سۆرىگەن ئۇچ ئاتنىڭ بولۇشىغا چېپىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئاتلار ئۇركۈپ ھارۋىنى ئېلىپ قاچقانىكەن. كەنت باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدىن تۆت بالا يول چېتىدىكى قۇم دۆۋىسىدە ئويناپ ئولتۇرغانىكەن. ئۇركىگەن ئاتلار ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز ئويناۋاتقان ئاشۇ بالىلارنىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ بېرىپتۇ. قازا قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا قاپتۇ. رۇستەم "قېچىڭلار بالىلار!" دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئاتلارغا ئېتىلىپتۇ. ئۇنداق چاغدا ئاتلارنىڭ قان تولغان كۆزلىرىگە بىر نەرسە كۆرۈندۇ دەمسىز، كەلگەن پېتى رۇستەمنى تەرگە چۆمگەن قۇۋۇەتلىك كۆكرەكلىرى بىلەن ئۇرۇپتۇ. رۇستەم چەبدەس نەرسە ئەمەسمىدى، يانداق ئاتلارغا تەگمەي بىر سەكرەپلا ئىچ ئاتنىڭ بوينىغا مىنۋاپتۇ-دە، بېشىنى قۇچاقلاپلا يان تەرەپكە بۇراپتۇ. ئاتلار زورمۇزور ئوتىغا بۇرۇلۇپ، ھارۋىنىڭ بالىلار تەرەپتىكى چاقى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، بالىلارنىڭ باشلىرى ئۇستىدىن دېگۈدەك قىلغىنىچە ئەگىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. يا پەرۋەر-

دىگارا، نارسىدىلەرنى ئۆز قانىتىڭ ئاستىدا ساقلىغايسەن. مانا شۇ چاغدا ئىچ ئات بېشىنى پەسكە قاتتىق سىلكىپ رۇستەمنى دوملىتۇپ تىپتۇ. رۇستەم يۈگەنىگە چىڭ ئېسىلۋالغانىكەن. پۇتلىرى يەرگە تېگىشى بىلەنلا تىرەجەپ ئۇچ مېتردەك سۆرىلىپ بېرىپتۇ. بىراق بەرداشلىق بېرەلمەي يىقىلىپتۇ. قۇتۇرغان ئاتلار توختايدۇ دەمسز، هارۋا چاقى رەھمەتلىكنىڭ مېڭىسىنى چۈۋۈپ تاشلاپتۇ.

ــ ۋاي خۇدايىم، ــ راهىلەنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشتى، قوللىرى ئىختىيارسىز پەردىنىڭ مۇرىسىنى تۇتۇۋالدى.

ــ ئالتۇنىدەك ئادەم ئىدى، ياربېشىدىكى مازارلىقا كۆمۈپ قويدۇق. ئۇنىڭدىن نىشان بولۇپ قالغىنى قەبرىسى ئۈستىدىكى بىر دۆۋە توپا بولدى.

پەردىگە ئانىسى شۇركۈنۈپ كەتكەندەك بىلىندى. هېلىقى ئايالمۇ، راهىلەمۇ جىمىپ قالدى. پەردىگە شۇئان گويا پۈتۈن ئەتراپ جىمجىتلىققا چۆككەندەك، توي چۇقانلىرىمۇ بىردىنلا توختاپ قالغاندەك تۇيۇلدى. قازانىنىڭ كۈرۈلدىشى، قورۇمىلارنىڭ كاڑ-كۇڑى يىغا ئاۋازىدەك ئاڭلاندى. نەرىدىكى باراڭ ئاستىدىن كېلىۋاتقان مۇقام گويا تەمبۇر، دۇتار، قالۇنىنىڭ... ئۆكسۈشىدەك بىلىندى. پەردىگە هەممە نەرسە غەلىتە، گىچماچ، تېپىشماقتەك مۇرەككەپ، سىرلىق سېزىلدى. ئۇ يەردە ئادەم ئۆلگەن، بۇ يەردە توي بولماقتا. تويدا ناتونۇش ئايال مۇسىبەت يىغىسى يىغلىماقتا. پەردە ئىچىنى تىڭشاپ، هېلىقى رۇستەم دېگەن ئادەمنىڭ ئۆلگەنلىكىگە ئۆز يۈرىكىنىڭمۇ ئىچىشىۋاتقانلىقىنى بىردىنلا سەزدى. سەۋەبىنى دەماللىقا ئاڭقىرالمىدى. ئۇ ناتونۇش كىشىگە، ئانىسىنىڭ تونۇشى بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ؟ ياخشى ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈندۇر بەلكى. ئۇ پەردىدەك

ئۇيغۇر كتاب تۈرىيىكتى
www.uyghurkitap.com

بالىلارنى ئۆلۈم خەۋپىدىن قۇتقۇزغان تۇرسا...

راھىلە پەرىدەنىڭ مۈرىسىدىن قولىنى ئالماي قازناق ئۆيگە قايتتى. ئۇنىڭ چىرايى تۆمۈردەك ئىپادىسىز ئىدى. ئۇ قازناقتا بىردەم قاققان قوزۇقتەك ھەرىكەتسىز قېتىپ تۇردى. كېيىن قولىدىكى ئىشلارنى ۋە پەرىدەنى باياتىن پاراڭلاشقان ئايالغا تاپشۇرۇپ قويۇپ ئۆزى سىرتقا چىقىپ كەتتى. مېھمانلارنىڭ يېنىغا چىقىپ كېلەي، بىردەمدىلا قايتىمەن، دېدى.

سەل ۋاقىت ئۆتۈپلا، پەرىدە ھېلىقى ئايالنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ غىپپىدا تالاغا چىقتى. ئانىسىنىڭ مېھمانخانىغا ئەمەس، دەرۋازا تەرەپكە ماڭغانلىقىنى بايقىدى - دە، كەينىدىن سايىدەك ئەگەشتى. راھىلە دەرۋازىدىن چىقىپ كوچا بويلاپ، بىرسى قوغلاۋاتقاندەك يورغا قەدەمدە مېڭىپ كەتتى. ئەمدى پەرىدەگە سوكۇلداشقا توغرا كەلدى. ئۇلار ئىككى دوقمۇشتىن ئۆتۈپ كەنت چېتىگە چىقىشتى. قىرلار، ئېتىزلىقلار ئارىلاپ مېڭىشتى. قارىغاندا راھىلە بۇ يەرلەرگە ئوبدانلا تونۇش بولسا كېرەك، پەرىدەنى خېلىلا كەينىدە قالدۇردى. پەرىدە چىشىنى چىشلەپ يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كېتىپ باراتتى. تاشلاندۇق بوز يەرگە چىققاندا تۆپىلىكتىكى كىچىككىنە توغراقلىق، ئۇنىڭ نېرىسىدىكى كونا گۈمبەز، قەبرىلەر، ئۇ يەر - بۇ يەرگە سانجىلغان تۇغ - شەددىلەر كۆزگە چېلىقتى. پەرىدە دۆمبەللەرنىڭ دالدىسىدا يۈگۈرۈپ ئارىلىقنى قىسقارتتى. ئەمدى ئۇنىڭ ئانىسى زومچەك - زومچەك قەبرىلەرگە تولغان مازارلىققا كىرىپ كېتىپ باراتتى. پەرىدە مازارلىقنىڭ ئۆرۈلگەن كونا تېمىنىڭ يېنىغا كەلگەندە، راھىلە چەتتىرەك تۇرغان يېڭى قوپۇرۇلغان بىر قەبرە تۈۋىگە بېرىپ يۈكۈندى، ئۆلگۈچىنىڭ روھىناتىغا قول كۆتۈرۈپ ئىخلاس بىلەن

دۈئا قىلدى. پەرىدە پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ يېقىنلاپ بېرىپ، ياندىكى بىر قەبرىنىڭ دالدىسىغا تىزلاندى. بۇ يەردىن ئانىسىنىڭ يۈزى قىيپاش ئۇدۇل كۆرۈنەتتى. ئانىسى ئۈگدەۋاتقاندەك قىمىرلىماي ئولتۇراتتى. پەرىدە ئۇنىڭ ھەسرەتتە پىلدىرلاپ قالغان كۆزلىرىنى كۆردى. كۈن پاتقىلى خېلى بولغان، قاش تېخى قارايمىغانىدى. شەپەقنىڭ ئوت دېڭىزى ئۆچۈپ، يەر-كۆك ئارىسى كۈمۈش رەڭگە تولغانىدى. نېرىدىكى كۆجۈم مەھەللىلەر ئۈستىدە ئاقۇش ئىسلار تولغىناتتى. بۇ تۆپىلىكتە بولسا مەيىن شامال يۈزلەرگە بىلىنەر-بىلىنمەس ئېسەتتى. ئەتراپ گۇگۇم تىمتاسلىقىنىڭ ئىللىق قۇچىقىدا بىر كۈنلۈك ھاردۇقىنى چىقىرىشنى باشلىۋەتكەنىدى. تاغلارنىڭ كۆلەڭگىسى بېسىپ كەلدى. ھەممە نەرسە ئالدىرىماستىن كۈلرەڭلىك دۇنياسىدىن قارا رەڭ دۇنياسىنىڭ قوينىغا كىرىپ كېتىۋاتاتتى. پەرىدە ئانىسىنىڭ ئالدىدىكى قەبرە بېشىغا ئويۇلغان "رۇستەم... 1951 — 1981 - يىللار..." دېگەن خەتلەرنى ئىلغا قىلدى. شۇ چاغدا بىرىنىڭ يېنىك ئاھ ئۇرۇشى ئاڭلانغاندەك بولدى. پەرىدە ئەندىكىپ ئانىسىغا قارىدى. راھىلە ئۇھسىندى، ئۇلۇغ-كىچىك تىندى، تۆۋەن ئاۋازدا بىر نېمىلەرنى دېدى. پەرىدە قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلىپ "رۇستەم، ۋاي رۇستەم، مەن كەلگىچە جىمجىتلا كېتىۋالغىنىڭ نېمىسى؟ مەن سېنى چۈشەپ، چۈشەكەپلا يۈرۈپتىمەن، سەن بولساڭ مېنى تاشلاپ كېتىۋېرىپسەن..." دېگەن نادامەتلىك سۆزلەرنى ئاڭلىدى. راھىلە يەنە نېمىلەرنىدۇ پىچىرلاپ جىمىدى. پەرىدە ھاڭ-تاڭ قالدى، ھېچنېمىنى چۈشەنمىدى. باللارنى ئۆلۈم ئاغزىدىن تارتىپ چىقىرىمەن دەپ جان تالىشىۋاتقان ئادەمنىڭ ئۇنىڭ ئانىسىنى ئويلاپ تۇرغۇدەك ۋاقتى نېمە قىلسۇن؟ بولغان ھالەتتىمۇ

نېمىشقا ئويلىشى كېرەككەن؟ "تاشلاپ كەتتىڭ" دېگىنى نېمىسى؟ ئەزەلدىن پەرىدە كۆرۈپمۇ باقمىغان بىر ئادەم ئۇنىڭ ئانىسىنى ئۆزى بىلەن بىللە ئەگە ئېلىپ كېتەتتى؟ بىردىنلا پەردە بەزىبىر نەرسىلەرنىڭ تەكتىكە يەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ ئانىسى بۇ ئادەمگە ئامراق، بۇ ئادەم بىلەن بىللە گۆرگە كىرىشتىن... پەردىنىڭ بىر يېرىگە پىچاق سانجىلغاندەك بولدى، ۋارقىرىۋەتكىلى تاس قالدى. نېمىشقا؟ مەكتەپ بالىلىرىنى قوغداپ قالغان ئادەم بولغاچقا ئانىسى شۇنچە... ئۇنىڭ پىكىرلىرى چىگىشلىشىپ توختاپ قالدى. مازارنى قاراڭغۇلۇق قوچاقلىماقتا ئىدى، پەردىنى قورقۇنچ باستى، ئۇ ئانىسىغا قارىدى، ئانىسى بۇقۇلداپ يىغلاۋاتاتتى. كۆزلىرىدىن ياش قۇيغان ھالدا بارماقلىرىنى چىشلەۋاتاتتى. پەردە ئانىسىنىڭ بىغلىغانلىقىنى ئۆمرىدە كۆرۈپ باقمىغان، يىغلاشنى بىلمىدىغانلىقىنىمۇ تەسەۋۋۇر قىلىپ باقمىغانىدى. مانا كۈتۈلمىگەندە ئۇ ئادەمسىز جىمجىت مازاردا، قورقۇنچلۇق گۇگۇم قاراڭغۇلۇقتا، پەردىنىڭ كۆز ئالدىدا ئىچ-ئىچىدىن تۆكۈلۈپ قار-يامغۇر يىغلاۋاتاتتى. قاراڭغۇ بولغانلىقتىن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ يۈز شەكلى غەلىتە ئۆزگىرىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. مۇنچىلا كۆز ياشنىڭ نەدىن كېلىۋاتقانلىقى، نېمىشقا شۇنچە بۇلاقتەك بۇلدۇقلاپ قاياپ چىقىۋاتقانلىقىغا پەردىنىڭ ئەقلى يەتمىدى. ئولتۇرغان ئورنىدا بۇتتەك ھەرىكەتسىز قېتىپ قالدى. ھەيرانلىق ئۇنىڭ مېڭىسىنى تورمۇزلىۋالغانىدى. ئانىسى يىغا ئارىلاش يەنە بىرنەرسىلەرنى دېدى. پەردە دېمىنمۇ چىقارماستىن قۇلاق سالدى. "ئىككى دۇنيالىقىم ئىدىڭ، ئۆزۈمنىڭ جۇر-ئەتسىزلىكىدىن بىز قوشۇلۇپ ياشىيالمىدۇق. ۋاي قۇدرەتلىك خۇدا، نېمىشقا ئۇنى مەن توي قىلىشتىن بۇرۇنراق ماڭا ئۇچراشتۇرمىغان

بولغيدىك. نېمىشقا ماڭا مۇھەببەتىنى بېرىپ جۇرئەتىنى بەرمىگەن بولغيدىك؟ مېنىڭ بۇ ھاياتىم ئۈنۈك ئېلىپ تاشلىۋەتكەن تىرىنقىغىمۇ ئەرزىمەيتتىغۇ، شۇ كۈنى قېشىدا بولغان بولساممۇ كاشكى..." دېگەن ناللەرنى ئاڭلىدى. پەردىنىڭ يۇرىكى پۈچۈلاندى، ئېزىلىپ ئېرىپ ئاقتى، ئۇ ئەمدى خېلى نەرسىلەرنى چۈشىنىپ قالغاندى.

راھىلە ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ ئۇزاق يىغلىدى. بەلكى ئۇ رۇستەم بىلەن بىللە بولغان چاغلارنى ئەسلىگەندۇ، كەلگۈسىنىڭ كۈل رەڭ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭلى بۇزۇلغاندۇ، ئۆز-ئۆزىدىن نارازى بولۇشنىڭ يالقۇنىدا ئۆرتەنگەندۇ. مازارلىقىنى، پۈتۈن ئەتراپىنى كېچە دېگۈزى سەزدۈرمەي دەم تارتىۋالدى. ئاسمانغا راھىلەنىڭ كۆز يېشىدەك سۈزۈك يۇلتۇز چىقتى. دەسلەپ بىر، ئىككىسى، كېيىن ئۇچىنچى، تۆتىنچىسى... بارا-بارا مۆلدۈرلەپ تۆكۈلگەن ياشلاردەك بىراقلا كۆپىيىپ سان-ساناقسىز بولۇپ كەتتى. كېيىن بىر يۇلتۇز ئاسماندا ئىنچىكە، ئۇزۇن ئالماس شەمشەردەك يالتىراق ئىز قالدۇرۇپ كۆچتى. ئۇيۇقنىڭ، مازارلىقنىڭ چېتىگە يېقىن بىر يېرىگە چۈشكەندەك بولۇپ غايىپ بولدى. گويا بۇنىڭدىن بۇرۇن مەۋجۇت بولۇپ باقمىغاندەكلا نامۇ-نىشانسىز يوقالدى. پەردە چوڭلارنىڭ "ھەر بىر ئادەمنىڭ بىردىن يۇلتۇزى بولىدۇ، ئادەم ئۆلگەندە ئۇنىڭ يۇلتۇزىمۇ بىللە كۆچىدۇ" دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلىدى. يەنە كىم ئۆلدىكىن؟ بۇ ئۆچكىنى ھېلىقى رۇستەم دېگەن ئادەمنىڭ يۇلتۇزى بولۇپ يۇرمىگىدى، مەكتەپ بالىلىرىنى قوغداپ قالغانلىق خاسىيىتىدىن ئۇنىڭ يۇلتۇزى ئۇزۇنراق ئۆمۈر كۆرۈپ ئەمدى ئاققاندۇ، بەلكىم. پەردە ئىچىگە تىنىپ خېلى بىرھازا ئولتۇردى، ھاۋا سالقىن بولۇپ قالدى. پەردەگە يۇلتۇز تولغان ئاسمان كۆمۈش

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

نەقىش ئويۇلغان قارا كۆمىزنى پەسلىتىۋاتقاندەك، بەسىپ چۈشۈرۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى. پارچە تاملار، گۈمبەزلەر، قۇببىلار، قاقشال تېرەك، توغراقلار تەلەتى سەت مەخلۇقلاردەك، دۈمبە - ئىلىسلاردەك يىرگىنىشلىك قىياپەت، سۇرلۇك كۆرۈنۈشلەرنى شەكىللەندۈردى، تۈگ - شەددىلەر گويا ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى، مۇڭگۈزلىرى ئىدى. نەبىراقتىكى توغراقلىق قارا قەلئەدەك كۆرۈنەتتى. يوپۇرماقلار ئاللىقانداق شىلدىرلاپ، ئەنسىز ھېس قوزغىتاتتى. يېقىنلا يەردە شۇم ئاۋازدا ھوقۇش سايرىدى، پەردىنى سۇر باستى. سەبى يۈرىكى يۇمران ياپراقتەك تىترىدى، ئۇ كۆزلىرىنى ئانسى تەرەپكە يۆتكىدى. ئانسى جانسىز ھەيكەلگە ئوخشاپلا قالغانىدى. قاراڭغۇ كېچىدە، قورقۇنچلۇق مازاردا ھازىرلىق، مىسكىنلىك قىياپىتىدە يالغۇز يىغلاپ ئولتۇرغان ئانسىغا قاراپ ئىچى سىرىلدى. ئانسىغا ئېيتىدىغان نۇرغۇن سۆزلىرى بارلىقىنى، يۈرەك بېغىشىنى تاشتەك ئېغىر بېسىپ تۇرۇۋاتقىنى دەل شۇ سۆزلەر ئىكەنلىكىنى بىردىنلا سەزدى. ئۇ ئاستا - ئاستا سۇرۇلۇپ ئانسىنىڭ قېشىغا باردى. شەپىدىن سەگەكلەشكەن ئانسى بۇرۇلۇپ ئۇنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. پەردە قوزىدەك يۇمشاق ھەركەتتە ئانسىنىڭ بېقىنىغا كىرىپ بېشىنى ئۇنىڭ مۇرىسىگە قويدى.

ــ يىغلىمىساڭچۇ ئانا!

پەردە ئاران شۇ بىر ئېغىز سۆزنىلا قىلالىدى. بىراق شۇمۇ ئانىغا يېتەرلىك بولغان بولسا كېرەك، قولىنى سوزۇپ پەردەنىڭ بېشىنى سىلىدى. ئۇنىڭ ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالەتتە، نېمە مەقسەتتە شۇنداق قىلۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى.

1990 - يىل ئۆكتەبىر، ئۈرۈمچى.

سۆيۈملۈكنى سۆيمەسلىك گۇناھ

باشقارما باشلىقى مەنسۇر باشلاپ قالمىغان بولسا، ئايپاشا بۇ كىنونى كۆرگىلىمۇ كىرمىگەن بولاتتى. دېگەندەك، كىنونىڭ تايىنى يوق بولۇپ چىقتى، كىنوخاندا تاماشىبىنلار شالاڭ ئىدى، ئىكراندا ئەدەبىياتنىڭ ھەممە ژانىرلىرى بويىچە تولا يېزىلىپ، چاپلىنىپ تەمى قالمىغان يېڭىچە توي كۆرسىتىلۈاتاتتى. ئادەتلەنگەن فورمىلا بويىچە قىز كەمبەغەل، ئاكتىپ بىر يىگىتنى ياخشى كۆرەتتى، ئانىسى بولسا ئۇنى پۇلدار ئەتكەسچىگە بەرمەك بولاتتى. قىز ئانىسىنىڭ تويلۇقىنى كۆپ سېلىش ۋاستىسى ئارقىلىق سۆيگىنىنى رەت قىلىۋاتقانلىقىغا قارىشى تۇراتتى. پېشقەدەم ئىنقىلابى كادىر ئۆتمۈشنى ئەسلەپ بۇگۈننىڭ قەدىرىگە يېتىش ھەققىدە نۇتۇق سۆزلەيتتى. ۋەقەلىك سىياسىي تەشۋىقات مۇقامىدا، ئاخبارات خەۋەرلىرى قۇرۇلمىسىدا، قاتمال ئۇسۇلدا ئۇدۇل بايان قىلىناتتى. بۇ مەزمۇنلار ئىچكىرىنىڭ كىنو، تېلېۋىزىيە كىتابلىرى ئارقىلىق جامائەتكە ئاللىقاچان تونۇش بولۇپ كەتكەچكە، كىشىلەر بېشىنى كۆتۈرۈپلا ئاخىرىنى بىلىۋالالايتتى. كىنو قىز-يىگىت بىرلىشىپ ئۇلۇغ قۇرۇق گەپلەرنى ۋاقىراپلا ئاددىي-ساددا توي قىلىۋېلىش بىلەن تاماملىناتتى، كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى بەرمەيتتى. ئاپتورنىڭ كىنو ئىستودىيەسىدە ئىشەنچلىك ئارقا ئىشكى بار چالا ساۋات تەقلىتچى ئىكەنلىكىدە شەك يوق ئىدى، ھەتتا ئەدەبىياتتىكى شۆھرەتكە

قىزىقسىمۇ، ئەدەبىياتنى تۇزۇكرەك چۈشىنىشكە قۇربى يەتمەيدىغان ئايپاشا جېنىدا بۇ كىنونى "ماز كىنو ئىكەن" دەپ ياراتمىدى. بۇنداق تەقلىتچىلىكنىك ئەدەبىياتنىك راۋاجلىنىشىغا توسالغۇ بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى. بەزىلەرنىك شىنجاڭدا تۇرمۇش نەزىرى كەك، يېڭى مەسىلىلەرنى چوڭقۇر يورۇتقان ئەسەر يوق، دېگەنلىرى توغرىدۇر بەلكىم. شۇنچىلىك ئارقا ئىشكى بولغىنىدا ئىدى، ئايپاشا كىنو ساھەسىدە بىردىنلا نۇرلۇق يۇلتۇزدەك چاقناپ كەتكەن بولار ئىدى. ئامېرىكا، سوۋېت كىنو چولپانلىرىدەك، ياپونىيە، ھىندىستان سىنارىستلىرىدەك، ئەنگلىيە، گېرمانىيە، فرانسىيە رېژىسسورلىرىدەك... بولغان بولاتتى. ئىشقىلىپ، ئاددىيلاردىن ئەمەس، ئۇ ئاددىيلىقنى ياقتۇرمايدۇ، ئاتاقلىق، بەلكى ئاتاقلىقلارنىك ئاتاقلىقلىرىدەك...

ئايپاشانىك كاللىسى خىيالغا باي ئىدى، ئۇ تەسەۋۋۇرلىرىدىن خىيالىي مۇھىت پەيدا قىلىپ، شۇ مۇھىتتا كېزىشكە ئامراق ئىدى. ھازىرمۇ شۇنداق خىيال دەريياسىغا شۇڭغۇدى، كۆزلىرى ئېكرانغا تىكىلگەن بىلەن ئاستا-ئاستا كۆكۈل ئېكرانىدىكى سۈرەتلەرنى كۆرۈشكە باشلىدى:

— ئايپاشا، بۇ نېمىدېگەن مەزمۇنلىق ۋە چىرايلىق ئىسسم، — دېدى ئېگىز بويلۇق، ئالتۇن چاچلىق، يوغان كۆزلىرى دېڭىزدەك كۆپكۆك ئامېرىكىلىق بىر يىگىت ئۇنىڭغا تەكەللۇپ بىلەن، — دۇنيا دۇنيا بولۇپ، سىزدەك ئۇلۇغ، تالانتلىق سىنارىست ھەم رېژىسسورنى تېخى كۆرمىگەن، سىز ئىشلىگەن فىلىملەر جاھانىنى زىلزىلىگە كەلتۈرۈۋەتتى. بىزنىك ھوللۇۋود كىنو كارخانىمىز بىلەن ھەمكارلىشىشنى خالامسىز؟

ـــ بۇ ياق بىزنىڭ موئاۋىن دېرىكتورىمىز بولىدۇ، ـــ دېدى ھېلىقى ئامېرىكىلىقنىڭ يېنىدىكى ئۇنىڭدىن ياشىراق غەيۇر يىگىت. ئايپاشا ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئىشقى-مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرىنىڭ چاقناپ كەتكەنلىكىنى بايقاپ قالدى. "ئامېرىكا يىگىتلىرىمۇ چىڭ بولسا كېرەك" دېگەن خىيال كاللىسىدىن چاقماقتەك ۋالىلداپ ئۆتۈپ كەتتى.

ـــ باشلىقلىقمۇ ھەۋەس قىلغۇدەك ئىش، ـــ دېدى ئايپاشا لەۋلىرىنى تامشىتىپ، بىراق دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋالدى. مەنسەپخۇمارلىقنى شۇنداقمۇ چاندۇرغان بارمۇ، دەپ ئىچىدە ئۆزىنى ئەيىبلىدى. ئاندىن كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇشقا تىرىشىپ، تەۋەززۇ بىلەن دېدى:

ـــ ۋاي-ۋۇي، مېنى تەكلىپ قىلىۋاتقانلار ئەجەپمۇ جىق، پارىژ كىنو ئىستودىيەسى، غەربىي بېرلىن تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى، توكېيو كىنو ئىستودىيەسى، ئىتالىيە، ۋىنگرىيە، تۈركىيە، مىسىردىكى ئاتاقلىق ئىستودىيەلەر... ھازىرچە تەلىپىڭلارنى قاندۇرالماسمەنمىكىن دەپ قورقىمەن. بۈگۈن ئەنگلىيەدىن دۆلىتىڭىزلارغا ئالاھىتەن كېلىشىمدىكى سەۋەب، مەن ۋاشىنگىتوندىكى ئەڭ ئالىي مېھمانخانىدا ئاتاقلىق بىر يەھۇدى يازغۇچى بىلەن ئۇچراشماقچى ئىدىم. ئالەمشۇمول بىر ئەسەر ئۈستىدە ئىشلىمەكچىمىز، جانابلار...

ـــ قۇتلۇقلايمىز خانقىز، مۇۋەپپەقىيەت تىلەيمىز! ـــ دېدى دېرىكتور ئىللىق كۈلۈمسىرەپ، ئاندىن ھېلىقى ياش ياردەمچىسىگە بۇيرىدى:

ـــ ئەمدى سەن قايتىۋەرگىن يىگىت، مەن زامانىمىزدىكى ئاتاقلىق كىنو چولپىنى، ئاتاقلىق رېژىسسور، ئاتاقلىق سىياسىئون،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاتاقلىق يازغۇچى - شائىرە، مۇھتەرەملەرنىڭ مۇھتەرەمى ئايپاشا خېنىمنى پىكاپقا ئولتۇرغۇزۇپ، ۋاشىنگىتون شەھىرىنى ئايلاندۇرۇپ ئوينىتاي. كۆڭلىنى ئېچىپ ئالىي مىھمانخانىغا ئاپىرىپ قوياي، تەڭرى ئۇنى كەلگۈسىدە پۈتۈن دۇنيا ئاياللىرىنىڭ سەركەردىسى قىلىۋەتسە ئەجەب ئەمەس.

— ئۆزەمنىڭمىغۇ دۇنيا ئاياللىرىنى قوزغىتىپ، "خەلقئارا ئايال ئەدىبلەر بىرلەشمىسى" تەسىس قىلىش پىلانىم بار، — دېدى ئىلھاملانغان ئايپاشا قىن - قىنىغا پاتماي، — «خەلقئارا ئايال ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى» دېيىلسىمۇ بولىدۇ، ئۇنىڭدا «ئايال يازغۇچىلار جەمئىيىتى»، «ئايال ئارتىسلار جەمئىيىتى»، «ئايال دىراممىچىلار جەمئىيىتى» قاتارلىقلار بولىدۇ. «تانسا - دېسكوچىلار جەمئىيىتى»، «ناز - خۇلۇق جەمئىيىتى»، «كېچە سەتەڭلىرى ئۇيۇشمىسى»، «ئەرلەرنى ئېزىقتۇرۇش ھەمكارلىقى» دېگەنلەرنى قۇرۇشنىمۇ ئويلىشىپ كۆرۈش كېرەك. چۈنكى پۇل تېپىشمۇ مۇھىم - دە!

— بۇ ھېچكىمنىڭ ئەقلىگە كەلمىگەن ئىش ئىكەن، — دېدى دېرىكتور.

— بولمىسىچۇ، — دېدى ئايپاشا دېرىكتورنىڭ پىكىپىغا كىرىۋېتىپ ھاسىراپ، — بۇ دېگەن مېنىڭ كەشپىياتىم، بۇ يولدا نۇرغۇن ئەجىر قىلدىم، ھەركۈنى ھەرقايسى ئەل ئاياللىرىغا مېنىڭ ئەتراپىمغا توپلىنىش ھەققىدە يېرىم كېچىگىچە كۆيۈپ - پىشىپ خەت يازىمەن، تونۇشلىرىمنى، ھەتتا ئېرىمنى يۈگۈر - يېتىمگە چاپتۇرغان چاغلىرىممۇ بولدى. بىر قىسىم ئاياللارنى ھەرىكەتكە كەلتۈردۈم، بەزى باش قوشۇشلار بولۇپ ئۆتتى. مانا شۇنداق

ئۆمۈچۈكتەك تەرەپكە تور تارتىپ، كېچىنى - كېچە، كۈندۈزلى كۈندۈز دېمەي ئىشلىمەك ئوڭايمۇ. جاپا چېكىۋاتىمەن، ئامال قانچە؟ شۇنداق قىلىپ ئايال ئەدەبىياتشۇناسلار، سەنئەتكارلار رەئىسلىكى ۋەزىپىسى تارىخىي ھالدا مېنىڭ زىممەمگە يۈكلىنىدىغان ئوخشايدۇ.

— ئۆزىڭىزمۇ ئايال سەنئەتكارلارنىڭ ھامىيىسى بولۇشقا مۇناسىپ.

— مېنىڭچە يەنە جايلاردىكى، ھەرقايسى دۆلەتلەردىكى، پۈتۈن دۇنيادىكى بارلىق تەشكىلاتلارنى، جۈملىدىن سىياسىي گۇرۇھلارنى، پارتىيىلەرنى ئوتتۇرىدىن بۆلۈپ، شتاتلىرىنىڭ يېرىمى ۋە ھوقۇقلىرىنىڭ يېرىمىنى ئايالىلارغا بېرىش كېرەك. چۈشىنىشلىكمۇ؟ مانا مەسىلەن مۇنداق: بىر جەمئىيەتتە بەش ئەر رەئىس بولسا، چوقۇم بەش ئايال رەئىسمۇ بولۇشى كېرەك. ھەرقايسى پارتىيە مەركىزى كومىتېتلىرىدىمۇ، پادىشاھ ئوردىلىرىدىمۇ شۇنداق قىلىنىشقا تېگىشلىك. شۇنداق بولغاندىلا ئەر - ئايال باراۋەر بولىدۇ - دە!

— ياھ ئۇلۇغ بايقاش، ئۇلۇغ كەشپىيات ئىكەن بۇ، تەقدىر - لەشكە، تەبرىكلەشكە تېگىشلىك كاتتا مۇجىزە ئىكەن بۇ، ئايپاشا! — دېدى دېرىكتور رولىنىڭ ئارقىسىغا جايلىشىۋېتىپ، — قارىغاندا بىزنىڭ كىنو شەھرىمىزدە بىرەر رولغا چىقىپ قويىشىڭىز بىزگە مىسلى كۆرۈلمىگەن شان - شەرەپ، بايلىق ۋە بۇرۇلۇش، يۈكسىلىش ئېلىپ كەلگۈدەك.

— شۇنداق بولمايچۇ! — دېدى ئايپاشا تەمكىنلىك بىلەن، — ھوللۇۋۇد كىنو شەھرىنىڭ دۇنياۋىي تەسىرى كىچىك ئەمەسمىش، ئۇنچىلىك ئىش دېگەننى قولۇمنىڭ ئۇچىدىلا قىلىۋېتەلەيمەن.

پىكاپ گۈركىرەپ ئورنىدىن قوزغالدى، مانا ماتور بىرخىل

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

رىتمدا گۈرۈلدەپ سادا بەرمەكتە، گۈگۈم پەردىسىنى يېيىشقا باشلىغان ئوخشايدۇ، ئەتراپنى قاراڭغۇلۇق باسقىلى تۇرۇپتۇ، پاھ بۇ نېمىدېگەن كۆپ، رەڭدار چىراغلار، نېمىدېگەن كۈچلۈك ۋە رەڭگارەڭ نۇر. ھەممىلا يەرنى نۇر ھالقىسى، نۇر دەستىسى قاپلىغاندەكلا، ۋاشىنگىتون نۇر دېڭىزى، رەڭ ئوكيانمىدۇ-ھە؟ نېمىدېگەن ئېسىل شەھەر، سېھرلىكلىكى بىلەن دۇنيانىڭ باشقا ئېسىل شەھەرلىرىنىمۇ سايىسىدا قالدۇرغۇدەك، بۇ مەنزىرە نېمىدېگەن گۈزەل، نېمىدېگەن سۆيۈملۈك، سۆيۈملۈكنى سۆيمەسلىك گۇناھ!

ــ ياق، ھەممىدىن سىز گۈزەل، سىز سۆيۈملۈك، ــ دەپ پىچىرلىدى دېرىكتور ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ.

پاھ، بۇمغۇ ئامېرىكىلىقلارغا خاس ئەركىن ئادەم ئوخشايدۇ. سۆيگۈ مەيدانىدا دادىل، تەمتىرىمەس، پىشقان باتۇرلاردىن بولسا كېرەك. ئايپاشامۇ شۇنداقلىرىغا ئامراق، دېرىكتور كۈتۈلمىگەندە ھېچبىر ئىككىلىنىپ تۇرمايلا بىر قولىنى سوزۇپ ئايپاشانىڭ بوينىغا گىرە سالدى، يىگىت بولسا مانا شۇنداق بولسا... لېكىن، لېكىن، ئاپلا، ئالدى تەرەپتىن بىر بولكىۋاي چىقىپ قالدى، يېقىنلاشتى، پىكاپ بىلەن سوقۇشۇپ كەتمىگدى. دېرىكتور رولغا سول قولىنى قويۇۋالغان بولۇپ، يولغا قاراشتىن كۆپرەك ئايپاشاغا قارايتتى. تۇمشۇقىنى ھە دەپ ئايپاشاغا سوزاتتى، قاش-كىرپىك ئارىسىدىكى خەۋپتىن ئايپاشانىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلدى، چىرايى تاتاردى، كالپۇكلىرى ئاران مىدىرلاپ ئاستا پىچىرلىدى:

ــ ئاللا دېدىم شوپۇر، رولۇڭنى مەھكەم تۇت.

ــ سىز گۈزەل، سىز سۆيۈملۈك...

ـــ ئايپاشا يۈزىگە ئىسسىق تىنىقىنىڭ ئۇرۇلغانلىقىنى سەزدى، بولكۇاي ئۆتۈپ كەتتىمۇ ـ قانداق، ئۇقالمىدى، بەلكى بۇ چاقتىچە ئۆتۈپمۇ كەتكەندۇر. تىنىق سېسىقراق بولغاچقا سەسكەنگەندەكمۇ قىلدى. بۇمىغۇ مەيلى، ئۇ بۇنداق بۇس تىنىقلارنى تالاي ئۇچراتقان، مەنسۇرنىڭ تىنىقىمۇ شۇنداقراق ئىدىغۇ! ئوك كۆكسى يېقىملىقىنا مۇجۇلدى، ياق، بارغانسېرى قاتتىق مۇجۇلۇشقا باشلىدى، ئۆتكۈر بىر ئاغرىق مېڭىسىگە چىقتى. ئامېرىكىلىقلارمۇ ئايال زاتىنىڭ كۆكسىنى قاتتىق ئويناىدىكەنە، مەدەنىيەتلىك خەق تۇرۇپ قوپاللىقىنى قاراڭلار. ئايپاشانىڭ سول قولى ئىختىيارسىز ئوك كۆكسىنىڭ ئۇستىگە سوزۇلۇۋىدى، يۇڭلۇق قوپال بىر قولنىڭ دۇمبىسىگە تەگدى، ئۇ بوينىنى ئوڭغا بۇرىدى ـ دە، دەرھال ئېسىگە كەلدى، ئەسلىدە مەنسۇر كىنوخانىدىكى گىرىمەن قاراڭغۇ-لۇقتىن ياخشى پايدىلانماقتا ئىدى. بىر قولنى ئايپاشانىڭ ئورۇندۇقىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ بىلىنەر ـ بىلىنمەس گىرە سالغان، يەنە بىر قولنى بولسا ئوك بىلىكىنىڭ ئاستىدىن كىرگۈزۈپ ئوك كۆكسىنى مۇجۇپ ئويناۋاتاتتى، ئايپاشا ئاستا قىمىرلاپ مەنسۇرنىڭ قوللىرىنى ناز بىلەن يېنىك ئىتتەردى.

ـــ تۇزۇك ئولتۇرۇپ كىنو كۆرەيلى!

ـــ سىز گۈزەل، سىز سۆيۈملۈك...

ـــ ئۈيات بولمدۇ.

ـــ "ئۈيات دېگەن نان ئەمەس، قورساق تويمايدۇ" دەيتتىڭىزغۇ ئۆزىڭىز، قويسىڭىزا، سىزنى كىم بۇنچىلا سۆيۈملۈك يارالسۇن دەپتىكەن، سۆيۈملۈكنى سۆيمەسلىك گۇناھ.

ـــ ۋىيەي بولدىلا، كېيىن...

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ـــ گەپ قىلىڭ جېنىم، ئاۋازىڭىزمۇ مەن ئۇچۇن سازدىن يېقىملىق...

ئايپاشا ئەركىلەپ پىخىلداپ كۇلدى.

ئايپاشا چىرايى سۇتتەك ئاق، سارغۇچ چاچلىق سېمىز جۇۋان ئىدى، قەلەم بىلەن كۆكۈل قويۇپ سىزىلغان سۇنئى قويۇق قاشلىرى ئاستىدا قاپقارا كۆزلىرى ئويناپ تۇراتتى، سول مەڭزىدە يارىشىملىق مېڭى بار ئىدى، بويىنى قىسقا بولغىنى بىلەن چىشلىرى ئاپئاق سەدەپتەك پارقىرايتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن بولسا كېرەك، ئۇ كۇن بويى دېگۇدەك كۇلۇمسىرەپلا يۇرەتتى، غۇنچە بوي ئىدى، قىرقىم چېچىغا زىننەت تاغىقى تاقىۋالغان، قۇلىقىدا ئالتۇن هالقا، دىققاق بارماقلىرىدا ئالتۇن ئۇزۇكلەر يالتىرايتتى، كۆتۇرۇلۇپ تۇرغان يوغان كۆكسى كاناي ئېتەكلىك ئەتلەس كۆڭلەكنىگە پاتماي، ئۇنى هازىرلا يىرتىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى، قىپقىزىل بويالغان لەۋلىرى قوشۇلۇپ ئۇنىڭدا ياۋايىراق تۇس شەكىللەندۇرگەنىدى.

ئۇشتۇمتوت كىنونىڭ ئاۋازى ئۆچتى، رادىئو كانىيى غاژىلدىدى، دېكتورنىڭ قوپال ئاۋازى قۇلاق پەردىلىرىنىلا ئەمەس، پۈتكۇل كىنوخانىنى تىترىتىۋەتتى، دېكتور باشقارما باشلىقى مەنسۇرنىڭ دەرهال ئۆز ئىدارىسىغا قايتىپ يىغىنغا قاتنىشىشى كېرەكلىكىنى ئۇقتۇرۇۋاتاتتى.

مەنسۇر ئالدىراپ قالدى. ئۇ:

ـــ كىنونى تۇگىتىپ ئۆتۇشمە كۆرۈكىكە بېرىڭ. بىر سائەتلەردىن كېيىن مەنمۇ شۇ يەرگە ئۇنىمەن. هازىر بۇ يىغىنغا بارمىسام بولمايدۇ، بۇ جىددىي يىغىن، باشلىقلىرىمىز تولۇق قاتنىشىدىغان يىغىن، ـــ دېدى ـ ده، ئايپاشانى جايىدا قالدۇرۇپ، پالاقلاپ چىقىپ

كەتتى.

ئايپاشا كۆزلىرىنى ئېكرانغا تىكتى، ئۇ يەردە تويى بولۇۋاتقان قىز-يىگىتلەر سۈنئىي ھەردىكەتلەرنى قىلىپ، قۇرۇق شوئارلارنى توۋلاۋاتاتتى. ھە، ئايپاشانىڭ تۇنجى تويىمۇ بۇنىڭدىنمۇ ئېچىنارلىق بولغانىدى. ئۇنىڭ ئەقىل كۆزلىرى يەنە كۆكۈل ئېكرانغا يۆتكەلدى. ياشلىق چاغلىرىنىڭ، ئۆتۈپ يوقالغان ئۆمرىنىڭ بەزى كۆرۈنۈشلىرى ئارىلىشىپ قالايمىقان كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ تويى ئۇ خىزمەتكە چىقىپ ئۇزۇنغا قالمايلا ئۆتكۈزۈلگەن بولۇپ، قاباھەتلىك يىللارغا توغرا كەلگەنىدى. ئايپاشا يىراق بىر ناھىيىدىكى چېغىدا، ئامالسىز بىر ئالغاي ساتىراش بىلەن توي قىلدى. باري-يوقى بىرنەچچە كىتاب، بىر جۈپ ئىزناك، بىر جۈپ قەغەز قىزىلگۈل تويلۇقى بولدى. يەتتە-سەككىز ئادەم ناخشىمۇ، سازمۇ، ئۇسسۇلمۇ يوق قاراڭغۇراق كىچىك بىر ئېغىز ئۆيدە توي مۇراسىمىنى تۈگەتتى. تويبېشى بىرنەچچە ئېغىز تەبرىك شوئارى بىلەن نۇتۇقىنى باشلاپ، بىرنەچچە ئېغىز مەڭگۈ كونىرىماس تىلەك سۆزلىرىنى دەپ قويۇپ، ئولتۇرۇشنى ئاخىرلاشتۇردى. ئۇنىڭ پۈتۈن نۇتۇقىدىن باشنى ئايلاندۇرىدىغان، ئەقلىگە سىغمايدىغان سولچىل غالجىرلىقى پۇراپ تۇراتتى. ئايپاشا بۇ ئالغاي ئېرىنى ياخشى كۆرمىدى، ئۆز ئۆمرىدە بىرەر ئەرنى ئىچىدىن قايناپ ياخشى كۆرۈپ باققىنىمۇ يوق. بۇ قاغىش تەككۇر تەقدىر ئۇنىڭغا شۇنداق پۇرسەتنى بەرمىگەن تۇرسا... بەلكى بۇ ئۇنىڭ بىرەر يىگىتنى ياخشى كۆرۈش يېشىغا يېتىشكە ئۇلگۈرمەيلا ئىپپىتنى يوقىتىپ قويغانلىقىدىن شۇنداق بولغاندۇ. بەلكى ئابروي، شۆھرەت، بايلىق ۋەسۋەسىسى، كىشىلىك دۇنياسىدىكى بارلىق ئەيش-ئىشرەت، كەيپى-ساپا لەززىتىگە بولغان

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئارتۇقچە ھەۋەس ئۇنىڭ قەلبىگە بالا چېغىدىنلا سىڭىپ كىرىۋالغان-لىقتىن شۇنداق بولغانىدۇ. شۇڭلاشقا بۇ ئىشتا ئۇنى ئارتۇقچە ئەيىبلەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ. ھەۋەسنىڭ ئۆزىمۇ ئەيىب ئەمەسقۇ. ئادەم بار يەردە ھەۋەسمۇ بولىدىغۇ، تۇرمۇشنىڭ مۇرەككەپلىكچۇ تېخى. كىچىكىدە ئالدىنىپ قېلىشىغۇ ئۇ ئارزۇ قىلمىغانىدى. ئايپاشا تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى ياخشى پۈتكۈزەلمىدى. بىراق كۆڭلىدىن چوڭ شەھەرگە ئوقۇشقا بېرىش، نام-ئاتاق چىقىرىش ئارزۇيىنى تەرك قىلالمىدى. ئۇنى مانا شۇ چاغدا چوڭ شەھەردىكى بىر تېخنىكومىدىن ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشقا كەلگەن بىر ھارامزادە مۇئەللىم ئاسانلا ئوۋلىدى، ئوقۇشقا ئېلىش يەمچۈكى بىلەن ئازدۇردى. شۇ ئېزىتقۇ مۇئەللىمنىڭ ئۇنى لاي سۇ ئاقىدىغان ئۆستەڭ بويىدىكى جىگدىلىككە قانداق ئېلىپ چىققانلىقى ھېلىمۇ ئېسىدە. ئەسلىدە ئايپاشادا ھېچقانداق شەھۋانىي تۇيغۇ يوق ئىدى، پەقەت شەخسى غەرەز ئۆزىنى كۆرسىتىپ، ئۇ مەس-ئەلەس ھالدا چامداپ شۇ يەرگە باردى. شۇ چاغدا ئايپاشا، ئازراق ئىزامۇ تارتتى، قارشىلىق ھەرىكەتلىرىنى قىلماق بولدىيۇ، نېمىشقىدۇر قىلمىدى، بەكمۇ كۆپ تارتىشىپ كەتمىدى. شۇ مىنۇتلارنى ئۇ ھەرگىز ئۇنۇتقىنى يوق، ئۇنىڭدا بىرئاز ئەندىش، قورقۇش، پەرىشانلىق بار ئىدى، بېشى گاراڭ بولدى، ئۆزىنىڭ چىملىققا قاتتىق بېسىلغانلىقى، ئېتىكىنىڭ قوپال يات بىر قولدا قايرىلغانلىقىنى غۇۋا سېزەتتى. ئۇ ئۆزىنى ئۇنىڭغا شۇنداق تاپشۇرۇۋەتتى، ئادەملەر دائىم ئېيتىپ ئادەتلەنگەن نومۇس، ۋىجدان دېگەنلەر بىر چەتتە قايرىلىپ قالدى. بىرئازدىن كېيىن قىزىقچىلىقتا ئۆزىمۇ تۇزۇك تونىمايدىغان ھېلىقى ساياقتا بىلە-بىلمەي چىرماشتى، ئۇ ھايات يولىدا تېيىلىپ

كەتتى، شۆھرەتپەرەسلىك قىسمىتىنىڭ قاينىمىغا يۆگمىشىپ كىرىپ كەتتى. مۇئەللىم ئورنىدىن تۇرغىنىدا تۇرغىسى كەلمەي بوشىشىپ نەم چىملىقتا خېلىغىچە سوزۇلۇپ ياتتى، ئاسمانغا كۆز تىكتى، بىر پارچە بۇلۇتنى شامال سوقۇپ، ئەسكى لاتتەك سالۋارتىپ قويغان ئىدى. تەمىنى بىلىپ بولغىچە ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ مىنۇتلار ئايپاشادىن، ئايپاشانىڭ ھاياتىدىن زادى نېمىنى يۇلۇپ كەتتى؟ ئۇ ئورنىدىن تۇرغاندىن كېيىن دەسلەپتە قورقتى، چۈش كۆرۈۋاتقاندەك، ھەممە نەرسە غۇۋادەك، ئېنىق پەرق قىلغىلى بولمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى. بىراق پاكىت رەھىمسىز بولىدۇ، بۇ يەرگە كەلگەندە ئۇ يۈزى ئېچىلمىغان قىز ئىدى، قايتىقاندا تۇرمۇشنىڭ مەخپىي تەرەپلىرىنىڭ سىرلىرىنى چۈشىنىپ قالغان چوكانغا ئايلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ باشقا ئادەمگە ئۆزگەردى، ھېسسىياتىدىمۇ، ئەقلىدىمۇ، ھەربىرىكەتلىرىدىمۇ ئۆزگىرىش بولدى، ۋۇجۇدىنىڭ چوڭقۇر ئىچكى قاتلىمىدا چۈشىنىكسىز بىر ئېزىنتىقۇ كۈچ باش كۆتۈردى. "بۇمۇ بولىدىغان ئىش ئىكەنغۇ" دېگەن خىيال چاپلاشتى، يەڭگىل نازلىق كۈلكىنى ئۆزىنىڭ دائىمى ھەمراسى قىلىدىغان بولدى. كوچىلاردا يىگىتلەرگە قايرىلىپ، ئىشخانىلاردا باشلىقلارغا قادىلىپ قارايدىغان بولدى، بىرەرسى كۈلۈپ قويسىلا يۈرىكىگە ئوت كەتكەندەك بولاتتى. نومۇس، خورلۇق تۈيغۇسى، كىشىلىك غۇرۇرى دېگەن ئۇقۇملار كۆز ئالدىدا ئاستا-ئاستا ئۆز مەناسىنى يوقاتتى، ئۇ ھېلىقى تېخنىكومدا ئوقۇش داۋامىدا پومزەكتەك قولدىن-قولغا ئۆتۈپ يۈردى. شۆھرەت-ئابرويغا تارتىشقاچقا، تاۋار بولۇپ بازارغا چىقىپمۇ كەتمىدى. لېكىن خالىيراق جاي تاپسىلا ۋاقتىنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتمەيدىغان بولدى. ئاشلىق جىددىي چاغلار بولغاچقا،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

دەسلەپ بىر مەكتەپ ئاشپەز قولىغا نورمىدىن سىرت ئاز-تولا ئاش-نان تۇتقۇزۇپ ئەخمەق قىلدى. كېيىنرەك شوئارتەرىقسىدىكى ئەبجەش قوشاقلارنى يازىدىغان بىر تەلۈە ئۇنىڭ بىلەن دوست بولدى. ئايپاشا دەپسەندە بولسىمۇ گۈللىرى تېخى تامامەن توزۇپ تۈگىمىگەن سۈيگۈ بېغىنىڭ ئىشكىنى ئۇنىڭغا ئېچىپ بەردى. ئىست، چوڭ سەكرەش قوشاقلىرى توقۇپ ۋېچىرلاپ يۈرىدىغان بۇ زامانىۋىي قوشاق سەۋدايىسى زەيپانە ئىكەن، گول ئۇزۈشكە ئىقتىدارسىز چىقتى. كۆڭلى قالغان ئايپاشا ئۇنى تاشلاندۇق كىشىلەر قاتارىغا تاشلىۋەتتى، مانا ئەمسە دەپ بىرنەچچە شاپ بۇرۇتلۇق ئىشچى بىلەن بۇقۇلدىشىپ كۆڭۈل ئاچتى، ئۇلارنىڭ قولى كەڭ ئىدى. مەكتەپ پۈتكۈزۈپ، ئۆز ناھىيىسىگە قايتىقاندىن كېيىن بىر رەسسام ئۇنى ئاشنا قىلىۋالدى، ئويىنى ئوي، دۆڭنى دۆڭ دېمەي سۆرەپ يۈردى. بىراق توي قىلغىلى ئۇنىمىدى، بارا-بارا يامان ئاتىقى چىقىپ تۇردى. بۇ غەۋغانى توي قىلىش يولى بىلەن باستۇرۇۋېتىش كېرەك بولدى، شۇنداق قىلىپ ھېلىقى ئالىغاي ساتىراش بىلەن توي قىلدى، بىراق ئاردىدىن بىرنەچچە ئاي ئۆتە-ئۆتمەيلا غەۋغا قايتا باش كۆتۈردى. «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» مىسلىسىز مۇدھىش بورانلارنى چىقىرىۋاتقان چاغلار ئىدى، قانداقتۇر بىر ئاممىۋي تەشكىلاتنىڭ ئادەملىرى ئۇنى بىر پۇلدار ھايانكەشنىڭ قوينىدا ياتقان يېرىدە تۇتۇۋالدى. قاراڭغۇ ئۆيگە بىر كېچە قاماپ قويدى، كېچىدە ئىككى بۇزۇق كاتتىباش كىرىپ ئۇنى خورلىدى، ئەتىسى بويىنىغا ئۆزىنىڭ كەش، مارجانلىرىنى ۋە يىپقا تىزىق قىلىنغان شاپاقلارنى ئېسىپ، پېشانىسىگە "شاپاقچى" دېگەن خەتنى چاپلاپ، ناھىيە بازىرىنى ھارغىچە ئايلاندۇرۇپ سازايى قىلدى، گويا

ئۆزلىرى بۇزۇقچىلىقىغا قارشى تۇرۇۋىدىغان كىشىلەردەك چىڭقىلىپ شوئار توۋلىدى. بەزىلەر شۇنداق، ئاخىرىمى ئەسكى ئىش قىلىدۇ، كۈندۈزى باشقىلارنى ئەسكى ئىش قىلدىك دەپ ھەسسىلەپ قاتتىق جازالايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئەسكى ئىشلارغا قارشى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقچى بولۇشىدۇ. بۇمۇ ھاياتتىكى سەھرىلىك ئويۇن، ئايپاشا بۇ ھۇنەرنىمۇ ئاشۇ ساۋاقتىن ئۆگەنىدى. ئۇ ئەسلى ئەسكى ئەمەستى، كىشىلەر ئۇنىڭغا ئەسكى بولۇشنى ئۆگەتتى، ئۇنى ئەسكى قىلىۋەتتى. ۋاي ئۇ شورلۇق كۈنلەر دەردىدىن پەندىيات! شۇ كۈنى كەچتە ئالىغاي ئۇنى ئۇچ تالاق قىلدى، ئايپاشا ئۆيدىن چىققىلى ئۇنىمىدى. بىرنەچچە كۈنلۈك پاناھلىق تىلىدى، ئەتىسى بولسا كىگىزنى ئۆگزىگە ئەپچىقىپ ئاپتاپقا سالدى. شوتىنىڭ يۇقىرىدىكى ۋاخىنىسىنى بوشىتىپ قويىدى، كەچتە ئالىغاي غەرق مەست كەلگەندە "كىگىزنى ئەپچۈشۈپ بەرسىلە!" دەپ يالۋۇرۇپ ئۆگزىگە چىقاردى، ئالىغاي شوتىدىن يىقىلىپ بويىنى قاتتىلىنىپ قازا تاپتى. ئايپاشا بىلىگە ئاق باغلاپ، بېشىغا ئاق رومال سېلىپ، ئىككى چاقىرىم يەرگە ئاڭلانغۇدەك ھۇقۇيىتىپ يىغلىدى. ئالىغاي ئىگە-چاقسىز يېتىمەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەككە ساتىراش ئىدى، كېلىشمۇ، كېتىشمۇ ئوخشاشلا قاراڭغۇ پېتى دۇنيادىن ئىزسىز غايىب بولدى. پەلەك گەردىشىنىڭ كارامىتى كۆپ، ئەرسىز كۈنلەر بەزىدە ئىشرەتتە، بەزىدە كۈلپەتتە، بەزىدە يۇگۈرۈپ، بەزىدە سۆرۈلۈپ ئۆتتى. ئىككىنچى ئېرىنىڭ قۇلىقى ئېغىرراق، كۈنلىكى چىگىراق ئىدى، شۇڭا ئۆي ئۆي بولمىدى، ئۇنىڭدىن ئەرگە تەگكەن بىلەن تەگمىگەنىنىڭ ئارسىدىراق ئايرىلدى. كېيىن باشقا بىر يۇرتتىن ئەر تاپتى، بۇ ئەرنى تېپىش تەسكە چۈشتى، نۇرغۇن ئازابلارنى تارتتى، ئوچۇق

چىراي كەلگەن بۇ ئادەم ھازىرمۇ ئۇنىڭ ئېرى. ئۇ بەزى تۇغما نۇقسانلاردىن خالى بولمىسىمۇ ھەر ھالدا يۇمشاقباش چىقتى، "تېپىشمىغۇچە ئېلىشماس" دېيىشكىنى شۇدۇ بەلكىم. بۇ جەريانىدا ئايىپاشا ھايات سىناقلىرىدا پىشىپ باردى، ياسىنىپ - تارىنىشقا كۆگۈل قويىدىغان بولدى، كىشىلەر قەلبىنى قانداق مەھلىيا قىلىشنى تەتقىق قىلدى، ئەرلەرنىڭ خىلمۇخىل ھېس - تۇيغۇلىرىنى چاپسان سېزىۋېلىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈردى، ئەرلەر ساقال تاشلىغاندا ئاسانلا ماقۇل دېمەيدىغان بولدى، ئۇنداق ئىشلارنى ئويلىمىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىشنى، بىرەر ئەرگىمۇ قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزۇپ باقمىغانىدەك ئەندىكىدىغان، يالغاندىن چۆچۈپ توۋلىۋېتىدىغان غىلجىڭلىقلارنى ئۆگەندى. ھەتتا بەزىدە ئەرگە ئۆزىنى تاشلىغۇدەك بولۇپ كەتكەندىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالىدىغان، ئەرلەرنى قايتا - قايتا يالۋۇرتقۇزىدىغان، تەشنا قىلىپ ۋەدە ياكى نەپ ئالغاندىن كېيىن تارتىنىغان قىياپەتتە نازلىنىپ چىراي ۋە قۇچاق ئاچىدىغان بولدى. سادىلىق، پاكلىق، مەرتلىك، ۋاپادارلىقنىڭ ساختا كۆرۈنۈشلىرىنى ئالماشتۇرۇپ نىقابلىنىشقا ماھىر بولۇپ كەتتى، ئېرىنىڭ قويىندا كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ يېتىپمۇ يالغان گەپ قىلىۋېرىدىغان بولدى. ۋاي ئىسىت، بۇ ئېرى بىلەن بولغان تويمۇ شۇنداق ئاددىي، غورۇگۈل، خۇددى مۇنۇ ئېكراندا كۆرسىتىلۋاتقان تويدەك تەلۋە كەيپىياتتا ئۆتكەن ئىدى. ياماڭ ئىشتىنمۇ بەزىدە ياخشى نەتىجە كېلىپ چىقىدۇ. بۇ ئاچچىق، ئازابلىق تۈرمۇش داۋامىدا ئۇ نام - ئاتاق چىقىرىشقا يول تېپىۋالدى، ھېلىقى لاۋزا قوشاقچى، پوخۇر رەسسام ياكى باشقا ئۇلپەتلىرى بەرگەن تەسىرلەردىنمىكىن، شۆھرەت مەستانلىقى كۈچىيىپ كەتتى، بەلكىم شۇرى قۇرغۇر قوشاقچى

بىلەن بەلى مەھكەم رەسسامنىڭ ئانچە-مۇنچە بەيىتلارنى پوملاپ بېرىپ، بەزى گەزىت-ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرۇپ يامان ئۆگىتىپ قويغانلىقىدىن بۇ كىسەل ئېغىرلىشىپ كەتكەندۇ. بەلى بوش ئەبجەش قوشاقچى ئۆزبېكچە، تاتارچە شېئىرلاردىن ئەپلەپ-سەپلەپ كۆچۈرۈشنى ئۆگەتتى، كېيىنچىرەك ئۇنىڭ ئۆزىمۇ كۆچۈرۈپ-ئۆچۈرۈپ يۈرۈپ بىر نەرسىلەرنى قۇراشتۇرىدىغان بولۇپ قالدى. مۇھەررىرلەرگە ئۇچرىغاندا "ئايالىلارغا ئېتىبار بېرىلمىشى كېرەك" دېگەن ۋەئىسكىنى ئېگىزرەك كۆتۈرۈدىغان بولدى، قاش-كۆزلىرىنى مەنالىق سۈزۈپ كۈلۈشلىرى ھەققىدىغۇ توختىلىش ئارتۇقچە. شۇنداقتىمۇ مەتبۇئات يولى ئوڭغۇل-دوڭغۇل بولىدىكەن، بارا-بارا بۇ نەرسىلەرنى ئۆز تېنىدىن نەپ بېرىش شەرتلىرى بىلەن بولسىمۇ ئېلان قىلدۇرۇشنىڭ يولىنى ئىزلىنىپ تاپتى. ناھىيىدىن شەھەرگە، ۋىلايەتكە دېگەندەك قاتلاملىمۇ قاتلام يامىشىپ مەتبۇئات قازىنىڭ قېشىغا يېقىنلاشتى. يۆتكىلىش يوللىرىدىكى بەزى قېيىن توسالغۇ-لارنىمۇ ئۇنىڭ ياش نازلىق بەدىنى بۆسۈۋەتتى. يېڭى ئورۇندا نىشانلار دائىرىسىغۇ تارايدى، بىراق ئۇلارنىڭ ياش نىسبىتى يۇقىرىلاشتى، بىر قولدا بولسا زىيانكەشلىك پىچقىنى چىڭ تۇتتى. ئېرىنى مەنسەپ ئورۇندۇقىغا ئىتتىرىپ چىقىرىش ئۈچۈن زۆرۈر بولۇپ قالغاچقا، ئۆزىگە ياردەم قىلغان ئاق كۆڭۈل ئادەمگىمۇ نۇرغۇن قېتىم زىيانكەشلىك قىلدى. بۇنىڭدىمۇ ئاياشا ئەيىبسىز، شۇنداق قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالغان تۇرسا، بىكاردىن-بىكار زىيانكەشلىك قىلغىلى ئۇنىڭ بېشىنى ھەرە چېقىۋالغانمىدى؟! بۇنداق زۆرۈرىيەتتىن باش تارتقاندا مەنسەپ ئالغىلىمۇ، شۆھرەت چوتقىسىغا چىققىلىمۇ بولمايدۇ-دە! ئەمەل-شۆھرەت، سەن نېمىدېگەن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سۆيۈملۈك ـ هه! سۆيۈملۈكنى سۆيمەسلىك گۇناه، قانداق قىلغۇلۇق، بۇ دېگەن شۇنداق جاهان.

ئايپاشانىڭ بېشى چىڭقالدى، غوڭۇلداشقا باشلىدى، پۈتۈن ئەتراپ غوڭۇلداۋاتقاندەك بىلىندى، گويا جىمىي جاهان هەرە كىرىۋالغان يوغان قاپاققا ئوخشاش غوڭۇلدىماقتا ئىدى، ئايپاشا كۆزلىرىنى يۇمدى. بىلىكىنى ئالدىدىكى ئورۇندۇققا قويۇپ، بېشىنى بىلەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويدى. يۈرىكى موللاقلاۋاتقاندەك قىلاتتى، غوڭۇلداش ئاستا ـ ئاستا پەسەيدى، بىراق بېشى تېخىچە چىڭقىلىقلىق ئىدى، كىمدۇر بىرى يېنىك نۇقىدى، ئايپاشا ئېرىنچەكلىك بىلەن بېشىنى كۆتۈردى، قېشىدىلا بىر ئايال خىزمەتچى تۇراتتى:

ـــ كىنو تۈگىدى، ئۆيگە قايتىپ دەم ئالسىلا.

دەرۋەقە كىنوخانىدا ئادەم قالمىغانىدى، ئايپاشا ئالدىراپ ئورنىدىن تۇرۇپ پايپاسلاپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى، ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە كەينىگە قايرىلىپ هېلىقى خىزمەتچىدىن سورىدى:

ـــ كېيىنكى مەيداندا نېمە كىنو قويۇلىدۇ؟

ـــ «بېرلىننىڭ ئىشغال قىلىنىشى».

ئايپاشا بۇ كىنونى كۆرگەنىدى، ئۇ قول سائىتىگە قاراپ قويۇپ ۋاقىتنىڭ يېتەرلىك ئىكەنلىكىنى سەزدى ـ دە، ئۆتۈشمە كۆۋرۈككە پىيادە بارماقچى بولدى.

كوچىدا ئادەم مىغىلدايتتى، ئاپتوبۇس، كوڭكىلار سان ـ ساناقسىز موكىلاردەك ئۆتۈشۈپ تۇراتتى، شاۋقۇن ـ سۈرەن كۈچلۈك ئىدى، ئايپاشا دەرەخ سايىلىرىنى تاللاپ، بېلىنى تولغاپ، قىسىپ دەسسەپ مېڭىپ كەتتى. «بېرلىننىڭ ئىشغال قىلىنىشى» دېگەن كىنونىڭ كۆرۈنۈشلىرىنى ئەسلەشكە تىرىشىۋىدى، ئېتىلىۋاتقان

ئوقلار، هۇجۇمغا ماڭغان ئەسكەرلەر سەپلىرى، دۇربۇن تۇتقان سەنگۈنلەردىن باشقا كۆرۈنۈش كۆزگە كۆرۈنمىدى. "ئۇرۇش نەقەدەر سەلتەنەتلىك، شۆھرەتلىك ۋە قىزىقارلىق ئىش ـ ھە! دەپ ئويلىدى ئايپاشا، ـ ئۇرۇش قوزغىتىشنى ئويلاپلا، ھەممىنى پارا-كەندچىلىككە سېلىپ ئۆتكەن ئۇرۇشخۇمار كاتتىلارمۇ بولغانغۇ..." ئۇنىڭ ئارزۇلىرى يەنە قانات قاقتى، ئايپاشامۇ ئۇرۇش قوزغىيالىسا، مىليون كىشىلىك چوڭ ئوپېراتسىيەلەردە سەنگون، ياق، ئايال باش قوماندان بولسا قانداق ياخشى بولار ئىدى، شۆھرەت ـ ئابرۇي دېگەنلەر ئۇنى كۆمۈۋېتەرمىدىكى. ئۇرۇش دېگەننىڭ ئۆزى چۆچەكلەردىكى تىللا ياغدىغان دەرەخكە ئوخشاش ھېكمەتلىك نەرسە، غولىغا ئېسىلىپ سىلكىپلا بەرسىڭز بولغىنى، شۆھرەتمۇ، ئىناۋەتمۇ، سۆيلەتمۇ، مەنسەپمۇ، بايلىقمۇ تىللادەك تۆكۈلگىنى تۆكۈلگەن، تۇگمەيدۇ، يۇتمەيدۇ، دەرەخزارىدىكى ياپراقلار ئارىسىدىن يەرگە تۆكۈلگەن كۇن شولىسىنىڭ سانسىزلىقى ۋە ئالتۇنرەڭلىكى ئۇلارغا مىسال بولالايدۇ. ئۇنىڭدىن تېخى تالانتىمۇ يېغىپ قېلىشى مۇمكىن، مانا مەسىلەن، بىرنەچچە تومۇق رومانىنى ئەمدىلا يېزىپ تۇگىتىپ، نەشرىياتقا تېخى بېرىپ ئۇلگۈرمىگەن قېرى يازغۇچىلاردىن بىرەرىنى تېپىپ، "ۋائىلا" قىلىپ مىشەك مانتىسى يېگۈزۈۋېتىش كېرەك، رومان ئايپاشانىڭ نامىدا چىقىۋېرىدۇ. ئۆلگەن ئادەم سۆزلىيەلەمتى، سىرىنى بىلدۈرگان بىرەر ئادەمنى ئەرز قىلسىمۇ ئاقتۇرالامتى، ياكى بولمىسا ياخشىراق بىرەر يازغۇچىنى ئۆيگە قاماپ قويۇپ ئۆزى ئۇچۇن ئەسەر يازغۇزسىمۇ بولىدۇ، ياشىراق بولسا ئاشىنىسى، چوڭراق بولسا خىزمەتچىسى ۋەھاكازا. يەنىلا ھەممە ئامەتنىڭ ئالدىنقى شەرتى ئۇرۇش، ئۇرۇش. ئۇنىڭ

خىيال ئەينىكىدە ئۇرۇش كۆرۈنۈشلىرى بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى:

— جانابلار، دۇشمەن مۇداپىئەسى بەكمۇ كۈچلۈك تۇرىدۇ، — دېدى ئايپاشانىڭ باش قوماندان ئېرى شتابتىكى يېشىل مۇۋت قاپلانغان ئۈزۈن شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇرغان سەنگۈنلەرگە كۆز يۈگۈرتىۋېتىپ.

— ئوڭ قاناتتا مەغلۇپ بولدۇق، — دېدى بىر سەنگۈن بېشىنى مەيدىسىگە سانگىلىتىپ.

— سول قاناتتا تالاپەت ئېغىر، ئەمدى چىداشلىق بېرەلمەيدىغان ئوخشايمىز، — دېدى يەنە بىر سەنگۈنمۇ كۆزىنى يەرگە تىكىپ.

— پۈتۈن ئارمىيە خەتەر گىرۋىكىدە، ھالاكەت بىزگە قاراپ ئەجەللىك قارائاغۇ قوينىنى ئېچىپ كېلىۋاتىدۇ، — دېدى چاچلىرى پاختىدەك ئاقىرىپ كەتكەن بىر قېرى سەنگۈن كۆزلىرىگە لۆممىدە ياش ئېلىپ، — خۇدا ھەققى، ئەمدى چېكىنەيلى باللىرىم.

— دۇشمەن قايتارما ھۇجۇمغا تەرەددۇت قىلىۋاتىدۇ، بۇ قايتارما ھۇجۇمدا، — دېدى باش قوماندان ھەربىر سۆزىگە سالماق ۋەزىن بېرىپ، — بىزنى قورشىۋېلىپ پاك-پاكىز يوقىتىۋېتىشى مۇمكىن. مەندىن بۇيرۇق: چېكىنىڭلار!

— ياق، چېكىنىشكە رۇخسەت يوق! — دەپ توۋلىدى ئايپاشا شتاپ بوسۇغىسىدا تۇرۇپلا، — چېكىنىش خائىنلىقتىن دېرەك بېرىدۇ.

— ھاماقەت، — دېدى قوماندان ئۆز خوتۇنى ئايپاشاغا بۇرۇلۇپ مەڭىستەسلىك تەلەپپۇزىدا، — چىق بۇ يەردىن، شاتۇتىڭنى باق، خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن ئەقلى قىسقا، ھەممىگە چات كېرىۋالىدىغان خوتۇننىڭ ئۆزى بىر ئاپەت.

شۇ چاغدا ئايپاشا شۇنداق چاپسان ۋە چاقىقان بىر ھەرىكەت قىلدىكى، ئۇنى ئادەم بالىسىنىڭ كۆزى ئىلغا قىلالمايدۇ، ئەقىل تەسەۋۋۇر قىلىپ يېتىشەلەرمىكىن - تاڭ؟ ئۇ كۆز قارىچۇقى قىمىرلىغۇچە بولغان ئارىلىقتا ئىشكتىكى جىسەكچىنىڭ ئاپتوماتىنى تارتىپ ئالدى، باش قوماندان بولغان ئېرىگە قارىتىپ شۇنداق "تاتات"لىتىپلا بىر دېسكا ئوق ئۇزدى، باش قوماندان كىنولاردىكى بەختسىز ئەسكەرلەردەك قورسىقىنى تۇتقىنىچە تولغىنىپ بېرىپ يەرگە دۇم چۈشتى، قايتا قىمىرلىمىدى.

— مىدىرلىماڭلار جاناپلار! — دېدى ئايپاشا ئاپتوماتىنى سەنگۈنلەرگە تەڭلەپ قاشلىرىنى ئويناتىپ، ئۇنىڭ خېنە قويغان ئىككى بارمىقى تەپكە ئۇستىدە تەييار تۇراتتى، — ھازىردىن باشلاپ باش قوماندان مانا مەن، بويسۇنمىغۇچىلار، چېكىنىش تەرەپدارلىرى ئۆز جايىدىلا ئېتىپ تاشلىنىدۇ.

شتاب ئىچىدە چىۋىن ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك جىملىق ھۆكۈم سۈرۈشكە باشلىدى، بۇ شۇنداق سۈرلۈك جىملىق ئىدىكى، ئۆلۈكنىمۇ قورقۇتىدىغان قەبرىستان جىملىقىنى ئەسلىتەتتى. ئادەمنىڭ تومۇرلىرىدىكى ئېقىۋاتقان قانلىرىنىمۇ توڭلۇتۇۋەتكۈدەك ئىدى. ئايپاشاغا ئۆز يۈرىكىنىڭ سوقۇۋاتقان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى، ئۇ ۋارقىرىدى:

— نېمىشقا ئۇنۇڭلار ئىچىڭلارغا چۈشۈپ كەتتى، زۇۋانىڭلار تۇتۇلدىمۇ، ئىپادە بىلدۈرۈڭلار!

— قوللۇق، بىر قوشۇق قېنىمىزدىن كەچسىلە مەڭگۈ خىزمەتلىرىدە بولىمىز! — دەپ يالۋۇردى ئورۇنباسار باش قوماندان يەرگە تىزلىنىپ، باشقا سەنگۈنلەرمۇ دەرھال تىزلىنىشتى. ئۆمىلەپ

كېلىپ ئايپاشانىڭ پۈتلىرىنى سۆيۈشكە باشلاشتى، سۆيۈشلەر ئۇزۇندىن ئۇزۇنغا داۋاملاشتى، شتاب ئىچىنى "پەرىشتىمىز باش قوماندان بولۇپ مۇرادىمىزغا يەتتۇق... سىلىگە چەكسىز سادىق بولىمىز، چەكسىز ئىشىنىمىز، چەكسىز ئېتىقاد قىلىمىز، چەكسىز چوقۇنىمىز" دېگەن ئاۋازلار قاپلىدى.

ــ ماڭا مەڭگۈ ئەگەشىدىغان گۈناھىڭلاردىن كېچىمەن! ــ دېدى ئايپاشا كەڭ قورساقلىق بىلەن باش قوماندانلىققا ياراشقۇدەك كېرىلىپ تۇرۇپ.

ــ سىلىگە چەكسىز ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمىز! ــ دەپ توۋلاشتى سەنگۈنلەر بىردەك ۋارقىراپ. بۇ ئاۋازدىن شتاب تېتىرەپ كەتتى، شتاب تۈگۈل ئايپاشانىڭ قۇلاق پەردىسىمۇ، يۈرەك پەردىسىمۇ تىتىرەپ كەتتى، ئىسسىق بىر ئېقىم تىترەك بىلەن تەڭ تەۋرەپ دولقۇنلىنىپ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارىدى، چەكسىز ھۇزۇرلۇق تۇيغۇسى ئۇنى شاراب ئىچكەن چاغلىرىدىكىدەك مەست قىلدى.

ــ ئۇرنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار، جاناپلار، مەندىن ئىجازەت! ــ دېدى ئايپاشا ئاپتوماتنى سول قولىدا ساڭگىلىتىپ تۇتۇپ، ئەمدى خەتەرلىك پەيت تامام ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى، سەنگۈنلەر ئارقىمۇ-ئارقا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى، ئايپاشا ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ داھىيانە قول ئىشارىتى قىلىپ ھۇرمەت بىلدۈردى. سەنگۈنلەر قاتار تىزىلىشىپ ئۈنلۈك شوئار توۋلاشتى:

ــ ياشىسۇن ئايپاشا، تۇمەنىمىڭ يىللار ياشىسۇن!

ــ ئايپاشانىڭ بالىلىرىغا، نەۋرىلىرىگە، چەۋرىلىرىگە سالامەتلىك ۋە ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەيمىز!

سەنگۈنلەر ۋاپادارلىق ئىزھارلاپ ئۇسۇل ئويناشى مۇمكىن ئىدى،

بىراق ئۇلارنىڭ ئىچىدە ناخشا ياكى مۇزىكا بىلىدىغانلار چىقماي قالدى. ئايپاشامۇ كەمتەر ئايال، شۇڭا ئۇلارنى بۇنداق ئاۋارىچىلىقلارىدىن خالاس قىلدى، ئۇ ھەتتا ئۆزىنى ئالىي باش قوماندان، ئالىي مارشال، ئالىي داھى دەپ ئاتاپ ئولتۇرمايلا ئاددىيلاشتۇرۇپ «قۇياش تۇركەن خېنىم» دەپلا ئاتاشنى بۇيرىدى، ئەسلىدىغۇ «تۇركەن خاتۇن» دېيىلىشى كېرەكتى. بىراق ئايپاشا "خوتۇن" سۆزىگە ئۆچ بولغاچقا "خېنىم" سۆزىنى تاللىۋالدى. ئۇنىڭدىن كېيىنكىلىرى زىيادەت، ئەيىش-ئىشرەت تەييارلىقلىرى ئەمەس، بەلكى ئومۇمىي ھۇجۇم ئورۇنلاشتۇرۇشلىرى بولدى. غەلىبە مۇھىم، غەلىبىنى قانچە بالدۇر قولغا كەلتۈرسە باش قوماندانلىقنىڭ يۇقىرىسىدىكى ئاخىرقى مەرتىۋىگە شۇنچە بالدۇر كۆز سالغىلى بولىدۇ. ئۇ چاغدا ئىشنى دۆلەتنى ھەربىيلەشتۇرۇشتىن باشلاش كېرەك، ھازىر جەڭ پۈرستىنى قولدىن بېرىشكە بولمايدۇ، قۇياش تۇركەن خېنىم ئۆزىنىڭ ھۇجۇمچى ئالىي قوماندان، ئالىي مارشال، ئالىي داھىلىقىنى بىر كۆرسىتىپ قويۇدىغان ئۇلۇغ تارىخىي پەيت مانا ئاخىرى يېتىپ كەلگەن ئىدى.

ــ ھازىردىن ئېتىبارەن پۈتۈن قوراللىق قىسىملار ماڭا ئىتائەت قىلىدۇ، مېنىڭ تەستىقىمسىز ئارمىيەگە ھېچقانداق ئادەمنىڭ سۆزى ئۆتمەسلىكى شەرت، دۆلەتچىلىكى ئالدىدىمۇ بارلىق قوراللىق كۈچلەر مېنىڭ ئارقامدا تۇرۇشى شەرت.

ــ باش ئۇستىگە بەجا! ــ دەپ توۋلاشتى سەنگۈنلەر، ــ ئۆزلىرى ئالىي دۆلەتچىلىكى بولۇشقا مۇناسىپ.

ــ بارلىق تانكا قىسىملىرىمىزنى يىغىپ ئوڭ، سول ۋە ئۇدۇلغا قىلىپ ئۇچكە بۆلۈڭلار. ئاسماندا ئايروپىلان، يەردە تانكىلار

ماڭسۇن. ئالدىدا باشقۇرۇلىدىغان بومبىلار ياغدۇرۇلسۇن، بىرىنچى مۇئا-ۋىن سەنگۈن مەن بىلەن ئۇدۇلدىن، ئىككىنچى مۇئاۋىن سەنگۈن ئوڭ قانات، ئۈچىنچى مۇئاۋىن سەنگۈن سولقاناتتىن ھۇجۇمغا بارىدۇ. مەن ئۇدۇلدىن چايانىڭ گىلىدىن بۇغسام، ئوڭ، سول قاناتلار چايانىڭ ئىككى بېقىنىدىن ئامبۇردەك قىسىدۇ، بىرلىشىپ بىراقلا ھالاك قىلىمىز، پۈتۈن قوشۇن تانكىلار كەينىدىن ھۇجۇمغا بارسۇن، ھازىرقى زامانداتانكىلار قەدىمكى زامانداىكى ئاتلىقلارنىڭ رولىنى ئويناۋاتىدۇ، مەن چۈشكەن تانكا قوماندانلىق تانكىسى بولىدۇ، ئايروپىلانلارنىڭمۇ قوغدىشى شەرت، ئەڭ يېڭى تېپتىكى تانكا كەلتۈرۈلسۇن.

ئايپاشا سەنگۈنلەرنى ئەگەشتۈرۈپ شتابتىن چىقتى، پەلەمپەي ئالدىغا ئەڭ يېڭى تېپتىكى پارقىراپ تۇرىدىغان بىر تانكا كېلىپ توختىدى، قۇياش تۈركەن خېنىم مۇئاۋىن سەركەردە بىلەن بىللە تانكىغا كىردى. ياخشىلاپ جايلىشىۋالغاندىن كېيىن ھەرقانداق ئوق ۋە پارتلاش تەسىر قىلالمايدىغان بۇ يېڭى تېپتىكى تانكىدا ئۆزىنىڭ بىخەتەر ئىكەنلىكىگە تولۇق ئىشىنىپ بۇيرىدى:

— بىرىنچى مۇئاۋىن سەركەردە، ھازىردىن باشلاپ سىز پەقەت بۇيرۇق يەتكۈزگۈچىلىك رول ئوينىسىڭىزلا بولىدى. ئۇنتارقاتقۇغا سۆزلەڭ، ئومۇمىي ھۇجۇم باشلانسۇن!

سىرتتىن يەر-جاھاننى تىترەتكەن گۈلدۈرلەشلەر ئاڭلاندى. بۇ باشقۇرۇلما بومبىلارنىڭ پارتلىشى بولسا كېرەك. كېيىن ماتورلار گۈرۈلدىدى، زەمبىرەكلەر گۈمبۈرلىدى. بايقاش تۆشۈكىدىن تالانىڭ كېچىدە چاقماق چاقىنىدەك بىر يورۇپ، بىر قارائغۇلىشىپ تۇرۇۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. يەر تەۋرەۋاتقاندەك ئىدى، تۈركەن

خېنىم ئولتۇرغان تانكىمۇ قىمىرلىۋىدى، تۇركەن خېنىمنىڭ يۈرىكىمۇ قاتتىق سېلىپ كەتتى، ئىختىيارسىز ئوك قولىدا مەيدىسىنى بېسىۋالدى. يۈرىكىمۇ، كۆكرىكىمۇ جايىدا ئىدى. تۇركەن خېنىم تۆۋەن ئاۋازدا پىچىرلاپ دېگۈدەك بۇيرىدى:

ــ بىزنىڭ بۇ تانكا قوشۇننىڭ ئەڭ ئاخىرىدا ماڭسۇن. قوماندان ئارقىدا تۇرۇپ كۆزەتسىسە پۈتۈن فرونت ئەھۋالاتىنى تولۇق تىزگىنلىيەلەيدۇ.

ئوقلارنىڭ تانكا ئۈستىدە ۋىزىلداشلىرى ئاڭلاندى. ئۇلار قانداقتۇ ئۇققىلى بولمايدىغان جايلاردا پارتلىماقتا ئىدى. تۇركەن خېنىمنىڭ تانكىسى تاشپاقەدەك ئاستا ئۆمىلىدى، پۈتۈن قوشۇن بورانەدەك ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

ــ ئوقلار يامغۇرەدەك ياغدۇرۇلسۇن! ــ دەپ بۇيرىدى تۇركەن خېنىم.

مۇئاۋىن سەركەردە بۇيرۇقىنى ئۇنتارقاتقۇدا شۇ زامات پۈتۈن قوشونغا يەتكۈزدى. ئەتراپتىن ئۇرۇش فىلىملىرىدىكىدەك ۋال-ۋۇل قىلىپ زەمبىرەكلەر ئېتىلىشقا باشلىدى. «كاتيوشا» توپلىرىمۇ سايراپ كەتتى، يەنە قانداقتۇر توپلار... ئايپاشا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرىنى ئاتىيالمايدۇ، ئۆزىمۇ تازا پەرق قىلىپ كېتەلمەيدۇ- دە، ئىشقىلىپ يەر- جاھان ئوت ئىچىدە قالدى. ۋەيلۇن دوزاخنىڭ ئوتىغا ئوخشايدىغان ئوت ئىچىدە. ۋاھ، بۇ بېرلىندىكى جەڭدىنمۇ ئېشىپ كەتتىغۇ، ئەقىل، ماھارەتنىڭ، كۈچ- قۇدرەتنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن مەنزىرىسى ئىچىلدىغۇ. قوشۇن كۆز قاماشتۇرغۇدەك غەلىبىلەردە بارلىق توسالغۇلارنى سۈپۈرۈپ ئىلگىرىلىمەكتە.

ــ تۇركەن خېنىم ئەسلىدە تۇغما ئالىي باش قوماندان ئىكەن.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇنى سەزمەي يۈرگەنلىكىمىزنىڭ ئۆزى چوڭ جىنايەت. تۈركەن خېنىم بولسىلا بىزنىڭ قوشۇن ئالەمدە تەڭداشسىز بىردىنبىر غالىب قوشۇنغا ئايلىنىدىكەن. يەر شارىغا قۇياش تۈركەن خېنىم خوجايىن بولۇشقا تېگىشلىك!

مۇئاۋىن سەردار دۇشمەنلەرنىڭ قورشاۋىغا ئېلىنىپ بولغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. نېمىدېگەن تېز، نېمىدېگەن ئۇلۇغ غەلىبە. چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش دېگەن شۇ.

ــ ئەمدى مۇھاسىرە چەمبىرىكىنى قىسىش كېرەك! ــ ئايىپاشا ئۆزىنى توختىتالماي قوللىرىنى ئالدىغا سوزۇپ بىرسىنىڭ گېلىنى سىقىۋاتقاندەك ھەركەت قىلىپ كۆرسەتتى، ــ مانا مۇنداق قاتتىق سىقىپ بوغۇپ ئۆلتۈرۈش كېرەك.

كىمدۇر بىرى تۈركەن خېنىمنىڭ قولىنى قېقىۋەتتى. ئايىپاشانىڭ قاتتىق غەزىپى كەلدى. قۇياش تۈركەن خېنىمنىڭ يەنى ئالى باش قوماندانىنىڭ قولىنى قېقىۋەتكىنى نېمىسى؟ قانداق جۈرئەت قىلدىكىنا بۇ جۇڭاينىمەك، قايسى ھارامدىن بولغان تەلۈكىنا؟ بۇنداقلارنىڭ كاللىسىغا ئۇرۇپ، بوينىنى ئېچىگە قوزۇقتەك قېقىۋېتىش كېرەك. ئايىپاشا يېرىلغۇدەك بولۇپ زەردە بىلەن توۋلىۋەتتى:

ــ بۇ قايسىك؟ ھۇ ئۇياتسىز...

بۇ نېمە بولغىنى؟ چۈش كۆرۈۋاتقان ئادەم جۆيلۈپ ئۆز ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتكەندەك ئىش بولدى. ئايىپاشا ئۆزىنى تۆت كوچا دوقمۇشىدا كۆردى، بىر ياش بالا يېنىدىكى ئاغىنىسىگە ئۇنى كۆرسىتىپ ئەيىبلەۋاتاتتى:

ــ چوپچوكلا خوتۇن كوچىدىمۇ پۇشۇلداپ ئۇخلاپ ماڭىدىكەنە، چۆلدە قالغاندەك توۋلىشىنى قارا، چوقۇم جۆيلىدى بولغاي!

ـــ زامانىمىزنىڭ ئايال دونكىخوتى ئوخشايدۇ! ـــ دېدى ئاغىنىسى قاتتىق ئاۋازدا مەسخىرە بىلەن كۈلۈپ.

ئايپاشا يەرگە مىخلانغان بۇتتەكلا قېتىپ تۇرۇپ قالدى. ئۆز خاتا-سىنى سېزىش تۇيغۇسى مېڭىسىگە نەشتەردەك كېلىپ سانجىلدى. ئۇ ئۆزىنى يول چېتىگە ئالماق بولۇپ چامدىۋېدى، يانداپ كەلگەن ۋېلىسىپىت سەل-پەل قېقىۋېتىپ ئۆتۈپ كەتتى. ئايپاشا تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىماق بولۇپ قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئەرەڭ-سەرەڭ پۇلاڭلاتتى، قېرىشقاندەك ئۆكچەسىنىڭ ناھالىسى سېمونتتا تېپىلىپ كەتتى، كاسسى يەرگە "جاق" قىلىپ تەگدى. كىمدۇر بىرلىرى كۈلۈۋەتتى، ئايپاشا ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى، مىيىقىدا زورىغا كۈلۈپ قويۇپ، يول چېتى بىلەن تېز-تېز مېڭىپ كەتتى.

ئايپاشا مۇھتقا ماسلىشىشچان ئىدى، ئۆزىنى چاپسانلا ئوڭشىۋالدى. قىرقىما چاچلىرىنى بىر سىلكىگەن بولۇپلا ئوڭايسىزلىقنىمۇ يوقاتتى. زىلۋا بېلىنى يارىشىملىق تولغىدى، كالتە كىرپىكلىك كۆزلىرىنى ئويناتتى. مۇشۇنداق ئەتىر پۇرىغىپ ئۆتۈشلەردە ئۇ بەزىلەر-نىڭ شەھۋەتپەرەسلىك تۇيغۇلىرىنى غىدىقلاشقا ماھىر ئىدى، بەزىلەر ئۇنىڭغا يەنە ياخشى نەزەر لەردە قاراشقا باشلىدى. دوقمۇشتىن بۇرۇلغاندا ئۆتۈشمە كۆۋرۈك كۆرۈنىدى، ھايال ئۆتمەي ئۇ ئۆتۈشمە كۆۋرۈككە قاراپ ئۆرلەشكە باشلىدى.

بۇ ئۆتۈشمە كۆۋرۈك ھەقىقەتەنمۇ چوڭ ۋە ھەيۋەتلىك ئىدى، پادىشاھلار دەۋرىدىكى ھېچقانداق كۆۋرۈكمۇ بۇنداق سەلتەنەتلىك بولمىغان بولسا كېرەك، كىمدور بىرىدىن لۇندۇندا پادىشاھ دەۋرىدە سېلىنغان ھەيۋەتلىك بىر كۆۋرۈك ھازىرغىچە ساقلانماقتا دېگەن گەپنى ئاڭلىغانلىقى ئېسىگە كەلدى. ھە، سوۋېت ئىتتىپاقىدىكى نۇڭا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دەريانىڭ كۆۋرۈكىنىغۇ ھەيۋەت دەپ يېزىشقانلىقىنى كۆرگەن، بولار ئۆتكەن ئەسىردىكى ئىشلار. ئۆتكەن ئەسىردە بۇ ياقلاردا ئۇنداق كۆۋرۈك سېلىش توغرۇلۇق سۆزلىسە كىشىلەر ئۇنداق ئادەمنىڭ ئەقلىدىن گۇمانلانغان بولاتتى، بۇ يەرلەردە بۇ ئەسىردە بولسىمۇ شۇنچىلىك ھەشەمەتلىك كۆۋرۈكنىڭ بارلىقىغا كىشى ئوڭاي ئىش ئەمەس. كوچىلار كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىنمۇ، ئۈستىدىنمۇ، ئۈدۈلدىنمۇ، يانىدىنمۇ ئۆتۈپ تۇرىدىكەن، نېمىدېگەن كۆپ كىشىمە يوللار، بۇ كىشىمە يوللار ئايپاشانىڭ خىيال يوللىرىدىنمۇ كۆپ ۋە گادىرماچمۇ نېمە؟ كۆۋرۈكنىڭ ئۈستۈنكى تۆت بۇلۇڭىغا سېلىنغان گۈمبەزلىك راۋاقلار تولىمۇ سەلتەنەتلىك ئىكەنغۇ، نېمىگە ئوخشايدۇ ئۆزى؟ قۇببىلىك قەدىمكى قەلئەگە ئوخشامدۇ - يا؟ ياق! سەپەرگە ئاتلانغان پادىشاھنىڭ ئالتۇن تاجىغا ئوخشايدىغۇ دەيمەن؟ شۇنداق، دەرھەق، خاتاسى يوق، دەل شۇ تاجنىڭ ئۆزى. تاج كىيگەن ئادەم نەقەدەر ئۇلۇغ-ۋار - ھە! مۇنۇ كۆۋرۈكمۇ شۇنداق تاج مۇدىلىنى كىيگەنلىكى بىلەن سەلتەنەت تاپقان - دە. ئايپاشانىڭ خىياللىرى يەنە چىرماشتى. تاج دېگەن زادى نېمە؟ بەزىلەر ئۇنى ئالتۇن، ئالماس، گۆھەر دېيىشىدۇ. بەزىلەر ئۇنى قان - ياشتا بۇلغانغان دېيىشىدۇ، بەلكى ھەممىسىنىڭ بىرىكمىسىدۇر، قان - ياش ۋە تەردە يۇغۇرۇلۇپ جەۋھەرلەنگەن ئالتۇپ، ئالماس، گۆھەرلەردىن ياسلىپ پۈتكەنىدۇر، تاج دېگەن ئىنسان ئارزۇلىرىنىڭ بۈيۈك چوققىسى بولسا كېرەك. ئىنسانلار دۇنياغا يارالغاندىن تارتىپ ئىشلىدى، كۆرەشتى، جەڭ قىلدى. بىر - بىرىنى ئۇردى، ئۆلتۈردى، قىردى، چاپتى. نېمە تالاشتى؟ يەر - زېمىن، ھوقۇق - ئەمەل، بايلىق، شۆھرەت تالاشتى، ھازىرمۇ تالىشىۋاتىدۇ، بۇ نەرسىلەرنىڭمۇ يادروسى بىر ئېغىز سۆزدە ئىپادىلەنگەندا مەنپەئەت.

دېمەك مەنپەئەت تالاشتى، تالاشماقتا ۋە تالىشىدۇ. ئەمسە تاج دېگەن مەنپەئەتنىڭ چوققىسىمۇ، گۆھىرىمۇ، ھېكمەتلىك ئەگىشتە-رىمۇ؟ ئىنسان ماھىيىتى مەنپەئەتىمۇ؟ بولمىسا تاجغا ئېرىشكەن ئادەم ئۇنى نېمىگە ئىشلىتىدۇ؟ ئايپاشا كېچىكىدىنلا تاج توغرىسىدىكى مۇھاكىمىلەرگە قىزىقاتتى، ئۇنداق مۇھاكىمىلەرنى نۇرغۇن ئاڭلىغان. ئۆيدە ئېرى بىلەنمۇ شۇ تېمىدا كۆپ سۆزلىشىدۇ، بىراق ئۇلارنى ھەزىم قىلىشقا قۇربى ئەزەلدىن يەتمەگەن. ھازىرمۇ ئاڭلىغان ۋە ئاڭلىمىغان پىكىرلەر لاتقىلىق قاينامدەك يۆگىشىپ كاللىسىغا بېسىپ كىرىپ گاڭگىرىتىۋەتتى. ئاھ تەقدىر، ئاھ خۇدا، ئايپاشانىڭ دەردىگىمۇ بىر يەتسەك ئىدىك، ئايپاشاغىمۇ شۇنداق تاج كىيىشنى بىر نېسىپ قىلىۋەتسەك نېمە بولار؟ يۇرىكى خوشاللىقتا چىدارمۇ، يېرىلىپ كېتەرمۇ؟ تېرىسىگە سىغماي قالارمۇ؟ ياق، ئۇ سەمرىشنى دېمەكچى ئەمەس، ئۇ سېمىزلىكنى ياقتۇرمايدۇ، سېمىزلىك قۇرۇسۇن، ئۇنىڭغا شاھلىق تاجى كېرەك. سەن بېرىش نىيىتىگە كەلسەڭلا بولدى يارەب، يائاللا، سەۋەبنى ئايپاشا ئۆزى قىلىدۇ، ھېممەت خۇدادىن، سەۋەب بەندىدىن، ئايپاشا شەيتاننىمۇ ئالدىيالايدىغان ئايال، ئىشنى دەسلەپتە ياۋاش، گالۋاڭ بىچارە قىياپەتكە كىرىۋېلىشتىن باشلاش كېرەك، ئاندىن سەتەڭلىك ھىيللىرىنى ئىشلىتىپ پادىشاھقا يېقىنلىشىش، ئەپلەپ پادىشاھنىڭ كۆڭلىنى ئوغرىلاش، جانكۆيەرلىك قىلىش، ئۇنىڭغا تېگىپ خانىشلىق كارىۋىتىغا ئېرىشىش كېرەك، شۇ چاغقا بارغاندا شاھلىق تاجىغا قول سوزغىلى بولىدۇ. خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە ئايپاشانىڭ كۆزلىرى يالتىراپ كەتتى، شاھنى جەلب قىلىشتا ناز-خۇلقىغا تايىنىش مۇھىم، ئەلۋەتتە. ئايپاشا ئەزەلدىن يۇمشاق تاكتىكا پەرۋەر ئايال، ئاق كۆڭۈل، بىچارە قىياپەتكە كىرىۋې-

www.uyghurkitap.com

لىشقا ماهىر بولۇش، كۆز ياش ئۇچۇن قولياغلىقىنىڭ چوڭىنى تەييار
تۇتۇشنى ئۇنتۇماسلىق ئايال پائالىيەتشۇناسىنىڭ غەلبە قىلىشىدىكى
ئاچقۇچ! ئاياللار يالغانچىلىقتىن ئايرىلسا دانىشمەن بولالمايدۇ، ئايپاشا
بۇنداق ھۇنەرنى ئۆچۈرگەن، ئەزەلدىنلا تىلى باشقا، دىلى باشقا.
ئاشۇ خانىشلىقتىن شاھلىققىچە بولغان مۇساپە بىرقەدەمىيۇ، لېكىن
ئۇنىڭدا مىڭ خەتەر - ئەلەم بار، ئۆز ئېرى بولمىش پادىشاھنى زەھەر-
لەپ ئۆلتۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ، ئەڭ ئىشەنچلىكى بىر ئوكۇل
بىلەنلا جېنىنى ئېلىش كېرەك. ئېيتماق ئاسانۇ، قىلماق قىيىن، بايە-
قىلىپ قالسا تاج كىيىلمەي تۇرۇپلا تاج كىيىلدىغان باش كېسىلىدۇ.
ئايپاشا قولياغلىقىنى كۆڭلىكىنىڭ مەيدە قىسمىدىن چىقىرىپ پېشانىسە-
دىكى تەرنى ئېرىتتى. بىر قولدا جان ئالغاندا بىر قولدا تاج ئالغىلى
بولمىدىكەن - دە. تاج بىلەن جان، كۆرۈنمەس يىپتا باغلىنىقلىق
بولامدىكىن؟ تووا، ئاھ، شۇنداقتىمۇ بۇ تاج ۋەسۋەسىسى، شۆھرەت
ساراڭلىقى تېرىك تۇرغۇزۇپلا ئادەمنىڭ جېنىنى سۇغۇرۇۋالدىغۇ،
بۇنداقتىمۇ جانغا تەھدىت بار، ئۇنىڭدىن كۆرە ئوتنىڭ تېشىدا كۆيە-
گەندىن ئىچىدە كۆيگەن ياخشى ئەمەسمۇ؟ نېمىلا بولمىسۇن تاجغا قول
سوزۇپ كۆرۈش كېرەك، قولغا ئىلىنىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس. ئۇنداقتا
قۇرغۇر ئېرى بولمىش شاھنى قايسى ئۇسۇلدا ئۆلتۈرۈش لازىم؟
ئالدى بىلەن ماراقچى قويغان تۈزۈك، ماراقچى ئۇنىڭ قانۇندىن
چەتنىگەن بەزى ھەرىكەتلىرىنى، بولۇپمۇ ئاياللار بىلەن قىلغان
بۇزۇقچىلىقلىرىنى يوشۇرۇن سۈرەتكە ئالسۇن، ئايپاشا ئۇنىڭ ئالدىغا
ئىشپىيون، جاسۇس، بۇزۇق چوكانلارنى ئەپلەپ ئەۋەتىپ "سەتەڭ
ھېيلىسى"دە ئازدۇرۇشنى بىلمىدۇ - دە، سۈرەتكە تارتىش كېرەك،
قاراڭغۇدا سۈرەت تارتقۇنىڭ يورۇتقۇچى ئىشلىتىلمەسە بولماس. يورۇتقۇ

"ۋاللدا" قىلسا ئىش ئاشكارىلىپ كەتمەمدۇ؟ نېمىلا بولمىسۇن بىر نەچچە سۈرەت ھازىرلاش لازىم، ھېچبولمىسا ئىشپىيون خوتۇنلارنىڭ يالىڭاچ ياكى يېرىم يالىڭاچ چۈشكەن سۈرەتلىرىنىڭ كۆپىيەسىنى شاھنىڭكى بىلەن بىر جايدا قويۇپ بىرلەشتۈرۈپ يۇيۇپ، بىر سۈرەت قىلىپ چىقارسىمۇ بولىدىغۇ. بۇنداق ۋەقەلەر توغرىسىدىكى ھېكايە-لەرنى بۇرۇن ئۇ ئاڭلىغان. بىرنەچچە قاتىل، قىمارۋاز، ئەتكەسچى، جاسۇسنىڭ ئايرىم چۈشكەن سۈرەتلىرىنى شاھنىڭ يەككە سۈرىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ تارتىپ، "مانا شاھنىڭ قارا گۇرۇھ ئۇيۇشتۇرۇپ ۋەتەن سېتىۋاتقانلىقىنىڭ پاكىتى" دېسىلا بولىدىغۇ. "قارانىيەت، سۇيىقەستچى" دېگەن كونا قالپاقنى كىيگۈزۈپلا قويسا ئىش تامام ۋەسسالام. ئايپاشا بۇنداق سۈنئىي دىلولارنى پەيدا قىلىشقا، تۆھمەت قالپاقلىرىنى بىگۇناھ باشلارغا كىيگۈزۈشكە تولىمۇ ئۇستا، بەزىلەرنى قايمۇقتۇرۇپ ئىمزالىق، ئىمزاسىز خەتلەرمۇ ئۇيۇشتۇرغان، بۇنداق سېھرگەرلىكنى كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپمۇ قىلالايدۇ. ئەمسە ئۇلار نېمىشقا ئايپاشانىڭ قارا نىيەت، سۇيىقەست بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قېلىشىدىكەن؟ نېمىشقا شۇنچىلا ئۆتكۈر، شۇنچىلا سەزگۈر بولۇشۇپتە-كەن؟ ئانىسىدىن دۆتىرەك بولۇپ تۇغۇلۇشىۋىدە! كىم بايقاپ قالسىلا ئايپاشا دەرھال شۇڭغا "قارانىيەت، سۇيىقەستچى" دېگەن قارا قالپاقنى كىيگۈزۈپ، بۆھتان كالتىكىدە دۇم چۈشۈرىدۇ، مانا بۇ ئۇنىڭ ئاۋۋال مۇش ئېتىۋېلىش تاكتىكىسى. ئېرىمۇ بۇ جەھەتتە ئۇنىڭدىن قېلىشمايدۇ، شۇ چاغدىمۇ ئېرى بىلەن يوشۇرۇنچە ئالاقە ساقلاش كېرەك. يارەمچى قىلىپ ھەمكارلاشتۇرسا بولغۇدەك، كېيىن تىرناقچىلىك مەسىپتىن بىرنى تاشلاپ بېرىپلا ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ كەت-مەمدۇ. مۇھىمى شاھنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئۆلتۈرۈش، ئاۋۋال ئۆلتۈ-

www.uyghurkitap.com

رۇش، ئاددىن قالپاق كىيگۈزۈش لازىم. دۇنيادا ئۆلۈككە قالپاق كىيگۈ-
زۇشتىن ئاسان ئىش بارمىدى. نەچچە مىڭ يىلدىن بۇرۇنقى ئۆلۈكلەر-
گىمۇ كىيگۈزگىلى بولىدىغان تۇرسا... سىياسىئونلار بۇنداق ئىشقا ماھىر
كېلىدۇ، ئۆلتۈرگەندە ئىز قالدۇرماسلىق كېرەك. ئايپاشا ئىرىنىڭ بىر
سۆزىنى ئەسلىدى. ئۇ. قوينىڭ كۆك پىتى چاقىغان ئادەم ئۆلىدۇ، شۇنداق
چاغدا ئات گۆشى يېگۈزۈلسە تېخىمۇ ئىنتىك ئۆلىدۇ، دېگەنىدى،
كۆك پىتنى ئالتۇن زىرە قۇتىسىغا سېلىپ ئوردىغا ئېلىپ كىرىش
كېرەك. كېچىسى شاھ ئۇخلاۋاتقاندا ئىشتانچىقىنىڭ ئىچىگە شۇنداقلا
قويۇۋېتىسە بولدى، ۋەسسالام. گۇمان تۇغدۇرماسلىق ئۈچۈن شاھنى
بىرەركۈن ئاۋۋال قوي قوتىنىغا بىرەر باھانە بىلەن ئەكىرىش كېرەك-
كەن - دە، بولمىسا يايلاق سەيلىگە ئېلىپ چىقسىمۇ بولىدۇ، بۇمۇ
قاملاشمىسا يوتقىنىنىڭ ئىچىگە چايان سېلىپ قويسىمۇ بولىدۇ. بۇنىسى
قىينىراق، مەخسۇس ئادەم ئەۋەتىپ چايان تۇتقۇزۇش، چايانىنى
بوتۇلكىغا قاچىلاپ ئەكېرىش كېرەك. ياخشىسى قىرىق بوغۇملۇق،
زەھەرگە تولغان سېرىق چايان بولۇشى كېرەك، بۇنداقتا قاتىللىقىنىڭمۇ
ئىزى قالمايدۇ، سېرىق چايانداً تاجىغا يول ئاچقىلى بولىدۇ، ئۇنىڭ
بوغۇملىرى تەختكە ئېلىپ چىقىدىغان پەلەمپەي بولىدۇ، ئۆزىدىن باشقا
ئادەمنىڭ ئۇ يەرگە چىقىشىغا يول قويماسلىق كېرەك، ئەلۋەتتە. ئۇنىڭ
باشقا شاھ نامزاتلىرىنى كۆزۈشكە كۆزى يوق، ئايپاشانىڭ كاللىسى
نېمىدېگەن ئۆتكۈر. ئاھ، ھەقىقى شاھانە كاللا دەڭلار. بەزى دۆلەت-
لەردە ھازىرمۇ ئايالالار پادىشاھ بولۇپ ھۆكۈم سۈرۈۋاتىدىغۇ، ئايپا-
شانىڭ ئۆلاردىن نەرى كەم، ئۇنىڭدا يەتتە ئەزا، ھۆسۈن - جامال،
ناز - كەرەشمە، پەم - پاراسەت، ھىيلە - نەيرەڭ دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى
تولۇق، سېلىشتۇرمىغۇچە بىلگىلى بولمايدۇ، رىقابەت دېگەن مانا شۇنداق

سېلىشتۇرۇش دېگەنلىكتۇر. ئىنسانلار شۆھرەت ئۈچۈن جەڭ قىلىشىدۇ، شۆھرەت دېگەن يۇقىرى - تۆۋەنلىك تالاشماق، ئۇستۇنلۇكنى كۆز - كۆز قىلماق دېمەكتۇر، ئايپاشانىڭ ئالدىدا ئۇ ئايالىلار نېمىدى؟ شۇنداق ئەرزىمەس خوتۇنلار شاھ بولسۇنۇ، ئايپاشا كوچىدا كەشىنىڭ سوڭغا دەسسەپ سۆرۈلۈپ يۈرسۇنمۇ؟ بۇ قانداق قارىغۇ تەقدىر؟! ئۇلاردىن ئۇستۇن بولغاندىكىن، ئۇ شاھ بولۇشقا تېگىشلىك، شاھلىق ئۇستۇنلۇكنىڭ نىشانى. شۇنداقلا ئۇستۇنلۇكنى ساقلاشنىڭ كاپالىتى، ئۇ ئايپاشا جاھان شاھى بولۇشقا مۇناسىپ، بىردۇنيا ئىككى شاھنى سىغدۇرالمايدۇ، يەر شارىنى بىرلىككە كەلتۈرۈش شەرت! بۇ ۋەزىپە تارىخىي ھالدا ئايپاشانىڭ زىممىسىگە چۈشۈدىغان بولدى، ئايپاشامۇ ئالتۇن بىلەيزۈك، ئالتۇن تاج تاقىسۇن، ئالتۇن ئۆيدە ئولتۇرۇپ، ئالتۇن لىگەندە پولۇ يەپ، ئالتۇن پىيالىلەردە شاراب ئىچسۇن، ئالتۇن كەش ياساتقۇزغىلىمۇ بولار، لېكىن ئالتۇن تون، ئالتۇن كۆڭلەك ياساتقىلىمۇ بولارمۇ؟ ياساتقىلى بولغاندىمۇ ئىتەكلىرىنى قانداق كۆتۈرگىلى، سۆرىگىلى بولار؟! ئايپاشانىڭ ئىسمىنىڭ ئالدىغا بەش - ئالتە ۋە بەلكى يەتتە رەۋىش قاتار تىزىلسۇن، ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلغۇچىلار رەۋىشلەرنى نەچچە قاتلاپ سۆزلەيدىغان بولسۇن. مەسىلەن، ئۇلۇغلارنىڭ ئۇلۇغلىرىنىڭ ئەڭ - ئەڭ ئۇلۇغى ۋەھاكازا... كۇنلەر ئەيش - ئىشرەتسىز ئۆتمىسۇن، چۈنكى ئۇ قايغۇ - خاپىلىق، جاپا - مۇشەققەت دېگەنلەر بىلەن ئۇينىشىنى ياخشى كۆرمەيدۇ، خۇشاللىق، بەخت بىلەنلا ئۇينىشىنى خالايدۇ، ئالدىنقىلىرى بىلەن ئۇيناشقاندا كىشى ئاسانلا ئاپەتكە يولۇقىدۇ. پادىشاھى ئالەملىكنى بىر قېتىملا بەرسە، ئۇ قىسمەتتىن ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا مىڭ مەررە رازى بولار ئىدى. شاھلىق مۇددىتى تولغاندىن كېيىن قۇرۇت - قوڭغۇزغا، يىلان - چايانغا ئايلىنىپ

قىلىشقا توغرا كەلسىمۇ جان دەپ ماقۇل بولۇۋېرەتتى. ئالاتائالا شاپائەت قىلىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، سەۋر قىلىش كېرەك، سەۋرنىڭ تېگى ئالتۇن.

پاھ، تەنتەنە مۇزىكىسىمۇ بۇ؟ نېمانچە يېقىملىق، لەززان مۇزىكا، بۇ نېمە ئىش؟ بىرەر چاتاق چىقمىغاندۇ؟ "قاچ! قاچ!" دېگىنى نېمىسى؟...

ئايپاشا ئۇستىگە چېچىلىغان مۇزدەك سۇدىن ئەندىكىپ كەتتى، خىياللىرى قۇمدەك چېچىلدى، ئويلاپ تۇرمايلا ئۆزىنى چەتكە تارتتى، بىراق كېچىككەن بولغاچقا ئىگىلىرى ھۆل بولۇپ كەتتى. سۇ كوڭكىسى يېقىملىق لېكىن بىر خىل رىتىمدىكى تۇگمەس مۇزىكىسىنى چېلىپ يولغا سۇ پۈركۈپ گۈركىرىگىنچە ئۆتۈپ كەتتى. ئەس-ھوشى بارلارنىڭ ھەممىسى چەتلەپ ئۆتۈشەتتى، دېققەتسىزلىك قىلغانلىرىمۇ ۋاراقلاپ ئۆزلىرىنى چەتكە ئېلىشاتتى، كۈلۈشەتتى. كىملەردۇر ئايپاشاغا قاراپ كۈلدى، ئايپاشانىڭ ئوغىسى قايىندى، بىراق ئامال قانچە؟ ئۇلارنى يامان نىيەتلىك دەپ ئەرز قىلىپ ئاقتۇرغىلى بولمايتتى، ئۇلار ئۇنىڭ بىخەستەلىكىگە كۈلمەكتە ئىدى، ئەگەردە كۆڭلىدىكى خىياللىرىنىڭمۇ يۈزدىن بىرىنى بىلىپ قېلىشقىنىدا...

ئايپاشا چۆچۈپ ئۆزىنى يولنىڭ تېخىمۇ چېتىگە ئېلىۋىدى، كۆۋرۈك سالاسۇننىڭ ئۇ تەرىپىدىكى سۇنئىي يېتىلدۇرگەن چىملىقتىن يۈزىگە سۇ چاچرىدى، بۇ چىملىقتىكى سۇغارغۇچنىڭ پىرقىراپ پۈركەۋاتقان سۈيى ئىدى. ئايپاشا ئۇ تەرەپكە زەڭ سېلىپ ئۆزىنىڭ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ بولاي دەپ قالغانلىقىنى بايقىدى. سالاسۇننىڭ ئۇ تەرىپىدە، خېلى تۆۋەندە چىمەنلىك بار، ئۇنىڭ ئۇ يېقى تۇزلەڭ مەيدان،

مەيدانىنىڭ نېرىقى چېتى ئۆسمۈرلەر مەدەنىيەت سارىيى ئىدى، مەيداندا بولسا ھەر تۈرلۈك ئايروپىلان، تانكىلارنىڭ مودېللىرى تىزىقلىق تۇراتتى. ئايپاشا ئايروپىلانغا قىزىقىش بىلەن قارىدى، ئۇ ئۆمرىدە تېخى ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ باقمىغانىدى، سالاسۇنغا يۆلەنگىنىچە ئۇزاققىچە ئايروپىلانغا قاراپ تۇردى.

ــ كۆپ ساقلىتىۋەتتىمۇ نېمە؟ ــ مەنسۇرنىڭ تونۇش ئاۋازى ئاڭلاندى، ــ ئۇ بىرنېمىلەرنىڭ يېغىن دېسە ئاغزى ئېچىلىپلا كېتىدۇ، ئادەتتە ئۆزەمىغۇ يىغىنغا ئامراقلاردىن. يىغىنغا، سىياسى مەرىكەتكە تايانغاندا نان تېپىپ يېمىكىمىز ئاسانغا چۈشىدۇ، بىراق بۈگۈن سىزنى بۇ يەردە بۇنچىلا ساقلىتىپ قويغىنىم ئەپلەشمىدى ـ دە!

ــ ھېچگەپ يوق، ــ دېدى ئايپاشا مەنسۇرغا بۇرۇلۇپ قاراپ ھەجىيىپ، ــ مەن ئايروپىلاننى تاماشا قىلىۋاتاتتىم.

ــ يۈمشاق يەرگە ئولتۇرغىنىز كەپتۇ ـ دە، كېيىن خىزمەتكە توغرىلاپ بىر قوندۇرۇۋالمايمەنمۇ، ھى، ھى، ھى...

مەنسۇر ئېگىز بوي، ئۇستىخانلىق، ئۇرا كۆز، ئات يۈزلۈك كىشى ئىدى، كەسپىتە ئىقتىدارسىز، بىلىمى ئېچىنارلىق دەرىجىدە ئاز بولغىنى بىلەن ئۆزى خوتۇنباز، ھاراقنا مەجەزى ساز ئىدى. ساختىپەزلىك، خۇشامەتچىلىك، ئاتكاچىلىق جەھەتلەردىكى ماھارىتىنىڭ خېلىلا پىشقانلىقىمۇ تەققى ـ تۇرقىدىن چىقىپ تۇراتتى. ئۇلار ياندىشىپ كوۋرۇكتىن چۈشۈشتى، ئوك تەرەپكە بۇرۇلۇپ بىر ئاز مېڭىشتى، ئەمدى كۆز ئالدىدا بۈكۈلگەن توقايلىق، توقايلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا سۇنئىي تاغ پەيدا بولدى، بۇ شەھەرنىڭ قاشاسىز سەيلىگاھى ئىدى، توقايلىققا كىرگەندىن كېيىن ئاشىق ـ مەشۇقلەر چىغىر يولى بىلەن دەرەخلىكنىڭ ئېچكىرىسىگە قاراپ كېتىشتى. قۇياش ئاسماندىن ئالتۇن

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

پومزەككە ئوخشاش ئۇچۇپ غەربكە پەسلەپ چۈشمەكتە ئىدى، دەرەخ ئۇچىلىرىدا نۇر جىلۋىلىرى تەنتەنە قىلاتتى، ئايپاشانىڭ كۆز ئالدىدىن ھېلىقى ئايروپىلان مودېلى كەتمىدى، ئالەم ئايروپىلانمۇ شۇنداق شەكىلدە بولسا كېرەك، ئۇنىڭغا راكىتا ئۇلۇنامدىكى؟ سوۋېت ئۇچقۇچىسى گاگارىنمۇ شۇنداق ئايروپىلاندا ئۇچۇپ ئايغا چىققان بولغىيمىدى؟

ــ مانا ئاچامنىڭ قورۇسىغىمۇ كەلدۇق، ئۇنىڭدىكى گۈللەرنىڭ چىرايلىقلىقىنى بىر دېمەك، خۇددى سىزگىلا ئوخشايدۇ، ــ دېدى مەنسۇردەرەخلىك ئارىسىدىكى چوقچىيىپ تۇرغان بىر تۆپىلىككە يامىشۇشتىپ. تۆپىلىك ئۈستىدە قاشا بىلەن قورشالغان خېلى ئوبدانلا چوڭ بىر قورۇ ـ جاي قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئايپاشا مەنسۇرنىڭ ئاچسىنىڭ تۇنۇگۈن بالا ـ چاقىلىرىنى باشلاپ يېراق يۇرتىدىكى ئانىسىنىڭكىگە بىر ئايلىق دەم ئېلىشقا كەتكەنلىكىنى بىلەتتى. مەنسۇر بىر قەدەم ئالدىغا ئۆتۈپ، قۇلۇپىنى شاراقلىتىپ دەرۋازىنى ئاچتى. قورۇ ئىچى ئاجايىپ يوغان رەڭدار زىلچا يېيىتىلغاندەك جۇلالىنىپ كەتتى، مەنسۇرنىڭ زورلىشىغا قارىماي، ئايپاشا سۇپىدىكى گىلەم ئۈستىدە ئولتۇرۇۋالدى. مەنسۇر ئۆيدىن قاتلىما نان بىلەن ئۈزۈم، تاۋۇز ئېلىپ چىقتى، قورساقنى ئاز ـ تولا گوللاشقاندىن كېيىن مەنسۇر موخۇركا ئوراشقا تۇتۇندى، ئايپاشا پەي ياستۇقىغا يۆلەندى.

تۆپىلىكتىن ئەتراپ ئالقاندەكدەك كۆرۈنەتتى. قۇياش تاغقا باش قويماقتا ئىدى. ئالتۇن نۇر تالالىرى ساناقسىز مەشئەل يېپلاردەك يالتىراپ دەرەخلەر ئارىسىغا قىيپاش تارتىلدى، دەرەخلەر ئاستىدىكى ئالا ـ بۇلماچ شولىلار يەر ئۈستىدە يېيىتىلغان گۈلدار ئالتۇن داستىخانلارنى شەكىللەندۈردى، ئېگىزدىكى ياپراقلار كونا مىسنىڭ رەڭگىنى

ئالدى. قىز - يىگىتلەر پاناھ جايلارغا، قېرىلار، بالىلار ئۆيلىرىگە، قوشىلار ئوگىلىرىغا قايتماقتا، پېتىۋاتقان كۈن بىلەن خەيرلىشىۋاتقان بۇلۇت ھاياجانلىنىپ قىزاردى، ھىجران دەردىگە چىدىيالمىدى بولغاي، ئۇپۇققا ئوت قويۇۋەتتى، تىترەپ يىغلىدى، كۆزلىرىدىن ئاققان ياش ئەمەس، قان بولسا كېرەك، ئۇستىبېشىنى قانغا بويۇۋەتتى، ئاندىن ئاستا - ئاستا ھالسىزلاندى، قارايدى. تاغنىڭمۇ دەسلەپ تەسكەي تەرىپى، كېيىن ئىتەكلىرى قارايدى، قارلىق چوققىلار بولسا تېخىچە يورۇق ۋە ئالماستەك سۈزۈك ئىدى، ئېگىز ئاسماندا بۇركۇت ئەگىيتتى، پەرلىرى ئالتۇن يالتىلغاندەك ۋال - ۋۇل چاقناپ قالاتتى. ئەتراپىدا ئانچە - مۇنچە ئاق بۇلۇت پارچىلىرى ئاق ياغلىقتەك لەيلەيتتى، ھەممە نەرسىگە تاج تاقىغان كەچكى نۇر چاپسانلا غايىب بولۇشقا باشلىدى. كۆلەڭگىلەرسوزۇلۇپ ئۇلارنىڭ ئۇستىدىن ئۆمىلەپ ئۆتتى، يېشىللىقمۇ جىلۋىسىنى يوقىتىپ قارايدى، تاغلارنى بىر دەمدىلا بىر قەۋەت قويۇق كەچكى مانان قاپلىدى، ئەتراپ ئاستا - ئاستا قاراڭغۇلاشتى، جىمىلىققا چۆكۈپ باردى، سۇدىن، يەردىن يېنىك ھور كۆتۈرۈلدى، گۈگۈمنىڭ يېقىملىق نەپىسى سېزىلدى. ئايپاشا مەنسۇرغا يانداشىپ ئولتۇراتتى، ئۇ نەزىرىنى يىراقلاردىن ئېلىپ ئەتراپتىكى گۈللەرگە تىكتى، بۇ گۈللەر چۆپلەر ئىچىدىكى ياۋا گۈللەر بولۇپ، ئاق، سېرىق، قىزىل، كۆك، بىنەپشە... كۆپتىن كۆپ رەڭدە ئىدى، گۈل - گىياھ، چىمەنلەر خۇش پۇراق تارقىتاتتى، گويا ئەتراپقا كۆزگە كۆرۈنمەس پەرىزاتلار توپى كېلىشىپ ئەتىر، ئەنبەر چاچقاندەك ئىدى. بىلىنەر - بىلىنمەس مەستخۇش شامال گۈل - چىمەنلەر ئۈچىنى تەۋرىتەتتى، دىماققا پەرىزاتلارنىڭ ئىپار تىنىقلىرىنى يەتكۈزەتتى، بىر ھەرە قاناتلىرىنى كېرىپ غوڭۇلداپ ئۇچۇپ بىر گۈلنى ئايلىنىشقا

باشلىدى، ئايپاشانىڭ ئېسىگە يەنە ھېلىقى ئايروپىلان كەلدى، بىردىنلا چۆچىدى، بەھەيۋەت ئالەم ئايروپىلانىغا ئايلاندى، ئاھ، ئادەم ئالەم ئايروپىلانىغا ئولتۇرۇپ مارسقا قونسا-ھە!... ئۇنىڭ خىيالى يەنە قاناتلاندى:

— ئۆزلىرى شاھنشاھ تۇرسلا، جانابى ئالىيلىرى، — دېدى باش ۋەزىر ئايپاشاغا نەسىھەت قىلىشقا جۈرئەت قىلىپ، — تېخى ئادەمزات ئايىغى يەتمىگەن مارسقا چىقىمەن دېگەنلىرى مۇڭاپىق ئەمەس.

بېلىگە ئالتۇن كەمەر باغلىغان ئايپاشا پادىشاھلىق نىشانى بولغان ئالتۇن دەستىلىك قىلىچىنى تىزىنىڭ ئۈستىگە توغرىسىغا قويۇپ ئالتۇن تەختتە ئولتۇراتتى، ئۆچۈرىسىدىكىلەرگە سىن كۆزى بىلەن قاراپ چىقتى، ئەتراپىدا ۋەزىر-ۋۇزرالىرى، دانىشمەنلىرى، شاقاۋۇلباش، ياساۋۇلباشلىرى، تۇنقاتار، پەرمانچىلىرى قاتار تىزىلىپ ئولتۇرۇشاتتى، كۆچىلىك مىڭ قۇلاق بولۇپ ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلگەنىدى، ئايپاشانىڭ كۆڭلى سۆيۈندى:

— ئادەمزات چىقالمىغان ئېگىزلىككە كۆز سېلىشقا ئامراقمەن، ئادەملەردىن ئۇستۇن تۇرۇشنىلا ئويلايمەن.

— دۆلەتنىڭ ئىستىقبالى بىلەن ئوينىشىشقا بولمايدۇ ئالىيلىرى، سىلىنىڭ تەقدىرلىرى دۆلەتنىڭ تەقدىرى تۇرسا...

— ھايالشماي تېزلا قايتىمەن، — دېدى ئايپاشا قەتئى تەلەپپۈزدا، — مارس دېگەن ئالەم مۇنبىرى، ئۇ يەرگە چىقىقان تۇنجى ئادەم مەن بولۇشقا تېگىشلىك. بۇ خەۋەرنىڭ ئۆزىلا يەرشارىنى تىترەتمۇ، ئالەمنى تىترىتمۇ، تارىخنى تىترىتمۇ. مەن مارستا تۇرۇپ پۈتكۈل ئالەمگە يۈزلىنىپ ناخشا ئېيتماقچىمەن، شېئىر ئوقۇماقچىمەن، بۇ مېنىڭ شاھانە ئاۋازىم ئالەمگە تارقىلىشىنىڭ ئەڭ ياخشى

پەيتى. جاھان سۈنئىي ھەمراھلىرىنىڭ ئۇلاپ تارقىتىش رولى شۇنىڭ بىلەن تارىخقا ئالتۇن ھەلدە ئۆچمەس قىلىپ يېزىلىدۇ.

خۇشاللىق، ھاياجاندىن ئايىاشانىڭ تىزلىرىغا تىترەك ئولاشتى، ئۇ ئۆزىنى بىرئاز بېسىۋالغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ بولمىسا مانا كۆرۈۋاتمسىلەر. بىزنىڭ بۇ ياقلاردا ھازىر ناخشا-شائىرلار كاساتلىشىۋاتىدۇ. ماڭا بازار بەرمەيۋاتىدۇ، يالالانما ئوبزور-چىلىرىمىز تولىمۇ چالا ساۋات بىرنەمىلەر ئىكەن، ماختاپمۇ، كۆچەپمۇ يەردىن ئېگىزرەك كۆتۈرەلمەيۋاتىدۇ. بۇنىڭغا چىدىغىلى بولمايدۇ.

ــ سىلىنىڭ شائىرلىرى يارقىن، لېكىن بەزەن شۆھرەت سەۋدالىرىنىڭ ئۇزۇن، لاۋزا يېزىلغان شائىرلىرى، شالغۇت شوئارلىرى ھۆرۈن خوتونىنىڭ پايتەمسىدەك ھەممىلا يەرنى سېستىماقتا. ئۇلارنىڭ ئەخلەتلىرىنى سۈپۈرۈپ تازىلاش كېرەك، پادىشاھىم ئالەم. بىراق مارىتا چىقسىلا بولمايدۇ، ــ دېدى پەن-تېخنىكا مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىستىرى ئەدەب بىلەن، ــ مارىسىنىڭ ھەممە يىرىدە ئوت يېنىۋاتقانلىقى بايقالماقتا، سىلىنىڭ جانلىرىغا كىلىدىغان خەۋپ-ئاپەتنى بىلىپ تۇرۇپ ئېيتمىساق بولمايدۇ.

ــ بەزىدە ئوت كېتىشمۇ كۆڭۈل ئاچىدۇ، مەنغۇ ئوتتىن قورقمايتىم، ئوت بىلەنمۇ ئوينىشىدىغان شاھ ئىدىم. ئالىي ئېگىزلىكتىكى ئالىي شۆھرەت يولىدىمۇ ئۆلۈمدىن قورقامدىكەن كىشى. خەير، يۇزىڭىزلارنى قىلىپ، يالۋۇرۇشىڭىزلارنى ھېسابقا ئېلىپ، بۇ پىلاندىن ۋازكېچەي، دۆلىتىمىزنىڭ مىليونلىغان خەلقى مېنىڭسىز يېتىم بولمىسۇن، باش پاناھسىز قالمىسۇن. بىراق مەن ھامىنى ئالەم بوشلۇقىغا بىرچىقماي قويمايمەن. ھېلىقى پۇتۇنلەي ئۇيۇل ئالتۇندىن شەكىللەنگەن بىر يۇلتۇزنىڭ گېپى بولىۋىدىغۇ، مىنىستىر ئەپەندى، ئىسمى نېمىدى؟

— ھە، "ئالتۇن يۇلتۇز"نى دەۋاتىلىغۇ دەيمەن، تەخسىر، — دېدى پەن- تېخنىكا مىنىستىرى تېخىمۇ ھەيرانلىق ئىچىدە، — ئۇ تېخى يېقىندا بايقالغان يۇلتۇز، ئۇنىڭدىكى ئالتۇن زاپىسىنغۇ تۆگىمەس دېيىشكە بولىدۇ، بىراق ئۇ بەكمۇ يىراقتا، ئۇنىڭغا يەتكىلى بولمايدۇ.

— "كۆرۈنگەن تاغ يېقىن" دېگەن ماقال بار بىزدە، — دېدى ئايپاشا، — ئالەم ئايروپىلانىنى تەييارلاڭلار!

— خەتەرگە تەۋەككۇل قىلىشقا بولمايدۇ، پادىشاھى ئالەم، — دېدى ۋەزىردەررۇ يەرگە تىزلىنىپ يالۋۇرۇپ، — سىلى يەر ۋە كۆكنىڭ تايانچى، خەلقنى ئويلىسىلا، دۆلەتلىرىنىڭ سايىسى بېشىمىزدىن كەم بولمىسۇن.

— ئالتۇن ئالدىدا باشقىلارنى ئويلايدىغانمۇ ئەش بولارمىدى، قاپاقباش، — دېدى ئايپاشا مەغرۇرانە كۈلۈمسىرەپ، — سىناپ باقمەن، چىققىلى بولمىسا قايتىمامدىمەن، شۇ خەۋەرنىڭ ئۆزىلا ئالەمشۇمۇل ئۆلىمەس خەۋەر دېمەكتۇر. 70 ئەۋلاتقىچە داستان قىلىشقا ئەرزىيدۇ، سازچىلار سازغا، ناخشىچىلار ناخشىلىرىغا قېتىپ ناممىنى يادلىسۇن، شۆھرىتىم ئالەمنى كېزىپلا يۈرسۇن. چىقالساقمۇ ئەپكەلگەن ئالتۇن بىلەن يەر شارىنى بىراقلا سېتىۋالغىلى بولىدۇ، ياق، ئالدى بىلەن ئالتۇن يۇلتۇزدا ۋە يەر شارىدا ئۆزۈمگە ئالتۇن ھەيكەل ئورناتقۇزىمەن، ئاندىن ئىشقىۋازلارغا ئالتۇندىن ساراي سالدۇرىمەن. بولدى، سىلەر بىلەن تىل چاينىشىپ ئولتۇرىدىغانغا بۇ يىپ بازىرى ئەمەس، ئوردا، تەييارلىق قىلىڭلار.

ئايپاشا ئوردا كېڭىشىنىڭ تۆگىگەنلىكىنى بىلدۈرۈپ كەينىگە بۇرۇلدى- دە، ھەرەمخانىسىغا كىرىپ كەتتى.

— بۇ ئالەم ئايروپىلانى دېگەن نىمانچە چوڭ نەرسە، گۈرۈلدىشىدىن

یەر تىترەپ كېتەمدۇ نېمە؟ ــ دەپ ئويلىدى ئايپاشا ئالەم كېمىسىنىڭ ئورۇندۇقىغا جايلىشىۋېتىپ، ــ مەيلى، ئايپاشا ئالەم بوشلۇقىغا چىققان تۇنجى ئايال بولۇپ قالغۇسى، يەنە كېلىپ ئايال پادىشاھ دەڭلار!

ئالەم ئايروپىلانى قاتتىق گۇركىرىدى، چايقىلىشقا باشلىدى، ماتور-لىرىدىن قىپقىزىل رەڭلىك يالقۇنلارنى چاچرىتىپ شىددەتلىك سىلكىنىشتە يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

ــ ئاللىقاچان كىسلاروت يوق بوشلۇققا چىقتۇق، ــ دېدى ئۇچقۇچى ئايپاشاغا قاراپ، ــ نۇردىن تېز سۇرئەتتە كېتىۋاتىمىز.

ئايپاشا مانا شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ كىسلاروت كېيىمى كىيىۋالغانلىقىنى، ئەسۋاب ئارقىلىق نەپەس ئېلىۋاتقانلىقىنى بايقىدى.

ئۇلار ئەنە شۇنداق ئۇزۇن ئۇچتى، بەلكى بىر كۈن، ئىككى كۈن ئۇچقاندۇ، ئايروپىلان دېرىزىسىدىن قول يەتكۈدەك جايدا ئالماس يۇلتۇزلار كۆز قىساتتى. دېرىزىگە يېقىنلاپ كېلىۋاتقىنى نېمە؟ تەخسىگە ئوخشايدىغان نەرسىغۇ، ئۇچار تەخسە دېگىنى شۇكەنە، ئوھ، ئەسلىدە ئولتۇرۇشقا تېگىشلىكى شۇ ئۇچار تەخسە ئىدى، ئۇنىڭدا ئالەمدىكى باشقا ئىنسانلار دۇنياسىغا بارغىلى بولاتتى.

بىردىنلا ئايروپىلان تېنى دەھشەتلىك چايقىلىشقا باشلىدى، ئۇچار تەخسە ئايروپىلانغا تەھدىت سېلىۋاتقانمدۇ؟ ئايروپىلان ئىچىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. ئايروپىلان تىزگىنلىنىشتىن مەھروم بولدىمۇ-نېمە؟ ئايپاشا رول تەرەپكە قول سوزماق بولۇۋىدى، ئىغىر بىر نەرسە كېلىپ ئۇرۇلدى، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. ئۇ ئايروپىلان بىلەن بىللە چەكسىز بوشلۇققا غۇلاپ كەتتىمۇ ياكى ئايروپىلاندىن ئاجرىلىپ چۈشۈپ موللاقلىدىمۇ، ئاڭقىرالمىدى، ئەيتاۋۇر، ئۆزىنىڭ غۇلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. "ئاپلا، ئەجەللىك خەۋپ، قۇتۇلۇش يوق،

ۆەزىرلەرنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىشمۇ كېرەككەندۇق، ئۆزەمغۇ شۇنداق بولۇشنى تۇيغانىدەك قىلىۋىدىم" دەپ ئويلىدى. يۈرىكىگە تەڭداشسىز قورقۇنچ كىردى. قانداقتۇر تەگسىز بىر قاراڭغۇلۇق، چوڭقۇرلۇق دەم تارتىۋاتقاندەك ئىدى، كىسلاروت ئەسۋابى نەدە قالدىكىنە؟ ھاۋا يېتىشمەيۋاتسا كېرەك، نەپسى قىسلدى، گىلى بوغۇل-غاندەك بولدى. ئۇ جان ئاچچىقىدا تېپىرلىدى، بىرئاز ئوڭشالغاندەك بولۇۋىدى، پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ چىرقىرىۋەتتى. بىراق ئاۋازى تېخى تۇزۇك چىقمايلا غايىبتىن كەلگەن سېمىز، دىقماق، گۈشلۈك بىر قول ئاغزىنى مەھكەم ئېتىۋالدى. ئەجەپ ئىش، ئايپاشا بۇ باشقا پىلانت-لاردىن كەلگەن ئادەمىمىدۇ دەپ ئويلاپ بولغۇچە تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى، بۇ مەنسۇرنىڭ ئاۋازى ئىدى:

ــ ئىپپىتى بۇزۇلمىغان نارىسىدە قىزدەك چىرقىرىغىنىڭىز نېمىسى؟ ئەتراپتا سەيلىچىلەر بار، ئۇيات بولمدۇ، شۇك يېتىڭ!

ئايپاشا يۈزىگە مەنسۇرنىڭ ئىسسىق تىنىقى ئۇرۇلغانلىقىنى سەزدى. ئارقىدىنلا مەنسۇر قوپال ھەرىكەتلىرى بىلەن لەۋلىرىنى ئۇنىڭ لەۋلە-رىگە باستى. ساقال ـ بۇرۇتلىرى كىرپە تىكىنىدەك سانجىلدى، ئايپاشا يەنە تىنالماي تېپىرلاشقا باشلىدى. ئۇ بايىاتىن مەنسۇرنىڭ ئۆزىنى قۇچقىدىن قىڭغايتىپلا كۆرپە ئۈستىگە بېسۋالغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندى. مەنسۇر زوقىغا تولغان شېرىن سەزگۈ ئىچىدە ئىدى. "ئالەمنى سۇ باسسا ئۆردەكنىڭ قاپتىلغا كەلمەس" دېگەندەك، بۇلەنتى سېسىق ئېيىق ئۆز نەپسىنىڭ كويىدا مەست بولۇپ، ئايپاشانىڭ قانداق دەۋر بولگۇچ مۇھىم خىيالىلار سۇرۇۋاتقانلىقى بىلەن كارى بولمىغا-نىدى. بۇ نېمىدېگەن خورلۇق، ئاسماندا ئۇچۇۋاتىمەن دەپ ئويلىسا، يەردە خەقنىڭ تېگىدە خورلىنىۋاتقان بولۇپ چىقسا...ھەي، بۇ قۇرغۇر

قىسمەتنى، بىراق بۇنىڭمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق، ئاسمانغا بەربىر يەردىن كۆتۈرۈلىدىغۇ. يۈكسەكلىككە خورلۇق، جاپا تارتماي يەتكىلى بولامدۇ؟ "ئالىمەن دېسەڭ ئاۋۋال بەر" دېگەن ماقالمۇ بار. دۇنيادا بەدەلسىز ئېرىشكىلى بولىدىغان نەرسە يوق، شۇڭلاشقا ئايپاشا بۇنداق بەدەل تۆلەش خورلۇقلىرىغا كۆنگەن. مانا بۇ شۇنداق دۇنيا، ئايپاشا مەنسۇرنىڭ ھاياجانلىق ھەرىكەتلەر ئىچىدە ئۇزلۇكسىز پىچىرلاۋاتقانلىقىنى سەزدى:

— بۇ شېرىن ئىش، سۆيۈملۈكۈم، بۇنىڭ ئۆزلىرىگىمۇ، ئۆيدىكىلەرگىمۇ پايدىسى، خاسىيىتى كۆپ. ئالدى بىلەن ئەرلىرىنى مەنسەپ ئورۇندۇقىغا، ئاندىن ئۆزلىرىنىمۇ... ۋاي جانغا شىپا ئاي بالىخان، سىلى نېمىدېگەن سۆيۈملۈك — ھە! سۆيۈملۈكنى سۆيىمەسلىك گۇناھ...

1987 — يىل ئىيۇل. ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كتاب تورىيكىتى
www.uyghurkitap.com

قىمىرلىغان لەۋلەر

ئەمەت تاماكا ئىسىنى يېيىلىپ كېلىۋاتقان ياز گۇگۇمىنىڭ قوينىغا قاتتىق پۈۋلىدى، ياپما قاپاقلىق كۆزى بولسا سول تەرەپتىكى چاتقالدىن ئۈزۈلمەيتتى. چاتقاللىقتا گۈللۈك چىت كۆڭلەك كىيگەن غۇنچە بويلۇق بىر قىزنىڭ ئېگىزرەك بىر يىگىت بىلەن گىرەلىشىپ تۇرغىنىغا خېلى ۋاقىت بولغان ئىدى. ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇلارنىڭ چىراينى كۆرەلمىدى. ياشلىقتىكى ھەۋەسلىرىنىڭ كەچمىش يىللارنىڭ كۈللىرى تەكتىدە قالغان چوغلىرى قايتىدىن يېلىنجىدىمۇ ياكى باشلىقنىڭ ئۆيىدە ئىچكەن باياتىنقى ئىككى رومكا ھاراقنىڭ كارامىتىمۇ، ئەيتاۋۇر، ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى تۇتالمىدى. تاماكا قالدۇقىنى چۆرىۋەتتى، قانسىز لەۋلىرىنى شوراپ چىشلىدى - دە، دەلدۈگۈنۈپ ئۇلار تەرەپكە چامدىدى. تۆت - بەش قەدەم مېڭىۋىدى، ئوڭ تەرەپتىكى دەرەخلىك ئارىسىدىكى چىغىر يولدىن بىرى پاكار، بىرى ئېگىز كەلگەن ئىككى لۈكچەك چىقىپ قالدى. ئەمەت ئۇلارنى كۆرۈپ چىراينى پۈرۈشتۈردى. ئاغزىدا ئاچچىق تەم سېزىلگەندەك قىلغاچقا چىشلىرى ئارىسىدىن چىقىرىپ يەرگە "چىرت" قىلىپ تۈكۈرىۋېتىپ يولىنى داۋاملاشتۇردى. ھېلىقى لۈكچەكلەر مەستمۇ ياكى جېدەلنى سېتىۋالىدىغان ئۇششۇقلاردىنمۇ، ئىشقىلىپ، ئىككى تاقلاپلا ئەمەتنىڭ ئالدىنى تورىدى:

— توختا ھەي مۈشۈك ياپىلاق! تۈكۈرگەن ئاغزىڭنى كۆرۈپ

باقمىز.

قۇش ئۇچۇپ ئۆتكەنـدەك شەپە چىقـتى، ئەمەتـنىڭ بېشىدىـكى شىلەپىسى پىرقىراپ ئىككى مېتردەك يەرگە بېرىپ چۈشـتى. ئەمەتـنىڭ خۇنۇك كۆزلىرى ھەيرانلىقتا چەكچەيدى. لۆكچەكلەر ئۇنىڭـدىن بىر يېرىم مېتردەك نېرىدا ھەجىيىشىپ تۇراتتى.

ــ پاھ! پاھ! مايمۇنـنىڭ ساغرىـسىـدەك قىـزىل ئىكەنـغۇ بۇنىڭ بـەشى! ــ دېـدى پاكارراق كەلـگەن لۆكـچـەك شېـرىـكىـگە قاراپ كۈلۈپ، ــ ئېشەك غاجىلىۋەتكەنمۇ نېمە؟

ــ ياق، ــ دېدى ئېگىز بويلۇق لۆكچـەك مەسخىرە ئاھاڭىدا، ــ ئۇنىڭ بېشىدىكى تۆكلىرىنى جەزمەن ھازازۇل خوتۇنى يۇڭدىۋەتكەن گەپ!

ــ ھا! ھا! ھا!...

ئۇلار بىرھازا كۈلۈشتى، ئاندىن ھېلىقـى پاكار لۆكچەك ئەمەتكە قاراپ دېدى:

ــ كالا سۈيدۈكى يالاشقـلا يارايدىـغان قېرى تايغانـدەك تۇرۇسەنۇ، چىشلىرىڭنىڭ ماغـدۇرى كەتمىگەنمۇ ـ قانداق؟ ھەجىيىپ باققىنا قېنى!

ئەمەتنىڭ كۆزلىرىدە چاقـماق چېقىپ ئۆتـتى. ئۇ ئۆزىـنىڭ كەڭ چاپان كىيگۈزۈلـگەن قارانـچۇقىنىڭكىـگە ئوخشايـدىغان گەۋدىسـىنىڭ قانداقسىگە ھاۋادا پۇلاڭلىغانلىقىنى بىلەلمەي قالدى، دۈمبىسى قېرى قارىياغاچنىڭ قوتۇرغولىغا زەرب بىلەن تەگدى ـ دە، كەينىگە قايتـىپ دوملاپ، ياۋا گىياھلار بىلەن قاپلانغان بىر ئازگالغا چۈشتى. دەرمانى قۇرۇپ، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلـدى، بىرھازا شۇنداق قىمىرلـماي ياتتى. "ئۆلگەن بولسام كېرەك" دەپ ئويلىدى ئۇ. كېيىن كۆزلىرىگە

نۇر قايتتى. ئۆمىلەپ، تىرمشىپ ئورنىدىن تۇرۇۋاتقاندا، تىزىغا بىرنەرسە ئۇرۇلۇپ شاراقشىدى، ئېگىلىپ قاراپ پۇرلىشىپ يەرگە چاپلىشىپ كەتكەن كونا گېزىت پارچىسى ئىكەنلىكىنى كۆردى. شوخراق كەلگەن ئاشىق ـ مەشۇقلار پومىداقلاشقان بولسا كېرەك. ئەمەت ئوك قولىنى گېزىتكە سوزدى، قولى تېگىشى بىلەنلا چاڭگىلىدا ئىككى سوملۇق بىر تىزىنىك سقىمداقلىقىنى بايقىدى، بۇ پۇلنىك نەدىن كەلگەنلىكىنى ئاڭقرالمىدى، گېزىتنى ئۆرۈپ تارتقاندا قولىغا چىققانمىدۇ، ياكى لۇكچەكلەردىن تاياق يەپ يىقىلىۋاتقاندا قولى ئۇلارنىك يانچۇقىدىن سۇغۇرۇۋالغانمىدۇ؟! بوپتىلا، ھەرھالدا ئۇ يەرگە يىقىلسا بىر سقىم توپىنى بولسىمۇ سقىملاپ قويىدۇ ئەمەسمۇ، دادىسى شۇنداق ئۆگەتكەن. ئۇ ئۆسمۇرلۇكىدىلا يانچۇقچىلار توپىغا قوشۇلۇپ بارماقلىرىنى چېنىقتۇردى، يىراق ئۆتمۇش بولۇپ كەتكەن شۇ يىللاردىكى يۇمۇرىدەك قىزىق بىر ئىش ئېسىگە چۈشتى. يېشى كىچىك بولسىمۇ خېلى بوي تارتىپ قالغان چاغلار ئىدى، بىر قېتىم كىنوخانا ئالدىدىكى كەچلىك يانچۇقچىلىقتىن ئازراق ئولجىغا ئېرىشىپ بايۇەتچىلەردەك گېدىيىپ قايتىۋاتاتتى، تار بىر كوچىنىڭ ئەگىلمىسىدە ئىككى بۇلاڭچى يول توسىدى، مەيدىسىگە تېرەلگەن پىچاقلار غۇۋا چىراغ يورۇقىدا يالتىراپ كەتتى، بۇلاڭچىلارنىڭ ئاۋازى ئۆلۈمدەك ۋەھىمىلىك، سوغۇق ئىدى:

ــ جانغا تۇرىدۇكمۇ، مالغا؟

ئەتراپتا ئىنسان ـ جىنىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى، گۈرىستان جىملىقى يۇرەكنى سقاتتى، ئەمەت ھودۇقماي، تەمتىرسىمەي تەمكىن جاۋاب بەردى:

ــ بەش كوي بەرسەڭ ئېيتىپ بېرىمەن!

بۇلاڭچىلار دەسلەپ ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قېلىشتى، كېيىن ئۆزلىرىگە كېلىپ، قورساقلىرى ئاغرىغۇچە كۈلۈشتى.

— دوڭ ئېرىقلىق ئوخشىمامسەن؟ يارايسەن ساختىپەز، — دېيىشتى ئۇلار ئەمەتنىڭ ئىڭكىنى كۆتۈرۈپ، — بۇ شەھەرگە كېلىپ ئۇچراتقان بىرىنچى كىشىمىز سەن ئىدىڭ، ھەييار چىقتىڭ، چوڭ بولساڭ ئاتاڭغا قىلتاق قويىدىغان ئالىگەدەن بولغىدەكسەن، بار يولۇڭغا، ئادەم سۈرەتلىك شەيتان بول!

ئۇلار شۇنداق دەپ ئۇنى قويۇۋېتىپ، ئۆز يولىغا راۋان بولۇشتى. ئەمەت شۇلارنى ئويلاپ ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى. كېيىن ئۇ چوڭ بولدى، رەڭدازلىق قىلىپ يۈرۈپ كىچىكرەك بىر ئەمەلگىمۇ ئېرىشتى، كېيىن نېمە ئۈچۈندۇر ئاغدۇرۇلدى، لېكىن بارماق ھۇنەرىنى تېخى ئۇنتۇمىغان ئوخشايدۇ.

ئەمەت ئورنىدىن تۇرۇپ، جايىدا ئاستا ئايلىنىپ، ئۇچىسىدىكى توپىلارنى قاققاچ ئەتراپقا ئوغرىلىقچە نەزەر سالدى. نە لۈكچەكلەر، نە ھېلىقى قىز-يىگىت كۆرۈنمەيتتى. ئاپلا، ئۇلار كېتىپ قالغان بولمىغىيدى دېگەن خىيال ئۇنى باغچا دەرۋازىسى تەرەپكە ئىتتەردى. ئۇ دەرۋازىدىن چىقىپلا يولنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى دەرەخ ئارىلاپ كېتىۋاتقان ئىككى ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆردى، تېز-تېز مېڭىپ يېقىنلاشقاندا يۈرىكى ئىزىغا چۈشتى، بۇلار شۇ قىز-يىگىت ئىدى. ئۇ نېمىشقا شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمىگەن ھالدا قەدىمىنى ئاستىلىتىپ قارا كۆرە ماڭدى.

قارلىق چوققىلاردىن كەلگەن يېنىك شامال ئەمەتنىڭ كاللىسىدىكى قىسۋاتقان چەمبەرنى بوشىتىپ، كېچىنىڭ سالقىنلىشۋاتقانلىقىنى بىلدۈردى، ئېغىر كاللىسى بىرئاز يەڭگىللىدى. مانا ئەمەتنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

هاراقنى تاشلىغىنىغا ئون يىل بولۇپ قالدى، مېنىڭ قان تومۇرلىرى قېتىشۋاتىدۇ، يۈرىكىمۇ، بۆرىكىمۇ ۋە ئۇلارغا مۇناسىۋەتلىك بىر-مۇنچە مۇھىم ئەزالىرىمۇ ئاجىزلاپ كەتتى. قورقۇدەك ئاجىزلاپ كەتتى. يىلىكى ئۇزۇلەي دەۋاتىسا كېرەك. شۇڭا ئۇ ئادەتتە ئاساس-لىقچە هاراق ئىچمەيدۇ. باشلىقلارنى ئۆيىگە چىللىغاندا ياكى ئۆزى باشلىقلارنىڭكىگە بۇگۈنكىدەك ئەپلەپ كىرىپ قارشى ئېلىنمىسىمۇ بەزىرىپەك ئولتۇرغاندا ئىچىدىن چىقىپ كېتىۋاتقان ساداقەت گەپ-لىرىنىڭ ئورنىنى تولۇقلاپ بىر ئىككى قەدەھ قېقىۋالىدۇ، شۇنىڭغىمۇ تەڭشىلىپ قالىدۇ، ئۇنىڭ تەڭشىكى شۇنداق بالدۇر تۆۋەنلەپ كەتتى. ياشلىقىدىغۇ ئوبدانلا ئىچەتتى، هاراق كۆپ قېتىم سەتلەشتۈردى، لېكىن سەتلىكىنى ياپقان چاغلىرىمۇ ئاز ئەمەس. يايلاققا چىقىقاندا مەست بولۇپ قېلىپ، بىر جىلغىدا ئىنەككە ئېسىلىپ دەرت تۆكۈۋاتقاندا، كىشىلەر كۆرۈپ قېلىپ بىر سەتلەشتى. ئايالىنى بەزىلەر تويدىن بۇرۇن باشلىقى هوشۇرجانغا چاپلاپ گەپ تارقىتىشتى. شۇ غەمدە توي كېچىسى ئەمەت جىقراق ئىچىۋېلىپ هوجرىغا كىرىۋىدى، ئايالى هېيلە ئىشلەتتىمۇ، هاراقنىڭ نەيرىكىگە كەتتىمۇ ياكى راستىنلا ساق چىقتىمۇ، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى بايقاپ قالدى، كېچىلەپ يۇگۇرۇپ هوشۇرجانىڭكىگە بېرىپ: "كەچۈرسىلە، كىشىلەر بىزنىڭ خوتۇنىنى سىلىگە چاتسا، ئىشىنىپ سىلىگە ئۇۋال قىپتىكەنمەن، ئەمدى قىز ئىكەنلىكى ئىسپاتلانىدى" دەپ، قايتا-قايتا تەزىم قىلىپ كەچۈ-رۈم سورىدى، ۋاقتىدا قايتىپ كەتسىمغۇ هېچ ئىش بولماس ئىدى، هوشۇرجانىڭ كۆڭلىنى ئالمەن دەپ مەستلىكتە ۋارقىراپ سۆزلەۋېرىپ-تىكەن، قوشنىلار ئويغىنىپ چىقىپ يەنە سەتلەشتى. نام چىقارغۇسى كېلىپ، بىرسىنىڭ ئەسىرىنى كۆچۈرۈپلا ئېلان قىلدۇرىۋىدى، بىر

قىزىلكۆز تۇتۇۋېلىپ يەنە سەتلەشتى. بۇنى ھېلىقى قىزىلكۆزنىڭ ئۆزىمۇ كۆچۈرمەكشىلىك قىلىۋېتىپ بايقاپ قالغانىكەن، شۇ قېتىم ئۇ ئەيىبىنى ھاراقتا يۆلەپ ئاران قۇتۇلدى. ھاراقنىڭ زىيىنىغۇ ئاز بولمىدى. ئەمەتنىڭ ئەزەلدىن باشلىقلارغا داستىخىنى كەڭرى ئىدى داستىخانغا سېھىر بېغىشلايدىغان ھاراقتا يۇرىكىنى سىققۇدەك جىق پۇل كېتىدۇ، بۇ زىيانىنى ھۆكۈمەت زىياپەتلىرىدىن بىرەر بوتۇلكا ھاراق ئالغاچ كېلىپ تولۇقلاپ ماڭسىمۇ دال بولالمىدى. بەزى دۇشمەنلىرى "چىرايىڭ سارغىيىپ قاپتۇ، ئۆيۈڭگە باشلىق كۆپ بېرىۋاتامدۇ؟" دەپ چېقىپمۇ ئالدى، بولمىسچۇ، زىيان كىمگە تاتلىق ئىكەن. ئىشنى ھاراقسىز، زىيانسىز ئەپلەپ كەتكەن جايلىرىمۇ كۆپ. باش قاتۇرغانلارغا خۇشامەتنىڭ سەنئىتى ئازمىدى. مانا مەسلەن: پۇت-قوللىرىنى يەرگە تەككۈزمەي پايپېتەك بولۇپ يۈرۈپ قۇللۇق قىلىش سەنئىتى، ئىغۋا-ئەپسانىلار توقۇپ، كۇشكۇرتۇش ئەپسۇنلىرى ئوقۇپ چېقىمچىلىق قىلىش سەنئىتى، خەقنىڭ جۇۋىسىدا تەرلىنىش سەنئىتى... بۇنىڭدىكى يولۇاس يېتىلەپ ئوۋ ئوۋلاش تەدبىرىدىن بىر كارامەت ئېيتساق، ئۇ خەقنىڭكىگە ئۇچۇر بېرىپ قويۇپ، باشلىقنى باشلاپ بېرىپ، باشلىق بىلەن ئۆزىنىڭ قورسىقىنى، ساھىبخانىنىڭ كۆڭلىنى توقلايدۇ، بىر چالمىدا ئۇچ توشقاننى ئوۋلايدۇ. يەنە مەسلەن: "تاشنى ئالغاندا سىقىپ ياغ چىقىرىۋېلىش سەنئىتى"، بۇنىڭدىكى "كۆلەڭگىنى جىڭلاپ سېتىش تەدبىرى"دىن بىر كارامەت ئېيتساق، ئۇ ئۇيقۇنىمۇ، چۈشىنىمۇ باشلىقلارغا سوۋغا قىلىپ ياكى ئۆلچەپ سېتىپ پايدىكەشلىك قىلىدۇ. نازىنىنلارنى توغرىلاپ بېرىپ، نېرۋىلىرىنى تىنچلاندۇرۇشتەك ئۇيقۇ سوۋغا قىلىشلارغۇ سىر تۇتمىسىمۇ بولىدىغان كونىراق ئۇسۇل. بىراق، چۈش ھېكمىتىنى مەخپىي

www.uyghurkitap.com

تۇتمىسا خەق ئۆگىنىۋالىدۇ، ئېسىگە ئۆزىنى دانىش ھىسابلايدىغان بىر ساددا باشلىق كەلدى. سىنىپىي قوشۇنىنى تازىلاش ھەرىكىتى ئاخىر-لاشقان، ئەسلىگە كەلتۈرۈش خىزمىتى ئىشلىنىۋاتقىنىغىمۇ ئىككى يىل بولۇپ قالغان، ساددا باشلىقنىڭ پېچىقى تازا كېسىۋاتقان چاغلار ئىدى. ئەمەت ئۇنىڭ قولتۇقىغا كىرىشكە باشلىدى، ھە، راست، كونا باشلىق ئالمىشىپ بولغۇچە يېڭى باشلىقنىڭ قولتۇقىغا كىرىۋېلىشقا ماھىر بولغانلىقتىن كىشىلەر ئۇنىڭغا "ئەمەت قولتۇق" دەپ لەقەم قويۇپ قويغان. ئۇنىڭ قىرىق ئىككى نوختىسى بولۇپ، خېلى-خېلى باشلىقلارغا نوختا سالالايتتى. ئۇ ساددا باشلىقنى بىر كۈنى ئۆيىدە ئەرزىمەس تارتۇق بىلەن يەنە بىر كېچە قوندۇرۇپ قالدى، ئەتىسى ھاۋا ئوچۇق، باشلىقنىڭ كەيپىمۇ چاغ ئىدى. ئەمەت پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ئەدەب بىلەن ئېغىز ئاچتى:

— تەخسىر، كېچە بىر چۈش كۆرۈپتىمەن.

— "چۈش دېگەن تۆلكىنىڭ پوقى" دېگەن ماقال بار، قىخ-قىخ... — باشلىق خىرىلداپ كۈلدى.

— ياق، ياق، خاسىيەتلىك چۈش دېسىلە، شۇنداق چۈشكى، ئادەتتىكى ئادەملەر ئارزۇلىسىمۇ مىڭ يىلدا بىر كۆرەلمەيدۇ، ئۆزلەگە مۇناسىۋەتلىك جەھەتلىرى بار.

— خوش؟

— خەلق مەيدانىمىكىن، ئەتراپىمدا لەكمىڭ-لەكمىڭ ئادەم مىغلىدايدۇ، دەريا-دېڭىزدەك قايىنايدۇ. سىلى رەئىس مۇنبىردە تۇرۇپتىلامىش، قاراپ تۇرسام، مەركەزدىن كەلگەن كاتتا چوڭام مەردانە قەدەملەردە ئالدىلىرىغا كېلىپ قوللىرىنى سىقىپ كۆرۈشتى. ئاندىن، ئاندىن، ياتالا، ئويلىسام ھازىرمۇ يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك

سوقۇپ كېتىدۇ. چوڭام سىلىگە ئىككى قوللاپ بىر قىلىچ تەقدىم قىلىۋاتامدۇ! دەستىسىگە ئالتۇن، غىلىپىغا ياقۇت بېزەكلەر ئورنىتىلغانمىش، قوللىرىغا شۇنداق ئالغان زاماتلا بېزەكلەر ۋال-ۋۇل قىلىپلا چاقناپ كەتتى. ئايىماي، توۋا، ئاللا كارامىتىگە ئاپىرىن! قىلىچنى غىلاپتىن شۇنداق سۇغارغانىلە، ئالماس قىلىچ ئىكەن، بىسلىرى يالتىراپ نۇر چاچتى، قارىسام ئالماس قىلىچ ئاقىرىپ ئېتىۋاتقان تاكىدەك پارىلدىدى، قات-قات نۇر دولقۇنلىرى تارقاتتى، پۇتۇن مەيدان كۆندۈزدەك يورۇپ كەتتى. ئادەملەر مۇنبەر ئالدىدىن چېكىنىدى، بىردىنلا مۇنبەر شاھانە تەختكە ئۆزگىرىپ قالدى، قاياقتىندۇر ھەيۋەتلىك قوشۇن ئۇندىن بولۇپ سەپ تارتىپ پارات باشلىۋەتكۈدەك. "قارا" دېگەندەك بولدى، شۇنداق قارىغۇدەك بولسام، ئۆزلەنىڭ شەپكىلىرىدە ئالتۇن كاكار، مۇرىلىرىدە ئالتۇن پاگۇن، ھەنىۋا يەرلىرى تۈگەل جاۋاھىرات بىلەن بېزەلگەن، ئاق پەلەي كەيگەن قوللىرىدا ئالماس قىلىچ يال-يال يالتىراۋاتامدۇ! يارەببىم، ئامەتمۇ كەلگەن-يەرگە كېلىدىكەن ئەمەسمۇ، ئۆزلە پارات قوبۇل قىلىۋېتىپلا.

— شۇنداقمۇ تېخى، ئۇ نېمىسى؟

— ئالىلانىڭ كەرىمى كەڭ. بۇ ئامەت، بۇ سەلتەنەتتىن بېشارەت، مەرتىۋىلىرى تاغدەك ئۆسىدۇ دېگەن سۆز.

— مەن ھازىر مۇئاۋىن باشقارما باشلىقى، ئۆسىم جىڭ باشقارما...

— جىڭ باشقارما باشلىقلىقىغا شۇنچىلا سەلتەنەتلىك چۈش نەدىكەن؟ كەم دېگەندىمۇ مۇئاۋىن نازىر، ياق، ياق، بۇمۇ تۆۋەنلىك قىلىدۇ، جىڭ نازىر... ئۇنىڭدىنمۇ يۇقىرىراقتۇر بەلكىم...

ئەمەت مەنسەپ نامىنى ئەمدى ئېنىق ئېيتىشتىن تىلىنى تارتىتى. بەك يۇقىرى بولۇپ كەتكەندە ئىشەنمەسلىكنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى، بولۇپمۇ سىياسىي خاتالىق يۈز بېرىشى ياكى ھازىر شۇ مەنسەپتە ئولتۇرىۋاتقانلارنىڭ قۇلاقلىرىغا يېتىپ قېلىپ پالاكەت تېرىلىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ مانا شۇنداق قۇرۇم سانايدىغان ئادەم.

ــ ۋاھ، شۇنچە يۇقىرى مەرتىۋە دېگىن! سۇمۇ ئاقماق ئېرىقتا ئاقىدۇ ئەمەسمۇ، دېگىنىڭ كەلسۇن. لېكىن ــ زە، ھېلىقى... سىنىڭ چۈشۈڭگە ئايان بولغىنى نېمىشقا باشقا...

ــ چۈش ئاق كۆڭۈل ئادەمنىڭ، دوستىغا سادىق ئادەمنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولارمىش. ياق، ياق، پەرۋەردىگارا... ــ ئۇ بىرىنچى جۇملىدىلا خاتاغا يول قويغانلىقىنى بايقاپ سۆزدىن توختاپ قالدى. بولمىسا باشلىق "مېنىڭ چۈشۈمگە نېمىشقا ئايان بولمىدى، كۆڭلۈم ئاق ئەمەسمىكەن" دەپ سوراپ ياكى ئويلاپ قالمامدۇ، ــ ياق، بۇ ئەسلى مۇنداق، باشلىققا سادىق ئاق كۆڭۈل ئادەمنىڭ چۈشىگە ئايان بولغىسىدۇر.

ــ سادىق ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم.

ــ ماشائاللا، بېشىم بىلەن قۇللۇق تەقسىر. ھېلىقى، ھېلىقى چۈشۈمدىمۇ شۇنداق، مەن جانابلىرى سەلتەنەتىنىڭ رونىق تېپىشى ئۈچۈن دوئا قىلىپ تۇرۇپتىمىمەن، ئۆزلە پەقىرنىڭ، سىلىنى دەپ تارتقان چەكسىز رەنجۇ ــ مۇشەققەتلىرىنى ئۇنتۇماي، ماڭا قاراپ قول ئىشارىتى قىلىپ قالالا ئەمەسمۇ! مەن ئالدىلىرىغا ئوقۇتۇپ بېرىپ، توققۇز تەزىم بىجا كەلتۈرۈپ تىزلىنارمىشىمەن، مازايى ماشايىقا تىزلانغاندەك دېسىلە، خانىمىمزمۇ ئۆزلەگە كۆز تىكىپ ئىگىلەرمىش. سىلى يۇمشاق ئاياقلىرىنى بېشىمغا تەككۈزۈپ قويغانىتىلە، كارامەت

يۇز بېرەرمەش، قارىسام ئاياقلىرىغا تېسىلغىنىمچە ھاۋاغا كۆتۈرۈلۈۋ-ۋاتقۇدەكمەن. مەن دەرھال "بەشىمنى بىر سىلاپ قويدىلا، تايغان ئىتلىرىدەك مەڭگۈ ئارقىلىرىدا سوكۇلدايمەن. ھەرقانداق مەنپەئەت ۋە لەززەتنى سىلىگە ئۆتۈنۈمەن!" دەپ ۋارقىرىغۇدەكمىشمەن، ئۆز ئاۋازىدىن ئۆزەمنى ئويغۇتۇۋەتمەسمۇ، كېچىنىڭ قالغان يېرىمىنى باشلىرى ئۇستىدە ئەگىۋاتقان دۆلەت قۇشىنى ئويلاش بىلەن ھاياجاندا كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزدۇم.

ئۇزۇن ئۆتمەي ساددا باشلىق ئەمەتنى بۆلۈمچە باشلىقى قىلىپ ئۆستۇردى، ئۇنىڭ ئەپسۇن ۋە پىتنە-ئەپسانىلىرىغا ئالدىنىشتىمۇ ياكى تالاي يىللىق خۇشامەت كۆلپەتلىرىنىڭ ئازدۇر-كۆپتۇر پايدىسى تەگدىمۇ، ئەيتاۋۇر، كەسپتىكى ناچارلىقىغا قارىماي ئۇنىڭ ئورنىدا كۆرۈنەرلىك ياخشىلىنىشلار بولدى. بىر يىلدىن كېيىن ساددا باشلىققا سىياسىي ھەربىكەت ئوتى تۇتىشۈندى، ئەمەت ئۇنىڭغا "خۇراپاتلىققا چوقۇنىدۇ"، "چۇشكە ئىشىنىدۇ، ئۆسۈشىنىلا چۇشەيدۇ"، "يۇقىرىغا يامىشىدۇ"، "قارانىيەت سۈيقەستچى" دېگەن قالپاقلارنى كىيدۈرۈپ، تۆھمەت كالتىكىدە راسا دۇمبالىدى، داستىخىنىنى بولسا يېڭى كەلگەن باشلىققا كەڭرى يايدى، خېنىمىمۇ يېڭى باشلىققا قاپاقلىرىنى سۈزۈپ ھجايدى، بەللىرىنى تولغىدى. لېكىن ئەل قىساسى مىنەلھەق دېگەن ماقال ئۆز كۈچىنى كۆرسەتىپ، قىساس تۇتتىمۇ-قانداق، قىسمەت چاپسانلا يۇز ئۆرۈۋالدى، ئۇنىڭغىمۇ پالاكەتنىڭ پايتىمىسى تېگىپ، ئۆز ئورنىدىن دومىلاپ چۈشتى. ئاھ، قىسمەت دېگەن شۇنداق رەھىمسىز ئىكەن، يېشىمۇ بىر يەرلەرگە بېرىپ قالدى، چەككەن جاپاغا تۇشلۇق نە مەرتىۋە، نە شۆھرەت تەگمىدى. ئەمەت ھەممىدىن بىزار بولدى، ئۇمىدسىزلەندى، چۈشكۈنلەشتى، ياخشى بىر يېرى،

www.uyghurkitap.com

مەيدىسىدىن بولسىمۇ ھەۋەس قاچمىدى. ئىشقىۋازلىقىنىڭ ئوتى پۈتۈنلەي ئۆچۈپ كەتمىدى. ئۇ بوينىنى سوزۇپ ھاراق كېكىردى، كۆز ئالدىغا سۈيدۈك ھىدلاۋاتقان توپاق كېلىپ كۈلۈمسىرىدى. پەيتى كەلسە ئۇمۇ ئاشۇنداق قىلالايدۇ. ئاھ، ياشلىق، نەگە يوقالدىڭىزەن؟ قەددى ـ قامەت، كۆچ ـ ماغدۇر، ئەي بۈۋاپالار، سىلەر زادى نەدە؟ ئېسىگە قانداقتۇر بىر شەھۋانى ناخشا كەلدى، ئاستا غىڭشىدى. بۇ ناخشىنى ئۇ تالاي غىڭشىغان، مۇشۇ ناخشىنى غىڭشىپ، ئۆزىدىن چوڭ خوتۇنلار بىلەن تولا ئىچ ـ پەش تارتىشىپ يۇرۇپ، چوققىسىنىڭ چاچلىرى قالمىغان. ئاھ يىللار، نېمانچە چاپسان ئۆتىدىغاندۇ؟ مانا ئەمدى ئۇنىڭ سەككىز بالىسى، توغرىراقى سەككىز قىزى بار بولدى. خوتۇنى ئۇنىڭغا بىرەر ئوغۇلمۇ بولسا تۈگۈپ بەرمىدى، ئۇ ھەمىشە يالپاق يۈزىدىن مۇز ياغدۇرۇپ ھومايغىنى ھومايغان. كۆزلىرىمۇ بىلى بېسىلغان چاپاقنىڭكىدەك پولتىيىپ، ئەينەك ساقىدەك پارقىراپلا تۇرىدۇ. رېسىدە قىز ۋاقتىدىغۇ بۇنچىلا ئىسكەتسىزمۇ ئەمەستى، ئويۇنچىلىقتا ئاز ـ تولا نامى چىقىپ قالغاندا، بىر كۈنى ياتقىدا تولغان ساغرىلىرىنى تولغاپ، بەدىنىنى يېرىم يالىڭاچ كۆرسىتىپلا ئۆزىنى مەپتۇن قىلىۋالغىنى ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى. ئەسلىدە ئۇ ئەمەتنى كۈن پېتىۋاتقان چاغقا توغرىلاپ، جىددىي ئىش بار دەپ ياتقىغا چاقىرغانىدى. ئەمەت ياتاقىغا كىرىپلا ئەندىكىپ تۇرۇپ قالدى، ياتاقتا شۇ خېنىمدىن باشقا ھېچ كىم يوق بولۇپ، دېرىزىدىن كىرىۋاتقان كەچكى شەپەقنىڭ رەڭدار نۇرى پانتۇ تۇرۇپ ئالدىرىماي كۆڭلەك ئالماشتۇرۇۋاتقان قىزنىڭ بەدىنىدە جىلۋە قىلىپ، خىيالىي گۈزەللىك پەيدا قىلغانىدى. ئۇ ئەمەتنىڭ كىرگىنىنى كۆرۈپ نازلىنىپ، كۆڭلەكنى كۆكسىگە باستى،

ئەمەت بولسا ئاشقى بىقارارلىقتا يېرىم هوشىدىن كەتتى، مانا شۇ يېرىم بىھۇشلۇق ئۇلارنىڭ مۇھەببىتىگە ئۇل، ئائىلىسىگە دەرۋازا بولغان. ئۇنى قىزلا تۇغدۇڭ دەپ ئەيىبلەۋېرىش ئادىللىق بولماس بەلكىم. ئەمەتنىڭمۇ ئوغۇل تېپىپ قالسام ئەجەپ ئەمەس، دەپ يېمىگەن دورىسى، قازدۇرمىغان ئورىسى قالمىدى، گۇاڭشى قوڭغۇزلىرىدىن تارتىپ تەكلىماكاننىڭ ئوق يىلانلىرىغىچە، ھىندىستان گىياھلىرى، ئوردىنىڭ مەخپىي رېتسېپلىرىدىن تارتىپ بوغا مۇڭگۈزدەگىچە بەرىنى ئىشلىتىپ كۆردى. لېكىن يەنىلا ئوغۇل تاپالمىدى. مازايى ـ ماشايىقلارغا بېرىپ ئۆمىلەپ، يۇزىنى قارا تۇپراقتا سۈرتۈپ يىغلاپمۇ باقتى، قەبرە تۆشۈكلىرىگە قول تىقىپ قولىغا ئىلىنگەنلىكى نەرسىلەرنى ـ چالما، قوڭغۇزلارنى چاينايمۇ باقتى، لېكىن ھېچقايسى ئۇنۇم بەرمىدى. ئاھ، تەقدىرنىڭ ئۇستىدىن تۆھمەت چاپلاپ ئەرز خېتى يازغىلى بولمايدۇ ـ دە، بولغىنىدا ئىدى، ئاغىنىلىرىنى سەپەرۋەر قىلىپ ھەش ـ پەش دېگۈچىلا بىرلەشمە ئىمزالىق تۆھمەت خەتلىرىنى قاتۇرۇپ تەييار قىلىۋېتەتتى. نېمە ئامال؟ بۇ بەختسىزلىك چوڭ قايغۇ بولۇپ ھاياتىغمۇ بۆسۈپ كىردى. پېشانىگە پۈتۈلگەننى كۆرمەكتىن باشقا نېمە ئىلاج؟ بىراق ئۇ باش قاتۇرۇپ بۇنىڭغمۇ يول تاپتى. "بىر قىزى بار بەگزادە، ئىككى قىزى بار خانزادە" دېگەن ماقالنى يادىغا ئېلىپ كۆلۈمسىرىدى. سەككىز قىزى بارغا قانداق ماقال تۇزۇش كېرەككىن؟ سۈت ھەققىدىن تارتىپ بىر بىرلەپ يۇلۇپ ئېلىش كېرەك، كىم بىلىدۇ، تويلۇق جابدۇقلار بىلەنلا كۆمۈلۈپ كېتەمدۇ تېخى! ئۇلاردىن پەم بىلەن نەپ ئېلىش، پايدىلىنىش كېرەك. بۇ ئىشنىغۇ ئۇ خېلى يىلار ئىلگىرىلا باشلىۋەتكەنتى. بۇنىڭدىن 10 يىل بۇرۇنقى بىر ئىش ئېسىگە چۈشتى: شۇ

قېتىم ئۇ يۇرتىغا خىزمەت بىلەن بارغانىدى. بازاردا شۇنداق كەيپ كېتىۋاتقاندا بىر كوچا چوكىنى ئۇچراپ قالدى، ئەمەت بۇ "كەكلىك" نى بەزەكلىك قىلىپ يۈرۈپ ئەرزانراق قۇشلىدى. ئۇ تېخى ھازىر-قىدەك كېچە ئەمەس، كۈندۈز، چۈشتىن بۇرۇنقى چاغ ئىدى. كەكلىكنى كەينىگە سېلىپ ئانىسىنىڭ ئۆيىگىلا بارىدى، ئۇچەيسىمان كوچىدىكى بۇ قورۇدا ئەمەتنىڭ چوڭ قىزى مۇھەببەتتىن باشقا ئادەم يوق ئىكەن. مۇھەببەت تەتىل ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ مومىسىنى يوقلاپ كەلگەنىدى، ئۇ قىز ئۇ چاغلاردا ئون بىر ياشلار چامىسىدا ئىدى. ئەمەت چوكاننى باشلاپ ئۆيگە كىرىۋېلىپ، مۇھەببەتكە ئىشىك باققۇزدى. ئۆيگە ھېچكىمنى يېقىن يولاتماسلىقنى بۇيرىدى. بىچارە مۇھەببەت دادىسىنىڭ دېگىنى بويىچە ئىشىكىنى سىرتىدىن قۇلۇپ سالدى، قولىغا سۈپۈرگە ئېلىپ قورۇ سۈپۈرۈۋاتقان قىياپەتكە كىردى. ئۇ بۇنداق ئىشنىڭ تېگى تەكتىنى بىلىپ كۆنگەنتى، شۇڭا غەيرىلىكمۇ ھېس قىلمىدى، بىراق قورۇنى ناھايىتى ئۇزاق سۈپۈرۈشكە توغرا كەلگەنلىكتىن زېرىكتى، خىيالغا بېرىلدى. ئەمەت بولسا ئۆز قىزىنىڭ ھمايىسىدە چوكان بىلەن قۇربى يەتكىنچە بىر يايرىدى، بالا ئەسقاتتى دېگەن شۇ-دە! ئۇشتۇمتوت ئەمەتنىڭ خىيالى بۆلۈندى، ئۇ پايلاپ كېلىۋاتقان قىز-يىگىت يول قاسىقىدىكى دەرەخزاردىن چەتتىكى ئوچۇقچىلىققا چىقىقان ئىدى. بۇ كىچىككىنە ئوچۇقچىلىقتىن ئۆتسىلا قېلىن چاتقال توقايلىقى بار ئىدى. ئەمەت ئۇلارنىڭ خالى جايىنى نىشانلىغانلىقىنى بىلدى. ياخشى بولدى، شۇ يەرگە بېرىشسىلا مەنمۇ نېسىۋەمدىن قۇرۇق قالمايمەن دەپ ئويلىدى. ئۆزىنى بىر تاغ تېرىكنىڭ دالدىسىغا ئالدى. قىز-يىگىت چاتقاللىققا يېتىپ باردى، قارا ئىغۇلۇققا كۆلەڭگىدەكلا سىڭىپ كەتتى. ئەمەت بىر

ئاز ساقلاپ ئىشىنىڭ دەل ئۇستىدىن چۈشمەك بولدى، بىر تال تاماكا ئوراپ چەكتى، ھاراقنىڭ ئېزىتقۇلۇقىمۇ ياكى ئۇگدەك باستىمۇ، سەل جىمىپ قالدى، كاللىسى ئۇشتۇمتۇت سەگەكلەشتى، قانچىلىك ئولتۇرۇپ قالغانلىقى نامەلۇم ئىدى. مۇدۇرۇپ قوپۇپ چاتقاللىققا ماڭدى. پىچىرلاشقان، شاراقلىغان ئاۋازلارنى ئاڭلىدى، تۇيدۇرماي يېقىنلاشتى، قىزنىڭ ئۇستىبېشى قالايمقان ئىدى، ئەمەت ئۇلارنىڭ ھېلىلا ئېرىقتىن قوپقانلىقلىرىنى پەملىدى، كۆڭلىگە سۇ يۇگۇردى. بىراق يېقىنلىشىش خەتەرلىك ئىدى، يېگىت قىزنى سۆيدى، سۆيۈشۈش ئاۋازى قۇلاقلىرىغا مۇش ئۇرغاندەك ئاڭلاندى، ھەسەتخورلۇقى، ھايۋانى نەپسى قوزغالدى، قولىغا ئىلىشكەن تاشنى ئىلىپلا ئېتىپ ۋارقىراپ ئۇلارغا تاشلانماقچى بولدى، ياشلىقىدا خالىي جايلاردا نومۇس سودىگەرلىرىنى شۇنداق ئۇركۈتۈپ، قېچىشقا ئۇلگۈرمىگەن ياۋا سەتەڭلەردىن بىكارغا پايدىلانغان چاغلىرىمۇ بولغان ئىدى. بىراق بۇ قېتىم ئۇنداق قىلىشقا توغرا كەلمىدى، كۆتۈل-مىگەندە يېگىت ئىسقىرتىپ قويۇپ قىزنى تاشلاپ ماڭدى. قىز ئۇنىڭ كەينىدىن يۇگۇرۇۋىدى، يېگىت ئۇنىڭغا بىرنېمىلەرنى دېدى، ئەمەت "ئەتە كەچ يەنە..." دېگەن گەپلەرنىلا ئاران ئاڭلىيالىدى، قىزنىڭ قولىغا شاراقلىتىپ پۇلدەك بىر نەرسە تۇتقۇزدى - دە، چوڭ يولغا چىقىپ كېتىپ قالدى. قىز كەينىگە ياندى، يەردىن زىننەت سومكىسىنى ئېلىپ پۇلنى سالدى، چاتقاللارنى ئارىلاپ ئالدىرىماي ماڭدى. چاتقاللىقنىڭ يول چېتىدىكى دەرەخلەرگە تۇتۇشىدىغان جايىغا چىقىپ كەتمەكچى بولسا كېرەك. يات كۆزلەرگە چېلىقىپ گۇمان تۇغدۇرۇشتىن ھەزەر ئەيلەۋاتقىنىنى قارا، ھۇ قاقباش، تۇلكىنىڭ بالىسى. ئەمەت ھەممىنى چۈشەندى. تاپتىن چىققان كوچا

سەتكى ئىكەن، مەنمۇ نېسىۋەمنى ئالاي دەپ ئالدىراش ئىزىغا چۈشتى، ئۇنىڭ تەجرىبىلىرىدىن قارىغاندا بۇنداق سەۋىرچانلىق بىلەن قىلغان ئۇۋدا ئەپلەشسە پۇل خەجلەش كەتمەيدۇ، تېخى قىزدىن ئازراق بىر نەرسە يۇلۇۋالغىلىمۇ بولىدۇ، ھېلىقى يىگىت ئۇزاپ كەتتى، مۇش يېيىش خەۋىپىمۇ يوقالدى.

قىز ھارغىن قەدەملەردە كېتىۋاتاتتى، بەدەنلىرى بوشىشىپ ئىزىلىپ كەتكەندەك روھسىز كۆرۈنەتتى. ئەمەت قەدەملىرىنى ئىتتىكلىتىپ ئارقا تەرەپتىن يېقىنلاشتى. قاچۇرۇپ قويمىغۇدەك ئارىلىققا كەلگەندە بوش ئىسقىرتتى، ياش كۆرۈنۈش ئۈچۈن شىلەپىسىنى چۆكۈرۈپ كىيىپ، بارمىقىدىن قاس چىقاردى.

قىز ئۇركىمىدى، كەينىگە قىيا بۇرۇلدى ـ دە، رازىمەنلىك بىلەن قەدىمىنى ئاستىلاتتى. ئەمەت خۇشال بولۇپ كەتتى. ئىش ئوڭغا تارتىۋاتاتتى، دەرھال يوغان ـ يوغان چامداپ يېقىنلاشتى ـ دە، ئادەتلەنگەن گەپگە ئېغىز ئاچتى:

ـــ خانقىز، مەنمۇ يالغۇز، قورقىمىز ھەمراھ بولاي.

قىز بارمىقىنى قارسىلدىتىپ توختىدى، نېمىدور ئويلىغاندەك دەقىقە تۇردى ـ دە، كەينىگە قارىماق بولۇپ بوينىنى ئوڭغا بۇرىدى. ئەمەت بۇنداق پەيتلەرنى تۇتۇۋېلىشقا ئۇستا، بۇ قېتىممۇ دادىل ۋە چاققان كەلدى، بىر ئاتلاپلا قىزنىڭ سول تەرىپىگە ئۆتتى ـ دە، ئۇڭ قولى بىلەن بەلدىن قارمىدى.

ـــ پۇل دېگەننى چېكىمىزگە گۈلدەك قىستۇراي، خېنىمەي، بېشىمىزدىن ئۆرگۈلسۇن، جېنىمەي، ـــ ئەمەت بىر سوملۇق پۇلدىن بىرنى قىزنىڭ بېشىدىن ئايلاندۇرۇپ، ئاستىلا يېڭىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالدى.

ـــ ۋايجان! ـــ قىز يېنىك يۇلقۇندى. ناز قىلىۋاتسا كېرەك، دەپ ئويلاپ ئۇلگۇردى ئەمەت. ئۇ دەرھال سول قولىدا قىزنىڭ بوينىدىن گىرەلەپ، بىر تارتىپلا قۇچاقتا يېقىتىپ سۆيمەك بولدى، بۇنداقتا قىز تېپىرلاشقىمۇ ئۇلگۈرمەيتتى. لېكىن ئالدىغا سوزغان تۇمشۇقىغا ئىسسىق لەۋلەر ئەمەس، قاتتىق شاپىلاق تېگىپ، كۆزلىرىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى، قىز ئارتىسلاردەك چەمبەر ھاسىل قىلىپ بىر پىرقىراپلا بوشاندى. ئەمەت قىزنى قانداقسىگە قويۇۋەتكەنلىكىنىمۇ سەزمەي، ئاغرىغان تۇمشۇقىنى ئالدىراپ سىلىدى. ھېچۇەقەسى يوق، بەزىدە كەكلىكلەر شۇنداق تەپكىلەپمۇ، تومۇچۇقلار چوقۇلاپمۇ قويىدۇ ئەمەسمۇ.

ـــ غەمزە ئوقى ئاتقىنىڭغۇ، خۇلقىڭىزدا مېنى مەستلەر قاتارىغا قاتقىنىڭغۇ! ـــ دېدى ئەمەت بىر شائىردىن ئاڭلىۋالغان ئىككى مىسرا بېيتنىڭ ۋەزىنلىرىنى بۇزۇپ. ئۇ قايتا بېزەكلىك قىلماق بولۇپ، قىزنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە تىكىلىپ قاراش ئۇچۇن، بېشىنى ئىتتىك كۆتۇرۇۋېدى، سوزغان قولى ئۆلۈكىنىكىدەكلا سالپىيىپ چۇشۇپ، ئاغزىدىن چىقىشقا ئۇلگۇرەلمىگەن گەپلىرى گېلىغا تىقىلىپ قالدى.

ـــ نېمە قىلغىنىڭىز، بۇ دادا؟!

ئۇنىڭ ئالدىدا چوڭ قىزى مۇھەببەت ئانسىدەكلا سوغۇق تەلەتتە ئۇيدەك گۆلىيىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ قىزىنىڭ سوغۇق كۆزلىرىدە مەسخىرە، مەنسىتمەسلىك، ئۆچمەنلىك نۇرلىرى چاقنىغانلىقىنى كۆردى. ئەمەتنىڭ قارامتۇل چىرايى تاتىرىپ كەتتى. يۇرىكى تۇنجى قېتىم گال پېچاقتا كېسىلىۋاتقاندەك چىدىغۇسىز ئاغرىدى، نېمە دېيەرىنى، نېمە قىلارىنى بىلمىدى، پەقەت ئاغزىدىن ئىختىيارسىز ھالدا: "بۇ كىمنىڭ كۆڭلىكى؟ مەن كۆرمىگەنلا سىياقتا

كىرىۋاپسەنغۇ ياسىنىپ" دېگەن گەپلەر چىقىپ كەتتى.

ــ ئاپام يېقىندا تاپقان پۇلىغا ئېلىپ بەرگەن بولمامدۇ، ــ دېدى مۇھەببەت تىرىكچىنى تاتلاپ.

ئارىغا گۈرىستان جىملىقى چۈشتى. مۇھەببەت قول ياغلىقىنى چىقىرىپ يۈزىنى توستى، ئۇنىڭ ئىككى يەلكىسى سلكىندى. ئەمەتنىڭ بېشىغا توقماق تەككەندەك بولدى، ئۇنىڭ كاللىسى گاراڭشىپ سۇغا چىلاشقان تۆشۈك كاۋىدەك ئېسىلدى. مەڭزى كۆيگەندەك قىزىدى. ۋۇجۇدىنى ئازابلاۋاتقان زادى نېمە تۇيغۇ؟ بىئاراملىقمۇ، جىددىيلىكمۇ، قورقۇنچمۇ؟ ياق! خىجىللىق ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ كۆزىگە دەرھال جېدەلخور كۆكەمە خوتۇنى كۆرۈندى. ئەمدى ئۇ نېمە دەر، بېشىغا نېمە دەرد ـ ئېسەلەرنى سالار؟ غەم ـ غۇسسە، چىگىش ۋەھىمە، رەسۋاچىلىق تۇيغۇلىرى ئەمەتنىڭ ئاجىز تېنىنى غاجىماقتا ئىدى.

سارا سىمىگە چۈشكەن ئەمەت قارانچۇقتەك قېتىپ قالغان ئىدى، پۈتى ئاستىدىكى زېمىن چايقىلىۋاتقاندەك، چۆكۈۋاتقانەەك قىلاتتى، لەۋلىرى قىمىرلايتتى، لېكىن ئاۋازى چىقمايتتى. قىزىتمىسى ئۈرلەپ قالغانمىكىن ـ يا؟ ياق! ئۇ ئۆزىنى ئوخلاۋاتقاندەك، چۈش كۆرۈۋاتقاندەك سەزدى، يۈرىكى ئاغرىشقا باشلىدى، سانجىلىپ قىسىلدى. ئۇنىڭغا ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغان قارلىق تاغ تىزمىلىرى كېچىلىك شەھەرنى چەمبەردەك قىسىپ مجىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

1989 ـ يىل مايى، ئۈرۈمچى.

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

پوۋېستلار

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

سېھىرلىك ھەيكەل

بۇ ھەيكەل غەمگۇزار ئادەم گويياكى،
تۇرىدۇ ئىنسانلار بەختىگە غەم يەپ.
قارايدۇ ئۇپۇقتا، قۇياشقا قانماي،
ھاياتنى، ئۆلۈمنى پۈتىدا دەسسەپ.

ــ ئىجادىيەت دەپتىرىمدىن

شەپقەت ئاخىرى بۇ ئۇچ ھەيكەلنى ياساپ پۈتتۈردى، كېچىكىپ بولسىمۇ ۋىجدان بۇرچىنى ئادا قىلدى...

قاباھەتلىك چۈش ئەستىن ئاسان چىقمايدۇ. بۇ ــ ئادەملەرنىڭ دائىم شۇنداق چۈش كۆرۈۋەرمەيدىغانلىقىدىن بولسا كېرەك. شۇنداق، چۈشتەك پاجىئەلىك بىر ۋەقە شەپقەتنىڭ يۈرىكىدە جاراھەت قالدۇرغان، شۇ جاراھەتتىن تامچىغان قانلار بۇ ھەيكەللەرنى قاتۇرۇپ چىققان ئىدى. ۋاقىت قاناتلىق لاچىندەك ئۇچقۇر بولىدۇ. يىللارنىڭ ئۇزاق يوللىرىدا، ھاياتنىڭ ئوڭغۇل ــ دوڭغۇل مۇساپىلىرىدە تالاي ۋەقەلەر ئۇنتۇلۇش چاڭلىرىغا كۆمۈلۈپ كەتتى. لېكىن قاباھەتلىك چۈشتەك ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ، چاپسان غايىب بولغانۇ ــ كۆڭۈلگە ئېغىر ئازار بەرگەن شۇ ۋەقەنىڭ قالدۇق ئاغرىقىدىن ئۇ ھازىرمۇ قۇتۇلغىنى يوق. ئۆتكەن ۋە ئۇنتۇلغان شۇ قايغۇ ــ ئازابلار، ئاققان ۋە قۇرىغان قان ــ ياشلار پات ــ پات قايتىدىن پەيدا بولۇپ، ئۇنى قىينىاپ تۇرىدۇ. شەپقەت خېلى يىللاردىن بېرى ناھەيىلىك

مەدەنىيەت يۇرتىدا ئىشلەۋاتىدۇ. يېزىدىكى ھاياتى يېراق ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ قالدى. ئۆتمۈش خەتلىرى ئۆچۈپ، سۈرەتلىرى خۇنۇك-لەشكەن، سىرى چۈشۈپ، مۇقاۋىسى قىرچىلىپ تېتىلىپ كەتكەن كونا رەسىملىك كىتابقا ئوخشايتتى. شەپقەت ئۇنى ۋاراقلاشنى خالىمايتتى. لېكىن ھازىرقى كەسپى بولغان ھەيكەلتىراشلىق ياكى رەسساملىق بىلەن ھەپىلەشكەنده، مۇزىكا ياكى مۇنازىرىلەرنى ئاڭلىغاندا، ئۇنىڭ كۆزىگە ئىختىيارسىز ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئېچىنىشلىق قىياپىتى ھەيكەلدەك ئېگىز ۋە روشەنلىكتە كۆرۈنگەندەك بولاتتى. ئۆزى يالغۇز بىكار قالغان چاغلىرىدىغۇ ئۇلارنىڭ سېمىز-ئۇرۇق گەۋدىلىرى، ئىسسىق-سوغۇق چىرايلىرى، جىمغۇر-كاسكا مىجەزلىرىمۇ نامايان بولاتتى. ساۋۇت سىپايە-سالماق، ئابدۇغۇپۇر قوپال، ئالدىراڭغۇ قەدەملەردە يېقىنلىشاتتى. بەزىدە ساۋۇتنىڭ قوللىرى كۆكرىكىدىن تۆۋەنرەك، ئابدۇغۇپۇرنىڭ قوللىرى بېشىدىنمۇ ئېگىزرەك بوشلۇقتا ئۇنىڭغا قاراپ سوزۇلۇشقا باشلايتتى. يۇرىكىنى ئامبۇردەك قىسىپ، يۇلۇپ ئالماقچى بولۇۋاتقاندەك قىلاتتى. شەپقەت تۇڭۇلەتتى، چېكىنەتتى، تىترەيتتى، بەزىدە يۇزىدە ئۇلارنىڭ تىنىقىنى سەزگەندەك بولاتتى. ئۇ بۇنىڭ ۋىجدان ۋە ئەخلاقىنىڭ ئەيىبلىشى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، ئازابلىناتتى، بەدەنلىرى تىكەن-لىشەتتى، قارا تەرگە پېتىپ، ۋاراقراپ تاشلىغان كېچىلىرىمۇ بولاتتى.

ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇر ئەسلىدىغۇ ئۇلۇغ-مەرتىۋىلىكلەردىنمۇ، جىن-شايتانلاردىنمۇ ئەمەس، ئاجايىپ-غارايىپ تەرەپلىرىمۇ يوق، ئاددىي كۆرۈنۈدىغان ئادەملەردىن ئىدى. ھاياتتا بۇنداق ئادەملەر پات-پات ئۇچراپ تۇرىدۇ، كىشىلەرنىڭ دىققەت ئېتىبارىنىمۇ ئاسان-لىقچە قوزغىمايدۇ. بىراق قىسمەت دېگەن شۇنداق سېھىرلىك نەرسە،

ئۇيغۇر كتاب توپلىمى www.uyghurkitap.com

ئۇ ئەڭ ئاددىي ئادەملەرنىمۇ ھاياتنىڭ ئالاھىدە سورۇنىغا قويىدىمۇ، بولدى، باشقىچە كۆرۈنۈشلەر پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ.

مالىماتاڭ يىللار، غەۋغالىق تۇرمۇش، تەلۈە ياشلىق، ئېزىنتقۇ يوللار، نادانلىق، ياۋايىلىق ـ ياۋۇزلۇقلار، ۋەسۋەسە، پۇشايمان، ھاقارەتلىك ئېغىر مۇساپە، دەپسەندە بولغان ئۆمۈر تارىخ بېتىدە نومۇسلۇق، يىرگىنچلىك قارا داغلارنى قالدۇردى. بۇ ۋەقە سادىر بولغان «مەدەنىيەت ئىنقىلابى»نىڭ ئەلەم كۈرىشى قىزىغان مەزگىللىرى دەل شۇنداق ئاپەتلىك چاغلار ئىدى. كەچمىش، دۇنيا، قىسمەت نېمىشقا شۇنداق سىرلىق؟ ھايات نېمىشقا شۇنچە چىگىش، شۇنچە ئادالەتسىز، رەھىمسىزدۇ؟ ئامەت بىلەن ئاپەت نېمىشقا شۇنچە قارىغۇ، تۇتۇرۇقسىز، يۇزسىزدۇ؟ شەپقەت قانچە ئويلاپمۇ بۇلارنىڭ تېگى ـ تەكتىنى چۈشىنىپ يېتەلمىدى. ئۇ ئۆز ئىرادىسىدىن سىرت بىر كۈچنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىق قۇدرىتىدىن قۇتۇلماقنىڭ مۇشكۈللۈكىنى ھېس قىلدى. ئادەملەرنىڭ تەقدىر دېگىنى مۇشۇ سېھرىلىك كۈچ بولسا كېرەك، ئەتىمالىم. شەپقەتنىڭ ئېسىگە تەقدىرنىڭ كۆكتال يېزىسىدىكى ئاشۇ قېتىمقى رەزىل ئىغۋا ـ گەرچىلىكى چۈشسىلا، يۈرىكى ئۆكسۈپ بوغۇلۇپ قان يىغلايدۇ.

شەپقەت شۇ پاجىئەگە چېتىشلىق بولغان بۇ ھەيكەللەرنى ئاخىرى ياساپ پۈتتۈردى، يىگىرمە يىل كېيىن بولسىمۇ ۋىجدان قەرزىنى ئادا قىلدى...

1

شۇنداقمۇ ئادەملەر بارىكى، ئۇلار ھاياتلىقنى، يورۇقلۇقنى بىر ـ

بىرىدىن قىزغىنىدۇ. نەپ ۋە ئۇستۇنلۇك تالىشىپ، ئالەم بىنا بولغاندىن بۇيان ئاتا بوۋىلىرىنىمۇ، ئۆزلىرىنىمۇ بېقىپ كېلىۋاتقان يەرنى تىلغايدۇ، بۇزىدۇ، بۇلغايدۇ. ھاياتلىقنى، يېشىللىقنى قۇرۇتىدۇ، كۆيدۈرىدۇ، ھالاك قىلىدۇ، قۇياشنى، يورۇقلۇقنى توسۇۋېلىشقا، يېپىۋېلىشقا ئۇرۇنىدۇ. ئۇلار يەرنى، ھاياتنى ئادالەتسىز دەپ قاغسا، قۇياشنى قىشتا توڭدۇرىدۇك، يازدا كۆيدۈرىدۇك دەپ تىللايدۇ. ھەتتا قۇياش بىلەن ئۇستۇنلۇك تالىشىدۇ، ئۇنىڭ ئامىنىمۇ بىر-بىرىدىن قىزغىنىدۇ، ئۆزلىرىنى قۇياشقا ئوخشىتىپ ماختاشنى تەلەپ قىلىدۇيۇ، ئۆزگىلەرنىڭ ئۇنداق قىلىشىغا يول قويمايدۇ، ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، يەرمۇ، يورۇقلۇقمۇ، ھاياتمۇ يامانلىقا ياخشىلىق بىلەن جاۋاپ قايتۇرىدۇ. غۇم ساقلىمايدۇ، ئۆچ ئالمايدۇ. ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن نەرسە، دەپ كەچۈرۈۋەتسە كېرەك، كەڭ قورساقلىق بىلەن ئادەملەرنى بېقىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. سىلاپ-سىيپايدۇ، باغرى يۇمشاق ئاتا-ئانا بالىلىرىغا قىلغاندەك، ھەممىلا ئادەمگە تەڭ-باراۋەر مېھرىبانلىق قىلىدۇ. يۇقىرى-تۆۋەن، يېراق-يېقىن، دوست-دۇشمەن، قابىل-ناقابىل، چىرايلىق-سەت دەپ ئايرىمايدۇ. دۇنيا مانا شۇنداق غەلىتىلىك، ئادالەتسىزلىك بىلەن تولغان. بەلكىم بۇ تەبىئەتنىڭ "ئىنسانپەرۋەرلىكى" دۇ... ئەگەر ھەممە ئىش ھەممە ئادەمنىڭ ئىرادىسى بويىچە بولغاندا، بۇ دۇنيا قانچىلىك ئۆره تۇرالايتتىكىن-تاڭ؟ ھېلىمۇ ياخشى، قانۇنىيەت ئىرادىغا بويسۇنمايدۇ. تەبىئەتنىڭ بۇ تەڭداشسىز ئۇلۇغ دانالىقىغا رەھمەت! بۇ ئەلدىكى شەھەر-يېزىلاردا مەدەنىيەت قىرغىنچىلىقى بولۇۋاتقىنىغا، ئەلەم كۆرىشىنىڭ زەمبىرەك ئوقلىرى يەرنى تىلغاپ، يېشىللىقنى، ھاياتنى بەربات قىلىپ، قۇياشنىڭ يۈزىنى ئىس

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تۇتەكلەردە، قارا بۇلۇتلاردا توسۇماقچى بولۇۋاتقانلىرىغا قارىماستىن، ھەممىلا يەردە ياز پەسلى بەرق ئۇرماقتا ئىدى. يەنىلا گۇللەر ئېچىلماقتا، قۇشلار سايرىماقتا، سۇلار ئاقماقتا، ھايات ياشنىماقتا، قۇياش يەنىلا قۇدرەتلىك، ئادىل ۋە سېخى ئىدى. ھېچقانداق ئادەمگە بويسۇنمايتتى، ھېچكىمدىن، ھېچقانداق نەرسىدىن نۇرىنى ئايىماپ تۇرمايتتى. دۇنيانىڭ گۈزەللىكى يوقالمىغان، يوقلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بىراق بۇ ئەلدىكى ئادەملەر دۇنيانىڭ گۈزەللىكىگە، سېخىلىقىغا، مېھرى-مۇھەببەتلىك، ئىناق، تىنچ، زامانىۋى تۇرمۇشىغا قىزىقمايۋاتاتتى. بەلكى داۋالغۇشقا، بۆلۈنۈشكە، توپ-توپ ئىتتىلارەك بىر-بىرىنى تالاشقا خۇمار بولۇپ قالغان ئىدى. كىملەردۇر خام گۆش يەپ، ئۆڭكۈرلەردە ياشايدىغان ئىپتىدائىي جەمئىيەتنى جەننەت كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ۋەسۋەسىگە سالاتتى. ئۇلار قايمۇققان، ئەسەبىيلەشكەن ئىدى. بىر-بىرلىرىنىڭ كانايلىرىدىن ئېلىشاتتى. قورساقلىرىنى يېرىشاتتى. كۆزلىرىنى ئويۇپ، مېڭىلىرىدىن تۆڭلۈك ئېچىشاتتى، قانلىرىنى چېچىشاتتى. ئۇرۇش، چېقىش، بۇلاش ئەۋجىگە چىققان، كۈرەش، قىرىش شوئارلىرى ھەممىلا جايغا ھۆكۈمران ئىدى. يەردىنمۇ، ئاسماندىنمۇ پوروخ ھىدى كېلەتتى.

"كەلكۈن" چىلەر تەشكىلاتىنىڭ ئۇچىنچى جەڭگىۋار ئەترىتىنىڭ شتابى ئەسلىدىكى ئىشلەپچىقىرىش دادۇي ئىشخانىسىنىڭ قورۇسىغا جايلاشقان ئىدى. دەرۋازا ئالدىدىكى كۆۋرۈكنىڭ سالاسۇنلۇق ئۇزۇن ئورۇندۇقىغا بىر پۇتىنى قويۇۋالغان شەپقەت تىزى ئۇستىدىكى فوتو سۈرەتكە قاراپ تۇراتتى. قۇياش يېراقتىكى ھەرە چىشلىق تاغلارنىڭ چوققىلىرىغا يېقىنلىشىپ قالغان بولۇپ، كۆلەڭگىلەر ئۇزۇرۇۋاتقان چاغ ئىدى. كەچكى قۇياشنىڭ تېخى ئۆتكۈرلىكىنى تامام يوقاتمىغان قىزغۇچ

نۇردا سۇرەت قەغزى كۆزنى قاماشتۇرغدەك پارقىرايتتى.

سۇرەت ئالتە سۇئ چوڭلۇقتا ئىدى. ئۇنى بايانتىن مەتتوختى شتابقا كىرىپ كېتىۋېتىپ ماشرەك پوپكىسىدىكى ئارخىپ خالتىسىدىن چىقىرىپ، كۆرگەچ تۇرغىلى شەپقەتكە بەرگەن ئىدى.

بۇ — بىر ياۋروپالىقنىڭ ئۆرە تۇرۇپ، ئالدىغا سەل ئېگىشكەن ھالدا ئىسكىرىپكا چېلىۋاتقان ھەيكىلىنىڭ سۇرىتى ئىدى. لېكىن بۇ سۇرەتنى بەدىئى ئەسەر دېمەك قىيىن. چۈنكى ئۇنىڭدا تارتقۇچىنىڭ نە بەدىئىي ماھارىتى، نە بەدىئىي تەسەۋۋۇرىدىن ئىزنا كۆرۈنمەيتتى. تارتقاندا بەدىئىي زوق ئويغىتىشتىن كۆرە، ماددىي پاكىت تەييارلاش كۆپرەك كۆزدە تۇتۇلغان بولسا كېرەك. نۇر ياخشى تەڭشەلمىگەنلىكتىن رەڭ ئېنىق ئەمەس، كۆرۈنۈش غۇۋا، ئالا — بۇلماچ بولۇپ قالغان ئىدى. شۇنداقتىمۇ بۇ سۇرەتتىكى ھەيكەل ئادەمنى جەلپ قىلىدىغان سېھرى كۈچكە ئىگە ئىدى. ئۇنىڭدىن قەدىمكى گرىك ھەيكەللىرىنىڭ گۈزەللىكى، نەپىسلىكى چىقىپ تۇرغاندەك تۇيۇلاتتى. ھەيكەلنىڭ كىيىم مودىسى 18 — ئەسىردىكى ياۋروپا ئالىي كىيىم مودىلىرىدىن بولسا كېرەك. سىپتا، يارىشىملىق ئىدى. ئېگىز، غەيۇر قامىتى ھاياتتىكىدەك شۇنداق ھەقىقىي كۆرۈنەتتىكى، بەئەينى تىرىك ئادەمنىڭ ئۆزىلا ئىدى. چىرايىدىكى ئۆزىگە خاس ئىپادە روھلۇق، ئويچانلىق، مۇڭ ۋە جەزبىلىكىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى. يېرىم يۇمۇلغان كۆزلىرى كۆڭۈلنى يورۇتالايتتى. ئۇلاردىن سەھەردە ئۆرلەۋاتقان قۇياشنىڭ ئۆتكۈر نۇرىدەك سېھرىلىك نۇر چاچراپ چىقىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى، ئىسكىرىپكىغا تېرەلگەن ئېڭىكى، چىڭ يۇمۇلغان چىرايلىق ئاغزى ئېچىكى سىرلىرىنى دۇنياغا سۆزدە ئاشكارىلاشتىن ھەزەر ئەيلەۋاتقاندەك ئىدى. كامالچە تۇتقان قول شۇنداق نەپىس، يوشۇرۇن قۇدرەتكە

ئىگە نازۇك ھەربىرىتە ئىدىكى، كىشىدە خۇددى سازتارىلىرىنى ئەمەس، پۈتۈن ئىنسانىيەت يۈرىكىنىڭ مۇجەسسەملەشكەن تارىلىرىنى سېرىۋاتقاندەك، دۇنيا نېرۋىلىرىنىڭ مەركىزى تالالىرىنى تىترىتىپ، ھېكمىتىنى ئېچىۋاتقاندەك سەزگۈ ئويغىتاتتى. پۈتۈن ئالەم ھازىرلا تىترەپ، يېنىك چايقىلىدىغاندەك، نازۇك، قۇدرەتلىك تىلسىم بىر مۇقامنى ياڭرىتىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ھەممىلا جاي سىرلىق ئاھاڭلارغا تولۇۋاتقاندەك، گويا ھەممىلا نەرسىنى ئۇنتۇلدۇرىدىغاندەك ئاجايىپ سەلتەنەتلىك مۇزىكا دۇنياغا مۆجىزە سۇيىتىدە يارىلىۋاتقاندەك ئىدى. شەپقەت ھەيكەلدىن بىر خىل نازۇك ئۇلۇغۋارلىقنى ھېس قىلدى. شەپقەت شەھرىنى ئەمما ئۆتكۈر شاراپ ئىچىۋالغان ئادەمدەك مەستخۇش، شىركەيپ بولۇپ قالدى. بىردىنلا ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇغىسى، كۆز ئالدىدىكى رېئاللىق رەھىمسىزلىكلىرىدىن ئۆزۈنى چەتكە ئالغۇسى كەلدى. ھەيكەلتىراشنىڭ بۇ ئاجايىپ كەشپىياتى شەپقەتنى ھاڭ-تاڭ قالدۇرماقتا، يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا دولقۇن قوزغىماقتا ئىدى. سۇرەتتىكى ھەيكەلنىڭ چىرايى ئۇنىڭغا تونۇشتەك، ئۇ قەيەردىدۇر كۆرگەندەك قىلاتتى. بىراق ھەرقانچە قىلىپمۇ ئەسلەيەلمىدى. دەرۋەقە، شەپقەت كېچىكىدىنلا گۈزەل سەنئەتكە قىزىقاتتى. ئوتتۇرا مەكتەپتىكى چېغىدا ئامېرىكا، ياۋروپا سەنئەتكارلىرىغا ئائىت بەزى ماتېرىيالىلارنىمۇ كۆرگەن. بۇ ھەيكەلمۇ ئۇ كۆرگەن سۇرەتلەرنىڭ بىرەرسىدىكى ئۇلۇغۋارلارنىڭ ئوبرازلىرىدىنمۇ، بەلكىم. ئۇ ياۋروپالىقلارنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ دۆلەت، مىللەت تەۋەلىكىنى ئايرىۋالمايدىغۇ، ئاخىر. ھازىرقى مۇھىم گەپ بۇ ھەيكەلنى قانداق چۈشەر قوللارنىڭ ياسىغانلىقىدا قالدى. بىزنىڭكىلەرمۇ شۇنداق مۆجىزە يارىتالارمۇ؟ چەت ئەللەردىن

ياكى ئىچكى ئۆلكىلەردىن ھەر خىل سەۋەبلەردە بۇ ياقىلارغا كېلىپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. بۇ ھەيكەل ھازىر نەدىدۇ؟ ئۇنى بۇلار نېمىشقا سۈرەتكە تارتتىكىن؟ مەتتوختىدەك سەنئەت بېغىغا بۆكى چۈشۈپ كەتسە پۇل بېرىپ ئالدۇرىدىغان ئادەمگە ئۇ نېمىگە كېرەك بولۇپ قالدىكىن؟

ــ ئۆمرۈڭدە سۈرەت كۆرمەپسەنمۇ؟ ــ دېدى مەتتوختى يېقىنلاپ كېلىپ، ئۇنىڭ شتابتىن قايتىپ چىققانلىقىنى شەپقەت تۇيمىغان ئىدى، ــ بۇ دېگەن جىنايەت دەللى.

ــ قالتىس ھەيكەل ئىكەن. سەنئەت بايلىقىمۇ جىنايەت بولامدۇ؟

ــ ئەجنەبىنىڭ زەھرى يۇرىكىگە ئۆتۈۋاتامدۇ نېمە؟

شەپقەت سۈرەتنى كۆزىگە تېخىمۇ يېقىن ئەپكېلىپ سىنچىلاپ قارىدى. ھەيكەل توغرىدىن توغرا يۇرىكىگە قادىلىپ قاراۋاتقاندەك بولدى. سۈرەتتىكى مۇھىتىمۇ، كەيپىياتىمۇ بىرخىل سۈرلۈك تۇيغۇ پەيدا بولغاندەك قىلدى. شەپقەت كۆزىگە كۆرۈنمەيدىغان ۋەھىمنى سېزىپ مەتتوختىدىن سورىدى:

ــ چەت ئەللىكنىڭ ھەيكىلىنىڭ بىز بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى؟

ــ سەن ساراڭ بولدۇڭمۇ نېمە بۇگۈن؟ ــ دېدى مەتتوختى شەپقەتكە گۇمان نەزىرىدە قاراپ، ــ ماۋجۇشنىڭ ھەيكىلىدىن باشقا ھەيكەلنى ساقلاشنىڭ ئۆزىمۇ بىر جىنايەتقۇ! بۇ ھەيكەل ئابدۇغۇپۇرنىڭ مۇئەللىمچىلىك مەكتىپىدىكى ئۆيىدىن تېپىلىپتۇ، ساۋۇت ياساپ، شۇ يەرگە تىقىپ ساقلاپتىكەن بولغاي، بىزنىڭكىلەرنىڭ دىتى بار، ئۇلار ھەيكەلنى ئاۋۋال سۈرەتكە تارتىۋاپتۇ، ئاندىن چېقىپ تاشلاپتۇ، سۈرەتنى مانا جىنايى پاكىت سۈپىتىدە پايدىلىنىشىمىز ئۈچۈن بىزگە ئەۋەتىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ قايسى ساۋۇت؟

ـــ ساۋۇت لوپ ـ لوپچۇ، سلەر نازارەت قىلىۋاتقان ئىككى تۈتقۇننىڭ سەمىزرەكى ـ يا، ئاينا...

ـــ ياقەي، ـــ دېدى شەپقەت بېشىنى چايقاپ، ـــ ئۇ مىس ـ مىسنىڭ مۇنچىلا گۆزەل ھەيكەللىنى تېپىپ ساقلىغۇدەك پەممۇ، جىگىرىمۇ يوق.

ـــ كاللا دېسە پاقالچاق دەيدىيا، ما گاداي، ئۇنى ساقلىغانلا ئەمەس، تېخى ئۆزى ياسىغان دەۋاتىمەن.

ـــ بىكار گەپ، ـــ دېدى شەپقەت كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ـــ بۇ چۆچەكنى ئۇششاق باللارغا ئېيتىپ بەرسىلمۇ ئىشەنمەس. ئۆزلىرى دائىم يالغانىنىمۇ ئەقىللىگە سىغمايدىغان قىلىپ توقۇش كېرەك، دەيتتىلىغۇ.

مەتتوختى پوپكىسىدىن بىر لوپا ئەينەك چىقىرىپ، سۈرەتتىكى ئۇستىگە توغرىلىدى.

ـــ زەك سېلىپ قارا، ئەخمەق، ھەيكەلنىڭ ئاستىنقى تەرىپىدىكى ئۇششاق خەتنى كۆرۈۋاتامسەن؟

دەرۋەقە، ئەينەك يۈزىدە ھەيكەل ئاپتورىنىڭ گادىرماچ ئىمزاسى ئاران پەرق قىلغۇدەك كۆرۈندى. ئاندىن چۈمۈلە پۈتلىرىچىلىك چوگايدى، شەپقەت داك قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. لوپا ئەينەك ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ كۆزىگە يېقىنلاشتى. ئاخىرى ئىمزا ناھايىتى روشەن كۆرۈنگەن بوشلۇقتا توختىدى، بۇ ھەقىقەتەنمۇ ساۋۇت لوپ ـ لوپنىڭ پوچۇركىسى ئىدى.

ـــ كۆرۈۋاتامسەن؟

شەپقەت ئۇنچىقمىدى. كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ باقتى. ئىمزا

يەنىلا ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇراتتى، "چۈش كۆرۈۋاتمىغاندۇرمەن" دەپ ئويلىدى. لەۋلىرىنى چىشلەپ بېقىۋىدى، ئاغرىدى. بۇ ئىمزا ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىغا سىغمايۋاتاتتى. بىراق بۇنىڭ خىيالەن ئەمەس، رېئاللىق ئىكەنلىكىنى تەستىقلىغاندەك، مەتتوختىنىڭ ئاۋازى يەنە ياڭرىدى:

ــ شۇنداق، گېپىمگە ئەمدى ئىشەنگەنسەن! مە، ئاچقۇچىنى، ۋېلىسىپىتىمنى ئال، مەنمۇ سىلەر تەرەپنى يوقلاپ ئۆتىمەن، يۈر، ھازىرچە بۇ ئىشنىڭ ھورىنى چىقىرىشقا بولمايدۇ، ھېچكىمگە تىنما.

شەپقەت مەتتوختىنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىۋېتىپ غودۇكشىدى:

ــ ساۋۇت لوپ ـ لوپنىڭ قولىدىن شۇنداق كارامەت ھۈنەر كېلەرمۇ؟

ــ قولىدىن ھۈنەر كېلىش ـ كەلمەسلىك مۇھىم ئىش ئەمەس، قولىدىن ئىش كەلمىسىمۇ ياۋاش بولسىلا بولىدى. تالانتلىق، بوينى قاتتىق ئون ئادەمدىن تالانتسىز، ياۋاش بىر لوم ـ لوم ئەلا. بىزدە شۇنداق سىياسەت بار. قانچىكى ياخشى ھۈنەرنى ئەكسىيەتچىل ئىشلارغا ئىشلەتسە، جىنايەت شۇنچە ئېغىر بولىدۇ. ھەممە يەردە ئادەملەر ئۇلۇغ داھىمىزنىڭ مۇقەددەس ھەيكىلىگە چەكسىز مۇھەببەت، چەكسىز ساداقەت، چەكسىز ئېتىقاد بىلدۈرۈپ، چەكسىز چوقۇنۇۋاتسا، ماۋۇ چۈپرەندە بىر ئەجنەبىنىڭ، بۇرژۇئا ئىلىم نوپۇزلىقىنىڭ سېسىق ھەيكىلىنى ياساپ چىققىنىنى قارا. ھېيىقماي قارشىلىشىپتۇ، يۈرىكىنى قاپتەك قىلىپ...

ــ ئۇ كىمنىڭ ھەيكىلى؟

ــ بۇرژۇئا سەنئەت نوپۇزلىقىنىڭ دېيىشىدۇ، سېرىق سازلارنىڭ پىرى، مىراپ دەمدۇ، مۇرات دەمدۇ، توختا، ئاقسۇدىكى ھېلىقى

مۇز داۋاننى نېمە دەيتتى؟

ــ مۇزات.

ــ ھە شۇنداقراق، ئۇنىڭ ئىسمىنمۇ مۇزات دېگەندەك قىلمۇدى. نېمە دېيىشسە دېيىشمەمدۇ، بىزگە مۇھىمى بۇ نوپۇزلۇق سېسىق زىيالىينى ھازىرقى ۋەزىيەتتە كۆككە كۆتۈرۈشتىكى كىشىلەرگە ئېيتقىلى بولمايدىغان غەرەز... بۇنى، بۇنى ھەم، ۋاقتى كەلگەندە...

مەتتوختى گېپىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتمىدى. سۈرەتنى ئاۋايلاپ قىنا پوپكىغا جايلاشتۇردى. شەپقەت بۇرۇلۇپ مەتتوختىغا قاراپ قويدى- دە، پىدالنى دەسسەپ ۋېلىسىپىت ئۈستىگە قوندى. ئۇ ئېگىز بويلۇق، مۇلايىم يىگىت ئىدى. بۇرنى قاڭشالىق، ئۆسكىلەڭ قاشلىرى ئاستىدىكى يوغان كۆزلىرى خىيالچان ئىدى. كۆلسە مىسكىن تۇيغۇ بېرەتتى. مەتتوختى بىرنەچچە ماڭدام يەرگىچە يۈرۈپ يېتىشىپ، بۆكتۈرمىگە مىنگىشۋالدى. ۋېلىسىپىت تار يېزا يولىدا شىرىلداپ مېڭىپ كەتتى.

قۇياش مەغرۇر چوققىلارغا بېشىنى قويدى. شەپەقنىڭ گۈلنەپشە رەڭ نۇرلىرى يول قاسىنىدىكى دەرەخلەرنىڭ ئۇچلىرىدا جىلۋە قىلاتتى. ئىككى تەرەپ ئېتىز ئىدى. كۆمە قوناقلار تۈتەكتەك كۆتۈرۈلۈپ يېشىل مەنزىرە ھاسىل قىلىۋاتاتتى. بۇغدايلىرى ئورۇۋېلىنغان ئېتىزلىقلار يالىڭاچ پارقىرايتتى. ئاندا-ساندا خامان دۆۋىلىرىمۇ كۆزگە چېلىقاتتى. بەزى ئېگىز ئورۇنلىرىغا چامغۇر، تېرىق، كۆمە قوناق تېرىش ئۈچۈن ئوغۇت بېرىلىۋاتاتتى. توپىلىق يوللاردا تاغار ئارتىلغان قوتۇر ئېشەكلەر شىداق پۇتلىرىنى ئاران سۆرەپ قاشاڭلىق قىلاتتى. ئۇلارنى ھەيدىۋاتقانلارنىڭ ئاجىز گەۋدىلىرى زورۇقۇپ دېگۈدەك قىمىرلايتتى. قاپ يۈدىگەن

خوتۇن- قىزلار ئېغىر چامداپ مىسلداپ مېڭىشاتتى. بۇ يەردىكى ئاياللارنىڭ سەكسەن پىرسەنتىنىڭ قاپ كۆتۈرۈشتىن بالا ياتقۇسى تۇۋۈەنگە چۈشۈپ كەتكەن ئىدى. ئادەملەر توپا چىراي، جولدۇر كېپەن ئىدى. ئادەمدىن كۆپرەك كۆلەڭگىنى ئەسلىتەتتى. ئۇلار هارغىن، ئېچىرقىغان ئىدى. هەركۈنى يۇلتۇز تارقىماستا ئىشقا چىقىپ، يۇلتۇز چىققاندا ئىشتىن چۈشەتتى. ئۆيلىرىدە هاسا تاينىپ يۇرگەن چاشقانلارمۇ بۇغداي ئۇنى كۆرەلمەيتتى. قوناق يارمىسى، تېرىق ئۇنى ئاران يېتىشەتتى. ئوتۇن يوق ئىدى. ئېتىز باشلىرىدىن تېرىۋالغان كۆتىچەك، مەدەك، يانتاق، چاۋالار بىلەن ئۇماچ- يوبدانلىرىنى قاينىغۇدەك قىزىتاتتى- دە، ئىچىپلا يوتقانغا كىرىۋېلىشاتتى. چۈنكى جىن چىراغقا ماي يوق ئىدى. "كانايىنى ياغلىغلى ياغ يوق تۇرسا، سۇنايغا ياغ نەدە" دېيىشەتتى دېھقانلار زەردە بىلەن. ئۇلار گۆش- ياغ بىلەن يېغلاپ كۆرۈشكۈدەك بولۇشقان. پىشقان تاماقنىڭ تەمىنمۇ ئۇنتۇشقا باشلىغان ئىدى. شەپقەت ئۇلارغا هېسداشلىق، ئېچىنىش نەزىرى بىلەن قاراپ قويدى. هاۋادىن بۇغداي پۇرىقى كېلەتتى. دوقمۇشلاردا ئۇزۇنده تاملىرى، تاختايلىرى قەد كۆتۈرۈپ، مۇكچەيگەن گەۋدىلەر بىلەن ئاجايىپ سېلىشتۇرما هاسىل قىلاتتى. مەتوختى ئويلىمىغىنى بىلەن شەپقەت بۇ يۇرتداشلارنىڭ هالىنى ئويلىماي قالمايتتى. چۈنكى ئىسنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ- دە!

شەپقەت مۇشۇ يېزىدا تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن يىلى "مەدەنىيەت ئىنقىلابى" باشلىنىپ كېتىپ ئوقۇشقا بارالمىدى. قېرى ئانىسىدىن باشقا يار- يۆلىكى بولمىغاچقا، بىرەر جايغا ئىشچىلىققىمۇ ئىلىنەلمىدى. "ئارقا ئىشىك"كە يول

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتابخانا ساق ئاپتۇسى

كېرەك، ئاچقۇچ كېرەك ئىدى. بۇنداق يول ۋە ئاچقۇچنى بىر يېتىمەككە كىم بېرەتتى؟ دادىسى بولغان بولسىمۇ ئامال بولارمىدىكى؟ ئۇ قەھەتچىلىك يىللاردىلا دادىسىدىن ئايرىلىپ قالدى. ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ناھىيىسىدە چوڭ ئاچارچىلىق ئاپىتى يۈز بەرگەن، چوڭ قىرغىنچىلىق بولغان ئىدى. كوموناغا داشقازىنىنىڭ بىر چۆمۈچ ئۇمىچىمۇ، ئەسكى تونۇرنىڭ كۆكتات ئارىلاشتۇرۇلىدىغان يېرىم زاغرا نېنىمۇ مۇقىم ئەمەس ئىدى. زاپخوزغا، ئامبارچىغا ياكى كىچىك ئەترەت بېشىغا قادىلىپ قارىسىلا ۋە ياكى ساقسىز بولۇپ قېلىپ ئىشقا سۈسلۇق قىلسىلا "نورما" توختىتىلاتتى. ئاچتىن ئۆلگەن-تىرىلگىنى بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمايتتى. ھەركۈنى دېگۈدەك يېرىمى ئۆرۈلگەن ياكى قېيشايغان ئۆيلەردىن كىملەرنىڭدۇ ئىششىپ ئېسىلىپ كەتكەن جەسەتلىرىنى ئېلىپ چىقىشاتتى. يۇيۇپ-تاراپ كۆمۈپ قويۇشاتتى. يېزا چېتىدىكى قەبرىستانلىق كۈن ساناپ تۆت تەرەپكە قاراپ كېڭەيمەكتە ئىدى. شەپقەتنىڭ بىچارە دادىسى ھەركۈنى ئىشتىن چۈشۈپلا يىرتىق خالتىنى قولتۇقلاپ ئەترەت ئامبىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ بويۇن قىساتتى ياكى مايماق چېلەكنى كۆتۈرۈپ داشقازانغا تەلمۈرەتتى. ساقراق چېلىكمۇ يوق ئىدى. چۈنكى، ئۆيلەردىكى بارلىق قازان-قومۇچ، سەرەمجان، توخۇ، قوي-ئۆچكىلەردىن تارتىپ ھەممىسى ئوپچا ھېسابىغا ئۆتكۈزۈۋېلىنغان، ئەترەتكە ئېلىپ كېتىلگەن ئىدى. نورمىلىق تاماق ئالماق، شەھەر ئالماق ئىدى. شەپقەت ھازىرمۇ دادىسىنى ئويلىسىلا كۆز ئالدىغا چىرايى ساماندەك سارغايغان غېرىب دېۋانە كېلىدۇ. ئۇنىڭ دادىسى ئەسلى تەمبەل، باتۇر، ئىشچان ئادەم ئەمەسمىدى. كېچىنى-كېچە، كۈندۈزنى-كۈندۈز دېمەي شۇنچە ئىشلەپمۇ

نېمىشقا چاپسنى تىزىدىن ئاشماي، گېلىغا نان تاپالماي قۇرۇپ قورايدەك بولۇپ قالدى؟ جاھان نېمە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ؟ تاماق تەگمىگەندە ئۇلار ئوت-چۆپلەرنى قايناتىپ يېيىشتى. ئاچلىقتا چىدىمىغان كىچىككىنە شەپقەت خام چامغۇر، پىيازلارنى تېرىۋېلىپ غاجىلايتتى. ئۇچەيلەر ئاچلىقتىن كورکىرايتتى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ دادىسىمۇ ئەل قاتارى شامال كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ سارغايدى. يېرىم جان بولدى، قورساقلىرى كۆپۈپ، ئىششىقا باشلىدى. ئۇ ئىشتىن قالغاچقا ئاشلىق نورمىسى توختىتىلدى. شەپقەت مەكتەپ-تىن كېلىپلا ئېتىزغا چىقسىمۇ، ئۇنى "كىچىك ئاقنانچى" دەپ ئانچە ھېسابقا ئېلىشمايتتى. شۇ كۈنلەردە مەھەللىدە قوشنا كەنتتىكىلەرنىڭ سۆڭەكنى ئۇن قىلىپ تارتىپ يەۋاتقانلىقى توغرىسىدا پاراڭ تارقالدى. شەپقەت ئۆيدىكىلەرنىڭ تاپشۇرۇقى بويىچە ئامالسىز سۆڭەك يىغدى، پالتىدا چېقىپ پارچىلىدى، تۈگمەنگە ئاپىرىپ تارتىپ ئۇن قىلدى. ئانىسى سۆڭەك ئۇنىدىن نان پىشۇردى، بۇنى يەپ ئاچلىق ئازابىنى يەڭگىللەتكەندەك بولۇشتى، بىراق چوڭ تەرىتى كەلمەي، ئىتنىڭ كۈننى كۆرۈشتى. دادىسى قورساق ئاغرىقىدا ھاجەتكە چىققان جايدا يىقىلدى، ئۇنىڭ دادىسى شۇنداق پاجىئەلىك ھالدا ئۆلۈپ كەتتى. ياشاڭغۇراپ تۇرغان كۆزلىرىنى چىملىدىتىپ جەينامازدا ئولتۇرۇپ، شەپقەتكە ئاللادىن شاپائەت تىلەيدىغان دادىسى ئۆلۈپ كەتتى. ھەر قېتىم ئون ياشلىق شەپقەتنىڭ مەكتەپ-تىن قايتىپلا ئاچ قورساق ئېتىزغا ئىشقا چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، بىچارە دادىسى ھەم ئازابلىنىپ ھەم خۇشال بولۇپ يىغلاپ تۆگۈلۈپ كېتەتتى. "ئاللا ئىنساپ بەرگەن ئوغلۇم، ئاللا ئۆزى ساقلا مەدەتكار بولسۇن"، "چىققان دۆۋەڭنى ئېگىز، مەرتىۋەڭنى يۇقىرى قىلسۇن!"،

"توپا ئالساڭ ئالتۇن، كۆل ئالساڭ كۈمۈش بولسۇن!" دەپ قولـ
لىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلاتتى. ئاتا دۇئاسىنى ئۇلۇغ دېيىشىدۇ.
ئەمدى ئۇنىڭ دۇئا قىلىدىغان ئاتىسىمۇ قالمىغان ئىدى. شەپقەت
ئامالسىز ئۆز مەھەللىسىدە "زىيالىي ياش" ئاتىلىپ كەتمەنىڭ
سېپىنى تۇتتى. شۇ يىللىرى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ، ئۇنىڭغا
تەقدىرداش بولغان تەڭتۇشلار ئازمىدى؟ بۇ ۋىلايەتنىڭ ئۆزىدىلا
مىڭلاپ، ئونمىڭلاپ بارئىدى. شەپقەتنى يېزا خەلق ئەسكەرلىكىگە
قاتناشتۇرۇشتى. كېيىنرەك كەلكۈنچىلەر ئاممىۋى تەشكىلاتى ئىدىيىۋى
خىزمەت ئىشلەپ ئۇنى قوينىغا ئالدى. ئۇنىڭ قاتناشقان ئەترىتى
ئۇچمنچى جەڭگىۋار ئەترەت دەپ ئاتىلاتتى، ئۇنى پۈتى چاققان دەپ
خەۋەرچىلىككە، يۈگۈر - يېتىمگە سېلىشاتتى. بۇگۈن ئۇ شتابقا
خەت - چەك، ئۆگىنىش ماتېرىياللىرى ۋە ماۋجۇشىنىڭ يېڭى ئىزناكـ
لىرىنى ئېلىش ئۈچۈن كېلىپ، مەتتوختى بىلەن ئوچرىشىپ قالغان
ئىدى، ھەيكەل ۋە ساۋۇت ھەقىدىكى پاراڭ ئۇنى گاڭگىرىتىپ
قويدى.

ساۋۇتنى ئۇ بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى تېخى تونۇمايتتى. شۇ
كۈنى كەلكۈنچىلەرنىڭ تايانچى قوشۇنى "ئالغا" ئىشلەپچىقىرىش
دادۇيى جايلاشقان كەنتكە شىددەتلىك ھۇجۇم قوزغىغان ئىدى.
دەسلەپ يەرلىك توپلار ئوت قۇيۇنى ئويناتتى. كېيىن ملتىقـ
نەيزىلىرىنى ئالدىغا قىلىپ تۇتۇشۇپ دەۋرەپ بېرىشتى. يېزىدىكى
"يالقۇنچىلار" لەخمىلەرگە بېكىنىۋېلىپ قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتتى.
ئۇ چاغلاردا ھەممە ئامىۋى تەشكىلاتلار ھەركۈنى دېگۈدەك
"لەخمە ئۇرۇشى" دېگەن فىلىمنى كۆرۈپ، لەخمە ئورۇشىنى مەشىق
قىلاتتى. كۈن بويى داۋاملاشقان جەڭدە يېزىنى ئالالمىغان كەلكۈنـ

چىلەر كەچكە يېقىن لەخمىنىڭ بىر-ئىككى ئېغىزىنى تېپىۋېلىشتى، ئۆستەڭ سۈيىنى شۇ يەرگە باشلىۋېتىشتى. يېرىم كېچىگە بارغاندا يالقۇنچىلار چىداش بېرەلمىدى. ئۇۋۇسىنى سۇ باسقان تۈلۈم چاشقانلاردەك تۆشۈكلەردىن سەكرەپ چىقىشتى. كەلكۈنچىلەر يېزىنى قورشىۋالغان ئىدى. جەڭ قانلىق بولدى، لېكىن پۈقرا دېگەن ھامان پۈقرا، ئۇرۇشنى ھەربى قوشۇندەك قىلالمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئوقلار نۇرغۇن ئېتىلغان بولسىمۇ، تالاپەت بەك كۆپ بولمىدى، تاكىغا يېقىن يالقۇنچىلار قورشاۋنى يېرىپ چىقىپ كەتتى. كەلكۈنچىلەر يېزىغا كەلكۈندەك يامراپ كىرىشتى، كوچىلار پاتقاق، ئۆيلەر ئۆرۈلگەن ئىدى، بىر ئەسكى تاملىقتىن يالقۇن تەشكىلاتىنىڭ ساۋۇت ھەم ئابدۇغۇپۇر دېگەن ئىككى ئادىمىنى تۇتۇۋالدى. بۇ ئىككىسى دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى ۋىلايەتلىك سەپەن مەكتىپىنىڭ دېھقانچىلىق مەيدانىدىن ئۇرۇڭ سېتىۋالغىلى كەلگەن ئىكەن، ئۇلار ئەسلىدە مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرى بولۇپ، ئىنقىلابنىڭ بېشىدىلا "شالتىقى بارلار" قاتارىدا مەيدانغا "ئەمگەكتە چېنىقتۇرۇش" قا چۈشۈرۈلگەنىدى. دەسلەپتە ئۇلارنى شتابقا ئاپىرىپ سوئال-سوراق قىلىشتى. "ئۇچۇغداشتى"، كېيىن ھەددىدىن تاشقىرى ياۋاشلىقىنى كۆرۈپ، "ئەسىر ئالماشتۇرۇش" تا ئەسقېتىپ قالار دېيىشىپ، رەنگە تۇتۇلغانلار ھېسابىدا ئۇچىنچى جەڭگىۋار ئەترەتكە ساقلاشقا بېرىشتى. بۇ ئەترەت دەريانىڭ شەرقىدىكى كۆكتال كەنتىدە تۇراتتى. ئۇلار ھەم شۇ يەردىكى قىرغاق مۇداپىئەسىگە، ھەم ئىشلەپچىقىرىشقا مەسئۇل ئىدى. بۇ تۇتقۇنلارنى رىجىمدە ئىشلىتىش شەپقەت بىلەن ئەركىنگە تاپشۇرۇلدى.

بۇغداي ئورمىسى مەزگىلى ئىدى، شەپقەتلەر ئەتىگەندە تۇتقۇن-

www.uyghurkitap.com

لارنىمۇ ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئورمىغا ئېلىپ چىقىشتى، ئورمىچىلارنىڭ ئاساسى قوشۇنى قېرى-چۆرە، خوتۇن-بالىلار ئىدى. قىران يىگىتلەر ئۆزلىرىنىمۇ چۈشەنمەيدىغان كۆز قاراشلارنى تالىشىپ، بىر-بىرىنى قىرىش ئۈچۈن تەرەپ تەشكىلاتلىرىغا قاتنىشىپ كەتكەن، بەزى دېھقانلار پاراكەندىچىلىكتىن، نامراتلىقتىن پىتىراپ كەتكەن، يۇرتنى تاشلاپ، تىرىكچىلىك ئىزلەپ ھەر ياققا بېشىنى ئېلىپ كېتىشكەنىدى. شەپقەتنىڭ ئەتىرەتداشلىرىمۇ تۈزۈك ئەمگەك قىلمايتتى، تەشكىللىگۈچى، ھەيدەكچى بولۇۋېلىشاتتى، ئېتىزغا چىقىدىغانلىرىمۇ ئاز ئىدى. شەپقەت بىلەن ئەركىن بۇ ئىككى تۈتقۇننى ئورمىچىلار سېپىنىڭ چېتىدىرەك ئىشلىتەتتى، تۈتقۇنلار ئىشقا خام ئىكەن، ئابدۇغۇپۇر گەپ ساتمەن دەپ بارمىقىنى كېسۋالدى. ساۋۇت بىردەم ئىشلە-ئىشلىمەيلا بېلىنى ئالالمىدى. ئىچى ئاغرىغان شەپقەت بىلەن ئەركىن ئىنسانى كۆيۈنۈشتە ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەسسىسىنمۇ ئورۇشۇپ بېرىشكە مەجبۇر بولدى.

ئۈچىنچى كۈنىگە بارغاندا ئۇلارمۇ كۆنۈكۈشكە باشلىدى. دەم ئېلىش بولغاندا، يەنىلا ئۆزلىرىنى يەرگە تاشلاپ، سۈنايىلىنىپ يېتىشتى-يۇ، بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئابدۇغۇپۇر ئورنىدىن تۇردى. بۇغداي ئۇنىچىسى تېگىدىن كونا ماش رەڭ چاپىنىنى ئېلىۋىدى، ئىچىدىن قاتتىق مۇقاۋىدىن ياسالغان شاھمات تاختىسى چىقتى. بۇنى ئاخشام ساۋۇت ياسىغان، شەپقەتلەر كۆرۈپمۇ ئۇن چىقمىغان ئىدى. ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇر شاھماتنى بىر قوللا ئويناياللىدى. ۋاقىت زىق بولغاچقا ئوغاقلىرىنى قولىغا ئېلىشقا توغرا كەلدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ناگان-ناگاندا كەچلىك تاماقتىن كېيىن شاھماتقىمۇ ئاز-تولا چول تېگىدىغان بولۇپ قالدى. ساۋۇت

شاهماتتىن كۆرە، سازغا ھېرىسمەن ئىدى. ئۇ قېرى بىر دېھقاندىن ئىككى دۇتار ياساپ بېرىش بەدىلىگە ئالغان ئۇجمە ياغىچىنى تىلىپ، ئۆزىگە بىر دۇتار ياسىۋالدى. شەپقەت بازاردىن تار ئەكىلىپ بەردى. دۇتار پەيزى چىقتى. ئەتراپىغا ئادەم ئولۇشۇۋالسا، ئۇ بىر-ئىككى پەدە ئۇيغۇرچە "سۆز ئۇزۇندە" ئاھاڭلىرىغا چېلىپ قويۇاتتى. ئاندىن ئاستىلا بېرىپ، شاھماتقا قول سۇناتتى. يات ئادەم قالمىغاندا ياكى كېچىلىك ئورمدا خالىي يەرنى تاپقاندا، دۇتارنى سايرىتىۋېتەتتى. تارغا بۇلبۇل قونغاندەك، كاكۇك پەريات ئۇرغاندەك بولاتتى. دۇتارنىڭ جېنى بار ئادەمدەك ئاھ ئۇرۇپ، ئىچ-ئىچىدىن بوغۇنۇقۇپ مۇڭ تۆكۈشلىرىنى ئاڭلاپ ئولتۇرۇپ، كېچىكىدىن دۇتارنى مەڭستەمەي گىتارغا ھەۋەس قىلىدىغان شەپقەتمۇ ھەيران قالدى، تەسىرلەندى، كۆزىدىن ياش ئاققانلىقىنمۇ سەزمەي قالدى. بۇ مۇزىكىلار ئۇنىڭ قەلبىنى چىرمىۋالغان، ۋۇجۇدىدا يوشۇرۇن مۇڭ ۋە ھۇزۇر تۇيغۇسى قوزغاتقان ئىدى. ساۋۇت ئايغا قاراپ ئولتۇرۇپ ئۇزاق-ئۇزاق چالاتتى، ئەمما ئادەتتە ناخشا توۋلىمايتتى. "سېرىق ناخشا" ئوقۇدى دېگەن قالپاقتىن قورقىنمۇ ئەمەس، "سېرىق ناخشا" ئېيتقان ھالەتتىمۇ شەپقەتلەرنىڭ ئانچە كارى بولۇپ كەتمەيدىغانلىقىنمۇ بىلەتتى. ئۆزىغۇ تېكىستلەرنى بەكمۇ كۆپ بىلمەيتتى. ئەمما بىلىدىغانلىرىغا پۇختا ئىدى. بۇ تېكىستلەرنىڭ بەزىلىرى پۇتۇنلەي يېڭىلانغان، كىملەردۇر ئۇلارنى قايتا يازغان ئىدى، مانا شۇنداق ناخشىلارنىڭ بىرى "ئەۋرىشىم" ئىدى. دەرتمەن تەبىئىي ئاۋازدا بۇ ناخشىنى ئېيتقاندا قايغۇلۇق كېچىدىكى ھەسرەتلىك مۇھەببەتنىڭ ھەرخىل ھالەتلىرىنى، كۆرۈنۈشلىرىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرەلەيتتى. بۇ ناخشىنى ئېيتقاندا ئۇ ئاۋازىنى

www.uyghurkitap.com

مەيلى قانچە تۆۋەنلەتمىسۇن، ناخشا ئېيتقانىدەك ئەمەس، يۇرىكى يىغلاۋاتقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. بۇ يۇرەك بۇلدۇقلاپ، قاينىاپ، شارقىراپ ئېقىۋاتقان دەريامۇ ياكى گۈركىرەپ، يالتىراپ يېنىۋاتقان يالقۇنمۇ، بىلىپ بولمايتتى. بۇ يۇرەك ئۆزىگە ئالەمچە مۇھەببەتنى يوشۇرغان ئاجايىپ ھېس-تۇيغۇلار، رەڭدارخىيالىلار ماكانى بولسا كېرەك، گويا بارلىق سىرنى ئاشكارىلىماقچى، ئىچىدىكىنى بىراقلا تۆكۈۋەتمەكچى بولغاندەك تىترەيتتى. ئۆز يارىنى، ئۆز ئېلىنى پۈتۈن قەلبى، ۋۇجۇددىن چىن سۆيىدىغان، ۋاپادار سۆيگۈنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغان كىشىلا ناخشىنى شۇنداق يۇرەكتىن چىقىرىپ ئېيتالايدۇ. ئاسماندىكى ئاي ئۇنى چۈشىنىۋاتقاندەك پارقىراپ قارايتتى. ھەتتا ئابدۇغۇپۇرنىڭ پىلسوت ئاتقاندەك ئۇزۇلمەي چىقىۋاتقان ئاۋازىمۇ بىر پەسكە توختاپ قالاتتى...

ــ مەجەزىڭ غەلىتىلا ئادەم-دەسەن، ــ دېدى مەتتوختى شەپقەتكە قاراپ، ــ مۆرىمەمسەن، گەپ قىلغاچ ماڭ.

ــ گېپىم بولمىسا...

ئالدى تەرەپتە ئۇزۇندە مۇنارى كۆرۈندى. بۇ ئاچالغا يېقىنلاش-قانلىقىنى بىلدۈرەتتى. دەرۋەقە ئولار ھايال ئۆتمەي چاسغا كېلىشپ سولغا بۇرۇلۇشتى، بۇ ياقنىڭ يولى ئەگرى-بۈگرى، كاتاڭ ئىدى. ۋېلىسىپىت سىلكىنىشكە باشلىدى.

ــ گەپلەشكەچ ماڭساق يول قىسقرايدۇ، ــ دېدى مەتتوختى، ئۇنىڭ ئاۋازى چايقىلىشتىن تىترەيتتى، ــ سەنمۇ ساۋۇتتەك ئاغىزى بار، تىلى يوق بىرنەرسىمۇ-قانداق؟ نېمە ئويلاۋاتسەن؟

ــ ھېلىقى ھەيكەلنىڭ سۈرىتى سىلىگە جىددى كېرەكمۇ-ئەمەسمۇ؟ ــ سوئالغا سوئال بىلەن جاۋاب بەردى شەپقەت.

ـــ تازا قىزىقسەن ـ دە، ـــ دېدى مەتتوختى ھەيرانۇ ـ ھەس بولغانلىقىنى يوشۇرمىغان تەلەپپۇزدا، ـــ ئەنىزىگە ئائىت نەرسە كېرەكسىز بولامدۇ؟ ئەنزە تەكشۈرۈش ئىشلىرى ھېنىڭ قولۇمدىن ئۆتۈدىغان تۇرسا.

ـــ ئۇ، سىلىدە تۇرىدىكەن ـ دە؟

ـــ ئەمسە ساڭا بېرىۋەتسەم بولامتى؟

ـــ ھەپتە ـ ئون كۈن كۆرۈپ تۇرسام ياكى بىرەر نۇسخا كۆپەيتىپ بەرسىلە بولاتتى.

ـــ بولمايدۇ، كىچىك بالىدەك كۆرگەنلا نېمىگە قىزىقامسەن؟ ھەيكەلتىراش بۇلاي دەۋاتامسەن ـ يا؟ كۆيۈپ قالدىڭمىكى دېسە، ئۇ قىزنىڭ ھەيكىلى ئەمەس. قىز سۈرىتى ئۇچراپ قالسا چوقۇم بېرىمەن.

مەتتوختى تەنە ئارىلاش كۈلدى، ئۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى، تېگى ـ تەكتىنى چۈشەندۈرۈشنى خالىماي، گەپنى چاقچاقىغا يۆلەپ تۇغەتمەكچى بولۇۋاتاتتى.

شەپقەتنىڭ كۆز ئالدىدا ھېلىقى سۈرەت يەنە پەيدا بولدى. خۇددى يېقىنلا جايدا، رولنىڭ ئالدىدىلا ھاۋادا جىلۋە قىلدى. لېكىن ئەمدى ئۇ رەڭسىز سۈرەت بولماي، بەلكى سۈزۈك ئاسمان ئاستىدىكى يورۇق بوشلۇقتا تۇرغان ھەيۋەتلىك ھەيكەل ئىدى. ھەيكەل تەدرىجىي سىلجىپ، ئۇدۇلدىكى ئۇپۇق سىزىقى ئۈستىدە توختىدى، چوڭايدى، ئەمدى ئۇ سېرىق چاچ، ئاق بىرىلىيانت تەنلىك ناھايىتى زور گەۋدىلىك ھەيكەلگە ئايلانغان ئىدى. بەشى كۆكىكە تاقىشىپ، يۈزىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى. چاچلىرى كەچكى شەپەق نۇرىدا ئالتۇن يالاتقاندەك پارقىرايتتى. كۆرۈنۈشى مۇلايىم ھەم جەددىي

ئىدى. ئۇنىڭدىكى كۆركەملىكنى، تەمكىنلىكنى، ئۇلۇغۋارلىقنى تەسەۋۋۇر قىلماق قىيىن، تەسۋىرلەش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

ھەيكەل قىمىر قىلمايتتى. ۋېلىسىپىت بولسا توختىماي جالاقلايتتى. ئالدى تەرەپتە كۆك گىرۋەكلىك چوڭ ئەينەك كۆرۈنىدى. بۇ دەرەخ ۋە قومۇشلار بىلەن قاپلىنىپ خېلى يەرگىچە سوزۇلغان كۆل ئىدى. يول كۆلنى ئەگمەي ئۆتەتتى. نەم ھاۋادىن چىرىگەن ئوت-چۆپ-لەرنىڭ ۋە قارا لايىنىڭ ھىدى كەلدى.

— بىرەر ئۆردەك ئېتىۋالمايمزمۇ؟ — دېدى مەتتوختى ۋە جاۋاپ كۈتمەيلا ۋېلىسىپىت ئاستىلىغاندا سەكرەپلا يەرگە چۈشۈۋالدى. تاپان-چىنى چىقىرىپ قۇلۇپىنى ئاچتى. ئۇلار ۋېلىسىپىتنى دەرەخلەر ئارد-سىغا قويۇپ، كۆل بويىغا كېلىشتى. دەرەخلەرنىڭ ئېگىلگەن شاخلىرى ۋە قومۇشلار ھاراقتەك سۈزۈك كۆل سۈيىگە چىلىنىپ مەست بولغاندەك يېنىك ئىغاڭلايتتى. كەچكى نۇر كۆل سۈيىنى گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەن بولۇپ، ئاسمان سۈنىڭ تەكتىدىن چۆكۈپ كەتكەن زۇمرەتتەك كۆرۈنەتتى. كۆل ئىچى جىمىرلاپ سۈسلىشۋاتقان، پەيدىنپەي خىرەلىشۋاتقان كۈمۈش دۇنيا ئىدى. ئۇلار ئۇ ياق-بۇ ياقنى چۆگەلەشتى. شەپەت بىرئاز بولسىمۇ يالغۇز قېلىشنى، كۆلنىڭ جىملىقىدىن بەھرىمەن بولۇپ نېرۋىلىرىنى تىنچلاندۇرۇشنى خالايتتى. بىر بېلىق كۆل يۈزىگە سەكرەپ چىقىپلا غايىب بولدى. قۇيرۇقى سۇ چاچراتتى. ئۆردەكنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى. گۈگۈم قاراڭغۇسى ئۈپۈقتىن يامراپ سىلجىپ كەلمەكتە. چاپسانلا قاراڭغۇلۇق پەردىسى يېيىلدى، يىراقتىكى كۈجۈم-كۈجۈم مەھەللىلەردىن توپ-توپ بۆرىلەرنىڭ كۆزلىرىدەك پىلىلداپ يورۇقلار كۆرۈنىدى. مەتتوختى ئالدىرىدى:

ــ بولمىدى، يۇر ماڭايلى!

2

شەپقەتلەر سابىر بوۋاينىڭ ئۆيىدە تۇراتتى، بوۋاينىڭ ئۆيلىرىمۇ، هويلىسىمۇ كەڭ ـ كۇشادە ئىدى. ئۆينىڭ ئالدىنى رەيھانگۈل، گۈلياسمەن، ئەتىرگۈل، سەبدە، هەشقىپىچەكلەر بېزەپ تۇراتتى. سۇيى ئۇزۇلمەيدىغان ئېرىق قورۇنىڭ كوچا تەمىغا يېقىنراق جايىنى كېسىپ ئۆتەتتى. ئېرىقنىڭ ئىككى تەرىپى قېلىن سۆگەتلىك بولۇپ، سۆگەتلەر ئاستىغا چوڭ يەرلىك كارىۋات قويۇلغانىدى. ئۆينىڭ كەينى تەرىپىدە كىچىكرەك باغ بار ئىدى. باھاردا چېچەكلەرنىڭ خۇش پۇرىقىغا، يازدا مېۋىلەرنىڭ شېرىن هىدىغا تولاتتى.

ئۇلار يامغۇر سۇيى ۋە هارۋا چاقلىرى بۇزۇۋەتكەن تارغىنا يولنى بويلاپ كەلدى. بىر ئەسكى كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ بوۋاينىڭ قورۇسىغا يېقىنلاشتى. دەرۋازا ئالدىغا يېتىپ كېلە ـ كەلمەيلا قورۇدىن ئابدۇغوپۇرنىڭ چاڭىلداپ سۆزلەۋاتقان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ كارىۋات ئۇستىدە ئەركىن بىلەن شاهمات ئويىنىغاچ مۇنازىرىلىشىۋاتقان بولسا كېرەك. لېكىن دەرۋازىدىن كىرىپ ئۇلار باشقىچە ئەهۋالنى كۆردى. ئابدۇغوپۇر كارىۋاتتا يانپاشلىغان بوۋايغا قاراپ سۆزلەۋاتاتتى. ئۇ زادىلا نانىڭمۇ يېتىشمەيۋاتقانلىقى، قەھەتچىلىكنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا سۆزلەپ كېلىپ، خۇدانىڭ نامىغا تىل تەككۈزىۋاتقان ئىكەن، بوۋاي پۇرۇڭۇنا تېپىۋەتكەندەك بىر سىلكىنىشتىلا قوپۇپ ئولـ تۇردى. نەشتىرىنى سانجىپ دەككە بەردى:

ــ تولا سۆزلىگەننىڭ ئەقلى كەم بولىدۇ، بالام. هازىر ئادەمـ

ئۇيغۇر كتاب تۈرىيىكىتى
www.uyghurkitap.com

لەردە ئىنساپ قالمىدى، نامازنى تەرك ئېتىدىغان بولۇۋالدى، بۇنىڭغا خۇدايى تائالا غەزەپلەنسە دەرھەق، ھېلىغۇ قەھەتچىلىك، نامراتلىق بىلەن جازالاۋېتىپتۇ، ۋابا ئېۋەتىپ قىرىۋەتسىمۇ ھەق. بەزى جايلارغىغۇ ئېۋەتتى...

ئابدۇغۇپۇر ئۇزۇن تىلىنى چىقىرىپ، ئىڭىكىنى مىدىرلىتىپ قويۇشتىن باشقا ھېچنېمە دېيەلمىدى.

ــ گەپدانلىقنى بولدى قىلىڭلار ھەي، يولداش مەتتوختى كەلدى! ــ دېدى شەپقەت.

مۇنازىرە توختىدى. ھەممىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، مەتتوختى كەمتەرلىك قىلدى بولغاي، ئۇنىمىدى. بىرەر قۇر كۆرۈشۈپ قويغاندىن كېيىن بىردەم شاھمات كۆرىدىغانلىقىنى ئېيتتى، شاھمات يەنە باشلاندى.

مەتتوختى بۇ مەھەللىگە يېقىندىن بېرى كۆپرەك كېلىدىغان بولۇپ قالدى، ئادەتتىمىغۇ مۇشۇنداق "ئارىلاشلار"غا تايىنىپ قورساق باقاتتى. ئۇ مۇئامىلىدە سىپايە ئادەم ئىدى. ھاياجانلانغاندا سۆزىگە ئۆز يۇرتىنىڭ شېۋىسىنى ئارىلاشتۇرىۋالاتتى، تىلىنى قۇشقاچ چوقۇۋالغاندەك كېكەچلەپرەك قالاتتى. ئادەتتە تۇتقۇنلارنىڭ دەم ئېلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىمۇ ئەيىبلەپ كەتمەيتتى، بۇگۈنمۇ ئويۇنغا دەۋەت قىلدى. ئابدۇغۇپۇرنىڭ شاھماتنى پالاكەت ئويناۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە چىدىيالماي ئارىلاشتى:

ــ ئەستاغپۇرۇللا، ماۋۇ دىۋەڭ ۋات-ۋاتنى، ــ دېدى ئۇ قوللىرىنى ھاياجان بىلەن ئۇۋىلاپ يۇمشاق ئاۋازدا، ــ ئاتنى ئوينىتىپ، پىلنى ئۇرمامسەن دەيمەن! ھاي، قايدا بى گادىيا بۇ....

مەتتوختىدا يېزا مەنسەپدارلىرىغا خاس سالاپەت بار ئىدى.

ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشاتتى، ئاسانلىقچە چىرايىدىن خاپىلىق، قايغۇ ئالامەتلىرىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ئۇ ئەسلىدە ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ئىدى، بىراق نەپسانىيەتچىلىكى ئۇنى بىر قېتىم ئوبدانلا پۈتلىۋەتتى. ئۇ مەكتەپ تەجرىبىخانىسىنىڭ سايمانلىرىنى ئوغرىلاپ ساتماقچى بولۇۋاتقاندا ئۇشتۇمتۇت قولغا چۈشتى. ئىچى تارلارنىڭ بىرەرسى تاپ باستۇرۇپ پايلاپ يۈرگەن بولسا كېرەك. بالا كەلسە قوشلاپ كېلىدىكەن، يەنە شۇنداق ئىچى قارا كۆرەلمەسلەردىن بىرنەچچىسى سۈيىقەست قىلىپ يۈرۈپ، ئۇنىڭ ئىستىلىدىكى قالاقلىقلىرىنى پاش قىلىۋەتتى. بۇ كەمگىچىغۇ مەتتوختى بۇنداق قالاقلىقتا ھە دېسلا باشقىلارنى ئەيىبلەيتتى. ئالدىغا ئۆتۈۋېلىپ تۇتۇق بەرمەي كەلگەن، يامانراقلىرىدىن بىر-ئىككىنى تۆھمەت چاپلاپ بولسىمۇ موللاق ئاتقۇزۇۋەتكەن ئىدى. بۇ دۆرەم قارا باستى، مەست بىرىپ ھاۋاخان ئىسمىلىك بىر ئاشنىسىنىڭكىدە ئۇخلاپ قالغاندا بۇ ئۆلمىگۈرلەر باستۇرۇپ كىرىپ، يوتقانىنىڭ تۆت بۇرجىكىنى بەسمۇ تۇرۇپ تۇتۇۋالدى، تانغاقلىق تاكتىكىسىمۇ كارغا كەلمىدى. نەمىدىگەن خەتەرلىك قارانىيەتچىلەر-ھە! مەتتوختى شۇنىڭ بىلەن كۆكتال يېزىسىغا تۆۋەنگە چۈشۈرۈۋېتىلدى. تېخى ئەمگەك تەربىيىسىگە ئەۋەتىلىشكە قىل قالغىنىنى دېمەمدىغان، يارەبىم! بىراق ئۇ شورپا سېلىش، سوۋغات بېرىش، كۆڭۈل ئېلىشقا تولىمۇ ئۇستا، مۇناسىۋەتلىك باشلىقلىرىنىڭ بوسۇغىسىنى چۆگىلەشتە ئىنتىمۇ ھەيران قالدۇرالايدۇ-دە! بۇ ماھارەتلەر خىسلىتى ئۇنى ئۇنداق شەرمەندە-شەرمىسارلىقتىن ساقلاپ قالدى، ئۇ خۇشلۇقىدا يوشۇرۇنچە مولا چاقىرتىپ ياغ پۈرتىپ، قىرائەت قىلدۇردى. مەتتوختى ھەرھالدا ئىشىنىڭ ئېپى-جىپىنى بىلدىغان

ئادەم، يا پەمى بار، يا ئامىتى. يېزىغا كەلگەندىن كېيىن، ئۇ بۇ يەردىكى بىر ئاق كۆڭۈل ئادەمنى ئالداپ يۇرۇپ گوگۇشپ ئوتتۇرا مەكتىپىگە زاپخوز بولۇپ ئورۇنلىشىۋالدى، ئۇزاق ئۆتمەيلا ئۇنى باشلىققا چېقىپ دۇم چۈشۈردى. ئاڭغىچە «مەدەنىيەت زور ئىنقلابى» باشلىنىپ ئىشلىرى تېخىمۇ ئوڭغا تارتتى. ۋىلايەتلىك "دېھقانلار قوماندانلىق شتابى"نىڭ مۇھىم بىر كاتتىبىشى ئۇنىڭغا يۇرتداش چىقىپ قالدى. مەتتوختى ئۇلارنىڭ بۇ ياقلارغا تور باغلاپ يىلتىز يېيىشىغا كۈچەپ ياردەم قىلدى. بۇ جەريانىدا لى لۇەنشېنىڭ كۆزىگىمۇ ئىسسىق كۆرۈنۈۋالدى. ياپىلاق يۈز، پاناق بۇرۇن، توڭكاي چىش، مۇز تەلەت بۇ ئادەمنىڭمۇ سۈڭغاتنى كۆرگەندە چىرايى ئېچىلىدىكەن، تىرناق بىلەن بىر تاتلاپلا ئاچقاندەك يىرتىق كۆز-لىرىمۇ جىن چىراغدەك پىلدىرلاپ كېتىدىكەن، مەتتوختى ئۇنىڭ جاڭ شۇجىنى قولغا ئالدۇرۇپېتىشىگە چوڭ ياردەم قىلدى. جاڭ شۇجى ناھىيىنىڭ كۆزگە كۆرۈنگەن مۇئاۋىن سېكرېتارى بولۇپ، مائارىپنى تۇتقاندىن بېرى نۇرغۇن نەتىجىلەر يارىتقان ئىدى. ناھىيىلىك ئوتتۇرا مەكتەپكىمۇ كۆپ كېلەتتى، مەتتوختى ئۇنىڭ ياخشى ئادەم-لىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ شۇنداق قىلدى. ئامال قانچە، سىياسىي كۆرەش شۇنداق بولىدۇ- دە! لېكىن بۇ لى لۇەنشېنمۇ يىلانىنىڭ پۇتىنى كۆرەلەيدىغان قۇۋ نەرسە ئىكەن، پايدىلىنىشنى پايدىلىنىۋالدى- يۇ، نەپ بەرمىدى، ھوقۇق بەرمىدى. مەتتوختىنىڭ ئىككى يۈزلىمە، كالۋاراق بولۇشىغا قارىماي، كېيىنرەك بولسىمۇ ئۇچىنچى جەڭگىۋار ئەترەتنىڭ ئىككىنچى مۇئاۋىن كاتتىبىشلىق ئورنىغا ئېرىشكەنلىكى، دېھقانلار شتا-بىدىكى ھېلىقى مۇھىم باشلىقنىڭ ئۇنىڭ يۇرتدىشى چىقىپ قالغانلىقى-دىنلا بولدى. مەتتوختى بېشىغا كونا شەپكە، ئۇچىسىغا ئۆڭگەن كۆل رەڭ

خادانی چاپان کىيۇالاتتى، ئىشتىننىڭ پۇچاقلىرى ئۇشقىنى ياپالمايتتى. پۇقرالار ئارىسىدا يۇرگەندە، كۆپ هاللاردا ئىككى قولىنى بىلىگە تىرىۋالاتتى. ئۆز هوقۇقىغا نامزاتلىق تەھدىتى سىلىشى مۇمكىن بولغان ئادەملىرىنى ئۇچراتقانىدا، ئۇلارنىڭ بارلىق ياخشى پەزىلەتلىرىگە، ئارتۇقچىلىقلىرىغا كۆز يۇماتتى. يامان تەرەپلىرىنىلا كۆرەتتى، قۇسۇر ئىزلەيتتى، كۆپتۇرۇپ تەشۋىق قىلاتتى، شاخلىتىپ قىلىنى پىل قىلىۋېتەتتى، "زۆرۇر" بۆھتانلارنىمۇ چاپلايتتى، بولۇپمۇ يۇقىرى باشلىقلارغا تەكرار چۈشەندۈرۈپ يامانلايتتى. شۇنىڭدىمۇ دەققەت ـ ئېتىبارىنى قوزغىيالمىسا شورپا ئىچكۈزۈپ، ياكاك چاقىۋزۇپ تۇرۇپ چاقاتتى. ئۆزىدىن ئۈستۈنرەك باشلىقنى ئۇچرىغاندا، مەتتوخ-تىنىڭ يۈزىدە خۇشامەتكويلۇق كۈلكىسى چاپلاپ قويغاندەك سائەتلەپ قېتىپ تۇراتتى، ئەمەلدار بولسىلا مازنىمۇ ساز دەپ ماختاۋېرەتتى. ئالتۇندەك قىممەتلىك، پەرىشتىدەك تېپىلماس دانا ئىكەنلا دەپ جاۋىلداپلا كېتەتتى، بىراق كەينىدە ئۆزى بىلگەنىنى قىلاتتى. باشلىقلار بىلەن سۆزلەشسە قورسىقىغا، پۇقرالار بىلەن سۆزلەشسە كۆزىگە قاراپ سۆزلەيتتى. باشلىقلار بىلەن خوشلاشقاندا ئوڭ قولىنى مەيدىسىگە قوياتتى. دەرىجىسىگە قاراپ ئۇچ قېتىمدىن توققۇز قېتىمغىچە ئېگىلىپ تەزىم قىلاتتى. كەينىچە شوخشۇپ، ئاندىن يېنىچە مېڭىپ چىقىپ كېتەتتى.

شاھمات تازا قىزىغاندا، ساھىبجامال ئۇلارنى ئۆيگە كىرىپ غىزالىنىشقا چاقىردى. مەتتوختى "رىسقىم تارتقان ئىكەن ـ دە" دەپ قويدى. ساھىبجامال يېڭى بۇغداينى ياغۇنچاقتا تارتىپ، ياما تەيياراـ لىغان ئىدى. ئۇ سابىر بوۋاينىڭ ئەۋرە قىزى بولۇپ، يېنىدىكى بىردىنبىر ھەمراھى ئىدى. بۇ قىز ئىسمىغا لايىق جىسمى بار، زىلۋا

نازىنىن ئىدى، يوتىسىدا يوغان يىلاندەك تولغىنىپ تۇرغان سىياھتەك قاپقارا ئۆرۈمە چاچلىرىنىڭ قىزىل قوغدىغۇچىلارنىڭ قايىچىلىرىدىن قانداق مۆجىزە بىلەن قۇتۇلۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ بولمايىتتى. قەلەم قاشلىرى ئاستىدىكى قويۇق بوستان كىرپىكلىرى كىيىك كۆزلىرىگە سايە تاشلاپ تۇراتتى.

بوۋاي يامىنى ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ ئايىرىم ئولتۇرۇپ ئىچتى. چىشلىرى قالمىغاچقىمكى، يامغا ئامراق ئىدى. بىراق ئۇ ھېچقاچان تاماقنى ئارتۇقچە يېمەيتتى، ئوتتۇرا قورساق بولغاندىلا توختايىتتى. قاتتىق ھەرىكەت قىلمايتتىيۇ، تىنىمسىز ھەرىكەت قىلاتتى. ئەنە شۇنداق ياشاپ 120 يىلنى باشتىن ئۆتكۈزگەنتى. ئۆز ئۆمرىدە ئونلىغان پادىشاھلارنىڭ تەخت ئالماشقانلىقىنى كۆرگەن ئىدى، نەچچە ئون قېتىملىق ھاكىمىيەت ئۆزگىرىشلىرىنى بىلەتتى. ئۇ ئۇيغۇر تارىخىنىڭ يېقىنقى بىر ئەسىر ۋە يەنە چارەك ئەسىردىن بۇيانقى شىددەتلىك بوران- چاپقۇنلىرىنىڭ تىرىك گۇۋاھچىسى ئىدى. شۇڭلاشقا كاتتىلارنىڭ سۆزلىرىمۇ، خېلى- خېلى سىياسى ھەرىكەتلەر، جۈملىدىن نۆۋەتتىكى ۋەزىيەتمۇ ئۇنى ھاياجانلاندۇرمايتتى. بولار بىلەن ئۇنىڭ چاتىقى يوق ئىدى. بەزىدە تېخى ئاچچىق- ئاچچىق گەپلەرنىمۇ قىلىپ قويىاتتى. "باقى دۇنيانىڭ دەرۋازىسىغا قاراپ ياتقان مەندەك بىر يالاڭتۇش قېرى دېھقاننى نېمە قىلاتتىڭ" دېگەندەك، كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپمۇ قويىاتتى. قېرى ئادەم دېگەن دۇنيانىڭ مېھمىنى، سابىر بوۋايىنىڭ بولسا، بىر ئەمەس، ئىككىلا پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغان ئىدى. بىراق ۋىجدانسىز ئادەمنىڭمۇ ئۇنى گۆرنىڭ ئىچىگە ئىتتىرىۋېتىشكە قولى بارمايتتى، ئۇ قېرىغانسېرى ۋات- ۋات، جېدەلخور بولۇپ كېتىۋاتاتتى. لېكىن، بىر خىل

يوشۇرۇن مېھرى ئىسسىقلىقىمۇ بار ئىدى. مانا شۇنداق مېھرىگە ئېرىشكەنلەرنىڭ بىرى ساۋۇت بولۇپ چىقتى. ئۇلار ئاسانلا ئىچەكىشىپ كېتىشتى. ساۋۇت بوۋايدىن بىر ئېغىز گەپ سوراپ قويۇپلا، بىرەر سائەتكىچە ئۇن چىقارماي تىڭشايتتى. بوۋاينىڭ توختىماي كاسلدىۋېلىشىغا ھالاقەت بەرمەيتتى. كۈلدىغان جايلاردا ھۇزۇر قىلىپ كۈلەتتى، بەلكى ئارىلاپ چاي دەملەيتتى، مېۋە ئاقلاپ ياكى يۇيۇپ بېرەتتى. بوۋاي بىر نەرسىلەرنى شۇمۇشكە كىرىشكەندە، تالاغا چىقىپ يىرىقىنى يېقىن قىلىپ كىرەتتى، سۇ ئەپكىلەتتى، ئوتۇن يارىتاتتى، ئوزۇق-تۈلۈك، كەم-كۈسلىرىنى غەملەيتتى. ساھىبجامال تاماققا تۇتۇنغاندا، ساۋۇت ئوت قالايتتى. غىزادىن كېيىن بىردەم-يېرىمدەم دۇتار چالاتتى. بوۋاي جان دەپ تىڭشايتتى. مۇقاملارغا، قەدىم پەدىلەرگە چېلىشقا زورلايتتى. ساۋۇت كۈلۈپ قويۇاتتى، كېچىلىرى ئەل ئايىغى تىنجىغاندا، بوۋاينىڭ باغرى چىلاشقۇچە چېلىپ بېرەتتى. بەزىدە ساھىبجامال دۇتارغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتاتتى. قىزنىڭ ئاۋازى تەبىئىي، يېقىملىق، مۇڭلۇق ئىدى. تىترىگەن ئاۋازىدىن ھەسرەت تۆكۈلەتتى. تىڭشىساڭ يۈرەك ئۇرۇشۇڭ توختاپ قالغاندەك بولاتتى. ساۋۇت ئۇنىڭ ناخشىسىغا ئاشىق ئىدى. دۇتارغا پەيزى تۇتقاندا ساھىبجامالغا ئەركىلىتىش نەزىرىدە قارايتتى، "سازغا جان بەرسىڭىزچۇ جانان قىز" دەۋېتەتتى.

غىزادىن كېيىن مەتىخىتى تۇتقۇنلارغا ئوبدان كۆز-قۇلاق بولۇشنى شەپقەت بىلەن ئەركىنگە جىكىلەپ قويۇپ كېتىپ قالدى. ئۇخلاشقا تەرەددۇتلانغاندا شەپقەت ساۋۇتلار بىلەن بىللە سىرتقا چىقتى. پەيتىنى كەلتۈرۈپ ساۋۇتتىن "مۇزات"نىڭ كىملىكىنى ئاستا

سوربدی.

ــ مۇزات ئەمەس، مۇزارت، ــ دەپ تۇزەتتى ساۋۇت ئاسمانغا قاراپ. ئەگەر ئاي ئۇيۇقتا ئېسىپ قويۇلغان كۈمۈش ئورغاقتەك سۇس پارقىرايتتى. كۆك قەرىدە جىمجىتلىشىپ تۇرغان يۇلتۇزلار سوغۇق كۈلۈمسىرەيتتى. ئۇ يەنە نېمىدۇ دېمەكچى بولۇۋىدى، ئابدۇغۇپۇر گەپنى تارتىۋالدى:

ــ ۋولفگان ئامادېئوس مۇزارتنى دەۋاتامسىلەر؟ ئۇ 1756 ــ يىلى ئاۋستىرىيەدە تۇغۇلۇپ، 1791 ــ يىلى 35 يېشىدا ۋاپات بولغان. ئۇچ يېشىدىن باشلاپ رويال ۋە ئىسكىرىپكا ئۆگەنگەن. ئالتە يېشىدا پۈتۈن ياۋروپانى زىل ــ زىلىگە كەلتۈرگەن. دۇنيا مۇزىكا پېشۋالىرى، ئىجادىيەت پىرلىرى ئىچىدە مۇزارت "تەڭداشسىز ئەۋلىيا بالا" دەپ نام ئېلىپ شۆھرەت قازانغان. ئۇ 600 پارچىدىن ئارتۇق مۇزىكا ئەسىرى ئىجاد قىلىپ، دۇنيا مۇزىكا تارىخىدىكى ئۆلمەس كومپوزىتورغا، ئۆچمەس چولپانغا ئايلانغان.

ــ بولدى قايتىپ ئۇخلايلى! ــ دېدى شەپقەت گەپنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ. ئۇزى ئاستا سۇغۇرۇلۇپ ئارقىدا قالدى. يېزىنىڭ قاراڭغۇ يوللىرىغا ئۇزاققىچە قاراپ تۇردى.

شەپقەت ئاسانلىقچە ئۇخلىيالمىدى، مۇزارتنىڭ ھەيكىلىنى، ساۋۇتنى، ئابدۇغۇپۇرنى ئويلىدى. ھاياتنى، توقۇنۇشلارنى، نۆۋەتتىكى ھەق ــ ناھەق، ئاق ــ قارا ئارىلىشىپ كەتكەن ئاخىرى كۆرۈنمەس مالىمانچىلىقنى ئويلىدى. ئۇ بەدىئى تالانتنى چوڭ بىلەتتى. لېكىن ئۆز يېنىدا ئۇخلاپ ياتقان ساۋۇت لوپ ــ لوپىنىڭ ھەيكەلتىراشلىقتا شۇنچىلا ئاجايىپ تالانتى بارلىقى ئۇخلاپ چۈشىگىمۇ كىرىپ باقمىغان ئىدى. شەپقەت ھەيكەلتىراشلىققا كىچىكىدىنلا

مەپتۇن ئىدى. ئۇنىڭغا ساۋۇت بويۇك ئادەمدەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ساۋۇت قانداقتۇ سىرلىق پەردىلەر بىلەن قاپلانغاندەك تۇيۇلدى، بۇ پەردىلەرنىڭ ئاستىدا ئالىيجاناب ھېس- تۇيغۇلار، چاقناپ تۇرغان تالانت، كارامەتلەر بارەدەك ئىدى. ئەپسۇسكى، بۇ كارامەتلەرنى مەشئۇم بىر خەۋپ ئەگىپ يۈرەتتى. ياخشىسى غەم- ئەندىشىنى ئۇيقۇ بىلەن ئەستىن چىقىرىش كېرەك. لېكىن كۆزى ئۇيقۇغا ئىلەشكەندىن كېيىن شەپقەت قالايمىقان چۈش كۆردى: چۈشىدە ئۇ تەكلىماكاندىكى قۇمغا كۆمۈلۈپ ياتقان تىلسىم شەھەرلەرنى، ئاساره- ئەتىلەرنى، قەدىمكى مەدەنىيەتنى ئىزدەپ كېتىپ بارارمىش، بۇنداق شەھەرلەر توغرىسىدا ئۇ كىچىكىدە چوڭلاردىن كۆپ ئاڭلىغان. بىراق ئىزدەپ بارغۇدەك ئەپلىك پۇرسەت بولمىۋىدى، مانا ئەمدى شەپقەت قەبرىلەردەك زومىچەك- زومچەك يېتىشقان چەكسىز قۇم بارخانلىرىنى كېزىپ، تىزىغچە قۇم كېچىپ يۈرمەكتە. ئاندا- مۇندا يۇلغۇن تۈپلىرى، توغراق توقايلىرى كۆزگە تاشلىنىپ قالىدۇ. قىزىق ۋە يۇمشاق قۇم ئۇنى چارچاتتى بولغاي، پۇتلىرى تاش ئېسىپ قويۇلغاندەك ئېغىرلاشتى. ئۇ ئىسسىپ كەتتى، ئۇسساپ كەتتى. سۇ يوق، سۇ بولسا بۇ يەرلەرمۇ چۆلگە ئايلانمايتتى- دە، سۇسىز ھاياتلىق قۇرۇيدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىچۇ؟ شەپقەت قورقۇشقا باشلىدى، ئالالاغا يالۋۇردى. سۇبھانالا! تەكـ لىماكاننى تىلسىمات دېيىشكىنى راست ئىكەن. مانا شەپقەتنىڭ ئالدىدا مەرۋايىتتەك سۈزۈك سۇ لۆمشۇپ ئېقىۋاتقان دەريا كۆرۈندى، دەريا يېنىدا زۇمرەتتەك يېشىل بوستان پەيدا بولدى. ئۇ بوستانغا كىردى، بوستاننىڭ ئوتتۇرىسىدا شەھەر پەيدا بولدى. غەلىتە ئىش، بو شەھەر يېرىم قەدىمكى، يېرىم زامانىۋى تۈستە بولۇپ، ھەيۋەتلىك ۋە گۈزەل

ئىدى. ئۇ شەھەرگە كىردى، شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەڭ مەيدان پەيدا بولدى. ئۇ يېقىنلىشىۋىدى، مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا بەھەيۋەت مۇنار كۆرۈندى. تۇرپان مۇنارىدىنمۇ نەچچە ھەسسە ئېگىز بۇ نەمە مۇنارىدۇ؟ سىنچىلاپ قارىۋىدى، مۇنار ئەمەس، ھەيكەل بولۇپ چىقتى. ئۇ ھەيكەلنى بىردىنلا تونۇدى. بۇ مۇزارتنىڭ ھەيكىلىغۇ! ھەيكەل دېگەنمۇ شۇنداق چوڭ بولامدۇ؟ يەرشارىدا بۇنداق چوڭ ھەيكەلدىن يەنە بىرى بولمىسا كېرەك. توۋا، بۇ ھەيكەلنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىنىۋاتقىنى نېمە؟ مۇزىكىغۇ! شۇنچە يېقىملىق، شۇنچە قۇدرەتلىك مۇزىكىنىڭ بىر ھەيكەلنىڭ يۇرىكىدىن چىقىپ ياڭراۋاتقىنى نېمىسى؟ ئۇنىڭدىكى يۇرەك ئادەتتىكى يۇرەك بولمىسا كېرەك، يالقۇندۇ، گۆھەردۇ، خىسلەتلىك ئالتۇندۇ، بەلكىم. پاھ، ھەيكەلنىڭ كۆز قارىچۇقلىرى لامپۇچكىمۇ، يۇلتۇزمۇ؟ نېمانچە چاقنايدۇ؟ بۇ مۇزارت دېگەن كىشىنىڭ كۆز قارىچۇقلىرى ئەسلىدىلا بىر جۈپ يوروق يۇلتۇز بولسا كېرەك. توۋا، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ چۆلىدىكى بىر چوڭ شەھەرگە ياۋروپالىق بىر نامدارنىڭ كارامەت ھەيكىلىنى ياساش كىمنىڭ ئەقلىگە كەلگەندۇ؟ كىمنىڭ قولىدىن كەلگەندۇ؟ شەپقەت بۇ خىسلەتلىك ھەيكەلتىراشنى دەرھال ئىزدەپ تېپىشى كېرەك. ئۇنىڭدىن ئۇ دۇنياغا داڭلىق ئوغۇزخان، ئەپراسىياپ، بۇغراخان-دەك ھەربىي سەركەردىلەرنىڭ، مەمۇت قەشقىرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئەلىشىر ناۋايىدەك مەدەنىيەت سەردارلىرىنىڭ ھەيكەللىرىنى ياساپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلىدۇ. ھە، يەنە ئابدۇغۇپۇر دائىم تىلغا ئالىدىغان مۇزىكىشۇناس سۇجۇپ، مۇقامشۇناس تۇردى تاخۇن ئاكىلارنىمۇ ئويلىشىش كېرەك. شەرق ۋە غەربنىڭ رەڭگا-رەڭ مەدەنىيەتلىرى يىلتىزلىغان بۇ ماكاندا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان

نەپس، سەلتەنەتلىك، سېھرلىك بۇ ھەيكەل زادى قانچە خىل مەدەنىيەت بىرىكمىسىنىڭ، يۇغۇرۇلمىسىنىڭ مەھسۇلاتىدۇ؟ ئۇنىڭدا قانچە مىللەت خەلقىنىڭ ئەقىل- پاراسىتىنىڭ ئالامەتلىرى باردۇ؟ شەپقەت يېقىن كېلىپ كۆرۈپ، ئېنىقلاپ، ھېسابلاپ باقماقچى بولۇۋىدى، چۈشلەردىكىدىنمۇ، ھېكايىلەردە تەسۋىرلەنگەنىدىكىدىنمۇ ئۇشتۇمتوت ھاۋا گۈلدۇرلەپ چاقماق چاقتى، قۇيۇن چىقتى. توغرىراقى ئاسماندىن تارىختا مىسلى كۆرۈلمىگەن قارا قۇيۇن پىرقىراپ چۈشۈپ كەلدى. قۇيۇن ئىچىدىن ئادەم سۈرەتلىك ئەجۇز- مەجۇزلەر چىقتى. يەر تەۋرەپ ئەتراپ ئىس- تۈتەكەك تولدى. ئەسكى ۋە يېڭى نۇسخىدىكى ئۇيغۇر ئىمارەتلەر بىردەك غۇلاپ چۈشتى. شەپقەتنىڭ كۆزلىرى ئالا- چەكمەن بولدى. ئۇ كونا ۋە يېڭى مەدەنىيەتنىڭ بىر يولى خاراب بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرمەكتە ئىدى. بېشى چۆگىلىتىپ قويۇۋەتكەن ئادەمنىڭكىدەك قايدى. ئۇ چايقىلىپ يىقىلدى، قوپتى، سەندىرەكلىدى، يەنە يىقىلدى، يەنە قوپتى. لېكىن ھەيكەل قىيا تاشتەك مەزمۇت قەد كېرىپ تۇرماقتا ئىدى. ئىس- تۈتەكلەر ئىچىدىن ھېلىقى ئادەمسىياق مەخلۇقلار چىقىپ كەلدى. چىرايلىرىمۇ چالا ئۇكلەنگەن كاللىدەك ئىسلىشپ، تۈتەپ تۇراتتى. گەۋدىلىرى ئۇزۇن قارا كۆسەيلەرگە ئوخشايتتى. كۆزلىرىلا قىپقىزىل ئىدى. ئۇلار قوللىرى كەينىگە قايرىپ باغلانغان ساۋۇت لوپ- لوپنى داقىرىتىپ سۆرەپ كېلىشتى، ماش رەڭ تانىدىن سىرتماق ياساشتى، ئاندىن سىرتماقنىڭ بىر ئۇچىنى مۇزارت ھەيكىلىنىڭ بوينىغا مەھكەم قىلىپ چىگىشتى- دە، ساۋۇتنى سىرتماقنىڭ بوينىدىن ئېسىشتى، ياخشى ئېسىلمىغاچقا، ساۋۇتنىڭ گەۋدىسى يۇقىرى- تۆۋەن پۈلاڭلاپ قالدى، پۇتلىرى بىر پەسلەپ يەرگە

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئۇرۇلسا، بىر قاتىقىپ ھاۋاغا ئۆرلەيتتى. ساۋۇت جان ئازابىدا تېپىرلايتتى. شەپقەتكە قاراپ ئۇنسىز قول سوزاتتى. شەپقەت چىداپ تۇرالماي ۋارقىرىۋەتتى. ھەيكەلگە قاراپ يۆگۈردى. تووا دەيدىغان ئىش، مۇزارتنىڭ ھەيكەلى شەپقەتنىڭ ۋارقىرىشىدىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك سىلكىندى، جان كىرگەندەك راۋۇرۇس قىمىرلىدى. ئاندىن قوللىرىنى سوزۇپ ساۋۇتنى ھاۋادا پۇلاڭلاۋاتقان پېتى تۇتۇۋالدى. سىرتماقنى ئېلىپ تاشلىدى. ساۋۇتنى ئېگىز كۆتۈردى. ئەجۇز-مەجۇزلەر پەستە ئامالسىز قېلىشىپ پۈتلىرىنى يەرگە ئۇرۇشاتتى، قى-چۇ قىلىشاتتى. ھەيكەلنىڭ بويى توختىماي ئۇزىراشقا، ساۋۇتمۇ يۆكسەكلىككە كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. شەپقەت ئۇلارغا قول سوزۇپ توۋلايتتى، يىغلايتتى، كۈلەتتى.... ئاۋازى سىرتىغا چىقىپ ئويغىنىپ كەتتى، ئالاقزادىلىككە چۈشتى، ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىر ئەنسىزلىك كىرىۋالغان ئىدى. ئۇيقۇسى قاچتى، كۆز ئالدىغا يەنە ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇر كەلدى.

ياۋاش ياۋاشنىڭ قايىشى. شەپقەت بىلەن ئەركىن ساۋۇت ۋە ئابدۇغۇپۇرنىڭمۇ ئۆزلىرىدەكلا ياۋاشلىقىنى بىرىنچى كۆرۈشتىلا بايقىغان ئىدى. ئۇلارنىڭ قويۇۋېتىلىشىمۇ ئۆز تەشكىلاتلىرىغا قايتىپ بارمايدىغانلىقىغا ئىشىنىشتى، قايتىپ بېرىشىمۇ قورال كۆتۈرۈشكە يارىمايدۇ دەپ قاراشتى. ساۋۇت قاش-كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ئوتتۇرا بوي يىگىت ئىدى. خام سېمىز بولغاچقا "لوپ-لوپ" دېيىشەتتى. ئاسان ھاسىرايتتى، ئابدۇغۇپۇر ياغاق يۈز، تار يەلكە، ئىنچىكە پاقالچاق، قاتما بويلۇق، ئاۋاق، ئېگىز ئادەم ئىدى. كۈن چۈشمەيدىغان جايدا ئۆسكەن زەئىپ قومۇشقا ئوخشايتتى. يىگىت ھەممە قۇۋۇتىنى تىلغىلا سەرپ قىلاتتى. ئاغزى-ئاغزىغا

تەگمەي سۆزلەيتتى. لاۋزىراق قىلىقلىرىمۇ بار ئىدى. نەسىردىن ئەپەندى لەتىيلىرىنى ئېيتىمەن دەپ سوزوپ- بۇزۇپ تەمىنى قويمايتتى. يۇمۇرلۇق چاقچاق قىلىمەن دەپ نەزەرىيەگە ئۆتۈپ كېتەتتى. خەق كۈلمىسە، ئۆزى كۈلۈپ تېلىقىپ قالاتتى. سۆز- لىگەندىكى قول- بويۇنلىرىنى سوزۇپ سەكرىمەك بولۇۋاتقاندەك تۇگۈلدىغان ھالىتى ئۇچۇنمۇ ياكى ئىنچىكە بېلىنى تىكلەپ، ئوك قولىنى كۆتۈرۈپ، شىلتىپ لاپ ئۇرىدىغانلىقى، "بىر چېكىپلا ئاغدۇرىۋېتىمەن"، "بۇرۇتۇمنى سانجىپ ئۆلتۈرىۋېتىمەن" دېگەندەك سۆزلەرنى ئاغزىنى قىيشايتىپ، شالىنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇپ ئېيتىشقا خۇشتارلىقى ئۇچۇنمۇ، ئەيتاۋۇر، ئۇنى "ياچمۇەگ" دېيىشەتتى. بۇ لەقەمدىن ئۇ رەنجىمەيتتى، بوينىنى زىراپىدەك ئۇزۇن سوزۇپلا قويياتتى. لېكىن "شۆلگەيچى"، "غۇلاچلاپ شۆلگەي تارتىشتىن باشقىغا يارىمايدۇ" دېگەنلەرنى ئاڭلاپ قالسا، شۇنداق پارتلاپ، تىترەپ سۆزلەشكە باشلايتتىكى، تۇكۇرۇك چاچرىاندىلىرى تۆت مېتر يەرگىچە يېتىپ بارالايتتى. ئۇنى بەزى دۇشمەنلىرى "يىگەن يىگەن ئىت"، "قوتۇر كاسكا تايغان" دەپ تىللىغان چاغلىرىمۇ بولغان. لېكىن بۇ ناھايىتى ئاز كۆرۈلگەن ھادىسە، چۇنكى يېغىرى ئېچىشپ، نېرۋىسى جىددىيلىشپ كەتسە، تۇتقاقلىق كېسىلى تۇتۇپ يىقىلىپ قالاتتى، ئاغزىدىن كۆپۈك كېلەتتى. ئۇ سۆز ئۇرغۇلىرىنى قەستەن لەگمەن سوزغاندەك سوزاتتى، بۇنى كەسپى ئوبزورچىغا خاس خىسلەت دەپ بىلەتتى. دەرۋەقە، ئېغىز ئوبزور- چىلىقىدا قەيرى ھەۋەسكارلاردىن ئىدى. سۆزنى "شائىرلار تەلەپپۇزىدا، قەھرىمانلار قىياپىتىدە سۆزلەيمىز" دەپ ماختىنىپمۇ قويياتتى. "تەھرىرلىكىنىمۇ مەخسۇس ئۆگەنگەنمەن، ــ دەيتتى ئۇ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئىپتىخارلىق تەلەپپۇزىدا، ــ مەن تەھرىرلىگەن ئىككى پارچە ئىلمىي ماقالە شىفىگراپتا بېسىلىدىغان ئەدەبىي ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغان... كېيىنچە ئەدەبىي تەھرىر بۆلۈملىرى ياكى تارىخ تەتقىقاتچىلىقىدا ئىشلىمەكچىمەن..."

دەسلەپكى كۈنلەردە ئابدۇغۇپۇرنى كۆرۈپ شەپقەتمۇ، ئەركىنمۇ بىرئاز غەلىتىلىك، گاڭگىراش ھېس قىلغانىدى، ئۇزاق ئۆتمەيلا كۆنۈكۈپ قېلىشتى.

ــ شەپقەت بالىجان، ــ دېگەن ئىدى ئابدۇغۇپۇر تۇنجى ئۇچرىشىشتىلا شەپقەتكە تىكىلىپ، ــ سىزنى بەك ئويۇنچى دېيىشىدىغۇ، باش شتابتىكى قادىر مۇھاپىزەتچى سىزگە سالام ئېيتتى، ماشىنىست ئاشنىسى ئۇنى بەك سېغىنىپتۇ، دەيدۇ.

شەپقەت قۇلاقلىرىغىچە قىزاردى، لېكىن ئۈنچىقمىدى، قادىر بۇيرۇقدار لى لۇەنشېننىڭ ئىككىنچى مۇھا-پىزەتچىسى ئىدى. ئەقلىي يېتىلىشى كەمتۈكرەك. "ساراڭ" دېگەن لەقىمى بار، ئىت خۇيلۇق ئادەم ئىدى. گەپنى چۈشكۈرمەكچى بولۇۋاتقاندەك ئاسمانغا قاراپ، ئەىدىكىپ ئۈزۈك-ئۈزۈك چۇڭۇلداپ قىلاتتى. غالجىر مىجەزلىك بولغاچقا، ئادەم ئۆلتۈرۈشكە خۇمار ئىدى. لى لۇەنشې باشقىلارنىڭ قولى ئارقىلىق ئادەم ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا ئۇنى ئەگەشتۈرۈپ چىقاتتى، ۋەزىپە ئۆتىگەندە ئۇنىڭ غالجىر ئىتنىڭكىدەك ساراڭلىقى تۇتاتتى، ئۇ يرتقۇچقا ئايلىناتتى. قادىر ساراڭ نېمىشقىدۇر شەپقەتتىن ماشىنىست ئايال بىلەن مۇناسىۋىتى بار دەپ گۇمانلىناتتى، كۈنلەيتتى. مانا ئەمدى بۇ لاۋزا چاقچىقىنى بۇلارغىچە يېيىپتۇ-دە!

شەپقەت شۇ كۈنى چىۋىن يەۋالغاندەك يۈردى، ئۇ ھەرقانداق

سورۇننى سەتلەشتۈرىدىغان رەزىللىك ئۈلگىسى بولمىش قادىر "ساراڭ"غا مىڭ لەنەت ئوقۇدى، ئابدۇغۇپۇرنىڭ بۇ تېتىقسىزلىقىمۇ ئۇنىڭغا ياقمىغان ئىدى. بىراق ئابدۇغوپۇر ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالىمەن دەپ چاپلىشىپلا ئالدى، شۆلگەي چاچرىتىپ يۈرۈپ ئاخىرى كەچقۇ-رۇندىن باشلاپ شەپقەت بىلەن چىقىشىۋالدى.

ئابدۇغۇپۇر سۆزلىرىگە روسچە، لاتىنچە، خەنزۇچە ئاتالغۇلارنى ئارىلاشتۇرۇپراق سۆزلەيتتى. ئەركىن دەسلەپتە ئۇنىڭدىن، سىز ئۇيغۇرچىغا پىششىق ئەمەسرەكمۇ-نېمە؟ دەپ سوراپ قويۇۋىدى، ئابدۇغوپۇر قايناپلا كەتتى، شۇندىن باشلاپ ھە دېسىلا ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرلىشىدىغان بولۇۋالدى. كېيىنرەك ئەركىن ئۇنىڭ ئۆزىنى بىلىملىك قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ، كارى بولمايدىغان بولدى. ئابدۇغۇپۇر كىچىكىدە بىر قوشنا دۆلەتتىكى تۇغقۇنىنىڭكىدە ئازراق تۇرغاچقا ئانچە-مۇنچە چەت تىل ئۆگىنىپ قالغان يېرىمۇ بار ئىدى. خەنزۇچىنى ئۆزلۈكىدىن بىر ئوبدانلا ئىگەللىۋالغانلىقىمۇ ئۇنىڭ خېلىلا تىرىشچان ئىكەنلىكىنى كۆرسىتەتتى.

دېھقانچىلىق مەيدانىدىكى چاغدا يېزا تەشۋىقاتىغا كۆپ ئېۋەتىلگەن بولسا كېرەك، ئۇلارنىڭ يەرلىك مەشرەپلەرگە كۆزلىرى پىشىپ قالغان ئىدى. ئابدۇغۇپۇر بالىلىق دەۋرىنى شىمالدا ئۆتكۈزگەن، ئەقلىگە كەلگەندىن كېيىنمۇ پۈتۈنلەي شەھەردە ياشىغان، شۇنداق-تىمۇ جەنۇب سەنەملىرىگە، ئۇسسۇللىرىغا ئاز-تولا دەسسىيەلەي-دىغان بولغان ئىدى. لېكىن ياغاچتەك ئۇزۇن قوللىرىنى ئىككى يېنىغا كېلەڭسىز ھەرىكەتلەندۈرۈشلىرى ئورۇق تۆگىلەرنىڭ ئارقا پۇت-لىرىنى ئارۋاڭ-سارۋاڭ قىلىشلىرىغا ئوخشايتتى، مۈرىسىنى قورۇشلىرى

كەچكۈزدىكى توڭغان قاقسىرنىڭ تۈگۈلۈۋىلىشىنى ئەسلىتەتتى، كىشىلەرنىڭ كۆلكىسىنى تېخىمۇ قىستايتتى. بىراق ئۇنىڭ قانىدە-ئىنتىزامچانلىقىنى ھېچكىم دوريالمايتتى، "ساداقەت ئۇسۇلى"نى سەتىرەك قىلىپ بولسىمۇ ئەستايىدىل ئويناياتتى. يول ماڭغاندا ئۇچرىغان ھەربىر ئادەمگە ئوك قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ پۈكۈلۈپ سالام قىلاتتى. ئاندىن ماشىنا ئادەمدەك تېزلىكتە ئوك قولىنى ئالدىغا ئۇزارتاتتى ـ دە، "ياشسۇن ماۋجۇشى!" دەپلا قول ئىلىشاتتى، تاكى قارشى تەرەپ "تۇمەن مىڭ يىل ياشسۇن!" دېگەندىن كېيىن قولىنى بۇشتاتتى.

ئابدۇغۇپۇر دۇنياغا سۆزلەش ئۇچۇنلا يارالغاندەك ئىدى، ئاغزى ئۇخلىغاندىمۇ ئارام ئالمايتتى، چۈشەكەپ ئاللىنىمىلەرنى شۇرلايتتى. بىرەر رومكا ھاراق ئىچىپ قالسىغۇ بىرسائەتتە پۈتۈن بىرشەھەرنىڭ ئادىمىنى بەزدۇرىۋېتەتتى، ئۇ ئەركىن بىلەن قىلىدىغان كۈندىلىك مۇنازىرىنى قولدىن بەرمەيتتى. تۇن نىسپىدىن ئاشقۇچە تۆكۈرۈك چاچرىتىپمۇ ھارمايتتى، تەن بەرمەيتتى. ئەركىننىڭ تاغىسى ئارخىلوگ ئىدى، بۇنى بىلىپ قالغان ئابدۇغۇپۇر شۇنچىلىك كۆپ سوئاللارنى ياغدۇراتتىكى، بۇ سوئاللارغا ئەڭ ياخشى تارىخچى، ئارخېئولوگ، ئېرقشۇناسلارمۇ دەماللىقا جاۋاب تېپىپ بېرەلمىگەن بولاتتى. قىزىپ كەتكەندە ئابدۇغۇپۇر ئاغزىنى قويۇپلا بېرەتتى، كىنايە، سەت گەپلەرنىمۇ ئايىماپ ئولتۇرمايتتى. دەتالاشتا ئۆزى مۇھىم چاغلىغان نوقتىلارغا كەلگەندە، شۇنچىلىك دەھشەتلىك قىياپەتكە كىرەتتىكى، كىشىنىڭ قورقۇسىنى كەلتۈرەتتى، پۈۋلىسە ئۇچۇپ كەتكۈدەك تۇرغان بۇ ئاجىز بەدىنىڭ شۇنچىلا ئاچچىقىنى ئادەتتە قەيەرگە يوشۇرۇپ يۈرەلەيدىغانلىقىغا ھەتتا كۆپنى كۆرگەن بوۋاينىڭمۇ ئەقلى يەتمەي

قالاتتی.

كۆپ سۆزلەيدىغانلار كۆپ سۆزلەيدىغانلارنى ياقتۇرمايدۇ. سابىر بوۋايمۇ ئابدۇغۇپۇرنى ياقتۇرمايتتى، چىشىغا تېگىپ قويغاندا، تىل توقمىقىدا پات-پات دۇمبالايتتى. ئالدىنقى كۈنى ئۇ ئۈزۈن قارچىغا بۇرنى ئاستىدىكى زەمبىرەك ئاغزىنى بوۋايغا توغرىلىۋىدى، ئاتقان ئوقلىرى قايتىپ ئۆز بەدىنىدە پارتلىدى. ئابدۇغۇپۇر ئەلەم كۈرىشىنى كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلار قوزغىدى دەپ ئەز-ۋەيلىگەن ئىدى، بوۋاي ھاسسىي بىلەن ئۈنى شۇنداق باپلاپ نوقۇدىكى، ئابدۇغۇپۇر ئىتتىك كەينىگە داجىغاندا، يەردىكى شاپاقتا تېيىلىپ ئۇرۇقچىنىك ئۇستىگە ئولتۇرۇپ قالدى. بوۋاي كۈلمىدى، ھاسىدا جۈنۇپ تۇرۇپ دېدى:

ــ ماڭا قارا، ھوي ئاغزىنى سېغىزخان ئاچقان، ئۆپكىسىنى جىن قاققان ۋالاقتەككۈر! ئىلاھىم تىلىڭنىك ئۈچىنى چايان چاققاي. مەن سەھرالىق قارا تۇرۇك بولسامۇ، ئەزبىرائىي، خۇدا ھەقىقىتىگە خىيانەت قىلمايمەن، پۇقرانىك قورسىقى تويسۇن دېگەنلەرگە قارا چاپلاپ كۈلا كىيگۈزمەيمەن. مومائلارنى كۈلاچى ئالغانمىدى-نېمە؟ ياخشى مەنسەپدارلارمۇ جىققۇ، سەن دېگەن بۇ كالتەكۆزلىقنى پۇقراغا كۆيۈنۈدىغان ئەمەلدارلار قوزغىمىغان، سۇ باشتىن لاي، بۇنداق جەدەلگە قارا قورساق، قارا يۈرەك تەلۈلەر ئامراق بولىدۇ، ئۇلار ھوقۇق خۇمارى تۇتقاندا جىمىنى مالىماتاك قىلىدۇ، ئەجەل يېقىنلاشسىغۇ كۈللى جاھانغا ئوت قويۇۋېتىشتىن يانمايدۇ. جىمى جاننى قىرىۋەتكۈسى، دۇنيانى چېقىپ ئۆزى بىلەن گۆرگە بىللە ئېلىپ كەتكۈسى كېلىدۇ. بۇ كالتەكۆزلىق شۇنداق قىرغىنچىلىققۇ، ئۇرۇشقۇ، بالايىئاپەتقۇ! پۇقرا ئارىسىدىكى ئاپەتنىك يىلتىزى

ئوردىدا بولسدۇ، بۇ ئاتام زامانىدىن تارتىپ شۇنداق، ئوردىنىڭ چۈشى ــ پادىشاھلارنىڭ چۈشى، بۇ چۈش بۇزۇلسا بالا تاشىدۇ، خۇدا ھەر بەندىگە پاناھ بول، چۈشى بۇزۇلغانلارنى...

بوۋاينىڭ گېپىنىڭ ئاخىرى كوتۇلداشقا ئايلىنىپ كەتتى، ئابدۇغۇپۇر داڭ قېتىپ قىمىرلىيالماي قالدى.

3

سابىر بوۋاي ھەركۈنى سۈبھى بىلەن تەڭ ئورنىدىن تۇراتتى، قىش كۈنلىرى كەيپى چاغ ۋاقىتلاردا چۆلگە ئۇۋغا چىقاتتى، توشقان، قىرغاۋۇل، تۈنكىلەرنى قارا باستۇراتتى. ياز بولسا دەريا بويىغا بېلىق تۇتقىلى باراتتى، ساھىبجامال كەينىدە سايىسىدەك ئەگىشىپ يۈرەتتى. بوۋاي تىمەن ئىدى، ئۇششاق قەدەملەردە ئۇزۇن يولىلارنى مېڭىۋەتەتتى. ئەۋرە قىزنىڭ ئاسانلىقچە ئېغىرى چۈشمەيتتى. بۈگۈنمۇ ئۇلار بېلىق تۇتۇشقا چىقتى، جەڭگە ـ جېدەلدىن يىراقراق بولۇش ئۈچۈن دەريانىڭ تۆۋەنكى ئېقىمى تەرەپكە كېتىشتى. لايقا دەريا ئېغىر، تۇتۇق كۆرۈنۈشتە لۆمشۇپ ئاقاتتى، شىددەتلىك ئېقىم تار جايلاردا باشنى قايدۇرغۇدەك ئىنتتىك ئېقىپ بوغۇلغاندەك ھۆركىرەيتتى، كەڭ جايلاردا ئازادلىققا چىققاندەك ئۈھ تارتىپ ياۋاشلاپ تىنچلانغاندەك يېيىلاتتى، تۇگمەس ناخشىدا ۋادىنى ئەللەيلەيتتى. ئۇلار سۇ قاياپ ئاقىدىغان بىر يارلىۋىگە كېلىشتى، يارنىڭ قىلىچ بىلەن چېپىلغاندەك تىك كۆكسىدە ياۋا قۇشلار ئۇۋا سالغان كامالار سان ـ ساناقسىز كۆزلەردەك قارىيىپ چەكچىيىپ تۇراتتى. بۇ يەردە دەريا "ئوغۇزخان" دەپ شۆھرەت قازانغان قەدىمكى سەركەردىنىڭ ئالتۇن

سادىقدەك ئەگمە ھاسىل قىلىپ بۇرۇلاتتى، دولقۇنلار ئالدىراش بىر-بىرىگە ئۇرۇلاتتى، تاغ قاپتاللىرىدەك قاتلىشىپ، مىنگىشىپ، بەھەيۋەت زور قاينامىلارنى ھاسىل قىلاتتى، قىيانى قورقۇتماق بولغاندەك يۇرەكنى تىترىتىپ ھۆركىرەيتتى، قاتتىق، شارقىرايتتى، ئاندىن يەنە پەيلىدىن يېنىپ كەڭلىككە ئاستا-ئاستا يەلپۈگۈچتەك قانات كېرەتتى، سالماق بىلەن تەۋرىنىپ يىراقلارغا يول ئالاتتى.

ئۇلار يارنىڭ چېتىدىرەك جايدىكى بىر قىيپاش چوڭقۇر يول بىلەن سۇ بويىغا قاراپ پەسلىدى، ئۇچ تۆپ قېرى سۆگەت بىر-بىرىگە چىرمىشىپ، كاللەكلىشىپ تۇرغان جايدا توختاشتى، بۇ سۆگەتلەر دولقۇنلارنىڭ ئۆزلىرىنى بىر-بىرلەپ يىمىرىپ كېتىشىدىن قورقۇپ قۇچاقلىشىۋالغاندەك، غۇجمەكلىشىۋالغاندەك ئىدى. ئانا دەريا ئوغلىنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىغا ئىچ ئاغرىتىسا كېرەك، بۇۋايىنىڭ ئالدىغا دولقۇنلار قاتارىدىن كارۋان ئەۋەتىپ سالام قىلدى، ئانىلىق تىنىقىدىن مەيىن شامال ئەۋەتىپ بۇۋايىنىڭ مەڭزىنى سىيپىدى، ساقاللىرىنى تارىدى. سۆگەتلەرنىڭ ياپراقلىرى چاۋاك چالدى، ساڭگىلىغان شاخلار دولقۇن بىلەن ئويىنىشىپ، يالتىراق سارغۇچ كەھرىۋا مارجانلارنى چاچتى، بۇنىسى ساھىبجامال ئۇچۇن بولسا كېرەك. بۇۋاي سۇغا قاراپ كۈلۈپ بېشىنى لىڭشىتتى، بۇ ئۇنىڭ سالامغا جاۋاب قايتۇرغىنى ئىدى، لەيلىگۈچلۈك قارماقلىرىغا سازاك ئىلىندۇردى، بەلگىلىك ئارىلىق قالدۇرۇپ، بىرنەچچە جايغا قارماق تاشلىدى، ئاندىن ساھىبجامال ئېلىپ كەلگەن ئەسكى كۇرستا ئولتۇرۇپ سۇغا كۆز تىكتى. بېلىق توتۇشتا ئۇنىڭ كۆزلەيدىغىنى بېلىقتىن كۆپرەك، سۇغا مۇشۇنداق خىيال سۈرمەي ئۇزاق-ئۇزاق

قاراپ ئولتۇرۇش ئىدى. ئۇنىڭدا قېرىلارغا خاس بولغان كەچمىش-كەچۈرمىشلىرىنى ئەسلەشكە ئامراق خۇي يوق ئىدى. دولقۇنلارنى توختاۋسىز دوملىتىپ ئۆتۈۋاتقان ئېقىنلارمۇ ئۇنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمۈر ئېقىنىنى ئېسىگە سالالمايتتى. بۇڭاي ھېچنېمىنى ئويلىمايتتى، سۆزلىمەيتتى، پەقەت دەريا ئاننىڭ مەڭگۈ تىنماس ئانىلىق ساداسىنى تىڭشايتتى، دەريانىڭ تىلىنى ئانسىنىڭ تىلىدەكلا پىششىق بىلەتتى، ئاققان سۇلاردىكى ھايات كۈيىنى، شارقىراشلاردىكى تۇرلۇك-تۇمەن ئاھاڭلارنى چۈشىنەلەيتتى. ئۇلاردا غەمكىن، يىغا، دەرتلىك ناله-پەريادلار بار ئىدى. ئۇلاردا قايغۇ-ئازاب، ئىزتىراپ، پۇشايمان، ئۇمىد، ئىرادىمۇ جلۋە قىلاتتى. بەزىدە باتۇرلارنىڭ ئۇرانى، غالىبلارنىڭ قىقاس-چۇقانلىرىمۇ ياڭرايتتى. ئېقىنلار بۇڭايغا يۇرۇش مۇقاملىرىنى تۇڭلاپ بېرەتتى، پۇتەمەس ھايات داستانلارنى سۆزلەپ بېرەتتى. دولقۇنلار سېھرلىك تولغىناتتى. قىزلاردەك نازلىنىپ، ناخشا ئېيتىپ، ئېتەك يېيىپ ئۇسسۇل ئويناتتى، بالىلاردەك كۈلەتتى، ئالتۇن قوڭغۇراقتەك سادا بېرەتتى، سلكىنىپ تەڭرەپ ساپايى چالاتتى، چايقىلىپ گارمۇن تارتاتتى. دولقۇنلار يەنە مېھرىبان ئانىدەك پىچىرلايتتى، تۇڭمەس سىرلىرىنى تۆكەتتى، ئەركىلەيتتى، شوخلۇق قىلىپ قوغلىشىپ يۇگۈرىشەتتى. بەزىدە مۇڭلىناتتى، بەزەن دەرغەزەپكىمۇ كېلەتتى، قەھرلەنگەن پالۋانلاردەك ۋارقىرايتتى، تۇرۇلۇپ كېلىپ قۇدرەتلىك كۆكسىدە زەرب بىلەن ئۇرۇپ، قۇم قىرغاقنىڭ ئاللىقايسى جايلىرىنى سۇغا شالاپلىتىپ يىقىتاتتى.

چاغ سائەت ئۆتتى. ساھىبجامال ئوڭ تەرەپنى شەرەتلىدى، بۇڭاي چەتتىكى بىر قارماق يىپنىڭ لىڭشۇاتقانلىقىنى بايقىدى،

قولىنى شىلتىدى، ساھىبجامال شۇ زامات پەرىزاتنىڭكىدەك يېنىك قەدەملەردە بېرىپ، يېپىنى ئادەتلەنگەن ئېنىق ۋە كۇچلۇك ھەرىكەتتە ئىرغىتىپ تارتتى، بۇرنىدىن ئىلىنگەن جەينەكتەك يوغان بىر بېلىق قۇملۇق سايازغا ئۇچۇپ چۈشتى، پىلتىڭلاپ سەكرەشكە باشلىدى. ساۋۇت يەردىن ئۇنگەندەك پەيدا بولدى، مۇشۇكتەك تىۋىشسىز سەكرەپ بېرىپ بېلىقنى قارماقتىن ئاجراتتى، ساھىبجامالغا لەپپىدە قاراپ قويۇپ چىلەككە سالدى.

ــ پاھ، بۇگۈن ئىشنىڭ كارى بېلىق شورپىسى دەڭلار، بېلىق ئەقىلنى تازىلايدۇ، بىزنىڭ ئەجداتلىرىمىز بېلىققا خۇيما ئامراق ئىدى، بىر چاغلاردا تەكلىماكان دېڭىز ئىدى... چورتان، ئالتۇن بېلىق ــ...، ــ دەپ توۋلىدى ئابدۇغۇپۇر جاراڭلىق نۇتقىنى باشلاپ، ــ لاي سۇدىن شۇنداق چوڭ بېلىقنى شۇنداق ئاسان تۇتقىلى بولىدىكەن، بەزىلەرنىڭ ھاياتتىمۇ سۇنى لېيىتىپ بېلىق تۇتۇشقا ئامراقلىقى بىكار ئەمەسكەن ــ دە، دەريادىمۇ پەلسەپە بار، ماڭا قارا ئەركىن، مانا بۇ...

ــ تىش، ــ دېدى بۇۋاي بىر تېرە بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان ئابدۇغۇپۇرغا بۇرۇلۇپ قەھرى بىلەن، ــ بېلىقلىرىمنى قاچۇرىۋېتىسەن، ھۇ زەھەر قېپى ياچۇەگ، ئىلاھىم كۆزۈڭنى قاغلار چوقۇغاي، يوقال بۇيەردىن...!

ئابدۇغۇپۇر تىلىنى چاينىپ، جايىدا تۇرۇپلا قالدى، نېمىلا دېگەن بىلەن ئۇ بۇۋايدىن قورقاتتى. ئۇلار بۇگۈن سەھەردىن باشلاپ مۇشۇ ياقتىكى بۇغدايلارغا ئورغاق سالغان، توختىماي ئورۇپ، مۇشۇ يار بېشىغا كېلىشكەن، ئەمدى ئازراق ئارام ئالماقچى بولۇشقانىدى. كېلىۋاتقانلار ئارقىسىغا يېنىشتى، بىر ئېتىزلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى

كىچىكرەك تۆپىلىكىكە چىقىپ ئولتۇرۇشتى، ئابدۇغۇپۇرمۇ گەپ قىلغۇسى كېلىپ لىپىلداپ كېتىۋاتقان گېلىنى قىرىپ قويۇپ، ئۇلارنىڭ قاتارىغا قېتىلدى. بۇ يەردىن ئەتراپىنى خېلى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى، باغرى كەڭ دالا سارغۇچ گىلەمدەك تاۋلىنىپ ياتاتتى، يېنىك شامال يەلپۈگەندە بۇغداي، لويلا، يانتاق، پىچان، ئاپتاپپە-رەسلەر قوشۇلۇپ دولقۇن ياسايتتى، كۆزلەرنى چاقنىتاتتى، دىماقتا ئېتىز پۇرىقى بىلەن لاي سۇ ھىدى ئارىلىشىپ ئۇرىلاتتى. بۇ يەردىن دەريامۇ ئالقاندىكىدەكلا ئېنىق كۆرۈنەتتى، دەريا ئۆركەشلەيتتى، قايناپ-تاشاتتى، ئۇلۇغ تەۋرەپ شارقىرايتتى، كۆپۈكلىنىپ قىرغاقتا ئۇرۇلاتتى. ساۋۇتمۇ، ئابدۇغۇپۇرمۇ بىر مەھەل مەپتۇن بولغانىدەك دەريانى كۆزەتتى، ئۇلار بۇ دەريانىڭ نەدىن باشلىنىپ نەگە كېتىشىنى بىلەتتى. ئابدۇغۇپۇر دەريانىڭ ئايىغ تەرىپىگە نەزەرتاشلىدى، دەريا قۇم باسقىنىدا بېسىلىپ ياتقان چۆللەر قوينىغا قاراپ چېپىشنى جېدەللىتەتتى، بارا-بارا ئاپتاپتا جىمىرلىغان ھاۋا ۋە نۇر ئارىلاشمىسىدا ئېرىيتتى. ئۇپۇقتىكى چېكىگە كۆز يەتمەس تىلسىم سەرەپلەر قوينىغا كىرەتتى، سىڭەتتى، ئاخىرى غايىپ بولاتتى. ئابدۇغۇپۇر ئۆز نەزىرىيەلىرىنى شۇ ئېقىمغا ئوخشاتتى. ساۋۇت تۆپە تەرەپكە قارىدى، ئۇ ياقتا، يىراقلاردا ئاق بۇلۇتلارغا يۆگىنىپ يالتىراق كۈمۈش لېچەك تاقىۋالغان ئاسمانپەلەك مۇزلۇق چوققىلار تىك تۇراتتى، بۇ مەڭگۈلۈك قارلىق چوققىلار ئۆزلىرىنىڭ دەريالارغا ئانا ئېكەنلىكىنى چۈشەندۈرگەندەك، كۈن نۇرىدا كۆزنى چېقىپ پارقىرايتتى. ئۇلار ھەقىقەتەن ئۇلۇغ ئانىلار بولۇشقا مۇناسىپ، ئۇلار مىليون يىللار مابەينى شۇنداق يوروق ۋە سوغۇق يۈكسەكلىكتە قار، مۇز، شۇنقارغانلار ئازابىغا چىداپ، كۆكسىدىن ئادەملەرگە، جانداр-

لارغا، زېمىنغا سۇت بېرىپ كەلمەكتە، ئۇلار ئاسمان گۈمبىزىنىمۇ يەلكىلىرىدە كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقانىدەك مەغرۇر كۆرۈنەتتى، قارلىق تاغلار دەريالارغا، دەريالار بولسا يېشىللىقلا، ھاياتلا مەنبە ئىدى. دەريالار بولمىسا بىپايان يۇرتلار قۇم، تاشلىق، شورلۇق دەشتلەرگە ئايلىنىپ كېتەتتى، ئورمان، يايلاق، بوستان دېگەنلەر ئۆتمۈش رىۋايەتلىرى بولۇپ قالاتتى، گۈل چېچەك دۇنياسىنىڭ چىراي كۆرىستىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ساۋۇت دەريانىڭ كېچە-كۈندۈز ئاقىدىغانلىقىنى، ئەسرەپ، مىڭ يىللاپ ئاقىدىغانلىقىنى ئويلىدى. قارلىق تاغلار مېھرى بولمىش شۇ دەريادىن ياشىنىغان يۇرتتا تالاي ئادەملەر تۇغۇلدى، ياشىدى، ئۆلدى، يوقالدى. ئەۋلاتلار ئۆزلۈكسىز ئالماشتى، ئىنسان ئۆمرى ئېقىۋاتقان سۇغا ئوخشايدۇ، ئېقىپ بېرىپ بىر يەرگە سىڭىپ يوقلىدۇ. تەبىئىكى ساۋۇتنىڭ ئۆمرىمۇ دەريادەك ئۇزۇن داۋاملاشمايدۇ، ساۋۇتتىن ئىلگىرى ئاققان دەريا ساۋۇتتىن كېيىنمۇ ئېقىۋېرىدۇ، ھالبۇكى دەريانىڭمۇ قۇرۇيدىغان-ئۆلىدىغان كۈنى بار، تاغنىڭمۇ يىقىلىدىغان چېغى بار. ئەمسە زېمىن ھەممىگە مەڭگۈلۈك ئانىمۇ؟ زېمىنىڭمۇ، يەرشارىنىڭمۇ ھالاك بولىدىغان ۋاقتى بارلىقى ھېچكىمگە سىر ئەمەسقۇ؟ ئۇنداقتا ئالەمنىڭ ھەممىگە مەڭگۈلۈك ئۆلمەس يۈكسەك ئانا ئىكەنلىكى تەھقىقمۇ؟ ئالەمنىڭ ئانىسى يوقمۇ؟ ئالەمنىڭ تۆرىلىشى بار، يوقلىشى يوقمۇ؟ ئالەم يارىلىش، تەرەققى قىلىش، ھالاك بولۇشتىن ئىبارەت ھاياتلىقنىڭ تۆمۈر قانۇنىيىتىنىڭ سىرتىدا تۇرامدۇ؟ ئالەم قانۇنىيەتلىرىنى قانداق كۈچ قانداق بەلگىلىگەن؟... ساۋۇتنىڭ پىكرى چىگىشلىشىپ كەتتى، بېشى چىڭقالدى، ۋاكىشىپ يېرىلغۇدەك بولدى، شۇ

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

دۇنيانىڭ ئۆزىدەك غوڭۇلدىدى، ئۇ لەۋلىرىنى چىشلەپ زېھنىنى كونكرېت مەسىلىگە يىغىشقا تىرىشتى. شۇنداق، دەريامۇ ئادەمگە ئوخشايدۇ، بىراق دەريا ئويغاق ئادەمگە، تىنىمسىز ئادەمگە ئوخشايدۇ، ئۆزگىلەرگە، مىللىتىگە، ئىنسانىيەتكە نەپ بېرىدىغان ئادەملەرگە، ئۇلۇغ ئادەملەرگە ئوخشايدۇ. ئادەملەر ئۆلسە، ئەۋلادى ياشىغانىدەك، دەريا قۇرىسا، باشقا يەردىن يېڭى دەريا تۆرىلىپ، يەر يېرىپ ئۆزىگە يول ئېچىپ ئاقىدۇ، شۇڭلاشقا زېمىن ياشىنىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ.

ساۋۇت خىيال بىلەن بولۇپ، مەتتوختىنىڭ كەلگەنلىكىنىمۇ سەزمەي قالغان ئىدى، ئۇ ئۆز خىيالىدىن كۇلدى. چۈنكى پەلسەپىۋى پىكىرلەر ئابدۇغوپۇرغا تەئەللۇق ئىش قارىلاتتى. ئابدۇغوپۇر ئاللىقاچان ئەركىنگە ھۇجۇم باشلاپ، دەتالاشنى قايتا قوزغىۋەتكەن ئىدى. مۇنازىرە ئىرق ۋە مىللى باراۋەرلىك مەسىلىلىرى ئۈستىدە شىددەتلىك داۋاملىشىۋاتاتتى، ئابدۇغوپۇر كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى بېگىز قىلىپ، ئوڭ قولىنى ئالدىغا سوزاتتى، شىلتىيىتتى، ئۇنىڭ ئاغزى قۇرۇپ، كالپۇكلىرىنى گەز باغلاشقا باشلىدى.

ــ ئىرقنى، مىللى باراۋەرلىكنى تەتقىق قىلىشنى، ــ دەيتتى ئۇ ئۇزلۇكسىز كۈچىنىپ ۋارقىراپ، ــ ئەكسىيەتچىلىك دېيىشنىڭ ئۆزى ئۇچىغا چىققان ئەكسىيەتچىلىك، زوراۋانلىق.

ــ ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە، ــ دېدى مەتتوختى، ئۇ بۇگۈن نېمىشقىدۇ ئادەتتىكى سىلىق ـ يۇمشاقلىقىنى يوقاتقان ئىدى، ــ بۇنداق تەشۋىقاتلار كاپىتالىزىم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارلارنىڭ ئويۇنى، ئۇلار ئىرق، مىللىي باراۋەرلىكنى تەتقىق قىلىڭلار دەپلا ئامماننىڭ دىققىتىنى قۇرۇق دەتالاشقا بۇرايدۇ، ئۆزلىرى كاپىتالىزىم

يولغا ماڭدۇ.

ــ بۇ تازا ئىلمىي بولماي قالدى، ــ دېدى ئەركىن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، ــ بۇنداق دېيىلگەندە...

ــ بۇ جۆيلىگەنلىك، ــ دەپ ئەركىننىڭ سۆزىنى تارتىۋالدى ئابدۇغۇپۇر چالۋاقاپ، ــ كاپىتالىزىم بارلىققا كېلىشتىن بۇرۇنلا، ئىرق ۋە مىللى باراۋەرلىك مەسىلىسى مەۋجۇت ئىدى، نەچچە ئەسىر ئىلگىرىلا كىشىلەر بۇ مەنپەئەتنى تالاشقان. نەچچە مىڭ يىلدىن ئاۋۋالقى ئۇرۇقداشلىق جەمەتىدىكى بۇنىڭ باشلىنىشى ئىدى.

مەتتوختى ئەسلىدە مەمەدان ئىدى، بىلەرمەنلىك قىلىشىغا ئابدۇغوپۇرنىڭ يول قويمىغانلىقى ئىزىتىگە تەگكەچكە، ئاچچىقىدا يېرىلغۇدەك بولدى. گەپلىرىگە ئۆز ئانا شېۋىسىنىڭ ئارىلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنمۇ سەزمەي ۋارقىراپ كەتتى:

ــ پارتىيە ھەننۇاغا رەھبەرلىك قىلىدۇ، پارتىيە تارىخىمۇ رەھبەرلىك قىلالايدۇ، بىزنىڭ پارتىيە ئىشچىلارنىڭ پارتىيەسى، ئىشچىلار سىنىپى بارلىققا كېلىشتىن ئاۋۋالقى ئىشچىلارنىڭ جەمئىي بىكار گەپ.

ــ ئىنسانىيەتنىڭ بەخت ۋە بەختسىزلىكى ئىشچىلار سىنىپى بارلىققا كەلگەن كۈندىن تارتىپ باشلانغان دەڭا، ــ دېدى ئابدۇغۇپۇر مەسخىرە ئاھاڭدا.

ــ ھە، ئەلۋەتتە شۇنداق.

ئابدۇغۇپۇر قورسىقى ئاغرىغۇچە قاقاقلاپ كۈلدى.

ــ سەن ئۇنى ئىلەشتۇرمە، ــ دېدى ئەركىن ۋارقىراپ، ــ ئىنسانىيەتنىڭ بەخت ۋە بەختسىزلىكى ئىنسانىيەت بارلىققا كەلگەن كۈندىن تارتىپ باشلانمامدۇ؟!

www.uyghurkitap.com

ـ قويۇڭلار بۇ كاززاپلارنى، ـ دېدى مەتتوختى قىزىرىپ تېرىكىپ، ـ بىز سىنىپى مەنپەئەتنى تالىشىمىز، ئۇيغۇرلارنىڭ ئاق تەنلىك ئىكەنلىكى ئىسپاتلانسىمۇ پرولېتارىياتقا نېمە پايدا؟ مىللى مەسىلە تېگى ـ تەكتىدىن سىنىپى كۆرەش مەسىلىسى، مىللىي باراۋەر-لىكمۇ شۇنداق. بىزگە لازىمى ئىشچىلارنىڭ ھەممىۋاغا رەھبەرلىك قىلىشى، كۆرەش، دۇنياغا كۆرەش ئوتنى يېقىۋېتىش، كونا دۇنيانى كۆيدۈرىۋېتىش، دۇنيانى ئوتتا تاۋلاش، جىن ـ شەيتانلارنى باستۇرۇش، ئۇلارغا سۆز ھوقۇقىمۇ بەرمەسلىك، ھېچقانداق ھوقۇق بەرمەسلىك! قۇرۇق نەزىرىيەلەرنى چۆرىۋېتىڭلار، بىز جان ئالتىمىز. زىيالىي بىلەن تالىپ دېگەن بىر گەپ، تالىپلارنى تاربىيلەش بۇيان تېرىك كۆمۈپ كەلگەن، سېسىق زىيالىيلار ھايتاق بولۇپ كېتىۋاتىدۇ، بۇلارنىڭ ئېتىشقا تېگىشلىكلىرىنى ئېتىپ، تېرىك كۆمۈشكە تېگىشلىك-لىرىنى تېرىك كۆممىگىچە زادى بولمايدۇ. بولمىسا قۇرۇق بىلىمگە تايىنىپ قۇسۇر تاپىدۇ، ئاقساقاللىق قىلىپ خاپا سالىدۇ، ھايات-ماماتلىق كۆرەش دېگەن شۇ...

ئۇ گەپنى ئۇزۇپلا شەپقەتنىڭ بىلىكىدىن تارتىپ نېرىراق جايغا ئېلىپ باردى، كېتىۋېتىپ "بۇ كاسكا زىيالىيلار بۇغداي بىلەن ئارپىنى ئايرىيالمايدۇ، يا تېرىقچىلىق، يا ھۈنەرۋەنچىلىك، ھېچبىر ئوقەتمۇ قولىدىن كەلمەيدۇ، ھالىغا باقمايلا كۆرەڭلەپ كېتىشكىنىنى" دەپ ئويلىدى، توختاپ شەپقەتكە ھومايدى، ئادەتتىكى خاراكتېرىغا يات قوپال ئاۋازدا كۆزىگە قان تولغان يىرتقۇچتەك ھۆركىرىدى:

ـ بۇ سېسىقلار نېمانداق قۇتىرايدۇ؟ نازارەتنى كۈچەيتىڭلار، كالتەكتە ئايمايلا دۇمبالاڭلار، كۆزىگە ئۆلۈم تاتلىق كۆرۈنسۇن!

ـ ئۇلار ئۆلۈۋالىدىغانلاردىن ئەمەس.

ـــ ئۇلارنىڭ جېنى بىزگە ئامباردىكى زاپاس مالدەك گەپ.
ـــ ئىككى ئېغىز گەپ تالاشقانغىمۇ شۇنچىۋالا پەيلى بۇزۇقلۇق كېتەمدۇ باشلىق، ـــ دېدى شەپقەت كۇلۇپ، ـــ تىللىرىغا تاش.
ۋارقىرىغان بوم ئاۋاز سۆھبەتنىڭ بېلىگە تەپتى، ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈشتى، سابىر بوۋاي قارماق ساپلىرىنى دولىسىغا قويۇپ ۋارقىراپ، تىللاپ بۇ ياقتا كېلىۋاتاتتى، چېلەك كۆتۈرگەن ساھىبجامال كەينىگە ئەگىشكىلىك ئىدى. چۈقاندىن بېلىقلىرى ئۇركۈپ قاچقاچقا، بوۋاي غەزەپتىن ئورۇن يۆتكەشكە ماڭغان بولسا كېرەك، ئالدى بىلەن ۋالاقتەككۇر ئابدۇغۇپۇرنى ئەدەبلەپ ئۆتۈشنى ئۇنتۇمىغان ئوخشايدۇ.
بوۋاي ئابدۇغۇپۇرنىڭ قېشىغا باردى، قوللىرىنى يۇزىگە جۇنۇپ بىر نېمىلەرنى دەپ تىللىدى، ئاندىن ئەۋرە قىزىنى ئەگەشتۇرۇپ، دەريانى بويلاپ تۆۋەنكى ئېقىم تەرەپكە مېڭىپ، كۆزدىن غايىب بولدى. مەتتوختىمۇ بىردەم گۆشۇيۇپ تۇرۇپ كېتىپ قالدى، شەپقەت قايتىپ كەلگەندە مۇنازىرە تېخى داۋاملىشۋاتاتتى.
ـــ سەن نېمىنى بىلەتتىڭ سويمەك، ـــ دەيتتى ئەركىنىڭ گەپ تاپالماي تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئابدۇغۇپۇر ئۆز يۇرتى پەدىسىگە ئۆچكە مەرىگەندەك ئاۋاز چىقىرىپ كۇلۇپ، ـــ ئاكاڭ قارىغاي رۇسچە، خەنزۇچىنى ئىچىۋالغانمەن، تارىخچىمەن، ئەدەبىياتقا باشى دېگىنە، تاۋارىشى، ئۇيغۇرلارنىڭ بىلىنىسكىسىمەن. تاغاڭ ئارخېئولوگ بولسىلا سەن ھەممىنى بىلىپ كېتەلمەيسەن، تاغاڭ مەشەدە بولسىمۇ مېنى شەكسىز ياقلايتتى. قۇملۇقلاردىن تېپىلىۋاتقان قەدىمكى قەبرىلەر، قۇرۇغان ۋە مۇمىيالانغان جەسەتلەر مېنىڭ كۆز قارىشىمنىڭ توغرىلىقىنى ئۇزلۇكسىز ئىسپاتلاۋاتىدۇ. شەرقتە كورىيەدىن تارتىپ غەربتە

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوتتۇرا ئاسىيا، كىچىك ئاسىياغىچە، شىمالدا سېبىرىيەدىن تارتىپ ئىدىل يەنى ھازىرقى ۋولگا دەرياسىدىن جەنۇبتا...

ــ بەس، ئاڭلىمايمەن! ــ دېدى ئەركىن قولىدا قۇلاقلىرىنى ئېتىۋېلىپ، ــ جۇغراپىيە ساۋاتلىرىنى تالاشماقچى ئەمەسمەن، سەن قائىدە ئۇقمايدىكەنسەن!

مۇنازىرە بارغانسېرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى، شەپقەت قولىدىكى ئورغىقىنى پۇلاڭلىتىپ ۋارقىرىدى:

ــ ھەي، چۈجە ـ خورازلار، ھەۋەسكار ئالىملار، ئەمدى ئىشقا چۈشەيلى. باشنى ئاغرىتماڭلار!

4

شەپقەتنىڭ تۇمانلىق مېڭىسىدە توختىماي چاقماق چاقاتتى، ئۇ خېلىدىن بېرى كەينىدىن توپان بالاسى، قارا بوران قوغلاۋاتقاندەك يۈگۈرۈپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ مەيدىسى ئاغرىپ، دېمى كېسىلىشكە ئاز قالدى. شتابتىن چىققاندا سىمىلداشقا باشلىغان يامغۇر ئەمدى كۈچىيىپ كەتتى، شەپقەت دەسلەپتە يامغۇرنىڭ بوران ـ توپىلارنى بېسىۋېتىشىنى ئويلاپ خۇشالمۇ بولغان، ئەمدى بولسا يامغۇر تامچىلىرى يۈزىگە تاراسلاپ ئۇرۇلۇپ، يولنى كۆرۈشكە كاشال قىلىۋاتاتتى. دەممۇدەم تىنجىق شامال سوقۇپ قويىدۇ، كۆڭلى ھاۋادىنمۇ پەرىشان، يول تاللىماي قوناقلىقنىڭ قىرلىرى بىلەنمۇ يۈگۈرۈۋەرگەچكە ئىشتان پۇچقاقلىرى لاي بولۇپ سۈزمە خالتىلىرىغا ئوخشاپ قالغان ئىدى، دەسسەپ تۇرغۇدەك ھالى قالمايۋاتاتتى، ھارغىنلىق گېلىنى، قورقۇنچ يۈرىكىنى سىقاتتى. كىچىكرەك بىر

توغراقزارلىقتا كەلگەندە، ئىختىيارسىز دەرەخ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ قالدى. مېڭسى بىردەم ئارام ئالسا ياخشى بولاتتى، بىراق بەدىنى ئارام ئالسىمۇ، مېڭسى ئارام ئالدىغاندەك ئەمەس، مېڭسىدە چاقماق چاقاتتى، كۆزلىرىدە ئوتلار ياناتتى، كۆز ئالدىدا قايچىلىشىپ بىر چاقناپ، بىر ئۆچۈپ تۇرغان نۇر قىلچىلىرى ئارىسىدىن بىردەم شتاب، بىردەم ئەترەت باشلىقى كۆرۈنۈپ يوقلاتتى، قۇلىقى تۈۋىدە ئەترەت باشلىقىنىڭ "بۇ تۈتقۇنلارنى دېھقانلارغا تاشلاپ بېرىش كېرەك، قانغۇدەك كۈرەش قىلىپ پۈخادىن چىقىڭالسۇن!" دېگەن بۈيرۇقى يانگىرايتتى. بۇ بۈيرۇقنى ئۇ باياتىن شەپقەتنى شتابقا چاقىرتىپ يەتكۈزگەن ئىدى. ئەلۋەتتە بۈيرۇقنى ئىجرا قىلىشقا مەتىتوختى يېتەكچىلىك قىلىدۇ، بىراق تۈتقۇنلارغا شەپقەت نازارەت قىلىڭاتقانلىقتىن بولسا كېرەك، ئۇنى خەۋەرلەندۈرۈشكەن ئىدى. شەپقەت بۇ بۈيرۇقنىڭ ئارقىسىدىكى يوشۇرۇن غەرەزنىڭ سۈرلۈك كۆلەڭگىسىنى كۆرگەندەك بولدى. چۈنكى ئۇ بۇنداق "دېھقانلارنىڭ پۈخادىن چىقىشى"نىڭ پۈت-قولى يوق بالا-قازاغا يولۇقۇش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. بۇ گۇناھكارنىڭ بوينىغا ئۆلۈمنامە ئېسىلدى دېگەن سۆز ئىدى. دېھقانلارنىڭ جەڭچى-جاپا، دەرت-دەشنام ئىچىدە ئەبجىقى چىقىڭاتاتتى، ئۇلار ھازىر موھتاجلىق، ئاچ-يالىڭاچلىق، مەجبۇرىي ھەقسىز ئەمگەك، ئېتىز بېشى كۈرەش يىغىنلىرى، بىرلەشمە جەڭلەر، جانغا قادالغان ھاشارلار، قانلىق ئەلەم يىغىنلىرىدىن جاق تويغان، ئۇرۇقلاپ قاخشالدەك بولۇپ قالغان ئىدى. يىل بويى جان قېقىپ ئىشلەپ ئاخىرى قۇرۇق نومۇر يېزىلغان كېرەكسىز دەپتەرنى چاڭگاللاپ لېۋىنى چىشلەپ قالاتتى، ئۆچمىنى ئالدىغان جاي تاپالماي

بۇرۇقتۇم بولۇپ يۇرۇشەتتى، خەلق ئىگىلىكى گۈمران بولۇش گىرداۋىدا تۇرىۋاتاتتى، ھەرقانداق جان ئىگىسى تىرىكچىلىكىنىڭ ئامالى قالمايۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى، ھەمىلا ئادەمنىڭ نېرۋىسى بۇزۇلغاندەك ئىدى. نېرۋا تالالىرى قۇرۇق پەيدەك تارتىشىپ سەپرا مىجەز بولۇپ كەتكەن ئىدى. ئۇستى-ئۇستىلەپ قىلىنىۋاتقان كۇشكۇرتۇشلەر ئۇلاردىكى "ساددا ھېسسىيات" دەپ ئاتالغان قويۇلغان تەلۇبلىكنى قوزغايتتى. بۇ تەلۇبلىك قوزغىلىپ غالجىرلىققا ئايلانمىسا، باشقىلار ئۇلارنىمۇ بالاغا تىقاتتى، شۇڭلاشقا تېگىپلا كەتسە ئوت ئالدىغان مىلتىق دورىسىغا، پارتلايدىغان يانارتاغقا ئوخشايتتى. ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرەر كادىر، بېرەر زىيالى ھەتتا ئادەتتىكى دېھقان بولسىمۇ "گېزەندە" دەپ تاشلاپ بېرىلدىمۇ، كاللىلىرى قىزىيتتى، كۆزلىرىگە قىزىللىق تىقىلاتتى، ئاق-قارىسىنى سۈرۈشتۈرۈپ يۈرمەيلا پۈتۈن ئەلەم ۋە غەزەپلىرىنى شۇنىڭدىن ئالاتتى. تىل، مۇش ۋە تېپىكلەردە ئانىسىدىن ئىنسان بولۇپ تۇغۇلغىنىغا مىڭبىر پۇشايمان قىلغۇزىۋەتتى، ئەبەدىي قوپالماس قىلىۋېتىشتىنمۇ يانمايتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇلارنىڭ قان تولۇپ كەتكەن ۋەھشى كۆزلىرىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي قالىدۇ، ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ بالىسى بولسىمۇ، دادىسى، ھەتتا ئانىسى بولسىمۇ، ئاياپ تۇرمايدۇ، ئۇلارنىڭ پارتلىغان ۋۇلقانىدەك دەھشەتلىك غەزەپلىرى شۇنداق قورقۇنچلۇق مەنزىرىلەرنى پەيدا قىلالايدۇكى، بەئەينى قىيامەت قايىم بولىدۇ. شەپقەت ئالاھىزەل بۇنىڭدىن ئۇچ ئاي ئىلگىرى شۇنداق "پۇخادىن چىقىش" يىغىنىدىن بىرنى كۆرگەن. چەكتىن ئاشقان شوئارلارنىڭ قۇتۇرتىشى، ھازازۇل ئاكتىپلارنىڭ ئوت قۇيرۇقلۇق قىلىشلىرى ئارقىسىدا، شۇ قېتىمىمۇ دېھقانلارنىڭ غەزىپى پارتلىغان ئىدى. ئەسەبىيلىشىپ، غالجىرلاشقان

دېھقانلار ئېچىرقىغان يىرتقۇچلاردەك ۋەھشى ئەلپازدا ئولجىسىغا تاشلىنىشتى. بۇ ئولجا شەھەردىن "ئۆزگەرتىش"كە چۇشۇرۇپ بېرىلگەن "كونا ئوكچى" كادىر ئىدى، دېھقانلار ئۇنىڭ گېزىتخانىدا ئىشلىگەن "ماقالە ـ كىتاب يازالايدىغان ئەكسىيەتچى يازغۇچى" ئىكەنلىكىدىنلا چالا ـ پۇلا خەۋەر تېپىشتى، ئۇلارغا شۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتىپ ئاشاتتى. ئۇلار ئۇنىڭ بېشىغا قەغەز كۆلا كىيگۈزدى، تىللاپ يۇزىگە تۈكۈردى، قوللىرىنى كەينىگە قايرىپ، قارلىغاچ قانىتى قىلىپ باغلاپ كۆرەش قىلىشتى، بۇ "رېئاكتىۋ ئۇچقۇغا ئولتۇرغۇزۇش" دەپ ئاتىلاتتى، ئاندىن پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنى تونۇتۇپ قويۇش ئۈچۈن چېچىدىن قارماللاپ، بېشىنى كەينىگە قايرىشتى، قاپاقلىرىنى يېرىپ ئېچىپ، مۇشتۇملىرىنى كۆرسىتىشتى، ھايت ـ ھۇيت دېگۈچىلا شىددەتلىك مۇشت ۋە پەشۋا مۆلدۈرى ئاستىغا ئېلىشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئەتراپلارغا مەشھۇر بولغان "سۈرتوقاي قىلىش" يەنى "قوغلاپ زەربە بېرىش ئۇسۇلى"نى ئىشقا سېلىشتى. كىمدۇر ئۇنى سۆرەپ ئۆرە تۇرغۇزۇپ كەينىگە زەرب بىلەن بىرنى تەپتى، "يېزىنى ئايلىنىپ يۈگۈر!" دەپ بۇيرىدى. تىل ـ تاياقتىن گاراڭ بولۇپ قالغان ھېلىقى ئادەم كۆرسىتىلگەن تەرەپكە قاراپ جېنىنى ئالقىنىغا ئېلىپ يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئادەملەر يوپۇرۇلۇپ قوغلاپ كېتىشتى، گوناھكار مۇدۇرۇمەسلىكە تىرىشاتتى، ئەگەر مۇدۇرۇپ كېتىپ يىقىلىپ دەرھال تۇرالمىسا، قوغلىغۇچىلار كېلىپ قېلىپ تاياق ئاستىدا قالاتتى ـ دە، ئاسانلىقچە قوپالمايتتى. يىقىلمىغان ھالەتتىمۇ كىم قوغلاپ يېتىۋالسا ئۇنى يەتكەن يېرىدە ئۇرۇپ يىقىتاتتى، تۇرالمىسا سۆرەپ تۇرغۇزۇپ يۈگۈرتەتتى. قوغلىغۇچىلارنىڭ توختاۋسىز كالتەكلىشىدىن ساقلىنىش، ئازراق تاياق يېيىش ئۈچۈن

ئۇ، جان - جەھلى بىلەن يۈگۈرۈشكە مەجبۇر بولاتتى. قوغلىغۇچى-لارنىڭ بەزىلىرى توشقان قوغلىغاندىكىدەك قولىدىكى توقمىقىنى ئۇنىڭغا ئاتاتتى، ئۇنىڭ ئۇستىبېشى تونۇغۇسىز دەرىجىدە چاڭ توپىغا مىلەنگەن ئىدى، ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلاتتى، باش - كۆزىنىڭ يېرىلىغان جايلىرىدىن قان تەپچەپ، سرغىپ ئاقاتتى، پۇتۇن بەدىنىدىن تەر قۇيىلاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ تەقدىرى ياخشى بولمىدى، ھەر يىگىرمە - ئوتتۇز چامدام ئارىلىقتا ئۇنى بىردىن يىگىت كۈتۈپ تۇرغان ئىدى، ئۇ يۈگۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئالمىشىپ ئۇنى قوغلاپ ئۇراتتى. بۇ ھال تەنتەربىيە مەيدانىدىكى كۈچ ئولاپ يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىنى ئەسلىتەتتى، بىراق ئۇنىڭدىن كۆپ دەرىجىدە ۋەھشى، ياۋايى، ياۋۇز ئىدى. ئۇ چارچىسىمۇ، قوغلىغۇچىلار چارچىمايتتى، ئۇنىڭ يېزىنى توختىماي ئايلىنىپ يۈگۈرۈشى شەرت ئىدى. كىمدۇر كانايدا "ئورغۇلۇق ياۋنى سۈر - توقاي قىلىپ" دەپ ئۇنىلۇك شېئىر ئوقۇپ تۇراتتى. "سۈر - توقاي قىلىش" تاكى ھېلىقى ئادەم دۇم چۈشۈپ ئورنىدىن قايتا تۇرالمىغۇچە داۋاملاشتى، ئۇ ھالسىزلانغان، ئاغزى - بۇرنىدىن قان كەتكەن ئىدى. يىغىندىكىلەر تارقىلىشقاندىن كېيىن، خەلق ئەسكەرلىرى ئۇنى بىرتاغار ئوغۇتنى سۆرىگەندەك سۆرەپ ئاپىرىپ، كالا قوتىنىغا تاشلاپ قويۇشتى. شۇ يەر ئۇنىڭ تۇرالغۇسى ئىدى، ئۇ شۇ يىقىلغان پېتى قايتا ئۆرە بولالمىدى. ئەتىسى ئۇنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقى مەلۇم بولدى، تەكشۈرۈشلەردە ئۇنىڭ "ئۆزىنى ئۆلتۈرىۋېلىش ئارقىلىق ئىنقىلابى ئامما بىلەن داۋاملىق قارشىلاشقان-لىق" تەك چېكىدىن ئاشقان جىنايىتى ئېنىقلىنىپ يەكۈنلەنگەن بولدى. سىنىپى دۈشمەنلەرنىڭ ئۆلگۈچە مەغلۇبىيىتىگە تەن بەرمەيدىغانلىقى

هەققىدە ئاممىۋى تەربىيە ئېلىپ بېرىلدى. ئۇنىڭ جەسىدى پاكىت سۈپىتىدە سۆرەپ تاتقۇشلىنىش ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ بولغاندىن كېيىن، يېزا چېتىگە كۆمۈۋېتىلدى. ئەتىكى "پۇخادىن چىقىش" يىغىنىنىڭ بۇ ئىككى تۇتقۇننىڭ بېشىغىمۇ ھېلىقى مەرھۇم كۆرگەندىن بەتتەر پاجىئەنى سالىدىغانلىقى ئايدەك ئېنىق ئىش ئىدى. شەپقەتنىڭ كۆز ئالدىدا شتاب يەر تەۋرىشىدە تەۋرەۋاتقاندەك، ئەترەت باشلىقى چايقىلىپ، سەندىرەكلەپ، ئۇ ياقتىن - بۇ ياققا سوقۇلۇۋاتقاندەك كۆرۈندى، يەنە ھەممە نەرسە غايىب بولدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىدى، يامغۇرلۇق ئېتىزلار تۈتەك ئىچىدە ئاقۇش ھورغا پۈركىنىپ كۆز يېتىم يەرگىچە سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئۇ ئېسىنى تەستە يىغدى، بىراق كۆڭلىدىكى ۋەھىمە، ئەندىشە تارقالمىدى. تېز - تېز ماڭدى، لېكىن ئاياقلىرى بىرنەچچە قېتىم بىر - بىرىگە پۇتلاشتى، بېشى ئايلىنىپ كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى، ئەتراپتىكى ھەممە نەرسە چۆگۈلەيتتى، دەسسەپ تۇرغان يەرمۇ كۆمتۈرۈلۈپ كېتىدىغاندەك ئىدى. ئۇ توختاپ يۈزىنى ئاسمانغا قىلىپ يامغۇرغا تۇتتى، شارقىراپ چۈشۈۋاتقان يامغۇرنىڭ سۈيى يۈز - كۆزىنى بىردەم يۇيغاندىن كېيىن، كاللىسى بىر ئاز سەگىگەندەك بولدى، مەستەك دەلدەڭشىپ يەنە ئالغا ماڭدى.

شەپقەت يالقۇنچىلارنىغۇ ياخشى كۆرمەيتتى، بىراق قاراپ تۇرۇپ ئۇلارنى قىيناشقا، جان ئازابىدا تولغۇنغۇزۇپ ھۇزۇر ئېلىشقا چىدىمايتتى. ئۇ شەخسنىڭ ھوقۇقىنى، كىشىلىك قەدىر - قىممىتىنى ھۆرمەتلەشنى تەشەببۇس قىلىدىغانلاردىن ئىدى. ئادەم دېگەن يەر - يۈزىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ نەرسە، ئەڭ كاتتا بايلىق، ئۇلۇغ مۆجىزات، ئۇنىڭ مەنپەئەتىنى ئېتىراپ قىلىش لازىم دەپ ئويلايتتى. ئۇ ئالەمدە

www.uyghurkitap.com

هېچكىم هېچكىمنى بوزەك قىلمايدىغان ھەقىقەتپەرۋەرلىك ئورنىتىلىشنى تىلەيتتى، ھەرقانداق ياۋۇزلۇققا ئاق كۆڭۈللۈكى يول قويمايتتى، ئادەملەرگە ئازار بېرىشتىن ۋىجدانى ئازابلىناتتى. ئەپسۇسكى بۇ ئاق كۆڭۈللۈك، بۇ ئازاب پەقەت ھېسداشلىق، ئېچىنىش، يوشۇرۇن نارازىلىق ياكى بىرنەچچە ئېغىز سۆزدە ئىپادىلەنگەن يۇمشاق قارشىلىق بىلەنلا چەكلىنەتتى، ئۇ ھېچقاچان قەتئى قارشىلىق كۆرسىتىشتەك جۈرئەتكە، جاسارەتكە ئىگە بولۇپ باقمىغان. شتابتىكى بۇگۈنكى ئۇچرىشىشتىمۇ ئاساسەن شۇنداق بولدى. ئازراق پەرقلىنىدىغان يېرى شۇكى، ئۇ ھەر قېتىمقىدىن قاتتىقراق بىرنەچچە ئېغىز سۆزدە نارازىلىق بىلدۈرۈشكە غەيرەت قىلدى. ئەترەت باشلىقى قوپاللىق بىلەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋېتىپ دېدى:

ــ مەن يېقىنقى بىر ۋەقەنى ئېيتىپ بېرەي، سىز ئويلاپ بېقىڭ: بىزنى قوللىغان ھاكىمنى يالقۇنچىلار كېچىدە تۇتۇپ كېتىپتۇ، قاراڭغۇ ئۆيگە ئەپكىرىپ يالىڭاچلاپ، تورۇستىكى لىم ياغاچقا بارماقلاپ ئېسىپتۇ. ئاندىن نۆۋەتلىشىپ سىم قامچىدا پۇخادىن چىققۇچە ساۋىداپتۇ، دۈمبىسىنى پىچاقتا قوغۇن تىلغاندەك تىلىم-تىلىم قىلىپ قانغا بويىۋېتىپتۇ. قاسساپلارنىڭ كانارىدىكى تۆمۈر تاغاقتا تارىغاندەك يول-يول تىلىۋەتكەن گۆشلىرىنى كۆرگەنمىدىڭىز، دەل شۇنداق قىلىۋېتىپتۇ. ئاندىن كېيىن بۇ ۋەھشى ئادەم قاسساپلىرى ھاكىمىمىزنىڭ قارىغۇسىز دەرىجىدە تىتما-تالاڭ بولغان دۈمبىسىگە باشتىن-ئاياغ ماتا چاپلاپتۇ. بىر كېچە-كۈندۈز تۇرغۇزۇپ، جاراھەت ماتا بىلەن بىرىكىپ قاتقاندىن كېيىن، ماتانى بىرچەتتىن تۇتۇپ كۈچەپ تارتقان ئىكەن، ھاكىم ئاغىمىز دات-پەريات كۆتۈرۈپتۇ،

دۇمبىسىنىڭ ھەممە تەرىسى بىراقلا سويۇلۇپ چىقىپتۇ، قېپقىزىل گۆشتىن قان دەسلەپ تەپچىرەپ، كېيىن سىرقىراپ ئېقىپتۇ. ھاكىمىمىز، ئاكىمىز، جان-جىگىرىمىز، نۇر يۇزلۇكىمىزنىڭ جېنى مىڭبىر ئازابتا چىقىپتۇ. مەن شىمالدىمۇ بولغان، ئادەملەر شىماللىق-لارنىڭ قىشتىكى ئىت ئۆلتۈرۈشىنى ۋەھشىلىك دەيتتى. ئۇلار كېتىۋاتقان ئىتنى ئۇزۇن ساپلىق تۆمۈر ئىلمەكتە بۇرنىدىن ئىلىۋېلىپ، بىرلا تارتىپ تەرىسىنى پۈتۈن پېتى سويۇۋېلىپلا، ئۆزىنى تەرىك يالىڭاچلاپ قويۇۋېتىدىكەن، يالقۇنچىلارنىڭ قىلغىنى ئۇلارنىڭ-كىدىنمۇ ئۆتە ۋەھشىلىك ئەمەسمۇ؟!

بۇ پاجىئەنى ئاڭلاپ، شەپقەت ئەس-ھۇشىنى تامامەن يوقۇتۇپ قويدى. ھاكىم ئۆلۈمنىڭ ئېچىنىشلىق بولغانلىقى ھەققىدىكى خەۋەرنى بۇنىڭدىن ئىلگىرىمۇ ئۇ بەزىلەردىن ئاز-تولا ئاڭلىغان، لېكىن بۇنداق تەپسىلى ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ لەۋلىرى ئاران قىمىرلىدى:

ــ ۋەھشىلىك!

ــ ئۇلارنىڭ بۇ ئوتتۇرا ئەسرچە ۋەھشىلىكىگە بىز قول قوشتۇرۇپ قاراپ تۇرىمىزمۇ؟

ــ ۋەھشىلىكە ۋەھشىلىك بىلەن قارشى تۇرۇش ئاقلانىلىق بولماس.

ــ يۇزدە-يۇز ئاقلانىلىق!...

شەپقەت يەنە نېمىدۇ دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەلىلىدى، ئەترەت باشلىقىنىڭ كۆزلىرىنىڭ سۆرۈنلىشىپ، رەھىمسىزلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. گېپىنىڭ ئاخىرى چىشلىرىنىڭ ئارىسىدا قالدى، قارشىلىشىقا قۇربى يەتمىدى، ئاق كۆڭۈللۈكتىكى ئۆزىگە

ئۇيغۇر كتاب تۈرى بىكىتى
www.uyghurkitap.com

خاس بوشاڭلىقى ئۆزىنى كۆرسەتتى. چىرايى تاتاردى، سارغايدى، ئۇ دەلدەڭشىپ ئاغرىق ئادەمدەك ئورنىدىن تۇردى، تىك تۇرالماستىن تامغا يۆلەندى، چىشلىرى كىرىشكەندەك، بەدىنى دىرىلدىگەندەك بولدى، پۈتۈن غەيرىتىنى يىغىپ ئالمان-تالمان ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. بۇ شۇم خەۋەرنى ئۇ ئەركىن قاتارلىق سەپداشلىرىغا يەتكۈزىدۇ، كېچىچە تېگىشلىك تەييارلىقلار كۆرىلىدۇ، ئەتە ئەتىگەندە مەتتوختى كېلىپ دېھقانلارنى توپلاپ "پۇخادىن چىقىش"نى باشلايدۇ. دېھقانلار بالا-قازانىڭ قارىسىنىڭمۇ ئۆزىگە يۇقۇپ قېلىشىدىن قورقىدۇ، دېھقانلارنىڭ نەزەرىدە پالاكەت باسقانلار بىلەنلا كەتكىنى تۈزۈك، تەقدىرمۇ تاللايدۇ-دە، ئاخىر. دېھقانلار ئۇلارنى ئۆزلۈكىدىن تۇتۇپ چىققىنى يوققۇ، كىم ئۇلارغا تەتۈر پېشانە بولسۇن دەپتۇ، ئۇنداق پايتىمىسىنى تەتۈر يۆگىگەنلەرنىڭ كۆرەر كۈنى قىيامەت، ياتار جايى قاراڭغۇ گۆر بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ، ئۆزلىرىگە شامال دارىمىسىلا بولغىنى. شەپقەتنىڭ كۆزىگە ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئىتلار قوغلىغان توشقانلاردەك ئوي-دوڭغۇللارغا قارىماي بەدەر قېچىۋاتقان، كەينىدىن دېھقانلارنىڭ ئۇر كالتەك-سۈر كالتەك قىلىپ ۋارقىرىشىپ قوغلاپ كېتىۋاتقان مەنزىرىسى كۆرۈندى. ئاھ، نېمىدىگەن دەھشەت، ئۇ ئۆيگە قايسى يۈزى بىلەن كىرەلەر، ئىچىگە ۋەھشى ياۋايىلىق يوشۇرۇنغان بۇ قىسقىغىنا دەھشەتلىك خەۋەرنى سەبداشلىرىغا قايسى ئاغزى بىلەن يەتكۈزەر؟ ئاق كۆڭۈل، ئاق ساقال بوۋايغا، بۇلاق كۆز، نازۇك ساھىبجامالغا نېمە دەيدۇ؟ ئۇ بۇ سوئاللارغا جاۋاب تاپالىغۇدەك ھالدا ئەمەس ئىدى. شتابتىن ئۆزىنىڭ قانداق يۈگۈرۈپ چىققانلىقىنى، ئىشىك ئالدىدا تېيىلىپ، يىقىلىپ يەنە قانداق تۇرغانلىقىنى، ئۇدۇل

كەلگىنچە ئىرىقلارنى ئاتلاپ، زىرائەتلەرنى دەسسەپ، چاتقالـلارنى قايرىپ ئۆتۈپ يۇگۈرگەنلىكلىرىنى بىلمەيتتى. سۆھبەتـتىن كېيىنـكى ئىشلاردىن ئىسىدە قالغىنى يامـغۇرنىڭ شارىلدىـشى بىلەن پاتقاقـلىقنىڭ شالاپلىشلا ئىدى. بۇ ئوخشىدىكى ئىشلارمۇ ياكى چۈشىدىكىمۇ، پەرق قىلالمايتتى، چۈشى بولۇشىنى، بۇ چۈشـتىن بۇرۇنـراق ئويـغـىنىپ كېتىشنى ئارزۇ قىلاتتى. بەلكىم بۇ ئىسىستىمىسى ئېشىپ قالغانلىقـتىن ئوخشىدا كۆرۈلۈۋاتقان قارابىسـش بولۇشى مۇمـكىن، ئادەم دېـگەن ئاغرىپمۇ قالىدىغۇ.

يامغۇر توختـماي ياغاتـتى، سوغۇق شامال يۈزىگە ئۇرۇلاتـتى، شەپقەت ئىچىگە بىر تىترەك كىرىۋالغانلىقىنى سەزدى. ساۋۇتلارنىڭ جان تالىشىپ ئازابلىنىشىنى كۆرۈشكە ئۇ قانداق چىدايدۇ؟ ئۆزى قول سىلىپ قىينىشىپ بېرىـشى كېرەكمىش تېخى. ئۇ ــ شەپقەت ئۆمرىدە ئادەم تۇڭـۇل بىرەر قۇچقاچنىـمۇ تۇتۇپ، قىيناپ باقمـغان تۇرسا، بۇنداق قىيناقنى خالاشنىڭ ئۆزى بىر روھىي رەسۋاچىلىققۇ. قارا يۈرەك رەھـىمسـىزلەرگە مـىڭ لەنەت! ئۇلاردا نېمىشقا تېرىقـچە ئىنـساپ، تېرىقچە ئىنسانلىق يوقتۇ پەرۋەردىگارا...؟. ھەي، بۇ بۈيرۇقنى ئىجرا قىلماسلىقنىڭ بىرەر ئامالى بولارمىدى؟ ئۇنى بۈيرۇقدار لى لۇەنـشى شەخـسەن ئـۆزى چۈشـۈرگەن تۇرسا، ئۇ ئارىـلاشـقان ئىشـنى رەت قىلغىلى كىمنىڭ ھەددى ئىدى؟! لى لۇەنشىنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن يىغىن ئېسىگە كەلدى، ئۇ نەچچە مىڭ دېھقان قاتناشقان سەپەرۋەرلىك يىغىنى ئىدى. شەپقەت مۇنبەرگە يېقىن جايىدا ئولتۇراتتى، لى لۇەنشى ئىسيان كۆتۈرۈشنىڭ بولـلۇق ئىكەنلىكـى توغرىسـىدا يەرنى تېپـىپ، شىرەنى مۇشتلاپ، قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ، جان ـ جەھلى بىلەن سۆز ـ لەيتتى. بىرچاغدا ئۇ ماڭقىسىنى ئىچىگە تارتىپ يۇتتى ـ دە، دەستىسىگە

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

قىزىل لاتا باغلانغان ئۇزۇن خەنجىرىنى چىقىرىپ بىر ئۇرۇپلا شىرەگە سانجىدى، قاتتىق بىر ۋارقىراپ بولۇپ، نېمىشقىدۇر ئاۋازلىق يەل قويۇۋەتتى، يىغىن ئەتراپىدىن كۈلكە كۆتۈرۈلدى. چۈنكى بۇ يەرلىكلەر ئاممىۋى سورۇندا بۇنداق قىلىشنى ئەدەبسىزلىك، مەدەنىيەتسىزلىك دەپ بىلەتتى. كۈلكىگە لى لۇەنشىنىڭ ئاچچىقى كەلدى بولغاي، گېلىنى قىرىپ تۈكۈردى، "ئاناڭنى...!" دەپ ئاغزىنى بۇزۇپ، يېنىدىكى ئورۇندۇقنى بىرلا تېپىپ تاراقلىتىپ ئۆرۈۋەتتى. ۋاراڭ-چۇرۇڭ، قايناشقا باشلىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك شىپپىدىلا بېسىلدى. لى لۇەنشى مەردانە نۇتقىنى توسالغۇسىز داۋاملاشتۇرىۋەردى، بۇ قىلىقلار شەپقەتنى سەسكەندۈردىمۇ ياكى بۇ ياقلارغا يات ئادەت بولغاچقىمۇ، شەپقەتنىڭ ئېسىگە چوڭقۇر ئورناپ قالغان ئىدى. كېيىنرەك شەپقەت لى لۇەنشىنىڭ ئاددىي ئادەم ئەمەسلىكىنى چۈشەندى. ئۇ ئەسلى ۋىلايەتلىك دارىل مۇئەللىمىنىڭ بوغالتىرى ئىكەندۇق، كېيىن خىيانەتچىلىكى پاش بولۇپ قالغاندىن كېيىن تۆۋەىگە چۈشۈرۈلۈپتۇ. سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتى ئاخىرلاشقاندا، كۆكتال كەنتى قاراشلىق گۇڭشېنىڭ پارتكوم سېكرىتارى بولۇپتۇ. كەنتتە دېھقانلارنى تىللاش، ئۇرۇش، قاراڭغۇ ئۆيگە قاماپ ئۇر-ئۇر قىلىش، ئېرىنى ھاشارغا ئەۋەتىۋېتىپ خوتۇنىنى بوزەك قىلىشتەك قەبىھلىكلەرنىڭ ئەۋجىگە چىقىشى شۇ مەزگىلگە توغرا كېلىدىكەن. ئۇنى ھازىر "كەلكۈن" تەشكىلاتىنىڭ باش بۇيرۇقدارى، دېھقانلار قوماندانلىق شتابىنىڭ مۇئاۋىن بۇيرۇقدارى، يەنە تېخى ۋىلايەتلىك خەلق قوغداش گۇرۇپپىسىنىڭمۇ ئەزاسى دېيىشىدۇ، ئېتىش-چېپىش ھوقۇقى قولىدا. ئۇ بىكارغا ئىسمىنى "دۇنيانى قالايمىقان قىلغۇچى" دېگەن مەنىنى بېرىدىغان "لى لۇەنشى"گە ئۆزگەرتمى-

گەن ـ دە! ئۇنىڭدا شۇنداق ئالەمنى مالەم قىلىشتەك يۈكسەك نىيەت، ئۇلۇغۋار ئىرادە بار، ئۇنىڭ نامى شۇ قەدەر قۇدرەتلىككى، ئاڭلىسىلا يىغلاۋاتقان بالىلارمۇ يىغىسىدىن توختايدۇ. ئۇنىڭ گېپىنى يىرغىلى، شەپقەتتە ئاتنىڭ كاللىسىدەك يۈرەك بارمىدى؟ شەپقەتتەكلەر ئۇنىڭ بىرتال مويىغىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ، ئۇ تۇغۇل ئۇنىڭ، يۈزى داپتەك يوغان، سېمىز خوتۇنىمۇ ئۆزىنى مۇشۇ ئۆپچۆرىدىكى بارلىق خوتۇن زاتنىڭ سەركىسى ھېسابلايدۇ، تېرىسىگە پاتماي ئۆردەكتەك ئېغىناق ـ لاپ، ۋاقىلداپ ماڭىدۇ. بۇنداقلارغا خۇدا ئۆزى تەڭ كەلمىسە بەندە تەڭ كېلەلەمتى؟ كىشىنىڭ قىساسى كىشىدە قالماس، ئاينىكىمۇ ئونبەشى قاراڭغۇ بولسا، ئونبەشى يورۇق بولىدۇغۇ، تەقدىر ئۆزى تەڭشەر... ئى خۇدا، يامغۇرنى بولسىمۇ ئۇزۇلدۇرمە، چېلەكلەپ تۆكۈۋەرگىن، ئاسمانىنىڭ تۆۋىنى تېشىۋەتسەكمۇ مەيلى، ھېچبولمىغاندا شەپقەت "ئۆپكەمگە سوغۇق تەگدى" دەپ يالغان يۆتىلىپ يېتىۋالمىدۇ، كۆرەش يىغىنى دېگەن تۇتەك پەردىسىگە يوشۇرۇنغان ئەتىكى جازا مەيدانىغا بارمايدۇ، نېمە قىلسا ئۇلار ئۆزلىرى قىلىۋالمامدۇ، ئۇ ئارىلىشىپ قالمىسىلا، گۇناھقا شېرىك بولمىسىلا بولدى. چەتتىن كۆرگۈچى بولسىمۇ ياخشىراق ئىدى، ياق، ياق، كۆز بىلەن كۆرۈشكىمۇ تاقەتى يەتمەيدۇ. ئى تەقدىر پەلەك، ئادەم بىلەن قېرىشمىسالا نېمە بولار؟ يامغۇر تورلىرى ئارىسىدىن شەپقەتنىڭ كۆزىگە بىردىنلا ئابدۇغۇپۇر بىلەن ساۋۇت كۆرۈنگەندەك بولدى، ئۇلار نېمىشقىدۇ قوللىرىدا يوغان بىر ھەيكەلنى كۆتۈرىۋالغان ئىدى، ئابدۇغوپۇرنىڭ ئاغزى بېسىلماي مىدىرلايتتى. بىراق ئاۋازى چىقمايتتى... بىچارىلار، شەپقەت ئەتە ئەتىگەندە جازا مەيدانىغا بارمىغان بىلەنمۇ، ئۇلار ئوخشاشلا پاجىئەگە دۇچار بولىۋېرىدىغۇ. ئۇلارنىڭ شۇنچە نېمە گۇناھى بار ئىدى، ئېغىر

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

جىنايەتلىرىمۇ پاش بولۇپتىمىش، مەتتوختى ئۇلارنىڭ جىنايى ماتېرىيالىرىنى ئالغىلى باش شتابقا — لى لۇەنشىنىڭ قېشىغا كېتىپتىمىش. چۈمۈلىگىمۇ ئازار بېرىشتىن قورقۇدىغان بۇ ئىككى توخۇ يۈرەك ئاسماننى ئوڭدا، يەرنى دۈمدە قىلىۋەتكەندۇ، تايىنلىق. شەپقەت مىيىقىدا سوغۇق كۈلۈپ قويدى. ئۇلار ئائىلە كېلىپ چىقىشلىرىنىڭ ئانچە ياخشى ئەمەسلىكىنى ئېيتقاندەك قىلىۋىدى، ھەقىچان "ئىتنىڭ كۈچۈكى"، "چەتكە باغلانغان ئۇنسۇر"، "ۋەتەن خائىنى"، "نەق ئەكسىلىنىقىلابچى" دېگەندەك مودىغا ئايلانغان ماتېرىياللار تېپىلىشقا باشلار، شەپقەت مۇنداق ماتېرىياللارنىڭ قانداقسىگە چاپسان پەيدا بولۇشلىرىنىمۇ تولا كۆرۈپ چۈشىنىپ كەتكەن. بۇنداق پاكىتلارنىڭ تېپىلىشى چاپسان، ئىشەنچىلىكلىكى مۇتلەق، سالمىقى چەكسىز بولاتتى، مەڭگۈ ئاغدۇرۇلمايتتى... "يارەببىم ئاللا، گۇناھلىرىمغا مىڭ تۆۋە، بىر چارىسىنى قىل!" دېدى ئۇ ياقىسىنى چىڭ سىقىملاپ ئاسمانغا قاراپ، ئاندىن دەلدۈگۈنۈپ يەنە ماڭدى. ئۇنىڭ پۈتۈن يۈرەك - باغرى ئەلەم - زەرداپقا تولۇپ كەتكەن ئىدى، شەپكىسىدىن ساقىۋاتقان سۇ تامچىلىرى مەڭزىدىن سىرغىپ ئاقاتتى، ئۇنىڭ بۇلار بىلەن كارى بولغىدەك ھەپسىلىسى قالمىغان ئىدى. ئۇ باشقا نەرسىلەرنى ئويلاشقا زورلىنىپ باقتى، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان بىر قىزنى ئويلىماقچى، ئۇنىڭ خۇمار كۆزلىرىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەكچى بولدى، كەلتۈرەلمىدى. ئۇنىڭ ئورنىغا يىراقتىن، ئېغىر قورغۇشۇن بۇلۇتلار باسقان ئۇپۇقنىڭ نېرىسىدىن، گۈلدۈرماما سادالىرى ئارىسىدىن ئەترەت باشلىقىنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلانغاندەك بولدى:

— ئۇلار جىنايىتى ئۈچۈن ئۆلۈمگە مەھكۇم! — دەپ توۋلايتتى ئەترەت باشلىقى بوم ئاۋازدا دىۋىدەك ھۆركىرەپ، — يالقۇنچى

باندىتلار تۇنۇگۈن كېچە بىزنىڭ "سەكرەش" ئىشلەپچىقىرىش دادۇ-
يىمىزگە باستۇرۇپ كىردى، بۇلاڭ-تالاڭ قىلدى، ئۆيلەرگە ئوت
قويۇپ، بىر مەھەللىنى پۈتۈنلەي كۆيدۇرۇۋەتتى، ئىككى نەپەر باتۇ-
رىمىزنى ئولتۇردى، بىركىچىك بالا كۆيۈپ كەتتى، تۆت ئادەم يارە-
لاندى. تېخىمۇ قەبىھ بولغىنى شۇكى، ئۇلار بىزنىڭ ئەسىرگە
چۈشكەن بىر ئادىمىمىزنى قىيناپ ئۆلتۇردى. بىزنى قوللىغان ھاكىم-
نىڭ تېرىسىنى تەتۇر سويۇۋالدى. بىزمۇ ئۇلارنىڭ رەنگە تۇتۇلغان
بۇ ئىككى ئادىمنى ئەدەبلەپ "ساۋاق" بېرىپ قويمىساق بولمايدۇ،
قىساس ئالمساق بولمايدۇ، قىساس!...

شەپقەتنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە «قىساس» دېگەن سۆز تەكرارلىنىشقا
باشلىدى. دەسلەپتە ئاستا-ئاستا تەكرارلىنىپ، كېيىن بارغانسېرى
كۈچىيىپ، يامغۇرنىڭ شارقىرىشىنى بېسىپ كەتتى، گۈلدۇرماما نىڭ
گۈلدۇرلىشىدىنمۇ ئېشىپ كەتتى. گويا ھەممىلا يەر، جەمئىي كائىنات
"قىساس!" دەپ توۋلاشقا باشلىدى. ئاھ، قىساس، قىساس، كىمدىن
ئېلىنماقچى بۇ قىساس؟ قويدەك ياۋاش ئىككى ئىنسانىدىنمۇ، بىلمىلىك
ئىككى مۇئەللىمىدىنمۇ؟ ئۇمىدلىك سەنئەتكار ۋە تەتقىقات ھەۋەس-
كارىدىنمۇ؟ ھەيكەلتىراشلىق، كۆيشۇناسلىق، نەزەرىيىچىلىك مەدەنىيەت
تەرەققىياتىنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان مۇھىم ئامىل ۋە
بەلگە ھېسابلانمامدىكىن؟ مىللەتنىڭ غۇرۇرى ۋە ئىشەنچىسىنى ئاشۇ-
رۇشتا رول ئوينىمامدىكىن؟ شەپقەت بىرەر ئادەمنىڭ شۇنچىلىك
بىلىمگە، ئىقتىدارغا ئېرىشىشى ئۈچۈن قانچىلىك ئەقىل-پاراسەتكە،
جاسارەتكە ئىگە بولىشى كېرەكلىكىنى تەخمىنى بىلەتتى، قانچىلىك
ئەجىر، جەۋرى-جاپا مۇساپىلىرىنى بېسىپ ئۆتۈشى كېرەكلىكىنى
خىرە قىياس قىلالايتتى. ساۋۇتنىڭ يوكسەك بەدئىي تالانتى، ئابدۇ-

غۇپۇرنىڭ ئىزدىنىش تىرىشچانلىقلىرى بىرتىپىن بولماقتا، بەھۇدە خاراب قىلىنماقتا! تالانتسىلىق، بىلىملىك بولۇش گۇناھمۇ؟ ئىقتىدارسىز، بىلىمسىزلەر نېمىشقا قەدىرلىنىدۇ؟ نېمىشقا دۇنيادا ئەقىللىقلار بەختسىز، دۆت-كالۋالار پېشكەلسىز بولىدۇ؟ ئابدۇغۇپۇر دائىم تەكرارلايدىغان "ئەقىللىقنى ئاپەت باسار، ئەقىلسىزنى ئامەت" دېگەن يەكۈننى بىر قانۇنىيەت دېيىشكە بولامدۇ؟ بىرەر مىللەت، بىرەر دۆلەت زادى قانداق ھالەتكە چۈشۈپ قالغانىدا، ئۇزىنىڭ تالانتلىق، بىلىملىك ئادەملىرىنى كېرەك قىلماي چۆرۈۋېتىدۇ، دەپسەندە قىلىدۇ؟ قانداقتۇ شەخسىلەرنىڭ ئەرزىمەس مەنپەئەتلىرىنىڭ قىساس قۇربانى قىلىپ بېرىدىغان بولۇپ قالىدۇ؟ قىساس، قىساس! ئۇ قايسىدۇر بىر كىتابتىن ئۇلۇغ روس يازغۇچىسى لىۋ. تولستويىنىڭ "قىساس ئېلىش ياۋايىلىقتۇر" دېگەن سۆزىنى ئوقۇغانلىقىنى ئەسلىدى. بۇ سۆز ئۇنىڭ ئېڭىغا قاتتىق تەسىر قىلىپ، يۈرىكىگە ئورناپ قالغانىدى. شۇنداق، شەپقەت قىساس ئېلىشنى تەشەببۇس قىلمايدىغان ئادەم. لېكىن قىساس ئالغاندىمۇ، ھېچ بولمىغاندا نىشان، گەدىنىدە قىساس بار ئادەم بولۇشى كېرەكتە. قىساس! شەپقەت قوللىرىدا قۇلاقلىرىنى مەھكەم ئەتتى، بىراق "قىساس...!" دېگەن سادا بېسىلمىدى، يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلغاندەك بولدى. ئۇ قۇلاقلىرىنى چىڭ ئەتكىنىچە، جېنىنىڭ بېرىچە يۈگۈرۈشكە باشلىدى، قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن بۇ لەنىتى ئاۋازدىن بىرەمگە بولسىمۇ مېڭىسىنى قۇتقۇزۇش كېرەك ئىدى.

5

ئۇ قاش قارايغاندا ئۆيگە كىرىپ كەلدى.

ئۇيغۇرمەدەنىيتى ئوستىدە باراتتى. شەپقەت بوسۇغىدىن ئاتلاپلا تۇرۇپ قالدى. ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇرنى كۆرۈپ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى، يان ئۆيدىن چىققان ساھىبجامال ئۇنىڭ چىرايىنىڭ قانسىراتقان ئۆپكىدەك تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى، بىرەر كىلىشمەسلىككە ئۇچرىغاندىمۇ ياكى سوغۇق تەككۈزۈۋالغاندىمۇ دەپ پەرىشان بولدى. "ئىگىنلىرىنى يەڭگۈشلىۋالاملا"، "ئوت يېقىپ بېرەيمۇ؟" ۋە ھاكازا دەپ كۆيۈپ پىشتى. لېكىن شەپقەت ئۇنچىقمىدى، پەگادا خىلىغچە زۇۋان سۇرمەي تۇتقۇنلارغا قاراپ تۇردى، تۇتقۇنلارنىڭ بولسا پەرۋايى پەلەك ئىدى. شەپقەتنىڭ كۆز ئالدىدا ئەترەت باشلىقىنىڭ مۇز يېغىپ تۇرغان چىرايى يەنە پەيدا بولدى. بۇلارنى بۇگۈن كېچە قاماش، ئەتە ئەتىگەندە...

شەپقەت كېسەل ئادەمدەك ئېغىر ئۇھ تارتتى، ساھىبجامال ئېلىپ چىققان كىيىم-كېچەكلىرىنى كۆتۈرۈپ يان ئۆيگە ماڭدى. دېمىسىمۇ ھۆل كىيىمدە توخۇئەت بولۇپ كەتكەندى، بىراق پۇتلىرى ئىختيارسىز ئەمەستەك ئۆزىگە ياخشى ئىتائەت قىلمايتتى. ھېلىقى بۇيرۇق قىزىق پىچاقتەك يۈرىكىنى قوچۇيتتى، كۆكرىكىنى تۇگمەن تېشىدەك بېسىپ مۇجۇيتتى. قانداق قىلسۇن؟ شۇم خەۋەرنى بۇلارغا ئېيتسۇنمۇ-

كەن؟ ياق! بۇنداق رەھىمسىزلىكنى قىلىشقا ئۇنىڭ يۈرىكى چىدىمايدۇ. ھېچنېمىگە ئارىلاشمىغانمۇ تۇزۇك، ۋەزىيەتنى نېرى-بېرى قىلالايدىغان ھوقۇقىمۇ يوقمۇ؟ ئۇنىڭ ھېچىسى قارىمۇقارشىلىقلار بىلەن تولغانىدى. يارەببىم، ھەر ئىشنىڭ يولىنى ئۆزەڭ قىل!

شەپقەت كېيىم ئالماشتۇرۇپ بولۇپ بىرئاز ئوكلانغاندەك بولدى. ئاللىقاچان غەزا يېيىلىپ بولغان ئىدى، ساھىبجامال ئۇنىڭ تامىقىنى ئىستىپ كىردى. تاماق بىر قاچا ئۇماچ بىلەن يېرىم زاغرا ئىدى، ئۇ مىڭ بىرمۇشەققەتتە ئۇماچنىلا ئىچەلىدى، گېلىدىن بىرنەرسە ئۆتمەيتتى. يەنە بىرئاز ۋاقىت شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى، شەپقەتنىڭ يالغانچىلىق، ساختىپەزلىكە يات تەبىئىتى ئاخىرى يەنە ئۆزىنى كۆرسەتتى، ئۇ تىلى بارماي تەسلىكتە ئەتە ئىككى تۇتقۇنىنىڭ چوڭ يەغىندا كۆرەشكە تارتىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۆزىگە گويا ئاغزىدىن سۆز ئەمەس، ئوت چىقىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. گېپىنىڭ ئاخىرىنى قايغۇ-ئازاب ئىچىدە پىچىرلاپ توختىتىپ، يىغلىۋېتىپلا دەپ قالدى. ئۇنىڭ ئاۋازىلا ئەمەس، ئۆزىمۇ تىترەۋاتاتتى، ئۇ بۇ كۆرەش يىغىنىنىڭ پەردىسى ئارقىسىدا قورقۇنچلۇق خەۋپ يوشۇرۇنغانلىقىنىمۇ پۇرىتىپ ئۆتتى. ئۆي ئىچىدىكىلەر تىمتاسلىق ئىچىدە قېتىپ قالغاندەك ئولتۇرۇشاتتى، پەقەت پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىدىن بۇ ئۇشتۇمتۇت ئولتۇقا بولغان ئەجەبلىنىش ۋە سوئال ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

ــ بۇ ئاشۇ مەتتوختى دېگەننىڭ قىلغان ئىشى، گەپتە ئۇتتۇرۇپ قويۇپ ئۆچ ئېلىۋاتىدۇ، ناكەس نەرسىكەن، ــ دېدى ئابدۇغوپۇر ئوغلى قايناپ، ــ سوئال سوراق قىلمىز دەپ سۆرەپ يۈرۈشتى، ئىشلىتىمىز دەپ يىلىكىمىزنى قۇرۇتتى، ئەمدى بۇ يەنە نېمە گەپ؟ بىز قاچانغىچە ئۇلارنىڭ دۇمبىقى بولۇدىكەنمىز، ئۆلگەنىڭ ئوستىگە

تەپسە بولامدۇ؟

ــ بۇ بىر پالاكەت، ــ دېدى ئەركىن خۇرسىنىپ. ئەركىننىڭ دادىسى ئىلگىرى مۇشۇ مەھەللىنىڭ ئامبارچىسى بولۇپ قورساقنىڭ، كىچىك ئەتىرەت بېشى بولۇپ ھوقۇقنىڭ ئاچقۇچىنى تۇتقان. خەقنىڭ گېلىنىمۇ، جېنىنىمۇ، مېلىنىمۇ قىينىغان. ئازراق ئاشلىق ياكى ئاساسلىق بېرىش بەدىلىگە تالايلارنىڭ خوتۇن ـ قىزلىرىنىڭ ئىسكەتتىنى ئالغان، سوتسىيالىستىك تەربىيە ھەرىكىتىدە ئاغدۇرۇلۇپ، تاياق يەپ قان قۇسۇپ ئۆلگەندى. بىراق "ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چالا قۇيرۇق" چىقىۋەرمەيدىكەن. ئەركىن ياۋاش، تۈز كۆڭۈل، ئەخلاقلىق بالا بولدى. بىلىم ئېلىشقا، ئىزدىنىشكە زوقمەن چىقتى.

ــ پەلەكنىڭ چاقى تەتۈر چۆگىلەۋاتىدۇ، ــ دېدى سابىر بوۋاي، ــ بۇ جاھاندىنمىغۇ ئەزەلدىن ئاقىللارغا كۆن يوق، كالۋالارغا ئۆلۈم...

ــ راست گەپمۇ بۇ شەپقەت؟ ــ دېدى ئابدۇغوپۇر بوۋاينىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ گۇمانسىرىغان ئاھاڭدا، ــ ياق، ئۇنداق رەھىمسىز كۆرەشكە تارتقۇدەك بىزنىڭ نېمە جىنايىتىمىز بار؟ كۆرەش قىلسىمۇ ھېچنېمە قىلالماس، ھەددىمىدى؟ ــ لېكىن ئۇنىڭ نەپسى بوغۇلغاندەك بولدى.

ــ بىر ئامال قىلىڭلار باللىرىم، ــ دېدى سابىر بوۋاي ئاچچىقىنى بېسىشقا تىرىشىپ، ــ قاپقانغا چۈشكەن كېيىكتەك ئۈچىنى كۆتۈپ يېتىۋېرىشكە بولمايدۇ، بۇ دەيزىلەرنىڭ يۈرىكىدە چايان قۇتراپتۇ، ــ بوۋاينىڭ يۈز مۈسكۈللىرى ئەسەبىيلەشكەندەك تىترەپ كەتتى. ساھىبجامال بىر ئاھ ئۇردى ـ دە، بۇ قورقۇنچلۇق خەۋەردىن خىرەلەشكەن كۆزلىرىنى ئالقانلىرىدا يېپىۋالدى.

شەپقەت ساۋۇتقا قاردى، جىن چىراغ يورۇقىدا ساۋۇتنىڭ يۈزدىكى نۇر پارقىرايتتى. لېكىن بۇ نۇر قاراڭغۇلۇقتىكى يانغىنىڭ نۇردەك دەھشەتلىك ئىدى. شەپقەت تۇتقۇنلاردىن بىرەر قەتئىيرەك سۆز، ئەپچىلرەك چارە، كەسكىنرەك قارار چىقىشنى كۈتۈپ ئولتۇردى. ئۇلارنىڭ قارشىلىق بىلدۈرۈشنى، قاچماقچى بولۇشنى، ياكى ئورنىدىن تۇرۇپلا تاشقىرىغا ئېتىلىشنى ئېچىدە تىلىدى. ئەگەر ئۇلار قاچقان بولسا شەپقەت راستىنلا توسمىغان، قوغلىمىغان بولار ئىدى، بىراق تۇتقۇنلاردىن ئۇنداق شەپە كەلمىدى. شەپقەتكە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى چۈشۈنۈكسىز، چىرايلىرى بىرخىل تىلسىمگە ئوخشاش كۆرۈندى، بۇ ئۆيدىكى ھەممە نەرسە بىرتىلسىم چۈشتەك تۈيۇلۇشقا باشلىدى. ئۇلار تۇزۇكرەك گەپ قىلسا، ھەربىرىكەت قىلسا بولاتتى، تەشەببۇسكارراق، جۇرئەتلىكرەك بولسا بولاتتى، "قوينى سويسىمۇ پۈت ئاتىدۇ"، بولار ئادەمغۇ ئاخىر! شەپقەتنىڭ جېنى ئازاب ئوتىدا كۆيمەكتە ئىدى.

ــ ئەسىرلەرنى خارلاشقا بولمايدۇ، دېگەن سىياسەت بار، ــ دېدى ئابدۇغوپۇر، ــ غەم قىلىپ باش ئاغرىتمايلى، ھېچنېمە قىلالمايدۇ، تىللاپ، تىللاپ يەنە تاشلاپ قويىدۇ، دەسلەپ قولغا چۈشكەندەمۇ شۇنداق قىلىشمىغانمىدى؟

ــ ھەمىشە بىرخىل ناخشا ئېيتىلىۋەرمەس، يېڭى پەدە چىقارمىكى، ــ دېدى ساۋۇت، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

بالا ـ قازا كۆزگە كۆرۈنمەي، قاناتلىرىنى كېرىپ باش ئۇستىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى. زەڭ قويۇپ تەكشىسا تۈشىنى بايقىغىلى بولاتتى، ئۇ بۇ ئىككى تۇتقۇنغا ئۇزۇن تىرناقلىق قارا چاڭگىلىنى سوزۇپ يېقىنلاپ كەلمەكتە، لېكىن بۇلار بالىلارچە بېپەرۋالىقتا، غېمىدە

يوقتەك ئولتۇراتتى. ئۇلار بىخۇتلۇق ئۇيقۇسىدا، بوشاڭلىق گىجىڭلىقىدا خاراب بولىدىغان بولدى. بۇ خىيالدىن، بۇ تۇيغۇدىن شەپقەتنىڭ تىنى سىيقىراپ كەتتى.

دەرۋازا تاراقلاپ ئېچىلدى. مەسلىھەت پىشىپ بولغۇچە پۇرسەت قولدىن كەتكەن ئىدى. قادىر ساراڭنى ئەگەشتۈرۈپ مەتتوختى كىردى، پاراڭ ئۈزۈلدى. ئۆيدىكىلەردە ئىچىۋاتقان ئۆستەڭ سۈيىگە كىرىپ سىيگەن قوتۇر ئېشەكنى كۆرگەن ئادەمدە پەيدا بولىدىغان تۇيغۇدەك سەسكىنىدىغان بىر ھېس پەيدا بولدى.

مەتتوختى بۇلارنىڭ بىر چىرايلىق سۆزلىشىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدى. بۈگۈن ئۇنىڭ مىجەزى پەۋقۇلئاددە قوداڭشىغان ئىدى، قىلچە سۈلكەت قىلمايلا، تۇتقۇنلارنى بوۋاينىڭ مال قوتىنىغا قاماپ، ئىشىك تۈۋىدە قادىر ساراڭنى پوسقا تۇرغۇزدى. بۇ ئىشتىن ھەممە ئادەم ساراسىمىگە چۈشتى، زەردىسى قاينىغان ئابدۇغۇپۇر ئالدى بىلەن قاغىشلىرىنى مۆلدۈردەك ياغدۇرۇۋەتتى:

— بۇ چىدىماسلىق، كۆكەملىك، يولداش مەتتوختى، مۇنازىرىدە يېڭىلىپ قالغانغىمۇ قوتانغا سولاش كېتەمدۇ؟ ئادەمنى ھايۋان قاتارىغا چۈشۈرگەنلىكقۇ بۇ، ئوغۇل بالىلىق ئەمەس...

سابىر بوۋاي ئارا تۇرماقچى بولۇۋىدى، مەتتوختى سىلكىۋەتتى:

— سەن نېمىنى بىلەتتىڭ، ھۇ ئۆلمىگۈر قېرى، بۇ دېگەن مېھمان چاقىرىش، زىياپەت بېرىش ئەمەس، ئىنقىلاب! پۇتلاشماي سىڭگەن كېپەك زاغراڭنى يە!

— جىن-شەيتانلارنىڭ ئۆتكۈنىدۇ؟ — دېدى سابىر بوۋاي تەئەددە بىلەن. ئۇنىڭ چىرايى يىلان چاققاندەك قورۇلدى، پىلە

تۇرۇتمەك يۇمشاق مەتتوختىدىكى بۇنچىلا ئۆزگىرىشنى ھېچكىم كۆتمىگەن ئىدى. بوۋاي غەزەپكە پايلىماي بوغۇلۇپ ۋارقىرىدى، تازا بىر ھازا تىلى كالۋالاشتى. جاھانغا پاتماي قالغان مەتتوختىنى يەتمىش پۇشتىغچە تىللىدى، خۇدايىم بىلىپ ئېشەككە مۇڭگۈز، ساڭا چوڭراق ھوقۇق بەرمىگەن، بوينىڭ سۇنۇپ ئۆلەرسەن، دەپ قارغىدى. پەلەكنىڭ چاقى ئوكمۇ چۆگىلەيدۇ، سېنىڭمۇ قان يىغلايدىغان كۈنۈڭ بولىدۇ دەپ ئاگاھلاندۇردى. مەتتوختى ئۆز مەنسىپىنىڭ پەشتىدا تۇرۇپ ھومايدى، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ قويدى. شۇندىن كېيىن ھېچكىم زۇۋان سۇرمىدى.

ساھىبجامال ئاراتام ئۆيگە كىرىپ ياتتى. شەپقەت بوۋاينىڭ قېشىغا قىڭغايدى، ئۇ ئۇخلىماي ئوگدەپ ياتتى، تاڭغا يېقىن ھەرخىل قورقۇنچلۇق چۈشلەرنى كۆردى. ساۋۇت بىلەن ئابدۇغوپۇر ھەرخىل قىياپەتلەردە ئۇنىڭ ئالدىغا كېلەتتى. دەھشەتلىك قاراشلىرى بىلەن ئۇنى قىينايتتى. شەپقەت ئۇلارغا بىرنېمىلەرنى دېيىشنى، چۈشەندۈرۈشنى، بۇ ئىشتا ئۆزىنىڭ بىگۇناھلىقى ھەققىدە ئىزاھ بېرىشنى خالايتتى. لېكىن نېمىشقىدۇر كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىيالمايتتى، ئەيىبلىگۈچى نەزەرلەر بىگىزدەك سانجىلاتتى، تىلىنى زۇۋانسىز قىلىپ قويغان ئىدى. ئۇ ياق ـ بۇ ياققا ئۆرۈلسىمۇ، كۆزلىرىنى ئېچىپ تورۇسقا قاراپ يېتىپ باقسىمۇ، ئۇنىڭ بىچارىلىقىغا ئۇنسىز كۈلۈۋاتقان ئىككى جۈپ كۆز پەيدا بولاتتى، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك گۈپۈلدەپ سوقاتتى، پىچاق سانجىلغاندەك ئاغرىيتتى، ئاخىرى ئۇ ئويغىنىپ كەتتى. بېشى تۆمۈر چەمبەردە قىسقاندەك لوقىلدايتتى. تۇن نىسبىدىن ئاشقان ئىدى، تالاغا چىقماقچى بولۇپ ئورنىدىن قوپتى. بوسۇغا قېشىغا كېلىپ تۇرۇپلا قالدى، ئىشىك تۈۋىدە

مەتتوختى خەلق ئەسكەرلىرى ئەترەت بېشىغا ئەتە تۇتقۇنلارغا يوشۇرۇن قوللىنىلىدىغان تەدبىرلەرنى جىكىلەۋاتاتتى. ئۇلار پىچىرلاپ دېگۈدەك سۆزلىشۋاتقان بولسىمۇ، شەپقەت ھەرھالدا گەپنىڭ ئاساسى مەزمۇنىنى ئۇقالىدى، مەتتوختى بىلەن ھېلىقى ئادەم دەرۋا- زىدىن ئېقىپ قاياققىدۇر كېتىشتى. ياخشىلىق قىلىشقا ھەم نىيەت ھەم جۇرئەت كېرەك. شەپقەت ئاخىرى جېنىغا چاپا، بېشىغا بالا كېلىشىنى گەدەنگە ئېلىپ، تەشكىلات ئىنتىزامىنى بۇزۇشقا بەل باغلىدى، ساھىبجامالنى چاقىرىپ چىقىپ مەسلىھەتلەشمەكچى بولدى.

سۇبھى كۆتۈرۈلۈشكە ئاز قالدى. ئۆيدىكىلەرنىڭمۇ، قوتاندىكىلەر- نىڭمۇ ئۇيقۇسى قاچتى. نامەلۇم بىر ئەنسىزلىك، ۋەھىمە قوتاندىكى- لەرنىڭ يۈرەكلىرىنى سىقاتتى. تۇنجۇقتۇراتتى، ئابدۇغۇپۇر قاراڭغۇ قوتاندا قورقۇنچىرى قاتتىقراق ۋارقىراپ سۆزلەيتتى، بىراق گېپىنى تېڭشايدىغان ھېچكىم يوق ئىدى. ساۋۇت ئۇنچىقماي ئالدىغا- نەگىدۇر تىكىلىپ ئولتۇراتتى. قوتان ئىشىكى تۇۋىدە توساتتىنلا ساھىبجامالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ ساۋۇتنىڭ ئونتۇلۇپ قالغان چاپىنىنى ئەپكىرىپ بەرمەكچى بولۇۋاتاتتى. قاراۋۇل قادىر خىلىغچە كىرگۈزمەي ماڭغىسىنى تارتىپ، ئوڭ-تەتۇر توۋلاپ ساراڭلىق قىلدى. لېكىن ئۇنىڭ كەم ئەقىل جاھىل كاللىسىمۇ گۈزەللىك نۇرلە- رىغا ۋە ساھىبجامال پۇرلاپ تۇتقۇزغان ئون سوملۇق بىر قەغەزنىڭ قۇدرىتىگە ئاخىرى بەرداشلىق بېرەلمىدى، يۇمشىدى، جىننىڭ ئوتە- دەك پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ، ئاغزىنى ھاڭقايتە- قىنىچە ئۆزىمۇ سەزمەي ساھىبجامالغا يول بەردى.

ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلدى، جىن چىراغ شولىسىدىكى يېرىم قاراڭ- غۇلۇقتا ساھىبجامالنىڭ ئاق كىيىمىدىكى نازۇك گەۋدىسى كۆرۈندى.

قاراڭغۇ ئاسماندىن پەرىشتە چۈشكەندەك بولدى. بۇ خۇددى رىۋايەت-تىكىدەك، چۈشتىكىدەك خىيالىي تۇيۇلاتتى. ساۋۇت دەققە تېگىر-قاشتىن كېيىن، يۈگۈرۈپ دېگۈدەك ئۇنىڭ ئالدىغا باردى. ساھىبجامال ئۇستىخانلىرى ئىنچىكە قوللىرىنى ساۋۇتنىڭ مۇرىلىرىگە تەككۈزدى. غۇنچىدەك ئاغزىنى يوغان قۇلقىغا يېقىن ئەپكەلدى، ئاپئاق پەرىزات نازلىق ئېڭىشكەندەك بولدى، ئەۋرىشىم بەللىرى نازاكەت بىلەن ئېگىلدى، كۆينىكىنىڭ ئېتەكلىرى خىرە شولىدا تىترىدى. ئابدۇغۇ-پۇرنىڭ بىردىنلا ئىچى تارلىقى كەلدى، ھودۇقۇشنى تەستە باستى. توۋا، بۇلارنىڭ ئارىسىدا شۇنچە يېقىنچىلىق بارلىقىنى ئۇ — ھەممىدە سەزگۈر ئابدۇغۇپۇر قانداق قىلىپ شۇ چاققىچە بايقىماي قالدىكىنە؟ ئېسىگە ساھىبجامالنىڭ پات-پات ساۋۇتىنىڭ قېشىدا ئولتۇرۇشى، بەزىدە دۇتارغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتقانلىقى كەلدى. ئەسلىدە ئاشقلار ئاشق ناخشىسى ئېيتىشقان ئىكەن-دە، كۆزلىرىمۇ ئۇچرىشىدىغانىدەك قىلۇۋىدى، ئەسلىدە بۇلار ئىچ پەش تارتىشىپ يۈرگەن ئىكەن-دە، كۆز باغلىغىنىنى قاراڭلار شەيتانلارنىڭ! لېكىن ئابدۇغۇ-پۇرنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن قۇتۇلماق ئاسان ئىش ئەمەس، كېچىككىنى بىلەنمۇ بەربىر مانا بايقۇالدىغۇ، ئەمدى بۇ تەنتەكلەرگە قانداقسىگە دانىشمەنلىك ساۋېتى بېرىپ قويۇشنى ئابدۇغۇپۇر ئويدان بىلىدۇ. ھى، ھى، ھى،... بىراق ئۇنىڭ خىيالىنى قادىر ساراڭنىڭ چىرقىراق ئاۋازى بۇزۇۋەتتى. قادىر ساراڭ ساھىبجامالنى ئالدىراتماقتا ئىدى. ساھىبجامال چاپانىنى ساۋۇتقا تۇتقۇزدى. ئالدىغا چۈشۈۋالغان ئۇزۇن ئۇرۇمە چاچلىرىنى بويۇن سلكىپ ئارقىسىغا تاشلىدى-دە، كەينىگە شۇخشۇپ چېقىپ كەتتى، ئىشىك تاراقلاپ يېپىلدى، قوتان قاراڭغۇ-لۇققا چۆكتى.

ـــ سەن بۇ بۇلبۇلگۇيانى قاچان قولۇڭغا قوندۇرۇۋالدىڭ، لەنتى لوپ ـ لوپ؟ ـــ دېدى ئابدۇغۇپۇر دىۋەيلەپ كېلىپ، ـــ سېھىرگەرلىك ھۇنىرىڭمۇ بارمۇ نېمە؟ مېنىڭ كۆزۈمنى غەلەت قىلغىلىمۇ تاس ـ تاس قاپسەن تېخى...

ـــ چاقچاقنى قويۇپ، جان قايغۇسى قىلىڭ، ئەپەندى، ـــ دېدى ساۋۇت تەمكىن ئاۋازدا پىچىرلاپ، ـــ ئەتە جېنىمىزغا قەست قىلىشىدىغان ئۇخشايدۇ.

ـــ كىم دەيدۇ؟ ھېلىقى ئەخمەق قىزمۇ، ئۇ گۆدەك نېمىنى بىلەتتى؟!

ـــ ئۇ شەپقەتتىن ئاڭلاپتۇ.

ـــ بايا تىنقى كونا گەپلەر، شەپقەتمۇ يۈرەكزادە نەرسە، قىلنى پىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ.

ـــ ياق، ئۇ ھېلىراقتا مەتتوختى خەلق ئەسكەرلىرى ئەترەت بېشىغا شۇنداق بىر يوشۇرۇن بۇيرۇق يەتكۈزۈۋاتقاندا ئاڭلاپ قاپتۇ. بۇ بۇيرۇقنى لى لۇەنشى چۈشۈرگەنمىش.

ـــ ئىشەنمەيمەن، بىزنى ئۆلتۈرەلمەيدۇ، بىز نېمە گۇناھ قىلغان؟ لى لۇەنشىنىڭ دادىسىنىڭ گۆرىنى ئېچىۋەتكەنمىدۇق؟!

ـــ لى لۇەنشىنىڭ خىيانىتىنى ئۆز ۋاقتىدا مىنىڭ ئاكام ئېنىقلاپ چىققان ئىكەن. مەدەنىيەت ئىنقىلابىنىڭ بېشىدىكى چوڭ مۇناز ىرىدە سىز ئۇنى مات قىلغان. جېدەلىلىشىپ قاپتىكەنسىلەر، ئۆيىگىزگە يوشۇرۇقلۇق موزارتنىڭ ھەيكىلىنىمۇ تەمسىلاپ يۈرۈپ تېپىۋاپتۇ. بىزنىڭ قولغا چۈشكەنلىكىمىزنى لى لۇەنشى شۇ ھەيكەل مۇناسىۋىتى بىلەن يېقىندا بىلىپتۇدەك، كونا ـ يېڭى ئاداۋىتى بىراقلا قوزغالغان ئوخشايدۇ.

ئابدۇغۇپۇرغا لى لۈەنشىنىڭ چەكچىيىپ تۇرغان كۆزلىرى كۆرۈنگەندەك بولدى. بوغۇزىغا ئاللىقاندىاق بىرنەرسە كېلىپ تاقالدى. يۈرىكىنىڭ قېتىدىكى جان ئالغۇچى قورقۇنچ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تارقالماقتا ئىدى، ئۇ ۋەھىمىنى قوغلىماق بولغاندەك، ئوڭ قولى بىلەن تىلىنى تەڭ چىقىرىپ ئالدىغا سوزدى. ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئاۋازى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى:

ــ ياق، ياق، بىز ھېچقانداق يامان ئىش قىلمىغان، ئۇجۇقتۇرالمايدۇ، ھەركىم ئىختىيارىچە كاللا كەسسە بۇ دۆلەت نېمە بولماقچى؟ قانۇن يوقمۇ؟ قانۇنسىزمۇ دۆلەت بولامدۇ؟ بۇنداق قىلىش پارتىيە پىرىنسىپلىرىغىمۇ، ماركسىزىم نەزەريىسىگىمۇ، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىگىمۇ خىلاپ، ھېچكىمنىڭ ھەددى ئەمەس، بۇ قېتىمزىل نامەردلىك، ئەڭ ۋەھشى ئىستىبدات دۆلەتلەردىمۇ...

ــ تىلىڭنى يېغ! ــ دېدى ساۋۇت بوش ئەمما بويرۇق ئاھاڭىدا سەنلەپ، ئۇ شۇ تاپتا ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئۆزىدىن ئالتە ــ يەتتە ياش چوڭ ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇغاندەك ئىدى، ــ چەت ئەللىرىگىدىنمۇ، كاتتا تەزەربىيەلىرىگىدىنمۇ ئۇجۇقتۇرۇلۇشىڭ نەق ئىش، قىز، قېچىڭلار دەيدۇ، قانداق قىلىمىز، ۋاقىت قىس، گەپ قىل.

ئابدۇغۇپۇر بىرھازاغىچە لام ــ جىم دېمىدى، ئاندىن "قانىتىمىز بارمىدى، نەگە قاچالايتۇق، باشقا كەلگەننى كۆرەيلى" دەپ غىڭشىپ يەنە جىمىدى. ئابدۇغۇپۇرنىڭ مەيدىسى تار بولغىنى بىلەن خىيال دەريا‌سى كەڭ ئىدى، ئانىسى، ئۇششاق بالىلىرى ئېسىگە كەلدى. كۆكرىكىنى بىرسى پالتا بىلەن چېپىپ تۆشىنى ئاجرىتىۋاتقاندەك قاتمۇ ئاغرىق سەزدى. پۈتۈن بەدىنى تېلىپ، سىيقىراپ، زىلزىلىگە

كەلدى، سوزۇنچاق يۇزى تارتىشىپ كەتتى، قورقۇنچ ۋە قايغۇ تۆمۇر تىرناقلىرىدا ئۇنى مۇجىدى، ئۇ دۇنياغا سىغماي قالغاندەك ئىدى، بۇ دۇنيا ئۇنىڭغا شۇنداق تارلىق قىلماقتا. ئۆلۈم راستىنلا شۇنچە يېقىنمىدۇ؟ ئۇنىڭ ئەدەبىياتچى، تەتقىقاتچى، تارىخچى بولۇش خىياللىرى قاراڭغۇلۇققا سىڭگەن كۆلەڭگىدەك يوق بولامدۇ؟ خىيال تۇرماق ئۆلۈكىنىڭ نەدە قېلىشىنىمۇ ھېچكىم بىلمەيدۇ تېخى، دەسسەپ، خورلاپ چەيلىشەر بەلكىم. ئۇنىڭ مۇزلاۋاتقان بەدىنى تىكەنلەشتى، ئۇ ئۆلۈشنى خالمايتتى، ئۆلۈم دۇنياسى ھەممە ئەقىل ئىگىلىرىگە ئوخشاش ئۇنىڭغىمۇ سۇرلۇك، دەھشەتلىك كۆرۈندى. بۇرۇنغۇ ئۆز بېشىغا كەلمىگەندە ھېچگەپ ئەمەستەك تۇيۇلاتتى، ئەمدى يېقىنلىشۇندى، پۈت-قولى دىرىلدىدى. ئۆلۈم دېگەن يوقلۇق دېگەن سۆزغۇ، كونىلارنىڭ "بارلىقتىن يوقلۇققا سەپەر قىلىمىز" دېگىنى شۇ جەريانغۇ، ئۆلۈش ئەبەدىل-ئەبەتكە يوق بولۇش دېگەنلىك. كاشكى تەتقىقات ياكى ئىجادىيەتتە ئاز-تولا نەتىجىسى قالغان بولسىمۇ، نامى بىر مەزگىل ساقلىنارمىدىكى؟ ھېچبۇلمىغاندا نامىنى بالىلىرىغۇ يادلار، ئۇنىڭ بالىلىرى بارغۇ، بىراق ساقلانسا، يادلانسا نېمە بوپتۇ؟ يادلانمىسا نېمە بوپتۇ؟ نامى ساقلانغانغا، يادلانغانغا ئۇ ئابدۇغۇپۇر يېرىم سائەتلىككە بولسىمۇ قايتا تىرىلەلەمتى؟ كۆزىنى قايتا بىر قېتىم ئېچىشقا بولسىمۇ يارىدىمى تېگەمتى؟ يارىدىمى تەگمەيدىغان قۇرۇق ئاتاقنىڭ نېمە كېرىكى! شۆھرەت-ئابروي، مەنسەپ دېگەنلەرنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن نېمە پايدىسى، نېمە قىممىتى قالىدۇ؟ ئۆلگەندىن كېيىن جىمى ئادەم ئوخشاشلا بىر سىقىم توپىغا ئايلىنىدىغان تۇرسا! ئەمىسە بۇ دۇنيا نېمىگە ئەرزىيدۇ؟ ھەممىسى قۇرۇسۇن، ھەممىسىگە لەنەت! بىردىنلا ئابدۇغۇپۇرغا پۈتۈن دۇنيا ئۆز جېنى

ئالدىدا بىر تىينىغا ئەرزىمەيدىغانىدەك كۆرۈنىدى، ئۇنىڭ مېڭىسى تورمۇزلىنىشقا باشلىغان ئىدى. ئۇ تۇتقاقلىق كېسىلى تۇتۇپ، قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئويلاشتىن توختىدى، يەنە بىرئازدىن كېيىن زۇۋانى ئېچىلىپلا كەتتى، ئۇنىڭ ئۆلۈشكە ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى، توغرا-راقى ئىشىنىشتىن قورقاتتى. قەستەپ ئۆلتۈرۈشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى، ئېپلاسلىق، رەزىللىك ئىكەنلىكىنى چوڭ-كىچىك پرىنسىپلار يېقىدىن ئىسپاتلايتتى. روسچە، خەنزۇچە ئاتالغۇ-ئىبارىلارنى ئىشلەتەتتى. بەزى ئۇلۇغلارنىڭ سۆزلىرىدىن نەقىللەر كەلتۈرەتتى. ساۋوت لام-جىم دېمىدى، ئابدۇغۇپۇر سۆزىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى، بىراق سۆزلىرى جۆيلۈشكە ئوخشاشقا باشلىدى، باغلاشمىدى، قالايمىقانلاشتى، باش-ئايىغى يوقالدى.

يىراقتا، ئېگىز ئاسماندا تورغايلارنىڭ چۈۋۈلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىدى. بۇ تاڭنىڭ بەلگىسى ئىدى. قورۇدا ئوپۇر-توپۇر باشلاندى. مەتتوختىنىڭ بىرسى بىلەن پەس ئاۋازدا بۇقۇلداشقىنى ئاڭلاندى:

ــ يىغىننى قوغداش خىزمىتىنى كۈچەيتىڭلار، ئاكتىپلارغا قاۋۇل، قارام يىگىتلەردىن تاللاڭلار، ئەزىلىك قىلىشمىسۇن.

ــ ئىشنى قوغلاپ يۇرۇپ جايلاشقىمۇ قالدۇرمايمىز، دەسلەپكى نوخلا ئېلىشتىلا...

ــ كېيىن ئاممىنىڭ ئىنقلابىي غەزىپىنى باسقىلى بولمىدى دەپلا قۇتۇلۇش كېرەك، ئامما ئۇلۇغ، كىم ئامىۋى ھەرىكەتكە قارشى چىقسا، شۇنىڭغا ياخشى ئاقىۋەت يوق. تەييارلىقىنى ئۆزىگىز تەكشۈرۈپ چىقىڭ. كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە پۈتۈن يېزا ئاھالىسى دەريا تەرەپتىكى يالغۇز ئۆجمە ئاستىغا يىغىلسۇن.

قەدەم تۇيۇلىرى چىقتى، كېيىن ئۇلار يېراقلاپ كەتتى بولغاي، ئاۋازلىرى ئاڭلانماي قالدى.

ــ بۇلار راستىنلا قان ئىچىدىغان ئوخشايدۇ، ــ دېدى ئابدۇغۇپۇر "لەسسىدە" بوشىشپ ئۆمىدسىزلىك بىلەن. قاراڭغۇدا ئۇنىڭ ئاۋازى يىغا تۇتقان ئادەمنىڭكىدەك تىترەپ كەتتى، ــ بىز ئەسكى ئىش قىلمىغان تۇرساق، قويدەك ياۋاش بىگۇناھ بەندە تۇرساق...

ــ قوينىمۇ گۇناھى بولغانلىق ئۈچۈن سويىمايدۇ ــ دە، ــ دېدى ساۋۇت دۇمبىسىنى ئابدۇغۇپۇرنىڭ تىترەك ئولاشقان دۇمبىسىگە تىرەپ ئولتۇرۇپ. ئابدۇغۇپۇرغا مەدەت بېرىش ئۈچۈن شۇنداق قىلدىمۇ، ياكى ھازىر ئۆزىگىمۇ يۆلەك كېرەك بولۇۋاتامدۇ، بۇنىسى ئېنىق ئەمەس ئىدى. ئۇ قاراڭغۇلۇققا تىكىلگىنىچە ئۇلۇغ ــ كىچىك تىندى، لەۋلىرىنى جۇپلەپ، بوش چىشلىدى. قوتانمۇ، تالامۇ، پۈتۈن دۇنيا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى.

شۇ ھالەتتە ساۋۇت ئۆزاقتىن ــ ئۆزاق سۈكۈت قىلدى، لېكىن ئۇ قېچىشنىڭ، قۇتۇلۇشنىڭ يوللىرىنى ئويلاۋاتقىنىمۇ يوق ئىدى، مېڭىسىگە ھەرخىل خىيالىلار ئىشەنگۈسىز تېزلىكتە كىرىپ چىقاتتى. كۆز ئالدىدا ياۋا توڭگۇزدەك قۇتراپ توپا پۇرقۇتۇپ كېلىۋاتقان لى لۇەنشى پەيدا بولدى. ئىككى ياقتا دىڭگىيىپ تۇرغان ئىنچىكە بۇرۇتى توغرىسىغا چىشلىۋالغان پىچاقتەك كۆرۈنەتتى. ئۇ يۈگۈرۈپ ساۋۇتقا يېقىنلىشىپ قالغاندا، ئوشتۇمتوت چىپىدىلا توختاپ ھەيكەلدەك قېتىپلا قالدى. بۇ ھەيكەلگە قاراپ، ساۋۇتنىڭ ئېسىگە 65 ــ يىلدىكى بىر ئىش چۈشتى. ئۇ چاغلاردا ساۋۇت ھەيكەلتىراشلىقتا خېلى ئات كۆتۈرگەن ئىدى، لى لۇەنشى ناھىيىگە بىر يىغىنغا قاتناشقىلى كېلىپ،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇنىڭ ئۇستىدىكى ماختاشلارنى ئاڭلاپ قالدى. ساۋۇتنىڭ ئۆز كۆشەندىسىنىڭ ئىنسى ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلسۇن؟ يىغىن تۈگىگەندىن كېيىن، ئۇنى مەخسۇس زىيارەت قىلدى، كاتىپ لى لۇەنشىنى ئاتاق-لىق گۇڭشې سېكرېتارى دەپ تونۇشتۇردى، كىشىنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرگۈدەك پۈۋلەپ ئۇچۇردى. لى لۇەنشىمۇ قەدىر-قىممىتىنى ساقلاشنى بىلمىدىغان خاقانلاردەك ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ داھىيانە قول ئىشارىتى قىلدى، ساۋۇت ئۇنىڭ "ئارتۇقچىلىق"لىرىنى ئاكسىدىن ئاڭلىغاچقا ۋە كۆزى بىلەن كۆرۈۋاتقاچقا، ئۇنچىقمايلا باش لىڭشىتىپ ھۆرمەت بىلدۈردى. لى لۇەنشى قايتار چاغدا ئۆز ھەيكىلىنى ياساپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇستەل ئۈستىگە قويغۇدەك قىلىپ ياسالسىلا بولمىدىكەن. لېكىن ساۋۇت تەكەللۇپ بىلەن رەت قىلدى، لى لۇەنشى پۇتىنى يەرگە ئۇرۇپ تۇرۇۋالدى، شۇنىڭدىمۇ ساۋۇت "پېقىرنىڭ قولىدىن ئۇنداق كاتتا ئىش كەلمەيدۇ، ھۆددىسىدىن چىقالمايدىكەن-مەن" دەپ گېپىدە چىڭ تۇرۇۋالدى. ئاردىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتە-ئۆتمەيلا لى لۇەنشى ئۇنىڭ تېگى-تەكتىنى ئوقۇۋاپتۇ. ساۋۇت ئۇنىڭ بەزى سورۇنلاردا "بۇ لايچىنىڭ لاي پېچىقى ئۆز جېنىغا قادىلىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدۇ" دەپ يۇرگەنلىرىنىمۇ ئاڭلىغان. ھالا بۇگۈن لى لۇەنشىنىڭ ئېشىكى تۆت چىشلىق بولۇپ، گۈلقەلىرى ئېچىلىپ كەتكەندۇ. ئۆزىمغۇ ئۇيغۇرلارنىڭ ئېشەك مىنگەن قىياپىتى-دىكى رەسىملەرنى سىزغۇزۇشقا ئامراقلىقى بىلەن داڭ چىقارغان ئادەم ئىدى، ئاپىدۇغۇپۇرمۇ چوڭ مۇنازىرە ۋاقتىدا ئۇنىڭ بىلەن دەل مۇشۇ مەسىلىدە مۇنازىرلىشىپ قالغانىدى. لى لۇەنشى ئېچكىرىدىن ئېقىپ كەلگەن بىر چالا رەسسامنى يالليۇالدى. ئېشەك مىنىپ ئۆزۈندە كتابچىسىنى كۆتۈرۈۋالغان، ئېشەك مىنىپ بىلىگە قاپاق

ئېسىپ، ئۆشنىسىگە خورجۇن ئارتىپ، دومبىرا چېلىپ كېتىۋاتقان ئۇيغۇر دېھقىنىنىڭ رەسىمىنى كۆرۈنگەنلا جايغا سىزغۇزدى، ئاسقۇزدى. پۈتۈن گۇڭشېنى شۇنداق رەسىمدە چىتلىۋەتكىلى، ناھىيىگە كېڭەيتـ كىلىمۇ تۇردى. بوياقمۇ، رەخمۇ، قەغەزمۇ، تاختايمۇ، تاملارمۇ يېتىشمىدى. دېھقانلار ئىچىدە غولغۇلا قوزغالدى: بۇ ئىسراپچىلىقمۇ، ئىتتىپاقسىزلىقمۇ ـ قانداق؟ نېمىشقا ھەممىلا جاي رەسىم دېڭىزى بولۇشى كېرەككەن؟ بىزدە ئۇنچىلا كۆپ پۇل يوق، بىركۈنلۈك ئىش ھەققىمىز ئاران بەش تىيىندىن ئايلىناتتىغۇ؟ نېمىشقا رەسىملەردە ھە دېسىلا ئېشەككە ئۇيغۇرنى مىنگۈزۈشىدۇ. ئېشەكتە ئولتۇرغان ئادەممۇ قاپاق بىلەن خۇرجۇننى مۈرىسىگە ئارتامدىكەن؟ دومبىرا ئۇيغۇر سازى ئەمەسقۇ! مۇشۇنچىلىك ئىشلارنىمۇ بىلمەيدىغان تۇرۇپ، رەسىم سىزىپ نېمە قىلماقچى؟ ھەممىلا ئېشەككە مەخسۇس ئۇيغۇرلارنىڭلا مىنىشى شەرتمىكەن؟ ئۇيغۇرلار ئەتىۋارلىماق تۈگۈل، ئۇنى ھارام دەيدىغان تۇرسا! ئېشەك دېگەن دۇنيانىڭمۇ، جۇڭگۇنىڭمۇ ھەممىلا يېرىدە بارغۇ؟ ھەممە مىللەت مىنىدىغان ھايۋانغۇ؟ بولۇپمۇ لى لۇەنشى يېڭى كەلگەندە ئۆز يۇرتىدا ئېشەكنىڭ تولىمۇ ئېزىزلىنىدىغانلىقىنى، بۇ يەردە بىكارغا ئېشەك گۆشىنىڭ لوق يېرىنىمۇ يېيەلىگەنلىكى ھەققىدە ئائىلىسىدىكىلەرگە ماختىنىپ خەت يازغانلىقىنى بىر مەزگىل سۆزلەپ يۈرگەن ئىدىغۇ. ئۇيغۇرلار كۆچمەن چارۋىچى مىللەتلەر- دىنمۇ ئەمەس. يىراق تارىختا، چارۋىچى مىللەت بولغان چاغلىرىدىمۇ ئات مىنەتتىغۇ، ھېلىمۇ كۆپلىرى ئات مىنىدۇ، موتسىكلىت مىنىدۇ، ۋېلىسىپىت مىنىدۇ، كوڭكىلاردا، پىكاپلاردا، ئۇچقۇرلاردا ئولتۇرىـ دىغۇ...؟! بۇ غۇلغۇلا تېشىلىپ چىققاندا، لى لۇەنشى چالۋاقىدى، كۆكۈيۈن چاققان ئېشەكتەك چىچاڭشىپ كەتتى. ئابدۇغۇپۇر مانا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن قاتتىق تۇتۇشۇپ قالغان، شۇنىڭدىن ئېتىۋا-
رەن لى لۇەنشىنىڭ بۇلارنى چاپناپ پۇركۈۋەتكۈسى كېلىپ يۈرگە-
نىدى. مانا ئەمدى لى لۇەنشى بۇلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇ-
ۋېرىشىنى تاماملاشنىڭ پەيتى كەلدى دەپ ھېسابلىغان ئوخشايدۇ.
بۇلارنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋېرىشىنى ئۆزىگە خاتىرجەمسىزلىك،
ئاۋارىچىلىق، خاپىلىق، بالايى-ئاپەت ئېلىپ كېلىدۇ دەپ تەسەۋۋۇر
قىلغان ئوخشايدۇ.

ساۋۇتنىڭ قولىقى تۇۋىدە ناخشا بولۇپ ئەسرلەرنى ئاتلاپ ياشاپ
كېلىۋاتقان بىر كۆپلەت قەدىمكى ئۇيغۇر خەلق قوشىقى ياڭرىغاندەك
بولدى:

ھەر بالالار كېلىدۇ،
ئوغۇل بالانىڭ باشىغا.
سايدا تۇغمەن چۆرگىلەيدۇ،
كۆزدىن ئاققان ياشىدا.

بۇ ھەقىقەتقۇ، تەقدىرنىڭ بۇ يىرىلمەس ئاچچىق ھەقىقىتىنى
شۇنداق راۋان، ئاددىي، لېكىن ئالتۇن مىسرالارغا يىغىنچاقلىيالىغان
قانداق دانىشمەن بولغىيتتىكى؟ ئادەم دۇنياغا جاپا تارتىش ئۈچۈنلا
كېلەمدۇ؟ ئۇنىڭ ئۆتكەن ئۆمرىدىكى بەزى ئىشلار ئۇزۇن-ئۇزۇن
سىنئالغۇ سۈرەتلىرىدەك، كۆز ئالدىدىن ۋال-ۋۇل قىلىپ ئۆتتى. ئۇ
ئۇرى ئۆچۈۋاتقان، قاراڭغۇلۇق دېگىزىغا خىرەلىشىپ چۆكۈۋاتقان كە-
گۈسىگىمۇ نەزەر سالدى. ئۇنىڭدا ئۆزىمۇ ئېنىق بىلمەيدىغان سىرلىق،
سېھىرلىك چىگىش ئارزۇلارنىڭ ئاجايىپ شېرىن، رەڭدار ئالىمى
بارلىقىنى كۆردى. گويا ھاياتلىقنىڭ سىر ھېكمىتى شۇ جايدا ھەقىقىي

مەنىسى بىلەن يېشىلىدىغاندەك تۇيۇلدى، ۋۇجۇدى تىترىدى....
قوتان يەر بىلەن قوشۇلۇپ سىلكىنگەندەك بولدى، ساۋوتنىڭ كۆزىگە
ياۋاش، دىلكەش، مېھرىبان ئاتىسى قانغا بويالغان ھالەتتە كۆرۈندى.
ئۇنى "قىزىل قوغدىغۇچى كىچىك باتۇرلار" "چەت ئەلگە باغلانغان
ئۇنسۇر" دەپ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنىدى. دادىسى يېزىغا چۈشۈرۈ-
ۋېتىلگەن، ناھەق قالپاق ئاستىدا ئېزىلگەن چاغلىرىدىمۇ ۋايسىمىغان،
قاقشىمىغان، ئۇمۇ ئۆيدىكىلەرنى، ئۆيدىكىلەرمۇ ئۇنى ئونتۇمىغان،
تاشلىۋەتمىگەنىدى. بىچارە ئادەمنىڭ يېمىگەن تايىقى، ئىشتىمىگەن
تىل-ئاھانىتى، كۆرمىگەن كۈنى قالمىغانىدى. تومۇزدا تونۇردەك
ئىسسىقتا تاشلىق سايلىقلاردا كاۋاپ بولۇپ ئىشلىسە، زىمىستان قىشتا،
سۇ كېچىپ مۇز چوقۇيتتى، شىۋىرغاندا توڭ قازاتتى. يازلىقى زەي
يەردە ياكى يىلانلىق، چايانلىق دالىلاردا تۈنىسە، قىشلىقى سوغۇق
گەمىلەردە ياكى قار-مۇزلۇق ئۆڭكۈرلەردە پۈتۈن يېتىپ، پۈتۈن
قوپاتتى. پولات تاۋلايمىز دەپ چىقمىغان تاغلىرى، ئوغۇتقا يانتاق
ئەپكېلىمىز، بوز يەر ئاچىمىز دەپ بارمىغان باياۋان چۆللىرى، ھاشاردا
چاپمىغان ئۆستەڭ، ئىشلىمىگەن سۇ ئامبارلىرى قالمىغانىدى. شۇن-
داق كۈلپەت دوزاخلىرىدىمۇ ئۇ ساۋوتنى ئوتتا كۆيدۈرمەي، سۇدا
ئاققۇزماي چوڭ قىلغان. ھالبۇكى ئۇنىڭ ئۈمىدى، ئىشەنچى بولغان
ئامراق ئوغلى ساۋۇت بولسا ئۇ تاياق توقماقتا پولا بولۇپ پاجىئەلىك
ئۆلگەندە، ھازا ئېچىپ ماتەممۇ بىلدۈرەلمىدى، چۈنكى ئەكسىلئىنقىلاب-
چىلارغا ھازا ئېچىش مەنئى قىلىنغان ئىدى. دادىسى پاراڭچى ئادەم
بولغاچقا، ئۇنىڭ ئۆمۈر يوللىرى ساۋۇتقا مەلۇملۇق ئىدى. ئۇ ئايسىز
كېچىدەك قاراڭغۇ يىللاردا تۇغۇلدى، يىللىقچىلىق يۈكىنى يۈدۈپ
يىگىتلىك بوسۇغىسىدىن ئاتلىدى، ئازاب چېكىۋاتقان خەلق تەقدىرىنى

ئۇيغۇر كتاب تورىيكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۆزگەرتىشنى كۆزلەپ، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىغا قاتناشتى. دەسلەپ ئاددىي ئەسكەر، كېيىن تۆۋەنرەك ھەربىي ئەمەلدار بولدى، جەڭگە قاتناشتى، يارىلاندى، يەنە جەڭگە قاتناشتى. ئۆمرىنىڭ جۇش ئۇرغان ياشلىق مەۋسۇمى جەڭگاھلاردا ئوق، قىلىچ، چاقماق، گۈلدۈرمامىلاردا شان تاپتى. ساۋۇتنىڭ مېڭىسىدە ئاتىسى ھېكايە قىلىپ بەرگەن ئۇرۇش كۆرۈنۈشلىرى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تىزىلىپ يۈز ئېچىشقا باشلىدى: جەڭنىڭ قۇدرەتلىك كەلكۈنى جەڭگاھنى تىترىتىپ ئەتراپقا قان چاچرىتاتتى، يەر-ئاسماننى ئوت ۋە ئىس-تۈتەك قاپلىدى، ھەممىلا يەردە تۆمۈر پارچىلىرى ۋىڭىلدايتتى. مىللىي ئارمىيىنىڭ ھۇجۇمچى ئاتلىق ئەسكەرلىرىنىڭ سەپلىرى قىيانلىق دەريا دولقۇنلىرىنىڭ شەكلىنى ئەسلىتەتتى. ئۇلار رەتلىك، باتۇر، تەمكىن ئىدى. كاناي-سۇنايلارنىڭ، ئوق ۋە پارتلاشلارنىڭ قالايمىقان ئاۋازلىرى ئىچىدىكى ئۇررالار، قىلىچلار، ئاتلىقلارنىڭ ئىلگىرىلىشى شىددەتلىك ھەم تەرتىپلىك ئىدى. زەمبىرەك ئوقلىرى كۆزنى قاماشتۇرىدىغان يورۇقلۇق چىقىرىپ پارتلايتتى، پىلىموتلار تىنماي سايرايتتى، قىلىچلار يالتىرايتتى. دۈشمەن سەپلىرى بېشىدا ئەجەل قۇيۇنى پىرقىرايتتى، ئاتلارنىڭ ئاياقلىرى ئاستىدا كېسىك باشلار پومزەكتەك دومىلايتتى. ئادەملەر ۋە ئاتلارنىڭ ئۆلۈكلىرى دالىنى قاپلىغانىدى، تۈزلەڭلەر تەۋرەۋاتقاندەك، دۆڭلۈكلەر ئولتۇرۇشۇپ چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك ئىدى، پۈتۈن دالا دېڭىزدەك قاينايتتى. يەر-جاھاننى زىلزىلىگە سالىدىغان قىقاس-سۆرەندە ئىلگىرىلەۋاتقان مەردۇ-مەردانلار تۆمۈر ئېقىمغا، يانار تاغ ماگمىسىغا ئوخشايتتى، توسۇپ قالغىلى بولمايتتى... ساۋۇتنىڭ دادىسى ئاشۇنداق سەپنىڭ جەڭچىسى ئىدى، ئاشۇنداق ئوتتا تاۋلانغان ئىدى. ئەپسۇسكى، تەقدىرى كۆپ پېش-

لېكىن چەكسىز قارانغۇلۇقتەك سۇرلۇك، تەگسىز ھاڭدەك دەھشەتلىك كۆرۈنىدىغان ئۆلۈم ئۇنى بوراندەك شىددەتتە قوينىغا شۇمۇرمەكتە، دەم تارتماقتا ئىدى. شائىرنىڭ "ئۆلۈمدىن نوچىسى يوقتۇر" دېگەن ھۆكۈمى دەرھەقىقەت. دۇنيا ئۆرە تۇرغاندىن بۇيان، ھېچكىم چۈشىنىپ يېتەلمىگەن ۋە قۇتۇلۇپ كېتەلمىگەن بۇ سىرلىق، شەپقەتسىز، مەڭگۈلۈك نەرسىنىڭ دەھشىتى سېلىپ يېقىنلىشىۋاتقان سۇرلۇك شەپىسىنى ئۇنىڭ ۋۇجۇدى سەزگەندەك بولۇپ جىمىرلىدى. ئادەمنىڭ ئۆلۈشى ــ گۈلخانىنىڭ ئۆچۈشى، بۇلاقنىڭ قۇرۇشىدەك بىر ئىش. گۈلخان ئۆچسە كۈل، بۇلاق قۇرۇسا ئازگال قالىدۇ. كېيىن كۈل توزۇيدۇ، ئازگال تىنىدۇ، ئىزنامۇ قالمايدۇ، پەقەت سېرىق توپا قالىدۇ. ئۆلۈش دېمەك دۇنيادا ئەسلا مەۋجۇت بولمىغاندەكلا يوقۇلۇش دېگەنلىكمۇ، ئۇنىڭ ئاخىرى تارقىلىپ ھاۋاغا سىڭىپ كەتكەن تۇتۇندەك ئۇزۇل-كېسىل تاماملىنىش بىلەن نەتىجىلىنەمدۇ؟ ئارىستوتېلنىڭ ئۆزىنىمۇ بۇنىڭغا ئۆزى ئىشەنگۈدەك جاۋاب بېرەلمىگەن بولغىيتى. ئېھتىمال ساۋۇتقا ئەمدى ئۇرۇق-تۇغقان، يار-بۇرادەرلىرىنى قايتا كۆرۈش، ئۇلار بىلەن ئاداققى مەررە خوشلىشۇۋېلىشمۇ نېسىپ بولماس. ئەتە ئۇ ئۇمىد-ئارزۇ، قايغۇ-ھەسرەتلىرىنى قالدۇرۇپ كېتىدۇ، ئەتە ھاقارەت-دۆشكەلەشلەرمۇ، خورلاش-ئازابلاشلارمۇ، ھايا جان-خۇشاللىقلارمۇ.... ھەممە، ھەممىسى بىردىنلا، بىراقلا غايىب بولىدۇ. ھەممە نەرسە ھەتتا ھازىرقى خىيالىلارمۇ ئۆتمۈش بولۇپ قالىدۇ، ساۋۇتنىڭ ئۆزىنمۇ ئەسلىمىدىكى كۆلەڭگىگە ئايلىنىدۇ. بىچارە ئانا ئۇنىڭ قانغا بويالغان كىيىملىرىنى ياشلىرى ئېقىپ تۇرگەي دېگەن كۆزلىرىگە تېپىلماس تۇتىيادەك سۈرەر. ئۇنىڭدىكى ئوغلىنىڭ ھىدىنى ئۇ تېخى زاكىدىكى، بۆشۈكتىكى چاغلىرىدىكىدەكلا قانماي پۇ-

رار، بىر بۆشۈكتىن چىقىپ، يەنە بىر بۆشۈكىكە كىرگىچە بولغان مۇساپىنىڭ تولىمۇ قىسقا، دەھشەتلىك بولغانلىقىغا چىدىماي دات-پەريات كۆتۈرەر، يۈرىكى زەردار بولۇپ ئېقىپ پۈتەر. بەختسىز ساھىبجامالنىڭ يۈرىكى يېرىلىپ كېتەرمىكىن؟ كۆز قارىچۇقلىرى ئېقىپ چۈشەرمىكىن؟ بەربىر، ئانىسى، ساھىبجامال نىگارى، ئەل-ئاغىنىلىرى دەريا-دەريا ياش ئاققۇزۇپ، كۆزلىرى قىزىرىپ، ئىششىپ، نۇرلىرى ئۆچكىچە يېغلاپىمۇ ئۇنى قايتا تېرىلدۇرەلمەيدۇ. كۆز ياش دېگەن قايغۇ داغلىرىنى يۇيۇۋېتىشكە يارىمايدىغان نەرسە، ھەممىدىن مېھرىبانى، شەپقەتسىزى، غالىبى پەقەت ۋاقىت، ۋاقىت قەبرىلەرنى ئوت-چۆپلەردە بېزەپ كۆكۈلىلەرنى ئاۋۇندۇرىدۇ. ئاندىن كېيىن، ئۇلارنىمۇ توزۇتۇپ، توپىغا ئايلاندۇرۇپ، كۆكىكە سورۇۋېتىدۇ. قەبرە قالدۇقلىرىنىمۇ قويماي تۈزلىۋېتىدۇ. كەتكەنلەرنىڭ ئىزلىرىنى ئەبەدىيلىككە ئۆچۈرۈۋېتىدۇ. قايغۇ-ئەلەمنىمۇ ئاستا-ئاستا ئۇنتۇلدۇرىدۇ، ھايات بولسا ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە داۋاملىشىۋېرىدۇ. ھەتتا دۇنيادا شۇنداق بىر ئادەمنىڭ ياشاپ ئۆتكەنلىكىنىمۇ ھېچكىم ئەسكە ئېلىپ ئولتۇرمايدۇ. بۇ دۇنيا شۇنداق ئۇنتۇغاق، شۇنداق ۋاپاسىز، ئادالەتسىز، ئادەمگىمۇ بىر تال گىياھقا، بىر تال گۈلگە، بىر قۇشقاچقا قىلىدىغان مۇئامىلىنى قىلىدۇ. سولاشتىمۇ، توزىدىمۇ، تىنىقتىن قالدىمۇ بولدى، بۇرۇن مەۋجۇت بولۇپمۇ باقمىغاندەك تۇگىتىدۇ، يوقىتىدۇ، ئونتۇيدۇ. بۇنىسىمغۇ مەيلى، قانۇنىيەتتىن ئاغرىنغىلىمۇ، قۇتۇلغىلىمۇ بولمايدۇ. قانۇنىيەتكە قارشى تۇرۇشىمۇ قىپقىزىل سارىگىلىق. ئەلەم قىلىدىغىنى، يۈرەكنى ئېچىشتۇرىدىغىنى شۇكى، ئۇنىڭ-مۇشۇ بەختسىز ساۋۇتنىڭ ئەقلى ۋە قان-تەرلىرى سىڭمە، جەۋھەرلىنىپ پۈتۈپ چىققان ھەيكەللىرى ئۆزىچىلىكىمۇ ياشىيالمايدىغان بولدى.

هەيكەللەرگىمۇ ياشاش ئىمكانىيىتى بېرىشمىدى، ھەيكەلتىراشلىق، رەسساملىقتا ئۆزىنىڭ شۇ جەھەتتە نەچچە مىڭ يىللىق ئەنئەنىگە ئىگە مىللىتىگە، قەدىمكى مەدەنىيەتكە ئىگە ئەقىللىق خەلقىگە ئاجايىپ كارامەتلەرنى يارىتىپ بېرىشتەك يالقۇنلۇق ئىستەكلىرى، جۇش ئۇرۇۋاتقان يۈكسەك يوشۇرۇن تالانتى ئەتىياز جۇدۇنلىرىغا يولۇققان چېچەكتەك قىسقا ئۆمۈرلۈك بولىدىغان بولدى.

روھى ۋە جىسمانى جەھەتتىن ئازابلانغان، كۆپ سۆزلەپ ھالى قالمىغان ئابدۇغۇپۇر بىرئازدىن كېيىن جىمىپ قالدى. ئارام ئېلىۋا-تامدۇ، خىيال سۈرۈۋاتامدۇ، ياكى ئۇگدەپ قالدىمۇ، ساۋۇت بۇنى ئاڭقىرالمىدى. ئۆزىمۇ كىرپىكلىرىگە ئۇگدەك ياماشقىنىنى سەزمەي قالدى، بىردەمدىلا چۇش كۆردى:

ساۋۇت چۇشىدە باللىق دەۋرىگە قايتىتى. ئۇ بىر توپ بالىلار بىلەن چىۋىقىنى ئات قىلىپ مىنىپ ئويناپ يۈرۈپ، بىرتاغ تۈۋىگە بېرىپ قاپتۇدەك، ئۇلار بەسلىشىپ تاغقا يامىشىپتۇدەك. ساۋۇت چىلىق-چىلىق تەرگە پېتىپ يالغۇز ئۆزى چوقىقا ئۇستىگە چىقىپ-تىمىش. بۇنى كۆرگەن بىر پارچە ئالتۇن بۇلۇت ئۇنىڭ ئايغى يېنىغا كېلىپ، بىر پارچە ئالتۇن گىلەمگە ئايلىنىپ تۇرۇپ بېرىپتۇ. ساۋۇت گىلەمگە ئولتۇرغان ئىكەن، ئالتۇن گىلەم ئۇچۇپ، ئۇنى بىر ھەيۋەتلىك قەدىمكى شەھەرگە ئېلىپ بېرىپتۇ. بۇ دۇنخۇاڭ مىڭ ئۆيلىرى بار جايمىش. ساۋۇت ئۆيلەرنى ئارىلاپ تام رەسىملىرىنى، بۇت ھەيكەللىرىنى تاماشا قىلارمىش، مېڭىپ-مېڭىپ كورلىغا يېقىن جايدىكى باشئەگىم دەريا سى بويىدىن چىقارمىش. باشئەگىمنىڭ شىمالى يېقىدىمۇ مىڭ ئۆي بار ئىدى دەپ ئويلاپ، شۇ ياقىقا ماڭارمىش. دەرۋەقە، سان-ساناقسىز ھەيكەل ۋە تام سۈرەتلىرى بار ھەشمەت-

لمك ئۆڭكۈر ئۆيلەر قاتارى كۆز ئالدىدا يۇز ئاچارمىش. ئىشك تۇۋىگە يېقىنلاشقاندا، قولىغا پەلكۈچ تۇتقان ئاتاقلىق قەدىم ئۇيغۇر رەسسامى ۋىسا ئىراساتكا ئالدىغا چىقارمىش. ساۋۇت مۇشتۇمدەك تۇرۇپ بۇ ئادەمنىك ئىسمىنى نەدىن ئاڭلاپتىكەنە؟ بىر ئۇيغۇر ھەيكەلتىراش ئۇلارنى بۇ مىك ئۆيگە باشلاپ كىرەرمىش، ساۋۇت ھەيكەللەرنىك ئاستىغا ئويۇلغان مىلاددىدن كۆپ ئىلگىرىكى يىللارنى كۆرسىتىدىغان رەقەملەرنى كۆرەرمىش. يولباشلىغۇچى ھەيكەلتىراش غەلىتە خەتلەرنى كۆرسىتىپ، بۇ قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا يېزىلغان پۈتۈكلەر دەرمىش. ساۋۇت بۇ گەپلەرنى چۈشىنەرمىش، ئەجەبلە-نەرلىكى، بىردىنلا ئۇ بوي تارتىپ چوڭ بولۇشقا باشلارمىش. ئۇلار ئايلىنىپ كېلىپ بىر ئىشكنى ئېچىپ، ئېگىز قىيانىك قاق بېلىدىن چىقىپ قالارمىش. پەستكى چوڭقۇر ھاۋدا شارقىراپ تاغ دەرياسى ئېقىۋاتقانمىش. ئۇلار نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرۇشقاندا، ئاسماندا ھەسەن-ھۈسەن پەيدا بولۇپ پەسلەپ كېلىپ، ئۇلارغا كۆۋرۈك بولۇپ بېرەرمىش، ئۇلارنى ئۈستىگە ئېلىپ ھەسەن-ھۈسەن كۆتۈرۈلۈپ ئۇچۇپتۇدەك. پامىر تاغلىرى ئۈستىگە كېلىپتۇدەك. بۇ چوققىلار پەلەمپەيدەك ئۈستى-ئۈستىگە قاتلىشىپ، ئاسمانغا چىقىپ كەتكەن ئىكەنغۇ. ئۇلار ئاتۇشتىكى تاغلار باغرىغا چۈشۈپتۇدەك. ھە، بۇ توقسان توققۇز مىك مازارنىك سەرداری سۇلتان سۇتۇق بۇغراخانىنىك يۇرتىغۇ. ماۋۇ تاغنىك بوغۇز دەپ ئاتىلىدىغان جايى ئەجەب ھەيۋەتلىك ئىكەن-ھە!... ئۇلار بوغۇزدىن ئۆتۈپ، سايلىق-تا يۇقىرىغا يول ئېلىپتۇدەك. قىيا بېلىدىن ئوخچۇپ چۈشۈدىغان خاسىيەتلىك تەڭگە تاغ سۇيىدىن ئوتلاپ بېقىش كېرەك. بۇ سۇ ئادەمنى ئەقىللىق، كۈچتۈڭگۈر قىلارمىش، بويىنى تېز ئۆستۈرۈپ ئېگىز

قىلارمىش. بۇ نېمە بولغىنى، ساۋۇت چوڭىيىپ بىر نەپەستىلا يىگىتكە ئوخشاپ قالدىغۇ. بۇ ياقلار بۇغراخان جەڭ قىلغان قەدىمكى جەڭگاھلار ئىكەن، بۇ يوللاردا تۇڭمەن تېشىغا، ئات ئوقۇرىغا، ئادەم سۆڭەكلىرىگە، ئادەم بېشىغا ئوخشايدىغان غەلىتە تاشلار نېمانچە جىق؟ ئۇلار تاشقا ئايلانغان ئادەملەر قاتارىغا دۇچ كېلىپتۇدەك. يۈزلىگەن تاش ئادەم بىر يەرگە جەم بولۇپ، سۈرلۈك مەنزىرە ھاسىل قىلىپ تۇرغانمىش. توۋا! بۇلار راست ئادەملەردەكلا تۇيۇلدىكەنغۇ، چىراي-شەكلى قەدىم ئاتا-بوۋىلارنىڭ ئەينەن ئۆزىغو، بۇلار ھەيكەللەر بولمىسۇن يەنە! ئادەم ئۇستىخىنى تاشقا ئايلىنىشقا قانچە ئون مىڭ يىل كېتەتتىكى؟ ھە، ھەيكەل، تاش ھەيكەل، ھازىر يېنىدا ئابدۇغۇپۇر بولغان بولسا نەزەرىيەلىرىگە تالاي يىمىرىلمەس پاكىتلارنى تېپىۋالغان بولاتتى-دە، ئەتىتەڭ! ساۋۇت ئەمدى بۇلارغا قاراپ تاش ھەيكەل ياساشنى ئۆگىنىۋالدۇ، ھەي، تاش ھەيكەللەر، قەدىمكى ئۇيغۇرلارنىڭ تاش ھەيكىلى، ھەيكەل!...

ساۋۇت ئۆزىنىڭ چۈشۈنۈكسىز ئىگىرىشىدىن ئويغىنىپ كەتتى، دەماللىقتا قەيەردىلىكىنى بىلەلمىدى. نېمىشقا ئۇ غەمسىز سەبى بالىدىن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلا غېمى چېچىدىن تولا چوڭ يىگىتكە ئايلىنىپ كەتتىكىنا؟ قايتىماس بالىلىق دەۋرىگە بولغان سېغىنىش ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدا تاتلىق تۈيغۇ پەيدا قىلغان ئىدى، ئۇ يېرىم سائەتتەك ئۇخلىغان ئوخشايدۇ. قوتان ئىچىگە يورۇق چۈشۈپ قالغانىدى، بىردىنلا رېئاللىقنىڭ قانلىق قىلىچى بېشىدا پۇلاڭلاپ تۇرۇۋاتقانلىقى ئېسىگە كەلدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆلۈم ئالدىدا شېرىن چۈش كۆرگەنلىكىنى بىلدى. ئابدۇغۇپۇرمۇ مىدىرلىدى. كۆتۈلمىگەندە ئابدۇغۇپۇر ئۆزىنىڭ ئوتتۇز ياش ئۆتكىلىدىن ئۆتۈپ كەتكىنىگە نەچچە يىل بولغان ئادەم

ئىكەنلىكىنى ئونتۇغانىدەك، كىچىك بالىلارچە ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلىدى.

6

كونىلار ئادەم ئۆلتۈرىدىغان كۈنى ھاۋا تۇتۇلىدۇ، ئاسمان ھازا تۇتۇدۇ، دېيىشىدۇ. كۆكتال يېزىسىدىكى يىغىن ئۇچۇق سوت ئەمەس، كۈرەش يىغىنى دەپ ئاتالسىمۇ، ئۇنىڭدىكى كىشىلەرگە ئېيتقىلى بولمايدىغان مەخپىي غەرەزنى ئاشكارىلىماقچىدەك، بۇگۈن ھاۋا تۇتۇق، ئاسمانىدا قارا بۇلۇتلار قانات كېرىشكەنىدى، ئاندا-مۇندا يامغۇر تامچىلاپمۇ قويماتتى. بۇ ۋاينىك قورۇسىدىن تۇتقۇنلارنى ھەيدەپ ئېلىپ چىقىشتى، ئالدىدا ساۋۇت لوپۇلداپ مېڭىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ كەينىدە ئابدۇغۇپۇر پۇتلىرىنى ئاران سۆرەپ كېلەتتى. چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان، لەۋلىرى توختىماي تىترەيتتى. چاچ-ساقاللىرى ئۆسكەن، تۇرقىدىن بىر كېچىدىلا ئون ياش قېرىپ كەتكەنىدەك ئىدى. ئۇنىڭ كەينىدە ئوچ چامدام ئارىلىق قالدۇرۇپ، ئاپتوماتنى مۇرىسىگە دۇم قىلىپ ئېسىۋالغان قادىر ساراڭ، ئاندىن مەتتوختى، ئەڭ ئاخىرىدا شەپقەت بىلەن ئەركىن كېلىۋاتاتتى. قوتانىدىن چىققاندىلا تۇتقۇنلارغا كۈرەش يىغىنىغا ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقى ئۇقتۇرۇلغانىدى. مەتتوختى ئابدۇغۇپۇرنىڭ دادىسىنىڭ باستۇرۇلغان پومېشچىك، ساۋۇتنىڭ دادىسىنىڭ ئوكچى، چەتكە باغلانغان ئۇنۇر ئىكەنلىكى ھەققىدىكى ئارخىپلارنىمۇ ئېلىپ كەلگەن. بۇلاردىن باشقا ئارخىپ خالتىسى ئىچىدە يەنە مەتتوختى ھېجىيىپ، ساختا قىياپەتتە كىشىلەرنى ئالداپ يۈرۈپ، يوشۇرۇن يىغىپ "پاش قىلغان" مۇھىم

ماتېرىياللارمۇ بار ئىدى. بۇ ماتېرىياللاردا ساۋۇتنىڭ "دۇتار چېلىپ ئەكسىيەتچىل سېرىق ناخشا ئېيتقانلىقى"، ئابدۇغۇپۇرنىڭ "ئەكسىيەتچى سەپسەتىلەرنى بازارغا سالغانلىقى" قاتارلىق "نەق ئەكسىلئىنقىلابى جىنايەت"لىرىنىڭ پولاتتەك پاكىتلىرى خاتىرىلەنگەنىدى.

دوقمۇشتىن بۇرۇلغاندىن كېيىن، يېراق دەريا بويىدىكى يالغۇز ئۆجمە دەرىخى خىرە كۆرۈنىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ھاياجانلىق ئادەملەر توپى قىمىرلايتتى، يېزا خەلقى يول بويلاپ شۇ ياققا ئاقماقتا ئىدى، ئىتلار ھاۋشىپ، ئېشەكلەر ھاكىرايتتى، ۋاراڭ-چۇرۇڭ يېزىنى كۆتۈرۈۋەتكەن ئىدى. چوڭلار كىچىكلەرنى كۆتۈرۈۋېلىشقان، يېتەكلىشىپ، بالىلار قى-چۇ قىلىشىپ، يۈگۈرۈشۈپ بىر-بىرىدىن ئېشىپ كېتىشتى. "دېھقانلارنى پۈخادىن چىقىرىدىغان كۈرەش يېغىنى" ئۇلارغا شۇنچە قىزىق تۇيۇلۇۋاتقان بولسا كېرەك.

تۈتقۇنلارنى ئېتىز قىرلىرى بىلەن ئېلىپ مېڭىشتى. ئابدۇغۇپۇر تۇرۇپ-تۇرۇپلا قاياپ قويياتتى. ئۇ بۇ جازانى زادىلا چۈشىنەلمەي-ۋاتاتتى، ئىدىيىدىن ئۆتكۈزەلمەيۋاتاتتى.

— مەن لى لۈەنشى بىلەنمۇ، سىز بىلەنمۇ گەپ تالاشقان، مۇنازىرىدە يېڭىۋالدىڭ دەپ ئەدەبلەشمۇ ئادەم قىلىدىغان ئىشمۇ؟ — دېدى ئابدۇغۇپۇر كېتىۋېتىپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مەتتوختىغا قاراپ، — ئۇنىڭ سۆزلىرى مەنتىقى تەرتىپنى يوقاتماقتا ئىدى، — لى لۈەنشى ئىككىلارنىڭ تىلى بىر، سىلەرنىڭ كەمىستىش، ئۆچ ئېلىشىڭلار، سىلەرنىڭ تەرەپبازلىق، بۆلگۈنچىلىكىڭلار، ئىچكى ماجىرانى كۈشكۈرتىشىڭلار مەدەنىيەتسىزلىكىڭ، قالاقلىقىڭ، ياۋۇزلۇقىڭ، ھەقىقىي ياۋايىلىقىڭ ئاقىۋىتى. ھەي، مەن مەدەنىيەتپەرۋەر يەنى ھالاكەتپەرۋەر ئادەم-مەن. بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقى بىر ماڭدام كېلىدۇ، ئۇلار بىر-بىرىدىن

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئايرىلالمايدۇ ۋە بىر-بىرىنى چەتكە قاقمايدۇ. مەدەنىيەت ھالاكەتكە ئېلىپ بارمايدۇ، ھالاكەت مەدەنىيەتنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇ ئىككىسىنىڭ دەۋر قىلىشىدىن دۇنيا ئۆزگىرىدۇ. ئىرق مەسىلىسىدىمۇ ئىزدىنىشكە، رېئاللىقنى ئېتىراپ قىلىشقا جۈرئەت قىلىش كېرەك. بۇ تەرەپبازلىق، بۆلگۈنچىلىك، ياۋايى نادانلىقلار ئاخىرى مىللەتنى ئامالسىزلىققا ئېلىپ بارمايدۇ. بۇنى چۈشىنىمەيدۇ بۇ بىچارە قۇرۇتلار، قۇرۇپ كەتكۇر دۆت، ئېشەكباش كازاپىلار، توڭگۇز تۇمشۇقلار...

ساۋۇت لام-جىم دېمەي ماڭاتتى. ئابدۇغۇپۇرنىڭ كاللىسىدىن ئامال قىلىپ تىرىك قېلىش ھەممىدىن ئەلا دېگەن خىيال يالت قىلىپ ئۆتتى. ئۇ يەنە يىغلىۋەتتى، قىيامىتى تېخىمۇ ئېچىنارلىق تۇيۇلدى. بىردىنلا ئېلىشاڭغۇ ئادەمنىڭكىدەك غەلىتە ھەم قورقۇنچلۇق ئاۋازدا يالۋۇرۇپ زار-زار قاقشاپلا كەتتى:

— بىز يامان ئىش قىلمىغانغۇ، بىزنى قويۇۋېتىڭلار، ئۆلتۈرمەڭلار، يولداشلار! ئۆتۈنۈپ قالاي، مەندىن يامانلىق كەلمەيدۇ، مەڭگۈ خىزمىتىڭلاردا بولاي. ھەممىمىز ئوخشاشلا ئادەم، ئېچىڭلار ئاغرىسۇن، چۆچۈرىدەك باللىرىم بار، ئۇۋالىغا قالىسىلەر، يېتىم قالمىسۇن. بىز ھېچكىمگە چېقىلمىغانغۇ، بىزگە نېمىشقا چېقىلىسىلەر، ئۆلتۈرمەڭلار!

— ئاغزىڭنى يۇم ياچۇشۇگ، ھېچكىم سېنى ئۆلتۈرمەكچى ئەمەس، — دەپ توۋلىدى مەتتوختى، — مىلتىق پاينىكىدە چىشىنى تۆكۈۋېتىڭلار بۇ ئىغۋاچى خاپانباشنىڭ.

ئابدۇغۇپۇر ئەمدى پاجىئەلىك ئۆلۈدىغانلىقىغا ئىشەنىدى، ھاياتتىن ئۈمىدىنى ئۈزدى. گاچا، تەلۋە، قارايۇز، قان يالايدىغان غالجىر ئىتلار دەپ تىللىدى، كېيىن يەنە يالۋۇردى، ھېچكىم گەپ

قىلمىدى.

بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ساۋۇت بۇرۇلۇپ ئىلتىماس قىلدى:

ــ قېيناپ ئوينىماي، بىر يولى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، ئېتىپ تاشلاڭلار، يولداشلار!

ــ ئاممىۋى ھەرىكەتكە توغرا مۇئامىلە قىل! ــ دېدى مەتتوختى سەل-پەل يۇمشاپ، ــ ئاما ھېچكىمنى بوزەكلىمەيدۇ، قىينىمايدۇ.

شەپقەت بىلەن ئەركىن باشلىرىغا تاياق تەككەندەك پۇكۇلۇپ كەتتى. مەتتوختىمۇ ئۆزىنىڭ بۇ يالغان گەپلىرىگە ھېچكىمنىڭ ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇلار ئىشەنمىسىمۇ گېپىمىزدە چىڭ تۇرۇشۇم كېرەك دەپ ئويلايتتى. ھەر ھالدا ئۇمۇ ئادەم ئىدى. ئۇنىڭدىمۇ بەزىدە چىگىش تۇيغۇلار، زىددىيەتلىك خىياللار پەيدا بولۇپ قالاتتى. بۇ ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق تەرىپىمۇ بولغانلىقتىن شۇنداقتۇ، بەلكىم. ئۇنىڭ دادىسىنى باشقىلار ناھەق نابۇت قىلىۋەتكەن ئىدى. ئۇ بۇنداق ئېزىنتقۇ تۇيغۇ ۋە خىياللاردىن ئۆزىنى قاچۇراتتى. قاچۇرالماي قالغاندىمۇ ئىمكانىقەدەر ئۆزىنى-ئۆزى ئاقلاشقا، ئەيىبلەشتىن ساقلىنىشقا ئۇرۇناتتى، كۆز ئالدىدىكى مەنزىرە يۈرىكىنى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەتكەندەك بولاتتى. پوپكىدىكى ئارخىپ خالتىسىغا سىلىقلىق مۇزارت ھەيكىلىنىڭ سۇرىتى، ساۋۇت بىلەن ئابدۇغۇپۇرنىڭ بىلىم-ئىقتىدارى خىيالىدىن ئۆتكۈنچى نۇردەك پاللىدە ئۆتتى. "مەندە نېمە گۇناھ ــ دەپ ئۆزىنى بەزىدى مەتتوختى-سىياسىي كۆرەش دېگەن شۇ، كىم بۇ ھاماقەتلەرگە شورپىشانە بولسۇن دەپتىكەن؟ چۈجىنىڭ شۇملۇقىدىن توخۇنىڭ ئەمچىكى يوق. مەتتوختىنىڭ ئورنىدا باشقا بىرسى

بولسمۇ، هازىر مۇشۇنداق رەھىمسىزلىك قىلماي نېمە ئىلاجى؟ ئۆزلىرىدىن كۆرۈشسۇن! بۇلاردەك تېخنىكوم پۈتتۈرگەن، ئەقلىمۇ، بىلىممۇ بولغان بولسا ئاللىقاچان چەت ئەلگە قېچىپ كەتكەن بولاتتىم. زىيالىيلار ئەسلىدىلا مەدەنىيەتلىك چەت ئەل جەننەتلىرىگە يارىشىدىغان پەرىشتىلەرغۇ! بىزدە زىيالىيلارنىڭ ئورنى ئەخلەت، قىغ-چىرىندى-لەر بىلەن تەڭ. شۇنداق بولغىنىغۇ مەتتوختىلاردەك سىياسىئونىلارغا پايدىلىق، ئۆزەكدە يوق ياخشى نەرسىگە ئىگە ئادەمنى باش كۆتۈر-گۈزمەسلىك كېرەك. بولمىسا سەندىن ئېشىپ كېتىدۇ، ھۆكۈمرانلىق بولۇپ قېلىشمۇ مۇمكىن، شۇڭا پوتلاپ، كالتەكلەپ تۈرۈش كېرەك. سىياسىي كۆرەش دېگەن شۇ. زىيالىيلارنى سىستىق توققۇزىنچى دېگىنى توققۇزىنچى دوزاختا كۆيدۈرۈلىدۇ دېگەن گەپتۇ....“

ئابدۇغۇپۇرنىڭ بولسا جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغانىدى. ئۇ تېخىچە بىر نېمىلەرنى دەپ كوتۈلداپ، مىشىلداپ يىغلايتتى. ساۋۇت بۇ ئۆلۈمدىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدى. كۆڭلىدە ئېيتىپ قالدۇرۇشقا تېگىشلىك تالاي-تالاي سۆزلىرى بارلىقىنى مانا شۇ چاغدا بىردىنلا ھېس قىلدى، ئۇ ئۆمۈر بويى تۈزۈكەرەك پاراڭ سېلىپ باقمىغان ئادەم ئىدى. باھار كەلكۈنلىرىدەك بېسىپ كېلىۋاتقان بۇ سۆزلەرنى نەدىن باشلاپ، نەدە تۇگىتىش مۇمكىنلىكىنى بىلەلمىدى. قېشىدا ساھىبجامال بولغان بولسا ئېھتىمال ئىش باشقىچە بولار ئىدى. شۇنداقتىمۇ بۇ سۆزلەرنى يىللاپ سۆزلىسىمۇ تۈگىمەيتتى. ئۇ ئۇنچىقماي بىر ئاسمانغا، بىر يەرگە قارىدى. سۈرۈلۈپ، سوقۇلۇپ لاي سۇدەك ئۆتكەن ئۆمرىنى يادىغا ئالغان بولسا كېرەك، مېڭىسىگە ھايات، كۆرەش، بەخت دېگەن ئۇقۇملار يەنە كىرىۋالدى. تەقدىر ئۇنىڭغا بەرگەن ھاياتنى، ئۆمۈر جەريانىنى

زادی نېمە دېيش كېرەك؟ ئامەتمۇ، بەختمۇ، ئاپەتمۇ، بالا ـ قازامۇ؟ بۇ زادی ساۋۇتنی قەدىرلىگەنلىكىمۇ، خورلىغانلىقىمۇ؟ ئۇنىڭغا ئەبەدىلئە ـ بەد مەپتۇن بولۇش كېرەكمۇ، لەنەت ئوقۇش كېرەكمۇ؟ ساۋۇتنىڭ چرايىدا ئاچچىق كۈلكە پەيدا بولدی، يۈرىكی قىسىلىپ تارتىشتی، بېشىمۇ تارتىلغاندەك پەسكە ساڭگىلىدی. كېيىن قانداقتۇر بىر شەپنی ئاڭلىغاندەك، توغرىراقی تۇيغاندەك بولۇپ، بېشنی تەستە كۆتۈردی، يان تەرەپتىن يېقىنلاپ كېلىۋاتقان كۆلەڭگىگە قاردی. 40 مېترچە نېرىدا ساھىبجامال ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ ئېتنی يايتاق يېتىلەپ كېلىۋاتاتتی. بويىنی ئۇزۇن بۇ ئات بېشنی ئېگىز كۆتۈرۈۋالغانىدی. نېمىگە ماڭدىكی؟ كۆزلەر ئۇچراشقانىدا، ساۋۇت قىزنىڭ قايغۇلۇق قارا كۆزلىرىنىڭ ئوت ئالغاندەك چاقناپ كەتكەنـ لىكىنی بايقىدی. ئات كىشنىۋەتتی، ساۋۇت قەلبىنىڭ قەيىرىدۇر چوڭقۇر بىر يېرىدە قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ مىدىرلىغاندەك، قوزـ غالغاندەك بولغانلىقىنی ھېس قىلدی، بۇنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىشنی بىردىنلا ناھايىتی ئېنىق پەملىدی. ساھىبجامالنىڭ ئاخشامقی گېپىنىڭ چىن مەناسىنی ئەمدی تولۇق چۈشەنگەندەك بولدی، ئەقلی سۈزۈلدی، يۈرىكىگە بىر پارچە ئوت چۈشتی. ئۇنىڭدا بىردىنلا كۆچلۈك ياشاش ئىستىكی، ھاياتقا قانماسلىق تۇيغۇسی پەيدا بولغان ئىدی. ئۇ قۇرۇپ كېتىۋاتقان لەۋلىرىنی يالدی. يەر ئاستىدىن ساھىبجامالغا قىيا قاراپ ئالغا ئىلگىرىلەۋەردی. مانا ئارىلىق يېگىرمە بەش، يېگىرمە، ئونبەش قەدەمچە قالدی. يەنە بىر ئازدىن كېيىن ساھىبجامال ئۇلارنىڭ ئالدىنی توغرىسىغا كېسىپ ئۆتۈپ كېتىشی مۇمكىن ئىدی. ساۋۇتنی غايىبتىن كەلگەن قۇدرەتـ لىك بىر سىرلىق كۈچ قاتتىق ئىتتىرگەندەك بولدی. ئۇ ئۇشتۇمتۇت

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ساھىبجامالغا ئېتىلدى:

ــ ئابدۇغۇپۇر كەينىمدىن ماڭ!

ساۋۇت لوپۇلداپ يۈگۈرۈپ بارغىنىچە قىزنى يېنىكلا ئىتتىرىۋەتتى. شۇ ئارىلىقتا قىز كۆز ئىلغا قىلالمىغۇدەك تېزلىكتە يۇگەنىنى ئۇنىڭ قولىغا توتقۇزۇپ ئۇلگۈرگەن ئىدى. ساۋۇت يۇگەنىنى تارتىتى ــ دە، ئۆزىگە ماس كەلمەيدىغان چاقچاقلىق بىلەن سەكرەپ ئاتقا مىندى. ساھىبجامال خۇددى قاتتىق زەربىگە بەرداشلىق بېرەلمەيۋاتقاندەك قەستەن دەلدەڭشىدى، چىرقىراپ يەرگە يېقىلدى.

ئات كىشنەپ ئۆز جايىدا ئايلاندى، ساۋۇتنىڭ چىرايى تاتىرىپ، كۆكۈرۈپ كەتكەندى. تېخىچە داڭ قېتىپ تۇرغان ئابدۇغۇپۇرنى كۆرۈپ ئېتىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ دېۋىتتى:

ــ بول، ئابدۇغۇپۇر، بول!

ئابدۇغۇپۇر بىر نەچچە ماڭدام ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقتى، قوللىرىنى كۆتەردىيۇ، ئارىسالدى بولۇپ توختىدى. قاچسام چوقۇم ئېتىۋېتىدۇ، قاچمىسام ئازاب تارتسامۇ، بېشىم ساق قېلىشى مۇمكىن دېگەن تەلەي سىناش خىيالى بىردىنلا ئۇنى چار يىلاندەك چىرمىۋالدى. گېلىغا يۆگىشىپ بوغدى، تىنىقى پەسلىدى، ئۇ ئېگىز بۇتتەك يەرگە چاپلاشقىنىچە مىدىر ــ سىدىر قىلالمىدى. چەكچەيگەن كۆزلىرىدە قورقۇنچ، ھەربىكەتسىزلىك قېتىپ قالدى، ئۇ ئاتقا ئېسىلمىدى. لېكىن ساۋۇت ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ كۆچەپ يۇقىرى تارتتى. ئەپسۇس، كېچىكىشكەن ئىدى. ئۇشتۇمتۇتلۇقتىن دەققە ئېسىنى يوقاتقان، گاڭگىراپ تاشتەك قېتىپ قالغان مەتتوختى بىلەن قادىر سارالڭ ھوشىغا كەلگەن ئىدى. ئالدى بىلەن مەتتوختىنىڭ تاپانچىسى ئېتىلدى. ساۋۇت ئاتنىڭ ساغرىسىغا مىڭ تەستە تارتىپ چىقتان

ئابدۇغۇپۇر ئوق يەپ دوملاپ چۇشتى، ساۋۇت ئات بېشىنى يانغا بۇراپلا، يۈگەننى قويۇۋەتتى. ئۆزى دۇمچىيىپ ئاتنىڭ يىپەكتەك يايلىغا يېپىشۋالدى، قادىرنىڭ ئوقى بوشقا كەتتى. ئات ساداقتىن چىققان ئوقتەك ئۇچتى، مەتتوختىنىڭ تاپانچىسى ئېتىلدى، يەنە ئېتىلدى، تەگمىدى.

— نېمىگە ھاڭۋاقسەن، ئات! — دەپ زەردە بىلەن توۋلىدى مەتتوختى قېشىدىكىلەرگە قاراپ.

قادىر سارائ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئېتىشقا باشلىدى، بەدىنى ئاپ-تومات بىلەن تەڭ تىترەيتتى، قارا چىرايى تېخىمۇ قارىداشقا باش-لىدى. شەپقەت ئاسمانغا، ئەركىن يەرگە قارىتىپ بىر پايدىن ئوق ئۇزدى، ئاندىن شەپقەت تىللاپ، تاپانچىسىنىڭ بىر يېرىنى ئوڭلا-ۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالدى، ئەركىن خوشياقمىغاندەك ئېتىز قىرلا-رىغا قارىتىپ يەنە ئىككى پاي ئاتتى. ئوقى تەگمىگەنسېرى قادىرنىڭ قاتتىللىق تەلۋىلىكى قوداڭشىدى، يۈرىكىدە ۋەھشى ئىشتىياق ياندى، سارائلىقى تۇتۇشقا باشلىدى، كۆزلىرى قانغا تولدى. ئاغزىدىن كۆپۈك ئاقتى، ئۇ ئالا-تاغىل ۋاراقىرىدى، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى، ئورنىدىن چاچراپ تۇردى، ئوقىنى مۆلدۈرىدەك ياغدۇرغىنىچە ئەسەبىي ھەرىكەتتە ئالغا يۈگۈردى. چېپىپ يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاتنى ئاخىرى ئوق موللاقلىتىۋەتتى. ساۋۇت ئاتنىڭ يېنىدىن ئۆمىلەپ قوپتى، يىلان باغرى شەكىلدە يۈگۈرۈپ قاچتى.

— ئەركىن قال، باشقىلار مەن بىلەن قوغلاڭلار! — دېدى مەت-توختى ئالغا تاشلىنىپ.

ساۋۇت بىر يېقىلىپ، بىر قوپۇپ قاچاتتى، سۈرئىتىنى تېز دېيىشكە بولمايتتى. بىرھازادا تىك يار بويىغا يېتىپ كەلدى، ئۇ چارچىغان

www.uyghurkitap.com

ئىدى. كۆكرىكى تۆمۈرچىنىڭ كۆرۈكىدەك بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسلەيتتى. ئۆپكىسى چىڭقىلىپ، بېشى زىڭىلدايتتى. بارلىق كۈچى بىلەن چىشىنى چىشلەپ چىدىدى، توساتتىن سۈنىڭ شارقىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ توختىدى، ھەركەتسىز، جىمجىت تۇرۇپ قالدى. سۇ تېز ئاققانلىقتىن ئايىغىدىكى تىك يار بىلىنەر بىلىنمەس تىترەپ تۇراتتى. يارنىڭ ئاستىدا قايناملار دولقۇننى دولقۇنغا سوقۇشتۇراتتى. لاي سۇ جىگەررەڭ كەھرىۋا مۇنچاقلىرىنى چاچراتاتتى، ئۇ بېشىنى كۆتۈردى، ئالدى تەرەپتە، يېقىنلا جايدىكى بوشلۇقتا قارا بۇلۇتلار يىرتىلغان قارا پەردە پارچىلىرىدەك ساڭگىلاپ قىمىرلايتتى. ئارقا تەرەپتىن ۋارقىراپ دەھشەت سېلىپ قوغلىغۇچىلارنىڭ ئاۋازى يېقىنلاپ كەلمەكتە، يىراقتىن كىشىلەرنىڭ قىيا-چىياسى ئاڭلاندى. ئۇجمە تۈۋىگە يىغىلغانلارنىڭ بىر قىسمى بۇ ياققا تاماشا كۆرگىلى چاپقان بولسا كېرەك. ئۇ، بىر نەچچە قەدەم ئالدىغا چاپىدى. باش ئۇستىدە ئوقلار ئەجەل ئاۋازىدا ۋىژىلدايتتى. ئايىغىدىكى قىيا تۈۋىدە كۆپۈك چاچرىتىپ لاي سۇ قاينىاپ ئاقاتتى. ئۇ ئارقىسىغا بۇرۇلدى، كۆزلىرىدە غەزەپ، ئېچىنىش، ھەسرەت ئۇچقۇنلىرى يالتىرىدى. كۆز ئالدىدا دەپسەندە بولۇپ قان-يىرىڭغا تولۇۋاتقان ئانا يەر، قىيسىق ئۆيلەر، ئەگرى-بۈگرى مەھەللىلەر، يامغۇرمۇ يۇيۇپ كېتەلمىگەن، چاڭ باسقان مسكىن دەرەخلەر تۇمانىنىڭ ئاقۇش رومىلىغا ئورۇنۇپ، ھازا تۇتۇۋاتقاندەك مۇڭغا پېتىپ، ئۆمچىيىپ تۇراتتى. كۆزىگە سىڭىپ قالغان شۇ كۆرۈنۈشكە قاراپ، ئۇ كۈتۈلمىگەندە "خەير-خوش!" دەپ توۋلىدى. قوغلىغۇچىلارنىڭ ۋارقىراشلىرى جاۋابەن ئەۋجىگە چىقتى. ساۋۇت كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى، ئادەم قورقۇدەك تېز ۋە شىددەتلىك بىر ھەركەتتە قىيادىن

ئۆزىنى تۆۋەنگە ئېتىۋەتتى. قول سوزسا يەتكۈدەك يېقىنلاپ كەلگەن مەتتوختى قىيا لېۋىدە ئۆزىنى ئاران توختىتىۋېلىپ، ئېگىشىپ پەسكە قارىدى. بەشى قېيىپ ئالاقزادە بولۇپ كەينىگە داجىدى، بىر ئازدىن كېيىن ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ، قادىر سارائ بىلەن بىللە پەستىكى چوڭقۇر قاينامنى قالايمىقان ئوقىتا تۇتتى. لېكىن تىك يارنىڭ ئاستىدىن ھېچقانداق باشقا شەپە كەلمىدى، پەقەت سۇ دەھشەتلىك گۈركىرەيتتى.

ئۇلار قايتىپ كەلگەندە، ئابدۇغۇپۇر ئاللىقاچان جان ئۈزگەن ئىدى، مەتتوختى ئۇنىڭ جەستىنى ئاغدۇرۇپ كۆرۈپ، ئەلەم بىلەن تەپتى:

— بۇ بى نەمىنىڭ جېنى ئاغزىدىكى گەپتىنمۇ تېز چىقىدىكەنيا...

ئاممىنىڭ قولىدىن پايدىلىنىپ چاندۇرماي ئۆلتۈرۈش مەخپىي پىلانى بەربات بولغان ئىدى. مەتتوختى ۋېلىسىپىتتە كەنتكە قايتىپ بېرىپ، شتابقا تېلېفون بېرىۋىدى، لى لۈەنشى يەرنى تېپىپ، ئوق تەككەن قاۋاندەك ھۆركىرىدى: "ئۆلۈكنى دەرەخكە ئېسىپ كۈرەش قىلىڭلار، بېنزىن چېچىپ كۆيدۈرۈڭلار!" دەپ بۇيرىدى.

بۇ مىللىي ئۆرپ-ئادەتكىمۇ، دىنىي قائىدە-يوسۇن، ئەمرى-مەرۇپلارغىمۇ خىلاپ تەلۈە بۇيرۇق ئىدى، بۇنداق ياۋۇزلۇقنى كۆپنى كۆرگەن بۇ خەلقنىڭ قەلبىمۇ ئاسانلىقچە كۆتۈرەلمەيتتى. لېكىن شۇنداقتىمۇ تەۋەككۈل قىلىنماقتا ئىدى. بۇ تەرەپلەردىكى پۇقرالارنىڭ ئەقلىگىمۇ سىغمايدىغان دەھشەتلىك پاجىئە ئەنە شۇنداق ئەۋجىگە چىقتى. قانغا سېزىك قادىر سارائ بىرنەچچە خەلق ئەسكىرىنى باشلاپ بېنزىن ئىزلەپ پاي-پېتەك بولدى. تاپالمای ئاخىرى ئىككى تۈك كىرسىن ئېلىپ كەلدى.

www.uyghurkitap.com

ئۇلار ئابدۇغۇپۇرنىڭ جەستىنى تاپنى سۆرىگەندەك سۆرەپ دەريا بويىغا ئېلىپ بېرىشتى. يالغۇز ئۇجمىنىڭ يوغان بىر شېخىغا سىمدىن سىرتماق ياساپ، تارتىپ پۇختىلقىنى سىناپ كۆرۈشتى. ئاندىن ئابدۇغۇپۇرنى بويىندىن شۇ سىمغا ئېسىشتى. ئېسىلغان مۇردىنىڭ ئەتراپىغا ئولۇشۇپ كۆرەش يېغىنى ئېچىشتى، تەربىيىلەنگەن ئاكا-تىپلار ئابدۇغۇپۇر بىلەن ساۋۇتنى ئۇلارنىڭ ئەكسىيەتچى دادىلىرى بىلەن بىللە قوشۇپ يەتمىش پۇشتىغىچە تىللاپ قاغاشتى. ھاۋادا ئېسىلىپ تۇرغان ئۆلۈكنى تۆكۈرۈشتى. بەزى تۆكۈرۈكلەر قايتىپ ئۆزلىرىنىڭ يۈزلىرىگە چۈشتى، يېغىن زادىلا قىزمىدى. دېھقانلارنىڭ كۆڭلىدە قورقۇنچ، ئېچىنىش، نارازىلىق ھەرىكەتلەنمەكتە، بارغانسېرى ئۇلغايماقتا ئىدى. ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئاغزى قېيشىپ، كۆزلىرى ئالايدى، گېپى گېلىغا تىقىلىپ قالغاندەك بولدى، ھايال ئۆتمەي كۆزلىرى پۇلتىيىپ چانىقىدىن چىقىشقا باشلىدى، ئۇزۇن بوينى ئادەم قورقۇدەك ئۇزۇراپ كەتتى، گەۋدىسىمۇ سوزۇلدى. يىراقتىن قارىغاندا ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئورۇق، ئېگىز گەۋدىسى ئاسمانغا ئېسىلغان ئۇزۇن سوئال بەلگىسىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇ ھاۋادا قاتقىپ گويا ئۆزىنى كۆرەش قىلىۋاتقانلاردىن، مالىمان زامانداشلىرىدىن، پۈتكۈل كىشىلىك دۇنياسى ۋە بىقارار تەقدىردىن قورقۇنچلۇق سوئال سورىماقتا ئىدى.

يېغىن قاملاشمىدى، سوۋۇپ كەتتى، ماتەم تۇسى قويۇقلىشىۋاتقاندەك بولدى، بۇنى بايقىغان مەتتوختى دەرھال بويرۇق چۈشۈردى. ئۇلار جەسەتنىڭ ئايىغى ئاستىغا ئوتۇنلارنى ئېگىز قىلىپ دۆۋىلەشتى. قادىر سارىڭ قولىغا يوغان چۆمۈچىنى ئالدى، ئېگىز كۆتۈرۈپ ئويناتتى، قاقاقلاپ كۈلدى، سارىڭلارچە ۋارقىرىدى. ئاندىن تۆكۈدىكى كىرسىنى جەسەتكە ۋە ئوتۇنىغا شالاپلىتىپ چاچتى. ئەمدى

ئابدۇغۇپۇرنىڭ چىرايى تونۇغۇسىز بولۇپ ئۆزگەردى. قانسىز يۈز-لىرى قارىيىپ، كىرسىندە تولىمۇ سەت مايلىشىپ كەتتى. پۈتۈن ئەزايى-بەدىنىدىن ئوتۇن دۆۋىسىگە كىرسىن تامچىلايتتى.

سەرەڭگىنى مەتتوختىنىڭ ئۆزى ياقتى. ئوتۇن دۆۋىسى لاپ قىلىپ يېنىش بىلەنلا، ئابدۇغۇپۇر ئوت ھالقىسى ئىچىدە قالدى. يالقۇنلار ئۇچقۇنلارنى چاچرىتىپ، ئۇزۇن قىپقىزىل تىللىرىنى ئاسمان-پەلەككە سوزدى. ئامما دەسلەپتە سېھرىلەنگەندەك، ۋەھىمە بىلەن داڭ قېتىپ قاراپ تۇرۇشتى، كېيىن بەرداشلىق بېرەلمىدى، پەريات چەكتى. بىر ئايال قۇلاق پەردىسىنى يىرتقۇدەك چىرقىرىۋەتتى. قېرىلار "توۋا!" دەپ ياقىلىرىنى چىشلەشتى. ئايالار، بالىلار زار قاقشاپ ھۆكۈرەپ يىغ-لاشقا باشلىدى، بىر-بىرىلىرىنى ئىتتىرىشىپ، ئۆيلىرىگە قاراپ قېچىشتى. مۇشۇ ئەتراپتىكى خەلقنىڭ تارىخىدا ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇ ئەڭ ياۋۇز، ئەڭ ۋەھشىي جازا كۆرۈنۈشى دېھقانلارنىڭ يۈرىكىنى پارە-پارە قىلىپ يىرتىپ تاشلىماقتا ئىدى. غۇلغۇلا، ۋاڭ-چۇڭ كۆچەيدى، ئادەملەر ئاكتىپلارنىڭ توسۇشلىرىغا، پوپوزا قىلىشلىرىغا، قوپال ئىتتىرىشلىرىگىمۇ قارىماي تارقىلىپ كېتىۋاتاتتى. ھاۋانى ئادەم گۆشىنىڭ كۆيگەن پۇرىقى — قاڭسىق بۇس قاپلىدى، پۈتۈن يېزا ۋەھىمىگە، ماتەمگە چۆمدى، كىشىلەر ئۆزلىرىنى قاتتىق خورلانغاندەك ھېس قىلىشتى.

شەپقەت بىلەن ئەركىنمۇ ساراسىمىلىكتىن، پاتىپاراقچىلىقتىن پايدىلىنىپ غىپىدە غايىب بولۇشۇۋىدى، مەتتوختى بايقاپ قېلىپ توختىتىۋالدى.

بۇ مۇدھىش كۈندىكى ئاخىرقى دەھشەتلىك مەنزىرە شەپقەتنىڭ ئېسىدە ئەبەدىي قالدى. ئابدۇغۇپۇرنىڭ ئۇچىسىدىكى كىيىم-كېچەكلەر

بىلەن سېپىلگەن كىرسىن كۆيۈپ تۈگىگەندىن كېيىن، گەۋدىسى ئىسلىشىپ، بىقسىپ يانماي تۇرۇۋالدى، ئاستىدىكى ئوتۇن دۆۋىسى ھەيۋەتلىك يالقۇنلاردا لاۋۇلداپ، چاراسلاپ كۆيەتتى. بىراق مۇر-دىدىن پۈرىلداپ ماي ئاقاتتى، ئۇنىڭغا يەنە كىرسىن چېچىشتى. ئوت چەمبىرىكى ئۇنى قايتىدىن يۇتتى. ئەمدى مۇرىدىنلىك پەيلىرى قىسقە-راپ، گەۋدە تارتىشىپ قورۇلۇشقا، تۆگۈلۈشكە باشلىدى. بىراق ئادەمنىڭ تۆلۈگىنى بۇنداق ئېسىپ كۆيدۈرۈش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى، كىرسىن چېچىشنى بىرنەچچە قېتىم تەكرارلاشقا توغرا كەلدى. ئابدۇغوپۇرنىڭ باش-كۆزى تونۇردا ئۆكلەنگەن ئورۇق قوينىڭ كاللىسىغا ئوخشاپ قالدى، يۈزى قازاندەك قارىيىپ كەتتى، قورۇم باسقان، ھىڭگايغان چىشلىرى بىر تەرەپكە قىيشىيىپ، ساڭگىلاپ چىققان تىلنى مەھكەم چىشلەپ تۇراتتى. ئابدۇغوپۇر گۈرۈلدەپ يېنۇاتقان يالقۇنلار تەپتىدە ھەر تەرەپكە ئايلىناتتى، پىرقىرايتتى، تەۋرەيتتى، سىلكىنەتتى. شۇ تۇرقىدا گويا تۆت تەرەپكە كۆزلىرىنى قىسىپ قاراپ، ئۇزۇن تىلنى چىقىرىپ چىشلەپ، نېمىگىدۇر پۇشايمان يەۋاتقاندەك، "خەپ!" دەۋاتقاندەك، دۇنيانى سۆزسىز مەسخىرە قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

شەپەتلىك بىر كۆزى قان، بىر كۆزى ياش ئىدى، مەڭزىنى كۆيدۈرۈپ سىرغۇاتقان قان-ياشلار يەرگە تامچىلاپ، پوپاك توپا ئۈستىدە چېچىلغان مارجانلاردەك دومىلايتتى، يۈرەك تومۇرلىرى چاراسلاپ ئۇزۇلۇۋاتقاندەك ئىدى. كۆز ئالدىدىكى قىيامەت ئوتتۇرا ئەسىرلىك بېرىم ياۋايى يىللىرىدا ئەمەس، بەلكى 20-ئەسىرلىك ئاخىرلىرىدا بولۇۋاتاتتى. ئىپتىدائى جەمئىيەتتىكى ھايۋانى ياۋايى-لىقتا ئەمەس، بەلكى ئاتوم ۋە ئېلېكترون دەۋرىدە، نۇر ۋە ئۇچۇر

دەۋرىدە بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ بۇلارغا ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. بىراق ئىشەنمىگەنلىكىگە پاكىت يوقلىپ كەتمەيدۇ- دە! شۇ بىر كۈن بىر يىلدەك ئۇزۇن بىلىندى. كۆزلىرى تورلاشتىمۇ- قانداق، تۇيۇقسىز ئۇنىڭغا ئاسمان گۈمبىزى تۆۋەنلەپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۆزىگە مۇزارتنىڭ ھەيكىلى كۆرۈنۈپ، بارا- بارا ئېگىزلەشكە، يوغۇ- ناشقا باشلىدى. ھەيكەل يېنىدا ساۋۇتنىڭ كىلىشكەن نۇرانە چىرايى، لوپ- لوپراق گەۋدىسى پەيدا بولدى. ئۇلار چاپقالدى، بۇ نېمە بولغىنى؟ ئەمدى شەپقەتكە مۇزارتنىڭ ھەيكىلىنىڭ بوينىغا ساۋۇت ئېسىپ قويۇلغان ھېلىقى چۈشىدىكى مەنزىرە كۆرۈنگەندەك بولدى. بۇ مەنزىرە ئابدۇغوپۇرنىڭ پۈلاكلاۋاتقان جەستىنىڭ ئارقىسىدا، ئاسمانغا ئېسىلغان ھەيۋەتلىك سۈرەتتەك نامايان بولدى. ئاستا- ئاستا بۇ ئۇچ گەۋدە بىر- بىرىگە يېقىنلاشتى، ئۇجمە قېشىغا جەم بولغان شۇ ھالەتلىرىدە ئۇچ ھەيكەلگە ئايلاندى. ھەيكەللەرمۇ، ئۇجمەمۇ كۆككە بوي تارتتى، ئاندىن ھەممىسى بىرلىيانتتىن قۇيۇلغاندەك قېتىپلا قالدى. لېكىن ئۇلارنى پۈرقىراۋاتقان ئىس- تۈتەك قاپلاپ پىرقىرايتتى، بۇ ئىس- تۈتەك يۇلتۇزسىز كېچە رەڭگىدە ئىدى. لاۋۇلدىغان ئوت ھەيكەللەرنىڭ ئاستىدىن ئۆرلىسە، بۇلۇتلۇق ئاسمان ئۇستىدىن سۈر بىلەن باساتتى، بۇلۇتمۇ، ئىسمۇ، ئوتمۇ تەۋرەنەتتى، ھەيكەللەر تەۋرىمەيتتى. ئاستا- ئاستا ئاسمانمۇ، زېمىنمۇ تەۋرىگەندەك بولدى، شەپقەتنىڭ گەۋدىسىمۇ تەۋرەندى بولغاي، ھەممە نەرسە تەۋرىدى. ئۇ كۆزىنى چىمچىقلاتتى، ھەيكەللەر يەنىلا تەۋرەنمەيتتى. بىردىنلا چاقماق چاقىقاندەك تۇيغۇ پەيدا بولدى، شەپقەت ئۆزىدە ئاشۇ تەۋرەنمەس ھەيكەللەر جەملىنىشىنى ياساپ چىقىش ئىستىكىنىڭ تۈغۈلۇپ، كۆڭلىنى يورۇتۇپ ئۆتكەنلىكىنى

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

بىلدى. بۇ — ۋىجدان بۇرچى، بۇ — يېڭى ئىرادە ئىدى. ئۆلمىسلا ئورۇنلاشقا تېگىشلىك بۇرچ، ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تېگىشلىك ئىرادە ئىدى. ھەممە نەرسە تەۋرەنسىمۇ ئەمدى ئۇنىڭ بۇ ئىرادىسى تەۋرەنمەيتتى، بەلكى ئالماستەك سۇزۇكلىشىپ، چىڭىپ ۋە ئۆتكۈرلىشىپ باراتتى.

1986 - يىل ئۆكتەبردە ئۇرۇمچىدە يېزىلدى.
1987 - يىل فېۋرالدا ئۇرۇمچىدە تۈزىتىلدى.

كېسىك كالا

دۇنيادا ئادەمدەك خىلمۇ، سىرىمۇ تولا نەرسە يوق. ئادەمنىڭ پاكىرىمۇ، ئېگىزىمۇ، ئېقىمۇ، قارىسىمۇ، سېرىقىمۇ بار. ھەربىر ئادەمنىڭ ئىككىدىن دۇنياسى بولىدۇ. سىرتى بىر دۇنيا، ئىچى بىر دۇنيا. ئومۇمەن ئېيتقاندا ئىچى، سىرتى ئوخشاشمايدۇ. لېكىن شۇنداق ھاللارمۇ بارکى، بەزىلەرنىڭ ئىچى ـ تېشى ئوخشاشلا سۈپسۈزۈك يارالغان. بىر قاراشتىلا ئۇلارنىڭ ئىچىنى ششىنىڭ ئىچىنى كۆرگەندەك ئېنىق كۆرگىلى بولىدۇ. مەڭزىلىرىدە قانلىرى بار، ئۇياتنى بىلىشىدۇ. تېشى قارا، ئىچى ئاقلارنىڭمۇ تېشىدىن سۇس شولا چىلۋىلىنىدۇ. ئەمما ئىچمۇ، تېشىمۇ قارا يارىتىلغانلارغا ھەرقانچە قارىساڭمۇ، چالا مايلانغان قوتاز خۇرۇمدەك بېزىرەپ، خۇنۇك قارىداپ تۇرىۋېرىدۇ. ھەتتا كېچىدىكى چىل بۆرە ئۇۋۇا قىلغان سۇرلۇك ئۆڭكۈردەك سىرلىق كۆرۈنىدۇ. تۈن قاراڭغۇلۇقىدىكى ئاچ بۆرىنىڭ چېكىتتەك چاقنىغان كۆزلىرىنى كۆرگەن تەجرىبىسىز يولۇچىلار چىراغ كۆرۈندى، ئادەمزات يولۇقتى، دەپ خۇرسەن بولۇپ ئۆڭكۈرگە يېقىنلىشىدۇ ـ دە، بالايى ـ قازاغا ئۇچرايدۇ.

ھېلىم خىرخىر بۇگۈن كېچىمۇ ھارغىنلىقتىن جۇلۇقى چىقىپ قايتتى. ئۇزۇن ـ قىسقا، ئىنچىكە ـ تۇم بەللەرنى ئۇۋۇلاۋەرگەنلىكتىن، قول بېغىشلىرى قاقشاپ ئاغرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇۋۇلاپ داۋالاشنى كەسىپ قىلىۋالغانلىقىغا خېلى يىللار بولۇپ قالدى. بۇ جەريانداا

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

كىچىكرەك مەنسەپدار، چوڭراق سودىگەرلەرنىڭ بەللىرىنى تۇتتى. كېيىنرەك بەزىدە ئابرويلۇقلارنىڭ، داڭلىقراق ئەربابلارنىڭ بەللىرىنى ئۇۋۇلاش، پۇتلىرىنى سىقىملاش، تىرناقلىرىنى ئېلىپ قويۇش شەرىپىگىمۇ نائىل بولدى. بۇلار ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسىنى يورۇتۇپ تۇرغان ئۇنتۇلماس ئالتۇن دەقىقىلەر. ئاددىي پۇقرالارنىڭ، ھەتتا لۇكچەك، ئوغرى، قىمارۋازلارنىڭكىنى تۇتۇشقا توغرا كەلگەن چاغلارمۇ ئاز ئەمەس. دەسلەپكى چاغلاردا بىر قېتىم چالا مەست بىرى "ئالقانلىرىڭ خوتۇنۇڭنىڭ كۆكسىدىنمۇ يۇمشاق ئىكەن، ئەزبىرايى" دېگەندە، ھېلىم تىترىكىنى ئاران بېسىۋالغاندى. خەقنە ھاجىتى چۈشمىدىغان ئۇرسا، نېمە ئامال؟ بارا-بارا ئاھانەتكىمۇ كۆنۈكتى. جاندىن ئۆتكۈدەك خورلاشلارغىمۇ چىشىنى چىشلەپ چىدىدى. بەل ئۇۋۇلاش، پۇت سلاشقا مىڭبىر تويغان، ئەمگەن سۈتى بۇرنىدىن كۈرمىڭ بۇلاق بولغان چاغلارنىغۇ يادىغا ئېلىشتىنمۇ قورقىدۇ. ھازىرقى غۇرۇرغۇن مىجەزىنى ئاشۇنداق زەردە گۆشتلىكلەر ئاپىرىدە قىلغاندۇ، بەلكىم. بۇنداق تەرەپلەرنى ياخشىسى ئىنسان بالىسىغا تىنىماسلىق كېرەك. يازغۇچى دېگەن نەرسىلەر بۇنىڭ ئىس-ھىدىنى ئېلىپ قالسىغۇ يېزىپ شەرمەندىلىككە تىقىدۇ. مۇھەممى سۇلايمان قالپىقىنى ۋارتىلدە-تىپ يىرتىۋېتىشلىرىدىن قورقىدۇ. ھېلىم چىدىغۇسىز خورلۇقتا قالغاندا، ئاتا كەسىپ ئەمەسمۇ، نېمە ئامال، دەپ ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى ئاۋۇتۇدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىش ئۇنداقمۇ ئەمەس. ئاتىسى ھۇنەرنى ئىشىك يوچۇقىدىن كۆرۈپ ئۆگىنىۋالغان چالا ئەمچى ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇۋۇلاش، سلاشنى تەبابەتچىلىك ئېھتىياجى ئۈچۈنلا ئىشلەتكەن. ئۇنىڭ ئۇۋۇلاپ داۋالىشىغا كۆز قىرىنى سېلىپ يۈرگەن ھېلىم، چوڭ بولغاندىن كېيىن بۇ ھۇنەرنى ئىجادىي راۋاجلاندۇرۇپ، سىياسىي

ئېھتىياج ئۇچۇنمۇ ئىشلەتتى. قولىنى كۇنجۇت مېيىدا مايلىۋېلىپ، شۇنداق سىلىق سىلاپ ئۇۋۇلاشقا كىرىشتىكى، ئىشلىرىمۇ مايلىغان چاقتەك ئىلگىرىلىدى. ئەلۋەتتە مۇدۇرۇپ تاشقا ئۇسكەن، تېيىلىپ قوزۇقتا ئولتۇرۇپ سالغان چاغلىرىمۇ بولدى. ئىچ-ئىچىگە خۇن ئور-ناپ كەتسىمۇ چىدىمايى نېمە ئامال؟ ئاغرىقتا چىدىمىسا، قىزمۇ ئانىغا ئۆزگىرەلمەيدىغۇ. مانا بۇگۇن بىر سوت ئەمەلدارىنىڭ بېلىنى ئۇۋۇ-لىدى. ئۇ گېپى يوغان، بېلى ئىسكەلىتنىڭكىدەكلا داق ئۇستىخان بىر نېمە ئىكەن. شۇ ئەرۋاھ سۆڭەكلەر ئۇنىڭ ئالقان تېرىلىرىنمۇ تېشىل-گۈدەك نېپىزلىتىۋەتتى بولغاي. "قولىڭىزنى قايىماقتا مايلىغانمۇ؟ ئەجەب سىلىق ئىكەن، يوتامنىمۇ بىر دەم-يېرىم دەم سىلاپ قويۇڭ" دېيىشلىرىچۇ تېخى هالىغا باقماي. ئورۇق كالىنىڭ مۇڭگۈزى يوغان دېگىنى شۇ-دە.

هېلىم خىر خىر ئۆتكەن ئىشلارنىڭ كونا چۈشلىرى قاينىمىدا پىرقىراپ، ئۆزىنىڭ قانچىلىك يول ماڭغانلىقىنمۇ، ئاخىرقى كوچا دوق-مۇشىدىن ئايلىنىپ ئۆتكەنلىكىنمۇ بىلمىدى. نىشانىنى ئەقلى ئەمەس، جىسمى تەبئىي تۈيغۇغا تاينىپ تېپىپ كېلىۋاتاتتى. تۆگە تاپانلىق كالتە پۇتلىرى بۇ يوللارغا كۆنۈك ئىدى. پايپاسلاشقىلا يارالغان بۇ بەختسىز ئاياقلار تەكلە قورساق، تەتۇر ئۇستىخان، كېلەكسىز گەۋ-دىنى زورۇقۇپ كۆتۈرۈپ، قىزغۇچ چىراغلار يورۇتقان ئاسفالىت كوچىنى كېسىپ ئۆتتى-دە، رىشاتكىلىق تۆمۈر دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ توختىدى، يان ئىشكىمۇ ئېتىك تۇراتتى. هېلىم بىردىنلا ئېسىگە كەلدى، ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك بولدى. ئىتتىرىپ بېقىۋىدى، يان ئىشىك يېپىقلىق ئىكەن، ئېچىلىپ كەتتى. قورۇ ئىچى تىمتاس ئىدى، ئۇ يەنە چۈشىدىكىدەك مېڭىپ ئۆز بىناسىنى تاپتى. تىلى ساڭگىلە-

www.uyghurkitap.com

غۇدەك ھاسراپ يەتتىنچى قەۋەتكە چىقتى، ئۆتۈش يولى قاراڭغۇ ئىدى، سىيپىلاشتۇرۇپ قۇلۇپنىڭ ئورنىنى تاپتى. بىر توپ ئاچقۇچ ئىچىدىن كېرەكلىكىنى مىڭ مۇشكۈلدە ئىلغاپ ئىشكىنى ئاچتى. ئىيىق-تەك تىۋىشسىز شىپىرلاپ مېڭىپ ئۇدۇلدىكى ئۇخلاش ئۆيىگە كىردى، يان ئۆيدىكى قىزنىڭ ئۇيقۇسىنى بۇزۇپ قويۇشتىن قورقاتتى. شىرە يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇھ تارتتى. قوش كىشىلىك كارىۋات بوش ئىدى، ئايالى كىچىك قىزىنى ئىلىپ ئانىسىنىڭكىگە كەتكەنىدى. ھېلىمىنىڭ كۆڭلىگە ئەنسىزلىك كىرگەندەك بولدى، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۇ يالغۇز يېتىشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالغانىدى. نېرۋىلىرى ئاجىزلىغانلىقتىنمۇ، ئەيتاۋۇر، يالغۇز قالسىلا كۆندۈزلىرى كۆڭلىنى قورقۇنچ مۇجۇيىتتى، كېچىلىرى چۈشىدە قارا باساتتى، كۆزلىرىگە كېسىلگەن كاللا كۆرۈنەتتى. خادىغا سانجىلغان كېسىك كاللا، سىمغا چېچىدىن باغلاپ مۇئەللەقتە پۇلاڭلىتىپ قويۇلغان كېسىك كاللا، بۇركۇت قاماللىۋالغان كېسىك كاللا، ئىت چىشلەپ تۇرغان كېسىك كاللا، قۇزغۇن كۆزىنى چوقۇلاپ تۇرغان كېسىك كاللا...ئۇنىڭغا ھەتتا ئېتىزلاردىكى قوغۇن-تاۋۇزلارمۇ، سايلاردىكى يوغان تاشلارمۇ كېسىك كاللا بولۇپ كۆرۈنگەن چاغلار بولدى. يالغۇز ئۇخلىسىلا چۈشىگە كېسىك كاللا كىرەتتى. ئوخشاش كۆرۈنۈشلەر قايتا-قايتا قويۇلۇۋاتقان كىنوەك تەكرارلىناتتى. سۇلايمان قالپىقىنى يوقىتىپ قويىدىغان قورقۇنچلۇق چۈشلەرنىڭمۇ مەزمۇنىدىن كۆرۈنۈشلىرىنچە ئاساسەن پەرقسىز بولۇپ، ئۇلاردىمۇ كېسىك كاللىلارنىڭ كۆلەڭگىسى تەۋرىنەتتى. ھېلىمنىڭ خوتۇنىغا ئاچچىقى كەلدى، ئانىسى بىلەن تەڭ دېمەتلىكتەك قېرى چىراي تۇرغىنىغا قاردىمايلا، تېخىچە ئانىسىغا موزايدەك يۈگرىشىنى قاراڭ بۇ شەقىقىنىڭ،

دەپ ئىچىدە تىللىدى. دەرۋەقە، بۇ خوتۇن ئۇنىڭدىن خېلى چوڭ ئىدى. ھەممىسى پۇلنىڭ جىنايىتى بولمامدۇ، ئۇنى ئالغاندا ھېلىم خىر خىر بەكمۇ نامرات ئىدى. بولمىسا ئۆگەي دادىسى بىلەن ئىچ پەش تارتىشىپ، ھارامدىن بالا تۇغقانلىقتىن ئولتۇرۇپ قالغان دەپ داڭقى چىققان بۇنداق بىر قېرى قىزنى ئالارمىدى. يالغان گەپ تارالمايدۇ دېيىشىدۇ، كىم بىلىدۇ، بەلكى ئۇ راستىنلا ئۆز بالىسىنى ئۆز قولىدا بوغۇپ ئۆلتۈرگەن قاتىل ئانىدۇ. ئامال قانچە، ئۆز گۇناھى ئۆزىگە بولسۇن جۇۋاينىمەكنىڭ. بىر خوتۇننىڭ ھىيلىسى قىرىق ئەرنىڭ ھىيلىسىدىن يامانمىش. ھېلىم ئۆزىنى ئازراق ئوڭشىغۇچە ئۇ نەچچىنى تۇغۇۋەتتى. مانا ئەمدى ئۆزىنى قەدىر ئەھۋال ئۇڭشىغاندا بولسا ھېلىم قېرىپ قالدى، يىلىكى قۇرۇۋاتىدۇ. بىرەر تال قارا چېچىمۇ قالمىغان بېشى كۆمۈرلىكتىكى ئېرىمەي قالغان بىر پارچە قاردەك خۇنۇك پارقىرايدۇ. جىسمىدا ئايال خەققە نەزەر تاشلىغۇدەك ماجالمۇ يوق، ئۇ ئەمدى ھالسىرىدى. ئەپسۇسكى غاجاشنى، تاتىلاشنى توختىتىشقا خۇيى قويمايدۇ. بولمىسىچۇ؟ باشقىلار نېمىشقا ئۇنىڭدىن ياخشىراق كۈن كۆرىدىكەن؟ نېمىشقا بەزىلەر ئەقىللىق بولىدىكەنۇ، ئۇنىڭغا ئاران قاپاقباشلىق بەخشەندە بولۇپ قالىدىكەن؟ نېمىشقا شۆھرەتمۇ، مەنسەپمۇ بەزىلەرنى قوغلاپلا يۈرىدىكەنۇ، ھېلىمگە ئارقىسىنى قىلىۋالىدىكەن؟ ھېلىم "كەمتەرلىك قىلىپ" ئۇلارنى ئارقىسىدىن قوغلىسىمۇ تۇتۇق بەرمەيدىكەن؟ نېمىشقا بەزىلەر ياش، چىرايلىق، قامەتلىك، ئامەتلىك - يۇ، ئۇ قېرى چىراي، كۆرۈمسىز، سېمىز بولۇپ قالىدىكەن؟ ئۇنىڭ ئىشلىرىنىلا پالاكەت باسامدىكەن؟ نېمىشقا باشقىلار ئۇنىڭدىن پاتراق قېرىمايدىكەن؟ ھېچ بولمىسا بىر - ئىككى يىل، بىر - ئىككى كۈن، ھەتتا بىر - ئىككى سائەت بولسىمۇ

بۇرۇنراق كاردىن چىقىشسا بولمامدۇ؟ ئومۇمەن ھېچكىمگە يول قويماسلىق كېرەك. خەتىنىڭ ئۇلىنى كولاپ تۇرۇش ئەڭ چوڭ ھۇنەر. ئىشقىلىپ ئۇنىڭغا ئۆز قولىدىن ئۆمۈرۋايەت چوڭراق ئىش كەلمەيدىغانلىقى ئايان بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئۆز ئۆمرىنىڭ بۇنداق پاجىئەلىك ئاخىرلىشىشىنى ئويلىمىغانىدى. كىچىكلىكىدە ئارزۇ-ھەۋەسلىرى چۈشكە ئوخشاش كۆپ بولغان. غەلىتىرەكى جاللات بولۇش ئارزۇسىمۇ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ باققانىدى. ھەمىشە ئۆزىنىڭ ئۇزۇن ساپلىق ئايپالتا تۇتۇپ، باشقىلارنىڭ كۆتەك ئۈستىگە قويۇلغان بېشىنى چېپىۋاتقانلىقى كۆزىگە كۆرۈنەتتى، پۈتۈن ۋۇجۇدى يايراپ كېتەتتى. ھازىرقى چاغلاردىمۇ تۇرۇپلا شۇ ئارزۇسى يادىغا كېلىپ قالىدۇ. قەدىناس ئاغىنىلىرى ئىچىدىن زاكىر ئۆسەكچى كېسىم قىلسا، جاكىر خورەكچى كىشىلەرنى تۇتۇپ بەرسە، ئۆزى گال پىچاق بىلەن غىرداپ سويسا، نەقەدەر ھۇزۇرلۇق بولار ئىدى-ھە! ئۆسمۈرلۈكدە ئۇ سۈلايمان قالپاق توغرىسىدىكى رىۋايەتنى ئاڭلاپ مەستانە بولۇپ قالغان، شۇ قالپاق كېچە-كۈندۈز كۆز ئالدىدىن كەتمىدى، شۇ قالپاقنى تاپمەن دەپ ئۇ نەچچە قېتىم ئۆيدىن قېچىپ چىقىپ، تاغدىكى قورقۇنچلۇق غارغا باردى. قارائخۇ كېچىلەردىمۇ شۇ يەردە تەمتىرەپ يۈردى، ھاڭغا چۈشۈپ ئۆلۈپ قالغىلى تاس-تامامۇ قالدى. قىيادىن دومىلاپ كەتكەندە رىسقى تۈگىمىگەنىكەن، بىر بەلدە توختاپ ئېسىلىپ قېلىپ ھايات قالغان. بۇ يەردىن ئۇنى بىر چوپان قۇتۇلدۇرۇۋالدى. ھېلىم ئۇنىڭ سۈلايمان قالپاقنىڭ سىرىغا ياكى تېپىۋالسا ئۆزىگە شېرىك بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ھاڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا مۇرىسى بىلەن بىرلا ئىتتىرىپ پەسكە چۈشۈرۈۋەتكەنىدى. شۇ چاغدا ئۇ جۇغى كىچىك بولسىمۇ، ئۆزىدىكى ھەسەت كۈچە-

نىڭ ئاجايىپ چوڭلۇقىغا تەنتەنە قىلغان. بىراق ئەزرائىلنىڭ چوپانغا ئىچى ئاغرىدىمۇ قانداق، رەھىمسىزلىك قىلغىلى ئۇنىماپتۇ. چوپان كىيىۋالغان ئۇزۇن تون ھاۋاغا توشۇپ پاراشوتتەك كېرىلىپ، ئۇنى ھاڭ تۆۋىگە قانات كەرىگەن قۇشتەك يېنىك قوندۇرۇپتۇ. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن چوپان ھېلىمنى ئىزدەپ ئۆيىگە كەلدى. بىراق تىللىمىدى، ئۇرمىدى، پەقەت نەسىھەت قىلدى. نادانلىق ۋە ئىچى قارىلىقتىن ئاڭلىق قۇتۇلۇشقا ئۇندىدى. ئەلۋەتتە بۇنداق نەسىھەتلەر ھېلىمنىڭ سالپاڭ قۇلىقىنىڭ بىرىدىن كىرىپ يەنە بىرىدىن چىقىپ كەتتى. كېيىنمۇ ئۆزى ناچار ئەھۋالدا قالسا، ئىشنى ئوڭشاش ئۈچۈن ئادەم ئۆلتۈرىۋېتىپ، كۆزىنى چىمىلدىتىپمۇ قويمايدىغان تەلۋە خىسلەت يېتىلدۈردى. مانا يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بۇ شەھەردە ئۇ ئەزىمەت دېگەن كېلىشكەن بىر يىگىتكە ئۆچ بولۇپ قالدى. بۇ يىگىت تولىمۇ ئۆتكۈر ئىدى. ئۇزۇنغا بارمايلا ھېلىم ئۇنىڭ ھېلىقى چوپانىنىڭ يالغۇز ئوغلى ئىكەنلىكىنى بىلدى، بىراق باغرى ئازراقمۇ يۇمشىمىدى. ئۇنىڭ ئاجايىپ ئەقىللىق ئىكەنلىكىدەك گۈناھىنى كەچۈرىۋېتىشكە كۆڭلى ئۇنىمىدى. ئۇ ئۆمرىدە بىرمۇ ئىقتىدارلىق كىشىنى بوش قويۇۋېتىشنى خالىمايتتى. شۇلارنى ئۇيۇقتۇرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ ئون يىللاپ تىرىشىپ بوزەكلەش، ئىككى يۈزلىمىلىك، ئالداش، ئۆكتەمىلىكتەك ھەر خىل ۋاستىلارنى ئۆگەنگەن. چوڭ بولغاندا ئۇ سۇلايمان قالپاقتەك تەييار ھېكمەتنى تاپماقنىڭ مۇشكۈللۈكىنى چۈشىنىپ، ئۇنىڭ شەكلى ئۆزگەرگەنرەكنى تاپتى. ئۇ بولسىمۇ خۇشامەت قىلىش ۋە چىشلەپ تارتىش تەدبىرى ئىدى. چىشلەپ تارتىش ۋە ئورا كولاشتا بولسىمۇ داڭقى چىقىۋىدە! مانا ھازىر بەل سىلاپ، ئىغۋا توقۇپ، ئادەم چېقىشتا بۇ شەھەردە ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغىنى

www.uyghurkitap.com

يوق. بىرنەچچە يېقىن دەرداشلىرىمغۇ بار، ئۆسەكچى لەقەملىك دوستى زاكىر ئۆسەك تارقىتىشقا ھەقىقەتەن ئۇستا. خورەكچى دوستى جاكىر كەۋسەرنى شەيتانغا، زەھەرنى ئىنسانغا چاندۇرمای ئىچۈرىۋېتەلەيدۇ. شۇنداقتىمۇ ئەرزنامە، توغرىراقى تۆھمەتنامە يېزىشتا ھېلىم ھازىرغىچە ھېچكىمنى ئالدىغا ئۆتكۈزگىنى يوق. باشقىلارغا ئورا قېزىپ داڭ چىقارغان ئۆرەكچى لەقەملىك يەنە بىر ئاغىنىسى باكىرغۇ ئۆزىدىن ھېچقانچە قېلىشمايدۇ. ئۇ "داڭقىڭ چىقمىسا يايلاقتا ئوت قويۇۋەت" دېگەن ماقالنى ئۆزىگە دەستۇر قىلغان. كوچىدا چىراغ كۆرسىلا تاش ئېتىپ چاقىدۇ، خادا كۆرسىلا مۇش ئېتىپ باقىدۇ، ئادەم كۆرسىلا ئورا قېزىپ باقىدۇ. لېكىن ۋاستىسىنىڭ كۆپلۈكىدە، بولۇپمۇ بەل تۇتۇش، پاتاڭ ئۇۋۇلاشلارنى ماسلاشتۇرۇشتا يەنىلا ھېلىمدىن تۆۋەن تۇرىدۇ. ئويناش قىز ئەپكىرىپ بېرىپ، باشلىقلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشتا دۇنيادا ئۆزىنى بىر چاغلايدىغان جاكىر خورەكچىلا ئۇنىڭ بىلەن تەڭلىشەلىسە كېرەك. زاكىر ئۆسەكچى، باكىر ئۆرەكچى، مەنسەپدارلارنىڭ چاپىنىنى كۆتۈرۈشتە خېلى دېتى بار، شاپتۇل چېچەك يۈز ناكىر ئېتەكچى ۋە كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋېلىپلا ئۇنىڭغا ئوت قويىدىغان خاكىر تېزەكچىلەرنىڭمۇ ئەپكىلىدىغانلىرى ساپلا سۆلى قالمىغان قېرى ناياقلار. ئەقلى دۇمبىسىگە چىقىپ قالغان بۇ بىر نېمىلەرنىڭ! مانا نېمىلا بولمىسۇن، ھېلىم شۇنداق بىر سۆيقەستلىك، ھەسەتخورلۇق غۇجمەكىنىڭ غولى بولالىدى. ئوڭايمۇ؟ ھېلىم خىر خىر مەغرۇرانە قىياپەتكە كىرمەك بولۇپ پوكۇننى كۆتۈرۈپ قويدى، تازا ئەپلەشمىدى، ياراشمىدى. شۇ چاغدا بۇگۈنلۈك ئەرز نامىنىڭ تېخى يېزىلمىغانلىقى ئېسىگە چۈشتى. تۇنۇگۈنغۇ قوشنا ئىدارىدا ئىشلەيدىغان ھېلىقى ئەزىمەت دېگەن يىگىتنىڭ ئۇستىدىن تۆھمەتنامە يېزىپ، ساختا ئىمزا

قويغاندى. خۇدانىڭ كۇنى ئەرز يازمىسا ئۇنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيتتى، بۇمۇ كۆنۈك خۇيدۇ بەلكى. ئۇ كۈندىكىدەك ئالدىرىماي قەدەم بېسىپ، قارا ماتېرىيال ۋە ئەرز نۇسخىلىرى ساقلىنىدىغان چوڭ ساندۇقنىڭ يېنىغا كەلدى. چاشقان تىتۈپتىش ياكى باشقا بىرەر تاسادىپىيلىكنىڭ يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، ئۇ ساندۇقنىڭ ھەممىلا يېرىگە تۇنىكە قاققۇزۇۋەتكەنىدى. ئۆپچۆرىسىگە خۇدۇكسىنىپ قارىۋەتكەندىن كېيىن، يېنىدىن ئاچقۇچ چىقىرىپ قۇلۇپنى تەستە ئاچتى. قولىنى سېلىپلا تەۋەككۈلىسىگە بىر ماتېرىيال ئېلىۋىدى، خوتۇنىنىڭ مىراس دەۋاسىغا ئائىت ماتېرىيال بولۇپ چىقتى.

خوتۇنىنىڭ بىر ئاكا، بىرسىگىلىسى ۋە ياشىنىپ قالغان ئانىسى بار ئىدى. ئۇلارنى قىرىق پىچاق قىلىۋاتقىنى تاغلىق كەنتتىكى ئۇچ ئېغىزلىق ئەسكى تاملىق، ئىككى فۇڭلۇق جىگدىلىك، يېرىم مو قالدۇرۇق يەردىن چىقىدىغان پۇرچاق مەھسۇلاتى ئىدى. ئۇلارنىڭ ئانىسى قايتا ياتلىق بولغۇچە مىراس ماجىراسى بولمىدى. ئانىسى ياتلىق بولغاندىن باشلاپ ھازىرغىچە بۇ مىراسنى ئولار 71 قېتىم بۆلۈشۈپ، 71 قېتىم يېنىۋېلىشتى، بىر-بىرىنىڭ گالىلىرىنى بوغۇشتى. ئۇلارنى بوش قويۇۋېتىشكە بولمايدۇ، دەرەخ تىنجىمسۇن دېسەڭ شامالنى توختاتما. ھەر يىلى جودا تېرىماي، ئەرزنامە يازماي بولمايدۇ. جامائەتچىلىك ئۇنى ھېلىم جودا دېسىمۇ، ھېلىم خىرخىر دېسىمۇ ھېچنېمىسى خوراپ قالمىدىغۇ. دۇشمەنگە خىرىلداپ ئېتىلماي بولاتتىمۇ، ھۇ گالۋاڭلار! خىرىلداش جەڭگىۋارلىق. ئۆي ۋە جىگدىلىكتىكى بىر قىزلىق ئۇلۇش ئۇچۇنغۇ خوتۇنى تۇغقانلىرىنى قاڭغىرقاقشىتىپ، بىر يېرىم مىڭ سوم پۇل يۇلۇۋالغان. جىگدىلىكنى بولسا خوتۇنى قىيمىغاندەك، نېمىگىدۇر تارتىشقاندەك قىلىۋىدى، ھېلىم كەس-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كتابلىرىڭ ئىنكى تورىسى
www.uyghurkitap.com

كىن تەدبىر قوللىنىپ زورلاپ ساتقۇزىۋەتتى. چۈنكى خوتۇنىنى قىز ۋاقتىدا ئۆگەي ئاتىسى ئاشۇ جىگدىلىككە ئاپىرىپ ئالداپ ئاياغ ئاستى قىلغان دېگەن ئۆسەك تولىمۇ كەڭ تارقىلىپ كەتكەنىدى.

ئەسلىمىلەر ئېزىتقۇ تۇماندەك لەيلەپ كاللىسىنى ۋاڭشىتىۋەتتى. قەلەمنى قولىغا ئالغاندا سۆز ئورنىغا تاتلىق ئۈگدەك كەلدى، ھارغىنلىق چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئۆزىنى كۆرسەتمەكتە ئىدى. ئۆزىمۇ سەزمەيلا بېشى ساڭگىلىدى، بىر ئۆرلەپ بىر پەسلەپ بېرىپ شىرەگە ئۇرۇلدى، كۆزىدىن ئوت چاقناپ كەتتى، ئاغرىقتىن قاپاقلىرى يىرتىلغاندەك ئېچىلدى. كۆزىگە بىردىنلا يانپاشلاپ ياتقان سوتچىنىڭ ھىجايغان تەلەتى كۆرۈندى. ئۇ باياتىنمۇ شۇنداق كىبىر كۆرسەتكەن ئەمەسمىدى، ئۇنىڭ كىبىرىنى بىر سۇندۇرۇش كېرەك ئىدى. لېكىن مۇنۇ جاۋۇلداپ ۋارقىراپ كېلىۋاتقىنى كىم؟ ھىم، بۇ قېيىن سىڭلىسى قانداق پەيدا بولۇپ قالدىكىن؟ سوتچىنى كۆرۈپ نايناقلاشقا باشلىدىغۇ. ئەمدى ھېلىم خىرخىر چاققان كەلمىسە بولمايدۇ. ئۇنىڭ بېلىنى ئوبدان ئۇۋۇلاپ سوتچىنى ئىندەككە كەلتۈرۈش كېرەك. بولمىسا ئاۋۇ قېيىن سىڭلىسى ئۇنىڭ تىزىغا ئولتۇرىۋېلىپ ئىشنى بۇزىدۇ.

ھېلىم يەنە غەيرەتكە كەلدى. شىرە يېنىدا خېلى ۋاقىت پۇشۇلداپ، پوسۇرلاپ يۈرۈپ خوتۇنىنىڭ بىر تۇغقانلىرىنى، ئانىسىنى قارىلايدىغان يېڭى بىر تۆھمەتنامىنى پۈتتۈردى. ئادەتتە ئەرزلەرنى ئۇ يىگىرمە-ئوتتۇز بەتلەپ سۆرەلمە پالاز قىلىپ يازاتتى. بۈگۈن ئادەتلىنىپ كەتكەن تەييار دەھشەتلىك تۆھمەت گەپلىرىدىن تاللاپ، ئون تۆت بەت يازغاندىن كېيىن بولدى قىلغۇسى كەلدى. ئەتىمۇ خۇدانىڭ كۈنى بارغۇ، ئەتىگىمۇ سۆز قالسۇن-دە! ئۇ ئەرزنامىنى

قاتلاپ جامائەت ھېسابىدىكى لىپاپا ۋە ماركىنى ئىشلىتىپ يەملىدى. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ راسا بىر ئەسنەپ كېرىلدى. يۇزىگە ئۇشتۇمتۇت كېلىپ تەگكەن نەرسىدىن چۆچۈپ ئۆگدىسىغا چۈشكىلى تاس قالدى، ئالدىراپ كەينىگە شوخشىدى. دېرىزىدىن كىرگەن سەلكىن شامالدا لەپىلدىگەن پەردىنىڭ گىرۋىكى تەگكەنىكەن، يۇرىكى ئىزىغا چۈشكەندەك بولدى. بىراق قارائغۇلۇقتىن قېيىن ئاكا، قېيىن ئۇكىلىرىنىڭ قارا كۆلەڭگىلىرى مىدىرلىغاندەك قىلاتتى. بەدىنى تىكەنلىشىپ شۇركەندى، ئۇ دۇپۇلدەۋاتقان يۇرىكىنى تۇتقاندا قورسقىنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزدى. ئاشخانىغا كىرىپ چىنىگە چايداندىكى ئىلمان بولۇپ قالغان سۇدىن قۇيدى، قاتتىق نانىنى تۇگۇرۇپ غاجىدى. قاتتىق نان يېسە چىش مەھكەم بولىدۇ، دېگەن تەسەللى سۆزىنى ئىچىدە تەكرارلىدى. ئۇ بازاردىن پۇلغا چاي ئالمايتتى، ئىداردىكى چاي سۆھبىتىدىن ئالغاچ كەلگەن ئازغىنە چاينى بولسا ئىزدەپ تاپالمىدى. ئۇخلاش ئۈيىگە قايتىپ، ھۆكۈمەت ھېسابىغا سوقۇۋالغان قۇۋۇەت دورىسىدىن بىر ئامپىل ئىچتى- دە، چاپانىنى سېلىپ شىرە ئۈستىگە چۆرىدى. كارىۋات گىرۋىكىدە ئولتۇرۇپ موخۇركا يۆگەشكە باشلىدى. مېھمانئۆيدىكى كىچىك تام سائىتى زىل ئاۋازدا ئۇچكە جاڭ ئۇردى.

ھېلىم خىرخىرىنىڭ گۆشلۈك قاپاقلىرى تۇگمەن تېشى ئېسىلغاندەك پەسكە سائگىلىدى. ئۇ ھاپىلا- شاپىلا يېرىم- ياتا يېشىندى- دە، كارىۋاتقا چىقتى. چىراغنى ئۆچۈرۈپ ياستۇققا يۆلەنگىنىچە موخۇركىسىنى شوردى. لازا ياكى چىرىگەن ياغاچ ئۇۋۇلدىرى ئارىلاش- تۇرۇلغان موخۇركا بولسا كېرەك، چاراسلىغان ئاۋاز چىقىپ، چوغ يالتىراپ كەتتى. ئىس چىدىغۇسىز قاڭسىق ئىدى. ھېلىم بۇنىڭغا

www.uyghurkitap.com

ئېرەڭشىمىدى. دىققىتى ئۆتۈش يولى تەرەپكە ئاغدى، يان ئۆيدىن غەلىتە شەپە كەلگەندەك بولۇۋاتاتتى، بەلكى قىزى ھاجەتكە قويقاندۇ. ئەمىسە ئاۋۇ كۆسۈرلاشقان ئاۋازلار نەدىن كېلىۋاتىدۇ؟ ئۆيدە قىزىدىن باشقا ھېچكىم بولماسلىقى كېرەكتىغۇ. بومراق چىقىنى ئەرىنىڭ ئاۋازىمۇ نېمە؟ ئالالا قانداق قىلاي! بۇ يەردە جىن-شەيتانلار سۆھبەت قورغان بولمىسۇن يەنە! بۇ ئائىلىلىكلەر بىناسى كونا مازار ئورنىغا سېلىنغان بولسا شۇنداق بولۇۋاتقانمىكى-يا؟ بىرەر ئايەت ئوقۇيالمغان بولسىمۇ كاشكى. قورقۇنچىلىقتا لىپلداشقا باشلىغان دورداي كالپۇكلىرى ئىختىيارسىز "بىسمىللا" دەپ شۇبرلىدى. ئۇنىڭ بارى-يوق بىلىدىغىنىمۇ شۇنچىلىك ئىدى. شۇمۇ ئادەم بولدىمۇ؟ ئىسىت، ھېچنېمە ئۆگىنەلمەي ئۆتكەن ئۆمرى. رەللە بولغاندا ئۆزىنىڭ ئادەملىكىدىن گۇمانلىنىدىغان يەرلىرىغۇ بۇرۇنمۇ بولغان. لېكىن يۇرىكى بىردىن سقىلغاندەك، تىترىگەندەك بولدى. ئۇ چۈش كۆرۈۋاتقاندۇ، بەلكى. دېمىسىمۇ يېقىندىن بۇيان غەلىتە ئىشلار شۇنداق كۆپىيىپ قالدىكى، ھېلىم قايسىسى ئوغىدىكى، قايسىسى چۈشىدىكى ئىكەنلىكىنىمۇ ئايرىيالمىغۇدەك بولۇپ قالدى. مانا ئۇ ئۆرلەيمەن دېگەنسېرى چۆكۈۋاتىدۇ. بەزەن دۆگىلەرگىمۇ يامىشىپ، ئۆگزىلەردىنمۇ سەكرەپ باقتى، تاشلانغان خىشتەك يەرگە چاپلاشقىنى چاپلاشقان. غۇرۇمەكداشلىرى پۈتىغا پىشاڭ قويۇپ ئۇنى مۇئەللەقكە سەكرىتىپمۇ باقتى. بەك سېمىز، ئېغىر بولغاچقىمۇ يەنىلا يەرگە دومىلىدى. سۇغۇرغا ئوخشاش يەرنى تېشىپ ئۇۋۇلىدى. بەزى ئاغزى يامان ئاغىنىلىرىنىڭ "ئىتنى تۆرگە ئەپچىقاتمۇ پەگاغا چۇشۇۋالار" دېگىنى شۇ، دەپ ئاغرىنىشى توغرىدۇ بەلكى. قەدىردان تاۋاقدىشى جاكىر خورەكچى نام چىقىرىمەن دەپ

كۆچۈرمەچىلىكىمۇ، كۆيدۈرمەچىلىكىمۇ قىلىپ زورۇقانسىرى بەدبۇي چىقىرىپ سېسىپ كېتىۋاتىدۇ. ھېلىم ئۇنى ئارقا تەرىكى بار دەپ ماختاپ، "تېرەككە يۆلەنگەن ئىختىساسكار" دېۋىدى، جامائەتچىلىك دەرھاللا "ئەگرى تېرەككە چاپلاشقان، شالغۇت كۆركىرايدىغان چارپاقا" دېيىشتى. ھېلىقى كۈشەندىسى ئەزىمەتنىڭ تالانتىمۇ، مەرتىۋىسىمۇ قارشى تۇرغانسېرى ئۆسۈپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنىڭغا سارىڭ بولمامدۇ كىشى، ھېلىمنىڭ يۇرىكى چىدىمايي يېرىلىپ كەتمىسلا بولاتتىغۇ. چۈنكى يۇرىكى ئەزەلدىنلا ئاجىز ئىدى. كىچىكىدىنلا ئۇنىڭ مەيدىسىدە بىر چاشقان پەيدا بولۇپ يۇرىكىنى غاجاۋەرگەن، بارا-بارا يۇرىكى سانجىلىدىغان، ئاغرىغا قاپلىشىدىغان بولۇپ، ئۇنى ھالسىرىتىپ قويغان. قىلمغان داۋا، كۆرۈنمىگەن دوختۇرى قالمغان، لېكىن ساقايمىغانىدى. ئاخىرى قەشقەردە بىر تەۋىپ كۆرۈپ بېشىنى چايقاپ، "بۇ چاشقانىنىڭ ئىسمى ھەسەت، يوغۇناپ كېتىپتۇ، داۋالاشنىڭ پەيتى ئۆتۈپتۇ" دېدى. ھېلىم ئامالسز قانچە كۈن ياشاش مۇمكىن بولسا شۇنچە كۈن ياشاش قارارىغا كەلدى. ئۇ ئۆمرى قىسقارمىغانلارغا، پۈتۈن ئىنسانلارغا، ھەتتا پۈتۈن دۇنياغا ئېچ-ئىچىدىن ئۆچ بولۇپ قالدى. قىلىشقا بولىدىغان يامانلىقلارنىڭ ھەممىسىنى قىلىشقا، دۇنيانىڭ چېكىنى چىقىرىپ كېتىشكە بەل باغلىدى. مۇمكىن بولسا دۇنيانى بەربات قىلىپ، ئۆزى بىلەن بىللە گۆرگە ئېلىپ كېتەلىگەن بولسا تېخىمۇ ياخشى بولغان بولاتتى، ھەتتىكىنەي! شەيتان ئۇنىڭغا يارىدەم قىلدى. زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى، باكىر ئۆرەكچى، ناكىر ئېتەكچى قاتارلىقلار بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ دوستلاشتۇردى. قارىغۇ قارىغۇنى قاراڭغۇدا تاپىدۇ، دېگىنى راست گەپكەن. ھەسەت يوللىرىنىڭ ئۇچلىرى ئۇلارنىڭ

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يۈرەكلىرىنى تۇتاشتۇرغان، ھەسەت غۇژمىكىنىڭ ئۇلى شۇنداق سېلىنغانىدى. ئۇلار تالاي دۈشمەنلىرىنى گۇم قىلدى، بىراق مۇنۇ ئەزىمەت... بۇ كۈشەندىنى تولا تىللاپ، تولا قاغاپ ئۇنىڭ ئاۋازىمۇ خىرخىر بولۇپ قالدى. "يا جەمشىت، يا..." دەپ تۇرۇپ قالدى ئۇ، چېقىمچىلارنىڭ پىرى كىم بولغىيدى... راستىنلا يوق بولسىغۇ ئاخىرى ھېلىم خىرخىرنىڭ ئۆزى بولۇپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس. قىزى ئۆزى يالغۇز ياتىدىغان يانئۆيدە تۈن نىسبىدىن ئاشقاندا قانداقسىگە ئەركىشى بىلەن پىچىرلىشىشى مۇمكىن؟ ھېلىقى قېرى شەقىقە خوتۇن قىزىنى بىر يەرگە يولغا سېلىۋېتىپ، ئۆزى بىرەر شاپ بۇرۇت خاڭچى بىلەن شۇ ئۆيگە كىرىۋالغان بولۇپ يۈرمىسۇن يەنە! بۇ دەيۈز ئۇزاقى يىلى شاپتۇل چېچەك يۈز ناكىر ئېتەكچىنى كارىۋاتنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ قويغان ئەمەسمىدى. سەزگۈرلەرنىڭ سەزگۈرى ھېلىم كارىۋات ئاستىدىكى بىنورمال شەپىنى بايقاپ، ئەدىيال چېتىنى قايرىپ قارىۋىدى، ئەييۇھەنناس، ئىشتان-كۆڭلىكىنى يۆگەم قىلىپ قولتۇقلىۋالغان لازا بۇرۇن، شاپتۇل چېچەك يۈز ناكىر ئېتەكچى ئۇ يەردە قىزىل ساغرا كۆركىدەك دوڭغىيىپ ياتقانىكەن ئەمەسمۇ... شۇ چاغدا ھېلىم خوتۇنىغا ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم گۆلىيىپ تۇرۇپ بىرنى ۋارقىرىيالىدى. ئاھ، بۇ خوتۇننىڭ ساراڭلىقىنى بىردەمدىغان، ئادەم سىياقى بار تۈزۈكرەك بىرەرى بىلەن چاتاقلاشسىمىغۇ كىمنىڭ دەردى. ئۆتۈپ تېشىپ، دۇنيادا ئادەم تېپىلمىغاندەك، مايمۇنغا ئوخشايدىغان شۇنداق سەت بىرنېمە بىلەن چاتاقلاشقىنىنى. نى ئات، نى نومۇس. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ مېنىڭ قىيامەتلىك ئاغىنەم تۇرسا... ھەي، بۇ ئاغىنىلىرىممۇ شۇ... ئادەممۇ شۇنداق ۋىجدانسىز بولامدۇ-ھە! بۈگۈنغۇ ئۇنداق ئىش قايتىلانماس، ياق،

قەتئىي قايتىلانمايدۇ. بىراق ئىشك ئاستا ئېچىلغاندەك قىلىۋاتىدىغۇ، ئۆتۈش يولىدا بىلىنەر-بىلىنمەس قەدەم تىۋىشى ئاڭلىنىۋاتامدۇ نېمە؟ يەنە كېلىپ ئەركەكنىڭ قەدىمىدەك ئېنىق ۋە كۈچلۈك. ۋاي خۇدايىمەي! ھېلىمنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى، قۇلىقى دىڭ بولدى. توساتتىن تاشقىرىقى ئىشىك ئاستا ئېچىلىپ يېپىلدى، ياپما قۇلۇپنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى ئېنىق ئاڭلاندى. ھېلىم خىرخىرنىڭ يۈرىكىگە نەيزە تىقىلغاندەك بولدى، مەشئۇم بىر گۇمان ئۇنى ياتقان يېرىدىن دومىلىتىپ تۇرغۇزدى. ئۇ ئالدىراپ چىراغنى ياقتى، چاپانىنى پۈرلاپ سۆرەپ ئۆستىگە ئارتتى-دە، ساپما كەشنىڭ سوڭغا دەسسەپ قىزى ياتقان ئۆينىڭ ئىشىكىگە كەلدى، ئۆي ئىچى جىمجىت ئىدى. ئىشكىنى ئىتتىرىپلا چىراغ يېپىنى تارتتى، قىزى يوتقانغا پۈركىنىپ ياتاتتى. قىيشايغان ياستۇق، ساڭگىلاپ قالغان ئەدىيال، پۈرلاشقان كۆرپە، چېچىلغان كىيىم-كېچەكلەردىن كارىۋات ئۆستىدە پومىداق-لىشىش پاراكەندىچىلىكى بولۇپ ئۆتكەنلىكى مانا مەن دەپلا بىلىنىپ تۇراتتى. يېڭى چېچىلغان ئەتىر پۇرىقىمۇ قىممەت باھالىق سىگارت پۇرىقىنى تولۇق بېسىپ كېتەلمىگەنىدى. ھېلىمنىڭ يۈز مۇسكۇللىرى تارتىشتى، ئۇ ئەقلىدىن ئازغان دىۋىدەك پۇشقۇرۇپ، تاشقىرىقى ئىشىكنى تاشلاندى، ئاشخانا ئالدىدىن ئۆتۈۋېتىپ قىڭراقنى ئېلىۋالدى.

كارىدور قاراڭغۇ ئىدى، ئۇ ۋادەكنى سىيپىلاشتۇرۇپ پەلەمپەيدىن چۈشۈشكە باشلىدى. تۆۋەندىن، خېلىلا نېرىدىن بۆلۈنمە ئىشىكنىڭ تاراقلاپ يېپىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ھېلىم خىرىلداپ، ھۆمۈدەپ قەدىمىنى تېزلەتتى. بۆلۈنمە ئىشكىتىن چىقىۋىدى، تالادا ھېچكىم كۆرۈنمىدى. ئاندىن قورۇنى كېسىپ ئۆتۈپ دەرۋازا تەرەپكە كەلدى،

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يان ئىشىكتىن قىسىلىپ يۈرۈپ ئاران تالاغا چىقتى. كوچا چىراغلىرى ۋالىلداپ يېنىپ تۇراتتى، ئەتراپتا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى، ھېلىمنىڭ تىنىقى راۋانلاشقاندەك بولدى. دەل شۇ ئەسنادا، دەرۋازىدىن ئىككى يۈز مېترچە نېرىدىكى بۇرۇلمىدا، دەرەخلەر ئارىسىدىن، ئۇنىڭ كۈندە مىڭ قاغايدىغان دۈشمىنى ــ ئېگىز بويلۇق، سۇباتلىق ئەزىمەت چەبدەس قەدەملەردە چىقىپ كەلدى. ئاپلا! يۈرىكى تۇيغاندەك قىلىۋىدى، بۇ شۇ قاپلان يۈرەكنىڭ ئىشى ئىكەن ـ دە، ھەتتىگىنەي! ھۇ رەھىمسىز قاپلان، ئەمدىلا رېسىدە بولۇۋاتقان قىزغا ئىچى ئاغرىمىغىنىنى... ئاپلا، ئاپلا... ھېلىم ساقال قويمىغان ئىڭەكلىرىنى تارتقۇشلاپ يۇلۇپ ئۆزىنى كاچاتلىدى. ھېلىمگە ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى چىراغ يورۇقىدا يالتىراپ كەتكەندەك تۇيۇلدى، مەڭزىلىرىدە گويا خۇشاللىق جۇلالىناتتى. يا رەببىم، بۇ نېمە قىسمەت. ئەزىمەت ئۇنىڭغا كېچىدە ئۆزىنى كۆرسەتكەن تىلسىم شەخستەك نۇرلىنىپ كۆرۈندى. ئارقىدىنلا زاڭلىق ئارىلاشقاندەك بىر قىسمىلا نەزەردە ھېلىمغا قاراپ قويۇپ، بۇرۇلمىدىن ئەگىپ يان كوچىدا غايىپ بولدى. كۆزلىرىنى ئېنىق كۆرگەندەك بولۇپلا، ھېلىمنىڭ بېشى قېيىپ، ئاياغلىرى ئورنىدا دەسسەپ تۇرالماي قالدى. ئۇنى توختا، دەپ توۋلاش پۇرسىتىمۇ قولدىن كەتتى. ئەسلىدىمۇ ھېلىم ئۇنىڭدىن ئەزرائىلدىن قورققاندەك قورقاتتى، ئەمدى بولسا شۇ ئەزرائىل ئۇنىڭغا قول سوزۇۋاتقاندەك بولدى. كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، يۈرىكى ئۇشتۇمتۇت سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بىلىندى، ئۆزى كېلەڭسىز قورام تاشتەك قېتىپلا قالدى. ئاھ، ھېلىمنىڭ ھەسەت كۈلىگە مىلىنىپ كېلىۋاتقان جاپاكەش بىچارە جېنى ئاشۇ رەقىبىنىڭ چاڭگىلىدا مىجىلىپ چىقمىسىلا بولاتتىغۇ.

تەمتىرەپ كەتكەچكە، ئۇنىڭ يۈزىدىن مۇزدەك سوغۇق تەر تەپچىرىدى. يەر-ئاسمان چۆگىلىگەندەك بولۇپ، دەرەخكە ئاران يۆلىنىۋالدى، قولىدىكى قىڭراق داراڭلاپ يەرگە چۈشتى. ئارقىدىنلا بەدىنىنىڭ ئېغىرلىقىنى كۆتۈرەلمىگەندەك تىزلىرى پۈكۈلدى، ئۆزىمۇ سىيرىلىپ توپىغا يۈكۈندى، سىڭايان بولۇپ يەرگە چاپلىشىپ قالدى. ئاھ، قىساس تۇتتى دېگەن مۇشۇمىدۇ؟ بۇ ئۆچ ئېلىۋاتقىنى تەقدىرمۇ ياكى ئەزىمەتمۇ؟ ئۆچنى بۇنداق ئېلىش تاش پېچاقتا بوغۇزلىغاندىنمۇ ئازابلىق بولىدىكەنغۇ... ئۇ قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى بىلمىدى. ئاخىرى تىرمىشىپ قوپتى، سىيپىلاشتۇرۇپ قىڭراقنى تاپتى، قىڭراقنى قولىدا ساڭگىلاتقىنىچە دەلدەڭشىپ ئۆيگە قاراپ ماڭدى. "قاغىغۇ-چىنىڭ ئاغزىغا قاغا چىچار" دېگەندەك بولدىغۇ بۇ ئىش، نېمىدېگەن شور پېشانىلىق! ئۇنىڭ لەۋلىرى توختىماي شۇنىرلايتتى: ئاھ دەردىم، پېشانەمگە بېسىپ كەتكەن خورلۇق تامغىسىنى قارا ئۇنىڭ. مەن سېنى مېنىڭ يۈزۈمنى دۇشمىنىمىنىڭ ئايىغىغا چېم قىلىپ بېرەر دەپ باققانىمىدىم، ئەخمەق قىزىم؟ گۈلدەك ياشلىقىڭنى خازان قىلىپسەن-دە، ئەتىلىنى قاغا چوقۇۋالغان قىزىم! "چاقىدا گۈناھ يوق تانىسى بۇزۇق، قىزىدا گۈناھ يوق ئانىسى بۇزۇق" دېگەن ماقال مەندەك بېشىغا كەلگەنىنىڭ ئاغزىدىن چىققان ئىكەن-دە! ۋاي قانداق قىلاي، بۇ ئەزىمەت دېگەن كۈشەندەمىنىڭ چاچلىرىمۇ، ساقال-بۇرۇتلىرىمۇ، بەدىنىدىكى چۈپۈر-تۈكلىرىمۇ شىرنىڭكىدەك دىڭ تۇراتتى. دىڭگىيىپ تۇرغان شۇ يېرىك تۈكلەر ماموقتەك يۇمران تەنلىرىڭگە سانجىلغاندا، قانداق چىدىغانسەن، ئەركەم؟ ئۇنىڭ ھېلىقى قوپال، ئۇزۇن قوللىرى نازۇك بەللىرىڭنىڭ، كۆكرىكىڭنىڭ گۈزەللىكىنى خالىغانچە بۇزغاندۇ؟ ھۇ ئۆلگۈر نەجىس. "ساينىڭ

www.uyghurkitap.com

تۇلكسمدىن قىزىنىڭ كۆلكسى يامانمىش"، ئۆزەڭدىمۇ بىر گەپ بار، سەنمۇ ئۇنىڭغا ھەجمىپ قويغانسەن، ھەقىچان. بۇنداق قىز دېگەننىغۇ كىچىكىدىلا مىڭ يەردىن چاناپ كۆمۈۋەتسىمۇ بولۇدىكەن. سېنىڭ كۆكسۈڭ بىكارغا يوغىناپ قالمىغان ئىكەن- دە! بۇ زادى نېمە ئۈچۈن؟ ئېيتقىنا، زادى نېمە ئۈچۈن؟ نېمىدېگەن تەڭسىز جاھان بۇ؟ مەن ئاناڭنىڭمۇ ياشلىقىغا ئىگە بولالمىغان تۇرسام، ھەي بىغەرەز، ئۇنىڭدىن پۇل ئاپتىكەنسەن- دە! قانچە ئالدىڭ؟ نەرخى- پەرخىنى بىلمەكمۇ قىيىندۇ؟ ئاتام خەزلىۋالىدۇ دەپمۇ يۈرمىگەنسەن؟ بۇ زادى پۇل ئۈچۈنمۇ ياكى جىسمانى لەززەت ئۈچۈنمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆزى كېلىشكەندەك كۆرۈنگىنى بىلەن يېشى چوڭ تۇرسا، ھۇ كۆزۈڭ ئويۇلغۇر، بالا تەكىۋر، يەر يۈتقۇر! خەپ ئۇ دۇنيا- بۇ دۇنيا ئەدىبىڭنى بەرمىسەم، ئۆچ ئالمىسام...

ئۇ خىيالىدا قىزىنى باغلايتتى، سوئال- سوراققا تارتاتتى، قىيىن قىستاققا ئالاتتى. تىرناقلىرىنىڭ ئاستىغا ياغاچ مىق قېقىپ، تاپانلىرىغا بىگىز تىقىپ، كالپۇك ۋە قورساقلىرىغا قىزدۇرۇلغان ئېشەك تاقىسىنى يېقىپ... ئەڭ ئىپتىدائى چارىلەر بىلەن قىينايتتى، ئۇراتتى، بويىندىن تۇتۇپ، ئوت كۆيۈۋاتقان تونۇرغا تىقىپ تارتاتتى. ئاخىرى قىزىنىڭ قوللىرىنى كەينىگە قايرىپ يالىڭاچ سىمدا باغلىدى. يەتتىنچى قەۋەتتىڭ دېرىزىسىدىن پەسكە ساڭگىلىتىپ ئاستى. قىز خۇددى كىيىم ئاسقۇچقا ئېسىلغان بىر خىل قىزىل- تۇزۇل كىيىمدەك پۇلاڭلىدى، يېنىك شامالدا قارانچۇقتەك چايقالدى، ئالا- بۇلماچ رەختتىن تىكىلگەن تاغاردىكى گۆشكە ئوخشاپ قالدى، تاغاردا قىزغۇچ قان داغلىرى تۇراتتى. ھېلىم ئۆزى بالكوندا تۇرۇۋېلىپ، ئۇنى ئۇزۇن تۆمۈر نەيزىدە نوقىدى، سانجىپ ئۇردى. قىزىنىڭ

داد ـ پەريادى يەر جاھاننى بىر ئالدى. كۆكەمە ئاپسمىنىڭ خۇددى ئۆزى، دەپ غودۇكشىدى ھېلىم. ئۇنىڭ ئاجىز بەرۋىلىرى بۇنداق قاتتىق چىرقىراشقا چىدىمىدى. نەيزىنى غەزەپ بىلەن چۆرىۋېتىپ ئۆيگە كىردى ـ دە، توك سىمنى قىزى باغلانغان سىمغا ئۇلاپ توك قويۇۋەتتى. زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى، باكىر ئۆرەكچى، ناكىر ئېتەكچى ۋە توز بەرگەنىڭ تۇزلۇقىنى چاقىدىغان خاكىر تېزەكچى قاتارلىق دوستلىرىنىڭ ماقۇللاۋاتقان چىرايلىرى كۆرۈنگەندەك بولدى. ھېلىمنىڭ قىزىنىڭ بەدىنىگە توك ئۆتكۈزۈپ قىينىماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئۇلار مەدەنىيەتنىڭ مۇجەسسەملىك ئىپادىلىنىشى دەپ قاراۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. كىنولاردا ئامېرىكىلىقلار دۇشمەنلىرىنى دائىم شۇنداق سوراقىقا تارتىپ قىينايدىغۇ. بىراق كۆتۈلمىگەن دەھشەتلىك پاجىئە يۈز بەردى. توك بېسىمى يۇقىرى كەلدىمۇ، لاپپىدا بىر ئوت يانغانداك بولدى ـ دە، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە قىزى كۆيۈپ كۈل بولدى. بەدەن كۆيۈندىسى بوينىدىن ئۈزۈلدى ـ دە، ئۆزلۇكىدىن پارچە پارچە بولۇپ ھاۋادا لەيلەپ، پىرقىراپ ئۇچۇپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇكلەنگەن قاپقارا كېسىك كاللا مۇئەللەقتە ئېسىلىپ قالدى.

ھېلىم خىرخىر بۇ ۋەھشەتنى كۆرۈپ چىدىيالماي ئىڭرىۋەتتى. ئىڭراش ئاۋازى ۋە قورقۇنچ كاللىسىنى سەگىتكەندەك بولدى. ئۇ ئېسىگە كېلىپ، پەلەمپەيىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچىنى بېسىپ ئۆتۈپ ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. كىرىپ قىزى ياتقان ئۆيگە قارىدى، قىزى خورەك تارتىپ غەمسىز ئۇخلاۋاتاتتى، ھارغىن يۈزىدە لەززەتلىك چۈشىنىڭ تاتلىق تەبەسسۇمى جىلۋە قىلاتتى. ھېلىمغا ئەسەبىي خۇشاللىقنىڭ دۇنياسى ئۆز تەنتەنىسىنى نامايان قىلىۋاتقاندەك

بىلىندى. "مەستۇ - مۇستەغرەق بولۇپ كېتىپتۇ بۇ ئۇياتسىز" دەپ ئىچىدە تىللىدى. كاللىسىغا "كېسىك كاللا" دېگەن ئوقۇم كىرىۋىدى، قولىدىكى قىڭراق بىلەن بىر ئۇرۇشتا قىزىنىڭ كاللىسىنى كېسىك قىلىۋەتكۈسى كەلدى. بىراق كۆزىگە شۇ زامان خوتۇنى كۆرۈنۈپ پەسكارىغا چۈشتى. "ئىگىسى بار ئىتنىڭ قۇيرۇقى دىڭ" دېگەن ماقال ئېسىگە كېلىپ، ئىلاجسىزلىقتىن لەۋلىرىنى چىشلىدى. خوتۇنىنىڭ ھومايغان غەزەپلىك سۆزۈن تەلەتى ئۇنىڭ ئاچچىقىنىمۇ، دادىل خىياللىرىنىمۇ شامال سوققان تۈتۈندەك تارقىتىۋەتتى. خوتۇنى ئۇنىڭ باللارنى، توغرىراقى قىزلارنى جىملىشىگە ئەزەلدىن يول قويمايتتى.

ھېلىم سالپىيىپ موللىمۇشۇك بولۇپ، يان ئۆيدىن سوغۇرۇلۇپ چىقتى - دە، ئۆزى ياتىدىغان ئۆيگە كىردى. چالا - بۇلا يېشىنىپلا كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى، قوش كىشىلىك ياغاچ كارىۋات غاچىلداپ كەتتى.

ئۇ ئۇزاققىچە ئۇخلىيالمىدى، ئۇيان ئۆرۈلدى، بۇيان ئۆرۈلدى، بولمىدى. كۆز ئالدىدىن ئەزىمەت بىلەن قىزىنىڭ سىياقى كەتكىلى ئۇنىمايتتى. قىزى ئەزىمەتكە نازاكەت بىلەن تەلمۈرەتتى، قاش - كۆزلىرىنى يۇرەكنى ئېرىتىۋېتىدىغان تەبەسسۇمدا ئويىنىتاتتى، ئەزىمەتنىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇۋالاتتى، لەۋلىرىنى بەخشەندە قىلاتتى. ئەزىمەت ھېلىمگە مەسخىرە نەزىرىدە قاراپ تۇرۇپ، بىر قولىدا قىزنىڭ كاسسىغا ئۇرۇپ قويۇاتتى، ساغرىسىنى قوپال سىلايتتى، يەنە بىر قولىدا قىزنىڭ كۆكسىنى چىلىگە ئويىنىغاندەك ئويىنايتتى. ھېلىمنىڭ پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ كەتتى. ئۇ كىرپىكلىرىنى قاقتى، كۆزلىرىنى يۇمۇۋالدى. ئۇلار بىر دەقىقە غايىپ بولۇپ كېيىن بەنە پەيدا بولدى. بۇ قېتىم ئەزىمەت ئۇنىڭ يېنىق ئۇستىلىنىڭ

ئۇستىده پۇتلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى. قىز ئۇنىڭ بوينىغا گىره سېلىپ، يۈز-كۆزلىرىنى توختىماي يالاپ، تىلىدا يۇياتتى. ئەزىمەت خوشياقماسلىق بىلەن كېرىلىپ قىڭغىيىپ ياتاتتى. قىز ئارىلاپ ھېلىم ياتقان كارىۋاتقا قاراپ قوياتتى، بۇ ھال ھېلىمنىڭ ئوغلىنى قاينىتاتتى. قىز بىردىنلا ئەزىمەتنى قويۇۋېتىپ، كارىۋات يېنىغا كەلدى، كىيىملىرىنى يېشىپ تاشلاپ ئاندىن توغما بولدى. ھېلىم شۇ چاغدىلا ئۆز قىزىنىڭ بەدىنىنىڭ خېلىلا ئىسكەتلىك ئىكەنلىكىنى بايقىدى. بويى پاكار، تېرىسى قارا قۇمۇچاق بولغىنى بىلەن باشقا ئېۋەنلەردىن خالىي، ياش، بىجىرىم بەدەن ئۆز ساغلاملىقى ۋە ياشلىق ھارارىتى بىلەن يېتەرلىك ئۆزىگە تارتىش كۈچىگە ئىگە ئىدى. ھېلىم مەيدىسىده قوزغىلىۋاتقان بىر خىل ھاياۋانى ئىنتىلىشنى، ئۇنىڭ كۆزلىرىده لاۋۇلداۋاتقان ھاۋايى-ھەۋەس ئوتلىرىنى كۆرۈپ قالدى. ئانىسىدەك نەپسى يامان ئوخشايدۇ، دېگەن خىيال كۆڭلىدىن كەچتى. شۇ ئارىدا ئەزىمەت شىرەدىن ئالدىرىماي چۈشتى، ئىگىنلىرىنى يېشىۋېتىپ قىزنى باغرىغا باستى، قىز بارلىقىنى ئۇنىڭغا تەسەددۇق قىلىۋاتاتتى. ھېلىم يېنىدىلا بولۇۋاتقان بۇ زوراۋانلىققا چىدىمىدى، يۈرىكىمۇ قىزى بىلەن بىللە مىجىلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدى، قىزىنىڭ ئازابلىق نالىلىرىغا تاقەت قىلالمىدى. بىر زەربىدىلا كارىۋاتتىن دومىلىتىۋېتىش ئۈچۈن ئەزىمەتنى ئەقلەن چەنلەپ بىر مۈشت قويدى. ۋاي، بۇ نېمە بولغىنى؟ تاراقلىغان ئاۋاز چىقىپ مۈشتى زىڭىلداپ كەتتى، كۆزلىرى پىيالىدەك ئېچىلدى. ئۆي ئىچى قاراڭغۇ، ئىنسى-جىنسسز بولۇپ، شىرە گىرۋىكىگە تەگكەن مۈشتىدىن قان چىقىقانىدى.

ھېلىم كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ، ھېچ نەرسە ئويلىماي ياتتى.

www.uyghurkitap.com

شۇنداقتىمۇ كۆز ئالدىدا يۇرتىدىكى ساي بويى، ئۇ يەردىكى يوغان سىدە دەرەخلىرىگە ئارغامچىدا ئېسىلغان گۈلەڭگۈچ پەيدا بولدى. گۈلەڭگۈچتە ئەزىمەت ھېلىمىنىڭ قىزى بىلەن ئولتۇراتتى. ئۇلار ياپراقلار ئارىسىدا لەززان ئۇچاتتى، چۈقان سېلىپ قاقاقلاپ كۈلەتتى. ھېلىم ئالدىراپ كۆزىنى ئېچىۋىدى، ھەممە نەرسە يوقالدى. لېكىن دەقىقە ئۆتمەستىنلا مېڭىسىگە يەنە خىياللار كىرىۋېلىشقا، ئادەملەر قىياپەت كۆرسىتىشكە باشلىدى. كۆزىگە قىزى ئېغىر ئاياغ كۆرۈندى. تولغاق تۇتۇشقا باشلىغان بولسا كېرەك، قىزى قۇلاقنى پاك قىلغۇدەك ۋايجانلىماقتا. ئەزىمەت دېگەن نامەرد ئۇنىڭ قېشىغا نېمىشقا كەلمەيدۇ؟ ئاخىر ئۇ دادا بولۇش ئالدىدىغۇ! قىزىنىڭ تۇغۇت ئازابىدا تولغىنىشى كۆرۈندى. قىزىنىڭ "ۋاي ئاتام!" دېگەن ناللىلىك پەريادى ئاكىلانغاندا ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. قىزىمۇ، بوۋاقمۇ غايىب بولدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يۈرىكىنى مەغلۇبىيەت خورلۇقى مۇشۇكىتەك تاتىلىماقتا ئىدى. ئاھ، بىمەنە ئۆمۈر، ئاھ، قاغىش تەككۇر ھايات! جىن تەپسۇن سىلەرنى! ھەممىنى قىرىپ يەر يۈزىدىن سۈپۈرۈپ تاشلاش كېرەك. خۇددى ئۇ بالىلىقىدا جاللات بولۇشنى ئارزۇلاپ، ھەمىشە قۇشخانىغا بېرىۋالغاندا كۆرگەندەك، شۇ قوي بوغۇزلىغان قاساپىتەك رەھىمسىز بولۇش، ھەممىنى قىرىش كېرەك. ئېسىگە سۈلايمان قالپاق توغرىسىدىكى تاتلىق ئارزۇ-ئويلىرى كەلدى. شۇ قالپاق قولىغا چۈشكەن بولسا ھېلىم بېشىغا كىيىپ كۆزگە كۆرۈنمەس بولۇۋېلىپ، ئادەملىكى بولسا ھەممىنى قىرىپ تاشلايتتى. ئاتاقلىقلارنى، مەدەنىيەت ئەربابلىرىنى بالدۇرراق، ئۇزۇل-كېسىلەك قىرىۋېتەتتى. ئۆلگەنلىرىنىڭ گۆرلىرىنى بولسىمۇ تۇزلىۋېتەتتى. مەسىلەن، ئىزوپ، شىكسپىر، گىيوتى،

بايرون، پوشكىن، ل. تولستوي قاتارلىقلارنىڭ قەبرىسىنى تۇزلەپ توپىسىنى سورۇۋېتەتتى. تىرىكلەردىن ماركوس، ئايتماتوۋلاردىن تارتىپ مۇنۇ ئەزىمەتكىچە بەرىنى قىلىچتىن ئۆتكۈزگەن بولاتتى. نېمىشقا ئۇلار ھېلىم خىرخىرنى ئۆزلىرىنىڭ شۆھرەتلىك سەپلىرىگە قوشقىلى ئۇنىمايدىكەن؟ ھەممە ئادەم شۆھرەتتىمۇ، مەنسەپتىمۇ باراۋەر بولسا بولمامدۇ؟ ياق! بۇمۇ بولمايدىكەن، ئۇنىڭدا ھېلىم يەنىلا باشقىلاردىن ئېگىز تۇرالمايدۇ. نېمىشقا ھەممە ئادەم ھېلىمنى كۆككە كۆتۈرسە، ھېلىمنىڭ پېشىدە ناماز ئۆقۇسا بولمايدىكەن؟ ھېلىمغا ھۆرمەت قىلسا، چوقۇنسا، ھېلىمغا قۇل بولسا بولىدىغۇ. ئەخمەقلەرەي، شۇنىڭ پايدىسىنى بىلىشكىمۇ ئەقىللىرى يەتمەيدۇ. ئۇ چاغدا ھېلىم ئۆزىدىن باشقا شۆھرەت ۋە ئەمەلگە قىزىقىدىغانلارنى قىرىپ تاشلاپ، رىقابەتسىز، تالاشسىز دۇنيا، تىنچ، جەمجىت مۇھىت يارىتقان بولاتتى... ھېلىمنىڭ خىياللىرى يەنە چىگىشلىشىشكە باشلىدى. ئۇ لەۋلىرىنى قاتتىق چىشلۇېتىپ، بىردىن باشلاپ ساناق سانىشقا تۇتۇندى. بۇنىڭ ئاز- پاز ئۇنۇمى كۆرۈلگەندەك بولدى، مېڭىسى گاللىشىپ، كۆز ئالدى تۇمانلىشىشقا باشلىدى. كىرپىكلەر سەپلىرى ئۇچرىشىپ قۇچاقلاشتى. لېكىن ئۇيقۇ ئۇنىڭغا چۈش دۇنياسىنىڭ ئېغىر دەرۋازىسىنى ئاچتى:

...ئايدىڭ كېچە ئىمىش. دەريا بويىدا چىراغلار ۋاللىداپ يانماقتا. يۇزلىگەن ئادەم دەرەخلىك ئارىسىدىكى سەيناغا جەم بولۇپ بەزمە باشلىدى. كىملەردۇر قوي سويۇپ، كىملەردۇر كاۋاپ پىشۇرماقتا. شىرەلەرگە تىزىلغان ئالما، ئۇزۇم، بۆلجۇرگەنلەر جۇلالىنىپ تۇرىدۇ. گېتار ئاۋازى، گارمون ئاۋازى، راۋاب ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. كىملەردۇر داپقا تەڭكەش قىلىپ ئۇسسۇل ئويناماقتا. ئۇيغۇر

www.uyghurkitap.com

ئۇسسۇلى، دېسكو ئۇسسۇلى، چاقماق ئۇسسۇلى ئويناڭلاتتا. ھېلىم ئۆزى خام سېمىز بولغىنى بىلەن دېسكوغا ئامراق. ئادەم يوق چاغدا ئۆرە ماڭغان بوغاز ئېيقتەك، بېشىنى ئىككى قولىنىڭ ئارىسىغا تىقىپ شۇنداق ئويناشقا باشلايدۇكى، كاسسى ئاۋۋال سۇنۇق ياغۇنچاقتەك چۆگىلەيدۇ، كېيىن بارا-بارا باش-قولى كۆرۈنمەي. ئۇلىنىپ كەتكەندەك بولۇپ، پۈتۈن بەدىنى ئافرېتسىنىڭ سۇ چىغرىقىدەك كېلەڭسىز دومىلاشقا باشلايدۇ. ۋوي مانا، مانا، پاھ، پاھ! كىملەردۇر، زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى قاتارلىقلار بولسا كېرەك، ھېلىمنى ۋاقتىلىق ياسالغان شاھسۇپىغا تەكلىپ قىلدى. ھېلىمنىڭ تاقىر باش بىر شاگىرتى ئاۋازىنى بولۇشىغا سوزۇپ دوس تارتقاندىن كېيىن خۇشاللىقىدا خۇددىنى يوقىتىپ زوكزىيىپ ئولتۇردى-دە، قوللىرىنى ئوك پۈتىنىڭ ئاستىدىن ئۆتكۈزۈپ چاۋاك چالدى. ھېلىم شاھسۇپىدىن پەسكە قارىۋىدى، پۈتۈن مەيدان ئالقىنىدەكلا كۆرۈندى. يان تەرەپتىن بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلانغاندەك قىلدى. ھېلىم بېشىنى شۇ تەرەپكە بۇراپ غەلىتە ئەھۋالنى كۆردى. شورپا ئىچكەن تازدەك تەرلەپ كەتكەن ئاۋاق، ئورا كۆز بىر ئادەم جاۋۇلداۋاتقان سېمىز خوتۇننى بوينىغا مندۇرۇۋالغاندى، كاس-كاس خوتۇنىنىڭ قانسىرىتىلغان ئۆپكىدەك ئاق پىشماق چىرايى تونۇشتەك بىلىندى. ھېلىم سىنچىلاپ قاراپ ئۇنى تونۇدى، ئۇ قەدىناس دوستى باكىر ئۆرەكچىنىڭ خوتۇنى بولۇپ، ئىنتايىن ئاچچىقى يامان ھازازۇل بىر ئايال ئىدى. باكىر ئۆرەكچى ئۇنى ئۆزەمگە شۇتا قىلمەن دەۋاتاتتى، مانا ئەمدى بۇ ھازازۇل خوتۇن ئۇنى ئۆزىگە ئېشەك قىلىپ مىنۋاپتۇ، مانا ھاياتىنىڭ مەسخىرىسى دېگەن! بۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرىغا تووا دېگۈلۈك. مانا ھېلىم مەنسەپ

ۋە شۆھرەت ئېگىزلىكىگە يامىشىتا ئۇلارنى ئۆزىگە پەلەمپەي قىلىپ دەسسەيدۇ. مانا دەت دېگەن، مانا چۇتۇ دېگەن. يەنە تېخى ئۇلارنىڭ قارا كۈچلىرىدىن پايدىلىنىپ تېرورلۇق قىلغىلى، رەقىبلىرىگە تەھدىت يۈرگۈزگىلىمۇ بولىدۇ. پىچاق ئۆتنە ئېلىپ ئادەم ئۆلتۈرۈش دېگەن شۇ، ۋەھىمە كۈچلىرىنى چوقۇم ساقلاش كېرەك. دەسلەپتە ئۆز غۇرۇمىكىگە بوسۇغا باقار بولغاندا ئۇ شۇنى كۆرگەنكى، ۋەھىمە كۈچلىرى بولمىغاچقا، كاتتىبېشى ئۆلۈپلا، ئۇلار تارمار بولۇپ كەتتى. دەرەخ ئۆرۈلۈپلا مايمۇنلار توزىدى، توزغاقتەك توزۇپ، كۈلدەك سورۇلۇپ كەتتى. ئۇلار ئىت نىجاسىتىدەك، ئادەملەر يىرگىنىدىغان نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالدى. ئېشەك ئېغىنىغان يەردە تۈكمۇ بولسا قالىدىغۇ، پۇتۇن جەڭگىۋار غۇرۇمەكتىن پەقەت بىر تۇتام ئېشەك تۈكىگىمۇ ئەرزىمەيدىغان بىرنەچچە ئادەملا قالدى. مانا ئەمدى ئۇلار ھېلىمىنىڭ ئەتراپىغا ئولاشتى، بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بولدى، ھېلىقى گۈي ئۆلمىگەن بولسا ماڭا بۇنداق كاتتىباشلىق نەدە تۇرۇپتۇ! ھېلىم كەلگەن ئامەتتىن سۆيۈنۈپ ھەجىپىپ قويدى، ئارقىدىن يەنە ئۇلارغا نەزەرىنى ئاغدۇردى. توۋا، توۋا، ماۋۇ نېمىسى، ئاۋۇ ھازاز ۇلنىڭ چاچلىرى نېمىشقا ئالۋاستىنىڭ قۇيرۇقىدەك يۇزسەكسەن تال قىلىپ ئۆرۈلگەندۇ؟ كىيىۋالغان ئۇزۇن نەرسىسى جۈيازىمۇ قانداق؟ بۇ نېمە بولغىنى؟ ئوت يالتىرىغاندەك بولدى ـ دە، ھېلىقى خوتۇننىڭ چاچلىرى ئالۋاستى تۈتۈنگە ئايلىنىپلا يوقالدى. بىرەر ھاماقەت ھېلىمىنىڭ سېكرىتارلىق ئورۇندۇقىغا ئولتۇرۇش شەرىپىگە كۈجە ياقتان بولسا ئوتى چاچراپ كەتكەندۇ، بەلكىم. باكىر ئۆرەكچىمۇ سېرىق تۈكلۈك تايغانغا ئايلىنىپ قالدى، سەپرالىقى تۈكلىرىنى سارغايتىۋەتكەن بولسا كېرەك. بەلكى كۆڭلىنىڭ

قارىلىقىنى يېپىش ئۈچۈن تۈكلىرى بالدۇر سارغايغاندۇ. ئۇنىڭ غالجىرلىق كېسىلى تۈتىتى بولغاچ، ئەسەبىي قاۋاپ ئادەملەرنى تالىغىلى تۇردى. غەلىتە يېرى شۇكى، ئۇ كۆزگە كۆرۈنگەن ئېگىز، يوغان ئادەملەرنى تاللاپ تالايتتى. ئەسلى بۇ قۇرغۇر ھېلىمىنى قوغدىشى كېرەك ئىدى، بۇرچىنى ئۇنتۇدى بولغاچ بۇ يۇزىدە سېرىق تۈكى بار تۈزكور نەجىس! ھە، مانا ئەمدى ئەزىمەتنىمۇ تالىغىلى تۇردى، ئەجەپ ئوبدان بولدى، خوپ بولدى! تازا تالىسۇن، تالاپ ئۆلتۈرىۋەتسۇن ئۇ گۈينى!

لېكىن شۇ ئەسنادا ئەزىمەت بىر تېپىك بىلەنلا بۇ غالجىر تايغاننى كاڭشتىۋەتتى، ئۇ دومىلغان پېتى بىر يۇندا ئازگىلىغا چۈشۈپ كەتتى. ئاپلاھۇئەكبەر، ماۋۇ گۈينىڭ يامانلىقىنى! بىچارە تايغىنىم يۇندا ئازگىلىدا تۇنجۇقۇپ ئۆلمىسلا بولاتتىغۇ! ھېلىمىنىڭ ئىچى ئېچىشىپ كەتتى. ئۇ ئەزىمەتنىڭ ئۆزىنى يىراق سەھرادىن بۇيەرگە ئەكېلىپ قويغانلىقىنى تۈيۈقسىز يادىغا ئېلىپ سەل قىزارغانىدەك بولدى. ئۇنىڭ بۇنداق بالىلارچە كەڭ قورساقلىق شەپقىتى بولمىغان بولسا، ھەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ، ھەرقانچە ئۇۋۇلاپ داۋالاپمۇ بۇ يەرگە كېلەلمىگەن بولاتتى. ھېلىم بۇنى كۆڭلىدە ئىقرار قىلىدۇ. پەقەت ئاغزىلا قېلىن كالپۇكلىرىنى مىدىرلىتىپ ئېتىراپ قىلىشقا كاجىلىق قىلىدۇ، خالاس. نېمىلا بولمىسۇن، ئەزىمەتنىڭ بۇ خاسىيەتلىك ئىشلىرىنى ئاق كۆڭۈللۈك دېمەي بولمايدۇ. بىراق بۇلار ئۆتكەن ئىشلار. ئۆتكەن ئىش ــ ئاققان سۇ، كەتتى پۇتتى، قايتا ئەسكە ئېلىشنىڭ ھاجىتى يوق. ھېلىم يەنە باكىر ئۆرەكچىنىگىمۇ ئەزىمەتنىڭ بىر ياخشىلىقىغا مىڭ يامانلىق قايتۇرغانلىقىنى بىلىدۇ. ئۇ بەلكى خۇسۇسىي مەنپەئەت ئېھتىياجىدىن شۇنداق قىلغاندۇ. ئۇ

دەرىجىدە كۆيدۇرگىلىك، شەرمەندىلىك قىلمىسمۇ بولارمىدىمىكى- يا؟ ئىشقىلىپ ئۇنى راسا تالىدى، غاجىدى. بۇگۈنمۇ ئۇنى تالايمەن دەپ، ئۆزى بىر تەپىك بىلەن ئۇجۇقۇپ كەتتى. ئەمدى ئۇ يۇندا ئازگىلىدىن چىقىپ ئۆز ئىگىسى ھېلىمگە ھۇرمىسلا مەيلىدىغۇ! بۇ سورۇننى بۇزمىسا، مىڭ بىر مۇشكۇلدە ئېرىشىۋاتقان خۇشاللىقىغا، بەختىگە يۇندا چاچراتمىسلا بولاتتىغۇ. شۇ تاپتا بۇ تايغاننى يېتىلەيدىغان ھېلىقى جاكىر خورەكچى كېلىپ قالغان بولسىغۇ بەك ياخشى بولغان بولاتتى. ھە مانا، ئۇمۇ كېلىپ قالدى. ھېلىم خىرخىر خۇشاللىقتىن ئۆزىنى قويارغا جاي تاپالماي قالدى. ھېلىم ئۇنى ماختاپ قويمسا بولمايدۇ. ئادەم يالالاپ بولسىمۇ ماختىتىش كېرەك. ھېچ بولمسا ئىتلار ھاۋشىپ بولسىمۇ ماختىسۇن، ئىتلار تىلىكىمۇ تىلەك ئەمەسمۇ. شۇنداق، ئۇنى ماختاش تېگى- تەكتىدىن ئېيتقاندا، ھېلىمنىك ئۆزىنى ماختىغانلىق. ماختالمىسا، ئۆزىنى ئۆزگىلەردىن ئۈستۈنرەك دەپ ئىلان قىلمسا راستىنلا بولمايدۇ. ئەزىمەتتىن كۆپ تۆۋەنلىكى ئىسپاتلىنىپ قالىدۇ. ھازىر كۆكا ئىتنىمۇ ماختاپ، تۆگىدىن ئېگىز، يولۋاستىن كۈچلۈك قىلىپ كۆرسەتكىلى بولۇۋاتىدىغۇ. ھېلىم بىلەن زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى قاتارلىقلارنىڭ قورساق كۆپۈكى كۆپ. ئۆزلىرىنى ئەزىمەتتىن ئۈستۈن ياراتمىغانلىقى ۋەجىدىن ئۇلار خۇدادىنمۇ يۇز ئۆرۈدى. خۇدالىرىنى پات- پات ئۆزگەرتىشپ، كېرەكلىك باشلىقلارنى خۇدا دەيدىغان بولۇشتى. بۇنىڭدىكى بىر ۋاستىنى خۇپىيانە تۇتۇشتى، ئەلۋەتتە. يەنى "خۇدايىمىز" دەپ كۈچۈكلىنىپ يېقىنلىشىۋېلىپ، پايدىلىنىپ بولۇپلا "دۆت"، "شەيتان"، "دېھقان كالا" دەپ تىللاپ يۇندا چاچرىتىپ، ئۇلارنىڭ يۈز- كۆزلىرىگە، باشلىرىغا دەسسەپ

www.uyghurkitap.com

يۇقىرىغا ياماشتى. شۇنداق، چايانىڭ قۇيرۇقىنى شىپالگىتىشى نەشتەر ئۇرۇش ئۇچۇن ئەمەسمۇ! ھېلىم خۇدانىڭ ئەزىمەتكە شۇنچە ئەقىل-پاراسەت، پەم-تەدبىر، جۇرئەت-جاسارەت، چىراي-قامەت، دۆلەت-ئامەت بېرىپ، بىزگە ھېچنېمە بەرمىگىنى ئادالەتمۇ، دېگەن خىيالدا ھەمىشە پۇچۇلىنىپ ئازابلىنىدۇ. ئاتا-بوۋىلىرى كۇپىر كەتكەن بولغىيمىدى-يا؟ بۇ ئويلار ئۇنىڭ قەلبىنى ھەسەتكە زەھەر تولغان پىيالىدەك بېلىق كۆزى قىلىپ تولدۇرىۋەتتى. ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى، قانۇن بولمىغىندا ئۇ ئەزىمەتنى چاپناپ پۇركۇۋېتىپ دەردىنى يېنىكلىتەر ئىدى، بەلكى. ئۇنىڭ قامىتىنىڭ تەمبەل ۋە ئېگىز، بېلىنىڭ ئۇزۇن ۋە توم، پۇتلىرىنىڭ يوغان ۋە چىڭ ئىكەنلىكىچۇ تېخى. بۇنداق يىگىتلەر كۇچتۇگگۇر كېلىدۇ، جەزبىدار بولىدۇ، قىزلار بىلەن بولغان مۇئامىلىدىغۇ بەئەينى قۇتۇرغان ياۋا بۇقىنىڭ ئۆزى. بىر چاغلاردا ھېلىمۇ خۇشامەت ئېھتىياجىدىن ئۇنىڭغىمۇ بەزىدە ئوتۇن، بەزىدە خوتۇن ئاپىرىپ بەرگەن، پۇتنى سىلاپ ئۇۋۇلىغاندا بەل، يوتىلىرىنى غېرىچلاپ كۆرگەن. بەلنىڭ ماغدۇرىنى ھېلىم بىر سىقىلاپ، بىر غېرىچلاپلا بىلىدۇ. ئۇ غېرىچلاشقا ئامراق، غېرىچلاش ماھىرى، دۇنيادىكى ھەممە نەرسىنى خىيالدا بولسىمۇ پات-پات غېرىچلاپ تۇرىدۇ. كىچىكىدە ھەتتا ئانىسىنىڭ ئاغزىنى، دادىسىنىڭ ساقلىنى، ئۇخلاپ قالغاندا يوتىسىنىمۇ غېرىچلاپ ئۆلچەپ كۆرگەن، بۇ ئەيىب ئىش ئەمەس. غېرىچلىمسا ئۇزۇن-قىسقىلقىنى، ئىنچىكە-تولۇقىنى، پايدا-زىيانىنى مۆلچەرلىيەلمەيدۇ-دە! مانا ھېلىمنىڭ ئۆزىنىڭ بولسا بېلىنگىمۇ، بوينىنگىمۇ تايىنى يوق. خۇددى بىرسى لاتا قاپلانغان توقماق بىلەن بېشىغا ئۇرۇپ بوينىنمۇ، بېلىنمۇ ئىچىگە كىرگۈزۈۋەتكەن

كەندەك كۆرۈنىدۇ. گەۋدىسى ئۇرە تۇرغان ئېيقىنىڭكىگە ئوخشاپ قالغان. بۇنىڭ ھەممىسى دادىسى بىلەن ئانىسىنىڭ گۇناھىدۇر، بەلكىم. ئۇلار ھايات بولغان بولسا، ھېلىم ئۇلاردىن قىساس ئالاتتى. ھېچ بولمىغاندا ئۇستىدىن يۇقىرى تەشكىلگە ياكى بىراقلا سوتقا ئەرز سۇنغان بولاتتى. ئاتقۇزۇپ، چاپقۇزۇۋەتكىلى بولمىغاندىمۇ جەريمانە قويغۇزۇپ ئاز-تولا پۇل يۇلۇۋالغىلى بولاتتى. مەسىلەن: ئەقىلسىز تۇغقانلىق جەريمانىسى، بىلىنى بوش تۇغقانلىق جەريمانىسى، بەتبەشىرە تۇغقانلىق، كەمتۈك تۇغقانلىق جەريمانىلىرى ۋەھاكازا. كىم ئۇلارغا ھېلىمنى ئامەتلىك قىلىپ تۇغمىسۇن، كاتتا باشلىق بولۇدىغان قىلىپ تۇغمىسۇن، شۆھرەتلىك بولىدىغان قىلىپ تۇغمىسۇن دەپتىكەن؟ ئۇلار ئۇنى چوقۇم ھاراق ئىچۈپلىپ ياكى نەشە چېكىۋېلىپ مەست-ئەلەس ۋاقتىدا گاراڭ قىلىپ تاپقان بولۇشى مۇمكىن. ئەگەر قىيامەت دېيىشكەنلىرى راستىنلا كېلىدىغان بولسا ھېلىم ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۆزىنى مۇشۇنداق كۆرۈمسىز تۇغقانلىقىدەك كەچۈرگۈسىز جىنايىتى ئۈچۈن خۇداغا ئەرز قىلىدۇ. "ئادالەت ۋە ھىمايە!" — دەپ توۋلاپ، ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ يۇمىلاپ، باش-كۆزلىرىگە توپا چېچىپ، داد-پەريات كۆتىرىدۇ. چوقۇم ھېلىمنىڭ قەزىل تىرنىقى ئاتىسى بىلەن ئانىسىنىڭ كېكىر-تەكلىرىگە پاتىدۇ. ئۇلارنىڭمۇ ئارقا تەرىكى باردۇر، بەلكىم. بۆلگۈنچىلىك سارىڭى لازا بۇرۇننىڭ ھېيلىسى بويىچە ئۇلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئارقا تەرىكى ئوتتۇرىسىغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش كېرەك. بۇنىڭدا تۆھمەت خېتى ئۇنۇملۇك، ھېلىم ئۇلارنىمۇ بوش قويمايدۇ. ھېلىم دېگەن خۇدانىڭ ئۇستىدىنمۇ ئەرز قىلىشتىن يانمايدۇ — ئەگەر ئەرز قىلغۇدەك جاي بولسىلا؛ خۇداغا تىغ كۆتۈرۈشتىنمۇ

قايتمايدۇ ــ ئەگەر شۇنداق قۇدرەتلىك تىغ بولسىلا. بۇ ھەقتە ئۇ كۆپ ئويلانغان، ئىدىيە تەييارلىقى بار، خەپ، خەپ! بولدى، سۆز قىلىش ۋاقتى بولۇپ قالدى، مىكروفون غىژىلداۋاتامدۇ ياكى ھېلىمنىڭ ئۆزى خارتىلداۋاتامدۇ؟ نېمىلا بولمىسۇن سۆزلەش كېرەك!

ــ بۇرادەرلەر، بۇ ئىككىمىز، ــ دېدى ئۇ قېشىغا كېلىپ قالغان خورەكچى دوستىنى كۆرسىتىپ، ــ 90 ـ يىللار مۇنبىرىنىڭ ئاي، يۇلتۇزلىرى...

ھېلىم خىرخىر سېمىزلىكتىن بوغۇلدىمۇ ياكى يىلىكى قۇرۇپ دېمى كېسىلدىمۇ، بىر دېنلا چالا بوغۇزلانغان ئىنەكتەك خارتىلداپ ھاسراپ قالدى، ئۇنى ئۆچتى. ئاغزى مىدىرلايدۇ ـ يۇ، زۇۋان چىقمايدۇ. بۇ نېمە پالاكەت؟ ئۇشتۇمتۇتلا ئادەملەر توپى غايىب بولۇپ، ئۇ بەش ـ ئالتە ئادەم ئىچىدىلا قالدى. ئۇلارمۇ ھېلىمگە قوشۇلۇپ تۇلۇم چاشقانلارغا ئايلاندى، ئۆز تىللىرىدا خىلىغچە كۈسۈرلاشتى. ھېلىم بىلەن بىللە يەرگە چاپلىشىپ توپىدىن ئۈۋا ياساشتى. ئەزىمەتنىڭ ئاۋازىدەك قۇدرەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىۋىدى، ئۇلار قورققىنىدىن دەرھال بىر يەرگە غۇژمەكلىشىۋالدى. "ھەممىز شۇ بىر ئىنسانغا تەڭ كېلەلمىدۇقمۇ؟!" ــ دەپ يەر تېپىپ، يۇز ـ كۆزلىرىگە توپا چېچىپ راسا يىغلاشتى، ئارقىدىنلا قايتىدىن ئادەملەرگە ئايلىنىپ قېلىشتى. تووا...! ئۇلار ھېلىمگە مەدھىيە ئوقۇشتى: زىلۋا، ئېگىز بوي، چىرايلىق ۋەھاكازا دەپ، ئەلۋەتتە. جاكىر خورەكچى ھەتتا ئۇنى "ئاپئاق دوستۇم، تۇخۇمدىن ئاق، سېغىزخاندىن ساق" دېدى. ئۇنىڭ بېيىتلىرىنى ھەممىلا يەردە تەشۋىق قىلىشقا ۋەدە بېرىشتى، ئاپىرىن ئوقۇشتى. ئاندىن كېيىن چىلان رەڭ بىر ياغاچ ئاتقا

مىنگۈزۈشۈپ، ياغاچ ئات بىلەنلا كۆتۈرۈپ مېڭىشتى. شۆھرەت تەختىگە ئولتۇرغۇزمىز، دېيىشتى. ھېلىم خورەكچى دوستىنىڭمۇ بىر ياغاچ ئاتقا مىنگۈزۈلگەنلىكىنى كۆردى. ئۇلار بىرقانچە ئىشكىتىن ئۆتۈپ چوڭ بىر قورۇغا چىقىشتى. قورۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر بۇتخانا بولۇپ، بۇتخانا ئۆگزىسىدە ئاسمان-پەلەك بىر مۇنار قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. بۇ ھىندى ئوردىسىمۇ ياكى بۇددا دىنى بىناكارلىقىنىڭ ئۇلگىسىمىدۇ؟ مۇنارىنى ئۆگزىدە قانداق تۇرغۇزغاندۇ؟ تەخت ئاشۇ مۇنار ئىچىدە ئوخشايدۇ، ئەمدى سۇلتان بولىدىغان بولدۇم، دەپ قىن-قىنىغا پاتماي خۇشال بولدى ھېلىم. ھېلىمنى بۇتخانىدا بۇتقا چوقۇندۇرۇشتى، ئاندىن مۇنارغا ئېلىپ كىرىشتى. قىزىق، مۇنارە ئىچىمۇ قەۋەت-قەۋەت ئۆي ئىمىش. ئۇنى تەنتەنە بىلەن ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيگە ئەكىرىشىپ، ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يوغان بىر بۇتنىڭ قۇچىقىغا ئولتۇرغۇزۇشتى. ئاندىن "تەختىڭىز مۇبارەك!" دېيىشىپ، ئىشكىنى يېپىپ چىقىپ كېتىشتى. بىردىنلا ھېلىقى يوغان بۇت ھەرىكەتكە كەلدى، ھېلىمنىڭ چىرايىدىكى غالىبانە كۈلۈمسىرەش ئۆز پېتى قېتىپ قالدى، تىزلىرى بوينىقىنىڭ قۇيرۇقىدەك تىترەپ كەتتى. قورقۇنچتىن خۇددىنى يوقاتقان ھېلىم ئىشىككە قاراپ قاچتى. ئىشىك سىرتىدىن قۇلۇپلانغانىكەن. ھېلىقى بۇت بۇقا تەن، پىيالە كۆز مەخلۇققا ئايلاندى. ھۆركىرەپ، قۇيرۇقىنى دىڭگايتىپ قوغلىدى. ھېلىم تايتاكلاپ، ئىنجىقلاپ، ئۇ بۇلۇڭىدىن بۇ بۇلۇڭىغا ئاران قاچاتتى. بۇقا تەن مەخلۇق ئاخىرى ئۇنى تۇتۇۋالدى، كېيىم-كېچەكلىرىنى سالدۇردى. چىرقىرىتىپ تۇرۇپ ئالدىنى تۆۋرۈكىكە قارىتىپ باغلىدى. ئاندىن كۈچەپ بىر ھۆركىرىتىدى، زۇۋانى ئادەمچە چىقىپ قالدى:

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـــ قورقماڭ، مەن ئەسلى سېھىرلەنگەن بۇقا، ئەجدادىم جادۇ قىلىنغان ئادەم ئىدى، مەن بۇ يەرنىڭ خوجايىنى. مېنىڭ ئالدىمدىن بىر ئۆتكەندىن كېيىن سىز بۇ تاپاۋەتلىك بەچچىخانىغا ئەزا بولغان بولۇسىز. قورقماڭ، نامىڭىز چىقىدۇ، ئابرويىڭىز چوڭ، پۇلىڭىز كۆپ بولىدۇ. خوتۇننىڭ تەلەپ ـ زۇلۇملىرىدىنمۇ قۇتۇلىسىز، بەچچىغەرلەر مىرزىسى دېگەن يۇقىرى مەرتىۋىنى ئىنئام قىلىمىز. ئۇ دېگەن باشلىقلىق، ـــ دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىنكى قورقۇنچلۇق ئىشلارنى ھېلىم تولۇق ئىلغا قىلالمىدى. ئۇنىڭ ئەسلىدىلا گالداڭ كاللىسى پۈتۈنلەي ئىشلىمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. چىرىشكە باشلىغان ئىچى لەش قاپاققا ئوخشايتتى، سەزگۈلىرى يامان ئەمەس ئىدى. قانداقتۇر بىر يېرى شۇنداق قاتتىق ئاغرىدىكى، ۋارقىراي دېۋىدى، ئاۋازى چىقمىدى. مۇنۇ بۇقا تەن مەخلۇق مۇڭگۈزىنى سانجىۋاتامدىكىن؟ ئۇ شۇنداق قىلىپ كۆڭۈل ئاچىدىغاندۇ، بەلكىم. مۇشۇككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن ـ دە. نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك بۇ، ھەرقانچە باشلىق قىلىدىغان ئىش بولسىمۇ... بىر دەمدىن كېيىن ئۇ ئۆزىنى قورۇدا يېڭى ئېگىن كىيگەن ھالدا كۆردى. ئۇلار ئۇنىڭغا "باشلىقلىقىڭىز مۇبارەك!" دېيىشتى. ھېلىم چالا ئۆلۈكتەك بولۇپ قالغانىدى. بىر چەتتە بوغۇقراق ئاۋازلىق بىرسى قورۇنى بېشىغا كىيىپ چىرقىراۋاتاتتى. ئۇ "ماڭا رەددىيە بەرگۈدەك ئادەم يوق جايلاردا تەلۋىلەرچە لاپ ئۇرغىنىمغا توۋا! يېڭى تۇغۇلغان موزايدەك، يولۋاستىن قورقمىغىنىمغا توۋا! ئاتام دۇلدۇل، دەپ يالغان سۆزلىگىنىمگە مىڭ توۋا!..." دەپ ئېچىنارلىق دادلايتتى. ھېلىم بۇرۇلۇپ بۇلۇڭدا پەريات كۆتۈرۈۋاتقۇچىنىڭ دەل ئۆز دوستى

جاكىر خورەكچى ئەكەنلىكنى كۆردى. ئۇنى يالىڭاچلاپ پاجىئەلىك هالدا قوزۇقتا ئولتۇرغۇزۇشقانىكەن، قوزۇق ئۇنىڭ ماي يىغقان دۇمبىسىدىن شام قەغەزنى تەشكەندەك تېشىپ چىقىپتۇ. ھېلىم ئۇنىڭ باكىر ئۆرەكچى بىلەن تىل بىرىكتۇرۇپ، بىر شېرىكنى يوشۇرۇنچە ئۆلتۇرۇپ، دەريانا تاشلىۋەتكەنلىك جىنايىتى ئاخىرى پاش بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ ئۇلگۈردى. "گۇناھقا لايىق جازا" دېدى قېلىن لەۋلىرى تۇنجى قېتىم ئادالەت بىلەن شۇرلاپ. ھېلىمنىڭ ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچى ئاغرىپ كەتمىدى. بىراق يېقىنراق بېرىپ قاراپ باقماقچى بولۇپ مېڭىۋىدى، بەچچىلەر ئالدىنى توسۇۋالدى، ئەركىن ھەربىكەت قىلغىلى قويمىدى، تېخى يەنە "تۆت پۇتلىنىپ ساغرا ئوينىتىش ئۇسۇلى" ئۆگەتمەك بولۇپ تارتقۇشلاشتى. ھېلىم ئىچىدە بۇنداق باشلىقلىققا مىڭ لەنەت ئوقۇدى. پەيتىنى تېپىپ ئۇلاردىن بىرىنى ئىتتىرىۋېتىپ، دەرۋازا تەرەپكە قاراپ قاچتى. ئارقىسۇئارقا ئۇچ دەرۋازىدىن يۈگۈرۈپ ئۆتۈپ بولغاندا ھاسراپ ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلدى، مەيدىسىدە بىر نەرسە كۆيۈۋاتقاندەك ئاغرىدى، يۈرىكى كۆكرەك قەپىزىنى يېرىپلا سىرتقا ئېتىلىپ چىقىدىغاندەك دۇپۇلدەيتتى، پۇتلىرى قولاشمىدى. بەچچىلەر ئۇلگۈرۈپ كېلىپ تۇتۇۋېلىشتى ـ دە، يانداكى بىر قاراڭغۇ ئۆيگە سۆرەپ كىرىشتى. بۇ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا يوغان ئوچاق قېزىلغان بولۇپ، داشقازان ئاستىدا گۈرۈلدەپ تولغىنىپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. ئوت شولىسى ئەتراپتا، تورۇستا جىنلاردەك سەكرەپ ئويناۋاتتى. ئۇزۇن پەشخونغا ئادەملەرنىڭ سان ـ ساناقسىز كېسەك كاللىلىرى دۆۋە ـ دۆۋە قىلىپ تىزىۋېتىلگەنىدى. بۇ كېسەك كاللىلار نېمىشقىدۇر تىللىرىنى چىقىرىشىپ، يىلانلارنىڭكىدەك سوزۇپ ئوينا ـ

تىشۋاتاتتى. قاراڭغۇلۇقتا كىملەردۇر جانلىرىنى سۇغۇرۇپ ئېلىۋاتقانىدەك چىدىغۇسىز ۋارقىرىشاتتى؛ كىملەردۇر ئۇ ياق-بۇ ياقنى پالاقلاپ يۈگۈرۈشەتتى. ئۇي ئىچى كۆيگەن ئادەم گۆشىنىڭ قاڭسىق پۇرىقىغا تولغانىدى. قېنى ئۇ سۇلتانلىق؟... ئەزىمەت ياردەمىنى ۋاقتىسىز توختىتىپ قويمىغان بولسا ھېلىم بۇ كەمگىچە مۇرادىغا يېتىپمۇ بولاتتى، تەختكە چىقىۋالسلا ئالدى بىلەن شۇ ئەزىمەتنىڭ كاللىسىنى ئۈنىڭ ئەقلى-پاراسىتى، ئاق كۆڭۈللۈكى ۋە خالىسلىقلىرىغا قوشۇپلا چېپىپ تاشلىغان بولاتتى. ھەتتىگىنەي، ھېلىمنىڭ مۇرادى ھاسىل بولماسلىقىدىمۇ يەنىلا شۇ ئەزىمەت باش گۇناھكار. ئۇ يېرىم يولدا ياردەمنى ئۈزۈپ نامەردلىك قىلدى ئەمەسمۇ، ئەدىبنى بەرمەي بولمايدۇ.

قاراڭغۇلۇقتىن شاپ بۇرۇتلۇق ئىككى جاللات چىقىپ كېلىشتى. بەچىلەر بىلەن بىر نەچچىلەرنى كۈسۈرلاشتى-دە، ھېلىمنى سلكىشلەپ سۆرەپ مېڭىشتى. داشقازان يېنىغا ئەپكېلىشىپ دۇم ياتقۇزۇشتى. پۇت-قوللىرىنى تۆت تەرەپكە تارتىپ كېرىپ، يەرگە قېقىلغان قوزۇقلارغا باغلىدى. يېگى كىيىملىرىنى دۇمبە تەرەپتىن كېسىپ، تارتىپ تىزلىرىغىچە يىرتىپ تاشلىدى. قەيەردىندۇر ئەۋرىشىمچانلىقى كۈچلۈك تۆمۈر چىۋىقلارنى تېپىپ كېلىشتى-دە، يىرتىقنى بويلاپ يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ھارغۇچە ساۋاشتى. ھېلىمنىڭ كەينىنى تىتما-كاتاك قىلىپ قانغا بويالپ ۋايىجىنىنى چىقىرىۋەتتى. ئاندىن قازاندىكى قايناق قوغۇشۇن ئېرىتمىسىدىن چۆمۈچەلەپ ئۇسۇپ كېلىپ، ھېلىمنىڭ بېلىدىن تۆۋەنرەك جايىغا قۇيۇشقا باشلىدى. دەھشەتلىك بىر ئوت، ئىنسان چىدىغۇسىز بىر ئاغرىق ئوتتۇرا ئەسرىچە ۋەھشىيانە شەكىلدە ئۈنىڭ ئىچى-ئىچىگە كىرىپ

كەتتى. ئۇ بىكار قالغان چاغلىرىدا ئوتتۇرا ئەسىرچە، بەلكى ئىپتىدائى جەمئىيەتتىكى تېخىمۇ ياۋايى ئۇسۇللاردا باشقىلارنى قېيناشنى ئويلاشقا ئامراق ئىدى. ئاشۇ ۋەھشەت قانداقسىگە ئەمدى ئۇنىڭ بېشىغا كېلىپ قالغاندۇ؟ ھېلىم ئاغرىق ئازابى، قورقۇنچ ۋە ئەجەل ۋەھىمىسىدىن يۇلقۇنۇپ ۋارقىراپ ئويغاندى. خۇددىنى بىلەلمەي كارىۋاتتا ئۆزىنى ئۇ يان-بۇ يانغا ئۇردى. بىرھازادىن كېيىن كۆرگەنلىرىنىڭ چۈش ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئېسىنى يىغدى، كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك بولدى، زورلاپ ھەجايدى. بېلى ئاغرىۋا-تاتتى، "خۇشامەتچى بېلىدىن قېرىيدۇ، ماختانچاق ئاغزىدىن" دېگەن ماقالنى ئېسىگە ئېلىپ، قېرىلىق يەتكەنمىدۇ-يا، دەپ سەل قورقتى. ئىختىيارسىز قول سوزۇپ، بېلىنىڭ ئاغرىۋاتقان يېرىنى سىلاپ باقتى، خۇداغا شۈكرى، كەمەرنىڭ تۆمۈر بېشى ئۇنىڭ ئاستىدا بېسىلىپ قالغان بولۇپ، بېلىنىڭ تۆۋەن قىسمىغا خېلى قاتتىق پېتىپ كەتكەن ئىكەن.

ھېلىم خىرىر "ھۇ ئاناڭنى، شورۇنچىنىڭ كەمىرى!" دەپ، ئانىسى بىلەن ئۆزىنى قوشۇپ تىللاپ، كەمەرنى بىر چەتكە ئېتىۋەتتى. چۈش دېگەن يېرىم بېشارەت دېيىشىدۇ، پالاكەت كېلىۋاتامدۇ-يا؟ يۈرىكى ئاغقاندەك بولدى، چىراغ يېقىپ تاماكا تۇتاشتۇردى. كۆزىگە يەنە ئەزىمەت بىلەن قىزى كۆرۈنۈپ، بايا تىنقى كۆڭۈلسىزلىك يەنە ئېسىگە چۈشتى. كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ تاماكا قالدۇقىنى تاشلىۋېتىپلا كۆزىنى يۇمدى.

ئەزىمەت يەنە ئۇنىڭ قارا قۇمچاق قىزى بىلەن بەل تۇتۇشۇپ مېڭىپ ئالدىغا كەلدى. قىزنى ئۇ "قارا ئۇرۇكتەك چۇچۇمەل، كەمپۇتتەك شېرىن قىزىم" دەپ ئەركىلەتتى. ئىڭىكىدىن ئوڭ قولىدا

www.uyghurkitap.com

قارماپ تۆتۈۋېلىپ، لەۋلىرىگە ھاياسىزلىق بىلەن سۆيۈشكە باشلىدى. قىز مەيدە تۆگمىلىرىنى يېشىپ بېرىۋېدى، ئەزىمەت بىر قولىنى ئۇنىڭ كۆكىلىكىنىڭ ئىچىگە تىقىپ كۆكسىنى ئوينىغىلى تۇردى.

ھېلىم خىرخىر كۆزلىرىنى غەزەپ بىلەن يىرتىپ ئاچتى، ئەزىمەت بىلەن قىز غايىب بولدى. نېمانچە تۇگىمەس چۈشلەر بۇ، دەپ غۇدۇراپ بېشىنى يوتقانغا پۈركۈۋالدى. تۇنجۇقۇپ قىينىلىپ قانچىلىك ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنىمۇ بىلمىدى. ھالبۇكى، چۈش مۇنەككىلى ئۇنى يەنە بوش قويۇۋەتمىدى:

ھېلىم بىر سازلىقنىڭ لېۋىدە تۇرارمىش. سازلىقنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدە شالاڭ ئوت-چۆپلەر ئۆسكەن تۆپىلىكلەر چوقچىيىپ تۇرارمىش. ئۇ لۆمشۈپ تۇرغان قارا لايغا قاراپ خىيال سۈرۈپ، ھېچ بولمىغاندا خالاجايغا باشلىق بولسامۇ ھەم ئەمەل ھەم پۇلغا ئېرىشەر ئىدىم، دەپ ھەسرەت چېكەرمىش. ئۇشتۇمتۇت قارا لايغا جان كىرىپ چايقىلارمىش، بۇزۇلداپ بۇس چىقرارمىش، سېسىق بۇس ئىچىدىن باكىر ئۆرەكچى چىقىپ كېلىۋاتقۇدەكمىش. ئۇ ئىككى يۈز، ئىككى گەۋدىلىك مەخلۇق ئىمىش، ئالدى تەرىپى ھېلىقى ھازاۋۇل خوتۇننىڭ، ئارقا تەرىپى ئۆزىنىڭ سۈرىتىدە ئىمىش. ئالدى تەرىپىدىكىسىنىڭ كۆكسى ئېگىز كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان، كەينى تەرىپىدىكىنىڭ بۇغدىيىكى چوڭقۇر ئولتۇرۇشقان ئىمىش. ھېلىم ئۆرەكچى دوستىنىڭ بۇنداق ئىككى جىنسلىق دەھشەتلىك مەخلۇق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ قورقۇپ كېتەرمىش، توۋا، دەپ ياقىسىنى چىشلەرمىش. ئىككى تەنلىك دوستى بۇنىڭغا قىلچە ئەجەبلەنمەيلا يېقىنلاپ كېلەرمىش. ئۇلار ھېلىمگە قاراپ: "دادىڭ بىزگە يەتتى، سەن بىر قاۋاقخانا ئاچ!" دەرمىش. "دەسمايىگە نەگە بارىمەن؟"

دېگۈدەك ھېلىم خىرخىر خىرىلداپ يېغلامسىراپ. ئۇلار بويىنىنى بۇراپ: "ئەنە، دەسمايە ئۆزەكىدە تۇرمامدۇ! شۇنىڭدىن ئوبدان پايدىلانساق، قاۋاقخانا چاپسانلا كېڭىيىپ، ھەيۋەتلىك تۇن بەزمىخانە-سىغا ئايلىنىدۇ" دەرمىش ھېلىمنىڭ بېلىنىڭ تۆۋەن تەرىپىنى كۆرسىتىپ. شۇ ئان ھېلىمنىڭ كۆز ئالدىغا بۇقا تەن مەخلۇق كېلىپ تەنلىرى جۈغۈلداپ كەتكەنمىش. بۇنىڭغا نېرۋىسى چىدىمغان ھېلىم خىرخىر كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالغانمىش. بىردەمدىن كېيىن كۆزىنى ئاچسا يېنىدا ھېچكىم يوق ئىمىش، ھېلىم ئۆزىنى كاتتا تۇن بەزمىخانىسىغا باشلىق بولغان ھالدا كۆرەرمىش. سۆلەتلىك ھاراق-كەشلەر زالدىكى يۇمىلاق شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، ھەر خىل ئالىي ھاراق-شارابلارنى ئىچمەكتىمىش. مودا كىيىم كىيگەن نايناق بىر چوكان مىكروفون تۇتۇپ ئاقما ناخشا ئېيتماقتىمىش. بەزىلەر ئىشىكىگە پەردە تارتىلغان قاراڭغۇ بۆلمىلەرگە پاھىشە ئايالىرىنى ئېلىپ كىرىپ كېتىۋاتارمىش. بۇ ياقتىن قانداقتۇ نازلىق غىلجىك ئاۋازلار، كارىۋاتلارنىڭ غىچىلداشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرارمىش، يانداكى يەنە بىر زالدا قىمار قىزىماقتىمىش. ئۇنىڭدىن كېلىدىغان تاپاۋەتنىڭ بەرى ھېلىمنىڭ چۆنتىكىگە كىرەرمىش. ھېلىم خىرخىرنىڭ كۆڭلى يايراپ كەتكەنمىش، خۇشاللىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالغانمىش. بۇ نېمىدېگەن چوڭ بەخت، نېمىدېگەن چوڭ ئەمەل! ئۇ دائىم ئارزۇ قىلسىمۇ، لېكىن بۇنچىۋالا چوڭ مەرتىۋىگە ئۆمرىدە ئېرىشىپ قېلىشقا، ھەتتا بىرەر مىنۇتقا بولسىمۇ ئېرىشىپ قېلىشقا ئىشەنمىگەن-دى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ھوقۇقى بەك چوڭ، شۇ ھوقۇقنىڭ كۈچىدىن پاھىشە ئايالار كىرىمنىڭ 98 پىرسەنتى تارتىۋېلىنىپ، ئۇلارغا ئاران ئىككى پىرسەن ھەق قالدۇرۇلارمىش. قىمارۋازلاردىن

چوتا، تاۋكا ھەقىقى يۇلۇۋبىلىنىشتىن سىرت، يۇقىرى ئۆسۈملۈك جازانە بېرىلىپ، نەچچە ھەسسىلەپ پايدا ئۇندۇرۇۋېلىنارمىش. ھېلىم خېرىلداپ يۇگۈرۈپ يۇرۇپ، چەت ئەللىك مېھمانلارغا، ئوخشاش جىنسلىق مەشۇقە تېپىپ بەرگەندىن سىرت، ئۆزىمۇ ئۇلارنى قىزغىن كۈتۈۋالارمىش. سەل ئازابلانسىمۇ، بۇنىڭدىن كېلىدىغان ئامېرىكا دوللىرى بەك يۇقىرى بولغاچقا، لېۋىنى چىڭ چىشلەپ چىداپ كېتەر-مىش. زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى، باكىر ئۆرەكچى، ناكىر ئېتەكچى ۋە خاكىر تېزەكچى قاتارلىقلارنىڭمۇ بازىرى بەك ئىتتىك ئىمىش، ئۇلار مەشۇقلۇقنى تالىشىپ بوغۇشۇپ كېتەرمىش. شاپتۇل چېچەك يۈز بىلەن پاپىي كۈچۈكتەك تاپان يالاشقا ماھىر خاكىر تېزەكچى كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا تولا ئۆمىلەۋەرگەچكە دەسسىلىپ ئۆلەرمىش. بىر چەت ئەللىك خاكىر تېزەكچىنىڭ ئۇستىگە مىنىپ ئولتۇرۇپ، ناكىر ئېتەكچىنىڭ كۆپكەن لازىدەك قىزىل بۇرۇنىغا كالتەك تىقىپ ئوينارمىش.

ھېلىم خىرخىر يانچۇقلىرىنى تومپايتىپ، قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، يەر ئاستى بۆلۈمىگە چۈشەرمىش. بىر تۆمۈر ئىشىكنىڭ ئالدىدا توختاپ، مەخپىي رەقەملەرنى قوراشتۇرۇپ بۇراپ، بىر ھازا ھەپىلىشىپ ئىشكنى ئاچقانمىش. ئۇي ئىچى ئالتۇن-كۈمۈش، ئامېرىكا دوللىرى ۋە زىبۇ-زىننەتلەرگە لىق تولغانمىش، تىزىلار پۇتۇنلەي مىڭ سوملۇقتىن ئىمىش. ھېلىم پۇلنىڭ ئۇستىدە كۇلىنى كۆرۈپ ئېغىنىغان ئېشەكتەك ئېغىناپ كېتەرمىش. ئەمدى ھەر كۇنى يېرىم كېچىدە مۇشۇ يەرگە ئۆزەم يالغۇز كىرىپ، پۇلنىڭ ئۇستىدە دۇم ياتىمەن، دوملاپ ئويناىمەن، قانغۇچە ئېغىنايمەن دەپ كېرىلىپ كەتكەنمىش. ئاندىن كېيىن يان ئۆيگە چىققانمىش، ئۇ يەردە بىر

كىچىك كۆلچەك بار ئىمىش. ھېلىم ئىشتان-كۆڭلىكىنى سېلىپ تاشلاپ، تۆگىدىكى ھاراقلارنى ئەكىلىپ كۆلچەككە تۆكۈپ، ئاندىن ئۇنىڭغا سەكرەپ چۈشۈپ، ئېيىقتەك يۇيۇنۇشقا باشلىغانىمىش. ئۇشتۇمتۇت ئۆي تورۇسىدا گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەپ، دېرىزە تەكچىسىدە ئەزىمەت پەيدا بولغانىمىش. ئەزىمەتنىڭ قولىدىكى تۆمۈر كالتەكى دۈننىڭ مىڭ پاتمان گۈرزىسىدەك دەھشەتلىك كۆرۈنەرمىش. ھېلىم ئىشتىنىنى پۈتىغا سېپىۋېلىشقىمۇ ئۇلگۈرمەي، كاسسىنى چاقپىلەكتەك چۆگىلىتىپ، يالىڭاچ پېتى تالاغا تاشلانغانىمىش. دەرۋازىدىن چىقىشىغا ئۇدۇلىدىن ئاقساقالاپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان خورەكچى ئاغىنىسى بىلەن يۈزمۇ-يۈز سوقۇلۇپ كېتىپ، ئىككىسى قاتقىپ، ئىككى ياقتا دومىلاپ كەتكەنمىش. ۋايجان ئۇلدۇم، دېيىشىپ، ئۆمىلەپ قوپۇشۇاتقاندا، ئەزىمەت قوغلاپ كەلگەنمىش. ئۇ گۈرزىسىنى ھاۋاغا بىر شىلتىغاندا ئالەمنى يورۇتۇپ چاقماق چېقىلغانىمىش. ئاسماندىن بىر چاقماق ئالتۇن يىلاندەك سويلاپ چۈشۈپ، خورەكچىنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ كەتكەنمىش، كەينى تەرىپىدىن قاپقارا ئىس تولغىنىپ چىقىپ، بىچارە خورەكچى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئىچىگە لىق سامان تىقىلغان يوغان تاغارغا ئايلىنىپ قالغانىمىش. ئەزىمەت گۈرزىسىنى يەنە كۆتۈرگەندە، ھېلىم داد-پەريات سېلىپ، مۈدۈرۈپ سۈرۈلۈپ قاچقانمىش. بىر كوچىدا ئازگالدىكى ئەخلەت ئۈستىدە تۈرغۇزۇلۇپ چالما-كېسەك قىلىنىۋاتقان قوش تەنلىك دوستىغا ئۇچرىغانمىش. ئۇنىڭ ھەممە يېرى قانغا بويالغان ئىمىش، ھېلىم قىلمىشلىرىنىڭ قىساسى قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى پەملەپ، قۇتۇلۇشقا كۆزى يەتمەي ھۆركىرەپ يىغلىۋەتكەنمىش. ھەممىنى قىلغىنى ئاشۇ زاكىر ئۆسەكچى، ھو بېشىڭنى يېگۈر ئېزىتقۇ، ئىككى يۈزلىمچى،

www.uyghurkitap.com

بۆلگۈنچى، دوزاخنىڭ تۆتىنچى قاتلىمىدىن قورسىقىغىچە يىرتىۋېتىش كېرەكتى، دەپ توۋلىغانمىش. ئۇ بىر نېمىگە پۈتلىشىپ كېتىپ شۇنداق قارىسا، ئايىغى ئاستىدا زاكىر ئۆسەكچىنىڭ ئۆلۈكى تۇرغانمىش. گۈرزىنىڭ ئۇچى كىرىپ كەتكەنمۇ، ئەيتاۋۇر، ئۇنىڭ بېلىنىڭ ئاستى تۆگلۈكتەك تېشىلىپ، قورسىقى چۈۋۈلۈپ كەتكەنمىش. ھېلىم ئازابلىنىپ ئىڭرىۋاتكەنمىش، ئانىسىنى يادلاپ، گۈناھلىرىغا مىڭ تۇۋا قىلىپ، ئىستىغپار ئېيتىپ، بىر قوشۇق قېنىنى تىلەپ يىغلىغانمىش. قېنى ئۇ سۈلايمان قالپىقى؟ قېنى ئۇنىڭ قۇدرەتلىك غۇرۇمىكى؟ مەيدىسىگە مۇشتلاپ شالىنى چاچرىتىدىغان، مەردلىك ئۇستىدە گەپ ساتىدىغان شېرىكلىرى نەدە قالدى؟ ئۇلار ھاراق سورۇنلىرىدىلا باتۇرمىدى؟ ھەممىسىگە لەنەت! ھايات ھاياتلىقنى، دۇنيا دۇنيالىقنى داۋاملاشتۇرىۋاتىدۇيۇ، ئۇلارنىڭ بولسا كۆلى كۆككە سورۇلۇۋاتىدۇ. شۇمۇ ئادىللىقمۇ؟ قېنى ئۆيدە خوجايىنلىق قىلىدىغان خوتۇنى بىلەن ئەتىۋار قاراقۇمچاق قىزى؟ ئۇلار نېمىشقا مۇشۇنداق باشقا كۈن چۈشكەندە ياردەم قوللىرىنى سۇنۇشمايدۇ؟ ھېلىم شۇلارنى دەپ تىرىشىپ ـ تىرماشقان، ئىتنىڭ كۆنىنى كۆرۈپ بەل ئېگىپ ئۆمىلىگەن ئەمەسمىدى؟! ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ياشىمىدى، بەلكى شۇ خوتۇن ـ بالىلارنى دەپلا ياشىغان، گۇناھ قىلغان، زىياندىش بولغان ئەمەسمىدى؟! ئەمدى نېمىشقا جازانى ئۇنىڭ بىر ئۆزىلا تارتىشى، خوتۇنى بىلەن قىزى تىرىك قېلىشى، راھەت كۆرۈشى كېرەككەن؟! ئۆلسە ئاۋۋال شۇلار ئۆلسۇن ـ دە! قېنى ئۇنىڭ بەل ئۈۋۈلاپ، پۇت سىلاپ، قاقتى ـ سوقتى قىلىپ، يېمەي ـ ئىچمەي گېلىنى قىسىپ يىغقان پۇللىرى؟! بۇلار مۇشۇنداق چاغدا ئەسقاتمىسا، پايدا كۆرسەتمىسە ھېلىمنىڭ بىر ئۆمۈر سىڭدۈرگەن يۈرەك قانلىرى بىكار كەتكەن

بولمامدۇ؟ كۆز گۆھەر بەدىنمۇ ئەتىۋار بۇ نەرسىلەرنى باشقىلارغا قالدۇرۇش ئۈچۈن ئۇ ئۆزىنىڭ ھەممە ھۇنەرلىرىنى، قەلبىنى بېغىشلىماپمىدى؟! ئۆزىنىڭ ئەشەددىي دۈشمنى ئەزىمەتنى يوقتىش ئۈچۈن ئۇ نېمە ۋاستىلارنى قوللانمىدى؟! ھېلىمنىڭ قولىغا قول، پۇتىغا پۇت بولالايدىغان يېقىن ئاغىنىلىرىدىن زاكىر ئۆسكەچى، جاكىر خورەكچى قاتارلىقلارمۇ ئاز كۈچ چىقارمىدىغۇ، لېكىن ئۇنۇمى زادى قانچىلىك بولدى؟ ئۇلار ھەممىلا يەردە پىتنە-پاسات توقۇپ تارقىتىشتى، بىرلىشىپ ئەرز يېزىپ تۆھمەت چاپلاشتى. باشلىقلارنىڭ ئالدىغا چېقىپ بېرىپ تاپان يالاشتى، قورشاپ تالاشتى، سايىسىنى چاناشتى. يەنىلا ئاقمىدى، ئۇنى سوتلاتقۇزۇپتەلمىدى، ئاتقۇزۇپ-تەلمىدى، چاپقۇزۇپتەلمىدى. ۋادەرىخا، بۇ تەقدىر نېمىشقا شۇنچىلا جاھىلدۇ، شۇنچىلا ئادالەتسىزدۇ؟ نېمىشقا ئىشنى ھېلىملارنىڭ كۆڭلىدىكىدەكلا قىلىپ بەرمەيدىغاندۇ؟ ھېلىم مۇشۇنداقلا ئۆلۈپ كەتسە بولامدۇ؟ ئاھ، دەردىم! ئۇنداقتا بۇ ھاياتنىڭ نېمە قىممىتى، بۇ دۇنيانىڭ نېمە مەززىسى قالىدۇ؟ ئاھ، بىمەنە قاغىش تەكتۇر ھايات، جىن تەپسۇن سېنى! ھېلىم ئەنە شۇ تەرىقىدە بىر ھازا قاقشىغانمىش. كېيىن كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ ئالدىغا قارىغۇدەك بولسا، ئۆزىنىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى قاتار-قاتار سوقما تاملارغا ئايلىنىپ، ئۇنىڭ قاچار يولىنى توسۇۋالارمىش. ھېلىم كەينىگە بۇلۇرۇپ قاچماقچى بولغاندا، ئەزىمەت جاھانىنى تىترىتىپ نەرە تارتىپ، گۈرزە ئوينىتىپ قوغلاپ كېلىپ قالغانمىش. ئەجەل قاش بىلەن كىرپىك ئارىسىدا تۇرارمىش. ھېلىم قىلمىشلىرىغا مىڭ بىر پۇشايمان قىلىۋېتىپ، ئىزوپنىڭ مەسىلىدىكى شىرغا ھۇجۇم قىلغان ئېشەكنىڭ پۇشايمىنىنى ئېسىگە ئالغانمىش: بىر كۈنى خوراز بىلەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئېشەك بىللە كېتىۋاتقانىكەن، شىر كېلىپ ئېشەككە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپتۇ. خوراز بىرلا چىللىغانىكەن، شىر قېچىپ كېتىپتۇ. ئەسلىدە شىر خورازنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ باقمىغاچقا قورققان ئىكەن. لېكىن ئېشەك شىر مەندىن قورقۇپ قاچتى، دەپ ئويلاپ، دەرھال شىرنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. قوغلاپ خېلى يىراقىقا بارغاندىن كېيىن خورازنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايدىغان بولۇپ قاپتۇ- دە، شىر كەينىگە بۇرۇلۇپ كېلىپ ئېشەكنى يەۋېتىپتۇ. ئېشەك ئۆلەر ۋاقتىدا ھاكىراپ تۇرۇپ:

— مەن راستىنلا بەختسىز ھەم ھاماقەت ئىكەنمەن، مەن يا لەشكەر بېشىنىڭ ئەۋلادى بولمسام، نېمىشقىمۇ ئۆزەمنى جەڭگە تاشلىغاندىمەن؟ — دەپ ھەسرەت چېكىپتۇ.

ھېلىم شۇلارنى ئويلاپ ھۆكۈرەپ يىغلاپ، ئۆزىنى كاچاتلاپ، لەۋلىرىنى غەزەپ بىلەن چىشلىگەندە، قان ئېتىلىپ چىققانمىش. بۇ شىر، ئېشەكنىڭ قورسىقىنى يارغاندا ئېتىلىپ چىققان قانغا ئوخشايمىش. ھېلىم ئىنجىقلاپ، تامغا يامىشىپ، ئۇ تەرەپكە دومىلاپ چۈشكەنمىش. ئاغزى- بۇرنىدىن قان بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقارمىش، ئۇ يەنە تىرمىشىپ ئۆمىلەپ قاچقانمىش. يارەببىم، بۇ نېمە كارامەت؟ ئۇ ئۆمىلىگەن زامانلا سەت بىر تىمساققا ئايلىنىپ قالغانمىش. ئۆلۈم باش ئۇستىدە پىرقىراشقا باشلىغاندا، ھېلىم يەنە ناھە قىلىپ يىغلىغانمىش، ئىككى كۆزىدىن قان تامغانمىش. تەقدىرنىڭ ئىچى ئاغرىغانمۇ قانداق، بىردىنلا ئۇ قۇدرەتلىك ياۋا توڭگۇزغا ئۆزگىرىپ قالغانمىش، ئىككى جاۋغىيىدىن ئىككى چىشى خەنجەر شەكىلىدە ئۆسۈپ چىققانمىش. ئەمدى ئۇ خېلى چاققانلىشىپ قالغانمىش، تېز يۈگۈرۈپ قېچىپ قۇتۇلۇش مۇمكىنچىلىكى تۇغۇلدى دەپ خۇشاللىقتىن

سۆيۈنۈپ كەتكەنمىش. قېنى، ئەمدى قايسىك نوچا بولساك يېنىمغا كەل، قارىڭنى بۆسۈپ تاشلايمەن دەپ پو ئاتقانمىش. ئاندىن تۇمشۇقىدا يەر قېزىپ توپا پۈرقىرىتىپ، تۆت پۇتلاپ يۈگۈرۈشكە باشلىغانمىش. بۇنداق يۈگۈرۈشكە ئۆزىنى شۇنچىلىك پىششىق ھېس قىلارمىش، ئەسلىدە تۈغما ياشاش شەكلىم مۇشۇ بولغيمىدى - يا؟ خاتالىشىپ ئادەم تېرىسىگە ئورۇلۇپ قالغان بولمىغيدىم، دەپمۇ گۇمان قىلىپ قالغانمىش. بەيگە مەيدانىدىكى ياغاچ توسۇقلاردەك قاتار-قاتار كەتكەن پاكار تاملاردىن بىر - بىرلەپ سەكرەپ ئۆتكەنمىش. ئالدىدا ئىدىرلىق، تاغلىق پەيدا بولغانمىش. ئەجەبلىنەرلىكى، ئۇشتۇمتۇت ئىدىر، تاغلار ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، دۇم ھالەتتە مۇئەلەقتە ئېسىلىپ قالغانمىش. ھېلىم ئۆزىنىمۇ پۈتى ئېگىزگە، بېشى پەسكە قارىغان تەتۇر ھالەتتە ئاسماندا كۆرگەنمىش. ئاياغلىرى ئىدىر ئۇستىگە دەسسەكلىك، بېشى پەسكە قاراغلىق ئىمىش. خۇددى تاغلارنىڭ سۇغا چۈشكەن كۆلەڭگىسىدەك مەنزىرە شەكىللىنىپتىمىش. ھېلىم ئاشۇنداق تەتۇر ھالەتتە ئىدىردىن ئىدىرغا، چوققىدىن چوققىغا يۈگۈرەيمىش، جىلغىلاردىن دومىلاپ، يارلاردىن سەكرەپ ئۆتكەنمىش. قارىسا ئەزىمەت كۆرۈنمەيمىش، ئۇنىڭدىن قۇتۇلغان ئوخشايمەن دەپ ئويلاپ، ئاخىرقى دۆڭلۈكتىن چۈشكەندە ھېرىپ ھالى قالمىغانمىش، بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۆزىنى يەردە ئوڭ پېتى كۆرۈپ ھەيران بولغانمىش. بۇ نېمە بولغىنى... ئالدى تەرەپتە تۇپ - تۇز بىر يول سوزۇلۇپ ياتارمىش. ھېلىم بىر دومىلاپ قوپۇپ، يولنى بويلاپ تۇزلەڭدە سوكۇلداپ ئىلگىرلىگۈدەكمىش. مانا شۇنداق مېڭىپ، كۆرۈنگەن ئۇپۇقتىن ھالقىپ ئۆتسەم بولغۇدەك دەۋاتقاندا، ئۇشتۇمتۇت ئايىغى ئاستىدىكى يەر بىر ياقتا تارتىۋېتىلگەن بىرلەشـ

www.uyghurkitap.com

تۇرمە تاختايدەك شاپىدا قىلىپ غايىب بولۇپ، ھېلىم تەگىز چوڭقۇر بوشلۇققا دومىلاپ چۈشۈپ كەتكەنمىش. خېلى ئۇزۇنغىچە دومىلىغاندىن كېيىن، بېشى شېغىللىق داق يەرگە ئۇرۇلغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن ئورنىغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى بىلگەنمىش. بۇ ئورنىنى ئەسلىدە ئۇ باكىر ئۆرەكچى بىلەن بىرلىشىپ، ئەزمەتنى ئالداپ يىقىتىش ئۈچۈن قازغانلىقىنى ئېسىگە ئالغانمىش. ۋايجان، نېمانچە چوڭقۇر-ھە، يۇز مېتر كېلەمدۇ نېمە؟ بۇنچىلا چوڭقۇر قېزىلمىغاندەك ئىدى، ھېلىم تېخى ئۇنىڭ تېيىز بولۇپ قالغانلىقىدىن ئاغرىنىپ يۇرگەن ئەمەسمىدى! ۋايجان، ئومۇرتقىسى ئوشتۇلۇپ كەتكەنمۇ نېمە؟ باشمۇ يېرىلىپ قان چىقىپتۇ، لەنەت ھەممىسىگە! ھېلىم ئانىسىدىن ئەمگەن سۈتى بۇرنىدىن بۇلاق بولغۇدەك جاپادا ئۆمىلەپ يامىشىپ، يىقىلىپ-سۈرۈلۈپ يۇرۇپ، ئاران ئورنىنىڭ گىرۋىكىگە چىقىپ، ئۇھ دېمەكچى بولۇۋاتقاندا، ھۆركىرىگەن دەھشەتلىك سادا كەلگەنمىش. بېشىنى كۆتۈرۈپلا ئەزمەتنىڭ ئاسماندا گۈرزە ئوينىتىپ، بوراندەك ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەنمىش. گۈرزە بىر پىرقىرىغاندا، قاراسلاپ چاقماق چېقىلغانمىش. ئاسماندىكى بۇلۇت ئارىسىدىن بىر ئالماس قىلىچ قاڭقىپ چىقىپ، ھېلىمنىڭ بوينىغا مىڭ پاتمان زەرب بىلەن تەگكەنمىش. ئۇنىڭ بوينى ئۇزۇلۇپ، كاللىسى بىلەن گەۋدىسى ئىككىگە بۆلۈنۈپ كەتكەنمىش. كېسىك كاللا يوغان كېسىك كاۋدەك دومىلاپ، ئازگالنىڭ قاق بېلىگە بارغاندا توختاپ قالغانمىش. ئاندىن پىرقىراپ، توپتەك سەكرەپ-سەكرەپ، قايتىدىن قاشقا چىقىپ توختىغانمىش. گەۋدە سېرىلىپ، قېقىلىپ، كېلەڭسىز بىر تاغار خام گۆشتەك گۈرسۈلدەپ، ئازگالنىڭ ئاستىغا چۈشۈپ كەتكەنمىش. بىرھازادىن كېيىن ھېلىمنىڭ

كېسىلگەن كاللىسى قانغا بويالغان ھالدا قىمىرلايمىش. دوملاپ، ئېغىناپ، ئازگال گىرۋىكىدە ئۆزىنى رۇسلاپ، ئەينەك شارچىدەك پومپايغان دوملاق يوغان كۆزلىرىنى ئازگالنىڭ تېگىدە ياتقان گەۋدىگە تىكىپ، جان-جەھلى بىلەن چىڭقىلىپ سۆزلەشكە باشلىغان-مىش. ئاۋازى دەريا بويىدىكى مۇنبەردە مىكروفوندا سۆزلىگەنىدىكى-دىنمۇ قاتتىقراق چىققانمىش:

— ھەرنېمە بولسا سەندەك قەبىھلىككە تولغان يىرگىنچلىك مەخلۇق-تىن قۇتۇلدۇم. خۇداغا مىڭ شۈكرى-سانا ئېيتىمەن. مېنى ئىبلىس ساڭا چېتىپ قويغانىدى. ساڭا چېتىلغان چاغلىرىم ئەڭ بەختسىز، ئەڭ نومۇسسىز، ئەڭ سەسكىنەرلىك چاغلىرىم، تىرىكلىكىمدىكى ئەڭ چوڭ پاجىئە. سەن ئەسلى لايغا پېتىپ ياتقان ياۋا توڭگۇز گەۋدىسى ئىدىڭ، ئىبلىسنىڭ بارلىق سۈيىقەستلىك قىلمىشلىرىنىڭ يۇغۇرۇل-مىسى ئىدىڭ. شۇڭا ھاياتىڭ باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىش بىلەنلا ئۆتتى، ھوقۇق-مەنپەئەت سارىڭلىقى قىلىپ يۈرۈپ مېنىمۇ بۇزدۇڭ، بۇلغىدىڭ. ئۆزۈڭگە راھەتتىلا، شۆھرەتتىلا كۆزلىدىڭ. ياخشىلارنى، ئاقىلىلارنى، ئەقىللىقلارنى كۆيدۈرمەكچى بولدۇڭ. مىللىي ئۆرپ-ئادەتلەرنى، غۇرۇر-ۋىجدانىنى، مىللەت-خەلق بايلىقلىرىنى، ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىنى يەر يۈزىدىن يوق قىلماق بولدۇڭ. ئاللا سېنى جازالىدى، قىسمەت سېنى رەسۋايى جاھان ئەيلىدى. ئاخىرى بېرىپ ئۆز قولۇڭدا كولىغان ئورنىغا ئۆزەڭ چۈشتۈڭ. ئەل قىساسى مىنەلھەق دېگەن شۇ. ئەزىمەتكە بارىكاللا، بېلى مەھكەم شىر ئەر ئىكەن، سېنى جايلاپ خوپ قىلدى. قاۋان قارلىقتا ئۆلدۇ، يامان خارلىقتا. ئەمدى شۇ زەي ئازگالدا قۇرتلارغا يەم بولۇسەن. قارلىقتا، خارلىقتا مەڭگۈ قالىسەن. ئىسمىڭنى سوتقا تىزىملىتىپ قويايلى! قىيامەتتە ئەرز قىلىمەن،

سېنى تېخى سوتلاتماي، ئۇستىگىدىن كېسىم چىقارغۇزماي قويمايمەن، كېسىك گەۋدە! ئۆتكۈر چىشلىرىم ئۆپكەڭنىڭ كانىيىغا پاتىدۇ تېخى، خەپ، خەپ!

ئازگال ئاستىدا باشسىز كېسىك گەۋدە تېپىرلايمىش، قانغا مىلەنگەن قول پۇلاڭلايمىش. گۈمبەزدەك قورساق يەل بەرگەندەك يوغىنايمىش. ئۆپكە قاتتىق كۈچۈنۈپ زورۇقتان بولسا كېرەك، كېسىك كانايدىن ئۇيۇغان قاپقارا قان ئېتىلىپ چىقىپ، دەھشەتلىك خىرخىر ئاۋاز ئاڭلانغانمىش:

— ۋاي توڭگۇز باش، شۇملۇق ساندۇقى، كۆيدۈرگە قاپىقى، سوتقا تۈتۈپ بېرىمەن سېنى، تۆپەڭدىن ئەرز قىلمەن تېخى، بۇنداق قويۇۋەتمەيمەن سېنى. كېسىك كاللا بولغىنىڭ خوپ بولدى، ئەزدىمەتنىڭ ئەرلىكىگە ھەشقاللا. سېنى شۇنداق چاپمىسا سەن رودۇپايدىن قۇتۇلالمايتتىم. ھەممىنى قىلغان سېنىڭ شۇ ئەقلىسىزلىقىڭ. سەن ئەسلى ئىچىدە چاشقان ئۇۋلىغان ياۋا توڭگۇزنىڭ باش سۆڭىكى ئىدىڭ، شەيتان سېنى ھازىرقى قىياپەتكە كىرگۈزگەن. شۇڭا ھېچقانداق ئىشقا تۇزۇك ئەقلىڭ يەتمەيدۇ سېنىڭ! كۆز بويامىچىلىق قىلىپ مەدەنىيەت سېپىگە سىغدىلىپ كىرىۋېلىشقا، تۆھپە ئوغرىلاپ، بەل ئۇۋۇلاپ مەرتىۋە تېپىشقا مېنى قىستىدىڭ! خەقنىڭ مېلىنى، شەرىپىنى نومۇس قىلمايدىغان ئۆزۈڭنىڭ قىلۋالدىڭ. ئىتنى قازى قىلساڭ قاۋاشقا قىستايدۇ، دېگىنى راست ئىكەن. سېنى باش قىلسام ھەممە ئەسكىلىككە، مۇناپىقلىققا مېنى زورلىدىڭ. خوتۇنۇم تۇغماسلىق چارىسىنى پۈتۈنلەي ماڭا قوللانماقچى بولغاندا، سېنىڭ شۇم ئاغزىڭ ياق، دەپمۇ قويمىدى. شۇ چارىنى قوللاتقۇزۇپ مېنى ئىتنىڭ ئازابىغا قويدى. ئاغزىڭ ناھايەت ۋايجانلىشىپ بەرگىلىلا

يارىدى. سەن مېنىڭ قوللىرىمنى بىر ئۆمۈر بەل ئوۋۇلىتىپ، پۇت تۇتقۇزۇپ، ئەرزنامە، تۆھمەتنامىلەر يازدۇرۇپ كاردىن چىقاردىڭ. باشقىلار ئۈچۈن بىرەر ھالال ياخشى ئىش قىلىپ بېرىشكىمۇ قويمىدىڭ. ياخشىلىققا يامانلىق قايتۇرۇشقا كۈشكۈرتتۈڭ. سەندە مىللەت، خەلق، ۋەتەن دېگەن ئۇقۇممۇ يوق. بۇ ھەر ئىككىمىزگە ئايدىڭ. مېنى ئۇنداق ئۇقۇملارنىڭ مەناسىغا يېقىن يولاتمىدىڭ. زاكىر ئۆسەكچى، جاكىر خورەكچى، باكىر ئۆرەكچى، ناكىر ئېتەكچى ۋە خاكىر تېزەكچى قاتارلىقلار بۇرنىڭدىن چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ نەگە يېتىلەپ ماڭسا ماقۇل دېدىڭ، ئۇلارنىڭ يېپىلماس ئېغىزلىرى ئۆسەك زاۋۇتلىرى، ئىغۋا ئۆڭكۈرلىرى ئىدى. كويقاپتىن بوران چىققاندەك ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن پىتنە-پاسات، تۆھمەت چىقاتتى. ئۇلاردىن باشقا خىلدىكىلەرنى كۆرسەڭ قۇيقا چاچلىرىڭ تىك تۇردى. سالپاڭ قۇلاقلىرىڭغا ياخشى گەپ كىرمىدى. ھارام نەرسىلەرنى يەۋېرىپ چىشلىرىڭمۇ ئۇپراپ كەتتى. ئۆزەڭگە ياخشىلىق قىلغانلارنى غالجىر ئىتتەك تالىدىڭ، غاجىدىڭ. سېنىڭ كۆزلىرىڭ كور كۆزلەر، ھەقىقەتنى كۆرمەيدۇ. قۇسۇر ئىزدەشتىن باشقىغا يارىمايدۇ. ئۇلار كۆز ئەمەس، دوزاخنىڭ تۈڭلۈكى، يامانلىق ياغدۇرىدۇ. تىلىڭدىن چايانىنىڭ زەھىرى تامىدۇ، ھەسەتخورلۇق، ۋەھشىلىك، جادۇ-مىكىر ياغىدۇ. ھەسەتخورنىڭ ئاغزىدا ئىت كۈچۈكلايمىش. سەن ئاغزىڭدا تۆھمەت كۈچۈكلاتتىڭ، ئۇلارنى توپ-توپى بىلەن كۈشكۈرتۈپ قويۇپ بېرىپ، تالايلارنى نابۇت قىلدىڭ، تالايلارنىڭ ئەزىز جېنىنى ئالدىڭ. ھېلىقى سېسىق نامى پۇر كەتكەن "مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى" دا كوچىغا تۆھمەت بىلەن يۇغۇرۇلغان چوڭ خەتلىك گېزىت چاپلاپ، ئىززەت-نومۇسىغا يۇندا چاچرىتىپ، بىگۇناھ بىر ساھىبجامال قىزنى

www.uyghurkitap.com

ئۆلۈۋېلىشقا مەجبۇرلىدىك. ئېسىڭدىمۇ شۇ تاغدەك ئېغىر جىنايىتىڭ، ئەي لەنىتى چايان، توردىن چۈشۈپ قالغان قاتىل، ھەسەتخورلۇقىڭ ئۆمۈچۈكى؟!...

— ۋايجان! — ھېلىم خىرخىر ئۆندەرەپ، قاتتىق ۋارقىراپ، كارىۋاتتىن يەرگە دومىلاپ چۈشتى. بويىنى شىرەڭ پۈتىغا ئۇرۇلۇپ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. ھېلىم ياتقان يېرىدىلا ئالدىراپ بويىنىنى سىلاپ باقتى، بويىنى ئۇزۇلمىگەن بولۇپ، كاللىسى بىلەن گەۋدىسىنى بۇرۇنقىدەكلا تۇتاشتۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ چالا ئويغىنىپ كىرپىكلىرىنى زورغا ئاچتى، دېرىزە ئەينىكىگە يۈزىنى چاپلاپ تۇرغان بەستىلىك بىر قارا كۆلەڭگە بىردەم ھوسىيەپ قاراپ تۇرۇپ غايىب بولغاندەك قىلدى. ھېلىم كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالدى، ئاندىن ئاستا-ئاستا ئاچتى. گېلىغا كەپلەشكەن يۇرىكى تەدرىجىي ئىزىغا چۈشتى. تاڭ ئاتمايدىغاندەك ئۇزۇن بولۇپ تۇيۇلۇۋاتقان بۇ كېچىگە ئىچ-ئىچىدىن قارغىش ياغدۇردى. بۇ كېچە ئۇ ئېسىنى يوقتىپ سارالىدەك بولۇپ قالغانىدى. ھېچنېمىنى ئويلىماسلىققا تىرىشسىمۇ، ئېسىگە "مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى"دا ئۆزى بىللە ئالاقە باغلاشقا چىققان ساۋاقدىشى ھۆرىگۈل كەلدى. ئۇ قىز سىنىپتا كۆزگە كۆرۈنگەن ئەلا ئوقۇغۇچىلاردىن بولۇپ، شېئىر، ھېكايىلەرنىمۇ خېلى ئوبدانلا قاملاشتۇرۇپ يېزىپ قويىاتتى. ھېلىم ئۇنىڭ ئەقلىگە، قابىلىيىتىگە ھەسەت قىلاتتى. قىز پەرىزاتتەك چىرايلىق ئىدى، بويى ئېگىز، زىلۋا بولۇپ مەجنۇنتالىنى ئەسلىتەتتى، بىلى بىر سىقىملا كېلەتتى، قاش-كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ تۇراتتى. سۈمبۈل چاچلىرى يوتىسىغا چۈشەتتى، كۈلسە غۇنچىدەك ئېچىلغان ئاغزىدا مەرۋايىتتەك تەكشى چىشلىرى يالتىراپ كېتەتتى، مەڭزىدىكى زىناق سېھرى

جەزىبكارلىقىنى نامايان قىلاتتى. تالاي يىگىتلەر ئۇنىڭ ئوتىدا كۆيەتتى. بىراق قىز پۈتۈن زېھنىنى، قەلبىنى دەرسكە، ئىلمىگە بېغىشلىغانىدى. ھېلىم خىرخىر ئۇنىڭغا كۆپ قېتىم تەلەپ قويۇپ بەكمۇ ئوسال بولغانىدى. شۇ چاغدا ھۆرىگۈلنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ- پىشىپ يۈرگەن بەزى نوچا يىگىتلەر ئۇنى ئىزدەپ كېلىپ: "يۈندىغا چۈشكەن شولاڭغا قاراپ باق، نېمىگە ئوخشايسەنكىن؟" دېسە؛ يەنە بەزىلىرى: "ھۆرىگۈلگە كۆز تاشلايمەن دېگۈچە، كاللاڭنى سىلكىپ چۈشىنىڭنى قورۇۋالساڭچۇ!" دەپ مەسخىرە ۋە دوق قىلىشتى. ھەسەت ھەم بۇ ئۆچمەنلىكنى باداڭ قورسىقىنىڭ چوڭقۇر قېتىدا يوشۇرۇپ يۈرگەن ھېلىم خىرخىر ئاردىدىن بىرىيل ئۆتۈپ، مۇشۇ شەھەردە قىزغا زەھەرلىك قول سىلىش پۈرسىتىنى تاپتى. مەشەگە يېقىن جايدىكى بىر مېھمانخاندا، تۇرۇۋاتقاندا قىزغا شۇنداق دەھشەتلىك بىر تۆھمەت سۇيىقەستى ئۇيۇشتۇرىدىكى، نومۇس ۋە ئۇۋاللىق ئازابىغا چىدىيال- مىغان بىچارە قىز ئېسىلىپ ئۆلۈۋالدى. ئىنچىكە سىم ئۇنىڭ ماموق- تەك ئاق بوينىغا چوڭقۇر پېتىپ كەتكەچكە، جانسىز كاللىسى كۆكرە- كىگە بىراقلا ساڭگىلاپ چۈشكەنىدى. تاماشا كۆرگىلى كىرگەنىدە ھېلىمنىڭ كۆزىگە قىزنىڭ كاللىسى كېسىكتەك كۆرۈندى. ئۇ يوشۇرۇن ئەندىكتى. جەسەت يېنىدا ساۋاقداشلار، ئۆتكەن- كەچكەنلەر يىغا- زارە قىلىپ، ھازا ئېچىشىپ كەتتى. ھېلىم بولسا ئېرەڭ قىلماي ئاستا سۈغۈرۈلۈپ يېنىپ چىقتى. شۇ كۈنى كەچكىچە ھېلىم خىرخىر خىرىلداپ كۈلۈپ، ئىچىدە راسا ھۇزۇر قىلدى، ئۆز ھېيلىسىدىن تەنتەنە قىلدى. بىراق شۇ كېچىدىن باشلاپلا ئارامى تۈگىدى، مەشئۇم بىر ئىزتىراپتا، دەككە- دۈككە ئىچىدە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي- دىغان بولدى. بەختىگە يارىشا ئۇ قالايمىقان يىللار بولغاچقا، بۇ

www.uyghurkitap.com

پاجىئە "باش - ئۇچى يوق دېلو" دېيىلىپ، ئېنىقلانماي تاشلىنىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ شۇندىن بۇيان ھېلىم خىرخىرنىڭ كۆزىگە دائىم كېسەك كاللا كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. ھەتتا ئاپتاپتا ياكى ئايدىڭدا مېڭىپ قالسا ئۆزكاللىسىنىڭ يەرگە چۈشكەن سايىسىمۇ كېسەك كاللا بولۇپ كۆرۈنەتتى. ئەيىبۇھەننەس، ئۇنىڭ ھەمىشە يۇرىكى پۇلاڭلاپ، ئۆپكىسى ئېسىلىپ بوغۇزىغا قاپلىشىپ تۇرغىنى تۇرغان ئىدى. ئۇ ئۇگدىسىلا بىراۋلار ئۇنى خارتىلدىتىپ سۆرەپ ئاپىرىپ دارغا ئاساتتى. كاللىسى ۋايجانلىغىنىچە داردا قېلىپ، گەۋدىسى ئۇزۇلۇپ يەرگە چۈشەتتى. كىملەردۇر ئۇنىڭ قوللىرىنى ئالدىغا قىلىپ باغلاپ، ئاغزىنى ئىنچىكە سىمدا ئېغىزدۇرۇقلاپ، كوڭكىنىڭ كوزوپەدىن يۇلقۇشلاپ يەرگە چۈشۈرەتتى. ملتىق پاينەكلىرىدە ئۇرۇپ، يالاپ ئاپىرىپ دالىدا تىزلاندۇراتتى - دە، مىلتىق بىلەن ئارقا مېڭىسىگە ئاتاتتى. ئوق بوينىنى ئۇزۇپ تاشلايتتى. كېسەك كاللىسى يەرگە چۈشۈپلا سەكرەپ - سەكرەپ خېلى يىراقتا بېرىپ، ئەسكى سۆڭەتتەك چۈڭۈلۈپ كېتەتتى. ئۇخلىسىلا بوينى كېسەك چۈش كۆرەتتى. بىردەم ئۇنى سۆرەپ ئاپىرىپ جادۇغا بېسىپ بوينىدىن توغرايتتى، بىردەم قىلىچتا بوينىنى چاپاتتى، بىردەم كالا سويىدىغان پىچاقتا بوغۇزلايتتى. ئۇ ھەتتا گال ھەيدە بوينىدىن ھەيدەپ تاشلايدىغان چۈشلەرنىمۇ كۆردى. بەزىدە گەۋدىسىنى بىر ئاتقا، كاللىسىنى بىر ئاتقا باغلاپ قويۇۋېتىشەتتى، قامچىلىغان ئاساۋ ئاتلار ھايت - ھۇيت دېگۈچە گەۋدە بىلەن كاللىنى ئىككىگە بۆلۈپ تاشلايتتى. كېسەك كاللا قان چاچرىتىپ پىرقىراپ دالىنى ئايلىناتتى. كۆز قارىچۇقلىرىنى ياۋا تىكەنلەر تېشىپ ئاققۇزىۋېتەتتى، تووا! ئۇ قىزنى ھېلىم بوغۇپ ئۆلتۈرمىگەن تۇرسا. ناھايەت كوچىغا ئۇنىڭ

ئىززەت ـ نومۇسىغا تېگىدىغان بىر چوڭ خەتلىك گېزىت چاپلاپ، ئۇنى كىشىلەر ئارىسىدا باش كۆتۈرەلمىگۈدەك دەرىجىدە سېسىتقىنىغا، ياتىقىغا ئوغرىلىقچە كىرىپ كارىۋىتىغا ھېلىقى ئىنچىكە سىمنى تاشلاپ قويغىنىغا شۇنچىۋالا گۇناھكار بولامدۇ؟ ھېلىم پەقەت بېشارەتلا قىلغان. ئۆلۈشنى ئۇنىڭ ئۆزى ئۆلۈۋالغان تۇرسا، توۋا، شۇمۇ ئادا ـ لەت بولامدۇ؟ ھېلىمنىڭ كۆزىگە ھۆرىگۈلنىڭ ئىنچىكە سىمغا ئېسىقلىق پۇلاڭلاپ تۇرغان نازۇك گەۋدىسى يەنە كۆرۈندى. ئاھ، ئۇنى شۇ ھالەتتە بولسىمۇ بىر قۇچاقلىۋالغىلى بولسا ئىدى، ئاھ دەردىم، تەتۈر پېشانەم! بىردىنلا ئەزىمەتنىڭ قىياپىتى پەيدا بولۇپ، قىزنى سىمدىن بوشىتىشقا باشلىدى. ھېلىمگە گويا قاراڭغۇلۇقتا مۇقەددەس نۇرلۇق ئوبراز كۆرۈنۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۆزەم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا، دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىۋىدى، ھۆرىگۈل بىردىنلا كۆزلىرىنى لاپپىدا ئاچتى، ھېلىمگە چەكسىز نەپرەت بىلەن تىكىلدى. نەچچە ئون يىللىق ئۇۋاللىق ئەنتىنى، قەھرى ـ غەزىپىنى بىر يولىلا تۆكۈپ، ئىچ ـ قارنىنى بوشاتماقچى بولغاندەك، زەردە بىلەن ۋارقىرىدى:

ـــ قىساسىم تۇتماي قالمايدۇ سېنى، ھۇ مۇناپىق كۆيدۈرگە، ھەسەتخور قاتىل، ۋىجداندىن يۈز ئۆرۈگەن كېسىك كاللا!...

1989 ـ يىل نويابر، بېيجىڭ.

1990 ـ يىلى سىنتەبر، ئۈرۈمچى.

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇھەممەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: خەيرىنسا روزى

ئارسلان

سېھىرلىك ھەيكەل

(ھېكايە - پوۋېستلار)

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ۋە تارقاتقۇچى
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى
1993-يىل 8-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1993-يىل 8-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 3.80 يۈەن

（京）新登字154号

神奇的塑像
（中短篇小说选）
（维吾尔文）
阿尔斯兰 著
民族出版社出版发行 各地新华书店经销
民族印刷厂印刷
开本：850×1168毫米 1/32 印张：10 5/8
1993年8月第1版
1993年8月北京第1次印刷
印数：0001—1,500册
ISBN 7—105—01762—7/I·382
民 文（维 64） 定价：3.80元

مۇقاۋسىنى لیۇ جیافېڭ لايىھىلىگەن
ھۆسىن خەتنى ياسىن مۇھەممەت يازغان

ISBN 7—105—01762—7/I·382
民　文（维 64）　定价：3.80元